Jur. is.
308 l
(4

Mjesečnik

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

U ZAGREBU.

TISKOM DIONIČKE TISKARE

1878.

Digitized by Google

BAYERISCHE
STAATS-
BIBLIOTHEK
MUENCHEN

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 1.

Zagreb 1. siečnja 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Hofman: Može li se po zakonu gorno i činženo pravo posebice prodati ili obteretiti? — **Prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky:** Ob opomenbenom postupku. — **M. S.:** Dvie naredbe vis. banskoga stola — **Š. D.:** Da li i jedan klasični svjedok krivnju tajećemu okrivljeniku radi kojega zločina na temelju kaznenoga postupnika od 29. srpnja 1853. dokazati može? — **Praktički slučajevi:** I. gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — Glavna skupština „pravničkoga družtva". — Iz financijalnoga odbora. — **Viestnik.** — Poziv na predplatu.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for. na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

BAYERISCHE STAATS- BIBLIOTHEK MUENCHEN

Digitized by Google

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

SADRŽAJ

ČETVRTE GODINE „MJESEČNIKA“.

I. Razprave.

Može li se po zakonu gorno i činženo pravo posebice prodati ili obteretiti? — Dr. Hofmann. Str. 1.
Opomenbeni postupak. — Prof. dr. Al. Bresztyenszky. Str. 9, i 49.
Dvie naredbe visokoga banskoga stola. — M. S. Str. 20.
Da li i jedan klasični svjedok krivnju tajećemu okrivljeniku radi kojega zločina na temelju kaznenoga postupnika od 29. srpnja god. 1853. dokazati može. — Š. D Str. 22.
Pravni položaj odvjetničkih vježbenika. Str. 62.
Odvjetnici. — Dr. Š. Mazzura. Str. 97.
O nadležnosti sudova za presudjenje upravnih odluka. — M. Ivić. Str. 106.
Kad se ima založna pogodba, tičuća se nepokretnih stvarih, smatrati sklopljenom? — I. Pirka. Str. 118.
Da li se ima smatrati da je onaj, koji neki dio svoga urbarskoga selišta proda, takodjer prodao i pravo paše i šumskih užitaka, ma i nebilo prigodom sklapanja ugovora o tom spomena. — N. Predoević. Str. 135.
Mogu li se osobe, koje neznadu pisati, mjenbeno-pravno obvezati. — Dr. Fr. Vrbanić. Str. 147.
Još koju o tužbah na izpravak zemljištnika. — Dr. St. P. Str. 157.
Razjasnjenje §. 884. o. g. z. s obzirom na teret dokaza. — I. Pirka. Str. 164.
Da li je sada po postojećih pozitivnih zakonih gruntovno provediva fizična dioba kuće. — Dr. St. P. Str. 165.
Causa debendi po austrijskom gradjanskom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko. — Nagradjena razprava. Dr. Al. Egersdorfer. Str. 193, 245, 302, i 353.
Može li biti kr. kot. sud, uporavom sudovnika, neposredno nadležan u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom? — Dr. A. Bresztyenszky. Str. 206.
O razlici prividne služnosti porabe §. 479. od izmoljene posudbe (praecarium) §. 974. o. g. z. — I. Pirka. Str. 214.
Opazke k §§. 354—359. gr. pp. — Dr. St. P. Str. 261.
Statistički podatci ob izvršbi kazne u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi g. 1877. — M. Tauffer. Str. 271 i 409.

Digitized by Google

Bi li bilo shodno kod nas uvesti slobodno odvjetničtvo? — Dr. L. Vidrić. Str. 335.
Pozivanje svjedoka na glavnu razpravu kod sudišta prve molbe. — Fr. Schönholz. Str. 323.
Kada može prodavaoc robe kupca, koji izplatom kupovnine zateže, na naknadu tim prouzročene štete, a kada samo na platež zateznih kamata tužiti? — I. Pirka. Str. 371.
Nešto o novom kaznenom postupniku od 17. svibnja god. 1875. — D. Milanković. Str. 373.
§. 256. i 84. kaz. post. — A. Str. 401.
Ima li oštećenik pravo zahtievati neposredno pri sudu, da se u smislu §. 422. k. p. obnovi kazneni postupak? — Stj. Tubić. Str. 405.
Može li se predbilježba stečena za mjeničnu tražbinu opravdati tužbom udešenom po §. 90. m. z.? — M. Savić. Str. 449.
Pozivanje svjedoka na glavnu razpravu kod sudišta prve molbe. — A. Str. 452.
U čemu se razlikuju propisi ob uvukloj se bludnji kod sklapanja pogodba (§§. 871—877.) od propisa o jamstvu (§§. 923—933. o. g. z.)? — I. Pirka. Str. 455.
Javne radionice. — Dr. Ž. Gojković. Str. 458.
Može li dostalac s uspjehom pobijati tražbine, koje su u pravomoćnoj diobi kupovine za izplatu doznačene? — M. Savić. Str. 501.
Mnienje o predlogu Dr. M. Straussa, priobćeno na zahtjev stalne deputacije skupštine austrijskih odvjetnika. — Prof. dr. A. Randa. Str. 505.
Ima li se §. 887. o. g. z. uporaviti na trgovačke poslove? — M. Savić. Str. 516.
Kakvu dokaznu moć ima izkaz priznavajućega suobtuženika kao oštećenika po kaz. post. od god. 1853. valjajućem u Krajini? — I. D. Str. 518.
Nekoliko opazaka na hrvatski kazneni postupnik. — A. Str. 549.
Državni odvjetnik i branitelj u sadanjem njihovom državopravnom znamenovanju. Str. 555.
Osjeguranje imovine. — Dr. Ž. Gojković. Str. 563.
Umjetne zapreke. — Str. 574.

II. Praktički slučajevi.

1) Gradjansko-pravni.

Ženska osoba može postati zadrugarom samo budi porodom u zadruzi, budi priudajom, a ne i ugovorom. Str. 23.
K §. 42. sudovnika. Str. 26.
Jesu li nasliednici vlastni u ostavini nadjenu ne sasma izpunjenu mjenicu izpuniti, po imenu jesu li vlastni manjkajući datum i manjkajući podpis ostavitelja kao izdatnika dodati, podpisav njegovo ime? Str. 24.
Kako da se uporavlja §. 123. grunt. reda? Str. 29.
Kada se domirna prisega ne može dopustiti? Str. 30.
Ako ugarski sud moli austrijski, da dostavi stranki spis u magjarskom jeziku pisani, mora se pismo ureda radi na njemački jezik prevesti,

Digitized by Google

pa je dostava valjana samo onda, ako se s originalom dostavi ujedno i prevod. Str. 30.

Ako se ispravljaju nerazpoznive medje ili ako se porodi prepor kod ispravljanja medja, dužan je sud po §. 861. o. g. z. i na puku molbu jednoga učestnika odlukom ispitati faktično stanje posjeda i braniti ga, preuzeti ispravak medja, a stranku, koja bi se pri tom smatrala povredjenom, uputiti da povede redovitu parnicu. Str. 31.

Na §. 180. car. patenta od 9. kolovoza 1854. (d. z. l. br. 208.). Str. 33.

Da se razjasni §. 1333. o. g. z. Str. 35.

Tko diže tužbu na ustup u posjed proti tuženiku, koji je kuće gospodar zadruge, ima za slučaj poreke dokazati, da tuženik posjeduje stvar u svoje ime. Str. 36.

Da se objasni §. 1431. o. g. z. i §. 10. gr. pp. Str. 68.

Da se razjasni pravilo glede indebite soluti. Str. 76.

Imade li jedino sud, ili pak i sud i politička oblast kazniti osobu, koja bude s puškom lov lovećí zatečena u tudjem lovištu, te neima lovne karte? Str. 80.

Zapis ostavljen pod rezolutivnim uvjetom, da dotičnica „živi pošteno". Ako ista legatarica porodi nezakonito diete, gubi pravo na zapis. Str. 81.

Pod kojimi uvjeti i predpostavami može se steći posjed dosielošću ili trogodišnjim književnim posjedom? (§§. 1460. 1465. i 1467. o. g. z.). Str. 83.

Dokaz pravnoga naslova — gruntovni izvadak. Str. 121.

Plemička zadruga — suvlastničtvo. Str. 122.

Osjeguratelina polizza, glaseća „na baštinike", nespada u ostavinu osjeguraoca, s toga njegovi vjerovnici ne mogu na nju voditi ovrhe. Str. 123.

Proti kupcu tražbine na javnoj sudbenoj dražbi imade dužnik iste prigovore kao proti prvobitnom vjerovniku. Str. 125.

Ako se obeća kakova činitba za slučaj, da se uzme treća koja osoba za ženu, neima se to smatrati darovanjem (K §§. 1217. i 1218. o. g. z.). Str. 127.

Ako je ime akceptanta na mjenici nečitljivo napisano, na tom se može osnovati uzkrata izdanja platežnoga naloga, ali se nesmie sbog toga tužba povratiti. Str. 128.

Grobnice nisu predmet prometa, pa se s toga nemože ovrha na nje voditi. Str. 128.

Mjesto miraza — darovanje za slučaj smrti (§. 956. o. g. z.). Str. 167.

K pitanju o aktivnoj legitimaciji na tužbu. Str. 172.

Kada se ima podignuti tužba na ispravak gruntovnice, a ne tužba na priznanje vlastničtva i prepis nekretnosti na drugo ime? Str. 173.

K §. 26. odvjetničkoga zakona. Str. 215.

Ako se podigne i nastavi tužba pred sudom, koji se pravomoćnom osudom proglasi nenadležnim glede iste tužbe, tim se neprekida zastara tužbe (K §. 1497. o. g. z.). Str. 216.

Je li tužitelj vlastan jednostavno odreći se tražbine, nadilazeće 50 for. a. vr. u namjeri, da ostatak uzmogne utužiti pred bagatelnim sudom? Str. 220.

Digitized by Google

1. Ako se u mjenici veli: za mjesec dana a dato, smatra se to izviestnim rokom platežnim.
2. Ako se u inozemstvu boravećemu tuženiku dostavi tužba na vlastite ruke, pa ako njegov kurator pobija pravost podpisa, može se prisega o tom samomu tuženiku naložiti. Str. 222.

Nije dopušteno prisilnim načinom utjerivati pristojba inozemne vlasti od osoba, stanujućih u ovozemstvu. Str. 277.

Ob izvršenju osuda, izrečenih po rusko-poljskih sudovih u tuzemstvu. Str. 278.

Očevidna pogreška pisma nemože imati nikakove važnosti glede materijalnoga prava. Str. 279.

Nemože se tužbom zahtievati stanoviti dio ostavine, ako nije povedena ostavinska razprava i ako se tužitelji nisu očitovali uvjetno ili bezuvjetno na ostavinu. Str. 281.

Ako ostavitelj pred tri svjedoka očituje, da predaje imovinu svoju izviestnoj trećoj osobi, da radi s njom, što ju je volja, to još nije naredba poslednje volje. Str. 327.

Prinos da se objasni §. 40. odnosno §. 627. gr. pp. Str. 331.

Osude srbskih sudova neimaju se u Austriji smatrati kao isprave zaslužujuće punu vjeru, pa se na temelju istih nemože povesti postupak po dvorskom dekretu od 7. svibnja 1839. (br. 358. sb. pr.). Str. 381.

Pisarska pogrieška može se ispraviti još i u pravomoćnoj osudi. Str. 381.

Dioničar tuži upravne viećnike dioničarskoga družtva i zahtieva odštetu s razloga, jer su povredili dužnosti mandata. Str. 382.

O nadležnosti gradsko-delegiranoga kot. suda u parnicah, povedenih da se dokine ovršni čin. Str. 384.

Tužba podignuta na temelju usmrćene mjenice. Str. 386.

Prieljub kao uzrok nesposobnosti na nasljedstvo. Str. 389.

Sud ima uviek primiti nasliedno očitovanje, pa i onda, ako se je nasliednik odrekao nasljedstva, pa se kasnije očituje na imovinu, koja je naknadno na vidjelo izašla. Str. 427.

Ako mati nezakonitoga djeteta više godina ovo uzdržaje, a netraži od otca, prem znade, gdje stanuje, da i on pomogne, mora se uzeti, da ona tim samo svoju dužnost vrši, a da nije namjeravala tim izpuniti ono, na što je drugi obvezan. Zato se tu ne može uporaviti §. 1042. o. g. z. I obećanje ženitbe ima se u smislu §. 1328. o. g. z. smatrati zavedenjem. Str. 428.

Zapis mora se samo onda dvostruko izplatiti, ako opetovano izjavljena volja ostavitelja ne protivi se pravoj njegovoj namjeri, a to je stvar tumačenja. Str. 431.

Ne može se dozvoliti ispravak grunt. zapisnika, ako je stranka kao gospodar kuće prigodom uvadjanja gruntovnih zapisnika sama stanovite parcele dala upisati na ime zadruge. Str. 431.

Pojedini ortak nesmie sam voditi družtvene tvrdke. Prije nego li se razvrgne firma družtvena, mora se povesti likvidacija. Str. 433.

Inozemna država nije podvržena austr. zakonom ni u slučaju prepora o smetanju posjeda. Ima li se tužba o smetanom posjedu upraviti proti mandantu ili mandataru? Str. 433.

I u postupku maličnom ima povrate u prijašnje stanje radi promašena ročišta. Str. 474.

Digitized by Google

Ako se kupnjom prenese pravo naklade i predstave partiture opere, tim se ujedno prenosi i vlastničtvo dotičnoga rukopisa. Str. 475.
Da li se ustanovljenje loza i dielova ima smatrati diobnim pismom? Str. 483.
Plemička zadruga neima se smatrati suvlastničtvom. Str. 485.
Nije moguće izvesti ovrhu na još neuručenoj ostavini. Str. 521.
Sudac može i ako obstoji zakon od 14. lipnja g. 1868. br. 62. d. z. l. konvencijonalnu kazan kod zajma sniziti, te može i o tom saslušati vještake ili ne. Str. 522.
Ako se na mjesto izplate dade vjerovniku vredni papir glaseći na donositelja, jamči dužnik i onda za istinitost i naplativost tražbine. ako je vjerovnik primio papir bez ikakvoga priuzdržaja. Ako se nad imovinom izdatnika vriednoga papira otvori stečaj, vjerovnik netreba. da potraži svoje pravo, čekati uspjeh razprave o stečajnini, ako je imao pravo tražiti, da se odmah namiri. Str. 523.
Članovi zamienito osjeguravajućega družtva nisu dužni, ma da i je družtvo zaključilo likvidirati, čekati glede svojih, iz ugovora ob osjeguranju potičućih tražbina uspjeh likvidacije. Str. 527.
Ako maloljetno diete traži pod otčevom upravom stojeći miraz materin, valja djetetu imenovati skrbnika (§. 271. o. g. z.). Str. 528.
Onoga dana, kad izteče zakup, stupa vlastnik u posjed i porabu bivši u zakup danoga predmeta, ma da i nije predaja obavljena. Str. 529.
Smrt najamnika neriešava najmovnoga ugovora. Str. 579.
Da se razjasne urbarski odnošaji. Str. 581.
Prinos k tumačenju §. 919. o. g. z. Str. 586.
U kupoprodajnom ugovoru mora ciena prodanoga predmeta u stanovitoj svoti naznačena biti. Str. 588.

2) Mjenbeno-pravni.

Ako mjenb. dužnik ponudi mjenb. vjerovniku prije dospiele mjenice, da da će mu izplatiti mjenb, svotu uz uručbu mjenice, a ovaj neće da pristane na to (čl. 39. m. z.), tim doduše nije utrnulo njegovo pravo zahtievati mjenb. svotu i kamate, tekuće od dana dospielosti mjenice, ali mjenbeni dužnik, ako se i nije poslužio ovlasti, koju mu daje §. 1425. o. g. z. i čl. 40. m. z. nejamči vjerovniku, kada ustane tužbom, za izplatu parbenoga troška. Str. 38.
Više mjenbenih tuženika ne stoje tako u odnošaju suparničtva, da bi rok za podnešenje prigovora opredieljen bio zajednički. Pače kod svakoga tuženoga teče rok od dana, kada je upravo njemu tužba uručena. Str. 40.
U mj. postupku istom u dupliki navedeni prigovori neimaju se uvažiti. ako se to zakasnjenje neopravda (§ 7. m. p.). Str. 483.
Valjanost mjenbenoga očitovanja, izdanoga u inozemstvu. ako ne ima u kontekstu rieči „mjenica“. ima se prosudjivati po zakonih mjesta. gdje je isprava izdana, i to istom poslje podignuta prigovora i nakon dovršene rasprave. Str. 529.
Ako se u tužbi i u platežnom nalogu navede krivo ime mjenb. tuženika, ne može se sbog toga zabaciti platežni nalog. nego treba to u prigovorih navesti, napose onda, ako i na mjenici dolazi krivo napisano ime. Str. 530.

Digitized by Google

Englezke mjenice. Str. 580.
Vojnički lječnici mogu se mjenbeno obvezati. Str. 590.

3) Kaznено-pravni.

Da li javno nasilje po §. 98. kaz. zak. ili ne? Str. 85.
Da li zločin po §. 183 k. z. ili prekršaj pronevjerenja po §. 461. k. z. Str. 86.
Da li je propust zavjerenja svjedoka po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853. razlog, da se osuda niža ukine, konačna razprava ponovi, pak nova osuda izrekne? Str. 89.
Rodjeni brat nije „bližnji rod" u smislu §. 142. k. z. Str. 132.
Sjekirica je oružje u smislu §. 82. k. z. Str. 134.
Letve ograde željezničke ne podaju medju predmete, koje k. z. u §. 85. lit. c) i u §. 175. I. li. b) označuje. Str. 134.
K §. 197. i 199. lit. d) odnosno i §. 320. lit. f) k. z. Str. 135.
Može li se suprug preti svojoj supruzi učiniti krivcem zločina §. 93. k. z. Str. 180.
Da se može ustanoviti objektivni učin kaznjivoga djela, mora uviek direktno dokazalo po tojati. Str. 223.
K §. 171. odnosno §. 181. i 461. k. z. Str. 225
Pojam dioničtva u kradji (§. 185 k. z.) ne može s obzirom na §. 6. k. z. obuhvatiti i sgodjaj, da iza izvršene kradje bude komu s nje koristi ili dobitka. Samo tko ukradjenu stvar, bilo posve, bilo dielomice sakrije pribavi, ili protrži, a ne i tko bude dionikom prodajne cieue ukradjene stvari, čini se krivcem dioničtva kradje po §§. 185. i 164. k. z. Str. 283.
U zapečaćenom, reko: andiranom pismu proti adresatu izrečena kriva potvora nečini prekršaj uvrede po tenja po §-u. 487. kaz. zak. Str. 389.
Slučaj, ra. pravljen dne 16. listopada 1877. radi zločinstva kradje. Str. 532.

4) Upravno pravni

Političke oblasti nisu nadležne likvidirati gornicu, zaostalu prije odkupa gornoga zemljišta. (Riešitba vis. kr. zem vlade unutarnjega odjela od 17. studenoga 1876. br. 19 211). Str 87.
Po medjunarodnih državnih zakonih djeca moraju biti odgojena po kojem vjerozakonu, makar roditelji izjavili, da neće da se drže vjerozakona ijednoga. Str. 88.
Interesenti nemogu se ni administrativnim putem prisiliti, da se obvežu na prinose i na prihvat stanovitoga ključa, za pokriće troškova izsušenja bara i močvara. Str 129.
Tko je neki dio svoga urbanskoga sedišta prodao, neima se uzeti, da je prodao i pravo na šumske užitke, ako se prigodom sklapanja ugovora ovo poglavje nespomene Str 175.
Ako je molba za produženje traženja ruda na vrieme predana, te je ista prije izmnuće roka dotičnoj oblasti prispieti mogla, ima se smatrati da je pravodobno podnešena, posto predavatelj nije kriv, da je kasnje stigla dotičnoj oblasti Str. 179.
Plaća dnevničara spada načelno k dohodku II. razreda. Str. 226.

Digitized by Google

Tvornica nesmie izdavati radnikom svojim marke mjesto gotova novca ni onda, kada se te marke upotrebljavaju samo u prometu unutar tvornice. Str. 391.
Može li i pod kojimi okolnostmi obrtniku na izložbi podieljeno odlikovanje preći na drugoga obrtnika. Str. 392.
Upravna vlast smatra, da zgrada pučke škole i školsko zemljište, ako ga koja ima, jesu vlastnost same škole kao pravne osobe. Str. 435.
Obrana upravo-pravne nadležnosti proti osudi hrvatskoga kot. suda u poslu smetena posjeda. Str. 553.
Kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada nadležna je riešit ugarsko-hrvatskoga državljanina državljanske sveze. Str. 589.

III. Zakoni i osnove zakona.

Zadružni zakon za Krajinu. Str. 181.

IV. Naredbe i propisi.

Okružnica kr. banskoga stola od 12. prosinca 1877. br. 13 208. Str. 137.
Okružnica kr. banskoga stola od 17. srpnja 1878. br. 1812. Str. 422.

V. Razlikosti.

Iz financijalnoga odbora. Str. 44.
Našim štiocem. Str. 48.
Sud o radnjah, koje prispješe usljed razpisane po uredničtvu „Mjesečnika“ nagrade. Str. 90.
Naši dopisi. Str. 139.
† Dr. Ludvig Arndts vitez Arnesberžki. Str. 145.
Odvjetnička praksa, prevedena u kraljevini Ugarskoj, neima se kandidatu odvjetničtva uračunati u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Str. 177.
Ob uporabi i djelovanju zakona od 22. travnja god. 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika. Str. 227.
Pogled po svietu. Str. 167.
Četvrta skupština austrijskih odvjetnika. Str. 487.
Odštetne parnice u Francezkoj. Str. 590.

VI. Književnost.

Dr. Liebald-Ljubojević. — Katoličko zemljišno pravo, obzirom na gradjanske zakone. — Drugo izdanje U Osieku. 1878. — Dr. L. M. Str. 186.
Dr. A. Randa. — Der Besitz nach oesterreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, des preussischen, französischen und italienischen, des sächsischen und Zürichschen Gesetzbuches. — Drugo izdanje. U Lipskom 1876. — Dr. St. Spevec. Str. 228, 285 i 335.

Digitized by Google

Dr. F. v. Juraschek. — Personal- und Realunion. Mit einem Anhange: Das rechtliche Verhältniss zwischen Oesterreich und Ungarn. Berlin. 1878. — Dr. J. Pliverić. Str. 393, 436 i 536.

Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium. Edit Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium. Pars I. Statuta et leges. Vol. I. Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae (1214—1558). Zagrabiae 1877. Vol. II. Statuta et leges civitatis Spalati. Zagrabiae 1878. Opera prof. Dr. I. I. Hanel. — F. R. Str. 494.

VII. Viesti o pravničkom družtvu.

Glavna skupština „pravničkoga družtva u Zagrebu". Str. 41. i 593.

Viesti o čitanjih i odborskih sjednicah. Str. 91, 142, 190, 240, 297 i 351.

VIII. Viestnik.

U svakom broju „Mjesečnika" priobćivale su se pod tim naslovom pomanje viesti, koje zanimaju pravničko občinstvo kao: pojavi na polju pravno-literarnom, pravničke svaštice, imenovanja i promjene u osoblju činovnikah sudbenih i upravnih, natječaji, stečaji itd.

Digitized by Google

Gg. članovom „pravničkoga družtva u Zagrebu“.

Upravni odbor „pravničkoga družtva“ zaključio je u sjednici svojoj, držanoj 21. listopada o. g., da se napose i toplo preporuči svim članovom družtva netom izašlo djelo „Udrugarstvo po ustanovah trgovačkoga zakona“. (Zak. čl. XXXVII. zajed. hrv.-ug. sabora od god. 1875). Napisao dr. Franjo Vrbanić, profesor na kr. hrv. sveučilištu. — Nakladnik (knjižara Senftleben i Mučnjak) očitova, da je voljan samo članovom „prav. družtva“ dati pogodnost 20% popusta kod svakoga eksemplara tako, da bi jedan otisak stojao 1 fr. 60 nč., dočim je dućanska ciena 2 for. a. vr.

Gg. vanjski članovi želeć si ovo liepo djelo naručiti, neka se obrate na dotične povjerenike družtva, a ove molimo, da prijave upravi družtva imena, pa će se knjiga odpremiti gg. povjerenikom, koji će ih razposlati pojedinim naručiteljem.

Uprava „pravničkoga družtva“.

Digitized by Google

Digitized by Google

izdatbu platežnoga naloga (mandata) nego zahtieva najprije konstatiranje istinitosti izprava, pa se u tu svrhu zametne dvostrani postupak formalno onako, kao što u redovitih parnicah, dakle pred sbornimi sudovi (Landgerichte) najprije preparatorni pismeni.

Neima tu dakle niti ovršnoga niti platežnoga naloga, već se taj postupak razlikuje od redovitoga poglavito tim, što dozvoljuje kao dokazala istinitosti dotično neistinitosti izprava priloženih tužbi, kao i svih dalnjih navoda odgovora, protuodgovora itd. samo izprave ili navratu prisege, pa izključuje i neposredno po sudcu naloženu (domirnu) prisegu u savezu sa sumnjivom izpravom.

Tuženik dakle nije u svojoj obrani podnipošto ograničen samo na prigovor neistinitosti tužiteljevih izprava, već se može braniti proti zahtjevu tužbe i svimi drugimi materijalnimi prigovori, ali samo mu jih valja i to podpuno, dokazati rečenimi dokazali.

Ako je pako tužba glede izprava, kojimi mora providjena biti, manjkava, što mora sudac uredovno iztražiti, tada se tuženik niti nemora braniti, pa se nemože u takovom slučaju niti s ogluhe osuditi; naravski, jer sudac nenalazi u tužiteljevih dokazalih predmnjeve likvidnosti njegovoga zahtjeva.

Ako je tužba valjano uredjena, (§. 555.), a tuženik nemože dokazati svojih prigovora niti izpravami niti navratom prisege: tada će se osuditi u tom postupku, pa će ta osuda biti i ovršiva.

Nu pošto nije izključena mogućnost, da on svoje prigovore možda drugimi dokazali dokaže: to mu valja u osudi pridržati pravo obrane putem redovite parnice, koje se smatra nastavkom upitne sumarne; uspije li u redovitoj, dokazav n. p. po svjedocih vis, dolus itd. tada može od tužitelja natrag zahtievati, sve što mu je platio uslied osude izdane u postupku na temelju izprava.

Isto tako može i tužitelj poprimiti redoviti put pravde, ako ga je sudac odbio sa zahtjevom u postupku na temelju izprava samo s razloga, što nije dokazao svoj zahtjev izpravami ili navratom prisege.

Digitized by Google

Povrh te glavne razlike, protežuće se na porabu dokazala, medju upitnim sumarnim i redovitim postupkom, imade jošte i drugih manjih razlika, imenito nedozvoljuje zakon nikakovih prigovora „litis ingressum impedientes“, a niti nije dozvoljena protutužba.

U ostalom valja mi jošte spomenuti, da taj postupak nije obligatoran; tužitelj se može, ali se nemora nikada, njim služiti (§. 555.) pa mu zato i valja uviek naročito naznačiti u tužbi, da ište taj postupak, jer će inače sudac odrediti redoviti, neglededć na to, da tužba odgovara svim uvjetom za postupak na temelju izprava.

Fakultativnomu značaju toga postupka odgovara sasma i ustanova (§. 559.). uslied koje može tužitelj odustati od istoga sve do svršetka ustmene razprave, bez dozvole tuženika, te nastaviti parnicu redovitim putem.

Tim se nevredjaju tuženikova prava s materijalnoga gledišta, uprav protivno, olahkoćuje mu se obrana dozvolom porabe dokazala, koja nebi mogao rabiti u postupku na temelju izprava.

Njemački parb. postupnik odustaje dakle od načela dvostranosti glede merituma samo u slučaju §. 702. 5. (eventualno §. 706.) pa tu bezuvjetno. Te obzirom na ta dva §§. i na opomenbeni postupak, scienio je zakonodavac, da je nepotreban posebni mandatni postupak.[1]

I austrijsko gradjansko parbeno pravo poznaje jednostrani postupak.

U §. 298. josefinskoga te u §§. 397. i 398. zapadnogaličkoga postupnika, dotično u dvorskom dekretu od 7. svibnja 1839. br. 358. I. G. S. nalazimo ustanove, koje su slične prijašnjemu njemačkomu eksekutivnomu i postupku na temelju izprava zakona od 30. siečnja 1877. Strogi eksekutivni postupak dozvoljuje §. 3. bilježničkoga reda od 25. srpnja 1871. (D. Z. L. k. XXXII. br. 75.) za utjeranje novca ili drugih zamienivih stvari na temelju bilježničkih izprava, sadržavajućih točnu oznaku vje-

[1] Begründung des Entwurfes itd. str. 533 - 538.; Dr. E. Siebenhaar, ibid. str. 538 - 552.

Digitized by Google

rovnika i dužnika, dug, pravni mu razlog, vrieme plateža i napokon t. z. clausulam paratae executionis.[1]

Cieloviti postupak pako, osnovan na načelu jednostranosti, postoji za utjeranje tražbina, dokazanih bilježničkimi, inimi javnimi imenito tabularnimi kao i legalisiranimi izpravami, zatim za odpovied najma i zakupa te napokon opomenbeni postupak.[2]

Prve dvie vrsti označuju se u teoriji i u praksi kao mandatni postupak; sudčev mandat, izdan bez saslušanja tuženika, osniva se na velikoj vjerojatnosti tužiteljevih navoda podkriepljenih rečenimi vrsti izprava.

Uprav s toga, što imade sudac, izdavajuć mandat, neki pozitivni temelj za isti, ostanu u krieposti stanovite posljedice mandata i onda, ako tuženik podnese prigovore, usljed kojih se povede dvostrani postupak. Kod posljednjih dviuh vrsti pako neima sudac nikakovih dokazala, koja bi ga ovlastila, smatrati tužiteljeve navode istinitimi ili barem vrlo vjerojatnimi; dočim manjka sudcu juridički temelj za mandat, smatra zakonodavac praktični moment odlučnim za izdatbu jednostrane riešitbe, predmnjevajuć, da ju i tuženik smatra opravdanom, neobistini li se ta predmnjeva, jer je dužnik podnio prigovora, tada nemože ni sudčev nalog zadržati važnijih pravnih posljedica, (kakovih vidimo kod mandatnoga postupka u dozvoli ovrhe na osjeguranje) za redovitu parnicu, nastavšu uslied prigovora.[3]

Austrijska osnova gradjanskoga parb postupnika od g. 1876. pridrža sve te vrsti jednostranoga postupka, promieniv samo pojedine ustanove sada valjajućih zakona i naredaba,[4] pa s toga niti nije bilo nuždno prihvatiti ustanove njemačkoga zakona o postupku na temelju izprava.

---

[1] Najstrožije shvaca francezko pravo bezuvjetno ovrsivost bilježničkih izprava; v. Code de procédure civile, art. 517. A. Rodière, cours de Compétence et de Procedure en matière civil, II. str. 186 itd. (IV. izdanje, 1875.). Slično i u Ugarskoj po §. 111. čl. 35. 1874. v. Ökrös Bálint, magyar közjegyzői törvény. str. 223. itd.

[2] Carska naredba od 21. svibnja 1855; naredba minist. pravosudja od 18. srpnja 1859.; carska naredba od 16. studenoga 1858. i zakon od 27. travnja 1873. br. 67. D. Z. L.

[3] Dr. Antun Menger, ibid. str. 310. i 311. Menger zove posljednje dvie vrsti „Fälle des anticipativen Contumacialsistems"

[4] §§. 571—588.; 589—598. i 606—620.

Digitized by Google

Kao što je poznato, uvedene su i u Hrvatskoj obie vrsti austrijskoga mandatskoga postupka, kao i postupak u parnicah iz uporabnih pogodba.

Opomenbenog postupka pako neima jošt kod nas, pa koliko mi je poznato, nije se kod nas još nigdje javno o njem rieč povela.

Smatram ga važnim toli pogledom na sličan razvoj našega parbenoga prava sa austrijskim, koli i poglavito pogledom na povoljne praktične posljedice, koje se njim postigavaju u državah, u kojih jur postoji, te ga s toga želim predočiti sustavno po ustanovah austrijskoga zakona od 27. travnja 1873. i popratiti ga nekimi primjetbami.

(Konac sliedi).

Dvie naredbe visokog banskog stola.

Petar B. prijavio je kotarskomu sudu u D. da ga je Fran C. ozledio i lječnik pronadje, da je ozleda lahke naravi. Na odredjenu ustmenu razpravu nepristupi ni prijavitelj ni prijavljeni.

Sud pronadje da je Fran C. kriv, što je proti Petru B. u neprijateljskom namišlaju uzpostupao i njemu lahku ozledu zadao, te da je s toga počinio prekršaj §. 411. k. z., i osudi Franju C. Ovu osudu utemelji sud u objektivnom pogledu na prijavi ozledjenikovoj i mnienju lječničkom, a u subjektivnom na ustanovi §. 408. k. p.

Uslied priziva osudjenikova izdao je vis. banski stol dne 27. srpnja g. 1876. br. 7472. ovu naredbu, u kojoj ovo navodi:

Vidiv, da na ustmenu razpravu nije pristupio ni okrivljenik ni privatni učestnik; uvaživ, da u smislu §. 37. k. p. ustanove odnoseće se na privatnog tužitelja, valjaju i za privatnoga učestnika; uvaživ, da je privatni učestnik vlastan zahtievati, da se okrivljeni progoni ili odustati od tužbe, ako državni odvjetnik nezahtjeva progonjenja ili odustane progonit ga; uvaživ, da je nestalo i obtužbe proti okrivljeniku, čim privatni učestnik nije prispio na razpravu, s toga da se nije moglo suditi u smislu §. 408. k. p. već je nastao slučaj ništetnosti po §. 277. 9. slovo c) k. p. s česa je osuda prvoga suda ništetna, pa se i po §. 416. 3. k. p. mora ukinuti.

U drugom sličnom slučaju pronašao je vis. banski stol naredbom od 26. listopada 1876. br. 9388. ukinuti prizvanu osudu i naložiti prvomu sudu, da razpiše novu razpravu, te donese novu osudu. Ovu vis. naredbu obrazloži ovako:

Digitized by Google

Vidiv, da na razpravu nepristupi ni privatni učestnik ni svjedok po njem naveden; vidiv, da osim jednostavne prijave privatnog učestnika nikakov izkaz, a kamo li dokaz nepredleži, koj proti okrivljeniku govori; vidiv, da se pri takovom stanju stvari ne može uzeti, da se okrivljenik ne može braniti proti dokazom, pošto nikakovih proti njemu nema; uvaživ, da se po tom razlozi prizvane osude ukazuju neosnovanimi (§. 277. 5. k. p.); vidiv, da se onaj razlog ništovni po pritužniku naveden, da manjka obtužba, uvažiti ne može, pošto pri prekršaju, koj se ureda radi progoniti ima, nije obtužba državnoga odvjetničtva potrebna, jer se takovi prekršaji ureda radi imadu progoniti.

Ove dvie visoke naredbe priobćujem uz primjetbu, da držim, da prva više odgovara načelom kaznenoga postupovnika.

Čitatelji znadu, da se kazneni postupovnik osniva na principu tužbovnom, po kojem je sudačka funkcija lučena od funkcije tužiteljeve. Sudac ima prosuditi, da li je tužba stanovite osobe proti stanovitoj osobi osnovana ili ne, a ova funkcija prestaje, čim nema tužba.

Država ima pravo i dužnost zahtievati, da se kažnjivo djelo progoni i bez predloga oštećenikova pače i proti njegovoj volji, a da to bude moguće uveden je institut odvjetnika državnih, koji su zvani i dužni državu u toj dužnosti i pravu zastupati.

Zakon od 23. svibnja 1873. pobrinuo se je u §. 448., da ova državna vlast i kod prekršaja, koji se ureda radi progoniti imadu, zastupana bude.

Naš postupovnik nepoznaje te ustanove, a ni nenalaže, da se o ustmenoj razpravi ovakovog prekršaja ubaviesti kr. državno odvjetničtvo (§. 404. k. p.). Zato u ovakovih slučajih pravo tužbe ostaje na privatnom učestniku i dotično privatnom tužitelju.

Ovim pako pristoji pravo predati tužbu i prisustvovati ustmenoj razpravi, te u ovoj učiniti svoj predlog, a i od tužbe odustati.

Kad pako ovi nepristupe na razpravu, nema ni tužbe, a kad ove nema, nema ni osude o krivnji.

Prema razlikosti ovih dvih vis. naredaba a i raznom tumačenju ovih zakonskih ustanova valjalo bi putem naredbe ustanoviti jednoličnost u postupku, što je svrha ovim redkom.

M. S.

Digitized by Google

Da li i jedan klasični svjedok krivnju tajećemu okrivljeniku radi kojega zločina na temelju kaznenoga postupnika od 29. srpnja 1853. dokazati može?

Po §. 173. k. z. imadu se sve kradje, koje su predmetom jedne te iste konačne razprave i presude, u koliko su dokazljive zbrojiti, pa okrivljenomu ubrojiti kao jedinstveni čin: nastane li sbrajanjem moment, koji kradju po ustanovah §. 173.—176. k. z. zločinom tvori, to se okrivljenomu dotični zločin kradje i ubrojiti mora.

Kod nas u Krajini, gdje se šumske kradje tako često opetuju, nastati će vrlo često u praksi n. p. slučaj, da jedan te isti lugar prijavi sudu istu dvojicu ili trojicu seljaka, danas s toga, što su u carskoj šumi u zajednici nepovlastno bukvu vriednu 3 for. a. vr., a sutra opet jelu vriednu 4 for. a. vr. izradili i prisvojili: pa da se te prijave zajedno razpravljaju, i o njih ujedno osuda izrekne

Da se u nazočnom slučaju kradje koli bukve toli jele zbrojiti imadu, pa da se obie kradje, koje po sebi samo učin prestupka suprot sigurnosti vlastničtva kradjom označen u §. 460. k. z. tvore, u osudi samo kao zločin kradje §. 171. i 174. IIb. k. z. kvalificirati moraju, to je nedvojbeno, obzirom na propis §. 173. k. z., pa se samo pita, da li jedan te isti lugar, koji je sam iste seljake kod kradje jele i kod kradje bukve zatekao, ako oni čin pred sudom taje, uglaviti može.

Da nije ustanove §. 126. k. p. naime norme, da urednik državni sam uglavljuje tajećega okrivljenika glede stvari takove, koja mu je povjerena, da ju pazi, to bi svatko na to pitanje negativno odgovorio; ali ovako nastati može i protivno mnanje. Prije nego se kradje po §. 173. k. z. zbrojiti smiju, moraju samostalnim pojedinim kradjam koli učin toli krivnja dokazane biti.

Ako uzmemo kradju bukve i kradju jele u nazočnom slučaju kao samostalne čine, to se one, kako jur rekoh, kao prestupci §. 460. k. z. ukazuju, pa se u ovom slučaju obzirom na propis §. 126. k. p. nedvojbeno tajeći okrivljenici glede pojedinih kradja, koli u objektivnom, toli u subjektivnom smjeru uglaviti moraju

Kao samostalni čini su upitne dvie kradje dakle nedvojbeno dokazane, kad se sbroje u smislu §. 173 k. z. izpostavljaju se kao zločin kradje §. 171. i 174. IIb. k. z.; no akoprem su kao samostalni čini, kao prestupci naime, po §. 126 k. p pravno dokazani, to se ipak kao zbrojeni zločini nemogu dokazanimi smatrati

Po §. 173. k. z. imadu se sve zbrojene kradje kao sastavni dio, činjenica jednog te istog čina smatrati, dakle kao cielost uzeti, bez obzira na način kako su kradje zločinom postale, pa se s toga glede

Digitized by Google

sastavljanja dokaza krivnje sbrojenjem nastalog zločina, koji je sučtvom ravan zločinu, koji bez sbrojenja ili drugim kojim načinom zločinom postaje, držati mora propisa, koji zakon za zločine u obće unutar §. 262—281. k. p. normira, poimence na propis §. 269. k. p, koji naročito izkaz dvajuh klasičnih svjedoka iziskuje, da se kod zločina koja okolnost dakle i krivnja smatrat može pravno-dokaznom.

Pa kao što se izkazom jednoga ma i klasičnoga svjedoka krivnja zbog zločina nikomu dokazati nemože, tako nije u kaznenom zakonu utemeljeno, da se, kao što se to često kod naših sudova prakticira, spisi po sudbenih stolovih u slučajevih kad lugar radi osamljenog izkaza zbog zločina šumske kradje tajeće okrivljenike uglaviti nemože, odstupe kotarskomu sudu, da poradi prestupka §. 460. k. z. okrivljenike obzirom na propis §. 246. k. p. kazne; jer članak IV. uvodnog patenta k. z. od 27. svibnja 1852. naročito normira, da se kao zločini, prestupak dotično prekršaj smije samo ono uzeti, što zakon izriekom kao zločin, prestupak ili prekršaj označuje.

Priobćio **Š. D.**

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ženska osoba može postati zadrugarom samo budi porodom u zadruzi, budi priudajom, a ne i ugovorom.

U zadruzi B. u Laščinah življahu još god. 1857. samo dva malodobnika Ivan i Stjepan, dočim je treći član zadruge Gjuro bio po svietu prošao. — God. 1857. povrati se Gjuro i to iz Slavonije, te dovede sa sobom Klaru P. na zadružni grunt. S njom življaše od to doba na gruntu u nezakonitom odnošaju; a ona opravljaše poslove za zadrugu, kakve obično žene rade, dočim Gjuro upravljaše cielim zadružnim imetkom.

Nekoliko godina iza toga umre Gjuro; a Klara P. ostane i nadalje u zadruzi B., dapače ostade i nakon što su Ivan i Stjepan punoljetni postali. Napokon im se nehtjede da ju još i dulje trpe na gruntu, pak ju odtjeraju.

Klara P. digne na to proti zadruzi B. parnicu na platež 13-godišnje zaslužbine u svoti od 700 for., pozivljuć se na to, da je u toj zadruzi služila za plaću. Presudom uzv. kr. stola sedmorice od 4. ožujka 1876. br. 145. bude njezin zahtjev odbijen s razloga, što nije dokazala, da je medju njom i tuženom zadrugom postojala ma kakva pogodba vrhu usluge za plaću. Ostavljeno joj je pako prosto, da traži dio iz zadruge B.

Digitized by Google

Ova i zbilja zatraži dielbu zadruge na tom temelju, da je tobož u zadrugu B. po pokojnom kuće gospodaru Gjuri primljena za člana, i da je kao takova kroz 13 godina u zadrugi živila i za nju radila. Pošto pako nebijaše u zadrugi inih članova van samo braća Ivan i Stjepan, to zatraži polovinu cieloga zadružnoga imetka, pozivljuć se na §. 13. zadr. zakona, po kojem član primljen u zadrugu, ako nije ništa inako ugovoreno, dobiva prigodom diobe jednak dio sa svakom lozom.

Zadruga B. opre se odrešito njezinu zahtjevu, priloži svjedočbu župničku, koja potvrdjuje, da je ona na gruntu zadruge B. živila sa Gjurom B. u nezakonitom spolnom odnošaju („kao nezakonita gospodarica"), dakle s razloga: što Klara B. nije nikada nikakvim ugovorom primljena za člana zadruge B. i bila kakov ugovor utanačila, to taj ugovor neveže zadrugu, jer su osim Gjure bila još dva člana najme mld. Ivan i Stjepan, za koje niti je tutor, niti nadtutorstvena oblast ma kakov ugovor odobrila, niti su ga oni, sami nakon postignute punoljetnosti budi odobrili budi sklopili; -- s razloga nadalje, što je Klara P. doduše živila u zadrugi B. kroz više godina nu kao prilježnica Gjure B., dakle u odnošaju, koji je po zakonu i po pojmovih ćudorednosti nedopušten, radi čega neima biti još nagradjena polovinom zadružnoga imetka; — zatim s razloga, što bi nju u slučaju, kada bi bila zakonita žena Gjure B., išla samo jedna četvrtina od njegove polovine, dakle jedna osmina, kamo li da bi ju kao prilježnicu išla polovica cieloga zadružnoga imetka; — napokon osobito s razloga, što po naročitoj ustanovi §. 13. zadr. zakona može samo m u ž k a r a c biti primljen posebnim ugovorom za člana zadruge, ne pako i ženska.

Kralj. podžupanija zagrebačka odlukom od 27. srpnja god. 1877. br. 7422. priznade Klaru P. za ovlaštenicu zadruge B. i dopita joj jednu trećinu zadružnoga nepokretnoga imetka, i obrazloži ovu svoju odredbu ovako:

„Glasom privite svjedočbe obć. poglavarstva od 7. srpnja 1871., potvrdjene po obstojavšem žup. kot. sudu središnjem u Zagrebu dne 11. srpnja 1871. primljena je Klara P. po Gjuri B. u zadrugu, te je ona za vrieme od 8. svibnja 1857. do 16. lipnja 1870. uz njega kao gospodara zadruge na korist iste zadruge radila.

Kao kuće gospodar imao je Gjuro B. pravo, dapače bio je dužan poslove, koje on sam obavljati nemože, povjeriti drugomu, te pošto za ono vrieme nije bilo u zadrazi B. nijednoga ženskoga člana, kao što to privito rodoslovje pokazuje, to je on poslove ženske povjerio rečenoj Klari P.

§. 1. zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874., koj ustanovljuje tko se smatra članom zadruge, nečini razlike izmedju mužkarca i žene, te se prema tomu može i žena primiti u zadrugu.

Digitized by Google

Glasom suglasnih izpoviesti zaprisegnutih svjedoka Nikole D., Bare G. i Mare D. u zapisniku vodjenom dne 9. veljače 1875. kod sudbenog stola zagrebačkoga u parnici podignutoj po Klari P. proti Ivanu i Stjepanu B. radi naplate zaslužbine od 700 for. — radila je Klara P. u zadruzi B. na korist iste zadruge, te je uživala prirod kao svaki drugi član zadruge.

Kao takova nalazila se je ista u rečenoj zadruzi po gore pozvanoj svjedočbi obć. poglavarstva preko 13. godina i to 9 godina iza navršene punodobnosti Ivana B., a 6 godina iza navršene punodobnosti Stjepana B.

Neima dakle dvojbe o tom, da su ju spomenuti Stjepan i Ivan B. smatrali članom zadruge, čim su ju toliko vremena u zadruzi u gorespomenutom svojstvu trpili, te su dapače tu okolnost sami podkriepili time, što su u gore naglašenoj parnici tvrdili, te doprinešenom diobnom osnovom od god. 1871., u koju je Klara P. takodjer uvrštena kao ovlaštenica, dokazivali, da je ona član zadruge, s kojega baš razloga ju je kr. stol sedmorice naredbom sa razlozi od 4. ožujka 1874. br. 145. intimiranom banskostolnom odlukom od 15. ožujka 1876. br. 2761. sa njezinim tužbovnim predmetom odbio.

Prama tomu nemogu se uvažiti prigovori Ivana i Stjepana B. stavljeni u zapisnik od 13. studenoga 1876. br. 11.217. i od 10. siečnja 1877. br. 329., te se ima Klara P smatrati ovlaštenim članom zadruge B. iz Laščina kbr. 29.

Što se tiče diela, koji joj pripada iz imovine rečene zadruge, to se odredjuje sliedeće:

Pošto se po §. 1 sl. d. zadr. zakona i žena može primiti u zadrugu, a glede diela takove primljenice se u cielom zadružnom zakonu ništa neustanovljuje, to se ustanova §. 13. zadr. zak. tičuća se diela muzkih primljenika per analogiam može uporabiti za ženske članove.

Glasom privitog rodoslovja obstojali su g. 1857., kadno je rečena Klara P. u zadrugu B. primljena — u istoj zadruzi 2 loze i to loza Gjure B. i loza, koju sačinjavaju Ivan i Stjepan B.

Po spomenutom §. 13. zadr. zak. pripada dakle Klari P. trećina(!) zadružne nepokretne imovine, dočim će joj se dio pokretne imovine u smislu §. 16. zadr. zak. izlučiti."

Proti ovoj odluci uloži zadruga B. po svojih ovlaštenicih Ivanu i Stjepanu B. utok na vis. kr. zemaljsku vladu; a ova ga uvaži, te ukine odluku kr. podžupanije od 27. srpnja 1877. br. 7422. i izreče, da Klara P. nije ovlaštenica zadruge B., pak da joj s toga nepripada nit nikakov diel i to

s razloga, što se po ustanovi §. 1. zadr. zakona od 3. ožujka 1874. u savezu s §. 13. na temelju ugovora ovlaštenikom

Digitized by Google

zadruge smatrati može samo mužkarac, što i podpuno odgovara duhu zadružnih odnošaja pogledom na ekonomnu stranu, s koje bijahu mužkarci uzadruživani za uspješnije težanje poljskoga gospodarstva; okolnost pako sama, da je Klara P. stojeća u nezakonitom odnošaju prema pokojnomu jur zadrugaru Juraju B. 13 godina u zadruzi prebivala, istoj nikakov titulus ovlaštenja na zadružnu imovinu nepruža, pošto je ženskoj osobi samo porodom ili priudajom u zadrugu takovo zajamčeno.“ (Naredba vis. kr. zem. vlade od 13. listopada 1877. br. 18.682.). Dr. **I. Z.**

K §. 42. sudovnika.

Tužbu de pr. 6. travnja 1877. br. 3358. gr., kojom je trgovačka tvrdka B. i P. kod kr. grad.-deleg. kot. suda u Zagrebu tužila u Karlovcu stanujućeg R. Z. na platež svote od 31 for. a. vr. s. pp., vratio je rečeni kot. sud odlukom od 12. travnja 1877. br. 3358. gr. tužiteljici s uputom: da se tužbe do 100 for. imadu u Zagrebu podnieti kod mjestnog suda.

U utoku proti ovoj odluci bude iztaknuto, da se kod mjestnog suda mogu tužiti samo one stranke, koje u području miestnog suda budi stalno budi trajno borave, podnipošto pako one osobe, koje u području mjestnog suda nestanuju; ove da se moraju bez dvojbe tužiti kod kot. suda.

Utok bude odbijen i ova riešitba motivirana ovako: „vidiv, da se po propisu §. 2. ministarske naredbe od 26. svibnja 1860. moraju svi tamo navedeni predmeti, kamo i nazočni spada, razpravljati pred mjestnimi sudovi i to u gradu Zagrebu sve tražbine nenadilazeće svotu od 100 for., te je po tom postupajući sud u ovom predmetu očito nenadležan;

vidiv, da u nazočnom slučaju, makar je za mjesto plateža grad Zagreb ugovoren, nemenja se nadležnost miestnog suda — jer se po §. 3. rečene ministarske naredbe može utužiti pred mjestnim sudom one občine, u koje područje je preuzeta obveza ili pred mjestnim sudom redovitog prebivališta tuženikova“.

I proti ovoj riešitbi bude od strane tužiteljice uložen utok, te u njem rečeno samo to, da je neosnovanost napadnutih odluka više no očita.

Na taj utok preinačio je visoki kr. stol. sedmorice obie niže odluke, te je sudio, da se imade tužba izravno riešiti i to s razloga:

„promotriv, da se je tuženik po izloženju tužbe obvezao utuženu tražbinu platiti u Zagrebu: promotriv, da se u smislu §. 12. sudovnika tužba može podići i pred sudom u onom mjestu, u kojem se imade

Digitized by Google

ugovor; promotriv, da se prema ustanovi §. 3. ministarske naredbe od 26. svibnja 1860. broj 130. d. z. l. pred miestnim sudom mogu u pravilu tužiti samo osobe stanujuće u okolišu dotične občine, a samo iznimno, da se mogu putnici i druge osobe boraveće prelazno u občini tužiti rad preuzetih obvezah ili rad počinjene štete i pred miestnim sudom občine, u kojoj je obveza preuzeta ili šteta počinjena; promotriv, da tuženik sada stanuje u Karlovcu, da se indi iz sadržaja tužbe nemože izvesti, da je u pogledu upitne tražbine nadležan miestni sud u Zagrebu; promotriv, da na prema svemu tomu prvi sud u očigled ustanove §. 42. sudovnika nije imao razloga, smatrati se u stvari očito nenadležnim, te odputiti tužbu s nenadležnosti već „a limine judicii".

Priobćio **K.**

Jesu li nasliednici vlastni u ostavini nadjenu ne sasma izpunjenu mjenicu izpuniti, po imenu jesu li vlastni manjkajući datum i manjkajući podpis ostavitelja kao izdatnika dodati, podpisav njegovo ime?

Nasliednici Aleksandra M., koji je umro 14. ožujka 1867. nadjoše nekoliko godina poslje njegove smrti u ostavini mu mjenicu, plativu za tri mjeseca od izdanja, na kojoj ipak nebijaše ni datum naveden ni podpisano ime izdatnika. Mjenicu prihvatio je bio Mavro M., a glasila je na 450 for. sr. Nasliednici popuniše mjenicu, napisav kao datum „Lavov 1. siečnja 1873." i podpisav ime izdatnikovo „Aleksander M." Na temelju ovako izpunjene mjenice izposlovali su oni kao nasliednici ostaviteljevi platežni nalog proti prihvatniku.

Tuženik iztaknu u svojih prigovorih, da je mjenica poslje smrti izdatnikove, nedvojbeno po trećoj osobi, izpunjena, naročito da je napisan datum i podpis izdatnikov pa je uztvrdio, da je mjenica neovlašteno izpunjena, a po tom pravno nevaljana, jer da nasliednici predstavljaju ostavitelja samo u imovinsko-pravnom pogledu, a iz nasliednoga prava ne može se nikako izvoditi pravo, da se izpuni mjenica, kojoj manjkaju bitne potrebštine, pa koja uslied toga i ne može sačinjavati predmet imovine.

Uslied toga i dokinut je bio platežni nalog, izdan proti prihvatniku, te ovaj odriešen dužnosti platiti mjeničnu svotu od 450 for. sr. s. p.

Razlozi: Tuženik prigovara, da se iz priloga tužbe vidi jasno, da je izdatnik mjenice Aleksander M. preminuo 14. ožujka 1867., za to da on ne može na nijedan način biti izdatnik mjenice, datirane 1. siečnja 1873., dakle šest godina poslje smrti svoje, pa ipak nalazi se na mjenici kao takov (t. j. kao izdatnik). Naprotiv tomu pozivaju se tužitelji na naredbu ministra pravosudja od 6. listopada 1853. (d. z. l. br. 200.) jer da se od mjenice nije činila nikakova neovlaštena niti ikakova dogovoru protivna uporaba. Izpunjenje mjenice niti je neovlašteno niti

Digitized by Google

protivno kakovu dogovoru, jer je tuženik prihvatio utuženu mjenicu, prem nije bio na njoj upisan datum, pa je nedvojbeno prepustio izdatniku na volju, da ga izpuni

Nasliednici služe se dakle samo svojim pravom, koje jim i prihvatnik priznaje, napisav dan izdatbe, jer nasljednik stupa na mjesto ostavitelja. Tužitelji i neporiču, te priznavaju, da na mjenici napisano ime izdatnika „Aleksander M.“ nije sam ovaj potonji napisao. Unatoč što se tužitelji pozivlju na naredbu od 6. listopada 1853., mora se ipak platežni nalog ukinuti i tuženik odriešiti dužnosti, da plati utuženu mjeničnu svotu, jer pravom tvrdi tuženik, da upravo rečena naredba govori proti tužiteljem. Naredba glasi: „Prigovor, da je u vrieme, kada je prihvat i drugo obvezno očitovanje (indossament, aval) na mjenicu stavljen, još manjkao podpis izdatnika ili koja od bitnih potrebština navedenih u čl. 4. mj. z., pa istom kasnje izpunjen, ne može se proti trećemu poštenomu držaocu mjenice u nijednom slučaju, a proti onim pako, koji su učestvovali kod kasnjega izpunjenja samo onda uporaviti, ako je dokazano, da se je s ispravom još neizpunjenom uslied neovlaštene ili učinjenomu dogovoru protivne izpunitbe činila protupravna poraba.“

U naredbi se veli podpis izdatnika. A pod ovim razumieva se tako u običnom govoru kao i u smislu zakona samo vlastoručni podpis. Naredba ta dakle neovlašćuje nikoga, da podpisuje tudja imena, a to se je upravo ovdje dogodilo, pošto tužitelji ne poriču, da se izdatnik mjenice Aleksander M. nije vlastoručno kao izdatnik podpisao. Tužitelji kao baštinici ne stupaju podnipošto u prava ostavitelja, dočim izpunjuju mjenicu, jer je nasliedstvom zapala nje samo prihvaćena bjelica, koja, kako tužitelji sami priznavaju, nije bila izpunjena, pa su ju istom oni, i to neovlašteno, izpunili, jer nikomu, pa ni nasljedniku nije slobodno, podpisivati imena trećih osoba. Pače po vlastitom priznanju tužitelja, da su sami napisali datum na mjenici, mora se pače već unapred dokazanim uzeti, da je izpunitba obavljena proti utanačenomu dogovoru, jer utužena mjenica glasi na 450 for. k. n., prem je već 1. siečnja 1859. konvencionalni novac prestao kôlàti. Nemože se dakle tvrditi, kao da bi se stranke t. j. izdatnik i prihvatnik na tako daleko i neizviestno vrieme dogovorile bile. S ovih razloga ukida se platežni nalog.

Proti ovoj osudi podnesu tužitelji priziv, koji je ipak viši sud zabacio potvrdiv osudu prvoga suda.

Razlozi: Ako tuženik prigovara, da je utuženoj mjenici ime izdatnika i datum „1. siečnja 1873.“ istom poslje smrti njegove (izdatnikove) t. j. poslje 14. ožujka 1867. napisano, pa da su tužeći nasliednici ostaviteljevi ovom naknadnom izpunitbom isprave činili protupravnu

Digitized by Google

porabu, to se mora taj prigovor uvažiti kao dopustiv i odlučan po naredbi ministarstva pravosudja od 6. listopada 1853. (br. 200. d. z. l.). Tužitelji najme ne poriču, da su oni poslje smrti ostavitelja mjenicu izpunili, a to nisu bili vlastni učiniti, jer niti ne tvrde, a još su manje dokazali, da ih je pokojnik ovlastio, da napišu njegovo ime na mjenici; što je bilo svakako potrebno, jer po §§. 531. i 532. o. g. z. prelaze na nasliednika samo prava i dužnosti ostavitelja, mjenica pako, još neprovidjena podpisom izdatnika, ne stvara mjenbena prava po čl. 4. mj. z., pa ovo niti nije moglo kriepošću nasljednoga prava preći na nasljednike. Naknadnom izpunitbom učinila se i protuzakonita poraba, jer je obzirom na vrieme smrti ostavitelja mjenica proti tuženomu prihvatniku pogledom na čl. 77. mj. z. već bila u vrieme porabe svoje zastarjela, a upravo tim se je istoj htjela dati važnost, koje ne može imati.

Na podneseni previd tužitelja c. k. najviši sud bečki osudom od 8. ožujka 1876. odbio je podneseni previd s razloga, što su jednake osude nižih sudova u svakom pogledu opravdane razlozi višjega suda, a naročito naredbom ministarstva pravosudja od 6. listopada 1853., zato se niti ne mogu dokinuti niti promieniti po dvorskom dekretu od 15. veljače 1833. „Jur. Blätter“.

Kako da se uporavlja §. 123. grunt. reda?

Imovna občina Novaves u Zagrebu razdielila je svoje nekretnosti grunt. nap. br. 44. obć. Novaves Zagreb parc. br. 300—302. u više dielova, te pojedine ove dielove prodala je nekojim novoveškim gradjanom i na temelju dotičnih kupo-prodajnih ugovora zamolila grunt. prenos u korist kupaca jednom te istom molbom.

Na ovu molbu izdana bje odluka od 19. svibnja 1877. br. 2881. glaseća doslovce ovako:

„Odbija se gledom na propis §. 123. grunt. reda s razloga, što je molba kumulirana, te nije na temelju pojedinog kupo-prodajnoga ugovora, koji je sklopljen sa pojedinimi kupci, te sa jednimi te istimi osobami, posebno molba ovomu sudu predana, pošto u nazočnom slučaju ne predleže uvjeti §. 120. grunt. reda“.

Proti ovoj odluci podnese spomenuta občina utok vis. banskomu stolu, koji je utoku udovoljio, te naredbom od 23. srpnja 1877. br. 4183. z. napadnutu odluku kao skroz protuzakonitu ukinuo, pošto razlog odluke, da se najme za svakoga kupca dielova istoga grunt. tiela ima posebna molba podnieti, stoji u očitoj oprieci sa §. 123. grunt. reda, koji ustanovljuje, da se jednom te istom molbom može tražiti više unosa, tiču li se unosi jednog te istog nepokretnog dobra ili književnog prava; pače ako se odnose na više dobara i prava, koja su jedne te iste osobe.“

Digitized by Google

Priobćujemo ovu riešitbu vis. kr. banskoga stola s razloga toga, što je kr. grunt. oblast u Zagrebu tečajem ove godine slične molbe redovito odbijala, ne obziruć se na ustanove §. 123. grunt. reda, čemu se ne malo — čudimo. Dr. **D.**

Kada se domirna prisega ne može dopustiti?

Samojlo Singer tuži Svetozara Šumanovića, da mu je dužan platit 677 for. 81. novč. Tuženik, po kazivanju tužiteljevu, kupio je od njega (t. j. tužitelja) 484 cent. 16 funt. siena, a nije kupovnine namirio. Tužitelj pozivlje se, da utvrdi svoj zahtjev, na Dreisingera kao svjedoka i nudi svoju domirnu prisegu.

Prvi sud odbio je tužitelja i odredio, da se parbeni trošak prepolovi; kr. banski stol potvrdi osudu prvoga suda. Tužitelj podastre izvanredni previd, a na to je kr. stol sedmorice osudom od 10. prosinca g. 1875. izrekao, da se izvanredni previd odbija.

R a z l o z i: Da je tužitelj zaista predao tuženomu 484 cent. 16 funtih siena, za to ne ima drugoga dokaza no kazivanje svjedoka Dreisingera, ali taj je svjedok zavržan po §. 155. sl. c. gr. pp., ali da i nije to, ne može ipak služiti tužitelju za ustanovljenje podpunoga dokaza, jer je tužitelj sam priznao u parnici ovoj, da Dreisinger nije bio prisutan, kad se je sieno predavalo, pa s toga nebi mogao po vlastitom osvjedočenju potvrditi, koliko je siena predano. Zato se i ne može prisuditi domirna prisega tužitelju.

Tuženik naprotiv navodi, da je kupio od tužitelja 222 cent. 77 funtih siena, da je za nj platio 270 for. pridržav sebi 41 for. na ime dangube i troška. Ovo je potvrdjeno priloženimi namirami. Tužitelj je múkom prešao preko ovih okolnosti, pa se s toga moraju po §§. 22. i 108. g. pp. dokazanimi smatrati. S ovih razloga morao se je tužitelj odbiti, a dosliedno i zabaciti izvanredni previd tužiteljev, pošto ne postoje uvjeti normirani u §. 335. gr. pp.

Ako ugarski sud moli austrijski, da dostavi stranki spis u magjarskom jeziku spisani, mora se pismo ureda radi na njemački jezik prevesti, pa je dostava valjana samo onda, ako se s originalom dostavi njedno i prevod.[1]

Kr. ugarski sud u Debrecinu posla c. kr. grad.-deleg. kot. sudu u Krakovi sudbeni spis pod couvertom zamoliv ga, da spis dostavi M. S.-u, pa da potvrdu o tom pošalje u Debrecin. Tako je i učinjeno. Svojim podneskom de praes. 11. travnja 1877. povrati M. S. pismo ugarskoga

---

[1] Priobćujemo ovaj slučaj poglavito s toga, što će se valjda i sa dopisi hrvatskim jezikom pisanimi ovako postupati. Ured.

Digitized by Google

suda c. k. grad.-deleg. kot. sudu s razloga, što je pismo napisano jezikom, kojega on ne razumie t. j. magjarskim. Nu podnesak taj vraćen je M. S.-u natrag odlukom rečenoga krakovskoga suda od 12. travnja 1877., jer da se zakonske ustanove ob uredovnom jeziku odnose samo na austrijske sudove.

Viši sud u Krakovu usljed utoka M. S. potvrdi odluku prvoga suda, jer da se u ovom slučaju radi jedino o dostavi sudbenoga spisa, pa se zato ovdje i ne imaju uporaviti naredbe ministarstva pravosudja od 10. lipnja 1871., 12. rujna 1871. i 16. veljače 1874., na koje se rekurent pozivlje.

Proti toj odluci podastre M. S. izvanredni previdni utok, a c. k. najviši sud u Beču dokine usljed toga obie osude nižih sudova te odluči, da u smislu naredaba ministarstva pravosudja od 10. lipnja i 12. rujna 1871. te 16. veljače 1874. ima viši sud odrediti, ako se ne nadje u Krakovu vješta osoba, koja bi mogla od kr. ugarskoga suda u Debrecinu poslani spis iz magjarskoga prevesti na njemački jezik, da se u tom poslu obrati na c. k. ministarstvo pravosudja, jer je rečenimi ministarskimi naredbami u porazumku s ugarskim ministarstvom pravosudja odredjeno, da su ugarski sudovi dužni spisom u magjarskom jeziku sastavljenim dodati njemački prevod, a ako to ne bi bilo učinjeno, da se imadu sudovi neposredno obratiti na c. k. ministarstvo pravosudja, da se takov prevod izvede.

Sudbene oblasti ne imaju se dakle samo tim zadovoljiti, da uruče strankam u magjarskom jeziku pisana pisma, ako im nije priložen i prevod, nego su obvezane u smislu napomenutih ministarskih naredaba propisanim načinom pribaviti prevod, te ga zajedno s originalom strankam uručiti. („G. Halle“).

Ako se ispravljaju nerazpoznive medje ili ako se porodi prepor kod ispravljanja medja, dužan je sud po §. 861. o. g. z. i na puku molbu jednoga učestnika odlukom ispitati faktično stanje posjeda i braniti ga, preuzeti ispravak medja, a stranku, koja bi se pri tom smatrala povrjedjenom, uputiti da povede redovitu parnicu.

Supruzi Antun i Marija R. tuže Karla S. radi smetana posjeda, jer da ih ovaj potonji smeta u mirnom već dvie godine trajućem posjedu zemljišta, ležećega desno od njihove kuće, a smeta ih tim, što je tamo ležeću jamu (grabu) zametao, a tim zapriečio redovito odticanje vode iz bunara tužitelja u jamu kraj ceste; zatim jer je navozio zemlje na rečeno zemljište, čim je postalo neravno, a po tom nije moguće od ceste preko toga zemljišta kolima u dvorište tužitelja.

Digitized by Google

I prvi i drugi sud zadovolji tužbovnomu zahtjevu supruga Antuna i Marije R., te naložiše tuženomu, da smetani posjed uzpostavi u prijašnje stanje. Na to preda Karlo S. kao baštinik svoga otca K. S.-a zajedno s ostalimi njegovimi baštinici kot. sudu u N. molbu proti suprugom A. i M. R., u kojoj tvrde, da su oni po pokojnom K. S. baštinili zemljište ležeće na desnoj strani kuće supruga Antuna i Marije R, da im je isto sudbeno i uručeno, da je samo s jedne strane omedjašeno, a medje na ostalih stranah da su ne jasne, ne izviestne i da se ne mogu razpoznati, pa s toga mole, da se obnove i isprave medje toga zemljišta, a da se k tomu prizovu vještaci, upotrebi mapa katastralna i vješti svjedoci (Gedenkmänner).

Ovoj molbi zadovolji dotični kotarski sud, te odredi povjerenstvo, da se medje obnove, te urede. Tu bude zemljište, ležeće desno od kuće supruga A. i M. R., u kojega posjedu štite ih gore navedene dvie odluke, unatoč prigovorom od njihove strane podignutim, izmjereno, viešti svjedoci saslušani, granica tik kuće supruga A. i M. R. potegnuta, te označena postavljenjem novih medjaša. O tom izviesti sud supruge Antuna i Mariju R.

Supruzi A. i M. R. podnesu utok proti onoj odredbi; u njem vele, da nisu sporazumni sa mjerenjem, obnovom i ispravkom medja rečenoga zemljišta, da su pred povjerenstvom prosvjedovali proti tomu, jer da ovakovo ispravljanje medja na molbu jedne stranke može se samo onda dozvoliti, ako su o tom sporazumni svi učestnici, ali ne onda, ako se usljed toga porodi medju njimi prepor; da su dvie sudbene odluke nje priznale za posjednike, za to da ih valja u njihovom posjedu štititi, a molitelje uputiti na put redovite pravde (§§. 323., 851. i 852. o. g. z.).

Viši sud rješitbom svojom od 7. kolovoza 1877. uvaži s toga razloga utok, što takova zamoljena obnova medja samo onda nastaje, ako su svi dionici sporazumni; u onom pako slučaju nije izpunjen taj uvjet, pošto su supruzi A. i M. R. u zapisniku povjerenstva izjavili, da nisu sporazumni s obnovom i ispravkom medja, ovdje dakle da valja odredba §. 851. o. g. z., po kojem valja, — ako nastane prepor kod ispravka medja — stvar riešiti u redovitoj parnici. Prama tomu bude molba Karla S. i drugova odbijena, preduzeta izmjera, obnova i ispravak medja dokida se, a kotarskomu sudu naloženo, da ukloni postavljene kamenomedjaše.

Usljed previdnoga utoka potvrdio je najviši sud rješitbu kotarskoga suda sa sliedećih razloga:

Po §. 850. o. g. z. ima svaki sudielnik pravo zahtievati, da se medje obnove, ako se već ne mogu razpoznati, a §. 851. o. g. z. odredjuje, kako valja postupati, ako se s bog ispravljanja medja porodi prepor; tu se ne odredjuje, da se ima — ako nastane prepor - - onaj

Digitized by Google

naprosto uputiti na put pravde, koji moli obnovu medja; dapače u takvom slučaju ima postupajući sud štititi zadnji faktični posjed, a u tu svrhu valja ispitati stanje posjeda; a tko se ovim postupkom osjeća povredjenim, neka prema §. 347. o. g z., na koji §. 851. izrikom upućuje, svoje tobožnje jače pravo posjeda ili vlastničtva potraži redovitom tužbom. Ovim propisom zakona odgovara i postupak prvoga suda pa i rješitbe njegove, a ne bijaše nikakva zakonita razloga dokinuti postupak prije onoga povedeni, pošto bi, osobito ako bi se priznao ispravnim nadzor, čim se jedna stranka uzprotivi obnovi medja, druga da mora s mjesta se odputiti na put pravde, ustanove §§. 850. i 851. o. g. z. posve suvišnimi postale, pa neb nikada došlo do toga, da se štiti faktični posjed, o čem radi §. 851. o. g. z

---

Na §. 180. car. patenta od 9 kolovoza 1854. (d. z. l. br. 208.

Mjeseca lipnja 1873. umre Dragojla V. neudata. U ustmenom svom kodicilu ostavi više legata u pobožne svrhe, ali ne odredi nikoga nasliednikom svojim. Svjedoci oporuke nisu bili pod prisegom saslušani poslje smrti Dragojle V., nego su predložili pismeni sastavak, podpisan njihovim imenom. Kao nasliednica prijavi se jedina sestra pokojnice, Marija V. na temelju zakona, pa joj bude na tom temelju i ostavina uručena.

5. veljače 1876. umre i Marija V., ne ostavi takodjer nikakovo oporuke, a ostavi znameniti imetak. Pošto nisu bili poznati nasliednici zakonski, pozvani su bili izrokom, da se prijave svi, koji drže da imadu pravo na ostavinu. Na to se prijavi množina baštinika, koji su mogli rodoslovjem dokazati, da potiču od djeda ostaviteljice. Ali osim tih prijaviše se kao nasliednici još i Josip II., te drugovi na ostavinu, u koliko ova potiče iz baštine iza pokojne Dragojle V. i to na temelju ustmene oporuke (kodicila) Dragojle V., po kojoj da je Mariji V. bilo ostavljeno samo dosmrtno uživanje, ali odredjeno da se ostavina Dragojle V. ima podieliti medju rodjake Marije V. i Josipa H., te drugove na jednake dielove.

Ispravnost ove testamentarne odredbe imala se dokazati saslušanjem svjedoka oporuke Dragojle V. Ovi tobože da se nisu prije sjetili te okolnosti, a stranom da su zaboravili ovu nasliednu odrebu u svoj spis uvrstiti, a nisu ni pozvani k razpravi a ni saslušani bili.

Kad se uzela razpravljati ostavina Marije V. pobijaše zastupnik nasliednika po zakonu nasliedno pravo Josipa II. i drugova, jer da je ostavina pokojne Dragojle V. već razpravljena, te Mariji V. kao dokazanoj nasliednici po zakonu već i uručena. Ako dakle namjeravaju pretendenti zahtievati što iz ostavine Marije V., mogu to potražiti, pošto je ostavina već uručena, samo tužbom o nasliedstvu. Nu zapo-

Digitized by Google

četa ostavinska razprava ima se bez obzira na njihove tobožnje zahtjeve, sa zakonskimi nasliednici nastaviti te ovim ostavina uručiti.

Ob ovoj razpravi izrekao je kot. sud rješitbu pozivljuć se na §. 180. patenta od 9. kolovoza 1854. i na §. 823. o. g. z. u smislu zahtjeva zakonskih nasliednika, te naloži sudbenomu povjereniku, da nastavi razpravu s ovimi potonjimi.

Proti rješitbi toj podnesu Josip H. i drugovi utok višemu sudu, u kojem su medju inim naveli: „da je istinitost imenovanja nasliednika trima svjedocima oporuke Dragojle V. nedvojbeno dokazana, pošto su pred sudom preslušani potvrdili, kako je D. V. rekla, da poslje njene smrti imadu rodjaci po materi i otcu jednako nasliediti, pa za to da i ne čini nikakovih posebnih odredaba. U razpravnom zapisniku imenuje se tobožnji kodicil pismenom oporukom. Prvi sud ne ima pravo pozivljuć se na §. 180. car. pat. od 9. kolovoza 1854. i na §. 823. o. g. z., jer §. 180. predpostavlja valjanu uručbu i drugo, da je očitovanje posliednje volje istom poslje uručbe pronadjeno. Ovdje pako postoji nevaljana uručba, koju bi trebalo ureda radi dokinuti, a očitovanje posliednje volje bijaše poznato već kod same ostavinske razprave. Trebalo je pozvati svjedoke oporuke k razpravi, te ih ondje preslušati, a eventualno valjalo je pozvati i zakonske nasliednike, dolazeće iza Marije V. Ako se sve to nije učinilo, nisu oni tomu krivi, a jer su drugi pogriešili, ne mogu i ne smiju oni za to izgubiti svoga nasliednoga diela. Rekurenti završuju svoj utok tražeć, „uručba iza pokojne Dragojle V. neka se proglasi ureda radi ništetnom, te odredi nova razprava ostavine Dragojle V. U svakom pako slučaju, da bi valjalo izreći rješitbu o njihovom nasliednom očitovanju, jer je izdano prema §§. 125. i 126. car. pat. od 9. kolovoza 1854. te izreći odluku o protislovnih nasliednih očitovanjih".

Viši sud potvrdi ipak osudu prvoga suda i to s razloga, „što rekurenti tvrde, da im pripada ostavina 1873. preminule Dragojle V., pa da traže one predmete, koji su kao ostavina Dragojle V. odlukom od 10. kolovoza 1874. uručeni bili njenoj sestri, sada već pokojnoj Mariji V.; što rekurenti (prem nisu to jasno i otvoreno naveli i u zapisniku od 15. svibnja 1876). ištu ne nasljedstvo na ostavinu Marije V., nego imovinu, potičuću iz ostavine pokojne Dragojle V. te nalazeću se u ostavini Marije V., a po tom ne ima se obustaviti razprava ostavine pokojne Marije V., jer ne ima nikakovih protuslovnih nasliednih očitovanja glede te ostavine, nego se jedino traže stanoviti u toj ostavini se nalazeći predmeti; jer se §§. 125., 126. i 127. pat. od 9. kolovoza 1854. ne mogu na ovaj slučaj uporaviti; jer se po smislu §. 180. rečenoga zakona ne može nikako zadovoljiti zahtjevu rekurenta, te dokinuti valjanost uručbene isprave od 10. kolovoza 1874. i povesti novu razpravu ob ostavini po-

Digitized by Google

kojne Dragojle V.; tobožnja iskanja glede ove ostavine neka se potraže redovitom parnicom.

I proti toj rješitbi podnese ista stranka previdni utok, u kojem navodi, „da uručba ostavine Dragojlo V. sadržaje očitu ništetnost; da se obstojavša ustmena oporuka nije upotrebila, prem su bili poznati svjedoci posliednje volje, a ta okolnost opet da involvira ništetnost, pa da bi s toga trebalo razpravu i uručbu iza Drajle V. ureda radi dokinuti, da se ovdje ne radi o §. 180. patenta od 9. kolovoza 1854., nego o tom, da se ispravi uredovna pogrieška".

I taj se utok odbije, a potvrdi osuda prvoga suda s razloga, „što se u uručbenici prvoga suda, doduše pogriešno, govori da je Dragojla V. umrla ostaviv pismenu oporuku, dočim je ostavila samo ustmeni kodicil neučiniv nikakove razredbe glede nasliedstva; ali se u istoj ispravi na svršetku veli izrikom, da se ostavina Dragojle V. uručuje njenoj sestri Mariji V. kao jedinoj zakonskoj baštinici, pa za to ne može tu biti nikakove ništetnosti; da ne ima ustmene oporuke od Dragojle V., u kojoj bi ova tobože svojoj sestri Mariji V. samo doživotno uživanje svoje ostavine odredila, a vlastničtvo da poslje njene smrti dopade rodjake po materi i otcu; obstojnost takove oporuke nisu rekurenti dokazali, pa s toga ne može tu biti niti kakove ništetnosti niti nepravde naprama rekurentom".

Da se razjasni §. 1333. o. g. z.

Franjo i Katarina Hlava uzajmiše od c. k. poveljene narodne banke, dotično od zemaljskoga odbora za realnu vjeresiju 100 for. uz dužnost, da obročno odplaćivaju glavnicu i plaćaju 6% kamata. Dužnici nisu držali uvjeta, pod kojimi dobiše zajam, pa ih je s toga zastupnik zemaljskoga erara tužio zahtievajuć, da plate zaostatak glavnice sa 77 for. i 6% kamate od ove svote. Ovo je po prvom sudu tužitelju i dopitano osudom od 19. svibnja 1874.; ali je tužitelj kasnije podnesenom drugom tužbom tražio pripunjenje prve tražbine ištuć, da se zemaljskomu eraru dopitaju i 6% zatezne kamate od svakoga iza 11. srpnja 1870. dospieloga anuitetnoga obroka. Ovaj potonji zahtjev odbio je tako prvi, kao drugi i treći sud, ovaj potonji sa sliedećih razloga:

Suglasnimi osudami obajuh nižih sudova odpućen je zahtjev c. k. povl. narodne banke, dotično zemaljskoga odbora za realnu vjeresiju, da mu se od tražbine sa 77 for. i 6% kamata dosude još i 6% zatezne kamate računajuć ih od dospielosti svakoga posebnoga anuiteta do isplate.

To odpućenje osniva se na sadržaju odnosne obveznice A. na I. po tuženicih Franji i Katarini Hlava 11. siečnja 1867. vrhu zajmovne svote od 100 for. na korist tužitelja izdane, u kojoj je za slučaj neob-

Digitized by Google

državanja uvjeta, a naročito propusta plaćanja polgodišnjih anuiteta od 4 for. 25 nč. uvietovanu dospielost ostatka glavnice i 6% kamata, za koje je i uknjižba prava zaloga na nepokretnosti tuženika posliedila, bez da je u istoj obveznici spomena, da su zajmoprimci u takovu slučaju neobdržavanja uvieta dužni izim ostatka glavnice i 6% kamata platiti i 6% zatezne kamate od svakog neuplaćenog anuiteta, koji do dana efektivne izplate upitne tražbine dospjeo bude.

Nisu dakle nižji sudovi gledom na prednavedeni sadržaj obveznice, i na §. 40. gr. pp. niti pri ogluhi tuženika mogli tužitelju izim prvobitnom osudom od 19. svibnja 1874. br. 4644. tužitelju dosudjenoga ostatka glavnice sa 77 for. 84 novč. a. vr. označenog i na ovaj odpadajućih 6% kamata dosuditi i dalnje 6% zatezne kamate od neuplaćenih dospjelih anuiteta, jer se takovi zahtjev oprovrgava gore spomenutom obveznicom, kao dokaznim sredstvom, na kojem je tužitelj svoju tužbu osnovao.

Izim toga opravdane su suglasne nižje osude i zakonom, jer se pri tom, što je nedvojbeno, da se u svakom pojedinom anuitetu izim kamata sadržaje i jedan diel zajmovne glavnice zahtjevane 6% zatezne kamate, koje su na ukupni ostatak glavnice od 77 for. 84 novč. jur dosudjene na dielove istoga glavničkoga ostatka u anuitetih sadržane, po drugi put dosuditi nisu mogle. Isto tako nisu se mogle tužitelju dosuditi ni zahtjevane zatezne kamate u neuplaćenim dospielim anuitetima sadržane, baš da bi se ove kao u glavnicu pretvorene smatrale i tužitelju gledom na §. 1333. g. z. u tom pravcu pravo na odštetu i priznalo, jer tužitelj iznos kamata u pojedinih anuitetih sadržanih u tužbi označio nije, što mu je ipak po §. 10. gr. pp. s tim više nadležalo, jer bez takovog označenja manjka podloga, na kojoj bi se upitna odšteta ustanoviti imala.

Pošto dakle niže osude ništa nesadržaju, što bi gledom na uvjete §. 335. gr. pp. previd tužitelja opravdati moglo, morao se takov odputiti.

Tko diže tužbu na ustup u posjed proti tuženiku, koji je kuće gospodar zadruge, ima za slučaj poreke dokazati, da tuženik posjeduje stvar u svoje ime.

Zadruga P. zatuži Matu B., koji je kuće gospodar svoje zadruge, da joj ima stanovite zemlje ustupiti u posjed. Svoj zahtjev podkriepi tim, da je ona vlastnica tih zemlja, a da ih tuženik ima u svojoj vlasti, uvukav se u posjed; tuženik da je digao proti tužiteljici parnicu o smetanju posjedu, kad mu je te zemlje htjela uzeti, nu da je sudbenom odlukom u faktičkom posjedu zaštićen, rad čega joj nepreostaje ino van dignuti redovitu tužbu na ustup u posjed.

Digitized by Google

Tuženik poreče, da preporne zemlje ima u svojoj vlasti, poreče dakle legitimaciju ad causam pasivnu; i navede, da ih posjeduje njegova zadruga B., kojoj je on kuće gospodarom i upraviteljem imetka. Zadruga njegova pako da ih ima pravo posjedovati, jer da ih od same tužiteljice dobila u posjed na temelju zamjenbene pogodbe.

Kr. kot sud veliko-gorički osudom od 22. veljače 1877. br. 958. gr. odbije tužiteljičinu tužbu i ujedno tužiteljnu zadrugu obsudi, da ima tuženiku Mati B. platiti 183 for. 10 novč. u ime parbena troška, sve to s razloga, što je tuženik posjed tih zemljišta stekao na valjanom pravnom naslovu, najme zamjenbenom pogodbom s tužiteljicom.

Usljed tužiteljičina priziva preinači kr. banski stol prvosudnu osudu svojom riešitbom od 21. ožujka 1877. br. 2794., tako da je tuženika Matu B. obsudio, da ima tužiteljici zadrugi P. za 14 dana pod prietnjom ovrhe u posjed predati preporna zemljišta, u ostalom uz preboj parbenih troškova. Banskostolnu osudu vodi taj razlog, da je tužiteljica zadruga P. dokazala svoje pravo vlastničtva na preporne zemlje; tuženik pako nije dokazao na nje nikakva prava, pošto se zamjenbena pogodba, na koju se pozivlje, nemože smatrati kriepostnom pogodbom, jer ne samo da joj manjkaju formalne potrebštine, već se u njoj neoznačuje sam predmet zamjenbi podvrgnut, kako bi to moralo biti.

Tuženik uloži proti ovoj osudi previd na kr. stol sedmorice, i uspije. Kr. stol sedmorice najme riešitbom od 24. studenoga 1877. br. 597. odbije tužiteljicu zadrugu P., te potvrdi što se same stvari dotiče prvosudnu osudu, a u pogledu preboja parbenih troškova, potvrdi banskostolnu presudu. Razlozi su mu ovi:

„Tužeća zadruga P., zastupana kuće gospodarom M. P., navodi u tužbi svojoj od 20. travnja 1874. br. 3858., da se je tuženik u prvom četvrtu god. 1873. u posjed uparničenih parcela uvukao, te da te parcele sveudilj još posjeduje.

Tuženik M. B porekao je, da se on sam nalazi u posjedu utuženih zemljištnih parcela; podjedno je prigovorio, da su upitne parcele na temelju zamjene, učinjene medju tužećom zadrugom i zadrugom njegovom, došle u posjed zadruge njegove, proti kojoj tužba upravljena nije.

Tužećoj zadruzi nadležalo je dakle u smislu §. 369. o. g. z. po najprije dokazati, da tuženik imade uparničeno zemljište u svojoj vlasti i to u svoje ime, a ne kano član zadruge.

Taj dokaz nastupila je tužeća stranka izpravami D. i E. ad I., sadržavajućimi sudbene riešitbe od 21. kolovoza 1873. br. 582. i od 4. listopada 1873. br. 1090. kojim je tuženik u parnici podignutoj proti Marku, Miji i Šimunu P. radi smetanja posjeda štićen u posjedu tih parcela.

Digitized by Google

Ta su pak dokazala tim manje podobna podkriepiti porečeni po tuženiku navod tužitelja o tom, da tuženik M. B. sam posjeduje utužene parcele, čim se spomenute sudbene riešitbe odnose na vrieme predhodivše podnesku nazočne tužbe, te tako nedokazuju, da je tuženik upitno zemljište imao u svojoj vlasti u čas, kad je nazočna tužba proti njemu predana.

Naprama obrani obtuženika, da se preporno zemljište nenalazi u njegovu već u posjedu njegove zadruge, valjalo je pak tužećoj zadrugi dokazati upravo malo prije iztaknutu okolnost, jer je u parnicah ove vrsti odlučno, da tuženik utuženi predmet imade u svojoj vlasti u vrieme podnešene tužbe, kako to iz naravi same stvari i iz ustanove §§. 338. i 378. o. g. z. nedvojbeno sliedi.

Budući dakle da tužeća zadruga nije pružila dokaza o tom, da je tuženik uparničeno zemljište imao u svoje ime u vlasti u čas podignute proti njemu tužbe, mora se povodom previda tuženika s toga razloga, i neupuštajuć se u razglabanje gornjega prigovora o posliedivšoj izmedju zadruge jedne i druge zamjeni upitnih zemljištnih parcela, u stvari samoj preinačiti presuda banskoga stola te potvrditi osuda prvomolbenoga suda.

U pogledu parbenih troškova potvrdjuje se pak drugomolbena medjusobni preboj tih troškova izričuća presuda, budući da i tužitelj imade za se jednu povoljnu sudačku riešitbu.

Priobćio dr. **I. Z.**

II. Mjenbeno-pravni.

Ako mjenb. dužnik ponudi mjenb. vjerovniku prije dospiele mjenice, da će mu izplatit mjenb. svotu uz uručbu mjenice, a ovaj ne će da pristane na to (čl. 39. m. z.), tim doduše nije utrnulo njegovo pravo zahtievati mjenb. svotu i kamate, tekuće od dana dospielosti mjenice, ali mjenbeni dužnik, ako se i nije poslužio ovlasti, koju mu daje §. 1425. o. g. z. i čl. 40. mj. z., ne jamči vjerovniku, kada ustane tužbom, za izplatu parbenoga troška.

Ivan B. podigne mjenb. tužbu proti Kati P. Na to naloži sud ovoj potonjoj, da ima kao prihvatnica mjenice dospiele 9. srpnja 1875. glaseće na 47 for., platit Ivanu B., kao izdatniku i vlastniku mjenice, ostatak mjenbene tražbine iznoseće 2 for. i 6% od dospielosti tekuće kamate i parbeni trošak.

Katarina P. prigovori, da je ponudila tužitelju već prije 9. srpnja 1875. dakle prije dospielosti mjenbene svote, da će utuženi ostatak mjeničnoga iznosa od 2 for. platit, da je tu svotu tužitelju u njegovom

Digitized by Google

stanu izbrojila, ali da je iskala, da joj se povrati mjenica; tužitelj pako nije htio niti novca primiti, a niti mjenice izdati.

Prvi sud uvaži te prigovore, te u svojoj osudi od 27. prosinca učini ukinuće platežnoga naloga ovisnim o tom, da tužena položi ponudjenu po njoj o rečenoj tvrdnji, te njoj uzvraćenu glavnu prisegu; jer bi se tako dokazalo, da je Katarina P. hotjela u vrieme dospielosti zadovoljiti svojoj dužnosti, a to da nije učinjeno jedino krivnjom tužitelja.

Na priziv tužiteljev promienio je viši sud osudu prvoga suda tamo, da se platežni nalog bezuvjetno u krieposti uzdržaje i da je tuženica dužna tužitelju nadoknaditi parbeni trošak prve i druge molbe.

Onaj bo prigovor tuženice ne može se uvažiti, jer da i jesu dokazane one okolnosti, koje tužitelj pobija, tim još nebi bila izplaćena tražbina tužiteljeva, koja se priznaje osnovanom. Ako je tuženica hotjela, da se rieši svoje platežne dužnosti, kad tužitelj ne htjede primiti ponudjena mu novca, niti izdati mjenice, morala je, kako joj dopušta §. 1425. o. g. z. kod suda položiti ostatak mjeničnoga duga Nije pravilno, što tuženica tvrdi, da se §. 1425. ne može ovdje uporaviti; jer upravo ono mjenb. dužniku po čl. 39. mj. z. pristojeće pravo, da izplativ mjeničnu svotu zahtieva izručbu mjenice, a ako bi se tužitelj ustručavao primiti izplatu te izdati mjenicu, tim se osniva i ovlast tuženika, da po propisu §. 1425. o. g. z. položi novac kod suda, čim je spojena dalnja pravna posljedica, da se riešava svake dalnje obveze. Pošto se tužiteljica nije poslužila ovim zakonitim sredstvom, da se rieši svoga duga, to još uviek postoji utuženi ostatak mjenb. tražbine, onaj prigovor ne može tuženice riešiti dužnosti platežne, pa se s toga mora, ne osvrćuć se na dokaz, dopustiv po osudi prvoga sudca, platežni nalog uzdržati u krieposti, a tuženica prema obstojećim propisom odsuditi, da plati sudbeni trošak.

Usljed previda tužiteljice najviši je sud promienio rješitbe obajuh nižih sudova, te platežni nalog od 30. kolovoza 1875., u koliko se njim a) tuženici nalaže, da ostatak mjenbene tražbine sa 2 for. uz 6% kamate počam od 10. srpnja 1875., uzdržao bezuvjetno u krieposti, b) u koliko se pako istoj namiće izplata parbenoga troška samo u v j e t n o, najme za onaj slučaj, ako tuženica ne položi glavne prisege na njezin zahtjev već po prvom sudu dopuštene. U ovom potonjem slučaju dužna je tuženica platiti tužitelju i dalnji trošak parbeni od prve molbe, a ima narasli trošak treće molbe sama podmiriti, c) ako pako tuženica položi rečenu glavnu prisegu, odpućuje se tužitelj sa zahtjevom, da mu se namire parbeni troškovi, pače postaje dužnim platit tuženici polovicu sudb. troška od prve molbe, kao i trošak treće molbe, a trošak kod druge molbe sam nositi.

Digitized by Google

Razlozi: Što se je tužitelj ustručavao ponudjeni mu mjenbeni iznos od 2 for. primiti, te mjenicu predati, njegov pravni zahtjev na tu svotu nije ni pošto utrauo, pa se s toga mora bezuvjetno uzdržati u krieposti platežni nalog prve molbe, u koliko se njim zapovieda tuženici, da ima preostatak mjenb. tražbine sa 2 for. i 6% kamate, tekuće od 10. srpnja 1875. platit.

Nu drugačije mogu stvari stajati glede onoga diela platežnoga naloga, kojim se odredjuje izplata sudbenoga troška kao i glede ostalih troškova ove parnice; jer ako je istina, da je tužiteljica prije 9. srpnja g. 1875. došla u stan tužiteljev te ponudila, da će mu izplatit ostatak mjenb. tražbine sa 2 for., te ovu svotu odmah i na stol položila, zahtievajuć da joj uruči mjenicu, a tužitelj uzkratio primiti novac i povratiti mjenicu, to ne bi bila, pošto je tuženica po čl. 39. m. z. dužna platit samo ako se mjenica uruči, tuženica kriva, što mjenica nije plaćena, nego sam tužitelj, jer kada je tužitelj neopravdano uzkratio primiti izplatu i predati mjenice, dosliedno on je — a nije ga na to prisilio nemar tuženice — da dodje do neznatne one tražbine, udario skupim putem parnice, pa jer se dalje kod ovakova stanja stvari ne može reći, da je tuženica, prem je dužna platu ostatak mjenb. tražbine sa 2 for. i 6% kamate od dospielosti mjenice, prouzročila tužitelju trošak parbeni, koji se mogao tako lahko izbjeći, pa zato ako u glavnoj stvari i bude odsudjena, nije ipak dužna platit tužitelju i nastali parbeni trošak, osobito ako se uzme, da je tužiteljica tako po §. 1125. o. g. z. kao i po čl. 40. mj. z. imala pravo ali ne dužnost kod suda položiti dotičnu svotu, što je takodjer sa troškom skopčano, a jer se nije poslužila tim pravom, ne može se odatlje kakova krivnja za nju izvoditi.

Kraj takova stanja stvari moralo se je tužiteljici dozvoliti, da se izvede po njoj ponudjeni dokaz, a prema tomu, da li se onaj izvede ili ne, morala se učiniti ovisnom osuda onoga diela platežnoga naloga, koja govori o trošku sudbenom.

Više mjenbenih tuženika ne stoje tako u odnošaju suparničtva, da bi rok za podnešenje prigovora opredieljen bio zajednički. Poče kod svakoga tuženoga teče rok od dana, kada je upravo njemu tužba uručena.

Franjo B. digne mjenb. tužbu proti prihvatnikom mjenice suprugom Vjekoslavu i Ružici S. Na tužbu izdan je platežni nalog, a oba tuženika podnesu svoje prigovore 1. rujna 1876. navedši, da im je platežni nalog dostavljen 29. kolovoza.

Odlukom od 3. rujna odbije prvi sud prigovore, u koliko ih diže Ružica S., jer da su prekasno podneseni, pošto je ovoj platežni nalog predan 28. kolovoza.

Digitized by Google

U utoku, podnesenom proti ovoj rješitbi, priznaje Ružica S., da joj je platežni nalog dan prije dostavljen, nego li njenomu suprugu, nego dodaje, da i za nju mora valjati kasniji dan uručenja. Viši sud zaista je uvažio utok Ružice S., te promienio osudu prvoga suda i ujedno izrekao, da su prigovori proti platežnomu nalogu podneseni 1. rujna i glede Ružice S. pravodobno predani, jer da je platežni nalog prvo utuženomu Vjekoslavu S. predan 29. kolovoza, i jer da usljed dvorskoga dekreta od 23. kolovoza 1799. više suparnikom pripada jedan te isti rok, s toga da mora za Vjekoslava S. valjajući rok valjati i za sutuženu R. S., prem je njoj platežni nalog dostavljen već 28. kolovoza.

Ali na priziv tužitelja Franje B. najviši je sud rješitbom od 6. studenoga promieniv osudu višega potvrdio onu prvoga suda, u koliko se njom odbija Ružica S. sa svojimi prigovori, jer je ova potonja i sama priznala, da joj je platežni nalog uručen 28. kolovoza, pa su zato prigovori po njoj 1. rujna podneseni, stigli prekasno, i jer se trodnevni rok za podnesenje prigovora pripadajući Ružici S. tim manje može računati od dana, kada je Vjekoslavu S. uručen platežni nalog, što, kako se vidi iz ustanova §. 6. i 7. propisa o postupku u poslovih mjenbenih od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.), medju više mjenb. dužnika tuženih jednom tužbom mjenbenom ne postoji suparničtvo, koje bi u smislu dvorskoga dekreta od 23. kolovoza g. 1799. sjedinjavalo zajedničko vodjenje parnice; pače izdani platežni nalog postaje pravomoćnim proti svakomu tuženomu, koji unutar propisanoga zak. roka ne podnese svojih prigovora.

Glavna skupština

„pravničkoga družtva u Zagrebu".

Ove godine hotjelo se što točnije zadovoljiti propisu §. 15. pravila „pravničkoga družtva", te je glavna skupština urečena bila na 22. prosinca 1877. Skupštinara našlo se ovaj put manje nego li smo mogli očekivati sjećajuć se na prijašnju glavnu skupštinu i množinu tada prisutnih članova. Nećemo reći, da je tomu uzrok nehajstvo prama družtvu, nego bit će krive druge okolnosti, koje su mogle odbor uputiti, da kod sazova sliedeće glavne skupštine drugačije postupa. Na skupštinu došla su najme 23 člana, doduše sasma dosta, da se može stvoriti valjan zaključak, ali ipak ne dovoljan gledeć na važnost i ugled, što ga družtvo zauzimlje u našoj domovini. Naročito moramo naglasiti, prem to vrlo ne rado činimo, da nismo nikoga vidjeli od našega septemvirata, a od banskoga stola samo kr. državnoga nadodvjetnika, dočim su u tom pogledu i krajiški stol sedmorice i banski stol pokazali nešto više

Digitized by Google

interesa za družtvo. Jednakim načinom nadali smo se življemu učestvovanju od strane zagrebačkih odvjetnika.

Razprava tekla je redovito i mirno. Niže sliedeći zapisnik pokazuje sve važnije dogodjaje. Iz njega razabire se stanje imovine družtvene, a ovomu broju priloženo izviešće prikazuje djelovanje odborovo. Jedno i drugo predočuje jasno napredak družtva, ali ujedno ističe nedostatke, koji će se, o tom ne sumnjamo, moći lasno odkloniti. Izviešće blagajnikovo pokazuje na velike zaostatke u plaćanju prinosa članova. Prinos članova bijaše preliminiran za g. 1877. na 2525 for., i tomu preliminaru uzet je za podlogu faktični broj članova, pa ipak unišlo je u to ime samo 1091 for., a da ne spominjemo, da ima još zaostataka od god. 1875. i 1876. više stotina forinta. Izviešće pako odborovo pokazuje, da se je premalo pokazalo interesa za onaj dio zadataka pravničkoga družtva, koji sastoji u priredjivanju ustmenih razprava, vježba u govorničtvu. itd. Onomu prvomu nedostatku doskočiti će revnost družtvenih povjerenika, pa onda vlastito osvjedočenje članova, da se preuzete obveze moraju takodjer ispuniti; a ovomu potonjemu uvidjavnost naročito zagrebačkih članova, koji nedvojbeno i sami priznavaju, da su onakove vježbe vrlo koristne.

U upravni odbor izabrana su ista lica, a za predsjednika opet presvietli g. Franjo Schmidt, predsjednik kr. sudb. stola u Zagrebu, kojega zasluge za družtvo skupština nije umiela valjanije priznati, nego da ga i za god. 1878. postavi na čelo družtvu, kojemu svaki patriota mora želiti svestran napredak i razvoj.

Tečaj same skupštine predočuje evo ovako

zapisnik

sjednice glavne skupštine „pravničkoga družtva", držane 22. prosinca 1877. pod predsjedničtvom dra. Napoleona Špun-Stržića, zamienika predsjednikova, a u prisutnosti 23 člana.

I. Zamienik predsjednik g. dr. Napoleon Špun-Stržić otvori glavnu skupštinu izjaviv, da je predsjednik družtva bolešću zapriečen doći, pa da je s toga njega kao svoga zamienika umolio, da ravna skupštinom.

Uzima se na znanje.

II. Čitan je zapisnik posliednje glavne skupštine te bez primjetbe odobren.

III. Imalo se je čitati izviešće o djelovanju upravnoga odbora god. 1877.

Na predlog člana g. dra. L. Marjanovića zaključi skupština, da se izviešće ne čita, pošto je i onako štampano, te medju skupštinare razdieljeno.

Digitized by Google

IV. Blagajnik izvješćuje o stanju imovine i blagajne družtvene. Unišlo je što u ime prinosa za g. 1875., 1876. i 1877., što na ime predplate za „Mjesečnik“ te u ime kamata 2302 for. 89 novč., k tomu valja pribrojiti preostatak od g. 1876. sa 614 for. 85 novč., tako da je svega skupa bilo prihoda 2917 for. 74 novč. Potrošeno je u svem do sada (t j. do 22. prosinca 1877.) 2365 for. 41 novč. ostaje dakle u blagajni 552 for. 33 novč. Potanki račun obriče blagajnik položiti svršetkom tekuće godine.

Izvješće uzeto na znanje. Na predlog predsjednikov izabra skupština jednoglasno gg. A. Bakšaja, viećnika kr. sudb. stola i prof. dra. L. Marjanovića za pregledatelje računa položenih za g. 1877.

V. Izvješće pregledatelja računa, položenih za g. 1876. uzeto je na znanje, te pošto je blagajnik družtva g. A. Schauff razjasnio neke primjetbe stavljene od pregledatelja, dade mu glavna skupština absolutorium.

VI. Tajnik predlaže proračun izradjen po odboru za god. 1878. Glavna skupština prihvati jednoglasno predlog odborov, po kojem se preliminiraju za god. 1878.

a) dohodci na . . . . . 2.792 for.

b) izdatci na . . . . . 2.445 for.

VII. Na predlog dra. Lorkovića zaključi glavna skupština, da se izaberu dva skupštinara, koji će ovjeroviti zapisnik, sastavljen o glavnoj skupštini, i da se takovi u buduće svaki put izaberu, inače bi morao zapisnik do sliedeće godine neovjerovljen ostati. Ujedno budu izabrana gg. dri. K. Vojnović i Jos. Vuščić, da verificiraju ovaj zapisnik.

VIII. Pošto je tim bio dnevni red izcrpljen, zahvali se predsjednik na ime odbora na povjerenju, te pozove glavnu skupštinu, da izabere novi odbor za god. 1878. Ujedno predloži gosp. Gustava pl. Bäckha-Widmanstetskoga da ravna skupštinom dok se obavi izbor, a gg. Gjuru Molnara i Rikarda Waltera za skrutatore.

Nakon obavljena glasovanja i skrutinia proglasi predsjednik uspjeh glasovanja.

Predane su 23 glasovnice. Za predsjednika izabran je presv. gosp Franjo Schmidt sa 22 glasa; u odbor pako:

Prof. dr. Al. pl. Bresztyensky sa 22 glasa, dr. Franjo Burgstaller, viećnik c. k. krajiškoga odsjeka bansk. stola sa 22 glasa, prof. dr. J. I. Hanel sa 20 glasova, dr. Bl. Lorković sa 20 glasova, prof. dr. Stjepan Spevec sa 22 glasa, odvjet. Adalbert Schauff sa 22 glasa, dr. Nap. Spun-Stržić sa 22 glasa, prof. dr. Franjo Vrbanić sa 22 glasa, Lovro Vidrić sa 14 glasa, dr. Šime Mazzura odvjetnik sa 14 glasova, Franjo Zarda c. kr. državni nadodvjetnik za hrvat.-slav. krajinu sa 18 glasova i Franjo pl. Žigrović Pretočki sa 22 glasa.

I tim je bila glavna skupština završena.

Digitized by Google

Iz financijalnoga odbora.

Već dvie nedjelje razpravlja saborski odbor proračun kraljevine Hrvatske za g. 1878. Neke bitnije stvari iz tih razprava proračuna priobćene su u naših dnevnicih. Mi ćemo se obazrieti na one momente, koji bi mogli napose zanimati naše pravnike.

Ne varamo li se ove su godine prvi put predstojnici dotičnih odjela zemaljske vlade predočili financijalnomu odboru sliku o stanju uredaba i organa svoga upravnoga područja. Predstojnik nutarnjega odjela pohvalno spomenu djelatnost i revnost podžupanija i njihovih organa, koji da velikom revnosti i naporom sila svojih gledaju zadovoljiti svojim mnogostranim i veoma važnim dužnostim Što je već toliko puta naglašeno u ovom listu, velika najme važnost uprave i upravnih organa u najužem smislu, to je našlo izraza ne samo u exposé-u predstojnika nutarnjih posala nego i kod članova financijalnoga odbora: medju ovimi potonjimi našlo se je pojedinaca, koji su paće imajuć upravo tu važnost pred očima žalili, što su tobože upravni činovnici materijalno slabije postavljeni od sudbenih. Prilično crno slikano je stanje naših občina, toga temelja državnoga života, jer da je autonomija občina i obavljanje autonomnih posala gotovo sasma u kut potisnuto onimi mnogobrojnimi poslovi, što ih država naprti občinam. Hoće li se i u koliko novim občinskim zakonom doskočiti onoj nevolji, o tom za sada neda se ništa stalna uztvrditi. Da je pri tom bilo govora i o materijalnih biedah, s kojih strada naš narod, o propadanju materijalne dobrobiti, razumije se po sebi.

Jednakim načinom predočio je predstojnik nastavnoga odjela sliku ob upravi nastavnoj, a predstojnik pravosudnoga odjela sliku o svom upravnom području. Ovaj potonji naglasi u početku svoga razlaganja: Štogod se prigovaralo sadanjemu političkomu i sudstvenomu ustrojstvu naše domovine, ono ipak da odgovara posve onim načelom, što ih je ne samo znanost proglasila kao nepobitno valjana, nego i praksa sve odlučnije priznaje njihovu uporavljivost i valjanost. A to načelo jest: odieljenje uprave u užem smislu od sudstva. U teoriji ne ima već prepirke o valjanosti ovoga principa kojemu služi za temelj ono veliko načelo o razdieljenju radnje. Praksa od dana na dan više uvidja blagoslovno djelovanje toga principa. Kraj takovih obstojnosti, jedva bi se moglo pomisliti, da se Hrvatska opet vrati k prijašnjemu sustavu, napustiv sadanji, ma koliko god se prigovaralo, da se po tom sustavu zemlji namiće ogroman trošak.

Prelazeć na pojedine institucije sudstvene, g. predstojnik svrati se najprije k mjestnim sudovom, koji su ove godine uvedeni, naglasi shodnost te uredbe, pa izrekne, da može zadovoljan biti sa dosadanjim

Digitized by Google

djelovanjem, u koliko ga kratko vrieme i kratko izkustvo na to ovlašćuje. Mi da imademo i takovih mjestnih sudaca. — reče on — s kojimi bi se i daleko napredniji narodi mogli zadovoljiti. Spomenuv na dalje uvedeni bagatelni postupak nacrta u kratko djelovanje kotarskih sudova, sudbenih stolova itd. Naročito naglasi, da je pravosudni odjel svom snagom latio se posla, što mu ga zakon ob izpravku gruntovnice nalaže, da su radnje već u više kotara započele, pače da je taj ispravak već u obsegu dvajuh kotara skoro proveden. te će se gruntovnice dotičnim kotarom predati. G. 1878. nastavit će se posao jednakom revnosti. Spomenute su velike potežkoće, koje zadavaju potajne diobe zadruga, pa je s toga kasnje i prihvaćen predlog, da nutarnji i pravosudni odjeli zem. vlade sporazumno ustanove način, kojim bi se prilikom izpravka gruntovnice pospješila provedba otajnih zadružnih dioba.

Glede radnje na polju zakonodavnom iztaknu predstojnik, da mu je ban povjerio izradak ili — ako se hoće — reviziju kaznenoga zakona, pa da će on s tim zajedno podvrći reviziji i kazneni postupnik od g. 1875. koji kraj svojih svjetlih strana ima i mahna, koje svakako valja odkloniti. Gotovu osnovu on da će ne samo priobćiti štampom, nego ju i dostaviti odvjetničkomu odboru, pravoslovnomu fakultetu, sudovom, pravničkomu družtvu. Vrlo je zanimivo bilo izvješće i predstojnikovo i tajnika kod pravosudnoga odjela g. Vlad. Cuculića o sadanjem stanju kaznione u Lepoglavi. Kazniona lepoglavska bijaše u pravom smislu nakaza, pa sada pod novom upravom nastoji se načiniti od nje zavod u smislu modernoga shvaćanja, osnovan na tako zvanom sustavu irskom. U Lepoglavi uzeo se taj sustav dosliedno provoditi, a što je toliko važno, tamo se počelo raditi, i ta radnja daje već i čistoga dohodka. Radnje izvode se na račun uprave kaznione t. j. zemlje, a ova će za kratko vrieme preuzeti u svoje ruke i obskrbu kaznenika.

Istina, s tim skopčani su i veći troškovi, već za g. 1878. zahtieva se 14.531 for. više nego li za g. 1877., neračunajuć ovamo trošak za preinaku u sgradah i za prigradjivanja.

Bilo je tu govora i o spojenju viših sudova krajiških sa onimi civilnoga diela naše domovine, pa je žalibože malo nade. da bi se to spojenje moglo izvesti. Mi ćemo se možda na ovaj predmet povratit do skora. Škakljiva se zadjenula pitanja o djelovanju zakona o nezavisnosti sudaca i o djelovanju disciplinarnih senata.

Nedvojbeno, da će se i u saboru prigodom razprave o proračunu natuknuti još gdjekoje pitanje, koje bi nam moglo biti povodom, da se potanje obazremo na ove predmete. Na svršetku dodajemo, da je odbor prihvatio proračun pravosudnoga odjela sa 1,131.039 for. za 3.698 for. više nego li je iznosio g. 1877. Nedvojbeno ovo je velika svota, i naše sudstvo mora da osobitom revnošću, točnošću i savjestnošću u izvrši-

Digitized by Google

vanju svojih dužnosti opravda ovaj prama dohodkom zemlje i prema ostalim potrebam vele znameniti trošak. Najbolje se vidi taj veliki trošak, ako se sravni sa troškom odjela za nutarnje poslove, koji iznosi ukupno 1,612.252 for., dakle samo 481.213 for. više.

Viestnik.

O glavnoj skupštini pravničkoga društva, koja se držala 22. prosinca p. g. donosimo na drugom mjestu ovoga časopisa obširnije izviešće. Ovaj put će članovi pravničkoga družtva dobiti posebnu knjižicu, u kojoj je štampano izviešće o djelovanju upravnoga odbora, popis družtvenih knjiga i časopisa, te imenik svih članova.

— Akademičke časti. Prvi doktori hrvatskoga sveučilišta promovirani su 23. prosinca p. g.; bijahu to dva pravnika Robert pl. Vernić i Franjo Slama (Čeh) i jedan bogoslovac Šmidt. Potanka izviešća o tom svečanom činu poznata su iz domaćih dnevnika.

— † Josip Raslić, kot. pristav u Otočcu, član „pravničkog družtva", revan i savjestan činovnik, preminuo posliednjih dana prošloga mjeseca.

— Imenovanja. Dr. Al. Egersdorfer imenovan je sudbenim pristavom kod kr. sudb. stola u Zagrebu; Vladimir Halper Sigetski, Teodor Georgievič, Milan Nikolajević i Platon Mihajlović imenovani su perovodnimi vježbenici u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

Književnost. „Pravo", pravničko-upravni list. God. V. Svezak 37. od 30. prosinca 1877. Sadržaj: Dr. I. Bakotić: Nekoje opazke na predlog zakona za osnovanje zemljištnih knjiga u Dalmaciji. — B.: O zagodi poreza i pristojbina. — A. Kuzmanović: Ludjak. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni.

— Veseo momak. Seoska poviest. S norveškoga preveo Milan Grlović. U Zagrebu 1877. Pretiskano iz hrvatskoga „Svjetozora". Ova po svom sadržaju liepa i dobro prevedena knjižica preporuča se sama najbolje.

Pravničke svaštice. Od „Sbornika zakona i naredaba", valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju izdana i razposlana su g. 1877. 33 komada, u kojih su sadržana 72 broja.

Po sadržaju proglašeno je 8 zakona donešenih na saboru kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, te od tih zakona spadaju:

3 u poslovni djelokrug kr. vladnoga odjela za unutarnje poslove
1 „ „ „ „ „ „ „ bogoštovje i nastavu
4 „ „ „ „ „ „ „ pravosudje

Kr. zem. vlada proglasila je 36 naredaba, od ovih spada:

12 u poslovni djelokrug kr. vladnoga odjela za unutarnje poslove
3 „ „ „ „ „ „ „ bogoštovje i nastavu
21 „ „ „ „ „ „ „ pravosudje.

Od zajedničkih zakona nalazimo u Sborniku 21., a skupna ministarstva zastupana su sa 7 naredaba, i to 2 od ugarskog ministarstva za javne radnje i komunikacije i sa 5 od ugarskog ministarstva za poljodjelstvo obrt i trgovinu.

— U šestom svezku „Statističkog ljetopisa za g. 1875." što ga je izdalo c. k. središnje statističko povjerenstvo, štiju se sliedeći podatci: U zemljah zastupanih u carevinskom vieću bilo je g. 1875. 266 redovitih i 6 izvanrednih zasjedanja porotnih sudova, a uz njih bilo je razprava u 3138 dana. Koje je državno odvjetničtvo

Digitized by Google

obtužilo, bilo ih je 3727, koje posebni tužitelji, 25, a jedan sam, što ga je posebni učestnik obtužio. Bilo ih je oprošćeno s tuženikova odstupa 96, riešenjem od obtužbe, prije nego li su se poroti dali upiti, 20; proglašenih nevinimi 783; uslied nekažnjivosti čina, 5. Osudjenih bilo je, na obtužbu državnoga odvjetničtva, 2892; posebnoga tužitelja, 7. Poradi pogrieške u porotničkoj pravorieci bila je izreka presude u tri slučaja odgodjena. Iznovičnih viećanja bilo je: sa nesporazumljenja 14, sudištem izazvanih 55. Najviše zasjedanja porotnih sudova imala je Češka, najviše dana razpravljalo se je u Galiciji, a najviše obtuženika takodjer Galicija.

(„Právo“).

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1876.

Gg. Crnković Nikola, kr. kot. sudac 6 for.; Mladenović Kosta, kr. kot. sudac 6 for.; Radja N. kr. kot. pristav 6 for.; Toplak F., kralj. javni bilježnik, ostatak od 4 forinta.

za godinu 1877.

Gg. Nikola Crnković, kr kot. sudac 6 for.; dr. F. Mikulčić, odvjetnik 6 for.; Dragutin Schmidt, kot. pristav 6 for.; J. Strauss, viećnik c. k. sudb. stola 6 for.; Tito Femenić, kr. kot. sudac 6 for.; Marko Filjević, kr. kot. pristav 6 for.; Franjo Toplak, kr. javni bilježnik 6 for.; Valon, viećnik c. k. sudb. stola 3 for.; Grga Pantelić, c. k. kot. pristav 3 for. (za II. polug.); Josip Štefanović, c. k. kot. pristav 3 for. (za II. polugodište). Jovan Stefanović, c. k. pristav u Kostajnici 6 for.; Ante Kovačević odvjetnik 6 for.

za godinu 1878.

Gg. Dr. Ružička, odvjet. koncipient u Pragu 6 for.; dr. I. Ružić, odvjet. i kr. javni bilježnik 3 for. (za I. polugodište); Stjepan Tubić, kr. kotarski pristav 6 forintih.

Ovomu broju priložen je sadržaj „Mjesečnika“ za god. 1877.

Digitized by Google

Našim štiocem.

S ovim brojem počimlje „Mjesečnik“ svoje četvrto godište.

Kako je do sada, tako će se i u buduće trudit uredničtvo, da zadovolji zahtjevom i potrebočam naših pravnika nastojeć, da bude „Mjesečnik“ dostojno njihovo glasilo; ali se nadamo obilnoj materijalnoj i duševnoj podpori.

Tko se želi predplatit na „Mjesečnik“ za buduću godinu, neka to učini što skorije, jer će se samo onim odpremati list u buduće, koji pošalju predplatu.

Isto tako umoljavaju se gg. članovi „pravničkoga družtva“, koji nisu platili svoga prinosa za prošlo vrieme, da to što skorije učine.

Ciena „Mjesečniku“ ostaje i na dalje za predplatnike na godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt godine 2 for.; dočim ga članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju bezplatno.

Tko bi želio nabavit si ciela prošla godišta, neka se prijavi uredničtvu, pa će mu se naručbina točno obaviti, u koliko bude dopuštala postojeća zaliha.

Uredničtvo.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 2.

Zagreb 1. veljače 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Al. pl. Bresztyenszky: Ob opomenbenom postupku. — Dr. **I. Zahar:** Položaj odvjetničkih vježbenika. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II Kazneno-pravni. — III. Upravno-pravni. — **Š. D.:** Da li je propust zavjerenja svjedoka po kaz. postupniku od 29. srpnja g. 1853. razlog, da se osuda niža ukine, konačna razprava ponovi, pak nova osuda izrekne? — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Od god. 1875., 1876. i 1877. imademo još podpunih exemplara „Mjesečnika". Tko bi si jedan ili drugi želio nabaviti, neka se prijavi uredničtvu.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Opomenbeni postupak.

Napisao

prof. dr. Al. Bresztyenszky.

(Čitano u mjesečnoj skupštini „pravničkoga družtva“ 28. studenoga 1877.).

(Konac).

Za utjeranje tražbina u novcu do 200 for. bez uzgrednina ili u drugih zamienivih stvarih, ako hoće vjerovnik mjesto istih primiti i novac do rečene svote, netreba podići tužbe, već može ustmeno ili pismeno zamoliti sud, da izdade proti osobnomu dužniku uvjetni platežni nalog. Izim rečenoga ograničenja po iznosu petita, nemože se povesti opomenbeni postupak glede tražbina, koje se nemogu u obće, ili barem u vrieme podnešene molbe potjerati pred sudovi, zatim glede tražbina odvisnih od protučinitbe vjerovnika i tražbina mjeničnih.

U trgovačkih stvarih nemogu se podnašati samostalne molbe za izdatbu platežnoga naloga, nu iste mogu se u gradovih, u kojih postoje posebni trgovački bagatelni sudovi, spojiti sa tužbami, podnešenimi pred timi sudovi.

U subjektivnom pogledu pako izključen jest taj postupak proti osobam, stojećim pod sudbenosti vrhovnoga dvorskoga maršalstva, zatim proti onim, za koje se nezna gdje borave, i napokon proti onim, kojim bi valjalo dostaviti platežni nalog izvan okoliša sudišta, u kojega obsegu stoluje nadležan kotarski (ili gradsko-delegirani kotarski) sud, t. j. kotarski sud redovitoga prebivališta dužnika.

U tih granicah dozvoljena je i objektivna kumulacija, ako niti neima nikakovoga stvarnoga ili pravnoga saveza, medju raznimi zahtjevi, nenadilazećimi ukupno svotu ili vriednost od 200 for. Pod istimi uvjeti može se zajedno moliti izdatba platežnoga naloga i proti više dužnikom.

Digitized by Google

U samoj molbi valja točno naznačiti obie stranke iznos, pravni razlog tražbine, dotično, ako ima u njoj više stavaka tada napose iznos i pravni razlog za svaku stavku.

Ako moli vjerovnik izdatbu platežnoga naloga glede zamienivih stvarih (u užjem smislu), tada mu valja naznačiti i onu novčanu svotu, koju je pripravan primiti kao ekvivalent za iste.

Sud riešava molbu bez preslušanja dužnika, nu iztražive nepostoje li kakove formalne ili materijalne zaprieke, izključujuće opomenbeni postupak.

Ako sud nadje kakovu zaprieku, odbiti će molbu; vjerovnik može proti takovoj uzkrati platežnoga naloga uložiti utok u rok od 8 dana. Postoje li pako svi uvjeti, izdati će sud platežni nalog, te u njem točno označiti stranke, iznos, dotično predmet i novčani ekvivalent, te pravni razlog tražbine (ili tražbinah i stavkah) zatim naložiti dužniku, da za 14 dana po dostavljenom nalogu pod prietnjom ovrhe plati vjerovniku tražbinu sa kamati i sudbeno odredjenimi troškovi — ako jih je vjerovnik naročito zahtievao — i napokon uputiti dužnika, da može taj nalog lišiti krieposti samo prigovori, učinjenimi u rečenom roku.

Dostava platežnoga naloga biva u vlastite ruke, a nesmije se učiniti poštom.

Proti izdanomu nalogu neima dužnik nikakovoga pravnoga lieka.

Neće li dužnik zadovoljiti sudačkom mandatu, tada može izbjeći ovrhi na temelju istoga samo pravodobnim prigovorom (prekasno podnešene odpraviti će sudac „ex offo"), koji može učiniti pismeno ili ustmeno, jednostavnim očitovanjem da prigovara,[1] a netreba mu za to navesti nikakovih razloga.

Zbog promašenoga roka za podnešenje prigovora može moliti dužnik povratu u prijašnje stanje za osam dana, iza kako je saznao promašenje i nakon prestanka zaprieke, ako nije vlastitom krivnjom zanemario rok.

---

[1] Prigovor mora biti učinjen proti tražbini, a ne, priznavajuć istu, proti platežnomu nalogu. Vidi „Allgem. österr. Gerichts-Zeitung" br. 15. ex 1874.

Digitized by Google

Samo podnešenje povratne molbe imade tu posliedicu, da može vjerovnik na temelju platežnoga naloga izvesti ovrhu na platež, nego samo do osieguranja.

Dozvoljena povrata pako smatra se kao prigovor, tako da netreba dužnik nakon te dozvole podnieti posebni prigovor.

Ako dužnik pravodobno niti ne prigovori, niti ne moli povratu u prijašnje stanje, dotično ako se ova pravomoćno odbije, tada može vjerovnik na temelju platežnoga naloga moliti ovrhu na platež.

Nu rečeni nalog pruža mu naslon k ovrhi samo kroz vrieme od šest mjesecih, računajuć od dana iza dostave platežnoga naloga dužniku; nakon toga vremena izgubi mandat karakter ovrhe izprave.

Podnešenjem prigovora dovršuje se opomenbeni postupak, t. j. platežni nalog, gubi sasvim svoju moć. To valja i onda, kada je dužnik prigovorio samo kojemu dielu iste tražbine, ili ako od više dužnika, koji bi imali platiti istu tražbinu, prigovori samo jedan.

Usuprot ne gubi platežni nalog svu kriepost, ako glasi glede više samostalnih tražbina, pa prigovor bude učinjen samo proti jednoj ili drugoj; jer glede neprigovorenih uzima se, da jih dužnik priznaje i da će jih platiti.

O pravodobno podnešenom prigovoru imadu se obe stranke obaviestiti, a vjerovniku odlukom naložiti, da plati troškove platežnoga naloga i prigovore, ako dužnik potonji zahtieva; proti toj odluci može ipak uložiti utok za 8 dana.

Dužnost vjerovnika, da plati te troškove, nastane ipak samo onda, ako nepodnese tužbu uslied prigovora dužnika, ili pako ako bude nadvladan od tuženika u redovitom postupku; inače pako imade sav trošak platiti dužnik; o tom se trošku rieši u osudi redovitoga postupka.

Iz sada rečenoga o podnešenju posebne tužbe sliedi, da sama vjerovnikova molba za platežni nalog neima glede povedenja redovitoga postupka posliedicah tužbe, neće se dakle uslied prigovorah zametnuti daljnji postupak.

Digitized by Google

Nu glede oba važna pitanja imade ipak sama ta molba iste posliedice koje i tužba, i to glede litispendencije i glede prekgnuća zagode, a to potonje i onda, kad platežni nalog bude lišen krieposti uslied prigovora, jer tad nastavlja se zastara istom nakon ovoga potonjega.

Sa gledišta procesualnoga pako, valja glede upitne molbe to pravilo, da podnešenje iste neprejudicira pitanju o nadležnosti za tužbu, koju kani vjerovnik kasnije podnieti, a s druge strane nedaje nikakovoga naslona za nadležnost suvislih parnicah i protutužbe.

Zakon dozvoljava napokon — i to je pogodovanje za obe stranke — da može vjerovnik s tužbom za utjeranje duga spojiti i molbu za izdanje platežnoga naloga, pod uvjetom, da je za oba podneska isti sud nadležan.[1]

U takovom slučaju sadržavati će odluka (ako podnesak odgovara svim uvietom, potrebnim za izdatbu platežnoga naloga) dvoje: platežni nalog i za slučaj prigovora dužnika, odredjenje dalnjega postupka.

Nu konkretnu odredbu glede istoga, t. j. odredjenje ročišta za razpravu, izdati će sud istom nakon podnešenoga prigovora, u riešenju istoga.

Nemože li pako sud izdati platežni nalog, tada će odrediti — reflektirajuć samo na tužbu — ročište za razpravu.

Glede spisa i zapisnika u opomenbenom postupku ustanovljuje napokon zakon, da se pismena molba (t. j. kad vjerovnik moli samo izdatbu platežnoga naloga, a ne i za slučaj spojenja te molbe sa tužbom) za izdatbu platežnoga naloga, dotično pismeni prigovor imade podnieti samo u jednom primjerku, koj ostane kod suda, pa se neimadu sačiniti prepisi zapisnikah o ustmenoj molbi ili prigovoru, jer se protivnik ubaviešćuje o svem ureda radi, sudac sačini ureda radi platežni nalog kao i odpravak o podnošenom prigovoru.

---

[1] Ako tužba spada pred posebni sud; jer se molba može podnieti samo kod suda prebivališta. Vidi praktični slučaj u „Allgem. österr. Gerichts-Zeitung“ br. 24. ex 1874.

Digitized by Google

Vjerovnikov punomoćnik, mora pokazati punomoć, dužnikov protu, t. j. osoba, koja podnaša prigovor za njega, nemora je pokazati, nu prigovor takav saobčiti će se samo naručitelju.

Stanovište austrijskoga parbenoga prava, poznavajuć strogo eksekutivni, zatim mandatni i napokon opomenbeni postupak jest poglavito za vjerovnika svakako povoljnije, nego li stanovište njemačkoga, koje nepoznaje mandatni postupak, jer postupak na temelju izpravah zahtieva razpravu prije izdatbe riešitbe, a opomenbeni nepruža vjerovniku u slučaju prigovora dužnika, niti naslona na ovrhu do osjeguranja.

U nas valjajuće parbeno pravo napokon nepoznaje niti strogo eksekutivnog niti opomenbenog postupka, koj je od mandatnoga poglavito s toga mnogo prikladniji, što netreba vjerovniku dokazalah, a sa praktičnog gledišta valja nam primietiti, da se u najobičajnijih, svagdanjih poslovih, iz kojih nastaju dugovna razmjerja, nemogu sastaviti dati takove izprave, koje traži mandatni postupak.

Želeći opravdati opomenbeni postupak, valja nam uvažiti poglavito potrebe i obzire praktičnoga života.

Za redoviti postupak možemo kazati, da je zakonodavac predmnievao, da će tuženik pobijati tužiteljev zahtjev, te tim učiniti isti pred sudom prepornim, s toga je zakonodavac označio u postupniku sredstva i način, kojim će se prepor razpravljati u svrhu da se dobije valjana podloga za riešitbu.

I u mandatnom postupku izražena je ta predmnieva, jer vjerovnik mora već unapried oslabiti dužnikovo zaniekanje i prigovore, sudac smatra ove već unapried neuvaženimi, izim ako jih i tuženik podkriepi istovrstnimi izpravami, kakovih je pridonio tužitelj.

U mandatnom postupku izdaje dakle sudac platežni nalog na temelju najsigurnijega dokazala, pridonešenoga po vjerovniku, koji izključuje unapried običnu negaciju i prigovore dužnika, podkriepljene slabijimi dokazali.

Opomenbeni postupak usuprot osnovan je na sasvim drugoj predmnievi.

Digitized by Google

Zakonodavac predmnieva naime, da dužnik neplati dospi dug ili zato, što neima novaca, ili pako jer je na nj zaboravi ili u najgorjem slučaju iz nehajstva; ali svakako ga priznaje, i će ga radje i platiti, nego li se upustiti u parnicu pa si prouz ročiti trošak.

Takovi dugovi nastaju najviše iz onih pravnih poslova, ko jimi si pribavljaju ljudi najpotrebitija za život, iz kupovanj živeža, odjeće, stvarih potriebnih za kućanstvo, iz naručbah ko obrtnika, iz manjih zajmova itd.

Vjerovnik znade istina, ili barem predmnieva po individu alnosti dužnika, da ovaj neće pobijati tražbine, ali želi ujedno utjerati dug, ili barem formalno osjegurati si utjeranje najlag ljim i najjeftinijim načinom.

Po našem pozitivnom pravu, izim mandatnog postupka, ko je ipak, kao što gore rekoh dozvoljen samo na temelju stano vitih uprava, imenito i po zakonih od 3. listopada 1876. o ma ličnom postupku i ob onom pred mjestnimi sudovi, može se do biti takov naslon na temelju pravomočne sudačke riešitbe ili na gode, sklopljene pred nadležnom oblasti.

Nu za oboje, osobito uviek za prvo, valja podnieti tužbu, pribaviti si dokazala, sud mora odrediti ročište, pa istom nakon ostavljene razprave ili ogluhe osuditi dužnika, osudu obrazložiti, te ju u pismenom i zapisničkom postupku pismeno odpraviti, a vjerovniku valja čekati dok je sve to učinjeno i dok postane osuda pravomoćnom, istom onda imade prava na ovrhu i doka zalo k istomu.

Pri tom valja tužitelju oprezno postupati pri sastavljenju tužbe, mora tražiti dokazala, gubi vrieme na ročištu, gdje više puta po 4 sata čeka, dok dodje na njega red, sudac mora za svaku malenkost odrediti ročište, postupak skopčan je troškom, a ipak nedobije tužitelj tako brzo ovršivu izpravu.

Mnogo jednostavnije, brže i jeftinije postići će to vjerovnik po opomenbenom postupku.

Predmnievajuć, da dužnik neće pobijati tražbinu, netreba vjerovniku kod sastava ili ustmeno podnešene molbe za izdatbu platežnoga naloga onih procesualnih oprezah, koji su potrebni za

Digitized by Google

nu, netreba mu nadalje tražiti, doprinieti dokazala, niti doći na razpravno ročište; sud će na temelju sasvim jednostavne molbe ureda radi izdati platežni nalog, te ga čim skorije dostaviti dati dužniku, pa ako ovaj nepodnese prigovora, pribavio si je vjerovnik najlaglje i najbrže ovršivu izpravu.

Nu i za dužnika, koj priznava tražbinu, jest opomenbeni postupak povoljniji, nego li i najkraći mališni, jer mu znatno umanjuje gubitak vremena i trošak, a uz to pruža mu ipak i dovoljnu zaštitu proti mogućoj zloporabi opomenbenoga postupka sa strane vjerovnika, ako bi htio izhoditi platežnih naloga glede neobstojećih tražbina ili pako stavljao pluris petitio.

Jednostavni prigovor dužnika obezkriepljuje platežni nalog, a vjerovnik mora platiti sav trošak, ili ako hoće, podnieti tužbu i podkriepiti ju dokazali.

Tvrdili su istina, da se izvrgava pogibelji dužnik, koj slučajno propusti podnieti pravodobno prigovore, jer tad može vjerovnik odmah tražiti ovrhu, dakle eventualno i za neistinite tražbine.

Na taj prigovor može se takodjer odgovoriti vigilantibus jura, a to tim više, što se platežni nalog m o r a dostaviti dužniku u vlastite ruke, što ga sudac izrično u p o z o r u j e na posliedice toga naloga, ako nepodnese pravodobno prigovore, i napokon što je dozvoljena povrata u prijašnje stanje zbog promašenoga roka za prigovore, i što sama dozvoljena povrata obustavlja ovrhu na platež.

Ako bismo priznavali, da je gore rečeni prigovor temeljit, tada bismo morali konsekventno tražiti, da se ukine institut ogluhe i uzazivah sa svimi posliedicami.

Drugi prigovor proteže se na slučajeve, u kojih dužnik nije priznao tražbinu, već joj je prigovorio; tada da je vjerovnik badava podnio molbu za izdatbu platežnoga naloga, da je izgubio vrieme od podnešene molbe pa do uručenoga mu prigovora, jer će sada istom morati tužbu podnieti; i sud je badava uredovao, jer mu je nalog lišen svake krieposti, a niti dužnik nije tim postupkom ništa postigao — izim možda nešto vremena — jer će se ipak morati jošte proti vjerovnikovoj tužbi braniti,

Digitized by Google

riečju, prigovara se, da opomenbeni postupak prouzročuje bad posla sudu i strankam, a ovim trošak, dotično gubitak vremena. Ta prigovor ukazuje se, barem na prvi mah, uprav s praktič noga gledišta ponešto temeljitim, nu lahko ga je oboriti.

Opomenbeni postupak nije za nijednu vrst tražbina o b l i g a t o r n o ustanovljen, vjerovnik može, ali nemora ga rabiti, a uprav od vjerovnika može se očekivati, da u pravilu poznaje svoga dužnika, pa da znade, hoće li, neće li prigovarati tražbini.

Obziran vjerovnik moliti će dakle za platežni nalog samo, onda, kad znade, ili se barem nada, da dužnik neće pobijati tražbinu, u protivnom slučaju, podnieti će odmah tužbu.

Ako pako vjerovnik dvoji, hoće li dužnik priznati ili prigovarati dugu, tada će najbolje uraditi, da spoji molbu i tužbu. U tom bo slučaju pružaju mu se sve pogodnosti opomenbenoga postupka ako neima prigovora, a neima niti rečenih prividnih štetah, ako dužnik i podnese prigovore, jer će sud uslied istih, a bez nove tužbe, odmah odrediti razpravno ročište.

Ako bi bio posljednji prigovor temeljit, tada bi valjalo dokinuti i mandatni i mienbeni postupak, jer i u ovih lišava prigovor platežni nalog krieposti glede merituma; razlika efekta prigovora u rečenih vrstih postupka s jedne i u opomenbenom s druge strane, postoji samo u tom, što mandat pridržava u oba prva postupka kriepost za ovrhu n a o s j e g u r a n j e, dočim lišava prigovor u opomenbenom postupku platežni nalog uprav svake krieposti. Nu netemeljitost toga prigovora, pa po tom v e l i k u p r a k t i č n u v r i e d n o s t opomenbenoga postupka možemo najlaglje prosuditi iz statističkih podataka, koji nam kažu, koliko je platežnih naloga u opomenbenom postupku ostalo u krieposti, a koliko jih je usuprot prigovori uništeno.

Iz tih statističkih podataka može se onda i najbolje prosuditi, je li je osnovana gorerečena predmnieva zakonodavca o neprepornosti mnogih tražbina, dotično, je li je taj postupak sa praktičnoga gledišta opravdan?

Negovoreć o Njemačkoj, gdje su rezultati počam od uredjenja tog postupka u posliednjih decenija toga stoleća tako povoljni, da zakon od 30. siečnja 1877. dozvoljava opomenbeni

Digitized by Google

postupak bez svakoga ograničenja svote, dotično vriednosti;[1] predočiti ću samo glavni posliedak istoga u Austriji od vremena nastupa krieposti zakona od 27. travnja 1873. d. z. l. br. 67., t. j. od 1. listopada iste godine pa do konca g. 1876.

Od 1. listopada do 31. prosinca 1873. izdano je 39.058 platežnih naloga, a proti ovim podnešeno je svega skupa 5403 (t. j. 14%) prigovora, ostalo je dakle 86% platežnih naloga u krieposti.

Utoka proti uzkračenoj izdatbi platežnoga naloga predano je 4, i 21 povratna molba zbog promašenoga roka za prigovore.

Godine 1874. izdano je 232.254 platežnih naloga, a podignuto 36.816 prigovora, od kojih je ipak 648 odpućeno, ostalo je dakle 85% platežnih naloga valjanimi.

Utoka proti uzkraćenim platežnim nalogom bijaše 25, a povratnih molba zbog promašenoga roka za prigovore 142.

Godine nadalje 1875. bilo je proti 245.585 izdanih platežnih naloga podnešeno, 41.711 prigovora, od kojih je 559 odpućeno, tako da je 84% platežnih naloga postalo ovršivimi.

Utoka bijaše 10, a povratnih molba 213.

Napokon god. 1876. izdano je ukupno 252.120 platežnih naloga, a podnešeno 42.358 prigovora, od kojih je ipak 531 odbit, tako da je i lani kao što i 1874. ostalo 84% platežnih naloga u krieposti.

Pogledom na pojedine krunovine varira, nu ne u veliko, postotno razmjerje u krieposti ostavših platežnih naloga, najnepovoljnije bijaše g. 1873. u gornjoj Austriji, (80%) g. 1874. u donjoj Austriji (82%) g. 1875. u Štajerskoj i u Primorju (80%) a g. 1876. u Kranjskoj, Štajerskoj, Tirolu i gornjoj Austriji (81%); najpovoljnije pako svih godina u Vorarlbergu 92%.

Mislim da neće na temelju tih rezultata nitko dvojiti od kolike je praktične važnosti opomenbeni postupak i za stranke i za sudove, kojim je prošle godine u Cislajtaniji samo blizu četvrt milijuna ročišta prištedio!

[1] §. 628. v. važne posljedke na temelju statističkih izkaza u „Begründung des Entwurfes einer C.-P.-Ordnung str. 549.

Digitized by Google

Naravno je dakle, da se taj postupak sve više svidja i strankam i sudovom, pa je uvršten i u lanjsku cislajtansku osnovu parbenoga postupnika[1] te bi imao valjati u svih zemljah, (dočim ga je zakon od 27. travnja 1873. izključio iz Galicije, Bukovine i Dalmacije) i razširen pogledom na svotu do nadležnosti kotarskih sudova, t. j. do 300 for., dočim je uprav većina sudova i inih kompetentnih faktora tražila, da se dozvoli taj postupak za tražbine do 500 for.

Želim jošte iztaknuti poglavite razlike medju opomenbenim postupkom po austrijskom zakonu od g. 1873., njemačkim od g. 1877. i austrijskoj osnovi od g. 1876.

Austrijsko zakonodavstvo pridržalo je, kao što vidismo, ograničenje pogledom na svotu, njemačko usuprot dozvoljava taj postupak bez obzira na svotu.

Ograničenje, a osobito u granicah nadležnosti kotarskih sudova, ukazuje se opravdanim pogledom na narav i svrhu opomenbenoga postupka kao i na eventualne parnice, koje nastaju iza prigovora dužnika.

Jur u hanoveranskoj konferenciji g. 1864. iztaknuo je jedan član proti predlogu, da se ukine svako ograničenje po svoti, da je opomenbeni postupak namienjen jednostavnim običnim dugovnim odnošajem, za koje se predmnieva da nisu preporni, a takovi da postoje najviše glede manjih svotah.

Opravdano je to ograničenje i s toga, što izključuje postupak pred dva različita suda; njemački zakon ustanovljuje naime, da mora vjerovnik, želeći utjerati tražbinu, glede koje je inokosni sud izdao platežni nalog, koj je ipak uslied dužnikovoga prigovora obezkriepljen, podnieti posebnu tužbu pred sbornim sudom, ako je ovaj nadležan pogledom na svotu; (inokosni bo sudovi izdavaju platežne naloge bez svakoga ograničenja, al sudbenost u parnicah više samo do svote 300 maraka, §. 23. z. o ustrojstvu sudova).

Austrijska osnova pridržala je ustanovu austr. zakona o izključivoj nadležnosti za izdatbu platežnih naloga suda dužni-

[1] §§. 574—588.

Digitized by Google

kovoga prebivališta; njemački zakon usuprot smatra nadležnim obći osobni sud, a ovaj je glede osobah, neimajućih prebivališta, sud boravišta; izim osobnoga pako smatra i stvarni sud nadležnim.

Brani se to stanovište time, što je više puta težko naći momente nadležnosti po prebivalištu, i što se ukazuje stvarna podsudnost praktičnom glede t. z. hipotekarnih tražbina i realnih tereta.

U Austriji ukazuje se ovaj potonji obzir nepotrebnim pogledom na mandatni postupak; posebna osobna podsudnost pako nije uvažena s toga, što se je hotjela uzčuvati najveća jednostavnost i što podnešenje molbe za izdatbu platežnoga naloga sudu, koj nije ujedno i vjerovnikov, nije ni s daleka skopčano onim troškom i radom, kojim podnešenje tužbe i naredjenje te informacije zastupnika ili putovanje i trošnja same stranke. Ti su razlozi svakako temeljiti, nu ipak bi sa praktičnoga stanovišta, kao što se je jur opetovano izticalo, bilo povoljnije, da se nije izključio sud po boravištu, osobito obzirom na činovnike i radnike kod raznih gradjevnih poduzeća, koja se protežu preko granica više kotarskih sudova.

Spomenuo sam jur, da austr. zakon daje vjerovniku pravo, da može podnieti utok proti riešitbi, kojom mu je uzkraćena izdatba platežnoga naloga; iz statističkih izkaza vidili smo ipak, da je razmjerno vrlo malo utoka rabljeno, naravno, jer niti neima praktične važnosti.

Vjerovnik može naime, ako mu sud uzkrati mandat; ili ponoviti molbu za isti — ako mu je uzkraćen s formalnih nedostataka, n. p. s nenadležnosti — ili će pako, što je svakako sigurnije, podići tužbu i tim brže postići svoj cilj, nego li utokom, koj zadaje posla nižjemu i višjemu sudu, a prouzročuje i eventualno zaluda troška.

S toga je i austrijska osnova, povadjajuć se u tom pogledu za njemačkim zakonom, odstranila taj posebni utok.

Po austrijskom i po njemačkom zakonu zadrži platežni nalog, ako mu nije prigovoreno, 6 mjesecih svoju kriepost kao ovršiva izprava; austrijska osnova produljila taj rok na godinu

Digitized by Google

dana i to poglavito obzirom na seosko ratarsko pučanstvo, jer može ratar u pravilu samo jedan put u godini prodati prirod, i tako do novaca doći.

Austrijski zakon i osnova odredjuju, da imade sud ureda radi odputiti prekasno podnešen prigovor, pa zakon daje naročito dužniku, koj je sve svoje krivnje rok promašio, povratu u prijašnje stanje.

Po njemačkom zakonu usuprot imade sud primiti i zakašnjen prigovor, i to sve dotle, dok nije na molbu vjerovnika platežni nalog providjen zaporkom ovršivosti. U tom obziru odgovara svakako austrijsko stanovište bolje naravi i svrhi opomenbenoga postupka, jer daje vjerovniku brže ovršivu izpravu i sili dužnika, da konstatira ćim prije svojim prigovorom prepor, za da može vjerovnik podnieti tužbu.

Glede početka litis pendencije ostavila je osnova stanovište austrijskoga zakona, koj spaja rečenu posljedicu jur p o d n e š e n o m m o l b o m za izdatbu platežnoga naloga; osnova naime, povadjajuć se za njemačkim zakonom, da je taj posliedak istom u r u č e n o m u p l a t e ž n o m u n a l o g u.

Samo glede prekinuća vremena zastare odredjuje austrijski zakon i osnova, da isto počima jur podnešenom molbom; njemački zakon pako upućuje u tom pogledu na ustanove gradjanskoga prava.

Važna je napokon razlika medju austrijskim zakonom i osnovom s jedne, i njemačkim zakonom s druge strane glede posliedica podnešeno prigovora.

Austrijski zakon kao i osnova dozvoljavaju podnešenje jednostavnih molba za izdatbu platežnih naloga, kao i kumuliranje istih sa tužbom. Podnese li vjerovnik samo molbu, a dužnik prigovara, tada ukida s v u k r i e p o s t platežnoga naloga, što samim p o d n e š e n j e m prigovora.

Za vjerovnika može to u toliko nepovoljno biti, što može tim načinom bez njegovoga znanja lahko izteći vrieme zastare, koje je bilo prekinuto uslied njegove molbe; može pako izteći u ono dva tri ili i više dana, koji su prošli od podnešenoga prigovora pa do ubaviesti vjerovnika o istom. S toga bi i bilo

Digitized by Google

mnogo pravednije da se — kao što je bilo jur predloženo — taj posliedak spoji istom sa u b a v i e s t i o učinjenom prigovoru.

Ako je pako vjerovnik spojio molbu za platežni nalog sa tužbom, tada nema dakako prigovor tih posliedicah, jer ako i lišava krieposti platežni nalog, to postoji uslied podnešene tužbe litis pendencija sa svimi posliedicami.

Njemački zakon nedozvoljava, da se spoji molba za platežni nalog sa tužbom, ali podieljuje dostavljenomu platežnomu nalogu posliedice litis pendencije, koje zadrži i nakon podnešenoga prigovora, tako, da kod inokosnih sudova niti netreba vjerovnik podnieti nove tužbe već može odmah pozvati dužnike, kao što god i ovaj vjerovnike, na razpravu. Spada li pako parnica pogledom na svotu pred sborni sud, tad valja istina vjerovniku podnieti posebnu tužbu, nu platežni nalog zadrži u tom slučaju jošte 6 mjesecih nakon prigovora posliedice litis pendencije.

Naravski da pridržava mandat taj posliedak i onda, kad dužnik nije podnio prigovora, i to dotle, dok imade karakter ovršive izprave, po austrijskom i njemačkom zakonu, dakle 6 mjesecih, a po austrijskoj osnovi godinu dana.[1]

Austrijska se dakle osnova nije povela u glavnih načelih za njemačkim zakonom, kako je bio ustanovljen jur u osnovi od g. 1874., te se mora priznati, da je tim čišće uzčuvala prvobitni karakter i svrhu opomenbenoga postupka.

Svrha istoga pako nije ona koju imadu redovite i izvanredne vrsti, vrsti p a r b e n o g a postupnika, već mu je svrha, da si vjerovnik bez svake parnice brzo i jeftino osjegura izpunjenje n e p r e p o r n e dužnikove obveze, pa po gore navedenih rezultatih

[1] Vidi dr. A. Leonhard: das Civilprocesverfahren der Königreiches Hannover, str. 143—145; Begründung des Entwurfes einer C.-P.-O. für das deutsche Reich (1874) str. 547—552; Siebenhaar, ibid. str. 627—643; Protocolle (Hannover) B. IX. str. 3297—3221, 3345—3375; X. 3899—3901; XVI. 6071—6089; XVII. 6498; 6688—6689, i (u istom svezku) „Entwurf" str. 102—105, a u svezku XII. „Entwurf" str. 12—15 i 106—109; Protocolle (norddeutsche) str. 1086—1087; 1195—1210; 148—1472; 1910—1914; 2567—2571 sa dotičnimi sjedničkimi zapisnici; „Allgem. österr. Gerichts Zeitung" br. 17, 18, 33—37 i 91 ex 1873; br. 55 ex 1874; br. 98 ex 1875; 48 ex 1876 i br. 85 ex 1877; Erläuternde Bemerkungen zum (österr.) Entwurfe einer C.-P.-O. (1876.) str. 209 do 211.

Digitized by Google

priznati će svatko, da postigava podpuno tu svrhu, da je taj postupak prava blagodat za vjerovnika, dužnika i za sudove, kojim prištedi toliko ročišta i inih poslova.

Neka izvole kompetentni naši pravnici i mjerodavni faktori uvažiti pitanje, nebi li se mogao uvesti taj postupak i kod naših mjestnih i kr. kotarskih sudova u granicah njihove nadležnosti, imenito kod potonjih najprije u granicah nadležnosti u maličnom postupku?

Pravni položaj odvjetničkih vježbenika.

Sve do dan danas nije obćenito jasan položaj odvjetničkih vježbenika. Većinom ih sudovi priznavaju za zamjenike svojih principala-odvjetnika, ter poslove, što ih oni obave, valjano obavljenimi. Nu ima sudaca, koji ih ni malo neciene više nego li nadripisare. Drugi se neusudjuju tako daleko poći, ali se neusudjuju ni to, da im dadu što ih ide. Tako je naš banski stol jednoč, kad se je jedan zagrebački odvjetnik uz intervenciju odvjetničkoga odbora, pritužio, što je jedan sudac odstranio njegova koncipienta s ročišta nedavši mu razpravljati, izrekao, da se takovi prepori imadu prosuditi od slučaja do slučaja, i da nije moći glede toga izdati obće norme. Na pitanje, ima li odvjetnički vježbenik biti pripušten pri sudu, da razpravlja mjesto svoga principala, nije onom odredbom vis. kr. banskoga stola izrečen nikakov odgovor. Dapače iz diplomatičke izreke „od slučaja do slučaja“ sliedi, da se gdjekad ima i odvjetnički vježbenik pripustiti u razpravi pred sudom, a gdjekad neima. Nu to nije nikakov princip, jer ostaje još neprestano otvoreno pitanje: kada ima, kada li neima?

Nije dakle suvišno, da se o položaju odvjetničkih koncipienta na pose progovori.

Istina je to, da nitko nemože postati odvjetnikom, koj se nije kroz stanovito vrieme vježbao, t. j. koj nije bio odvjetničkim vježbenikom. Vježbati se pako neznači biti izključen od odvjetničkih posala, nego dapače znači obavljati svakovrstne odvjetničke poslove.

Digitized by Google

Nije li protuslovje tražiti od čovjeka, koj se je odvjetničkomu stališu posvetio, da se mora kroz stanovito vrieme vježbati, a opet mu s druge strane zabraniti ili barem kratiti mogućnost vježbe? Naš je postupak u gradjanskih poslovih pismen i ustmen, i tko hoće da bude odvjetnikom, mora biti prije toga izvježban u jednom i drugom; dapače ustmeni postupak treba više vježbe, jer tu nije prilike dugo razmišljati nit koga pitati, već treba da bude čovjek okretan, spreman na svaki udarac. Ako se dakle kandidatu odvjetničtva zabrani ili zakrati sudjelovati u ustmenom postupku, dakle pred sudom na ročištu, onda mu je time oduzeta svaka prilika, da se u ustmenom postupku izvježba. Drugimi riečmi: nesmiješ ići u vodu, dok ne naučiš plivati!

Već iz pojma odvjetničkoga vježbenika izvodi se logički zaključak: da se takovu kandidatu mora dozvoliti vježbanje. Nu pošto se pozivanje na logiku kadšto malo uvažuje, pokušati ćemo da na temelju pozitivnih naših zakonskih ustanova dokažemo što je pravo.

Cesarski patent od 24. srpnja 1852. (odvjetnički red) malo i govori ob odvjetničkih vježbenicih. U §. 32. br. 4. veli, da u djelokrug odvjetničkoga odbora spada „nadzirati i izvršivati karnostnu vlast nad kandidati odvjetničtva“, iz čega sliedi, da su odvjetnički vježbenici inštitucija stojeća pod posebnom kontrolom državne vlasti, koja se nad njimi obavlja posredstvom odvjetničkoga odbora. Na nje se dakle neproteže naredba min. pravosudja od 8. svibnja 1857. (zem. vladni list I. 1857. str. 397.), koja govori o nadripisarih. I zato oni sudci, koji s njimi postupaju kao s nadripisari, ne samo da rade za dostojanstvo inteligentna čovjeka uvredljivo, nego rade i protuzakonito.

Inštituciju odvjetničkih vježbenika uredjuje u tu svrhu izdana naredba ministarstva pravosudja od 26. ožujka 1855. (zem. vladni list I. 1855. str. 127.). Ona kaže u §. 1. „Odbor odvjetnički ima nadzirati, kako se kandidati odvjetničtva, koji u kotaru njegovu rade, vladaju u obziru ćudorednom i političkom i kako se praktički izobražavaju; a navlastito ima paziti, da se isti

Digitized by Google

ponašaju pošteno, čestito i dostojanstvu budućega svoga stališa primjereno; da se marljivo izobražavaju u svom zvanju i da nikada nepovriede štovanja, koje su dužni izkazivati sudovom i javnim vlastim, i u obće da se klone svega što se neslaže s dužnostmi, koje zakoni na pose nalažu stališu odvjetničkomu."

U smislu ove zakonske ustanove dakle sastoji se svojstvo odvjetničkih vježbenika u tom, da su to budući odvjetnici; pak im nalaže, da se kao budući odvjetnici imadu vladati. Svojstvo ostane svojstvo, promatrali ga ma s koje strane. Zato neima dvojbe, da i sudovi i ine javne oblasti imadu u njih nazirati buduće odvjetnike, i tako se prama njim vladati; inače ih vriedjaju, čega oblasti činiti nesmiju.

Zakon ističe ponašanje ili vladanje odvjetničkoga kandidata u dvojem pogledu: u životu sukromnom, i naprama sudovom i inim javnim vlastim. U prvom pogledu ima biti njihovo ponašanje ćudoredno, pošteno, čestito i dostojanstvu budućega stališa primjereno. U drugom pogledu ima biti nevriedjajuće štovanje dužnoga sudovom i javnim vlastim. Tu se samo od sebe nameće pitanje: kada će odvjetnički vježbenik imati priliku, da dodje u doticaj sa sudom ili s drugom javnom vlasti? Očevidno onda, kad bude vršio što mu zakon nalaže; onda, kad se bude marljivo, praktički izobražavao. To pako može biti samo u postupku ustmenom, dakle na ročištih pred sudom i inimi javnimi vlastmi. Ako odvjetnički vježbenik po mnienju zakona nedolazi u doticaj sa sudovi upravo prigodom svoga marljivoga, praktičkoga izobražavanja, dakle u postupku ustmenu i na ročištih — onda mi neznamo kazati slučaja, kada bi sa sudovi u doticaj došao, ter bi se moralo reći, da §. 1. naredbe ministarstva pravosudja od 26. ožujka 1855. veli nešto što je posvema suvišno i nemoguće. A jer toga po načelih pravničke hermenevtike nesmijemo ni pomisliti, s toga je nedvojbeno, da zakon povlašćuje odvjetničke vježbenike, da smiju na ročišta dolaziti i tu razpravljati mjesto svojih principala.

To isto sliedi iz dalnje zakonske ustanove, da se odvjet. vježbenici imadu marljivo i praktički izobražavati u svom zvanju t. j. kao budući odvjetnici. Pošto je zva-

Digitized by Google

svakoga sadašnjega odvjetnika, da posluje u postupku ustmenu pred sudovi, to neima dvojbe, da je odvjetnički vježbenik kao budući odvjetnik pozvan, da se vježba u postupku ustmenu, t. j. da dolazi na ročišta, pred sudove i ine javne vlasti i da tuj posluje.

Tko god hoće da odvjet. vježbenika od toga izključi, taj mu zakrčuje put doticanja sa sudovi i inimi javnimi vlastmi, taj mu prieči marljivo i praktičko izobražavanje u budućem zvanju; riečju, taj radi protuzakonito.

Naši viši sudovi uviek su múče priznavali razprave, vodjene po odvjetničkih vježbenicih, kao valjane, i nisu ih ukidali. A što su múče priznali, zar će se kratiti da to isto na glas reknu? Osobito onda, kada je na zakonu i na logici same stvari osnovano?

Što se na poseb tiče vježbanja u poslovih kaznenih, tu stoji ova alternativa: Ili je za branitbu u kriminalnih poslovih potrebno imati prakse, ili nije; ako jest, tada se mora dozvoliti, da se kandidat vježba; ako li nije, tada mu se mora dozvoliti branitba i bez vježbe. — Nu ministarska naredba od 26. ožujka 1855. naročito nalaže odvjetničkomu odboru, da ima bilježiti: „da li se je kandidat često podhvatio i toga posla, da brani obtuženike i da li je pri tom posvjedočio ili nije, da znade zakon, da je razborit i oštrouman i da pošteno misli," §. 8. d.). Odavle bar nedvojbeno sliedi to, da je odvjetničkomu vježbeniku dozvoljeno braniti obtuženike, ustanova, koje naši sudovi nisu nikada dopuštali. Reklo se je naime, da je samo onomu odvjetničkomu vježbeniku dopušteno braniti obtuženike, koji su već položili odvjetnički izpit. Nu na to odgovaramo: Po naših zakonih nije si moguće pomisliti čovjeka, koji je položio odvjetnički izpit i koji bi uza sve to morao još biti odvjetničkim vježbenikom, jer se i k odvjetničkomu izpitu pripuštaju samo takovi kandidati, koji osim položenih teoretičkih izpita imadu i zakonito vrieme prakse (od 3 godine). K tomu naredjuje naročito §. 2. spomenute već naredbe od 26. ožujka 1855. da svaki kandidat odvjetničtva mora imati svojstva napomenuta u §. 2. a. c. odvjetničkoga reda, odakle sliedi, da

Digitized by Google

ostalih u tom §. odvjet. reda napomenutih svojstva nemora imati. Svojstvo, što ga odvjetnički red u §. 2. pod a) napominje jest „pravo austrijskoga državljanstva“; a pod c. jest „da bude neporočna života“. Nemora pako imati svojstvo pod b) t. j. fizičnu punoljetnost; niti pod d) t. j. čast doktora znanosti pravoslovnih i položen odvjetnički izpit. — Kandidat odvjetničtva dakle, koj ima pravo austrijskoga državljanstva i koj je neporočna života, ima zakonom propisana svojstva, te može poduzimati branitbe obtuženika, makar da i neima fizične punoljetnosti, makar da i nije doktorom prava, i makar da još nije položio odvjetničkoga izpita.

Posve u skladu s ovim razlaganjem odredjuje §. 43. kazn. postupnika, da ima odvjetnički odbor, kada mu je dužnost imenovati branitelje, uzimati ih „izmedju odvjetnika i **kandidata odvjetničtva**“, ne razlikujuć ni malo medju kandidati, koji su položili odvjetnički izpit, koji li nisu.

Može li nam tkogod ovako reći: Dopustimo, akoprem nije istina, da je kandidat odvjetničtva po min. naredbi od 26. ožujka 1855. imao pravo braniti obtuženike; priznajmo, jer to zakon kaže, da se po §. 43. k. p. imadu i kandidati odvjetničtva uzimati za branitelje — odtuda ipak ne sliedi, da se takovo stanovište ima još i dan danas držati naprama svim kandidatom odvjetničtva. Jer §. 40. k. p. naročito veli, da samo oni mogu biti branitelji, koji su upisani u listi branitelja, a u nju da mogu biti upisani samo oni neodvjetnici i neprofesori na pravoslovnom fakultetu, koji su izpitani za odvjetničtvo ili sudstvo. Odtuda sliedi nedvojbeno, da dan danas može braniteljem biti samo onaj kandidat odvjetničtva, koji je upisan u listi branitelja, to jest koj je izpitan budi za odvjetničtvo budi za sudstvo, — jer je kazneni postupnik od 17. svibnja 1875. zakon kašnji od naredbe od 26. ožujka 1855., a lex posterior derogat priori! —

Na ovu argumentaciju odgovaramo, da je samo prividno osnovana. Jstina je najme to, da je naredba od 26. ožujka 1855. lex specialis, a da je nasuprot zakon od 17. svibnja 1875. lex generalis. Naprama pravničkomu načelu lex generalis non derogat legi speciali mora se priznati, da kašnjim

Digitized by Google

nu obćim zakonom od 17. svibnja 1875. nije izvan krieposti stavljen prijašnji posebni zakon, naime naredba od 26. ožujka 1855. To će se još više morati priznati, ako se na um uzme načelo, s koga smo pošli. Odvjetnički i sudački izpit jest izpit praktičan; a kako će ga položiti onaj, koj nije prakticirao, i koj tobož po zakonu prakticirati nemože ni nesmije? — Nu ako bi zakonom od 17. svibnja 1875. bio izvan krieposti stavljen citirani već §. 8. d. minist. naredbe od 26. ožujka 1855. glede braniteljskoga prava u odvjet. kandidata, tada bi se moralo reći, da je §-om 40. k. p. izvan krieposti stavljena i ona ustanova, koja odvjet. odboru nalaže dužnost bilježiti, da li je odvjet. kandidat prigodom branitbe „posvjedočio, da znade zakon, da je razborit i oštrouman“; — a toga ipak neće nitko tvrditi, jer takvoj ustanovi zbilja neima u §. 40. k. p. niti traga! Protivnici našega mnienja, neima fajde, morali bi dakle tvrditi, da je i nadalje dužnost odvjet. odbora bilježiti „znanje zakona, razboritost i oštroumnost“ nu samo glede onih kandidata odvjetničtva, glede kojih je to moguće, naime koji su već izpitani za odvjetničtvo ili sudstvo. Nu glede takovih bi kandidata bilo bilježenje rečenih svojstva posve suvišno, jer su oni već prigodom odvjetničkoga ili sudačkoga izpita pokazali, „da li znadu zakon, da li su razboriti i oštroumni“, ter je to zabilježeno kod banskoga stola i netreba da istom odvjetnički odbor bilježi. Dapače takovo bilježenje ima smisla samo kod takovih kandidata, koji još nisu položili ni sudačkoga ni odvjetničkoga izpita. A biti će to bilježenje moguće samo onda, ako se ti kandidati budu „podhvatili toga, da brane obtuženike“.

Oviem smo tim poslom gotovi. Moramo ipak iz §. 2. napomenute minist. naredbe izvaditi još jedan posljedak i to za gradjansko-pravnu praksu. Rekli smo, da po §. 2. ne mora odvjetnički kandidat biti fizički punoljetan, odakle sliedi, da može na ročištih djelovati mjesto svoga principala i onda, ako još nije navršio 24 godinu svoga života. Zato se §. 31. gr. postupnika, koji naredjuje, da punomoćnici, koji nisu odvjetnici a zastupaju stranke pred gradjanskim sudom, mora da imaju 24. godine — na kandidate odvjetničtva neproteže. Ta ministarska

Digitized by Google

naredba od 26. ožujka 1855. ne samo da je lex specialis, ne je i zakon kašnji od gr. postupnika od 16. rujna 1852. koji lex generalis; zato ona ustanova §. 31. g. p. pogledom na ka didate odvjetničtva ukida. Lex specialis derogat legi generali!

Biti će mi drago, ako sam ovimi redci bar štogod doprine da se razjasni toli tamni pravni položaj odvjetničkih vježbenik Pak ako i nebi za moje mnienje postojali pozitivni propisi, k što zbilja postoje, držim, da bi se s njimi imalo ipak postupa po ovdje razloženih mislih radi rimskoga pravničkoga načel Haec aequitas suggerit etsi jure deficiamur![1] Dr. I. Z.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Da se objasni §. 1431. o. g. z. i §. 10. gr. p. p.

Tužitelj Š. B. izvadja u tužbi sliedeće: Bakarski municipium ka dominium dao je svoje pravo vinotočja u Sušaku ugovorom od 10. ruj 1801. u zakup tuženomu municipiju riečkomu.

Ovo pravo stegnuto je na vrieme od Jurjeva t. j. 24. travnja Miholja t. j. 29. rujna, dočim u ostalom vremenu od 29. rujna do 2 travnja po čl. VI. od god. 1836. i naredbi vis. kr. dvorske kancelar od 23. kolovoza 1866. br. 32.447 pripada žiteljem sušačkim pravo toč i krčmariti svoje te kupljeno vino.

Riečki municipij je ipak i u vremenu od Miholja do Jurjeva dotičnih krčmara, zadobivših od občine Trsat pravo krčmarenja, pobir po vedru iznos od 4 for. 17¾ novč.

Pa tako je glasom potvrdnica pod A. i tužitelj nedužno platio mu (t. j. riečkomu municipiju) ukupno 3072 for. 80 novč.

Buduć pako da toga platiti nije bio dužan ima pravo zahtieva povratak iste svote.

Tuženi municipij podigne proti Š. B. tužbu pred kot. sudom Bakru zahtievajuć, da izplati gore navedenu svotu. S toga moli tužitel ovlašćen po §. 33. sudovnika na ovu protutužbu izreći osudom:

---

[1] Sudeć po uvriedljivom načinu, kojim neki upravitelji kotarskoga su postupaju s odvjetničkimi vježbenici, morao bi pomisliti, da ti upravitelji nezna što je to pošten čovjek, ni što je dostojanstvo osobe i stališa! Op. pisca.

Digitized by Google

da je riečki municipij dužan njemu u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe povratiti nedužno izplaćenu mu ukupnu svotu 3072 for. 80 novč. u ime regalnoga vinotočja za vino od Miholja do Jurjeva u god. 1869., 1870., 1871. i 1872. u Sušaku iztočeno — sa pripadci.

U odgovoru navodi tuženik, da gradsko-kotarski sud u B. nije nadležan suditi občini Rieka, prem je tužitelj podigao protutužbu, a to s toga ne, što občina Rieka po §. 14. sl. b. sudovnika podpada sudbenosti kr. sudišta za Rieku i jer prilogom B. nije dokazano, da je parnica grada Rieke proti tužitelju podignuta još u tečaju (§. 33. sud.).

Nije istina, da je municipij bakarski riečkomu dao u zakup svoje pravo vinotočja samo za vrieme od Jurjeva do Miholja. Nije istina, da bi pravo bakarskoga municipija na to vrieme stegnuto bilo. Nije istina, da je municipij Rieka to pravo nepovlastno izvršivao i u ostalom vremenu i da je od dotičnih krčmara, zadobivših od občine Trsat pravo krčmarenja, dao si izplatiti po vedru 4 for. 17¾ novč. Nije istina, da je tužitelj municipiju riečkom izplatio polag priloga A. iznos od 3072 for. 80 novč. nego samo iznos od 2673 for. 50 novč.

Da je protutužitelj bio dužan platiti pristojbu za vinotočje i u vrieme od Miholja do Jurjeva, sliedi iz naredbe kr. dvorske kancelarije od 23. kolovoza 1866. br. 3247. pod br. 1., na koju se on pozivlje i u kojoj se naročito veli: za krčmarenje pak kupljenoga vina imaju žitelji sušački vazda platiti pristojbe i u vrieme od Miholja do Jurjeva. Utužena pristojba bila je plaćena za točenje vina kupljenoga.

Da protutužitelj nije bio u bludnji plaćajuć pristojbe sliedi odatlje, što su mu naredbe, na koje se pozivlje i to ugovor od 1801., zak. čl. od god. 1836. i spomenuta naredba dobro poznate, te dočim je g. 1869., 1870., 1871. i 1872. plaćao, mora da su mu već i onda dobro poznate bile.

U ostalom da i je u bludnji, morao bi tu bludnju dokazati, jer na njoj utemeljuje svoje pravo (§. 1431 gr. z.). Zato moli, da se tužbovni zahtjev odbije i tužitelj odsudi na naknadu parbenog troška.

U protuodgovoru spominje tužitelj, da je tuženi municipij obzirom na §. 47. „Sudovnika“ i 54. gr. pp. prekasno prigovorio nadležnosti.

Protutužba je osnovana, jer se njom ne traži ništa, o čem bi, bilo realni, bilo causalni sud imao odlučiti (§. 33. sud.)

Da je tužitelj riečkomu municipiju izplatio krčmarinu ne dužan t. j. da ta municipiju nije pripadala, sliedi iz čl. VI. 1836. §. 2. o urbaru, u kom se dopušta podložnikom svoje i kupljeno vino točiti od Miholja do Jurjeva.

Ovo pravo nije se moglo žiteljem sušačkim oduzeti naredbom dvorske kancelarije od 23. rujna 1866. br. 3247., jer ona riešava prie-

Digitized by Google

por medju strankami, municipiom bakarskim i riečkim, te po §. 12. gr. zak., nemože ona podložnikom oduzeti prava, što su ih stekli zakonom, stvorenim propisanim načinom. Jedino novi zakon mogao bi u tom pogledu odlučan biti.

Niti ugovor od g. 1801., uglavljen medju municipiji Bakar i Rieka, ne može lišiti Sušaćane zakonom im podieljenih prava.

Što se tiče iznosa, koj bi se imao povratiti, dokazan je taj prilogom A. ad I., koj treba smatrati izpravom javnom, jer je izdana u granicah uredovanja po javnom činovniku, te pruža po §. 113 gr. pp. podpun dokaz proti obtuženomu glede okolnosti, da je nedužno izplaćen tuženomu iznos od 3072 for. 80 novč.

U drugotnici navadja opet tuženik: Parnica temeljeća se na B. ad I. je pravomoćno riešena. Tužitelj bi morao dokazati, da je utuženu svotu platio bludnjom (§. 1431. gr. z.). Zak. čl. VI. god. 1836. ne može niti ne smije derogirati ugovor od god. 1801., jer je zakon stvoren kasnije.

Poriče se, da je tužitelj od Miholja do Jurjeva točio svoje vlastito vino. Nije istina, da bi bio tužitelj uvjeren, da plaća svotu, koju tobože nije dužan bio, pače upravo protivno se uvidja, da je ovo sada na ničem utemeljeno uvjerenje, tekar valjda po naputku koga trećega dobio, al nije nipošto istina, da je na njegovom tlu raslo.

Tečajem odredjene podpune razprave, dodaje tužitelj, da predparba nije riešena, dokazuje odluka E.

Glede dokaza, da nije znao, da bi bio dužan platiti, navadja tužitelj, da je njegova dužnost dokazati, da je platio ne dužno stanovitu svotu, dočim protivnik, koji prigovara, da je platež obavljen, prem je tužitelj znao, da ne mora platiti, imade dokazati svoj prigovor (§. 104. gr. pp.). Tužitelj kao doseljenik nije znao, kakovi odnošaji postoje u občini Sušak glede vinotočja. Istom kad je g. 1872. občina Trsat oglasila, da občinari nisu municipiju riečkomu dužni plaćati daće, uzdrma se uvjerenje njegovo; ali to uvjerenje o dužnosti opet je nastupilo usljed oglasa municipija bakarskoga od god. 1872. Da su dotični krčmari na plaćanje daće bili siljeni po političkih organih, pače da im se je i zatvorom prietilo, potvrdit će i svjedoci.

Nasuprot tuženi nieče, da se odluka pod E. odnosi na predtužbu obtuženoga municipija. Istinitosti oglasa neprigovara.

Ovako zaglavljenu razpravu riešio je kot. sud u B. osudom, kojom je izrekao: da je tuženi municipij dužan tužitelju povratiti u roku od 14 danâ pod prietnjom ovrhe ne dužno izplaćenu svotu od 2673 for. 51 novč. s. pp. u ime regalnog vinotočja za vino u vrieme od Miholja do Jurjeva u god. 1869., 1870., 1871. i 1872. u Sušaku iztočeno.

Digitized by Google

Razlozi: Iz priloga tužbe B. ad I. i priloga očitovanja E. ad III. proizlazi po §. 113. gr. pp. dokazano, da je občina Rieka 8. studenoga 1872. tužila S. B.-a, ovdje protutužitelja, pred obstojavšim gradskim kot. sudom u Bakru, čije agende sada ovaj sud ovršava, radi plateža 101 for. 47 novč. za vinotočje na Sušaku i da parba ova do 7. travnja 1875. konačno riešena nebijaše, jer se glasom priloga E. ad III. za razpravu uriče ročište na dan 7. travnja 1875. Budući da je protutužba bila 20. siečnja 1874. podnešena, imade se smatrati, da je to bilo učinjeno za tečaja predparbe. Da je tužitelj občinu Rieku pod nadležnost ovoga suda protutužbom potegnuti mogao sliedi iz propisa §§. 14. sl. b. i 33. sudovnika od 16. veljače 1853.

I dočim se ovdje ne radi o predmetu sudbenosti trgovačke, pomorske i rudarske niti o nepokretnostih, mogao je tužitelj protutužbom potegnuti občinu Rieku pred sud kotarski ter se s toga neuvažuje prigovor nenadležnosti. Tužitelj, da dokaže kako nije bio dužan municipiju riečkom plaćati zakupninu u vremenu od Miholja do Jurjeva, pozivlje se na zak. čl. VI. od g. 1836. §. 2., na ugovor sklopljen medju Bakrom kao dominium i Riekom kao zakupnikom vinotočja i na nar. kr. dvorske kancelarije od 23. rujna 1866. br. 3247., koju u ostalom on nealegira.

Protutužena občina alegira rečenu naredbu dvorske kancelarije. Ta naredba veli, „da u Sušaku svaki žitelj od Miholja do Jurjeva svoje vino bez pristojbe iztočiti može“, dalje se primećuje „da su sušački žitelji u istinu stajali u podložničkom savezu s gradom i kotarom bakarskim, pošto je isti kotar i urbarsku naknadu primio za daće urbarske žitelja sušačkih“.

Iz nje dakle proizlazi, da su Sušačani bili podanici gospoštine municipija bakarskoga i da im pripada pravo na malo točiti vino od Miholja do Jurjeva. Da su Sušačani bili podložnici municipija Bakar spadajući pod občinu Trsat i da je municipij bakarski dao municipiju riečkomu samo svoje regalno pravo vinotočnje u Sušaku u zakup, vidi se takodjer iz ugovora od god. 1801. pod D. Poznato je, da su urbarski propisi tekom vremena izdavani, da se s njimi zaštiti kmet proti samovolji zamaljskoga gospodina. — To su dakle zakoni izdani radi občenitoga boljka, te im se je pojedinac morao pokoriti, a oblasti su ih morale vršiti, ma da je zemaljski gospodin na uštrb podanika prije njihove valjanosti komu god kakova prava podielio ili si sam kakova tim zakonom protivna prisvojio.

Najnoviji propis, koj baš o vinotočju podanika govori, je sadržan u zak. čl. VI. od g. 1836.

Ako bi dakle po ugovoru od god. 1801. izmedju Bakra i Rieke sklopljenom Sušačani morali druge kakove daće urbarske davati ili što

Digitized by Google

god drugoga trpiti, nego li je propisano u zak. čl. VI. od g. 1836., ovaj članak bi ih toga oslobodio i svako njemu protivno podavanje bilo bi protuzakonito.

Članak VI. od g. 1836. u §. 2. propisuje ovo: „vino svaka kmetska občina ili bila vu vživanju ili ne, ako vlastite gorice ima, od sv. Mihalja do sv. Juraja, ako pak vlastite gorice nema, od sv. Mihajla samo do božića krčmariti more. Krčmarenje vendar nestegnjuje se samo na vina oneh goric nego do izpunjenja gore rečenoga vremena takaj od drugud priskrbljena vina občinam slobodno bude krčmariti.

Kakti god pako svako krčmarenje zaseb kmetom čisto, tak po izminutim pravičnim rokom občini takaj pod kaštigom contrabande prepovedano ostaje."

Iz ovoga članka sliedi, da su sve občine kmetske bez iznimke imale neko vrieme u godini pravo urbarskoga krčmarenja, dakle u nazočnom slučaju i Sušak kao dio občine Trsat i da je Rieka kao zakupnik na temelju ugovora sklopljenoga sa gospoštinom Bakar mogla vršiti jedino regalno pravo vinotočnje u Sušaku, nipošto pako nije joj dopušteno Sušačane kao bivše podložnike u vremenu od Miholja do Jurjeva priečiti u krčmarenju niti od njih u tom vremenu pobirati ikakovu daću u ime vinotočja.

Po tom je nar. vis. dvorske kancelarije br. 1. ad II. protuzakonita, u koliko vriedja zakon od g. 1836. i jer bijaše izdana po upravnoj oblasti bez uticaja zakonodavnoga tiela, neima u ovom slučaju nikakove obvezatne moći (§. 8. i 12. gr. z.).

Sva ova sliede u ostalom takodjer iz prijašnjih urbarskih propisa zak. čl. 36. od god. 1550. koji u §. 2. i 4. propisuje: „kmeti mjesta, u kojih su gorice, mogu bez daće svoja vina točiti od sv. Mihalja do Jurjeva".

Ovaj zak. članak uzdržava u krieposti urbar Marie Terezije veleć u II. glavi §. 1.: Educillatio vini juxta articulum 36. 1550. a festo S. Michaelis usque festum S. Georgii militis, ubi promontoria vinearum sunt, ubi vero nulla idmode dantur, ab eodem festo S. Michaelis solum usque festum nativitatis domini, subditis admissa est".

Dakle Rieka nije imala pravo od tužitelja kao krčmara u Sušaku na temelju ugovora od god. 1801. zahtjevati daću za krčmarenje vina, te ono, što je u to ime primila, imade se smatrati, da nebijaše dug (indebitum, Nichtschuld).

Protutužena občina Rieka nieče, da se je protutužitelj nalazio u pravnoj bludnji plaćajuć daću.

U nazočnom slučaju nalazio se Š. B. u pravnoj bludnji, ako je doista mislio ili misliti morao, da je dužan Rieki platiti daću uparničenu.

Digitized by Google

Protutužena občina, kako se iz dosadanjega razlaganja vidi postojano, tvrdi i uvjerena je, da tužitelj bijaše dužan u prespomenutom vremenu njoj daću plaćati. Ipak je to njezino uvjerenje neosnovano i izlazi od tud, što ona, kako je već obrazloženo, krivo tumači dotične zakonske propise. — Ako je dakle občina Rieka obilujuća inteligencijom i pravoznanci o tužiteljevoj dužnosti uvjerena bila, još više morao je on neuk pismu, o tobožnjoj dužnosti uvjeren biti.

Na isti način uvidja se, da je i magistrat municipija bakarskoga uvjeren bio o dužnosti Sušaćana, da plaćaju daću krčmarsku i u vremenu od Miholja do Jurjeva. Iz priloga naime F. i G. ad III. vidi se, da bijaše oglas občine Trsat, kojim obećava žitelje Sušaka riešiti plaćanja daće, proglašen ništetnim i nevaljanim. Ovakovo pak oglašenje nije moglo izvirati nego iz krivoga osvjedočenja, da su Sušačani dužni plaćati daću ovu.

Dočim je dakle i oblast, kojoj bijaše dužnost prava žitelja svoga okruga štititi i u koju žitelji svako povjerenje imati moraju, tumačila krivo obstojeće zakonske propise t. j. nalazila se u pravnoj bludnji, morao se u takovoj bludnji nalaziti i Š. B., neuki krčmar na Sušaku. I tim je dokazan po §. 105. gr. pp. drugi uvjet §. 1431. gr. zak.

Iz svega ovoga dakle po propisu §. 1431. gr. zak. sliedi, da je občina Rieka Š. B.-u dužna povratiti što je u ime daće za vrieme od Miholja do Jurjeva primila.

Budući da iz priloga A. ad I. izlazi, da je Rieka primila nepovlastno ukupno 2673 for. 51 novč. a. vr. u ime daće za krčmarenje u vremenu od Miholja do Jurjeva, mora se obsuditi, da iznos taj tužitelju povrati.

Kr. banski stol potvrdio je osudu prvog suda sa sliedećih

razloga:

U pogledu prigovorene sa strane tužena municipija nenadležnosti suda, mjerodavan je u predležećem slučaju jedino propis §. 54. gr. pp. po kojem se naznačeni prigovor podnieti ima na prvom ročištu, jer se inače takov prigovor više posluhnuti nesmije. Kako iz predležećih pisama proizlazi, odredjeno bijaše na tužbu ročište za ustmeno razpravljanje na dan 24. travnja 1874., prigodom kojega je zastupnik tuženoga municipija pristao na po protivniku zamoljenu odgodu.

Podneskom od 9. kolovoza 1874. zamolio je tuženi municipij na novo odgodu opredieljena na dan 14. kolovoza 1874. ročišta, te pošto na, uslied ovog podneska na dan 18. prosinca 1874. urečeno ročište, tuženik pristupio nije, odgodjeno bude takovo na dan 19. siečnja 1875. prigodom kojega tekar učinjen bijaše prigovor nenadležnosti.

Gledom na ovaj tečaj razprave nadležalo je dakle tuženiku bezuvjetno kod prvog ročišta učiniti navedeni prigovor, a pošto toga nije

Digitized by Google

učinio, to se po jasnom propisu gori naznačenoga §. 2. takovim više posluhnut nesmije, pošto je upravo podneskom za odgodu ročišta činom pripoznao nadležnost postupajućega suda.

Što se same parbene stvari tiče, to o tom, da je grad Bakar kao bivša zem. gospoštija svoje regalno pravo vinotočja ugovorom od godine 1801. ustupila gradu Rieci, — medju strankami priepor neobstoji, — a isto tako ne može o tom biti dvojbe, da su za podlogu rečenoga ugovora služili obstojavši za ono vrieme urbarski propisi, u koliko se odnose na pravo vinotočja.

Kako se vidi iz neprigovorenog priloga pod D. ad II., bijaše utanačena ta pogodba „bez svake namisli povrieditи prava podložnika bakarskoga dominiuma", a prema tomu ne može biti preporno, da je tuženi municipij ugovor od god. 1801. vršiti mogao jedino unutar granica, obstojavših, odnosno i kasnije izdanih propisa, protežućih se na izvršivanje regalnih prava.

Obzirom na propis §. 2. zak. čl. VI. od g. 1836. pripadalo je občini Trsat (odnosno Sušak) po urbarskom zakonu pravo vinotočja za vrieme od 29. rujna do 24. travnja, a pošto je tužitelj to pravo zadobio od odnosne občine, to tuženi municipij regalno pravo, što ga je ustupom zadobio od municipija bakarskog, kao bivše zem. gospoštine, i koje pravo po zakonu urbarskom pripadaše samo od Jurjeva do Miholja, nije mogao razširiti na cielu godinu, a kad je to ipak učinio, to tužitelju svakako pravo pripada: nepripadno po njemu učinjena plaćanja natrag zahtievati (§. 1431. o. g. z.).

Tuženi municipij istina, pozivlje se na naredbu obstojale kr. dvorske kancelarije od 28. kolovoza 1866. br 13.050 pod br. 1., kojom u pogledu regalnoga prava vinotočja u Sušaku odlučeno bijaše, da za krčmarenje kupljenog vina imaju žitelji sušački vazda platiti pristojbe i u vrieme od Miholja do Jurjeva; ali i neglededć na to, da naredbe, izdane u pojedinih slučajevih, u obće neimaju nikad moći zakona, nemože tuženi municipij navedenom naredbom uspieti, pošto uztvrdjenu, nu po tužitelju izrično porečenu okolnost: da bi on kupljeno vino točio bio, dokazati ni pokušao nije; a s toga se mora uzeti, da je tužitelj samo vlastiti proizvod točio. Ni onaj prigovor tuženika, da tužitelj gledom na propis §. 1432. o. g. z. nemože iskati ono, što je platio, znajuć, da nije dužan, — osnovan nije, jer niti je tužitelj uztvrdio, da je platio utužene pristojbe, znajući da ih dužan nije bio, niti se to ma iz koje okolnosti dade izvoditi; a niti je tuženik oprovrgao ono tužiteljevo tvrdjenje, da je upitne pristojbe plaćao samo pod pritiskom prietnje zatvorenja krčme.

Što se nadalje tiče one po tuženiku naglašene okolnosti, da je municipij riečki izvršivao i danas izvršuje pravo pobiranja daće za vino-

Digitized by Google

točje, na temelju ugovora od godine 1801., to je valjalo tuženoj občini ovo iz navedenog ugovora navodno proizviruće pravo i dokazati, što ipak učinila nije.

Vidiv konačno i razloge, po prvom sudu navedene, morala se je prizvana osuda, kao opravdana potvrditi.

Kr. stol sedmorice ukinuo je obie rješitbe nižih sudova i odbio tužitelja sa tužbovnim zahtjevom, naloživ mu osim toga naknadu parbenoga troška:

Razlozi: Prilogom B. ad I. i E. ad III. odlukami naime gradsko-kotarskoga suda u Bakru od 22. studenoga god. 1872. broj 1050. i od 11. veljače 1875. broj 170. dokazano je po §. 113. gr. p., da je občina riečka tužbom od 8. studenoga g. 1872. broj 1050. Š. B.-a pred obstajalim gradsko-kotarskim sudom u Bakru radi 101 for. 47 novč. za vinotočje u Sušaku tužila, pa da ta parba do 7. travnja 1875. konačno još nije riešena bila.

Po tom, i pošto se tu ne radi o realnoj ili kausalnoj podsudnosti, smio je S. B. proti protivničkoj občini riečkoj protitužbu prim. 20. siečnja 1874. br. 39. po §. 33. sudovnika podići pred grad. kot. sudom u Bakru, kojega agenda su sada na kr. kot. sud u Bakru prešla. Tim se zabačenje prigovora nenadležnosti opravdava. Protutužitelj tu svoju tužbu iskajuću povratak pristojbe, koju je tuženiku kao zakupniku regalnoga prava vinotočja u Sušaku nedužno platio za vinotočje u napomenutoj občini od Miholja do Jurjeva 1869., 1870., 1871. i 1872. izvršivano, temelji na pogriešnoj po §. 2. čl. VI. g. 1836. predpostavi, da vlastelinstvo od Miholja do Jurjeva neimaše pravo vinotočja u Sušaku, — zatim na pogriešnoj u odpisu dvorske kancelarije od 23. kolovoza g. 1866. br. 3247. predpostavi, da žiteljem šušačkim kao takovim kroz isto vrieme pristoji pravo krčmarenja bez plaćanja pristojbe i glede kupljenoga vina.

Usuprot je on propustio uztvrditi, što bi mu za tužbu po §. 1431. g. z. odlučno, pa i dokazati, kako bi mu po §. 104. gr. p. potrebno bilo.

On bo niti jasno uztvrdio nije, da je zadobio i izvršivao samo ono pravo krčmarenja, koje konkretnoj urbarijalnoj občini pristoji, on dalje za svoj porečeni navod, da je samo svoja a ne i tudja vina točio — u koliko je tim pravo žitelja sušačkoga vršio, nikakvi dokaz ponudio nije.

Već po tom, niti neobazriev se na dalju okolnost, da oglasi pod F. i G. ad III. nedokazuju porečene tvrdnje, da je tužitelj upitnu pristojbu samo iz bludnje platio, ukazuje se protutužba po §. 1431. gr. z. i po §. 10. gr. pp. posve ne osnovanom; čega radi ju u cielosti odbiti valja uz preinaku suglasnih osuda nižih sudova, koje su utemeljene na predpostava protivnih jasnomu sadržaju i spisa i zakona (§. 335. gr. pp.)

Digitized by Google

Osudjenje odbijenoga tužitelja na naknadu protivniku prouzročenih parbenih, prizivnih i previdnih troškova, osniva se na §. 577. gr. pp.

Priobćio dr. **St. P.**

Da se razjasni pravilo glede indebite soluti.

Tužeća tvrdka H. e L. d. H. temelji proti tuženomu J. C.-u svoj zahtjev na listovih A. do F. ad I., kojimi nastoji dokazati, da je ustmeni ugovor medju njom i tuženim u pogledu izradjivanja pražnica tako sklopljen bio: da su oni ugovorili sa tuženim cienu istih dužica komad po 35 nč. i u dimensiji od 2·67 kb.′ odnosno 2·61 kb.′ — da su tužitelji iz 8400 kb.′ drva iz šuma Osterske i Jarvine načinili samo 3058 komada dužica, a ne 4202 kao što je tuženi računao, i da su mu oni izplatili 4202 dužice mjesto 3058, dakle za 1143 komada više, nego li su izradili, a po tome računajuć komad po 35 novč. tuženomu 400 for. 5 nč. indebite platili, koju utužuju. Tužitelji za ustanovljenje dimenzije dužica alegiraju svjedočbu poduzetničtva željezničke pruge Zagreb-Žakanj, dočim obstojnost gore razvitoga ustmenoga ugovora tobože sa tuženim sklopljenoga dokazuju samo listovi A. F.

Tuženi nasuprot poriče, da je popriečno ugovorena ciena po komad 35. novč. navodeć, da je on sa tužitelji sklopio ustmeni ugovor toga sadržaja, da će njim za dužice, koje će izvaditi iz šume osterske, plaćati po komad 35 nč., a za dužice u šumi Jarvina da je ugovorio 2 kb.′ po 35 novč. a poriče ujedno dimenzije dužica kako su po tužiteljih označene.

Ovaku dovršenu, ustmeno vodjenu razpravu riešio je gradsko del. kot. sud u Z. osudom, kojom je izreko: da se tužeća tvrdka A. H. et L. de H. odbija sa svojim u tužbi de pr. 3. ožujka 1870. br. 982. gr. stavljenim zahtjevom, te po tom tuženik J. C. nije dužan povratiti tužiteljnoj tvrdki u tužbi navedenu glavnicu od 400 for. 5 novč. ili pako u protuodgovoru smaljenu glavnicu od 344 for. 5 novč. izplatiti, već je nasuprot tužiteljna tvrdka dužna tuženiku naknaditi parbeni trošak.

Razlozi: Tužitelji temelje svoj tužbeni zahtjev na listovih A. do F. ad I. kojimi hoće da ustanove, kakav da je ugovor sklopljen medju njimi i tuženikom u pogledu izradjivanja parnica, te izvadjaju da su oni ugovorili sa tuženikom cienu istih dužica komad po 35 novč. i u dimensiji od 2·67 kb.′ odnosno 2·61 kb.′.

Tuženik poriče, da je takova dimensija, kao što tužitelji hoće, ugovorena, i poriće, da je ugovorena ciena poprieko po komad 35 novč. te prigovara, da je on ustmeno ugovorio s A. H. za dužice, koje će se izvaditi iz šume osterske komad po 35 novč., a glede dužica u šumi Jarvina, da je ugovorio 2 kb.′ po 35 novč.

Digitized by Google

Tužitelji navode dalje, da su iz 8400 kb.′ drva iz obih šuma načinili samo 3058 komada dužica, a ne 4202 kao što je to tuženik računao i da su mu oni izplatili 4202 dužice mjesto 3058, dakle za 1143 komada više, nego li su izvadili dužica, i po tom tuže tuženika na izplatu svote od 400 for. 5 novč., koju sačinjavaju 1143 dužice po 35 nč. kao istomu indebite izplaćene.

Tužitelji nadalje produciraju za ustanovljenje dimensije upitnih dužica svjedočbu poduzetničtva željezničke pruge Zagreb-Žakanj.

Vidiv, da se i s tom svjedočbom nedokazuje ugovorena dimensija, pa da je uslied iste dimensija dužica označena sa 2·604 kb.′ dočim tužitelji uvodno vele, da su ugovorili dimensiju 2·67 kb.′, a kašnje smanjenu na 2·61 kb.′, dakle svakako nisu iste dimensije identične, pa bi uz to imali tužitelji naročito dokazati, da su te dužice za željeznice rabili i odpremali, što ipak nije učinjeno.

U ostalom nije ta okolnost ni odlučna za riešenje nazočnog prepora — već je odlučno to, kakova je ciena ugovorena glede upitnih dužica, za da se po tom može prosuditi, da li je utužena svota tuženiku zbilja indebite izplaćena ili ne.

Pošto u tom u listovih A. do F. ad I. ništa odlučna ustanovljena nije, pošto tuženik u listu E. ad I. se naročito poziva na ustmeni ugovor sklopljeni š njim i A. H. u pogledu ciene upitnih dužica, to je upravo odlučno ustanovljenje ovog ustmenog ugovora, te po tom nadleži tužiteljem na temelju ustmenog ugovora dokazati, da je ciena dužica poprieko iz obiuh šuma pogodjena komad po 35 novč. pošto je taj navod tužitelja po tuženiku naročito porečen, što medjutim tužitelji ni kod nadopune razprave učinili nisu, i po tom odlučne okolnosti nedokazaše. Pa prema tomu valjalo je upravo tužitelje odbiti sa tužbenim zahtjevom i osuditi na naknadu parbenog troška.

Kr. banski stol potvrdio je osudu prvog suda sa sliedećih razloga:

Tužitelji, koji su za 8404 kubičkih stopa kupljene šlipere po zahtjevu u protuodgovoru obaljenom svotu od 344 for. 5 novč., tuženiku više platili nego je ovaj pravo imao od njih iskati, tvrde u tužbi svojoj i dotično u protuodgovoru, da su oni od tuženika kupili svaki komad šlipera od 2·61 kubičke stope, za ugovorenu cienu od 35 novč., da su po toj mjeri iz 8404 kb.′ samo 3219 šlipera dobili, a tuženiku, koji je svaki komad samo po 2 kb.′ uračunao, po tom njegovom računu za 983 šlipera svaki komad po 35 novč. računajući vriednost od 344 for. 5 nč. pometnjom svojom više platili, nego bi dužni bili, te se za dokaz ove tvrdnje pozivlju na priloge od A. do O. navedene.

Ako se uvaži, da su tužitelji na tuženikovo pismo, tužbi pod A. priklopljeno, po kom im tuženik u šumi Jarvina i Ostrovska zvanoj svaki komad šlipera od 2 kubičke stope po 35 novč. prodaje, — nepo-

Digitized by Google

rečenim prilogom svojim, tužbi pod B. prileżećim, odgovorili i s tim dokazom, da oni po tuženiku ponudjenu prodaju svakog komada šlipera od 2 kb.' po 35 nč. nisu prihvatili, nego su istim prilogom B. tuženiku naznačili mjeru svakog šlipera od 2·67 kb.' po kojoj mjeri oni šlipere kupiti mogu, pozivajuć se na mjeru šlipera, po kojoj je tuženik šlipere za M.-a prodao i zahtjevajuć da tuženik u pismu svom A. mjesto rieči šlipere od 2 kb.' izmiene i reče: da prodaje šlipere po mjeri u njihovom prilogu pod B. naznačenoj naročito po dimenziji za željezničku prugu žakanj-zagrebačku zahtjevanoj, ili šlipere, kojih dimenzije njemu (tuženiku) nisu poznate; ako se dalje uvaži, da su tužitelji neprigovorenim prilogom pod E. kao odgovorom na njihov predlog B. po tuženiku izdanom, dokazali, da je tuženik istim odgovorom svojim pristao na mjeru šlipera, koju su tužitelji u pismu svom B. naznačili izrazito pak da je odobrio onu mjeru, po kojoj je on šlipere za M.-a izradjivao, dotično koja je u pismu B. sa 2·67 kubičnih stopa naznačena; ako se uvaži, da su tužitelji dalje pismom svojim pod D. tuženiku izjavili, da će po dimenziji u pismu B. priobćenoj, šlipere i to za cienu od 35 novč. po komad izradjivati i tu svoju radnju započeti, i napokon, da je neporečenim prilogom tužbe pod C. dokaz i o tom od strane tužitelja doprinešen, da je tuženik tu izjavu tužitelja do ugodnog znanja primio, sliedovno, da su tužitelji navedenim tim načinom dokazali, da je suglasnom voljom obijuh ugovarajućih stranaka, uslied valjanim načinom učinjena i prihvaćena obećanja po §. 861. g. z. postala izmedju jedne i druge stranke pogodba i to tog sadržaja, da tužitelji svaki komad šlipera za 35 novč. od tuženika kupuju po onu mjeru, po kojoj je on, (tuženik) šlipere za M.-a izradjivao, to jest, po mjeri od 2·67 kub. stopa, koju je tuženik svojim pismom pod C. odobrio; ako se uvaži, da su tužitelji još i prilogom pod U. izkazali, da šliperi od 2 kb.' za željezničku prugu Žakanj-Zagreb nisu upotriebivi, za koju su prugu tužitelji glasom priloga pod B. šlipere po tamo naznačenoj mjeri izrazito zahtjevali, bez da je tuženik u pismu svom C. proti dimenziji i cieni u prilogu B. navedenoj, ikakov prigovor učinio; ako se porad tih dokaza nadalje uvaži, da je tuženik u odgovoru svom priznao, da je pri izračunjanju svote, koju mu tužitelji platiti imaju, 8404 kubičnih stopa reducirao na 4202 komada šlipera, svaki komad po 2 kb.' računajuć, sliedovno, da je tim njegovim priznanjem dokazana ta okolnost: da tužitelji više šlipera nisu izraditi dali, nego 8404 kub. stopa, iz kojeg nadalje sliedi, da je tuženik po tom svom računu vriednost od 344 for. 5 novč. za 983 šlipera, tužiteljem više zaračunao nego je pogledom na gore naveden dokaz mjere, po kojoj je šlipere prodao, kao i pogledom na obaljen tužitelja zahtjev, po kojem tužitelji svaki komad šlipera od 2·61 kb.' za cienu od 35 novč. uračunan imati traže, — na to pravo imao; ako se napo-

Digitized by Google

kon uvaži, da tuženik nigdje prigovorio nije, da je prilogom pod N. izkazanu svotu od 663 for. 86 novč. dakle sa 344 for. 5 novč. više, nego bi mu po navedenih dokazih pripadalo, od tužitelja primio, prigovor pako njegov, po kom on poriče, da ako je i privolio, da tužitelji izrade šlipere, makar onolike, koliki su M.-a bili, još s tim nije odustao od zahtjeva, da mu se plati po 35 novč. za dve kubične stope, nemože se uvažiti, jer obzirom na prilog B. po kom tužitelji izrazito očitovaše, da pogodbu A. primiti ne mogu, naznačujuć kako mjeru, tako i cienu šlipera, po kojoj i mjeri i cieni samo šlipere kupiti mogu i obzirom na prilog C. u kom tuženik u obće prihvaća ponudu u B. sadržanu, — nije se tuženik glede ciene sbog koje su tužitelji naročito izjavili se, da na ponudu A. pristati nemogu, u istom prilogu C. očitovao, da cienu od 35 nč. samo za 2 kb.', a za svaki veći šliper i veću cienu imati želi, to iz razloga, što su tužitelji dokazali, da su pometnjom svojom za 8404 kub. stope šlipera tuženiku po njegovom računu pod M. priklopljenom sa 344 for. 5 novč. tužiteljem povratiti od iste svote 4% kamate samo od dana dostavljene mu tužbe, po §. 328. g. z. platiti, budući se za dokazano uzeti ne može, da je znao, da su se tužitelji u plačanju prevarili, te uslied toga i parbene troškove po §. 577. gr. pp. nadomjestiti.

Visoki kr. stol sedmorice potvrdio je osudu prvog suda uz preboj parbenih troškova svijuh molba.

Razlozi: Tužitelji vele u svojoj tužbi de pr. 3. ožujka 1870. br. 982., i u protuodgovoru uvrštenom u zapisniku III. br. 980. da su oni, — pošto im se u listu C. ad I. sadržan odgovor tuženika na ponudu glede ciene pogodjenih tračnica nečinjaše jasan, — naputili svoga druga A. H., da sa tuženikom stvar konačno uredi, pa da je uslied toga isti A. H. odputovao u Zagreb, te utanačio sa tuženikom, da ugovorena ciena od 35 novč. ima valjati za pružnicu računajuć po 2·61 kockaste stope, a tuženik da je na to pristao.

Po tom dakle, temelj prava i obveze izmedju prućih se stranaka u pogledu na pravni posao, — o kojemu se u nazočnoj parnici radi, postoji u konačnoj ustmenoj pogodbi, koju je A. H. sa tuženikom iza 21. ožujka 1868. u Zagrebu utanačio, — te je s toga napram poricanju tuženiku nadležalo tužiteljem dokazati, da je pomenutom ustmenom pogodbom izmedju A. H. i tuženika ciena svakog šlipera ugovorena bila za 35 novč. po mjeri od 2·61 kub. stopu.

No valja priznati u suglasju sa prvim sudom, da tužiteljem u upitnom pravcu ponudjeni dokaz za rukom pošao nije, dočim u tužbi pridonešena pisma A.—E. ustmeno ugovaranje u obziru na prepornu točku, koja je ovdje ponajprije odlučna, neizkazuju, — izim tih pisama pako tužitelji nikakvog drugog dokaza nit ponudili nisu.

Digitized by Google

Pošto dakle tužitelji nisu dokazali, što su imali dokazati, ne može se dakako ni njihov zahtjev priznati opravdanim.

Prema tomu neukazuje se osuda banskoga stola zakonu i pravu shodna, po čemu valja previdu tuženika mjesta dati, te uz preinaku napadnute banskostolne presude, potvrditi onu suda prvoga.

Preboj parbenih troškova nalazi svoje opravdanje u tom, što svaka stranka jednu povoljnu presudu za se ima.

Priobćio dr. **St. P.**

Imađe li jedino sud, ili pak i sud i politička oblast kazniti osobu, koja bude s puškom lov loveći zatećena u tudjem lovištu te neima lovne karte?

P. D. i P. F. bijahu 15. travnja 1877. u lovištu vlastelinstva Čerević po vlastelinskih lugarih zatečeni s puškami u zasedi na divljač vrebajuć.

Jer si lovnih kartah nabavili nebijahu, obsudi ih kr. kot. sud u Iloku zbog narušaja financialnoga po propisu §. 16b. zak. čl. XXI. od g. 1875. na globu od 40 for. svakoga. To osudom od 25. svibnja 1877. br. 568.

Jer nebijahu po vlastelinstvu ovlašteni lov loviti, obsudi ih kralj. podžupanija u Vukovaru po §§. 25. i 37. zak. čl. XVIII. od g. 1870. dne 1. kolovoza 1877. pod br. 7699. zbog prekršaja zakona lovnoga na globu od 50 for. svakoga.

Usljed njihovoga priziva proti osudi kotarskoga suda potvrdi vis. kr. banski stol 10. listopada 1877. br. 9930. napadnutu osudu, ali jer bijahu u prizivu naveli, da su zbog istoga čina i po podžupaniji kažnjeni, izjavi prizivno ovo sudište u svojih razlozih medju inim sliedeće: „kotarski taj sud se upućuje, obzirom na priloženu riešitbu kr. podžupanije vukovarske od 1. kolovoza t. g. br. 7699., iz koje se uvidja, da su obtuženici radi jednoga te istoga ovoga prekršaja osudjeni takodjer po političkoj oblasti, neka upozori prerečenu oblast na ustanovu §. 18. zak. čl. XXI. 1875., po kojoj je sud kotarski nadležan za presudjivanje tih prekršaja".

Dakle vis. kr. banski stol scieni da jedinomu sudu pristoji kazniti osobe, koje u tudjem lovištu bez lovne karte s puškom love.

Jer bi ovo shvaćanje moglo imati upliva kod odmjerivanja kazne u onom slučaju, kad bi polit. oblast prije sudbene svoju rješitbu izdala, mnijem, da neće biti s gorega upozoriti na propise, koji se dadu prilagoditi na predležeći slučaj.

U tu svrhu imademo mi dva zakonska propisa, i to: zak. čl. XVIII. od god. 1870. o lovu i zak. čl. XXI. od g. 1875. zajedničkog ug.-hrv. sabora o porezu na lov i na puške.

Zak. čl. XVIII. g. 1870. propisuje:

Digitized by Google

U §. 3. Pravo lova mogu izvršivati: posjednici stanovitoga vlastitoga spoja zemljišta, i občine; u §. 18. i 28. Niti ovlaštenici lova nesmiju u svako doba svaku vrst divljači loviti; inače podpadaju globi u §. 28. naznačenoj;

u §§. 25. i 37. Tko po tudjem lovištu s puškom bez ovlaštenikove dozvole hoda, imade se po §. 37. kazniti globom;

u §. 39. prekršaje lovskoga zakona prosudjuju političke oblasti t. j. prije g. 1875. kot. sudovi u I., županije u II., a zem. vlada u III. molbi; a usljed organizacije od g. 1875. podžupanije u I. i zem. vlada u II. molbi.

Zak. čl. XXI. propisuje:

U §. 1. Tko je zakonom o lovu ovlašten loviti, mora si u tu svrhu unapried pribaviti lovnu kartu;

u §. 15. i 16b. Tko lovi bez lovne karte, ili na kartu glaseću na ime koga drugoga, ili dade svoju lovnu kartu drugomu itd., počini financijalni narušaj, koji se kazni globom u §. 16b. označenom;

u §. 18. U slučaju §. 16b. imade globu nametnuti kr. kot. sud.

Iz ovih dakle propisa sliedi zaključak:

Tko, nenabaviv si lovnu kartu, s puškom lovnom u tudjem lovištu, bez dozvole ovlaštenikove, lov lovi, imade biti kažnjen globom:

1. po političkoj oblasti po propisu §§. 37. i 25. zak. čl. XVIII. od god. 1870. zbog prekršaja lovskoga zakona; i takodjer

2. po sudu po §. 15- i 16. zak. čl. XXI. od g. 1875. zbog financijalnoga narušaja. **T. pl. F.**

Zapis ostavljen pod rezolutivnim uvjetom, da dotičnica „živi pošteno.“ Ako ista legatarica porodi nezakonito diete, gubi pravo na zapis.

„Jur. Blätter“ priobćuju u 2. broju t. g. ovaj, čini nam se, dosta zanimiv slučaj:

L. E. zapisa udovi S. u svojoj oporuci godišnju rentu od 125 for. dok živi, ali pod uvjetom, da S. ostane udovom i da živi pošteno i kriepostno. Nu S. porodi — izvan braka — nezakonito diete, a zato uzkrati F. E., kao nasliednik L. E.-a na dalje izplaćivati spomenutu rentu. Udova S. tuži dakle F. E.-a, kao baštinika L. E.-ova zahtievajuć, da joj ima i na dalje plaćati godišnjih 125 for.

C. kr. kot. sud u M. izreče osudu, da je tuženi F. E. dužan za 14 dana utuženi iznos od 125 for. zajedno sa 6% zateznimi kamati platit i parbeni trošak od 23 for. naknaditi.

Razlozi: Tužiteljica traži od tuženoga, da joj izplati godišnju rentu od 125 for., koju joj zapisa L. E. u svojoj oporuci (lit. A. tužbe) dok bude živila, a tuženomu kao baštiniku naloži, da ima tu svotu

Digitized by Google

plaćati. U točki 8. oporuke veli se izrikom: „Gore navedena svota od 125 for. a. v., ima se rečenoj udovi S. dok živi izplaćivati i to pod naročitim uvjetom, ako gore spomenuta udova S. ostane udovom i ako bude pošteno (ehrbar) živila". Ali tužiteljica porodila je, kako se vidi iz priloga br. 1., dne 9. svibnja 1872. nezakonito diete, a tim je, kako misli tuženi, proigrala glas poštena i kriepostna života, a po tom i pravo na rečeni legat. Nu sud ne može pristati uz nazore tuženikove, jer scieni, da se ob udovi S. ne može tvrditi da živi nepošteno i nekriepostno, što je porodila nezakonito diete. Mogla bi se s razlogom obiediti takova života onda, da je sa više mužkaraca púteno obćila, ili pače sa svojim tielom bezsramni obrt tjerala. Moguće, da je tužiteljica, pogriešiv načinom gore navedenim, povriedila načela s t r o g e ćudorednosti, ali tim nipošto nije izgubila glas poštene osobe, što potvrdjuju svjedočbe župnoga ureda u L. i gradskoga župnika u B. Pošto pako tužitelj nije dokazao, da je nastupio razriešujući uvjet, to jest, da tužiteljica živi nepošteno, mora se osuditi, da plati utuženu rentu na temelju oporuke, a mora naknaditi i parbeni trošak.

Na priziv tuženika viši je sud osudom od 23. svibnja 1877. promienio osudu prvoga suda, te izrekao: Tužiteljica udova S. odbija se sa zahtjevom svojim, da joj se plati za g. 1876. dospiela godišnja renta od 125 for. zajedno sa zateznimi kamati, te je dužna tuženomu naknaditi parbeni trošak prve i druge molbe.

R a z l o z i su ovi: Razriešujući uvjet, što no ga oporučitelj L. E. priveza na zapis godišnje rente od 125 for., odredjen na korist tužiteljice, nastupi porodom nezakonitoga djeteta, a tužiteljica je tim izgubila pravo i na dalje pobirati onu rentu. Ne može se dvojiti o tom, a priznavaju to tako pruće se stranke kao i prvi sudac, da izraz „pošteni život" (ehrbarer Lebenswandel) znači pošteno, kriepostno i ćudoredno ponašanje. Ako se promotri savez, u koji je ovaj izraz u oporuci doveden i uporavljen na udovu S., vidi se jasno namjera oporučiteljeva, da je najme voljan bio da se renta samo dotlje udovi S. plaća, dok ostane udovom i dok bude pošteno i kriepostno živila. Pravo dakle pobirati rentu gubi se grubom povredom čestitosti. Ne radi se ovdje o tom, je li jedna samo pogrieška ove ruke dovoljna, da se tužiteljici zanieče u obće svojstvo čestita ponašanja u družtvu ljudskom, nego o tom, da li se ima po jasno izrečenoj volji oporučiteljevoj smatrati, da je grubom povredom ženske pristojnosti i poštenja nastao gubitak zapisa; a na to pitanje mora se po smislu i slovu oporuke jestno odgovoriti Zato i je svejedno, da li se tužiteljica i nakon izvan bračnoga púteno obćenja smatra ženom čestita i poštena glasa, jer tu ne odlučuje glas nego činjenica, i jer se o ženi, koja je izvan braka obćila sa mužkarcem púteno, ne može tvrditi, da je ostala kriepostnom i čestitom.

Digitized by Google

S ovih razloga mora se osuda prvoga suda promieniti i tužiteljičin zahtjev odbiti.

Usljed previda tužiteljice najviši je sud potvrdio osudu druge molbe, „jer da je viši sud pravom tumačio rečenu odredbu posljednje volje L. E.-a u tom smislu, da je tužiteljica obćeć púteno izvan braka povriedila uvjet, uz koji bijaše privezan zapis godišnje rente od 125 for, jer nije živila pošteno i kriepostno, kako je to oporučitelj zahtievao.

Pod kojimi uvjeti i predpostavami može se steći posjed dosielošću ili trogodišnjim književnim posjedom? (§§. 1460., 1465. i 1467. o. g. z.).

Obćina bistrička zahtievaše tužbom, podignutom pred bivšim kralj. žup. sudb. stolom zagrebačkim, da joj M. T. opat i župnik preda u posjed i uživanje nekretnine, upisane u zemljištniku br. 25. obćine Marija bistrička, parc. br. 87., 88. i 89. sa pripadci. Tužitelja zastupaše odvjet. dr. V., a tuženika odvjetnik A. Š., Parnica se dakako vodila pismeno. Tužeća obćina nastojaše opravdati i podkriepiti svoj zahtjev jedno dosielošću, koju htjede dokazati svjedoci; a drugo da je stekla pravo na rečene nepokretnosti trogodišnjim književnim posjedom u smislu §. 1467. o. g. z.

Prvi sud odbi osudom od 21. travnja 1875. tužeću obćinu; naprotiv je kralj. banski stol — usljed priziva tužiteljice — osudom svojom od 26. kolovoza o. g. preinačio osudu prvoga suda te sudio po zahtjevu tužbovnom uz preboj parbenoga troška. Kr. stol. sedmorice, uvaživ previd tuženika i dokinuv osudu kr. banskoga stola potvrdio je onu prvoga suda odrediv, da se ima parbeni trošak svih triuh molba prebiti.

Razlozi: Tužba de prst. 19. studenoga 1870. br. 9621., koja je u ovoj parnici uskladjena, obsiže u sebi zahtjev glaseći prosto na predaju posjeda i uživanje nekretnina u grunt. napisniku broj 25. obćine Bistrica pod parcel. brojevi 87., 88. i 89. unešenih.

Tužiteljica dakle postupa tužbom posjedovnom, te se po tom njezina tužba ima prosuditi po ustanovah poglavja prvoga diela II. obć. gradj. zakonika §. 320. i 324.

Tužeća obćina pozivlje se:

a) na dosielost posjedovanjem fizičnim, koje hoće da dokaže kazivanjem svjedoka Jure Vrdina, Jakoba Glavaća, Jose Milički-a i Janka Piska, zatim

b) na književni posjed.

Što se prvoga tiče, to neima sumnje, da se stvari i prava steći mogu dosielošću; no tomu je potrebno, da je izteklo vrieme odredjeno zakonom i da je posjed trajao kroz cielo to vrieme §. 1460. i 1465. o. g. z.

Digitized by Google

Po tom bi dakle tužiteljica — za uspieti u ovom preporu, u koliko ona dosielost svoga posjeda osniva na vrieme od 30 godina — imala dokazati; da je ona utužene nepokretnosti od god. 1866., kada je najme tuženik po izlaganju tužbovnom posjed istih zauzeo, — trideset godina natrag računajuć, dakle počam od godine 1836. do 1866. kroz cielo to vrieme posjedovala i u tom samo slučaju nebi dužna bila pokazati zakonitog naslova stečenja svoga (§. 1477. o. g. z.) No taj dokaz tužiteljici za rukom pošao nije, jer nijedan izmedju preslušanih svjedoka godine 1836. nije bio navršio 14 godinu svoga života, a tako ti svjedoci ni kadri nisu po §. 156. i 160. g. p. p. svjedočiti o tom, da je občina bistrička dotične nepokretnine od godine 1836. počamši do god. 1866. kroz cielo to vrieme posjedovala, te im po tom izpoviedka njihova vjere nezaslužuje. — S naslova indi dosielosti tridesetgodišnjim fizičnim posjedovanjem tužiteljica si pravo na utužene nepokretnosti vindicirati ne može.

U koliko pak tužeća občina hoće, da je ona pravo na upitne nepokretnosti dosiela trogodišnjim posjedom književnim u smislu §. 1467. o. g. z., to valja proti tomu primjetiti, da dosielost tabularnoga posjeda predpostavlja posied zakonit, koji se najme osniva na tvrdom naslovu, to jest na pravnom temelju takovom, po kojem se što steći može, a ovaj naslov mora po §. 321. i 431. o. g. z. da bude u gruntovnu knjigu uveden, to jest, da se vidi, na kom temelju ili pravnom poslu je uknjiženo pravo stečeno. U predležećem pako slučaju nije tužeća občina niti utvrdila a kamo-li dokazala pravni naslov stečenja tobožnjega svoga prava na dotične nekretnine, što je njoj ovdje svakako učiniti nadležalo, dočim u tužbi I. pridonešeni gruntovni izvadak, koji predstavlja prvobitni gruntovni unos, pri uredjivanju gruntovnice po dotičnom povjerenstvu učinjen, neima kriterija §. 321. i 431. o. g. z., to jest ne sadržava u sebi onaj pravni temelj, na kom se pravo posjeda osniva, već izpostavlja samo za onda obstojalo faktično stanje, koje se zakonopripisanim putem sve donde izpraviti i preinačiti može, dok treće osobe na osnovu takovog prvobitnog unosa u dobroj vjeri daljna prava uknjižbom ne steku. S toga niti književni posjed tužećoj obštini u ovoj parnici koristiti ne može.

Kad dakle tužeća občina neima naslova, a po tom ni prava na posjed upitnih nepokretnosti dočim je s druge strane tuženik, — koji i inače po §. 323. o. g. z. ima za sebe zakonitu predmnievu valjanoga naslova, — izpravom 10. na II., sa strane tužiteljice gledo istinitosti neporečenom, i pravni način stećenja i poštenu vjeru izkazao, — ne može se dakako ni zahtjev tužiteljice, upravljen na ustup posjeda i uživanje istih nepokretnosti, priznati za opravdan, pa se zato mora i odbiti.

Digitized by Google

Prema tomu se presuda banskoga stola neukazuje zakonu i pravu shodna, po čemu valja previdu tuženika mjesta dati, ter uz preinaku presude banskostolne potvrditi onu prvoga suda.

Preboj parbenih troškova sviuh molba nalazi svoje opravdanje u tom, što svaka stranka jednu povoljnu riešitbu za se imade.

II. Kazneno-pravni.

Da li javno nasilje po §. 98. kaz. zak. ili ne?

Tako često se kod našega puka dogadja, da, mimoišavši oblast u obće, a napose sudbenu, on sam kroji sud ili bolje preduzimlje po američki t. z. lynchjusticiu, ako mu tko čemu skrivi, dapače ako i neskrivi, nego samo ako je netko iole sumnjiv. U takvu slučaju podigne oštećenik cielu oboružanu na svoj način hajku, pa uputi se sada ovamo sad onamo, zlostavi i mrcvari sad ovoga sad onoga, došao nedošao do željena uspjeha. Ovakov postupak dakako mora se strogo osuditi; u pravnoj državi mora se svom snagom progoniti, prem ja znadem slučajeva, da i zastupnici prava ne nazrievaju pri ovakovom slučaju nikakove protuzakonitosti (Kakovi su to zastupnici prava? Ured.).

Istina, da su kod nas opaka, kažnjiva djela, u prvom redu kradje i javna nasilja, otela mah; nu ako zavirimo u druge krajeve, naći budemo još nepovoljnije stanje pravne sjegurnosti.

Netrebamo dalje ići od Štajerske. Kaznenomu sudu u Celju stiglo je prošle godine za 7000 slovom sedam tisuća komada u kaznenih stvarih više nego li prijašnjih godina, tako, da je koncem god. 1877. uručbeni zapisnik zaključen sa brojem 20.900. Naprema ovomu nije kod nas tako zlo, a neće valjda ni u drugih cislajtanskih krajevih biti bolje nego li u Štajerskoj, kada uvažimo, da se u njemačkih novinah svaki dan piše o Einbruchdiebstahl-ih i o Raubanfall-ih.

Al da se vratim k samoj stvari.

U mjesecu kolovozu ukradena su S. I.-u iz D. tri komada svinja, a on usljed toga, posumnjav na L. L.-a, sabra još 11 znanaca iz svojega sela, te se oboružani uputiše k L. L.-u. Ovaj prizna, vidiv toliku četu ljudi, da je kradju počinio, nu da je svinje izdao S. B.-u u G. Došav k ovomu napadoše ga, nu ovaj zanieka uzprkos konfrontaciji sa L. L.-om, koj mu odrješito uztvrdi, da mu je predao svinje. L. L. bude na to odpušten, a S. B.-a pograbi njih dvanaest, povedu ga sa sobom u šumu, gdje opet upotriebiše sve, da mu iztisnu priznanje, pa kada uzprkos mučilom nepodje za rukom, izpustiše ga.

Dok se je sve ovo zbivalo, dodje brat S. B.-a k sudu i prijavi onako kao što je gori rečeno, a malo za tim stigne sudu i sâm S. B.

Digitized by Google

Kot. sud prijavi stvar kr. držav. odvjetničtvu i odmah preduzme izvidjenja. S. I. sa svojih jedanaest drugova prizna, da se je stvar onako zbila, kako je gori pripoviedano, s jedinom iznimkom, da nisu niti L. L.a- a niti S. B.-a tukli.

Tako obavljena predizvidjenja priposlana budu dotičnomu držav. odvjetničtvu, koje svojim dopisom od 29. prosinca 1877. br. 3653/1653. vrati spise kot. sudu s opazkom: „da neima razloga daljnjemu sudbenomu progonjenju proti S. I. radi zločina javnoga nasilja globljenjem", jer pod ovu kazn. ustanovu subsumirao je kot. sud djelo, koje je S. I. s drugovi počinio.

Ex superabundanti dodajem, da se je nekoliko dana kašnje pronašao kao krivac kradje gorenavedene I. Š., koj je sam priznao učin.

Što se mene tiče, mislim, da se je S. I. sa drugovi učinio krivim zločina javnoga nasilja globljenjem po §. 98. k. z. koli na štetu L. L. toli na štetu S. B. Jer po §. 98. k. z. „čini se krivcem javnoga nasilja globljenjem svaki, koj a) osobi kojoj u istinu nanese nasilje, hoteći ju primorati (prisiliti), da što učini, trpi i propusti" itd. U postupku L. I. i drugova svi su se momenti gornjega propisa stekli, pa mi se s toga čini, da prije spomenuto shvaćanje javnoga tužitelja ne odgovara ustanovam kaz. zakona. **A. V.**

Da li zločin po §. 183. k. z. ili prekršaj pronevjerenja po §. 461. k. z.

Ovo pitanje na prvi mah, rekao bi čovjek, sasvim je suvišno, ako se uvaži jasno slovo §. 183. kaz. zak., po kojem se svaki onaj „krivcem zločinstva pronevjerenja tvori, koj izvan slučaja pomenutoga u §. 181. k. zak. zadrži li posvoji povjerenu sebi stvar koju, iznoseću više od petdeset forintih", dosliedno tomu krivcem se prekršaja pronevjerenja po §. 461. kaz. zak. tvori onaj, koj zadrži ili posvoji povjerenu si stvar koju, iznoseću petdeset ili bolje manje od 50 forintih.

Uz svu tu jasnost dogadja se kadkada, da se ustanova §. 183. k. zak. lahko ili krivo shvaća, kao što će sliedeći slučaj pokazati:

Kr. kot. sud u G. zaplieni po svojem izaslaniku kod žitelja N. u B. radi tražbine M.-a u iznosu od 30 for. s. pr. pokretninn u procienjenoj vriednosti od 75 for. a. vr., te zaplienjeni predmeti budu u pohrani ovršenikovoj ostavljeni. Na dan dražbe izjavi ovršenik: da je zaplienjene predmete prodao. Usljed prijave sudb. izaslanika povedeni budu kazneni predizvidi, kojimi je takodjer ustanovljena cielokupna tražbina, najme tražbina od 30 for. sa kamatami i troškovi sa pokušanom dražbom, i to u ukupnom iznosu od 45 for. 30 novč. Ovaj iznos cielokupne tražbine vjerovnikove ustanovljen je po kr. kot. sudu u G. na

Digitized by Google

na naročiti zahtjev kr. drž. odvjetničtva u B., koje je na temelju tako dovršenih predizvida ustupilo sve spise kr. kot. sudu u G. na nadležno uredovanje radi prekršaja pronevjerenja po §. 461. k. z.

U nazočnom slučaju bilo je i kr. državno odvjetničtvo gorenapomenuto nazora onoga, da se pronevjerenim neima smatrat ciela vriednost stvari zaplienjenih, nego samo dio te vriednosti ili iznos onaj, koj bi zapao ovrhovoditelja (vjerovnika), da su zaplienjeni predmeti u istinu dražbenim putem prodani, naime iznos od 45 for. 30 novč. a. vr. Ovoga nazora bilo je, kako tumač zakonika kaznenoga, dr. Herbst na dotičnom mjestu primjećuje i vrhovno sudište u Beču, izrekav u tom pravcu više riešitba (Entsch. vom 14. August 1851., 7. Juni 1854. und 29. Juli 1859.). Ovaj nazor oštro pobija dr. Herbst, tumačeć §. 183. k. zak., i to u točki 1.: „Diese Ansicht unterliegt jedoch gegründeten Bedenken, wenn nämlich der Verpfändung der Sache überhaupt der zur Veruntreuung erforderliche böse Vorsaz zu Grunde lag, so hat sich der Täter durch die Verpfändung das Eigenthumsrecht angemasst, sich also die Sache ganz und nicht bloss einen Theil ihres Werthes zugeeignet.“

U točki 2. seči drugoj veli dalje isti tumač: „Bei der Frage, ob eine solche Veruntreuung Verbrechen, und welcher Strafsatz auf sie anwendbar sei, kann aber nur der Werth dieser Gegenstände selbst, keineswegs aber jene Summe als Massstab angenommen werden, zu deren Deckung dass veruntreute Pfandstück dienen sollte (E. v. 15. Juli 1852.)“. **A. V.**

III. Upravno-pravni.

Političke oblasti nisu nadležne likvidirati gornicu, zaostalu prije odkupa gornoga zemljišta. (Riešitba vis. kralj. zemaljske vlade unutarnjega odiela od 17. studenoga 1876. br. 19.214.).

Grga G. davao je kao gornjak dobra K. u ime gorne dužnosti na godinu 6 vedara i 16 polića vina, 2 kopuna i 47 novč. u gotovu (za spismo).

Kadno je dotično gorno zemljište odkupljivim izjavljeno bilo, prestao je kratko vrieme iza toga Grga G. podavanjem gornice, tvrdeć, da je ne treba više davati, te pošto je gorni odnošaj tek odkupnim ugovorom od 21. prosinca 1869. prestao, zaostao je bio gornicom za vrieme od godine 1862. do godine 1869.

Vlastnik dobra K., videć da ne može dobrim do toga zaostatka doći, zamoli pred nadležnom političkom oblasti — podžupanijom — da se po propisu carske naredbe od 26. rujna 1856. br. 183. d. z. l. likvi-

Digitized by Google

dacija zaostale gornice obavi. Usljed ove zamolbe odredjeno bijaše ročište, na kom su obie stranke svoja dokazala i spise predložile, te kadno se uvjeri podžupanija o tom, da Grga G. u istinu nije svoju gornu dužnost za vrieme od godine 1862. do 1869. podmirio, te pokušana nagoda ne uspje s razloga, što je Grga G. odriešito tvrdio, da on nije dužan bio davati gornicu, čim je gorno zemljište odkupljenim proglašeno, obavi podžupanija likvidaciju po propisu navedene carske naredbe, te naloži Grgi G., da izplati likvidiranu u ime gornice svotu u 6 polugodišnjih jednakih obrocih od 11. studenoga i. g. počam.

Proti ovoj odluci uloži Grga G. utok, tvrdeći u njem, da je on i zplatom odkupnine riešen dužnosti namiriti zaostalu još gornicu, pa kr. zemaljska vlada pronašla je ovomu utoku mjesta dati, ter napadnutu odluku skupa sa cielim postupkom ukinuti, „uputiv tužitelja sa svojom tužbom pred redoviti sud, pošto je odkupnim ugovorom od 21. prosinca g. 1869. gorni odnošaj izmedju tužitelja i utočnika prestao, i tim ne stalo svakoga razloga i temelja za političku nadležnost".

Mi žalimo, da proti ovoj odluci vis. kralj. zemaljske vlade ne ima daljega lieka, čim je u nas preustrojstvom političkoga sustava nestala propisana po §. 18. carske naredbe od 26. rujna 1857. treća molba; nu s pravnoga se gledišta ne možemo oteti bojazni, da nije vis. kr. zemaljska vlada svojom se odlukom dovoljno obazirala na načelo, što je sadržano u prije citiranoj carskoj naredbi, kojom je ustanovljen način, kako da se likvidirati, ponovčiti i ućerati imadu nenamirene još daće, iztičuće iz svih onih urbarskih odnošaja, koji su uredjeni carskimi patenti od 2. ožujka 1853. br. 38—42. d. z. l.

Po §. 1. i 2. car. naredbe od 26. rujna 1857. imade se ostatak na gornici bez ikakve iznimke po političkoj oblasti likvidirati, te političkom ovrhom ućerati. Navedena naredba ovaj je način postupka odabrala, da se što jednostavnijim načinom i bez svakih troškova takovi zaostatci ućeraju.

Okolnost ona, da je kasnije gorni odnošaj izmedju vlastnika dobra K. i Grge G. prestao, ne može natrag djelovati na prije obstojavše pravne odnošaje, a pod nikoj način ne može se s razlogom tvrditi, da je pravna narav zaostale gornice tim se promienila, što je gorni odnošaj prestao. F. Š.

Po medjuvjerskih državnih zakonih djeca moraju biti odgojena po kojem vjerozakonu, makar roditelji izjavili, da neće da se drže vjerozakona ijednoga.

Josip Ž. potužio se je upravnomu sudištu u Beču, što odlukom potvrdjenom c. kr. ministarstvom javne nastave bilo mu je naredjeno, da dade svoga sina Vlastimila Ž. upisat u maticu kršćenih v . . . čke župe i odgojiti ga po katoličkom vjerozakonu. Naveo je, da je on dne

Digitized by Google

travnja 1875. izašao iz krila katoličke crkve, i da njegov sin, rodjen 2. svibnja 1872., po čl. 2. zakona 25. svibnja 1868. br. 59. mora slieditì otčev vjerozakon.

Upravno sudište presudom 26. travnja 1877. br. 422. nije udovoljilo tužbi: jer nije prama istini Josipa Ž. tvrdnja, da je on promjenio vjerozakon; on je samo izašao iz katoličke crkve, a nije pristao uz drugi vjerozakon. Ali svako diete mora po zakonu 25. svibnja g. 1868., imati jedan vjerozakon, a pošto otac maloga Vlastomila Ž. ne pripada sada nijednomu vjerozakonu, valja za njega onaj vjerozakon, kojemu su pristojali njegovi roditelji kad se je on rodio. Iz češkoga „Pravnika“.

Da li je propust zavjerenja svjedoka po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853. razlog, da se osuda niža ukine, konačna razprava ponovi, pak nova osuda izrekne?

Pod tim naslovom razpravlja u broju 9. „Mjesečnika“ od 1877. pristav Josip Raslić svoje nazore glede toga pitanja, pa odgovara na nj negativno, obzirom na ustanove §§. 303. 208. k. p. od 1853.

Ja sam protivnoga mnenja i tvrdim, da je više sudište zakonito i opravdano radilo, kada je osudu prvoga suda ukinulo, koja bijaše stvorena na temelju izkaza nezavjerenih svjedoka.

U kaznenom postupniku, valjajućem u bivšoj vojnoj krajini, prihvaćeno je glede dokaza negativno legalno načelo, pa je to i u ustanovi §. 258. k. p. naročito iztaknuto, gdje se veli, da se samo ono pravnodokazanim uzeti smije, što je unutar propisa k. p. dokazano.

Po §. 416. k. p. imadu se kod postupka sa prestupci uvažiti propisi, koji postoje za postupak kod zločina i prekršaja, dakle glede dokazivanja ustanove §. 262.—282. k. p. Po §. 269. k. p. da ima izkaz svjedoka dokaznu moć, mora biti svjedok zaprisegnut, po §. 422. k. p. ne zahtieva zakon zaprisegnuće svjedoka kod prestupka bezuvjetno, ali zahtieva mjesto zaprisegnuća zavjerenje. U §. 426. k. p. gdje zakon navadja iznimke, koje su dopustive kod dokaza prestupaka, nije navedeno, da ima dokaznu moć i nezavieren izkaz svjedoka.

Pošto dakle po kaz. postupovniku od 1853. smije sudac samo ono kao dokazano uzeti, što je dokazano dokazali, koja zakon rabiti ovlašćuje, a jer medju timi dokazali nezavjeren izkaz svjedoka nije naveden, to na temelju izkaza nezavjerenih svjedoka izrečena osuda je nezakonita, pa bi ju po mom mnenju obzirom na propise §. 298. k. p. te §. 303. i 208. k. p. višji sud uviek morao ukinuti.[1] **Š. D.**

[1] Priobćujemo ovo mnenje, prem pisac Josip Raslić proti kojemu vojuje g. Š. D., ne može mu odgovarati, jer je na veliku žalost našu umro. Nu tko je pomno pročitao člančić njegov, u broju 9. „Mjesečnika“ od g. 1877. štampan, mogao se je uvjeriti, da J. R. nije pobijao potrebu, kao da se nebi imalo zadovoljiti propisom

Digitized by Google

Viestnik.

Sud o radnjah, koje prispješe usljed razpisane po uredničtvu „Mjesečnika“ nagrade.

Podpisanim, koji su imali ocieniti radnje, koje bi se natjecale za nagradu, u br. 4. „Mjesečnika“ od god. 1877. razpisanu, izručene su nakon izminuvšega roka dvie razprave, providjene sa gesli: „Viribus unitis“ i „In obscuris inspici solere, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet“ — Paulus libro IX. ad Edictum.

Podpisani proučiše obie ove radnje, te izriču svoj sud o njih sliedećim načinom. Svaka izmedju podnešenih radnja ima više znamenitih prednosti, koje ju čine vriednom nagrade, al svaka takodjer pokazuje jednu, premda u razmjerju sa prednostmi neznatnu manu.

Radnja prva, providjena geslom „viribus unitis“ prikazuje se, da je namienjena u prvom redu praksi. S toga ju je pisac utemeljio poglavito na postojećih zakonskih propisih i nastojao dakle postavljeno pitanje razjasniti sa stanovišta legis latae. Rezultate, do kojih pisac dodje na ovom temelju, razjasni jošte praktičkim slučajem, al se neograničuje njegovim pukim priobćenjem, već podvrže i sudbene riešitbe oštroumnoj kritici.

Ali jedan nedostatak pokazuje radnja ta, naime, da se nije pisac obazirao na noviju literaturu te nije ocienio stanovišta, koje je znanost napram pitanju ovomu zauzela. Osim toga je radnja ta kraća, nego li je opredieljeno u razpisu nagrade.

Radnja druga je temeljita i potanka teoretična razprava o pitanju postavljenom. Pisac sasvim korektno je postupao, kad se je prije svega obazirao na poglaviti temelj, na kojem počiva civilno pravo austrijsko, te sustavno razpravljao načela rimskoga prava o pitanju svom; on je ujedno pokazao, da vlada onim znanstvenim aparatom, koji valja rabiti za svestrano proučenje koje god partije našega materijalnoga i formalnoga prava privatnoga. Oštroumno je češće pokušao pisac, riešiti kontroverse, koje nalazimo u literaturi, te se opaža tom prilikom i zrelost suda njegova i jasnoća u njegovoj izreci. Jedina samo želja ostaje radnjom tom neizpunjena: pisac naime manje se brine za savez, koji postoji izmedju teorije i prakse, ne daje dosta naputka praktičkim pravnikom, kako bi rezultate, do kojih on dodje, u životu rabiti imali. Nu u tom baš pravcu popunjuje se ova prvom onom radnjom, čitaoci obijuh ovih

---

zakona, nego je držao, da viši sud nije trebao dokinuti cieli postupak prvoga suda sbog toga, što je ovaj propustio — nedvojbeno nehotice — u zapisniku zabilježiti, da su svjedoci zavjereni. I nam se čini, da bi bilo sasma dovoljno, da je viši sud učinio ono, što se u onom članku u tu svrhu navodi. Ured.

Digitized by Google

razprava lahko će dokučiti dodirne njihove točke i izvoditi zaključke o onih pitanjih, koja ostaju neriešena nakon jednostranoga proučenja svake izmedju njih.

Zato i slažu se podpisani u tom, da bi se imale nagraditi obie razprave i nagrada medju nje razdieliti tako, da bude počašćen pisac prve sa četiri, druge pako sa šest carskih dukata. Otvorivši listove, priložene razpravam, našli su podpisani, da je pisac prve g. I. Pirka, predsjednik c. kr. sudb. stola u Petrinji, druge g. dr. Al. Egersdorfer, pristav kod kr. banskoga stola u Zagrebu.

U Zagrebu, 30. prosinca 1877.

Dr. Čučković, Dr. Spevec, Dr. Hanel.

— Mjesečna skupština pravničkoga družtva držana je 30. prošloga mjeseca, u prisutnosti priličnoga broja članova. Tu vidismo osim predsjednika družtva presv. g. Fr. Scmidta, gg. prof. dra. Al. pl. Bresztyenszkoga, dra. Spevca i dra. Plivorića, g. državne nadodvjetnike dra Špun-Strižića i Franju Zardu, odvjetnike dra. Mazzuru, dra. L. Vidrića, zamjenika drž. nadodvjetnika g. dra. Uroša Čučkovića, dra. Jos. Hofmana, kr. jav. bilježnika, presv. g. Franju Žigrović-Pretočkoga itd., u svem šestnaest osoba. Skupština započe u 4 ure, a trajala je do blizu 6 ure poslje podne. Nu bio je i takov predmet za razpravu opredieljen, koji je morao zanimati kao teoretičke tako i praktičke naše pravnike. Prof. dr. Fr. Vrbanić čitao je najme razpravu: „Mogu li se osobe, koje neznadu pisati, mjenbeno-pravno obvezati?“ Ovo pitanje već je bilo prošle godine predmetom razprave u zagrebačkih dnevnicih, a dalo se je tako rekuć samo od sebe povodom novoga i za našu zemlju valjajućega mjenbenoga zakona. G. prof. Vrbanić doveo je to pitanje pred forum, gdje mu je pravo mjesto i gdje se može svestrano razjasniti i možda pravilno riešiti. Predavalac trudio se je, da pomoćju znanstvenoga umovanja, oslanjajuć se na duh i smjer mjenbenoga zakona, sravnjivajuć ga sa njemačkim, dokaže temeljitost svoga nazora, „da je samo ono tumačenje §. 104. mj. z. izpravno, po kojem osobe, koje pisati neznadu, ne imaju pasivne mjenbene sposobnosti; da protivno mnenje, po kojem se takove osobe posredovanjem i očitovanjem svojih ovlaštenih punovlastnika mjenbeno-pravno obvezati mogu, ne ima valjana temelja.“

Na ovo vješto razlaganje nadoveza se živahna i duže trajuća razprava, koliko pamtimo, najživahnija i najzanimivija, koja se do sada u ovakovih skupštinah pravničkoga družtva vodila. Prvi iza prof. Vrbanića uze rieč odvjetnik g. dr. Š. Mazzura, koji je poduljim jasnim razlaganjem, posegnuv i u praktični život, gledao obraniti svoje stanovište u ovom pitanju, koje se skroz razlikuje od onoga prof. Vrbanića, te koji tvrdijaše, da se i osobe ne znajuće pisati mogu mjenbeno-pravno

Digitized by Google

obvezati po svojih punomoćnicih. Za njim progovori g. kr. javni bilježnik dr. I. Hofman, poznat u nas kao vrstan pravnik, koji je zagovarajuć svoje mnenje, poznato iz „Obzora“ od prošle godine upleo više vrlo finih i tankih juristićkih opazaka i distinkcija. G. odvjetnik dr. L. Vidrić, koji je već prošle godine u malo prije spomenutom dnevniku pobijao nazore g. dra. Hofmana, progovori i u ovoj skupštini na obranu njihovu izričuć, da se u glavnom slaže sa nazori prof. Vrbanića, dočim je ujedno neke po njegovom mnenju krive nazore, oprovrgao. Naravska je stvar, da je bilo tu i kraćih primjetaba. Mi ćemo u sliedećih brojevih „Mjesečnika“ priobćiti potanko i mnenje prof. Vrbanića, kao i nazore glavnih govornika, budući uvjereni, da ćemo tim ugoditi svim našim štiocem. — Na svršetku radostno konstatujemo, da se je ova razprava upravo radostno dojmila članova; pa samo žalimo, što nije bilo u njoj nijednoga sudbenoga činovnika, prem imamo u Zagrebu dva stola sedmorice, dva banska stola, sudbeni stol, itd.

Upravni odbor prav. družtva pobrinut će se ozbiljno, da tečajem godine pripravi i više ovakih razprava.

— Iz sjednice upravnoga odbora. Dne 27. siečnja držao je za g. 1878. izabrani upravni odbor pravničkoga družtva prvu sjednicu, u kojoj je riešio više znamenitih predmeta. Predsjednik pozdravi odbornike sa nekoliko srdačnih rieči umoliv ih, da ga podupiru sborom i tvorom promicati interese družtva. Za tim pročita se zapisnik posliednje sjednice, a iza toga izabra odbor družtvene funkcionare za g. 1878. Zamienikom predsjedniku izabra vel. g. dra. Napoleona Špun-Strižića, kralj. držav. nadodvjetnika; blagajnikom g. odvjetnika Ad. Schauffa, a tajnikom prof. dra. Bl. Lorkovića; sva trojica obnašahu isto zvanje i u g. 1877. Isto tako povjeri odbor uredjivanje „Mjesečnika“ i za tekuću godinu dosadanjim urednikom. Odbor odluči nastojati, da bude što više ustmenih razprava, a velikom radošću prihvati očitovanje g. kr. drž. nadodvjetnika dra. Nap. Špun-Strižića, da će prema mogućnosti u mjesecu ožujku ili travnju prirediti čitanje, odnoseće se na novi ugarski kazneni zakon. Glede časopisa bude zaključeno, da se drže svi koji i prošle godine — naštampani su u izviešću za g. 1877. — a k tomu po jedan ruski i poljski časopis.

— Novi članovi pravničkoga družtva. Za g. 1878. pristupili su kao članovi prav. družtva gg. Mio Šafarić, kr. kot. pristav u Ivancu; Konstantin Stojšić, odvjetnik u Vukovaru i Ferdo Ketig, kr. kot. pristav u miru u Vukovaru.

— Hrvatski sabor završio je sjednice svoje 21. prošloga mjeseca. Osim zakona financijalnoga razpravio je on u ovom kratkom zasjedanju zakon ob indemnitetu, podieljenu na tri mjeseca; zakon o produženju financijalnoga diela nagode, postojeće medju Ugarskom i Hr-

Digitized by Google

kom na cielu godinu; zakon ob uredjenju narodnoga muzeja u ebu i napokon zakon, kojim se dozvoljuje pravosudnomu odjelu dit od 400.000 for. da podigne i uredi sgrade služeće pravosudnoj upravi.

— Imenovanja. Odjelni savjetnik Mihalj Dautović imenovan je predstojnikom odjela za nutarnje poslove, a Ferd. pl. Mataušek, odjelnim savjetnikom extra statum — oba kod c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu; Martin Šestak podžupanijskim tajnikom, Dragutin Kršnjavi i Drag. Dukat podžupanijskimi perovodjami, Stjepan Barlović perovodnim vježbenikom u obsegu kralj. zemaljske vlade; Adolfo Benčić, auskultantom u obsegu kr. banskoga stola.

— Akadem. literarno družtvo „Hrvatski Dom“ imalo je 27. siečnja o. g. izvanrednu glavnu skupštinu, u kojoj su medju ostalimi za začastne članove izabrana gg. preuzv. biskup J. J. Strossmayer, Juraj Dobrila biskup tršćanski, Mihovio Pavlinović, Ivan Antunović, kanonik u Kaloči, Grga Martić u Sarajevu i dr. Ivan Bleiweis u Ljubljani. — Isto družtvo izdati će i ove godine almanak, te je već izabralo odbor, koji će se baviti uredjivanjem.

Nove knjige. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 4I. Sadržaj: Prilog za poviest glasbe južnoslovenske od Fr. Š. Kuhača. Prirodoslovne teorije o darwinizmu. Od Lj. Vukotinovića. — Uzrok munjotvornoj sili. Od M. Sekulića. — Prieporod biskupije zagrebačke u XIII. vieku. Od Iv. Tkalčića. — O parasitskih sibilantih iza guturala u slavenštini. Od dra. L. Geitlera itd. Ciena 1 for. 50 novč.

— „Právník“. Časopis věnovaný vědě právní i státní. Izdaje ga „Právnická jednota v Praze“. Odgovorni urednici JUDr. Juraj Pražák, JUDr. Jos. Stupecky. Izlazi dva puta na mjesec, svaki put na dva štampana arka. Ciena na godinu 6 for. — Prvi broj t. g. ima medju ostalim članak, prof. dra. A. Rande „Dvě otázky z prakse práva směnečného“ (mjenbenoga). List vrlo pomno uredjivan, u koji pišu najbolji pravnici češki, pa zaslužuje svaku preporuku.

— Običnoe graždanskoe pravo v Rossii. Juridičeskie očerki S. V. Pahmana, zasluž. profesora S.-Peterburgskago universiteta. I. svezak. Petrograd 1877. 8°. XVI. 447 str. — O zanimivoj ovoj radnji donieti će „Mjesečnik“ ocjenu kad izadju i ostali svezci.

— Systematisches Handbuch der Vertheidignng im Strafverfahren. Von Dr. Marcel Frydmann. Ciena 4 for. 60 nč. Ova će knjiga nedvojbeno dobro doći svim odvjetnikom, koji se bave i zanimaju obranom u kaznenih poslovih; pisac si je ovim djelom stekao priznanje kod čuvenih pravnika.

Digitized by Google

— Das österreichische Obligationenrecht. In systematischer Darstellung mit Einschluss der handels- und wechselrechtlichen Lehren von dr. Victor Hasenöhrl. U Beču 1878. Od ovoga na veliko osnovanoga djela izašao je prvi razdiel prvoga svezka, te stoji 3 for. — O njem progovorit ćemo možda drugi put.

— Gesammelte kleinere Schriften und Bruchstücke über Strafrecht, Strafprocess, Gefängnisskunde, Literatur und Dogmageschichte der Rechtslehre in Oesterreich. Von Dr. Wilhelm Emil Wahlberg. Svezak drugi. — To su manji, ali zanimivi spisi, što ih je dr. W. E. Wahlberg, prof. kaz. prava na bečkom sveučilištu, u posebnoj sbirci učenomu svietu priobćio. I kojemu se poznati ovi spisi već od drugud, biti će mu drago, ako ih bude mogao imati u posebnoj sbirci, a još više dobro će doći onim, koji ih nisu nigdje čitali. Ime pisca tako je poznato, da je svaka preporuka suvišna.

— Die Volkswirtschaftslehre. Von Dr. Lorenz Stein. Ime pisca tako je poznato u učenom svietu, da će ovo djelo sjegurno zanimati i nestrukovnjake, a to tim više, što je ovo drugo skroz preradjeno izdanje. Ciena 5 for.

Pravničke svaštice. Može li vjenčani prsten biti predmetom ovrhe? „Berliner Gerichtszeitung“ pripovieda, da je predlog, neka se zaplieni vjenčani prsten tuženika, sud odbio s razloga, „jer se ovrha na vjenčani prsten protivi osjećanju ćudorednosti“; a viši sud, usljed pritužbe, izreče 20. prosinca p. g., „zapliena i prodaja vjenčanih prstena nedozvoljuje se“.

— Opomene dopisnicami (Correspondenzkarte). Viši sud pruski opetovano je označio kao uvredu, ako tkogod čovjeka od posla dopisnicom opominje na platež, pa je dotičnike osudio na kazan. Riešitbe ove vrsti uviek su se osnivale na razlogu, da takova opomena dovodi u opasnost vjeresiju čovjeka od posla, da po tom vredja njegovo poslovno poštenje. Naprotiv pruski su sudovi do sada većinom držali, da su takove opomene, ako se uprave na privatne osobe, samo onda uvriedljive, ako se iz forme opomene, može razabrati namjera adresata uvrediti. U najnovije vrieme izdana je ipak rješitba, kojom se ovake opomene i na privatne osobe izdane, proglasuju kažnjivimi, ma da i sadržaj dopisnice ne sadržaje po sebi nikakove uvrede. Kako „Berliner Gerichtszeitung“ priobćuje, ta rješitba nazrieva u tom, da se pojedincu takova javna opomena pošalje, namjeru, povrieditи poštenje adresata. Za učin uvriede išće se objektivno kakova izjava ili čin, koji, ma da absolutno i nevriedja, ipak prema okolnostim može poštenje treće osobe povrieditи, a kojemu subjektivno jest namjera uvrieditи, ili barma si je dotičnik sviestan toga, da će se dotičnoj izjavi ili činu u obće podmetnuti uvriedljiv karakter. Oba ova obilježja pojma nalaze se, kad se odpravi opomena otvorenom dopisnicom, jer je nesumnjivo, da se takova poštanska karta šalje u namjeri, da se adresat pred trećimi osobami označi kao spori platac, čim se vriedja njegovo poštenje. A pošto se taj prekršaj čini, čim se ovaka javna opomena preda na poštu, to nije odlučiv dokaz o tom, da li su treće osobe saznale za sadržaj dopisnice.

— Bečko pravničko družtvo imalo je 22. siečnja o. g. glavnu skupštinu. Tečajem prošle godine bilo je sedam što predavanja što ustmenih diskusija.

Digitized by Google

Družtvo ima 280 članova, medju kojimi ima najviše odvjetnika, najme 182, ostali pripadaju drugim javnim zvanjam. Prihodi družtva iznašali su 1847 for., a izdatci 590 for. — Pošto su obavljena formalia glavne skupštine, čitao je dr. Emil Steinbach razpravu: „Ueber die sogenante Vormerkung der Versatzzettel im Falle ihres Verlustes". — Nekoliko dana prije t. j. 14. siečnja držao je glasoviti kanonista prof. dr. Fr. Maassen predavanje „Unser Eherecht und das Staatsgrundgesetz".

— K statistici austrijskih odvjetnika. U Českoj prakticiraju sada ukupno 454 odvjetnika; od ovih ima ih u glavnom gradu Pragu 151, a ostala 303 rade izvan glavnoga grada. Kandidata odvjetničtva ima u Pragu 140, a na ladanju 146.

— U českom pravničkom družtvu „pravnicka jednota" držao je prof. A. Randa 10. siečnja o. g. predavanje o „zabrani prodaje i obterećenja". I česko pravničko družtvo vrlo liepo napreduje.

— U gradačkom pravničkom družtvu započe 11. siečnja sveučilištni profesor dr. R. pl. Schütze svoja predavanja ob osnovi kaznenoga zakona, koju je kuća zastupnika carevinskoga vieća već razpravila. Napose velikom su pozornošću slušane opazke predavaoca o smrtnoj kazni. On se odlučno izrazi za to, da se ova pridrži. Većina zastupničke kuće, koja je smrtnu kazan samo iznimice u slučajevih prieka postupka dopuštala, morala bi pomisliti. da se država u obće nalazi u škripcu tim, jer mora u obće kazniti. Ako se proti kazni smrti navode česta pomilovanja, navodi govornik, da korist njena ne stoji u tom, da se ona često uporavlja, nego da je moguće i kazan smrti izreći.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva".

za godinu 1875.

Tomo Salopek 3 for.; Andrija Koviljac, odvjetnik, 6 for.

za godinu 1876.

Tomo Salopek, kr. kot. sudac, 3 for.; Jos. Sieber, kr. kot. pristav, 6 for.

za godinu 1877.

Stjepan Gmaz, predsjednik kr. sudb. stola, 6 for.; Lazar Ruvarac, viećnik, 6 for.; dr. Konst. Koić, viećnik, 6 fr.; Kosta Mladenović 6 fr.; dr. Nikodem Jakšić 3 for.; Nikola Jordanić 3 for.; Jos. Laudenbach 3 for.; dr. A. Pejčić, odvjetnik, 6 for.; Dragutin Alt 6 for.; Risto Mihajlović 6 for.; dr. A. Rogulić 6 for.; M. Rogulić 6 for.; Ilija Slankamenac 6 for.; Simo Krestić, odvjetnik, 6 for.; S. Gj. Bugarski 6 for.; Josip Jagunić 3 for.; Valentin Lenac 3 for.; Jos. Urbani 3 for.; Antun Vranjican 3 for.; Antun Vukovarac 3 for.; M. Baić 3 for.; Konst. Nović 3 for.; vitez Tarbuk 3 for.; D. Loja 3 for.; Trivun Mladenović 6 for.; Ant. Radja 6 for.; Konst. Korka 3 for.; Albert Jakopović 3 fr.; Gj. Vuković 6 fr.; Gj. Leder 6 fr.

za godinu 1878.

Dr. Ignjat Brlić 6 for.; Ljudevit Belošević 3 for.; dr. Petar Stanković 6 for.; Mio Šafarić, kr. kotarski pristav 3 for.; Ljudevit Polić 3 for.; dr.

Digitized by Google

Ružička 3 for.; dr. Iv. Ružić 3 for.; Metel Magjar 3 fr.; Mate Ivić 6 fr.; Viktor Špišić 6 for.; Petar Premuda 6 for. (Sliedi).

Natječaji. U Djakovu ima se popuniti mjesto kr. kotarskog sudca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for. i 100 for. službovine. Molbenice imadu se do 28. veljače podnieti predsjedničtvu kr. sudb. stola u Osieku.

Kod upravnih oblastih u obsegu kralj. zemalj. vlade izpražnjena su dva mjesta perovodnih vježbenika. Godišnja pripomoć od 600 for. — Molbenice imadu se do 15. veljače o. g. podnieti kr. vladnomu odjelu za nutarnje poslove.

U kaznioni lepoglavskoj imade se namjestit: jedan upravitelj, VII. dnev. razred, plaća 1200 fr., a ako bude deset godina u kaznioni službovao, 1400 for., stan u naravi i ogrievni paušal; jedan oficial, IX. dnev. razred, 1000 for. plaće, stan u naravi i ogrievni paušal; dva oficiala, X. dnev. razred, plaća 900 for., stan u naravi i ogrievni paušal; jedan pisar, XII. dnev. razred, 500 for. plaće, stan u naravi i ogrievni paušal. — Molbenice valja do 14. veljače podnieti ravnateljstvu kaznione u Lepoglavi.

Stečaji. Demetar Vitas, trgovac u Oriovcu. — C. k. sudb. stol u Novoj Gradiški. — Z. odvjet. dr. Mijo Posilović, upr. im. Gavro Ivanetić. R. pr. 1. svibnja o. g.

— Karlo Stein, protok. trgovac u Čereviću. — Kr. kot. sud u Iloku. — Z. odvjet. Gj. Bugarski, zam. odvjet. Milan Simeonović, upr. im. Tanasija Mitrović. — R. pr. 15. travnja o. g.

— Jakov Bedjanović, trgovac s kožom u Zagrebu. — Kralj. sudb. stol zagreb. — Z. i upr. im. Mirko Daubach; zam. Stjepan Tkalčić, odvjet. — R. pr. 31. ožujka o. g.

Dignuti stečaji. Bivši nad imetkom Mek. Mayera u Zagrebu i Ignjata Richtera u Osieku otvoreni stečaji, dignuti su odlukami dotičnih nadležnih sudova.

Dopisnica uredničtva.

G. T. pl. F. u I. Hvala na poslanom. Molimo i više i češće. Radujemo se obećanju u proljeće, samo ga treba održati.

— G. dr. St. P. u B. Članak priobćit ćemo u kojem budućih brojeva. — Praktični slučajevi dobro su nam došli.

— G. A. V. u G. Kako vidite sve smo priobćili, učiniv neke neznatne promjene. Zbilja rado bismo znali, zašto da nebi naš list i sudci podupirali članci i dopisi. Drugdje pače rekrutira se najveći dio pisaca iz stališa sudačkoga. U njemačkih strukovnih časopisih niži, a osobito viši sudci pišu najkrasnijih članaka. Što je drugdje, moglo bi biti i kod nas. Nebismo rekli, da prieči pomanjkanje vremena, jer i drugdje činovnici marljivo rade. Dakako, bilo bi liepo, da s gora nižim prednjači dobrim primjerom.

— G. B. u K. Na vaš upit nalazite odgovor u ovom broju, gdje je štampan sud o natjecajnih razpravah.

— G. I. Pirki u P. Zahvaljujemo, i molimo za unapred.

— G. I. Obajdinu u Otočcu. Knjiga Vam je poslana.

— G. I. Muačeviću u Osieku. Traženi broj 2. „Mjesečnika“ poslan Vam je, kao što smo poslali i ostaloj gospodi tražene brojeve.

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Osnova

novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

Dio prvi.

Obćenite ustanove.

Glava prva.

Uvodne ustanove.[1]

§. 1. Samo ono djelo je zločinstvo ili prestupak, koje zakon zločinstvom ili prestupkom izrično označuje.

§. 2. Zločinstvo ili prestupak može se kazniti samo kaznom, zakonito ustanovljenom prije, nego li je kaznjivo djelo počinjeno.

Ako za vremena, kada je kaznjivo djelo počinjeno, i kad se o njem sudi, valjaju različiti zakoni kazneni, uporavljuje se zakon najblažji.

§. 3. Kad ovaj zakon ustanovljuje trajanje kazne slobode ili ine rokove, računa se godina i mjesec po kolendaru, ćedan sa 7 danah, a dan sa 24 ure.

§. 4. Novčani iznosi, koje ovaj zakon spominje, razumjevaju se u austrijanskoj vriednosti, bez obzira na tečaj zlatnoga i srebrnoga novca.

§. 5. Zločinstvo ili prestupak počinjen u obsegu kraljevinah Hrvatske i Slavonije kazni se po ovom zakonu.

Iznimke za osobe, spadajuće k obranbenoj sili, ustanovljuje posebni zakon.

---

[1] „Mjesečnik" donieti će u svoje vrieme strukovnjačku ocjenu osnove novoga hrv. kaz. zakona; nu prije treba da se čitaoci upoznadu sa samom osnovom, jer će se samo tako moći podpuno shvaćati ocjena. Za to pako, misli uredničtvo, slabo bi se poslužilo čitaocu priobćenjem kratkoga sadržaja osnove. Mnogomu možda nije moguće pribavit si samu izdanu osnovu sa obrazloženjem, jer je i onako štampana u dosta malo odtisaka; s toga odluči uredničtvo, dozvolom presv. gosp. predstojnika pravosudnoga odjela, doslovce priobćiti cielu osnovu kao prilog. Nadamo se, da će ovo dobro doći svim, koje zanima zamašno ovo djelo zakonarsko, a bilo bi nam vrlo drago, da se ovim radje još tko potaknutim, te izrazi svoje mnenje o cieloj osnovi ili o pojedinih načelih te ih razloži u ovom časopisu, ili ih pako neposredno podastre samomu kr. vladnomu odjelu za pravosudje. Žalimo, što ne možemo priobćiti i motiva.

Uredničtvo.

Digitized by Google

§. 6. Pripadnik ovih kraljevinah ima se za zločinstvo ili prestupak, počinjen izvan teritorija zemaljah ugarske krune, kazniti po ovom zakonu:

1. Kada je kriv kojemu od kaznjivih djelah navedenih u glavah I. i II. i u §§. 137., 138., 162. i 166. drugoga diela, ili krivotvorju novca, ako je predmet krivotvorja bio kovani ili papirni novac, koj ugarske državne blagajne primaju kao sredstvo plateža, ili ugarski ili hrvatsko-slavonski vjeresijski papir, koj je po ustanovah ovoga zakona (§. 189. 190.) ravan novcu. U slučaju ove točke sudi se pripadniku ovih kraljevinah po ovom zakonu i onda, ako je u inozemstvu bio jurve osudjen, ter je dosudjenu si kaznu pretrpio, ili ako bje pomilovan bez protupodpisa banova.

2. Kada je pripadnik počinio drugo koje zločinstvo ili prestupak, koj je kaznjiv i po ovom zakonu i po zakonu mjesta, gdje bje počinjen, predpostaviv da kaznjivost nije jur prestala po jednom ili drugom od navedenih zakonah, ili da nadležna inozemna oblast nije kaznu odpustila; nu i u tih slučajevih ima se u ovih kraljevinah proti krivcem kazneno postupati jedino u svrhu, da se izreče propisani ovim zakonom gubitak ureda ili obustava političkih pravah.

Ako u slučaju druge točke zakon valjan u mjestu počinjena kaznjiva djela naredjuje blažju kazan, ima se ista i u ovih kraljevinah uporaviti; ako ovaj zakon nepozna kazne, koju naredjuje zakon tudji, ima se ista pretvoriti u vrstu kazne dopuštene ovim zakonom, koja onoj najviše odgovara.

§. 7. Pripadnik ovih kraljevinah ima se za zločinstvo ili prestupak počinjen izvan teritorija ovih kraljevinah, nu u ostalom teritoriju zemaljah ugarske krune, predati radi kaznenoga progona i izvršbe kazne nadležnomu ugarskomu sudu.

§. 8. Nepripadnik ovih kraljevinah, koj je izvan teorija zemaljah ugarske krune počinio zločinstvo ili prestupak, ima se, ako nije ugarski državljanin, kazniti po ovom zakonu:

1. Kada je počinio koje od kaznjivih djelah, navedenih u točki 1. §. 6. izuzev ona, o kojih je rieč u drugoj glavi drugoga diela pa to i onda, ako je u inozemstvu bio jurve osudjen, ter je dosudjenu si kazan pretrpio ili ako bje pomilovan bez protupodpisa banova.

2. Kada je počinio drugo koje zločinstvo ili prestupak, a njegovu izručenju prema postojećim ugovorom ili običajem neima mjesta, i ban odredi, da se progoni.

Nu pripadnik druge države monarkije u svom zavičaju jur kaznjen ili pomilovan radi zločinstva ili prestupka, navedena u prvoj točki ovoga §-a, neima se u ovih kraljevinah progoniti, ako ban neodredi, da se proti njemu povede kazneni postupak.

Digitized by Google

9. Nepripadnik ovih kraljevinah, koj je ugarski državljanin, ima zločinstva ili prestupka počinjena u inozemstvu, kao i radi zločinstva ili prestupka počinjena u ostalom obsegu zemaljah ugarske krune, nadležnoj ugarskoj oblasti.

§. 10. Ustanove ovoga zakona, po kojih se njeka zločinstva i prestupci progone samo na predlog povrjedjene stranke, imadu se upravljati i onda, ako ih je bud pripadnik ovih kraljevinah, bud inozemac počinio u inozemstvu, ili ako se djelo počinjeno u inozemstvu progoni na predlog povrjedjene stranke, po zakonih mjesta, gdje bje počinjeno.

§. 11. U slučajevih §. 5., 6. i 8. imadu domaći sudovi u kaznu, koju izriču, uračunati kaznu, koju je krivac izvan teritorija ovih kraljevinah jur pretrpio.

§. 12. Na državljane zemaljah ugarske krune, koji nakon počinjena zločinstva ili prestupka postadoše pripadnici tudje države, uporavljuju se ustanove, valjane za državljane ugarsko-hrvatske; a proti inozemcu, koji kao takav počini zločinstvo ili prestupak, pa kasnije postane ugarsko-hrvatskim državljaninom, valjaju ustanove za inozemce, nu i na takove osobe uporavljuje se propis §. 13.

§. 13. Pripadnik ovih kraljevinah nesmije se radi kaznenoga progona ili izvršbe kazni izručiti tudjoj državi, pa ni drugoj državi monarkije.

Ni pripadnici druge države monarkije nesmiju se u rečene svrhe izručiti tudjoj državi, već se imadu predati oblastim njihova zavičaja.

§. 14. Kaznene osude, izrečene po oblastih izvan teritorija ovih kraljevinah, neimadu se u tih kraljevinah ovršivati.

§. 15. Postojeći zakoni o nepovrjedivosti članovah hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora, pa sabora zajedničkoga i delegacijah ostaju netaknuti.

Glava II.

Nakana i nepomnja. Razlozi, koji kaznu dokidaju ili ublažuju.

§. 16. Kao zločinstvo i prestupak kaznjivo je samo ono djelo, koje je nakanom počinjeno.

Iznimno i kad zakon u drugom dielu izrično naredjuje, kazni se kao prestupak i djelo počinjeno iz nepomnje (culpa).

§. 17. Djelo nije kaznjivo, ako ga je tko počinio u nesvjestici, ili kad mu je duševno djelovanje bilo zaustavljeno ili smeteno tako, da nije mogao svojom voljom slobodno upravljati.

§. Djelo nije kaznjivo, ako ga je tko počinio prisiljen silom, kojoj nemogaše odoljeti, ili prietnjom, za kojom je mogla neposredno slieditи neuklonjiva pogibelj životu i zdravlju njegovu, njegovih rodjakah i srod-

Digitized by Google

nikah u ulaznoj i silaznoj liniji, njegove braće i djece jim i još bližjih mu rodjakah, poočima i pomajke, posinka i pokćerke, hranitelja i hranjenika, supruge, zaručnika, suprugah braće njegove i braće supruga mu.

§. 19. Djelo nije kaznjivo, ako ga je tko počinio od nevolje, da se spasi od pogibelji na drugi način neuklonive, koju nije sam skrivio drugim kaznjivim i nakanom počinjenim djelom, i koja neposredno prieti životu njegovu ili osobah navedenih u prediućem §-u.

§. 20. Nije kaznjivo djelo, koje je tko počinio vršeći pravednu obranu ili prekoračiv ju bez vlastite krivnje.

Ona je obrana pravedna, koja je potrebna, da se od sebe ili drugoga odbije nepravedna i započeta ili neposredno prieteća navala na osobu ili imetak.

Uzima se, da je tko bez svoje krivnje prekoračio granice pravedne obrane onda, kada ga je navala lišila razboritosti potrebne, da spozna nuždnu mjeru obrane.

§. 21. Djelo, koje je tko počinio budući u bludnji ob okolnostih, koje njegovu kaznjivost utemeljuju ili povećavaju, prosudjuje se na činiteljevu korist prema onomu stanju stvari, o kojem je činitelj iz bludnje držao, da postoji.

Ova ustanova valja i za djela, počinjena iz nepomnje, ako činitelj nije sam kriv bludnji.

§. 22. Neznanjem ili krivim shvaćanjem ovoga zakona ne može se nitko izpričavati.

§. 23. Radi djela, koje tko počini nenavršiv 12. godine dobe svoje, nemože se kazneno-pravno progoniti.

§. 24. Nemože se kazneno-pravno progoniti ni onaj, koj je počinio kaznjivo djelo prevaliv 12, nu nenavršiv 16. godine dobe svoje, ako nije dozrio do spoznanja kaznjivosti počinjena djela.

Ovakovi maloljetnici mogu se osudom predati zavodu za poboljšanje, u kojem imadu boraviti, dok nepokažu, da su se poboljšali, nu nikada preko 20. godine dobe svoje.

§. 25. Mlade osobe koje su počinile kaznjivo djelo nakon dovršene 12. nu još neprevaljene 16. godine, ako su dozrjele do spoznanja kaznjivosti, imadu se kazniti po sliedećih ustanovah:

1. radi djela, kojemu zakon prieti smrti, ima se izreći kazna uze od 3 do 20 godinah;

2. radi djela, kojemu zakon prieti doživotnom državnom uzom ili robijom, ima se u prvom slučaju izreći kazan državne uze, u drugom uze od 3 do 15 godinah;

3. u drugih slučajevih nesmije kazna prekoračiti polovice najvišje mjere one kazne, kojom zakon prieti djelu, dapače može se i sniziti do

Digitized by Google

e zakonske mjere. — Na mjesto robije ima se vazda suditi na jednakom trajanju.

Kazna slobode nad mladimi osobami ima se ovršivati tako, da se oddiele od drugih kaznenikah, koji bi mogli na nje pogubno djelovati.

§. 26. Tko nije prevalio 20. godine dobe svoje, kad je počinio što za koje zakon naredjuje kazan smrti ili doživotne robije, ima se u prvom slučaju kazniti robijom od 10 do 20 godinah, u drugom slučaju od 5 do 20 godinah.

§. 27. Nemogu se kazneno-pravno progoniti oni gluhoniemi, koji nisu dozrjeli do spoznanja kaznjivosti svojih djelah.

Oni gluhoniemi pako, koji su dozrjeli do toga spoznanja, kazne se po ustanovah §. 25.

§. 28. Vrieme, koje je osudjenik bez vlastite krivnje probavio u pritvoru ili i u iztražnom zatvoru, ima se uračunati u kaznu vremenitu i novčanu.

U takovih slučajevih sudac ima odmjeriti kaznu, i izreći, na koliko se ista smatra pretrpljenom pritvorom ili iztražnim zatvorom, koji mogu naknaditi samo jednako trajanje vremenite kazne.

§. 29. Kradnja, pronevjerenje, prevara, oštećenje stvari, sakrivanje, kada nisu tjerana poput obrta, pa prestupak spomenut u §. 351. prestaju biti kažnjivimi, ako dobrovoljno krivac sam, ili njegovim nastojanjem tko treći naknadi podpunoma štetu, nanešenu kojim od izbrojenih kaznjivih djelah i to prije, nego li je kaznenomu sudu, državnomu odvjetničtvu ili oblasti sigurnostnoj došlo do znanja, da na krivca pada sumnja takova kaznjiva djela.

Glava III.

P o k u š a j.

§. 30. Djelo, kojim je tko u istinu započeo izvadjati, a nije izveo zločinstva ili prestupka, koj je nakanio počiniti, kazni se kao pokušaj zločinstva ili prestupka, ako zakon nenaredjuje, da nije kaznjiv.

§. 31. Čim je djelo, kojim se je pokušalo izvesti zločinstvo ili prestupak, od njegova izvedenja više udaljeno, tim se blažje kazni pokušaj.

Ako zakon dovršenu zločinstvu prieti kaznom smrti, pokušaj takova zločinstva kazni se robijom od tri do dvadeset godina.

Ako zakon dovršenu zločinstvu prieti kaznom doživotne robije, pokušaj kazni se robijom od tri do petnajst godinah.

U obih slučajevih može sud i izreći, da se osudjenik ima staviti pod redarstvenu pazku.

U svih ostalih slučajevih kazna pokušaja nesmije prekoračiti tri četvrtine najviše mjere kazne, koju zakon naredjuje, za dovršeno zločinstvo ili prestupak, i može sići do četvrtine najnižje mjere, koju zakon ustanovljuje za dvršeno zločinstvo ili prestupak. Robija izpod godine

Digitized by Google

danah, koja bi se prema tomu imala izreći, neka se u smislu §. 77. pretvori u uzu.

§. 32. Ustanove o nuzkaznah i posljedicah uporavljuju se i kod pokušaja.

§. 33. Pokušaj nije kaznjiv, ako je činitelj:

1. iz vlastita nagona, a ne usljed vanjskih od njegove volje neodvisnih zapriekah odustao od dovršenja započeta zločinstva ili prestupka, ili

2. ako je prije nego se je doznalo za njegovo djelo, iz vlastita nagona uklonio posljedak potrebit za dovršenje zločinstva ili prestupka.

Nu ako djelo, kojim je pokušano zločinstvo ili prestupak, tvori samo za sebe kaznjivo djelo, to njegova kaznjivost nije izključena ovim paragrafom.

Glava IV.

D i o n i č t v o.

§. 34. Kao dionik kazni se:

1. tko je drugoga hotice privolio, da izvede kaznjivo djelo (začetnik);

2. tko je drugomu hotice savjetom ili činom pomagao izvesti zločinstvo ili prestupak, ili u naprjed obećao, da će mu pomagati kad bude kaznjivo djelo izvadjao, ili kad ga bude već izveo (pomagač).

§. 35. Začetnik kazni se kaznom, kojom zakon prieti djelu, na koje je on drugoga hotice privolio.

I pomagač kazni se kaznom stavljenom na djelo, kod kojega je pomagao, bez razlike, da li je činitelj djelo dovršio ili pokušao, nu uvjek uporabom ustanovah, sadržanih u §. 31., ter će sud tim blažje kaznu odmjeriti, čim je dana ili obećana pripomoć manje djelovala na izvedenje djela.

§. 36. Ako je kaznjivost počinjena djela veća ili manja iz razlogah, koji se tiču samo jednoga izmedju činiteljah ili jednoga izmedju dionikah, to se ovi razlozi neuzimaju u obzir kod ostalih dionikah.

Glava V.

K a z n e.

§. 37. Kazne su sliedeće:

1. Kazan smrti;
2. robija;
3. državna uza;
4. uza;
5. kazan novčana.

Digitized by Google

§. 38. Kazan smrti izvršuje se vješali.

U priekom postupku može se izvesti ustrielom.

§. 39. Osudjeni na robiju čuvaju se u kaznionah za nje opredjeljenih, nose jednolično kazneničko odjelo, dobivaju hranu i ležaj, koj je u zavodu propisan, ter se imadu, uzimajuć po mogućnosti u obzir njihove sposobosti i odnošaje, baviti radnjami uvedenimi u zavodu, dapače mogu se pridržati, da pod nadzorom rade i izvan kaznione, nu tako, da po mogućnosti nedodju u doticaj s drugimi radnici i osobami.

§. 40. Kazna slobode u kaznionah opredjeljenih za osudjene na robiju ovršuje se:

1. samotnim zatvorom odmah po nastupu kazni;

2. zatvorom skupnim na temelju klasifikacije, obavljene prema individualitetu i ćudorednosti kaznenikah;

3. premještanjem u posredni zavod.

§. 41. Kaznenici osudjeni na robiju trajuću četiri ili više godinah, imadu sprovesti u samotnom zatvoru godinu danah; oni, koji su osudjeni na kraće vrieme, jednu četvrtinu vremena kazni.

Dok se u kaznioni nepriredi dovoljan broj stanicah, ustanovljuje vlada naredbenim putem trajanje samotnoga zatvora.

Kaznenik nalazeći se u samotnu zatvoru, mora raditi u svojoj stanici.

§. 42. Samotni zatvor neima se odrediti proti onim kaznenikom, koji ga nebi mogli podnositi, a da fizično ili duševno neobole.

Započeti samotni zatvor ima se prekinuti, čim liečnik javi, da je u zatvorenika opazio znakovah spomenutih bolestih.

§. 43. Samotni zatvor neodredjen ili prekinut iz razlogah, navedenih u predidućem §-u, ima se za prve polovice kazni naknadno odrediti, dotično nastaviti, ako prestanu spomenute zaprjeke.

Za druge polovice kazne neima se kaznenik čuvati u samotnu zatvoru, izuzev slučaj disciplinarne kazne.

§. 44. Osudjeni na doživotnu robiju, mogu se, izuzev slučaj disciplinarne kazni, čuvati u samotnom zatvoru samo za prvih deset godinah kazne.

§. 45. Osudjeni na robiju, koji su u samotnom i skupnom zatvoru ili u slučajevih §. 42. samo u potonjem sproveli najmanje dvie četvrtine vremena kazne, ako su svojim dobrim ponašanjem i marljivosti pokazali, da su se poboljšali, premještaju se u posredni zavod, u kojem će pretrpiti ostatak kazne, ili iz kojega će po sljedećih ustanovah biti uvjetno odpušteni.

§. 46. Kaznenici, koji u posrednom zavodu povrjede disciplinarni koj propis, imadu se odpraviti u kaznionu.

§. 47. Kazna državne uze izvršuje se u sudbenih uzah, nu u prostorijah posve odjelenih od onih, u kojoj se čuvaju ostali kaznenici.

Digitized by Google

Osudjeni na državnu uzu čuvaju se noćju u samotnih odjeljenjih, ako to prostorije zavoda dopuštaju, danju pako u skupnom zatvoru.

Ovi nesmiju se primorati na radnju, već im je slobodno prema propisom kućnoga reda baviti se radnjom, koju sami odaberu.

Oni mogu se o svom trošku hraniti, nu stoje pod strogim nadzorom, ter samo ako prieka nužda ili osobita važnost zahtieva, može im se dozvoliti, da razgovaraju s osobami, koje nad njimi nevrše službenoga nadzora.

§. 48. Kazna uze izvršuje se u sudbenih uzah, ili u kaznionah, koje će vlada opredjeliti za izvršivanje te kazne.

Osudjeni na uzu imadu se primorati, da se bave radnjom, odgovarajućom njihovim sposobnostim i odnošajem.

Za radnju izvan kaznione mogu se upotriebiti samo njihovom privolom. Oni mogu unutar granicah ustanovljenih kućnim redom i sami birati radnju, kojom se žele baviti, ako su naknadili štetu učinjenu kaznjivim svojim djelom, namirili troškove kaznenoga postupka i pružili sigurnost za namirenje ovršno-kaznenih troškovah.

U predpostavah navedenih u prediućoj točki, mogu se osudjenici dostojni osobitih obzirah osudom osloboditi dužnosti radnje.

§. 49. Osudjeni na uzu imadu se podvrgnuti samotnomu zatvoru po propisih sadržanih u §§. 41—43. samo onda, ako vrieme njihove kazne traje najmanje godinu danah.

§. 50. Osudjeni na uzu, trajuću najmanje tri godine, mogu se naredbom vlade premjestiti u posredni zavod, ako su izpunili ostale uvjete, navedene u §. 45.

§. 51. Kazna robije jest doživotna ili vremenita.

Vremenita kazna robije i kazna državne uze nesmije trajati više od dvadeset, a kazna uze više od pet godinah.

Najkraće trajanje vremenite kazne robije iznosi godinu danah, državne uze i uze jedan dan.

§. 52. Vlada može kaznenike, osudjene na robiju i nalazeće se u posrednom zavodu, koji su u tom zavodu i u kaznioni sproveli ukupno godinu danah i pretrpili tri četvrtine dosudjene im kazni na njihovu molbu odpustit uz opoziv, ako su se ponašali tako, da su učvrstili nadu u njihovo poboljšanje, i ako se u obće može od njih očekivati, da u slobodi neće biti na štetu javnomu poredku i da će se bezprikorno ponašati.

Naročito oni kaznenici, koji su, neimajući imetka, upućeni na vlastitu privrjedu, da se prehrane, imadu za trajanja kazne posvjedočiti svoju marljivost i privrjednu sposobnost.

U tih predpostavah mogu se uz opoziv odpustiti kaznenici osudjeni na doživotnu robiju, ako su pretrpili petnajst godinah kazne.

Digitized by Google

Vlada može uz opoziv odpustiti kaznenike osudjene na državnu kaznu i uzu, makar i nenalazi se u posrednom zavodu, ako se kod njih stiču ostale predpostave ovoga §-a.

§. 53. Nemogu se uz opoziv odpustiti:

a) Inozemci:

b) priupadnici u zločinstva i prestupke navedene u §§. 286., 293., 299., 304., 310., 316., 360.. 361., 362.

§. 54. Kaznenik odpušten uz opoziv stoji za odpusta pod redarstvenom pazkom.

§. 55. Vlada može podieljeni odpust opozvati, ako odpustnik povriedi dužnosti naložene mu redarstvenimi propisi, ili ako ponašanjem svojim nije opravdao izkazano mu povjerenje.

Bude li odpust opozvan, ima se kaznenik primorati, da pretrpi neizvršeni ostatak kazne, na koju je osudjen,

§. 56. U silnih slučajevih mogu političke i redarstvene oblasti, kao i občinska poglavarstva odrediti, da se odpustnik pritvori, nu dužne su bezodvlačno o tom izvjestiti vladu.

Ako vlada opozove odpust, ima se opozvaniku uračunati u ostatak kazne vrieme, sprovedeno u pritvoru.

§. 57. Kazna smatra se pretrpljenom, ako prije izmaka vremena, za koje po glasu osude ima trajati, nebude odpust opozvan.

§. 58. U zavodih još neuredjenih prema propisom ovoga poglavja, izvršuje se kazna po postojećih propisih, ter se i odpust uz opoziv podjeljuje kaznenikom, koji se u tih zavodih čuvaju, ako se stiču ostale predpostave §. 45.

§. 59. Kazan novčana (globa) može se kao uzgredna kažan, izreći radi zločinstva u iznosu od 10 (deset) do 3000 for. (tri tisuće for.); kao samostalna ili uzgredna kazan pako radi prestupka u iznosu od 5 (pet) do 1000 (tisuću for.).

§. 60. U osudi ima se ustanoviti kazna slobode, koja će zamjeniti neućerivu kazan novčanu.

§. 61. Iz ostavine osudjenikove može se globa ućerati samo onda, ako je osuda za njegova života postala pravomoćnom.

§. 62. Globe izrečene po sudovih kotarskih teku u ubožku blagajnu občine, u kojoj je kaznjivo djelo počinjeno.

Globe izrečene po sudovih sbornih imadu se obratiti na podignuće i uzdržavanje zavodah za poboljšanje mladih kaznenikah.

§. 63. Predmeti, koji su proizvedeni zločinstvom ili prestupkom, ili koji su služili, ili bili opredjeljeni, da služe za izvedenje spomenutih kaznjivih djelah, imadu se zaglobiti, ako im je vlastnik izvršitelj kaznjiva djela sam, ili dionik.

Spomenuti predmeti imadu se zaglobiti i uništiti makar im bio vlastnik tko drugi, ako po naravi svojoj služe u zabranjenu svrhu.

Digitized by Google

§. 64. Kupovnina zaglobljenih i neuništenih predmetah ima se upotriebiti poput novčanih kaznah (§. 62.), nu može se na zahtjev oštećenika, kojemu je dosudjena odšteta, obratiti i u tu svrhu.

§. 65. Ako se stanovita osoba nemože progoniti ili osuditi, ima se zagloba ovakovih predmetah samostalno izreći.

§. 66. Onomu, koj je, izvršujući liečničko, tehničko ili ino zvanje, za koje je propisana osobita nauka ili vještina, hotimice počinio zločinstvo ili prestupak, može se izvršivanje toga zvanja zabraniti od jedne do deset godinah, dapače pri osobitoj pogibelji i za uvjek.

Ako je tko izvršujući ovakovo zvanje počinio kaznjivo djelo, ter pokazao toliko neznanja i nevještine, da bi pogibeljno bilo dopustiti mu, da ga i unaprjed vrši, ima mu se izvršivanje toga zvanja zabraniti dotle, dok pred nadležnom oblasti nedokaže, da je stekao zahtjevano znanje ili vještinu.

§. 67. Uz kazne slobode može se u slučajevih navedenih u posebnom dielu izreći, da se osudjenik nakon izvršene kazne ima staviti pod redarstvenu pazku.

Posebni zakon naredjuje organe i način, kojim se redarstvena pazka vrši i kako dugo ona traje.

§. 68. Uz kazan slobode može se izreći i izgon krivca, budi za vrieme, budi za uvjek: iz stanovita mjesta, podžupanije ili iz ovih kraljevinah, ako bi za sigurnost osobe ili imetka, ili za javnu ćudorednost pogibeljno bilo, dopustiti, da tamo boravi.

Pripadnik ovih kraljevinah nemože se izagnati iz ciela njihova obsega.

§. 69. Proti krivcem osudjenim na smrt ili na robiju ima se u osudi izreći vazda gubitak ureda i obustava političkih pravah.

U posebnom dielu ovoga zakona navedeni su slučajevi, u kojih se ima proti krivcu osudjenu na inu vrstu kazne slobode uz tu kazan izreći nuzkazan gubitka ureda i nuzkazan obustave političkih pravah i to bud samo jedna, bud obie zajedno.

§. 70. Tko je osudjen na gubitak ureda, gubi:

1. javni državni, zemaljski ili občinski ured i službu, obnašao ih usljed imenovanja, izbora ili potvrde oblasti; pravo na mirovinu i proviziju, koje mu daje spomenuti ured ili služba, kao i mirovinu, proviziju ili milostinju, koju uživa radi obnašanih tih uredah ili službah;

2. odvjetničtvo, bilježničtvo i javnu agenturu;

3. povjerena mu tutorstva ili skrbničtva;

4. javne naslove, koji neprelaze na nasljednike, ovozemne redove i znakove odlikovanja;

5. sposobnost steći za vrieme, koje zakon ili sud opredieljuje (§. 72), spomenute urede, službe, užitke i odlikovanja.

Digitized by Google

§. 71. Tko je osudjen na obustavu političkih pravah, nemože biti:

1. članom državnoga, zemaljskoga sabora, zastupstva županijskoga podžupanijskoga i občinskoga;

2. porotnikom i priseznikom;

3. neima aktivnoga prava izbora u zastupstva spomenuta u 1. točki.

§. 72. Sud ima ustanoviti vrieme, za koje će trajati nuzkazne gubitka ureda i obustave političkih pravah i to: kod zločinstva od 3 do 10 godinah, a kod prestupakah od 1 do 3 godine.

Ako je oproštena kazan smrti ili doživotna kazan robije putem pomilovanja pretvorena u vremenitu, spomenute nuzkazne imadu trajati 10 godinah.

§. 73. Posljedice kaznene osude navedene u §§. 70. i 71. počimaju danom, kojega je osuda postala pravomoćnom.

Rokovi spomenuti u §. 72. počimaju teći, čim kazna bude pretrpljena ili se usljed pomilovanja ili zastare pretrpljenom smatra.

Po izmaku tih rokovah nevraćaju se izgubljena prava, već se samo stiče sposobnost postignuti ih iznovice.

§. 74. Za trajanja kazne slobode nesmije osudjenik krieposti ovoga zakona izvršivati nijednoga od javnih uredah, službah ili inih zvanjah, navedenih u §. 70., političkih pravah navedenih u §. 71., nesmije nadalje upotrebljivati naslovah, nositi redovah i odlikovanjah, niti uživati plaće, inih berivah, mirovine, provizije ili milostinje skopčane sa spomenutimi uredi, službami i odlikovanji.

Glava VI.

Ob odmjeri i pretvaranju kazne.

§. 75. Sudac može mienjati vrsti kazne samo u slučajevih, u kojih mu to zakon izrično dopušta, i mora suditi unutar kaznenih stavakah, ustanovljenih zakonom.

Kad zakon dopušta, da se sudi na kazan robije ili kazan državne uze, ima se suditi na robiju, ako djelo potiče iz prezirna mišljenja.

Kad zakon dopušta sudu, da izabere medju kaznom robije ili uze, ima se uzeti obzir na težinu kaznjiva djela i na mišljenje krivca.

Kada zakon dopušta izbor medju kaznom slobode i kaznom novčanom, može se u slučajevih, vriednih obzira, suditi na kazan novčanu i to posve ili od česti.

§. 76. Sudac može, ma i nebio izrično ovlašten, mjesto kazne uze, odredjene zakonom, suditi na kazan državne uze, ako s osudom radi kaznjiva djela nije po zakonu skopčan gubitak ureda ili obustava političkih pravah, i ako je krivac s obzirom na narav kaznjiva djela i na njegovu osobnost ovakove iznimke dostojan i potreban.

Digitized by Google

§. 77. Kada se pretvaraju vrsti kazne slobode, uzima se, da jednogodišnja uza ili državna uza odgovara robiji od osam mjesecih.

Neizadju li kod preračunavanja cieli dani, nesmiju se u račun uzimati slomci.

Kod pretvaranja državne uze u uzu i obratno, uzima se, da su obe vrsti kazne jednake.

§. 78. Kad se odmjeruje kazan novčana, valja uzeti obzir na imovinu, privrjedu i dohodak osudjenika.

§. 79. Mjesto neućerive novčane kazne ima se u pravilu suditi na uzu, nu stiču li se uvjeti §. 76., može se suditi na državnu uzu.

§. 80. I neućeriva novčana kazna, izrečena uz kazan slobode, ima se pretvoriti u kazan uze, dotično državne uze prema propisom prediućega paragrafa i izvršiti u onoj kaznioni, u kojoj osudjenik trpi kazan glavnu.

§. 81. Za svakih pet forintah, dotično za svaki manji iznos novčane kazne, ima se suditi na uzu ili državnu uzu od jednoga dana, nu nikada preko godine danah.

Mjesto kazni novčane, koja neiznosi više od pet forintah, može se suditi na uzu kraću od jednoga dana.

§. 82. Izvršba kazni slobode, nastupljene mjesto kazni novčane, ima se prekinuti, ako kaznenik položi novčani iznos, koj se nesmatra namirenim jur pretrpljenom kaznom slobode.

Glava VII.

O stečaju više kaznjivih djelah.

§. 83. Kada se jednim te istim djelom povrjedi više ustanovah kaznenoga zakona, ima se, ako svekolike povrjedjene ustanove naredjuju jednu te istu vrst kazni, uporaviti ona ustanova koja prieti najduže trajućom kaznom, a u slučaju nejednakih vrstah kazni, uporavlja se ona ustanova, koja prieti najtežjom vrsti kazne, bez obzira na njezino trajanje.

O težini vrsti kazne odlučuje red, kojim su navedene u §. 37. — Nu ako jedna od povrjedjenih ustanovah zakona naredjuje kazan državne uze, a druga kazan uze, ima se, neizključiv uporavu §. 76., suditi na uzu, uporaviv ipak po trajanju strožiju kaznenu stavku, odredjenu za državnu uzu.

Pravo, koje najstrožja od povrjedjenih ustanovah daje sudu, da odabere izmedju više vrstah kazni, ostaje netaknuto.

§. 84. Ustanove prediućega paragrafa uporavljuju se i onda, kada tko počini više zločinstvah, prestupakah ili prekršajah ili isto kaznivo djelo više putah; nu u tom slučaju ima se kazan s obzirom na stičuća se kaznjiva djela primjereno povisiti i to najvišja kaznena stavka upo-

Digitized by Google

raviti se imajuće kazni slobode može se povisiti najvise za jednu četvrtinu, a najvišja kaznena stavka kazni novčane najviše do dvostrukoga njezina iznosa.

Ako zakon za stičuća se kaznjiva djela naredjuje više vrstih kazne, ima se blažja kazan, o kojoj sud drži, da je primjerena za jedno od stičućih se kaznjivih djelah, pretvoriti u izreći se imajuću najtežju vrstu kazne po mjerilu §. 77.

U nijednom slučaju nesmije izrečena kazan slobode trajati preko 20 godinah.

§. 85. Kazan nepovisuje se, ako zakon na djelo više putih počinjeno radi vriednosti predmeta njegova stavlja višju kaznenu stavku.

§. 86. Ustanove ovoga zakona o gubitku službe, obustavi političkih pravah, izgonu i zaglobljenju imadu se unutar granicah §. 72. uporaviti, makar ih zakon ovaj u posebnom dielu odredio i za jedno samo od počinjenih djelah.

I novčana kazan može se izreći uz kazan slobode, makar zakon i jednomu samo od počinjenih dielah pretio tom kaznom.

§. 87. Ako se nakon osude radi kaznjiva djela pokaže, da je osudjenik kriv drugomu kojemu kaznjivu djelu, počinjenu prije nego li je osudjen, ima mu se kazan odmjeriti prema propisom §. 84., s obzirom na kazan izrečenu u prvoj osudi.

Uporava kazni smrti nebiva izključena radi kazni izrečene prvom osudom.

Glava VIII.

Razlozi koji izključuju kazneni progon i izvršbu kazni.

§. 88. Kazneni progon izključen je:

1. smrću okrivljenikovom,
2. pomilovanjem,
3. zastarom.

§. 89. Zastara izključuje kazneni progon:

1. u dvadeset godinah, ako zakon počinjenu zločinstvu prieti kaznom smrti, doživotnom, ili više nego petnaestgodišnjom kaznom slobode;
2. u petnajst godinah, ako zakon počinjenu zločinstvu prieti kaznom slobode od najviše petnajst godinah;
3. u deset godinah za sva ostala zločinstva;
4. u pet godinah, ako zakon odredjuje, za počinjeni prestupak kazan slobode dulju od šest mjesecih;
5. u dvie godine za sve ostale prestupke.

§. 90. Zastara počima;

1. za dovršena zločinstva ili prestupke danom njihova izvedenja;
2. za pokušana zločinstva ili prestupke danom, kojim je izvedeno zadnje djelo smjerajuće na počinjenje zločinstva ili prestupka.

Digitized by Google

Neuzima se obzir na vrieme, kad je nastupio posljedak, namjeravan ili potičući iz kaznjiva djela.

§. 91. Zastaru prekida svaka po kaznenom postupniku proti osumnjičenikom dopustiva odredba, upravljena proti činitelju (dioniku) radi kaznjiva djela.

Zastara prekida se samo za one osobe, proti kojim je odredba upravljena.

Prekinuta zastara počima iznova danom, kojega je odredba izdana.

§. 92. Ako se kazneni progon nemože povesti ili nastaviti prije, nego li nadležna oblast pravomoćno nerieši predtečno koje pitanje, zastara počiva, dok odnosna rješitba nepostane pravomoćnom.

§. 93. Izvršba pravomoćno izrečenih kaznah izključuje se:

1. smrću odsudjenikovom,
2. pomilovanjem,
3. zastarom.

§. 94. Smrt vlastnika neprieči, da se zaglobe predmeti navedeni u §. 63. Ovi se predmeti imadu zaglobiti i onda, ako okrivljenik umre prije, nego li se je mogla izreći osuda.

§. 95. Usljed pomilovanja nepovraćaju se dotičnikom zaglobljeni predmeti, niti se neoslobadja dužnosti naknade troškovah kaznenoga postupka i ovrhe kazni, ili naknade, koju kaznena osuda dosudjuje oštećenikom.

§. 96. Zastara izključuje izvršbu pravomoćno dosudjene kazni:

1. u dvadeset i pet godinah, ako osuda glasi na kazan smrti, doživotne ili više od petnajstgodišnje kazni slobode;
2. u dvadeset godinah, ako dosudjena kazan slobode iznosi od deset do petnajst godinah;
3. u petnaest godinah, ako je sudjeno na kazan slobode dulju od pet, a kraću od deset godinah;
4. u deset godinah, ako je izrečena kazan slobode od jedne do pet godinah ili kazan novčana preko 1000 for.;
5. u pet godinah, ako osuda glasi na državnu uzu ili uzu izpod godine danah, ili na novčanu kazan veću od 200 a nižu od 1000 for.

Zastara počima danom, kojim je osuda postala pravomoćnom.

§. 97. Kazan novčana dosudjena uz kazan slobode nezastaruje prije, nego li kazan slobode.

§. 98. Zastara kazni glavne neizključuje izvršbu pravomoćne osude, na koliko ona izriče gubitak ureda i obustavu političkih pravah.

§. 99. Zastara pravomoćno dosudjene kazni prekida se svakom odredbom nadležne oblasti smjerajućom na izvršbu kazni, naročito osudjenikovim zatvorom.

Digitized by Google

Danom izdane naredbe počima teći nova zastara.

§. 100. Zastara odštetnih tražbinah, dosudjenih pravomoćnom kaznenom osudom, ravna se po gradjanskom zakonu.

Glava IX.

O kaznenom progonu.

§. 101. Kaznjiva djela imadu se ureda radi progoniti; nu ako ovaj zakon u posebnom dielu odredi, da se stanovito kaznjivo djelo može progoniti samo na predlog ovlaštenika, javna obtužba nesmije se podignuti, ako ovlaštenik nepredloži izrično, da se povede kazneni postupak.

§. 102. Pravo predložiti, da se progoni kaznjivo djelo, ako zakon ovaj inako neodredjuje, pristoji onomu, koj je kaznjivim djelom neposredno povrjedjen.

U ime maloljetnikah, duhobolnih i korporacijah vrši ovo pravo njihov zakoniti zastupnik, a ako je on sam krivac, ima se progon povesti ureda radi.

Maloljetnici, koji su navršili osamnajstu godinu dobe svoje, mogu i sami ovo pravo vršiti.

§. 103. Ako više njim pristoji pravo predložiti kazneni progon, predlog jednoga dostaje.

Ako jedan izmedju njih propusti učiniti predlog, ili se odreče prava predložiti progon, mogu drugi vršiti to pravo.

§. 104. Pravo zahtievati progon utrnjuje po izmaku triuh mjesecah od dana, kojega je ovlašćenik doznao za kaznjivo djelo i za osobu krivca, ako kaznjivost djela nije usljed zastare prestala još prije izmaka toga roka. —

Ako zakon odredi, da se kaznjivo djelo, koje se u pravilu progoni na predlog, ima progoniti ureda radi, pravo progona neutrnjuje u gore ustanovljenu tromjesečnom roku.

§. 105. Ako je kod izvedenja kaznjiva djela, progonjiva na predlog, više osobah sudjelovalo, predlog kaznenoga progona ima tu posljedicu, da se kazneni postupak povadja proti svim bez obzira da li je koj od učestnikah u zahtjevu mučeć izpušten, ili izrično izuzet.

§. 106. Predlog, da se progoni kaznjivo djelo (§. 102.), može ovlaštenik opozvati dotle, dok javni tužitelj nepreda obtužnice.

U slučaju §. 105. opoziv predloga proti jednoj od sudjelujućih o obah, ima za posljedicu obustavu postupka proti ostalim.

§. 107. Ako zakon u posebnom dielu naredjuje, da se djelo može kazniti samo na temelju privatne tužbe, ima se kazneni postupak povesti jedino proti onim osobam, proti kojim je ovlaštenik tužbu podigo i izveo.

Digitized by Google

§. 108. Ustanove §. 102., 103. i 104. valjaju i za tužbu privatnu, nu u slučajevih progonjivih usljed privatne tužbe, u kojih je krivac sam zastupnik povrjedjena maljoljetnika, duhobolnoga ili korporacije, nepovadja se kazneni postupak ureda radi, već na zahtjev osobe, koju imenuje nadtutorstvena, skrbnička, dotično nadzorna oblast.

§. 109. Privatna tužba može se opozvati prije proglašenja osude. Nakon proglašenja osude opoziv neima krieposti.

§. 110. Ako je usljed privatne tužbe uzsljedilo riešenje suda, drugi ovlašćenici neimadu prava podignuti tužbu.

Dio drugi.

Zločinstva i prestupci.

Glava I.

Veleizdaja. Izdaja države.

§. 111. Kriv je zločinstvu veleizdaje:

1. tko kralja umori ili hotice usmrti, na tjelu ili zdravlju povriedi, za vladanje nesposobnim učini, neprijateljskoj ga moći preda, u vršenju vladarskih pravah prieči, bud silom bud prietnjom osobne slobode liši, ili samo pokuša izvesti koje od navedenih djelah;

2. tko preduzme, da silom promjeni zakoniti red, po kojem se priestolje nasljeduje, državni ustav, ustav ovih kraljevinah, ili uzakonjenu njihovu državnu zajednicu s kraljevinom Ugarskom i s drugom državom monarkije;

3. tko poduzme, da teritorijum ugarske države, ili druge države monarkije ili dio tih teritorijah utjelovi silom tudjoj državi, ili od postojeće državne sveze silom odciepi;

4. tko poduzme, da posebni temeljnim zakonom zajamčeni teritorij kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ili dio njegov silom utjelovi drugoj kojoj kraljevini ili zemlji države ugarske, ili druge države monarkije.

§. 112. Umorstvo i ubojstvo kralja, makar samo pokušano, kazni se smrću, ostala u prvoj točki §. 111. navedena djela, ako su dovršena, doživotnom robijom, ako su samo pokušana, robijom od pet do dvadeset godinah.

Kazan veleizdaje u ostalih slučajevih §. 111. jest robija ili državna uza od pet do dvadeset godinah.

§. 113. Priprava za izvedenje zločinstva veleizdaje kazni se, ako se priprava tiče veleizdaje navedene u prvoj točki §. 111., robijom do deset godinah, u drugih slučajevih veleizdaje robijom ili državnom uzom od jedne do pet godinah.

Digitized by Google

§. 114. Dogovor dvojice ili više njih, da će izvesti veleizdaju kazni se:

1. ako se dogovor tiče veleizdaje, navedene u prvoj točki §. 111. i ako su se i jednim samo djelom učinile priprave za izvedenje zločinstva, robijom od dvie do deset godina, a robijom do pet godinah, ako nisu učinjene nikakove priprave za izvedenje zločinstva;

2. ako se dogovor tiče veleizdaje navedene u ostalih točkah §. 111., robijom ili državnom uzom od dvie do deset godinah, dotično robijom ili državnom uzom od jedne do pet godinah, prema tomu, da li je učinjena koja priprava ili ne.

§. 115. Kriv je zločinstvu izdaje države ugarsko-hrvatski državljanin:

1. koj se s inostranom vladom upusti u dogovor ili s njom bud neposredno bud posredno dodje u doticaj, da ju sklone na rat ili drugo koje neprijateljsko djelo proti ugarskoj državi ili proti austro-ugarskoj monarkiji;

2. koj nakon navješćena rata, ili kad je rat jur započeo, primi službu u neprijateljskoj vojsci;

3. koj, bivši prije spomenutih dogodjajah u tudjoj ratnoj službi, nakon istih dobrovoljno u njoj ostane, ter vojuje proti oružanoj sili austro-ugarske monarkije, ili proti saveznoj ili s njom sudjelujućoj vojsci.

U slučajevih, navedenih u 1. točki kazni se izdaja države robijom ili državnom uzom od pet do dvadeset godinah, nu ako rat bude navješten, ili ako se je rat započeo, doživotnom robijom.

U slučajevih druge točke kazan je državna uza od pet do petnaest godinah, a u slučaju 3. točke državna uza do pet godinah.

§. 116. Radi zločinstva izdaje države kazni se robijom ili državnom uzom od pet do dvadeset godinah, a u slučajevih osobito pogibeljnih doživotnom robijom ugarsko hrvatski državljanin, koj:

1. tvrdjave, gradove, tvrdjice, utvrdjena mjesta, obale, klanjce, vojničke pozicije, luke, oružje, ratni materijal, magazine živeža, ladje, častnike i vojnike austro-ugarske vojske spravi pod vlast neprijatelja ili se s njim upusti u dogovor, da to učini;

2. operativne osnove, ili osnove ratnih taborah, tvrdjavah ili tvrdjicah neprijatelju priobći;

3. navalu ili napredovanje neprijatelja na zemljištu ugarske države ili austro-ugarske monarkije podpomaže;

4. neprijatelja podpomaže novcem, povećanjem ratne njegove snage, umnažanjem ratna materijala ili živeža za njegovu vojsku, ili tim, što mu olahkoćuje nabavu tih stvarih;

5. Neprijatelja podupiru zavadjanjem osobah, spadajućih na austro-ugarsku ratnu silu na vjerolomstvo;

Digitized by Google

6. oružje, ratni materijal, magazine živeža austro-ugarske vojske, nadalje mostove, nasipe, ograde, željeznice, ceste na štetu austro-ugarske vojske i na korist neprijatelja zapali, pretrgne, uništi ili na drugi način učini neuporabivimi;

7. neprijatelju priobći pozicije, položaj ili kretanje austro-ugarske vojske, neprijateljskoga uhodu ili neprijateljskoga vojnika, izaslana u pretragu, sakrije ili podupire ih savjetom ili činom, da poluče svoje svrhe ili da se spase;

8. izvede koje od djelah navedenih u ovom paragrafu na zemljištu države, s kojom austro-ugarska monarkija stoji u savezu, ili proti ratnoj sili, koja s austro-ugarskom vojskom sudjeluje.

§. 117. Proti inozemcu postupa se za rata u slučajevih točke 1. §. 115. i u slučajevih §. 116. po medjunarodnom ratnom običaju; nu proti pripadnikom druge države austro-ugarske monarkije uporavlja se u slučajevih §§. 115. i 116. ovaj zakon.

§. 118. Kriv je nadalje zločinstvu izdaje države:

1. tko po svom službenom položaju, usljed osobita povjerenja, silom, kradnjom, zatomljenjem ili himbom dozna za podatke ili viesti ili se dočepa tajnih izpravah, koje se tiču sigurnosti ili važnih interesah ugarske države ili druge države monarkije, pa ih neposredno ili posredno priobći neprijatelju;

2. tko, dočepav se na koj od gore navedenih načinah tajnih izpravah ili doznav za podatke i viesti, o kojih je rieč u prediduću točki, priobći ih inostranoj vlasti makar i nebila mu nakana staviti ih do znanja neprijatelju ili tko ih inače preda javnosti;

3. tko, dočepav se drugim kojim načinom tajnih izpravah, ili doznav za podatke i viesti, o kojih znade, da ih u državnom interesu valja držati tajnimi, priobći bud neposredno, bud posredno neprijatelju.

Kazan izdaje države u slučajevih prve točke ovoga paragrafa jest robija ili državna uza od jedne do petnaest godina, u slučajevih druge točke robija ili državna uza do pet godinah, a u slučaju treće točke, robija ili državna uza do deset godinah.

§. 119. Dogovor dvojice ili više njih, da će izvesti zločinstvo izdaje države, kazni se, ako nije učinjena nikakova priprava, robijom ili državnom uzom do pet godinah, a ako je učinjena koja priprava, robijom ili državnom uzom od jedne do deset godinah.

§. 120. Kaznjivost zločinstvah navedenih u §§. 111, 113, 114, 115 točkah 2. i 3., 116 i 118 utrnjuje, ako krivac iz vlastita nagona i prije nego li se je odkrilo djelo, odustane od priprave ili započeta izvedenja i budi sam, budi usljed prijave, učinjene za vremena, ukloni posljedice, koje su možda nastale djelovanjem njegovim ili njegovih drugovah.

Neima se kazniti ni učestnik dogovora za izvedenje zločinstvah, navedenih u prediduću točki, ako prije, nego se je osim dogovora išta

Digitized by Google

poduzelo, i prije, nego li je oblast odkrila dogovor, od istoga odstupi, svoj odstup drugovom priobći i uznastoji sklonuti ih, da i oni odustanu, ili koj dogovor prijavi oblasti.

§. 121. Radi zločinstvah, navedenih u ovom poglavju ima se i uz kazan državne uze suditi na gubitak ureda i obustavu političkih pravah.

Glava II.

Uvrjeda Veličanstva i članovah kraljevske kuće.

§. 122. Tko stavi ruku na kralja, na koliko nije počinio veleizdaje, kriv je zločinstvu uvrjede Veličanstva, i kazni se robijom od pet do dvadeset godinah.

§. 123. Tko kralja uvrjedi, kriv je prestupku uvrjede Veličanstva i kazni se uzom do dvie godine i gubitkom ureda.

Ako je uvrjeda počinjena razprostranjivanjem ili javnim izlaganjem spisah, tiskopisah ili slikah, ima se suditi na državnu uzu do tri godine i na gubitak ureda.

§. 124. Tko stavi ruku na člana kraljevske kuće — na koliko nije tim počinio djela teže kaznjiva — kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine. Gubitak ureda i obustava političkih pravah ima se izreći i uz kazan uze.

Tko uvrjedi člana kraljevske kuće, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine danah.

Ako je uvrjeda počinjena razprostiranjem ili javnim izlaganjem spisah, tiskopisah ili slikah, kazan je državna uza do dvie godine.

Glava III.

Zločinstva i prestupci tičući se članovah javnih zastupstvah i izbora njihova.

§. 125. Tko silom ili prietnjom sile zaprieči jednoga ili više članovah hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora, ugarsko-hrvatskoga zajedničkoga sabora ili delegacije, da prisustvuju sjednicam tih zastupstvah ili da u njih slobodno vrše svoje pravo glasa, kriv je zločinstvu i kazni se robijom ili državnom uzom do pet godinah.

Nuzkazna gubitka ureda i obustave političkih pravah ima se izreći i uz kazan državne uze.

§. 126. Tko silom ili prietnjom sile zaprieči, da član inoga kojega zastupstva sjednici prisustvuje ili u njoj slobodno vrši svoje pravo glasa, kriv je prestupku i kazni se uzom do pet godinah i gubitkom ureda.

§. 127. Tko izborne listine izkrivi tim, što u nje unosi osobe, kojim odbor pozvan, da popiše birače ili izbornike, nije priznao pravo izbora, ili što u nje neunosi osobah, kojim je odbor izborno pravo pri-

*

Digitized by Google

znao, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine, a ako je krivac bio članom popisujućega odbora, uzom do tri godine.

§. 128. Javni činovnici, koji na zahtjev odbora popisujućega osobe, imajuće pravo izbora, posvjedoče neistinite okolnosti, da liše izbornoga prava osobu, kojoj to pravo pripada, ili da ga priskrbe onoj, kojoj nepristoji; nadalje, članovi popisujućega odbora, koji izkrive, zataje ili unište uredovne izprave, tičuće se izbornoga prava pojedinih, krivi su prestupku, i kazne se uzom do dvie godine i novčanom globom.

§. 129. Tko silom, prietnjom sile ili himbom zaprieči birača ili izbornika u slobodnom vršenju izbornoga prava, kriv je prestupku povrjede izbornoga prava i kazni se uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 100 for.

§. 130. Tko biraču ili izborniku da ili obeća novac ili ma koju korist, pogodnost ili užitak, da u obće neglasuje ili da glasuje ili neglasuje za stanovitoga kandidata, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah i novčanom globom od 500 for.

Ista se kazan uporavljuje i na birače ili izbornike, koji da dadu ili uzkrate glas, ili da u obće neglasuju, primu novac, korist, pogodnost ili užitak, ili prihvate takova obećanja, ili rodjaci kojih (§. 18.) njihovim znanjem primiše novac, korist, pogodnost, ili prihvatiše obećanje takovo.

§. 131. Javni činovnik, koj djelom, spadajućim u njegov uredovni djelokrug, ili obećanjem takova djela nastoji sklonuti izbornika ili birača, da neglasuje u obće ili da glasuje ili neglasuje za stanovitoga kandidata, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine danah.

§. 132. Član odbora, koj rukovodi izbor, kriv je prestupku i kazni se uzom do pet godinah, ako izborne cedulje uništi, zataji, pomnoži, njihov sadržaj preinači, ustmeno dani glas zabilježi proti očitovanoj volji glasujuće osobe, glasove krivo sbroji, izborne listine ili urne uništi, odnese ili na ma koji drugi način glasovanje ili njegov posljedak izkrivi ili izborni čin osujeti.

§. 133. Tko nebudući član odbora, koj rukovodi izbor, izborne cedulje uništi, zataji, pomnoži, njihov sadržaj preinači, izborne listine ili urne uništi ili odnese, kazni se radi prestupka uzom do godine danah.

§. 134. Tko pod tudjim imenom glasuje ili prijavi, da će glasovati, tko u jednom te istom izbornom kotaru glasuje više putah ili u izbornom kotaru glasuje iza kako je u kojem drugom jur glasovao, kazni se radi prestupka uzom do mjesec danah i novčanom globom do 100 for.

§. 135. U slučajevih §§. 132. i 133. može se povesti kazneni postupak samo onda, ako je prijava učinjena za izbora izbornom odboru ili osam danah poslje proglašena izbora političkoj oblasti ili sudu.

Digitized by Google

U slučajevih §§. 129, 130, 131. i 134. pako kazneni je progon isključen, ako prijava nije podnešena sudu trideset danah poslje dana, kojega je kaznjivo djelo počinjeno.

§. 136. Radi kaznjivih djelah, navedenih u §§. 127. do uključivo 134. ima se uz kazan slobode suditi na obustavu političkih pravah, a na gubitak službe samo onda, ako je krivac obnašao javnu službu, kad je počinio kaznjivo djelo.

Glava IV.

Zločinstva i prestupci proti javnoj vlasti.

§. 137. Zločinstvo ustanka počinjeno je, ako se množtvo ljudih sgrne da silom ili prietnjom sile zaprieči djelovanje hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora, jedne od dvijuh kućah zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora, delegacije jedne od njih, odborah spomenutih zastupstvah, zajedničke ugarsko-hrvatske vlade, vlade zemaljske, druge koje oblasti, javnoga činovnika ili osobe, obnašajuće javnu službu ili da ih primora nješto zaključiti ili nezaključiti, donieti ili opozvati naredbu ili odredbu, obaviti ili propustiti uredovno djelo.

Kazan ustanka proti hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu saboru, zajedničkomu ugarsko-hrvatskomu saboru, delegaciji, ili koje mu od odbora, njihovih zajedničkoj vladi ili vladi zemaljskoj, jest robija ili državna uza od pet do petnajst godinah, a kazan ustanka proti drugoj kojoj oblasti ili činovniku jest robija ili uza do pet godinah.

§. 138. Dogovor dvojice ili više njih, da će počiniti ustanak, kazni se kao zločinstvo:

1. ako je ustanak dogovoren proti zastupstvom i vladam, navedenim u §. 137. i nije učinjena nikakova priprava, državnom uzom od šest mjesecih do tri godine, ako je učinjena koja priprava, državnom uzom od jedne do pet godinah;

2. ako je ustanak dogovoren proti drugoj kojoj oblasti ili organu njezinu i nije učinjena nikakova priprava, uzom od tri mjeseca do godine danah, ako je učinjena koja priprava, uzom od jedne do tri godine.

§. 139. Učestnici sgrnuća neimaju se kazniti, ako se usljed naloga gradjanske ili vojničke oblasti udalje od mjesta sgrnuća i kod istoga više neučestvuju.

Nekaznjivost neproteže se na začetnike i kolovodje sgrnuća, ni na druga kaznjiva djela, koja je tko počinio, učestvujući kod sgrnuća.

§. 140. Ustanova druge točke §. 120. uporavljuje se i u slučaju dogovorena ustanka.

§. 141. Tko izvan slučaja §. 137. silom ili prietnjom sile primora oblast, javnoga činovnika ili osobu, obnašajuću javnu službu, da obavi ili propusti uredovno djelo, kriv je zločinstvu javnoga nasilja proti oblasti, ter se kazni robijom ili uzom od jedne do pet godinah.

Digitized by Google

§. 142. Izraz „oblast“ obuzima sve državne, zemaljske i občinske upravne i sudbene oblasti, kao i oblasti vojničke.

Pod izrazom „organ oblastih“, „javni činovnici“, „osobe obnašajuće javnu službu“, razumjevaju se svi činovnici i službenici, namješteni kod spomenutih oblastih, naročito pako:

1. sve javne vojničke i gradjanske straže;

2. nadzorno i manipulacijonalno osoblje kod željeznicah, nalazećih se u javnom prometu, i kod državnih brzojavah;

3. poljari, lugari, riečki vidoci, nadziratelji lovištah, čuvari nasipah i u obće osobe odredjene, da čuvaju vlastničtvo i ljude, makar i namještene po posebnicih, ako su po javnoj oblasti zaprisegnute;

4. osobe, kojim je u pojedinih slučajevih povjerena izvršba uredovna posla, ili koje su prizvane, da sudjeluju kod uredovanja ili da ga podupru.

§. 143. Tko stavi ruku na osobu obnašajuću javnu službu, kad ona ureduje, kazni se radi prestupka uzom do godine danah.

§. 144. Tko osobu obnašajuću javnu službu uvrjedi ili nepovlašteno smeta, kad ona ureduje, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah ili novčanom globom od 500 forintah.

§. 145. Uzom do godine danah i novčanom globom kazni se radi prestupka podmićenja:

1. tko javnomu činovniku da, obeća ili ponudi dar, ili inu korist, da ga sklone na djelo ili propust, kojim bi vršeć službu povrjedio svoju dužnost;

2. tko javnomu činovniku da dar ili inu korist usljed ili povodom djela ili propusta, kojim je vršeć službu povrjedio svoju dužnost.

§. 146. Radi zločinstva podmićenja kazni se robijom do pet godinah ili uzom i kaznom novčanom do 2000 for., tko sudcu, obraniku, porotniku ili priseźniku dade, ponudi ili obeća dar ili inu korist, da kaznenu ili gradjansku pravdu rješi, ili kod njezina rješenja sudjeluje u prilog ili na štetu koje stranke.

§. 147. Tko hvaleć se prijateljstvom s javnimi činovnici, i uplivom na nje, primi novac ili inu korist, ili dade si novac ili drugu korist obećati u ime nagrade za svoje posredovanje, ili pod izlikom, da će kojega činovnika podmititi ili nagraditi, kazni se radi prestupka uzom do godine danah i novčanom globom do 500 for.

§. 148. Tko nepovlašteno obavi djelo, o kojem zna, da spada na javnu službu, koje on neobnaša, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah ili novčanom globom do 300 forintah.

§. 149. Tko nepovlašteno od trani ili povrjedi uredovni pečat, koj je oblast ili organ njezin udario, da predmete zaplieni ili označi, ili tko otvori mjesto ili spremu, na kojoj je uredovni pečat postavljen u

Digitized by Google

zatvora stvarih, koje se u mjestu ili u spremi nalaze, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah ili novčanom globom do 300 fr.

§. 150. Tko nepovlašteno uništi, odstrani ili ošteti javne knjige, registre, izprave ili stvari, koje se čuvaju kod oblastih, kazni se radi prestupka uzom ili novčanom globom do 500 for.

§. 151. Tko zatvoreniku pribavi slobodu tim, što ga pusti iz mjesta, u kojem je zatvoren, li rieši nadzora, pratnje ili straže, pod kojom se nalazi, ili tko pomogne zatvoreniku uskočiti, kazni se radi prestupka uzom.

§. 152. U slučajevih navedenih u §-ih 137. i 138. ima se suditi na gubitak ureda i obustavu političkih pravah i uz kazan državne uze ili uze.

U ostalih slučajevih ove glave ima se i uz spomenute kazne suditi samo na gubitak ureda.

Glava V.

Prestupci proti obranbenoj sili.

§. 153. Tko se posluži himbom, da sebe ili kojega drugoga oslobodi od obranbene dužnosti, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine danah i novčanom globom.

§. 154. Tko da neizpuni obranbene dužnosti ostavi teritorij austro-ugarske monarkije, ili za novačenja boravi izvan toga teritorija, kazni se radi prestupka uzom do godine danah i novčanom globom.

§. 155. Tko se učini nesposobnim za izpunjenje obranbene dužnosti tim, što se sam osakati, ili bolest si pribavi, ili što se po drugom dade osakatiti ili bolest si pribaviti; tko drugoga na njegov zahtjev za izpunjenje obranbene dužnosti učini nesposobnim, kazni se radi prestupka uzom od jedne do tri godine i novčanom globom.

Ustanova §. 48. zakon. čl. XL. ugarskoga sabora od god. 1868. ob obranbenoj sili ostaje netaknuta.

§. 156. Tko vojnika na dopustu, pričuvnika ili vojnika spadajućega u dopustno stanje, ili naknadnu pričuvu vojske, ratne mornarice ili domobranstva zavede na neposlušnost proti sazivnoj zapovjedi, kriv je prestupku, i kazni se, ako je djelo počinjeno u vrieme mira, uzom do tri mjeseca, a ako je počinjeno nakon navještena rata, uzom ne izpod tri mjeseca, novčanom globom, gubitkom ureda i obustavom političkih pravah.

§. 157. Tko osobu spadajuću na vojsku, ratnu mornaricu ili domobranstvo zavede, da odbjegne, (desertira), tko vojničkoga bjegunca znalice primi u svoju kuću ili mu na ini način pomaže, da se sakrije ili spasi, kazni se radi prestupka, ako je djelo počinjeno u vrieme mira uzom do dvie godine, a ako je počinjeno nakon navještena rata uzom

Digitized by Google

ne izpod tri njeseca, novčanom globom, gubitkom ureda i obustavom političkih pravah.

§. 158. Tko u vrieme mira bude uhodio odredbe ili prodmete, koji se tiču ratne sile države, ili njezine ratne obrane, i o kojih on znade, ili može znati, da se imadu držati tajnimi, u svrhu, da ih priobći tudjoj kojoj državi, kazni se radi prestupka uzom, novčanom globom, gubitkom ureda i obustavom političkih pravah.

§. 159. Kriv je prestupku i kazni se kaznami predidućega paragrafa, koj putem štampe priobći položaj, kretanja, jakost i operacije ratne sile austro-ugarske monarkije, obavjesti o stanju tvrdjavah i utvrdah, o količini oružja, ratnog materijala i predmetah, tičućih se spreme vojske, o shraništih, količini, kakvoći i opremi živežnih sredstvah, ako su ovakova priobćivanja zabranjena ili ako se iz naravi obavjestih ili iz okolnostih može razabrati, da će povrjediti državne interese.

Ova se ustanova neuporavlja na razprostranje obavjestih, koje je vlada sama predala javnosti.

§. 160. Tko u vrieme rata ili kad je dio vojske za rat spreman, neizpuni ili neizpuni prema utanačenim uvjetom dobavnih ugovorah, koji se tiču potrebah vojske, ratne mornarice ili domobranstva, kazni se radi prestupka uzom do dvie godine i novčanom globom.

Istom se kaznom kazne i podzakupnici, dobavitelji, posrednici i punomoćnici, koji su, znajući za svrhu dobave, hotice ili s nepomnje skrivili da nije izpunjena.

Istom se kaznom napokon kazne i poduzetnici opremah, kao što i osobe namještene kod opremnih zavodah, koje su hotice ili s nepomnje krive, da se vojska ili njezine potrebоće nisu opremile kako valja.

§. 161. Ustanove §. 46. i 47. zakonskoga članka XL. ugarskoga sabora od godine 1868. ob obranbenoj sili tičuće se onih, koji se bez dozvole ožene ili nestave pred novačujuće povjerenstvo i dionikah kod takovih kaznjivih djelah, ostaju netaknute.

Glava VI.

Zločinstva i prestupci proti javnomu redu.

§. 162. Tko javno pred množtvom ljudih ili razprostranjivanjem ili javnim izdanjem spisah, tiskopisah ili slikah, kojim znade za sadržaj, dotično znamenovanje, neposredno uzaziva na počinjenje zločinstva ili prestupka, kazni se kao začetnik, ako je usljed uzaziva kaznjivo djelo zbilja počinjeno.

Ako je uzaviv ostao bez uspjeha, kriv je prestupku i kazni se uzom ili državnom uzom do dvie godine i novčanom globom.

Nu neuspjeli uzaziv na veleizdaju ili izdaju države tvori zločinstvo i kazni se robijom ili državnom uzom do pet godinah.

Digitized by Google

U slučajevih prediduće točke ima se suditi uz kazan državne uze na gubitak ureda i obustavu političkih pravah.

§. 163. Kriv je prestupku i kazni se državnom uzom do dvie godine, novčanom globom i gubitkom ureda, tko na načine navedene u §. 162. uzaziva neposredno

1. na neposlušnost proti zakonu ili proti naredbam, odredbam ili zaključkom izdanim po oblastih u zakonitu djelokrugu;

2. na mržnju proti vjerozakonskim družbam, narodnostim ili pojedinim razredom pučanstva ili proti uredbam braka i vlastničtva;

3. tko ovakove uzazive razprostranjuje.

§. 164. Kriv je zločinstvu i kazni se državnom uzom do pet godinah, tko na načine navedene u §. 162. napada nepovrjedivost osobe kraljeve, zakoniti red, po kojem se priestolje nasljeduje, ustavni način vladanja ili pravno-obvezatnu moć zakonah; tko razdražuje proti pojedinim uredbam ustava, proti svezi postojećoj s drugom državom monarkije, proti državnoj zajednici postojećoj medju zemljami ugarske krune, proti temeljnim zakonom zajamčenoj cjelokupnosti ovih kraljevinah, proti zakonitim pravom kralja, državnoga ili zemaljskoga sabora, njihovih izaslanikah ili proti delegaciji.

Uz kazan slobode ima se izreći i gubitak ureda.

§, 165. Tko na načine navedene u §. 162. slavi ili opravdava djela, koja zakon označuje kao kaznjiva, ili tko na spomenute načine hvali ili odlikuje činitelja ovakova djela, kazni se radi prestupka državnom uzom ili uzom do šest mjesecah, novčanom globom do 500 for. i gubitkom ureda.

Kazneni progon može se povesti samo onda, ako je prijava učinjena sudu u roku od tri mjeseca nakon počinjena kaznjiva djela.

§. 166. Sgrnuće množtva ljudih, da oružjem napadne pojedine razrede pučanstva, narodnosti ili vjerozakonske družbe, tvori zločinstvo i kazni se na začetnicih i kolovodjah državnom uzom od jedne do deset godinah, na ostalih učestnicih državnom uzom do pet godinah.

Uz kazan slobode ima se suditi i na gubitak ureda.

U predpostavah §. 139. neimadu se kazniti učestnici sgrnuća predvidjena ovim paragrafom.

§. 167. Dogovor dvojice ili više njih da će počiniti zločinstvo, navedeno u §. 166., tvori zločinstvo i kazni se. ako nije učinjena nikakova priprava, državnom uzom do dvie godine, a ako je učinjena koja priprava, državnom uzom od jedne do pet godinah. U obih slučajevih ima se suditi i na gubitak ureda.

Ustanova druge točke §. 120. uporavljuje se i u slučaju dogovora, da će se izvesti zločinstvo §. 166.

Digitized by Google

§. 168. Ako više osobah sklopi družtvo, da bud pojedince, bud zajednički počinjavaju kaznjiva djela proti sigurnosti osobe i imetka, utemeljitelji i glave takovih družtvah kazne se robijom do pet godinah, a učestnici robijom do dvie godine.

Proti članovom ovakovih družtvah može se odrediti i redarstvena pazka.

§. 169. Ako sgrnuto množtvo ljudih počini nasilje na osobah ili na tudjemu vlastničtvu ili silovitom provalom smete mirno posjedovanje zemljišta, ili pravah, koja se njega tiču, kazne se svi koji su kod sgrnuća učestvovali, radi prestupka uzom ne izpod šest mjesecah; nu učestnici sgrnuća, koji su nasilja na osobah ili stvarih počinili, kao i začetnici i kolovodje, krivi su zločinstvu i kazne se robijom ili uzom od jedne do pet godinah, dapače i robijom do deset godinah, ako je podhvat bio osobito pogibeljan.

Proti njim može se odrediti i redarstvena pazka.

§. 170. To izim slučaja §. 169. da počini nasilja na osobah ili na tudjem imetku, silovito provali u koj stan, poslovnicu ili u ogradjene prostorije, kazni se radi prestupka uzom do tri godine, nu ako je bio oružan, ili ako je više njih provalilo, ili ako je nasilje počinjeno, — na koliko nije učinjeno težje kaznjivo djelo, — kazan je uza ne izpod šest mjesecah.

§. 171. Radi prestupka povrjede kućnoga prava kazni se uzom do šest mjesecah, tko neimajući prava, nu ne u namjeri da počini nasilje, proti volji ovlaštenika silom, pogibeljnimi prietnjami, varkami, porabom krivih ključevah, hineć zapovjed oblasti, ili na ma koj drugi način uljeze u tudje prostorije (§. 170.), tko nepovlastno u njih boraveći neudalji se na zahtiev ovlaštenika, ili tko god je u njih nadjen noću.

Ako je krivac bio oružan, ili ako ih je više uljezlo, kazan je uza od jednoga do šest mjesecah.

§. 172. Tko bud silom, bud prietnjom sile, bud grdjenjem, bud tim što oduzme orudje, ili na drugi koj način pokuša sklonuti radnika, da pristupi k dogovoru, usljed kojega neima raditi, dok mu se nepovisi plaća; tko na gore navedene načine nastoji sklonuti vlastnika tvornice ili majstore, da pristupe k dogovoru usljed kojeg imadu radnike odpustiti, dok neprivole uz obaljenje plaće; tko na navedene načine nastoji sklonuti prodavalca živežnih sredstvah, da pristupi k dogovoru smjerajućem na povišenje ciene živeža; tko na navedene načine nastoji zapriečiti radnika, tvorničara ili prodavalca, da od utanačena dogovora odstupi, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah.

Istom se kaznom imadu kazniti i oni, koji se sgrnu pred tvornicami, radionicami, ili mjesti, gdje su radnici zabavljeni, ili gdje borave

Digitized by Google

štarčici tvornice ili njihovi poslovodje, da zaprieče radnju, ili sklonu radnike da radnju obustave.

§. 173. Tko, nebuduć zakonom ili vladom ovlašten, skuplja ili vježba čete, tko preuzme zapovjedničtvo takovih četah ili mjesto častnika u njih, tko, znajući da se takove čete skupljaju nepovlašteno, obskrbljuje ih živežem, oružjem ili ratnimi potrebami, kazni se radi zločinstva državnom uzom od jedne do pet godinah, novčanom globom i gubitkom ureda.

Tko se takovim četam pridruži, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine.

§. 174. Kriv je prestupku i kazni se uzom, tko doznav vjerodostojno, da se kani počiniti veleizdaja, izdaja države, djelotvorna uvrjeda Veličanstva, umorstvo, razbojstva, grabež čovjeka, silovanje, ili koje od zločinstvah, navedenih u glavi VIII. XXV., propusti učiniti prijavu, ili obavjestiti osobu, kojoj pogibelj prieti, ako je za nakanu doznao u vrieme, kad je bilo moguće zapriečiti zločinstvo, ako nadalje učinjenom prijavom ili obavjesti nebi ni sebe, ni svojih rodjakah (§. 18.) izložio pravoj pogibelji, napokon, ako zločinstvo bje počinjeno ili pokušano.

Glava VII.

Zločinstvo i prestupci, koji se tiču vjerozakona.

§. 175. Tko javno hulji Boga, ili nastoji odvratiti druge od vjere u Boga, kazni se radi zločinstva robijom ili državnom uzom do pet godinah. I uz državnu uzu ima se suditi na gubitak službe i obustavu političkih pravah.

§. 176. Uzom do godine danah kazni se radi prestupka, tko se javno ruga odredbam, naukom ili obredom priznate vjeroizpovjesti.

§. 177. Uzom do tri godine i gubitkom službe kazni se radi prestupka, tko silom, prietnjami i pogrdami smete ili zaprieči sljedbenike priznate vjeroizpovjesti u obavljanju dopuštene javne religiozne svetčanosti, ili tko na spomenute načine smeta ili zaprieči obavljanje religioznih obredah, funkcijah ili pobožnostih priznate vjeroizpovjesti.

Tko na drugi koj način smete ili zaprieči obavljanje religioznih obredah, funkcijah ili pobožnostih priznate vjeroizpovjesti, kazni se uzom do godine danah.

§. 178. Uzom do tri godine i gubitkom službe kazni se radi prestupka i onaj, koj javno ili u mjestih, opredjeljenih za obavljanje obredah, funkcijah ili pobožnosti priznate vjeroizpovojesti, riečmi pogrdi predmete posvećene bogoštovju, ili tko da ih pogrdi, stavi na nje ruku, ošteti ili uništi ih.

Digitized by Google

§. 179. Uzom ne izpod šest mjesecah kazni se tko uvrjedi stavni ruku na duhovnika priznate vjeroizpovjesti, kad obavlja religiozni obred ili funkciju; tko pako duhovnika obavljajućega religiozni obred ili funkciju tjelesno ozliedi, ako djelo nije teže kažnjivo, kazni se uzom ne izpod godine danah.

U slučajevih ovoga §. ima se izreći gubitak službe.

§. 180. Tko za obavljanja religiozna obreda, funkcije, pobožnosti ili dopuštene javne religiozne svetčanosti svojim ponašanjem prouzrokuje javnu sablazan, kazni se uzom do šest mjesecah.

§. 181. Tko snubi pristaše za zabranjenu religioznu sektu, ili na drugi koj način nastoji, da ju razširi, kazni se uzom do godine danah i gubitkom službe.

Glava VIII.

Krivotvorenje novca.

§. 182. Kriv je zločinstvu krivotvorenja novacah, tko:

1. kovani ili papirni novac iduci u ovo ili inozemstvu patvori, ili po drugih patvoriti dade;

2. na pravom kovanom ili papirnom novcu učini ili učiniti dade promjenah takovih, usljed kojih dobiva priliku novca veće vriednosti;

3. nutarnju vriednost zlatnoga i srebrnoga novca na koj god način umanji ili umanjiti dade;

4. novcu, koj neide, dade ili čini dati priliku novca, koj još valja (ide) i to u svrhu, da novac na navedene načine patvoren ili krivotvoren bude stavljen u promet kao novac pravi, dotično imajući podpunu prilici odgovarajuću vriednost.

§. 183. Krivotvorenje novca u slučajevih točke 1., 2. i 4. §. 182. kazni se robijom do deset godinah ili uzom ne izpod dvie godine, a u slučaju 3. točke robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

Tko patvori ili na načine navedene u §. 182. krivotvori sitan novac ili papirni novac, koj ga zastupa, kriv je prestupku i kazni se uzom od tri mjeseca do tri godine.

Sud može nad krivcem odrediti i redarstvenu pazku.

§. 184. Dogovor da će se izvesti koje od djelah navedenih u §. 182., ako je učinjena kakova priprava, kazni se kao prestupak uzom do tri mjeseca.

§. 185. Kaznami §. 183. kazni se i onaj, koj stavi u promet novac, što no je sam patvorio ili krivotvorio, ili po drugih patvoriti ili krivotvoriti dao bez namjere označene u §. 182., pa i onaj koj novac po kom drugom patvoren ili krivotvoren nabavi za sebe ili za druge, preuzme ili u zemlju uvede, da se stavi u promet.

Digitized by Google

§. 186. Tko osim slučajevah §§. 182. i 185. stavi u promet patvoren ili krivotvoren novac, kazni se radi zločinstva prevarne porabe kriva novca:

1. robijom do tri godine, ili uzom ne izpod godine, ako vriednost patvorena ili krivotvorena novca nadmašuje pet sto forintah;

2. robijom do dvie godine ili uzom ne izpod šest mjesecah, ako vriednost patvorena ili krivotvorena novca iznosi manje od pet sto forintah, ili bez obzira na iznos, ako je predmet prevarne porabe zlatni ili srebrni novac, kojemu je nutarnja vriednost umaljena.

§. 187. Kriv je prestupku prevarne porabe novca i kazni se uzom do šest mjesecah, tko osim slučajevah §-ah 182. i 185. stavi u promet patvoren ili krivotvoren sitan novac ili papirni novac, koj ga zastupa.

§. 188. Tko znalice stavi u promet patvoren ili krivotvoren novac koj je primio kao pravi, dotično kao novac imajući podpunu vriednost, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecih i novčanom globom do 500 forintih.

§. 189. Imadu se smatrati ravnimi papirnomu novcu: tiskane obveznice, glaseće na donositelja, bankine note, dionice ili zastupajuće ih medjutomnice, doznake ili namire, kao i k ovim papirom spadajuće kamatnice, učestnice ili obveznice (Coupons i Talons), koje su izdane od koje državne vlade, od javne blagajne, ovlaštene na izdavanje takovih papirah, občine, družtva, zadruge, korporacije ili privatne osobe.

Ova ustanova valja i onda, ako su na tiskanoj izpravi dodani rukopisom podpis izdatnika ili pojedine rieči.

§. 190. Ravne su nadalje papirnomu novcu one na ime glaseće obveznice s njihovimi Couponi i Taloni, koje izda ugarska vlada, ili koja ugarska državna blagajna i koje su predmet burzovnoga prometa.

§. 191. U slučajevah, navedenih u ovoj glavi, ima se uz kazan uze suditi na gubitak službe i na obustavu političkih pravah.

Glava IX.

Krivorota, krivo svjedočanstvo, objeda.

§. 192. Radi zločinstva krivorote kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah i novčanom globom, tko pred sudom ili drugom kojom oblasti, nadležnom za primanje prisegah, prisegom potvrdi neistinu, koju je kao stranka izkazao.

Ako zakon mjesto prisege zahtjeva od stranke svetčano obećanje, da će po savjesti istinu kazati, ovakovo je obećanje ravno prisegi.

§. 193. Tko pred sudom ili drugom kojom oblasti (§. 192.) kao svjedok kaže neistinu, ili istinu zataji, ter svoja kazivanja potvrdi prisegom, ili mjesto prisege u slučajevih, u kojih to zakon pripušta, svetčano se zavjeri, da će po savjesti istinu kazati, kazni se radi zločinstva

Digitized by Google

kriva svjedočanstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Nu krivi svjedok kazni se:

1. robijom od pet do dvadeset godinah, ako je u kaznenoj pravdi krivo svjedočio na štetu okrivljenika, osudjena na smrt;

1. robijom od dvie do dest godinah, ako je u kaznenoj pravdi krivo svjedočio na štetu okrivljenika, osudjena na robiju ili na drugu kazan slobode preko pet godinah.

§. 194. Radi prestupka kriva svjedočanstva kazni se:

1. uzom do godine danah, tko u kaznenoj parnici krivo svjedoči na štetu okrivljenika, neosudjena ili osudjena radi prekršaja;

2. uzom od tri mjeseca do dvie godine, tko je krivo svjedočio u gradjanskoj pravdi ili inoj izvankaznenoj razpravi i ako vriednost priepora nije nadmašila svotu od 100 for.

§. 195. Uz kazan slobode ima se u svih slučajevih §§. 193. i 194. suditi i na novčanu globu, ako je krivac počinio kaznjivo djelo, da sebi ili drugomu namakne protupravnu korist.

§. 196. Kazne §§. 193. 194. i 195. uporavljuju se i na onoga, koj pred sudom ili drugom oblasti pod prisegom, ili uz poziv na jur položenu uredovnu prisegu kao vještak dade lažno mnienje, ili kao tumač ili prevoditelj ustmeno ili pismeno lažno tumači ili prevodi.

§. 197. Svjedok, vještak, tumač i prevoditelj, koj u karnostnoj iztragi proti javnomu činovniku, odvjetniku ili javnomu bilježniku krivosvjedoči, dotično dade lažno mnienje, lažno tumači ili prevodi, kazni se radi prestupka uzom do tri godine; nu ako je krivo svjedočeno, odnosno lažna izjava učinjena na štetu iztraženika, ter isti bude odpušten, dotično lišen prava odvjetovanja ili ureda bilježničkoga, kazan je krivcu uza ne izpod godine.

Ove ustanove uporavljaju se i onda, ako gradjanska osoba krivo svjedoči u razpravi pred vojničkim počastnim sudom.

§. 198. Tko se krivo zakune (§. 192.), krivo svjedoči, dade lažno mnienje, lažno tumači ili prevodi (§§. 193., 194., 196. i 197.) iz nepomnje, kazni se radi prestupka uzom do godine danah.

§. 199. Ako svjedok, vještak, tumač ili prepoditelj lažna svoja kazivanja dotično mnienja, tumačenja ili prevod nepotvrdi prisegom ili zavjerom, ravnom prisegi, ili uz poziv na uredovnu jur položenu prisegu, kazni se radi prestupka uzom.

§. 200. Radi djelah navedenih u §§. 192—199. neima se krivac kazniti:

1. ako bi kazivanjem istine bio samoga sebe obtužio radi kojega zločinstva ili prestupka;

Digitized by Google

2. ako je pred donešenom rješitbom kod dotične oblasti opozvao [illegible] prisegu, krivo svjedočanstvo, lažno vještačko mnienje ili izjavu [illegible]je, nego li bude proti njemu učinjena prijava, i prije nego li je iz kriva njegova izkaza nastala šteta za drugoga;

3. ako je krivac po ustanovah kaznenoga postupnika bio oprošten od dužnosti svjedočenja, a nije bio o tom pravu podučen.

§. 201. Tko nastoji privoliti drugoga, da počini koje od djelah, navedenih u §§. 192—197., kazni se, ako bez njegova upliva kaznjivo djelo nebude počinjeno:

1. radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom, ako se svjedočanstvo tiče zločinstva ili prestupka;

2. radi prestupka uzom do šest mjesecah, ako se svjedočanstvo tiče prekršaja;

3. radi prestupka uzom do dvie godine, ako se radi o svjedočenju u gradjanskoj pravdi.

U slučajevih, u kojih je krivac nastojao privoliti drugoga, da sebi ili drugom namakne protupravnu korist, ima se uz kazan slobode suditi i na novčanu globu.

§. 202. To učini oblasti prijavu, kojom objedi kaznjivim djelom čovjeka, o kojem zna, da je nedužan, ili tko podmetne kriva dokazala ili izmisli razloge sumnje proti drugomu, o kojem zna, da je nedužan, kriv je objedi.

Objeda je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom, ako se tiče zločinstva ili prestupka; ona je prestupak i kazni se uzom do godine, ako se tiče prekršaja.

Bude li objedjena osoba osudjena, ima se suditi na kazne odredjene u §§. 193. i 194., a uz kazan slobode i na novčanu globu u slučaju predvidjenom u §. 195.

Ustanova druge točke §. 200 upravljuje se i kod objede.

§. 203. Ako usljed objede nebude poveden kazneni progon, krivac kazni se radi prestupka i to samo na zahtjev objedjene osobe uzom do godine danah i novčanom globom do 500 for.

§. 204. Tko zna za čine i dokazala, o kojih visi odrješenje osobe nedužno podvrgnute kaznenoj iztragi radi zločinstva ili prestupka, ili oslobodjenje osobe nedužno jur osudjene radi zločinstva ili prestupka, ter ih nepriobći dotičniku, njegovim rodjakom ili dotičnoj oblasti, akoprem je mogao to učiniti, a da neizloži ozbiljnoj pogibelji ni sebe ni svojih rodjakah (§. 18.) ni nedužne treće osobe, kazni se radi prestupka uzom do tri godine.

§. 205. Radi zločinstvah, navedenih u ovoj glavi, ima se i uz kazan uze suditi i na gubitak službe.

Digitized by Google

§. 206. Zastara kaznjiva djela, počinjena krivim svjedočanstvom i objedom, počiva dotle, dok traje kazan slobe, naložena onomu, na štetu kojega bje krivo svjedočeno, ili koji bje objedjen.

§. 207. Bude li tko osudjen radi djelah, navedenih u ovoj glavi, ima se oštećenik, ako to zahtieva, ovlastiti, da osudu o trošku krivca razglasi putem štampe, ter se u osudi samoj ima ustanoviti način i rok toga proglašenja.

Glava X.

Zločinstva i prestupci proti ćudorednosti.

§. 208. Kriv je zločinstvu silovanja i kazni se robijom do petnajst godinah ili uzom ne izpod godine, tko silom ili prietnjom, da će s mjesta učiniti silu, primora žensku glavu, da s njim izvan braka spolno obći, ili tko žensku glavu izvan braka spolno upotriebi, lišiv ju prije u tu svrhu sviesti ili staviv ju upoložaj, da mu se nemože oprieti.

Ako je silovana osoba usljed silovanja umrla, kazan je doživotna robija; a ako joj je silovanjem zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda (§§. 266., 269.), robija do dvadeset godinah.

§. 209. Tko izvan braka spolno upotrebi žensku glavu lišenu sviesti ili nalazeću se u položaju, u kojem mu se nemože oprieti, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Ako je spolno upotrebljena osoba usljed toga umrla, kazan je robija do dvadeset godinah; a ako joj je spolnim upotrebljenjem zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda (§§. 266., 267.) robija do petnajst godinah.

§. 210. Kaznom prediućega §-a kazni se radi zločinstva i onaj, koj spolno obći s neporočnom djevojkom, koja nije jošte navršila četrnajste god.

§. 211. Tko silom ili prietnjom, da će s mjesta silu učiniti, izvan slučaja §. 208., primora drugoga na bludno djelo, ili tko bludno djelo počini na osobi, koju je u tu svrhu lišio prije sviesti ili postavio u položaj, da mu se nemože oprieti, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod 6 mjesecah.

Ako je silovana osoba usljed silovanja umrla, kazan je robija do dvadeset godinah; a ako joj je silovanjem zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda (§§. 266., 267.), robija do petnajst godinah.

§. 212. Tko počini bludno djelo (§. 211.) na osobi lišenoj sviesti, ili nalazećoj se u položaju, u kojem mu se nemože oprieti, kazni se robijom do tri godine jli uzom ne izpod šest mjesecah.

Ako je bludno upotrebrebljena osoba usljed toga umrla, kazan je robija do petnajst godinah, a ako joj je zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda, robija do deset godinah.

Digitized by Google

§. 213. Kaznom prediducega §-a kazni se radi zločinstva i onaj, koj bludno djelo počini na osobi, koja nije navršila četrnajste godine, ili tko takovu osobu zavede, da počini ili trpi bludno djelo.

§. 214. Krivi su zločinstvu i kazne se robijom do tri godine ili uzom ne izpod tri mjeseca: tutori, sututori, učitelji, odgojitelji, duhovnici, javni činovnici, upravitelji, činovnici i liečnici kaznionah, bolnicah i dobrotvornih zavodah, koji spolno obće ili drugo bludno djelo počine s osobami, koje su povjerene njihovoj zaštiti, odgojenju, nadzoru, liečenju i u obće brigi njihovoj.

§. 215. Spolno obćenje medju rodjaci u ulaznoj i silaznoj liniji, tvori rodoskvrnju i kazni se na prvih kao zločinstvo rodoskvrnje robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod godine, na potonjih kao prestupak uzom do dvie godine.

Spolno obćenje medju srodnici u ulaznoj ili silaznoj liniji, kao i medju rodjenom braćom i polubraćom tvori prestupak i kazni se uzom do dvie godine.

§. 216. Ina bludna djela medju rodjaci u ulaznoj i silaznoj liniji kazne se na prvih kao zločinstvo robijom do tri godine, ili uzom ne izpod tri mjeseca, a na potonjih kao prestupak uzom ne izpod tri mjeseca.

Bludna djela medju srodnici u ulaznoj i silaznoj liniji, kao i medju rodjenom braćom ili polubraćom tvore prestupak, i kazne se uzom do godine.

§. 217. Tko žensku glavu zavede, da s njim púteno obći, obmamiv ju, da je s njim vjenčana, ili probudiv u njoj bludnju ili upotrebiv bludnju, usljed koje ona drži, da je spolno obćenje zakonito, kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

§. 218. Bludnost suprot naravi, to jest medju osobami mužkoga spola, ili čovjeka sa živinom, tvori zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

§. 219. Robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod godine, kazne se radi zločinstva svodstva roditelji, koji svoje zakonite ili naravne kćeri, tutori, sututori, skrbnici i odgojitelji, koji svoje štićenice, skrbljenice i pitomice nastoje navesti ili navedu, da svojim tjelom ćeraju bludni obrt, ili da s drugom osobom počine bludno djelo.

Istomu je zločinstvu kriv i kazni se istom kaznom, tko nastoji navesti ili navede djevojku, nenavršivšu četrnajste godine, da svojim tjelom ćera bludni obrt, ili da s drugom osobom počini bludno djelo.

§. 220. Radi zločinstva svodstva kazne se nadalje robijom do tri godine ili uzom ne izpod godine: roditelji, tutori, sututori, skrbnici i odgojitelji, koji posreduju, pruže ili priskrbe priliku, da njihove kćeri

Digitized by Google

dotično štićenice, skrbljenice i pitomice počmu s drugim bludno djelo, kao i oni, koji na navedene načine primognu, da počini bludno djelo s drugim djevojka, koja nije još navršila četrnajstu godinu.

§. 221. Kriv je prestupka svodstva i kazni se uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom do 500 for., tko nastoji navesti ili navede neporočnu žensku glavu, da svojim tjelom ćera bludni obrt, kao i onaj, koj neporočnu žensku glavu nastoji navesti ili navede na bludno djelo s drugom osobom.

§. 222. Radi prestupka svodstva kazni se kaznom prediducega §-a i onaj, koj na načine, navedene u §. 220. za svoju korist ili iz navade i povrjedom postojećih redarstvenih propisah pripomogne, da ženska glava počini s drugim kaznjivo djelo.

§. 223. Proti osudjenikom radi svodstva može se odrediti redarstvena pazka.

§. 224. Tko neporočnu djevojku, koja nije još navršila šestnajste godine, navede, da s njim spolno obći, kazni se radi prestupka uzom do godine.

Progon ovoga prestupka povadja se na privatnu tužbu roditeljah ili zastupnika zavedene djevojke.

§. 225. Suprug, koj sklopi novi brak prije, nego je pravomoćno izrečeno, da je njegov brak razriešen ili nevaljan, kao i neoženjena ili neudata osoba, koja sklopi brak s osobom, o kojoj znade, da prijašnji njezin brak nije razrješen ni nevaljanim proglašen, kazni se radi zločinstva dvobračja robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

Ako je prvi brak bio nevaljan, ima se radi prestupka dvobračja suditi na uzu do dvie godine.

§. 226. Preljubstvo jest prestupak i kazni se na krivom suprugu i sukrivcu uzom do šest mjesecih.

Nije kaznjiv pokus preljubstva, ni preljubstvo počinjeno iza sudbeno izrečene razstave.

Preljubstvo progoni se samo usljed privatne tužbe povrjedjena supruga; nu i suprug, koj nije još navršio osamnajstu godinu, imade pravo tužiti.

§. 227. Tko djeli, koja vrjedjaju stid, prouzroči javnu sablazan, kazni se radi prestupka uzom do godine i novčanom globom do 500 f.

§. 228. Tko javno pred množtvom ljudih govorom povrjedi stid, tko javno izlaže, prodava ili inače razprostranjuje spise, tiskopise ili slike, koje vrjedjaju stid, kazni se uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 500 for.

§. 229. Uz kazan izrečenu radi kojega zločinstva, navedena u ovoj glavi, ima se izreći i gubitak službe.

Digitized by Google

Glava XI.

Zločinstva i prestupci proti porodičnomu stališu.

§. 230. Tko diete podmetne, zamjeni ili pritaji, ili na ini koj način liši drugoga porodičnoga njegova stališa, ili njegov porodični stališ promjeni, kazni se radi prestupka uzom do tri godine; nu ako je počinio djelo, da sebi ili drugomu namakne protupravnu korist, kriv je zločinstvu i kazni se robijom do deset godinah.

§. 231. Ako je izrečena nevaljanost braka radi ženitbene zaprieke koju je pri sklapanju braka jedna strana drugoj zatajila, krivac kazni se radi prestupka uzom ne izpod šest mjesecah.

Istom se kaznom ima kazniti i onaj, koj je drugu stranu sklonuo na sklopljenje braka varkom, usljed koje bje izrečena nevaljanost braka.

U obih slučajevih krivac se progoni samo na predlog povrjedjene stranke.

Rok ustanovljen u §. 104. počima teći danom, kojega je stranka, imajuća pravo zahtjevati kazneni progon, doznala, da je izrečena nevaljanost braka.

Glava XII.

Kleveta i uvrjeda poštenja.

§. 232. Tko pred trećom osobom uztvrdi, da je drugi počinio stanovito djelo, radi kojega, da je istinito, mogao bi se kazneno progoniti, ili radi kojega bi ga sviet prezirao, kriv je prestupku klevete, i kazni se uzom do šest mjesecih i novčanom globom.

Kleveta počinjena tiskopisom, kazni se uzom do godine i novčanom globom.

§. 233. Kriv je uvrjedi poštenja i kazni se uzom do tri mjeseca, ili globom do 500 for.:

1. tko izvan slučaja klevete pripiše drugomu djelo, radi kojega, da je istinito, mogao bi se kazneno progoniti, ili radi kojega bi ga sviet prezirao;

2. tko dirne u poštenje drugoga izrazom ili činom, koj se smatra pogrdnim.

Uvrjeda poštenja, počinjena tiskopisom, kazni se uzom do šest mjesecih i novčanom globom do 1000 for.

§. 234. Ako se stranke u žestini svadje zamjenito pogrde (§. 233. toč. 2.), može sud po okolnostih osloboditi kazni sve ili koju izmedju njih.

§. 235. Radi klevete i uvrjede poštenja (§§. 233. 234.) neima se kazniti okrivljenik, koj dokaže istinitost uztvrdjena djela ili pogrde.

§. 236. Neima se pripustiti dokaz istine:

*

Digitized by Google

1. Ako je kleveta ili uvrjeda počinjena javno, a nemože se spoznati, da je uvrjeditelj namjeravao očuvati ili promicati javni ili pravno opravdani privatni interes;

2. ako se radi o dokazu djela, koje se kazneno progoni na predlog ili privatnu tužbu, a ovlašćenik nije progona predložio, ni tužio, ili je od stavljena predloga ili tužbe odustao;

3. ako je pravomoćnom rješitbom nadležne kaznene oblasti izrečeno, da se uvrjedjenoj osobi ne može dokazati djelo, kojega se tiče kleveta ili uvrjeda;

4. ako se radi o dokazu djela, koje se tiče obiteljskoga života uvrjedjene osobe.

§. 237. Dokaz istine može se izvesti samo pravomoćnom osudom nadležne kaznene ili karnostne oblasti, kojom bje uvrjedjena osoba osudjena radi uztvrdjenoga djela, ili radi takova djela, koje opravdava nanešenu joj pogrdu. Ako radi djela, o dokazu kojega se radi, teče kaznena ili karnostna iztraga već od vremena, kada je kleveta ili uvrjeda poštenja počinjena, ima se postupak radi klevete ili uvrjede poštenja prekinuti do svršetka povedene kaznene dotično karnostne razprave.

§. 238. Kaznjiva djela, navedena u ovoj glavi, progone se samo usljed privatne tužbe uvrjedjene osobe.

§. 239. Ako je kleveta ili uvrjeda poštenja počinjena proti javnomu činovniku u obziru njegova uredovanja, duhovniku ili osobi spadajućoj k zajedničkoj vojsci, ratnoj mornarici, domobranstvu ili samostalnomu odjelu istih, progon biva ureda radi, nu nakon predhodne ovlasti:

a) ordinarijata za progon klevete ili uvrjede poštenja, nanešene duhovniku;

b) ministarstva rata dotično domobranstva za progon klevete ili uvrjede, nanešene osobi spadajućoj k obranbenoj sili ili samostalnomu odjelu iste;

c) kr. zem. vlade (odjela za pravosudje) za progon klevete ili uvrjede, nanešene sudcu, sudbenomu činovniku ili članu državnoga odvjetničtva;

d) neposrednoga poglavara za progon klevete, ili uvrjede, nanešene drugomu kojemu činovniku.

Na progon klevete ili uvrjede, nanešene banu ili predstojniku odjela zemaljske vlade ovlašćuje ban, a na progon klevete ili uvrjede nanešene ugarskomu ili zajedničkomu ces. kr. ministru ovlašćuje uvrjedjeni ministar sam.

Na progon klevete ili uvrjede, nanešene cjelokupnoj kr. zemalj. vladi, ovlašćuje ban, a na progon klevete ili uvrjede, nanešene ugarskoj ili c. i kr. zajedničkoj vladi, ovlašćuju dotična ministarska vieća.

§. 240. Klevete ili uvrjede:

1. proti vladaru ili glavi tudje države;

Digitized by Google

2. proti poslaniku ili poslovodji (Chargé d' affaires) tudje države, akreditovanu kod Njegova Veličanstva, progone se ureda radi, ako tudja država, uvrjedjeni poslanik dotično poslovodja zaište, da se povede kazneni progon.

§. 241. Radi klevete ili uvrjede nanešene supruzi, može tužiti suprug.

Ako je kleveta ili uvrjeda upravljena proti uspomeni pokojnika, pristoji pravo podignuti tužbu njegovoj djeci, roditeljem, braći ili suprugu.

§. 242. Ako su klevete ili uvrjede bile zamjenite, i ako je jedna samo stranka tužila, može tužiti i druga, dok nebude zaključena povedena kaznena iztraga, makar i minuo rok zastare.

§. 243. Nesmiju se kazneno progoniti klevete ili uvrjede, koje stranke ili njihovi zastupnici počine pred sudom ili inom oblasti u ustmenoj ili pismenoj razpravi, i koje se tiču predmeta, o kojem se vodi razprava.

Ova ustanova nedira u postojeće zakone i propise o karnostnom postupku proti odvjetnikom i bilježnikom, niti u propise, koji ovlašćuju urednika, vodećega razpravu, kazniti nepristojno ponašanje stranakah pred oblasti.

§. 244. Bude li okrivljenik osudjen radi klevete, ili radi javno počinjene uvrjede (§. 233. toč. 2.), ima se uvrjedjenoj stranci, ako to zahtjeva, dozvoliti, da o trošku krivca osudu oglasi na način i u roku, koj će sud ustanoviti.

Glava XIII.

D v o b o j.

§. 245. Tko uzazove drugoga na dvoboj smrtonosnim oružjem, kao i onaj, koj se usljed uzaziva na mejdan stavi, kriv je prestupku i kazni se državnom uzom do šest mjesecah.

§. 246. Kriv je prestupku i kazni se istom kaznom:

1. tko preuzme i izvrši zadaću, da uzazov na dvoboj uzazvaniku priobći (nosioci kartelah);

2. tko drugoga potiče, da na dvoboj uzazove stanovitu osobu, ili da uzazov primi;

3. tko javno spočituje, ili javno se ruga drugomu, što nije na dvoboj uzazvao, ili što je uzazov odbio.

§. 247. Neima se kazniti stranka, koja je dobrovoljno odustala od dvoboja prije, nego li je isti započeo.

Kaznjivost nosioca kartelah prestaje bezkaznjivosti onoga, koj je na dvoboj uzazvao.

§. 248. Ako se je dvoboj u istinu izveo, nu u njem nebude nijedna stranka ranjena, krive su obie stranke prestupku i kazne se dr-

Digitized by Google

žavnom uzom od jednoga mjeseca do godine; a ako se je dvoboj obavio bez sekundantah, državnom uzom od tri mjeseca do pet godinah.

§. 249. Tko svoga protivnika u dvoboju usmrti, kazni se radi zločinstva dvoboja državnom uzom od jedne do pet godinah; tko ga samo rani, radi prestupka državnom uzom od tri mjeseca do dvie godine; ali ako se je dvoboj dogodio bez sekundantah, krivac u prvom slučaju kazni se državnom uzom od tri do deset godinah, u drugom slučaju državnom uzom od jedne do pet godinah.

§. 250. Tko hotimičnom povrjedom običajnih ili utanačenih pravilah dvoboja svoga protivnika usmrti ili rani, kazni se u prvom slučaju kaznom ubojstva, u drugom kaznom odredjenom za tjelesne ozliede, na koliko ga ustanove ove glave nebi teže kaznile.

§. 251. Nisu kaznjivi sekundanti, liečnici i svjedoci dvoboja; nu u slučaju §. 249. kazne se kao dionici oni sekundanti, koji su hotomice dopustili, da se povrjede obična ili ugovorena pravila dvoboja.

Glava XIV.

Zločinstva i prestupci proti životu.

§. 252. Tko promišljenom nakanom usmrti čovjeka, kazni se radi zločinstva umorstva smrću.

§. 253. Tko nakanom nu nepromišljeno usmrti čovjeka, kazni se radi zločinstva ubojstva robijom od tri do petnajst godinah.

§. 254. Ubojstvo rodjaka u ulaznoj liniji kazni se doživotnom robijom.

§. 255. Tko uzkipiv gnjevom smjesta usmrti osobu, koja je njega ili rodbinu mu (§. 18.) uzazvala, težko uvrjedila ili zlostavila kriv je prestupka ubojstva i kazni se uzom ne izpod šest mjesecah.

U tom se slučaju ubojica roditelja (§. 254.), kazni uzom ne izpod godine.

§. 256. Tko usmrti čovjeka, koj je izrično i ozbiljno od njega zahtjevao, da ga liši života, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri godine.

§. 257. Tko navede drugoga na samoubojstvo ili mu pruži sredstva, da se sam liši života, kazni se radi prestupka uzom ne izpod dvie godine.

§. 258. Kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah, tko nastoji sklonuti drugoga, da usmrti čovjeka, ako usmrćenje nebje pokušano, i ako nije zapriečio, da se izvede.

Na istu se kaznu ima suditi i proti onomu, koj se je drugomu ponudio, da će čovjeka usmrtiti.

§. 259. Mati, koja za poroda, ili odmah nakon istoga svoje diete usmrti, kod njegova usmrćenja sudjeluje (§. 34. 35.) ili propustiv hotimice pružiti pomoć nuždnu kod poroda, pusti da diete umre, kazni se

Digitized by Google

radi zločinstva čedomorstva robijom do petnajst godinah, ili uzom ne ispod godine.

Dionici kazne se po ustanovah ob umorstvu i ubojstvu.

§. 260. Noseća ženska, koja pometne ili plod u utrobi usmrti, ili dopusti, da tko drugi to učini, kazni se radi zločinstva pometnuća, ako je udata, robijom od dvie do deset godinah, ili uzom ne izpod dvie godine; ako je neudata, robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod godine.

Istom se kaznom kazni, tko privolom noseće ženske na koj god način prouzroči, da je pometnula, ili plod joj u utrobi usmrti; nu ako počini to zločinstvo za plaću, kazan je robija od tri do deset godinah, a ako se tim poslom navadno bavi, robija ne izpod pet godinah.

§. 261. Tko bez znanja ili privole noseće ženske na koj god način prouzroči, da je pometnula, ili plod joj u utrobi usmrti, kazni se radi zločinstva robijom od tri do petnajst godinah; a ako je ženska usljed toga umrla, robijom ne izpod deset godinah.

§. 264. Roditelji koji nejako, nemoćno ili bolestno svoje diete izlože ili ostave tako, da ga slučaj samo spasiti može, kazne se radi zločinstva izloženja djeteta robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Bude li usljed toga diete na tjelu težko ozliedjeno, kazan je robija do deset godinah, a bude li djete umrlo, robija do petnajst godinah, ili uza ne izpod godine.

§. 263. Tko ostavi osobu stojeću pod njegovim nadzorom, ili koju je po zakonu ili krieposti ugovora dužan uzdržavati, i koja je tako nemoćna ili bolestna, da si sama pomoći nemože, kriv je prestupku i kazni se uzom ne izpod šest mjesecah; nu ako ostavljena osoba bude na tjelu težko ozliedjena, kriv je zločinstvu, i kazni se robijom do pet godinah, a bude li umrla, robijom do deset god., ili uzom ne izpod god.

§. 264. Tko s nepomnje prouzroči smrt čovjeka, kazni se radi prestupka uzom do tri godine.

Ako je taj prestupak počinio vršeć zvanje, radi kojega je obvezan na osobitu pomnju, kazni se uzom do pet godinah ili novčanom globom do 1000 forintih.

§. 265. Radi zločinstvah, navedenih u ovoj glavi, ima se suditi na nuzkazne gubitka ureda i obustave političkih pravah i proti onim, koji su osudjeni na kazan uze; a radi prestupakah, navedenih u ovoj glavi, ima se suditi na gubitak ureda.

Glava XV.

Tjelesna ozlieda.

§. 266. Radi zločinstva težke tjelesne ozliede kazni se robijom do tri godine, ili uzom ne izpod godine, tko drugoga zlostavi, na tjelu

Digitized by Google

ozliedi, ili zdravlju mu naškodi tako, da je duševno ili tjelesno za izvjestno ili po svoj prilici neizličivo obolio, oniemio, izgubio rodljivost, ćutilo ili važno koje udo tjela, ili da mu je prouzročio neupotrebljivost ćutila, ili važnoga kojega uda tjela, ili tko je noseću ženskU, znajući za njezino stanje, na tjelu ozliedio, zlostavio ili zdravlju joj naškodio tako, da je izgubila plod.

§. 267. Radi prestupka znatne tjelesne ozliede kazni se uzom ne izpod šest mjesecah ili novčanom globom do 500 for., tko drugoga zlostavi, na tielu ozliedi, ili zdravlju njegovu naškodi tako, da mu je oslabilo koje ćutilo, ili važno koje udo tjela, ili prouzročio trajnu težkoću govora, ili trajno nagrdio lice, ili da je tjelesno ili duševno više od dvadeset danah bolovao, ili bio nesposoban baviti se običnim svojim poslom.

§. 268. Radi prestupka lahke tjelesne ozliede kazni se usljed privatne tužbe uzom do šest mjesecah ili novčanom globom do 200 for., tko uzradi proti drugomu na koj od načinah, navedenih u predidućih §§-ih, neprouzročiv koju od posljedicah u istih predvidjenu; nu ako je lahka tjelesna ozlieda zadana oružjem, ili kojim pogibeljnim orudjem, kazan je uza od dva do šest mjesecah.

§. 269. Zločinstvo težke tjelesne ozliede, počinjeno na roditelju (§. 255.), kazni se robijom do pet godinah; nu i znatna tjelesna ozlieda, počinjena na roditelju, jest zločinstvo i kazni se robijom do tri godine ili uzom ne izpod godine.

§. 270. Tko uzkipiv gnjevom s mjesta tjelesno ozliedi osobu, koja je njega samoga ili rodbinu mu (§. 18.) nepravedno uzazvala, težko uvrjedila ili zlostavila, kazni se:

1. ako je počinio težku tjelesnu ozliedu na roditelju, uzom ne izpod šest mjesecah, u drugih slučajevih uzom ne izpod tri mjeseca;

2. ako je počinio znatnu tjelesnu ozliedu na roditelju, uzom ne izpod tri mjeseca, u drugih slučajevih uzom ne izpod jednoga mjeseca;

3. ako je počinio lahku tjelesnu ozliedu na roditelju, uzom od jednoga do šest mjesecah, u drugih slučajevih uzom do osam danah ili globom do 50 for.

§. 271. Tko je drugoga zlostavio, na tjelu ozliedio, ili zdravlju mu naškodio baš u namjeri, da prouzroči koju od posljedicah, navedenih u §. 266., kazni se, ako je koja od spomenutih posljedicah nastala, radi zločinstva težke tjelesne ozliede robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

§. 272. Ako je usljed tjelesne ozliede zlostavljena osoba umrla, počinjeno je zločinstvo, ter se krivac kazni robijom do deset godinah ili uzom ne izpod godine; nu ako je krivac baš namjeravao prouzročiti na umrloj osobi koju od posljedicah, navedenih u §. 266. kazan je robija od dvie do petnajst godinah.

Digitized by Google

§. 273. Ako je prigodom tučnje ili napadaja više ljudih koja osoba teško ili znatno (§§. 266. 267.) ozliedjena, bud usljed jedne ozlede same ili više njih, ter se nemože ustanoviti, tko je izmedju sudjelujućih zadao težke ili znatne ozliede, krivi su svi, koji su kod tučnje ili napadaja učestvovali u namjeri, da drugoga zlostave, prestupku tučnje, ter se radi samoga učešća kod iste kazne uzom do dvie godine; a ako je povodom tim koj ozliedjenik umro, kazne se učestnici uzom do tri godine.

§. 274. Tko drugomu poda, da mu naškodi zdravlju, otrova ili inih škodljivih stvarih, ili na njem otrov ili druge škodljive stvari upotrebi, kazni se radi zločinstva robijom do deset godinah.

Ako je to djelo prouzročilo znatnu tjelesnu ozliedu, kazan je robija od tri do deset godinah, ako je prouzročilo težku tjelesnu ozliedu, kazan je robija od pet do petnajst godinah, a ako je prouzročilo smrt, robija ne izpod deset godinah.

§. 275. Težka tjelesna ozlieda zadana iz nepomnje, kazni se kao prestupak uzom do dvie godine, ili novčanom globom do 500 for.

Znatna tjelesna ozlieda, zadana iz nepomnje, kazni se kao prestupak uzom do godine ili novčanom globom do 300 for. Nu ako je krivac radi svoga zvanja ili obrta bio obvezan na osobitu pomnju, kazni se radi težke tjelesne ozliede uzom do tri godine, ili novčanom globom, a radi znatne tjelesne ozliede uzom do dvie godine ili novčanom globom.

§. 276. Pokušaj znatne i lahke tjelesne ozliede nije kaznjiv.

§. 377. Ustanove ove glave uporavljuju se i na tjelesne ozliede, koje je glava obitelji, gospodar kućne zadruge ili ina osoba ovlaštena vršiti pravo domaćega kaznjenja, zlorabiv ovo pravo, zadala djetci svojoj zadrugarom, služinčadi, dotično onim, koji su joj povjereni, da ih nadzire, čuva, odgaja, podučava u naucih, obrtu ili zanatu.

Glava XVI.

Zločinstva i prestupci proti osobnoj slobodi.

§. 278. Tko lukavštinom, prietnjom ili silom podvrgne čovjeka svojoj vlasti, ili u svojoj vlasti zadrži u namjeri, da ga dovede u robstvo, ili u inostranu vojničku ili brodarsku službu, ili da ga u mjestu, gdje je lišen zaštite države, dovede u protupravnu odvisnost, kriv je zločinstvu grabeža čovjeka, i kazni se robijom od tri do petnajst godinah.

Istom se kaznom kazni, tko sudjeluje kod trgovine robovah ili njihove odpreme.

§. 279. Tko maloljetnu osobu lukavštinom, silom ili prietnjom odvede od njezinih roditeljah, tutora ili osobe, koja vrši nad njom nadzor, ili tko maloljetnu osobu bez znanja njezinih roditeljah, tutora ili nadzornika zadrži u svojoj vlasti, nadalje tko maloljetnika, koj nije još navršio četrnajste godine, odvede od njegovih roditeljah, tutora ili nad-

Digitized by Google

zornika, ili u svojoj ga vlasti zadrži, kazni se radi grabeža maloljetnika robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah; a ako je to djelo počinio u namjeri, da maloljetnika upotrebi za prosjačenje, ili u druge nećudoredne ili koristoljubive svrhe, kazni se robijom od dvie do deset godinah.

Proti krivcu može se odrediti redarstvena pazka.

§. 280. Kriv je zločinstvu otmice i kazni se robijom do deset godinah, tko lukavštinom, prietnjom ili silom otme ili u svojoj vlasti zadrži žensku glavu proti njezinoj volji u nakani, upravljenoj na bludnost ili ženitbu.

§. 281. Kriv je prestupku otmice i kazni se uzom, tko maloljetnu i neudatu djevojku s njezinom voljom odvede od njezinih roditeljah ili osobe koja vrši nad njom nadzor, ili u svojoj vlasti zadrži nakanom, upravljenom na bludnost ili ženitbu.

Krivac progoni se samo na predlog roditeljah ili tutora otete djevojke.

§. 282. Krivac, koj otetu djevojku oženi, progoni se kazneno samo onda, ako je izrečena nevaljanost braka, ter u tom slučaju rok za zahtjev progona, ustanovljen u §. 104., počima teći danom, kojega je osoba, ovlaštena predložiti progon, doznala za izrečenu nevaljanost braka.

§. 283. Tko protupravno čovjeka zatvori, zatvoriti dade, u zatvoru drži ili na drugi koj način liši osobne slobode; tko nadalje neprijavi oblasti, čim mu je to moguće, da je zatvorio čovjeka, o kojem je s razlogom mogao držati, da bi ga oblast sigurnostna metnula pod zatvor, kazni se radi prestupka povrjede osobne slobode uzom; a ako ga je lišio slobode preko nedjelje danah, uzom ne izpod jednoga mjeseca.

Ako je čovjek bio lišen slobode preko tri mjeseca, ili ako mu je djelom, kojim bje lišen slobode, ili načinom, kojim se za zatvora proti njemu postupalo, zadana težka tjelesna ozlieda, ima se krivac osuditi radi zločinstva povrjede osobne slobode na robiju do deset godinah ili uzu ne izpod šest mjesecah; a ako je na koj od spomenutih načinah prouzročena smrt osobe, lišene slobode, kazna krivca jest robija do petnajst godinah, ili uza ne izpod godine.

§. 284. Tko drugomu uzprieti zločinstvom ili prestupkom u okolnostih, koje su podobne pobuditi u njega bojazan, da će prietnju izvesti, kazni se radi prestupka pogibeljne prietnje uzom do šest mjesecah.

§. 285. Radi zločinstvah, navedenih u ovoj glavi, ima se i uz kazan uze suditi na nuzkazan gubitka ureda.

Glava XVII.

Kradnja i zatomljenje.

§. 286. Tko drugomu oduzme tudju pokretnu stvar u nakani, da si ju protupravno prisvoji, kriv je kradnji.

Digitized by Google

§. 287. Bez obzira na vriednost ukradjene stvari, kradnja je zločinstvo, i kazni se robijom do deset godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca:

1. ako je počinjena u mjestu, opredjeljenu za službu božju, na predmetih posvećenih bogoslužju, pobožnim ili dobrotvornim svrham;

2. ako se je tat, ili koj od njegovih pomagačah oružao;

3. ako je kod kradnje sudjelovalo više njih, koji su se složili, da počinjavaju razbojstva ili kradnje.

§. 88. Kradnja predmeta nadilazećega vriednost od 25 for. jest zločinstvo i kazni se kaznami predidućega §. ako je počinjena:

1. prigodom povodnje, požara, brodolomja, bitke ili ine javne nezgode;

2. u sgradi opredjeljenoj za stanovanje, njezinih pristojališti, na brodu ili ogradjenih prostorih, u koje je tat uljezao provalom, uzlazom, kriomice, ili inim neobičnim načinom;

3. porabom krivih, utomljenih ili ukradjenih ključevah, ili inim orudjem, koje se redovito nerabi za otvaranje, ili razbijanjem ključanicah, lokotah ili inih spravah, koje se upotrebljuju u iste svrhe;

4. na sajmu na predmetih izloženih prodaji;

5. na predmetih, koji se nemogu ili se po vladajućem običaju dovoljno nečuvaju, kao: sieno na livadi, poljski ili povrtni plod, košnice, marva na paši, drva, ratarsko orudje na polju itd.;

6. od sluge na gospodaru ili njegovih ukućanih;

7. na osobah, koje s tatom živu u zajedničkom kućanstvu.

§. 289. U slučajevih predidućega §. kradnja predmeta nenadilazećega vriednosti od 25 for. jest prestupak i kazni se uzom do godine.

§. 290. Kradnja nepočinjena u okolnostih predvidjenih u §§. 287. 288. jest zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod četrnajst danah, ako ukradjeni predmet nadilazi vriednost od 50 for.; nu ako ukradjena stvar nadilazi vriednost od 1000 for., ima se suditi na robiju do deset godinah ili uzu ne izpod tri mjeseca.

§. 291. Kradnja, koja nije počinjena u okolnostih predvidjenih u §§. 287. 288., jest prestupak i kazni se uzom do šest mjesecih, ako ukradjeni predmet nenadilazi vriednosti od 50 for.

§. 292. Ako je krivac kradnji bio jedan ili više putah u ovih kraljevinah jur kaznjen radi kradnje, zatomljenja, razbojstva ili globljenja, može se osuditi na dvostruku najtežu kaznu (§. 83. 37.) koju je jur pretrpio; nu na robiju preko deset godinah nesmije se suditi, nego u slučaju, ako je bio jur tri ili više putah kaznjen, pa ni u ovom slučaju ne preko petnajst godinah.

Ova ustanova neima se uporaviti, ako je minulo deset godinah, od kad je krivac pretrpio zadnju kaznu radi kojega od spomenutih djelah.

Digitized by Google

§. 293. Tko si protupravno prisvoji tudju pokretnu stvar, koju ima u svojoj vlasti, kriv je zatomljenju.

Zatomljenje stvari nadilazeće vriednost od 100 for., jest zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom.

Nije li stvar vriedna više od 100 for., zatomljenje je prestupak i kazan mu je uza do godine.

Ustanove §. 292. imadu se uporavljati, ako je krivac zatomljenju bio jur osudjen radi zatomljenja, kradnje, razbojstva ili globljenja.

§. 294. Ako je krivac našao stvar, koju je zatomio, neima se suditi na robiju; a ako nadjena i zatomljena stvar nije 100 for. vriedna, može se suditi samo na novčanu globu do 300 for.

§. 295. Proti krivcu kradnje, koj je jedanput bio osudjen radi kradnje, zatomljenja, razbojstva ili globljenja, kao i proti onomu, koj je radi kradnje prvi put osudjen na robiju ili uzu preko šest mjesecah, može se odrediti redarstvena pazka.

§. 296. U slučajevih kradnje i zatomljenja ima se suditi na nuzkazan gubitka službe i obustave političkih pravah i proti osudjenikom na uzu.

§. 297. Vriednost ukradjene ili zatomljene stvari ustanovljuje se prema vriednosti, koju stvar u vrieme njezina prisvojenja ima pri kupovanju i prodavanju u običnom životu.

§. 298. Kradnja i zatomljenje progoni se samo usljed privatne tužbe, ako bude počinjena:

1. medju supruzi, rodjaci u ulaznoj i silaznoj liniji, braćom i inimi rodjaci i srodnici živućimi u zajedničkom kućanstvu;

2. medju članovi kućne zadruge;

3. od maloljetnikah na tutorih ili odgojiteljih njihovih.

U tih slučajevih nesmije se nikada suditi na robiju.

Glava XVIII.

Razbojstvo i globljenje.

§. 299. Tko silom upotrebljenom proti osobi ili prietnjom (§. 284.), da će s mjesta ovakovu silu počiniti, otme drugomu tudju stvar pokretnu u nakani da si ju protupravno prisvoji, kriv je razbojstvu.

§. 300. Kao razbojnik kazni se i tat, koj zatečen kod kradnje, da kradnju izvede, ili da se uzdrži u posjedu ukradjene stvari, upotrebi silu, ili uzprieti, da će ju s mjesta učiniti.

§. 301. Kao razbojnik kazni se, tko da izvede kradnju, liši drugoga sviesti, ili stavi ga u položaj, da mu se nemože oprieti.

§. 302. Kazne razbojstva jesu:

1. smrt, ako je kod razbojstva počinjeno ubojstvo;

2. doživotna robija, ako kod razbojstva bude čovjek tako zlostavljen, da je od toga umro;

Digitized by Google

3. robija od pet do dvadeset godinah, ako je razbojstvo izvelo više njih, koji su se složili, da počinjavaju razbojstva ili kradnje;

4. robija od pet do petnajst godinah, ako kod razbojstva čovjek bude težko ili znatno ozliedjen;

5. robija do deset godinah ili uza ne izpod godine u drugih slučajevih.

§. 303. Ako je krivac bio jedan ili više putih u ovih kraljevinah jur kaznjen radi kradnje, razbojstva ili globljenja, ima se uvjek osuditi na robiju, koja može trajati još jedan put toliko, koliko najduža kazan, koju je jur pretrpio, nu izim slučaja točke 2. §. 302, nikada preko dvadeset godinah.

Ova ustanova neima se uporaviti, ako je minulo deset godinah, od kad je krivac pretrpio zadnju kazan radi kojega od spomenutih djelah.

§. 304. Tko da sebi ili trećemu priskrbi korist, na koju neima prava, silom ili prietnjom sile (§. 284.) primora drugoga, da nješto učini, propusti ili trpi, kriv je, ako nije time počinio teže kaznivo djelo, prestupku globljenja, i kazni se uzom ne izpod mjeseca.

§. 305. Kriv je prestupku globljenja, i kazni se po ustanovi §. 304. i uz tamo odredjenu kazan slobode globom onaj, koj da sebi ili trećemu priskrbi korist, na koju neima prava, uzprieti drugomu, da će ga štampom oklevetati ili uvrjediti.

§. 306. Globljenje je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah, ako je krivac uzprietio umorstvom, tjelesnom ozliedom, objedom, krivim svjedočanstvom, ili oštećenjem imovine.

§. 307. Nad osudjenikom radi razbojstva i nad osudjenikom na robiju radi globljenja može se izreći redarstvena pazka.

§. 308. U slučajevih razbojstva ima se suditi na nuzkaznu gubitka službe i obustave političkih pravah i proti osudjenikom na uzu, a u slučaju globljenja proti osudjenikom na uzu samo onda, ako globljenje bude počinjeno prietnjom, da će se štampom dotičnik oklevetati ili uvrjediti.

Glava XIX.

Pogodovanje i sakrivanje.

§. 309. Tko pripomogne činitelju zločinstva ili prestupka, ili dioniku kod istoga, da se ukloni kaznenomu progonu ili kazni, ili da si osjegura korist, koju je stekao, ako nije pripomoći obećao, ili ako se s činiteljem ili dionikom nije sporazumio prije, nego je kaznjivo djelo počinjeno, kriv je prestupku pogodovanja i kazni se uzom do tri godine, nu uvjek blaže, nego li onaj, kojemu je pogodovao.

Pogodovanje nije kaznjivo, ako je počinjeno u prilog rodjakom, srodnikom i osobam navedenim u §. 18.

Digitized by Google

§. 310. Tko svoje koristi radi kupi, zamjeni, primi kao zalog ili pritaji stvari, o kojih znade, da su stečene kaznjivim djelom, ili tko svoje koristi radi počini kaznjivo djelo, o kojem govori predidući §., kriv je sakrivanju.

§. 311. Sakrivanje je zločinstvo i kazni se uz novčanu globu:

1. robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah, ako se tiče zločinstva kradnje, zatomljenja, razbojstva ili globljenja;

2. robijom od dvie do pet godinah, ako krivac ćera sakrivanje poput obrta.

§. 312. Sakrivanje je prestupak i kazni se uzom i novčanom globom ako se tiče prestupka kradnje ili zatomljenja.

§. 313. Ako je krivac bio jedan ili dva puta u ovih kraljevinah jur kaznjen radi sakrivanja, kradnje, razbojstva ili radi globljenja, može se osuditi do dvostruke najteže kazne, koju je jur pretrpio, nu nikada na robiju preko deset godinah.

Nu ako je krivac bio u ovih kraljevinah jur tri puta kaznjen radi kojega od gore spomenutih djelah, ima se bez obzira na jur pretrpljenu vrst kazne, osuditi na robiju od dvie do deset godinah.

Ustanove ovoga §. neimaju se uporaviti, ako je minulo deset godinah, od kada je krivac pretrpio zadnju kazan radi kojega od spomenutih kaznjivih dielah.

§. 314. Uz osudu radi sakrivanja može se proti krivcu izreći redarstvena pazka.

§. 315. U slučajevih sakrivanja ima se suditi na nuzkazan gubitka službe i obustave političkih pravah i proti osudjenikom na uzu; a u slučajevih pogodovanja na samu nuzkazan gubitka službe, ako osuda glasi na uzu preko šest mjesecah.

Glava XX.

Prevara i nevjera.

§. 316. Tko nakanom da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, himbenim načinom uzbudi ili uzdrži bludnju, ter tim ošteti koga na imetku, kriv je prevari.

§. 317. Prevara je prestupak i kazni se uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 200 for., ako nanešena šteta neiznosi preko 50 for.

U svih drugih slučajevih prevara je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca, nu ako šteta iznosi više od 1000 for., kazni se robijom do deset godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca. U obih slučajevih ima se suditi i na novčanu globu.

§. 318. Robijom do deset godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom kazni se radi zločinstva prevare, tko nakanom da

Digitized by Google

sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, zapali stvar osjeguranu proti pogibelji vatre, ili učini da nasjedne ili utone brod osjeguran bud kao takav, bud za tovar, bud za brodarinu ili tko osjeguranu stvar na drugi koj način uništi ili razori.

§. 319. Ako je krivac bio jedan ili više putah u ovih kraljevinah jur kaznjen radi prevare, može se osuditi na dvostruku najtežu kazan, koju je jur pretrpio, nu nikada na robiju preko deset godinah.

Ova ustanova neima se uporaviti, ako je minulo deset godinah od kad je krivac pretrpio zadnju kazan radi prevare.

§. 330. Uz kazan slobode može se krivac radi izvedene prevare kazniti i globom do dvostrukoga iznosa nanešene štete.

§. 321. Ustanove §§. 297. i 298. upo-avljuju se i kod prevare.

§. 322. Tko bez nakane da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, himbenim načinom uzbudi ili uzdrži bludnju, ter time ošteti koga na imetku, kazni se radi prestupka prevare uzom do šest mjesecah, a uzom do dvie godine, ako šteta nadilazi 500 for.

Progon biva samo na zahtjev i neima mu mjesta radi pokušaja.

§. 323. Tko ošteti tudji, njegovoj upravi ili nadzoru povjereni imetak, kriv je nevjeri.

Nevjera je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine i globom novčanom, ako je krivac nanio štetu radi svoje koristi.

U drugih slučajevih nevjera je prestupak i kazni se uzom ili novčanom globom.

Progon biva na zahtjev oštećene osobe, nu ureda radi progoni se nevjera javnoga činovnika (§. 142.), tutora, skrbnika, upravitelja stečajnine, sekvestra, člana ravnateljstva ili nadzornoga vieća dioničkoga družtva, zadruge ili osobe, kojoj je oblast povjerila ili koju je oblast ovlastila, da tudjim imetkom upravlja ili njegovu upravu nadzire, kad je počinjena u jednom od spomenutih svojstvah.

§. 324. Proti osudjeniku radi prevare na uzu ima se izreći nuzkazan gubitka službe i obustave političkih pravah, a proti osudjenikom radi nevjere na uzu samo nuzkazan gubitka ureda.

Glava XXI.

Krivotvorenje dokaznicah.

§. 325. Radi prestupka krivotvorenja javne dokaznice kazni se uzom, tko načini ovozemnu ili inozemnu krivu javnu dokaznicu, ili sadržaj prave ovozemne ili inozemne javne dokaznice izkrivi, ako je krivotvorom povrjedio ili mogao povrjediti pravo drugoga.

Digitized by Google

§. 326. Tko počini djelo, navedeno u prediućem §., da sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, ili da koga ošteti na imetku, kriv je zločinstvu krivotvorenja javne izprave i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom, a ako nanešena ili nakanjena šteta iznosi preko 1000 for., robijom do deset godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah i novčanom globom.

§. 327. Tko osobu ovlašćenu spisati javnu dokaznicu ili voditi javne knjige i registre, zavede u bludnju, ili u bludnji uzdrži, ter tako poluči, da se u javnoj izpravi ili javnoj knjizi ili registru ovjerovi neistina, koja je štetno djelovala ili djelovati mogla na prava ili pravne odnošaje drugih, kazni se radi prestupka uzom do godine.

Nu ako to djelo počini u nakani, da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, ili da koga ošteti na imetku, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca i novčanom globom.

§. 328. Kaznami odredjenimi u prediućem §-u kazni se i onaj, koj da drugoga zavede u bludnju ili u bludnji uzdrži, upotrebi ovjerovljenje izhodjeno na način, naveden u prediućem §-u.

§. 329. Tko da zavede ili uzdrži drugoga u bludnji, upotrebi krivu ili izkrivljenu privatnu dokaznicu, koja je važna za dokaz pravih ili pravnih odnošajah, kriv je prestupku krivotvorenja privatne dokaznice i kazni se uzom do šest mjesecih.

§. 330. Bude li tko krivu ili izkrivljenu privatnu izpravu upotrebio, da sebi ili drugomu namakne protupravnu imovinsku korist, ili da koga ošteti na imetku, kazni se:

1. radi prestupka krivotvorenja privatne obveznice uzom do šest mjesecah i globom novčanom do 200 for., ako se je porabom krive ili izkrivljene dokaznice naniela ili namjeravala nanieti komu šteta do 50 for.;

2. radi zločinstva krivotvorenja privatne dokaznice robijom do pet godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom do 2000 fr., ako nanešena ili nakanjena šteta iznosi više od 50 for.; krivac kazni se robijom do deset godinah i novčanom globom, ili uzom ne izpod šest mjesecah i novčanom globom, ako nanešena ili nakanjena šteta iznosi više od 1000 for.

§. 331. Ravan je krivoj dokaznici i bjeli papir, koj je bio obskrbljen podpisom drugoga, kad tko na njem napiše sadržaj, uz koj podpisatelj nije pristao.

§. 332. Uzom do dvie godine kazni se radi prestupka, tko da povrjedi tudje koje pravo, uništi, pritaji ili ošteti dokaznicu, koja nije ili ili nije izključivo njegova svojina.

Digitized by Google

Bude li djelo počinjeno u nakani, da krivac sebi ili drugomu [illegible] protupravnu imovinsku korist, ima se uz kazan slobode suditi na [illegible]nu globu.

§. 333. Uzom i novčanom globom do 200 for. kazni se radi prestupka, tko nakanom da drugoga ošteti, odnese, uništi ili premjesti mejnike ili znakove, kojimi se označuju medje, ako su postavljeni sporazumno po dotičnicih ili posredovanjem oblasti.

§. 334. Liečnik koj izda krivu svjedočbu o zdravlju koje osobe znajući, da će se upotrebiti pred oblasti ili kod zavoda, koj osjegurava, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine i novčanom globom do 200 for.

§. 335. Istom se kaznom kazni, tko nebuduć liečnik prisvoji si lažno to svojstvo, ter u tom svojstvu, ili u ime drugoga pravoga liečnika, ili pod izmišljenim imenom izda svjedočbu o zdravlju koje osobe u svrhu, navedenu u prediduć§-u.

§. 336. Tko da zavede u bludnju oblast ili osjeguravajući zavod, upotriebi svjedočbe, o kojih je rieč u §§. 334. i 335, kazni se radi prestupka uzom do godine i novčanom globom.

§. 337. Tko patvori ili krivotvori od države izdane biljegovke, listovke, ili druge za pobiranje poreza opredjeljene znakove, voštene ili crne pečate; zatim tko patvori ili krivotvori državne ili oblastne znakove, služeće za dokaz budi sadržine posudja, budi kakvoće ili čistine plemenih kovinah; nadalje tko takove biljegovke. listovke, znakove, voštenice ili crne pečate znajući stavi u promet, ili ih odstraniv znakove udarene na njih i pokazujuće, da neimadu više vriednosti, i opet upotriebi: kriv je prestupku krivotvorja biljegah i kazni se uzom do godine danah i novčanom globom do 1000 for., u koliko pogledom na počinjenu ili pokušanu štetu nepredleži teže kaznjivo djelo. (§. 317.).

§. 338. I proti onim, koji su radi kaznjivih djelah, navedenih u ovom §-u, osudjeni na uzu, imadu se izreći nuzkazne gubitka službe i obustave političkih pravah.

Glava XXII.

Kaznjivo oštećenje vjerovnikah i bankolom (bankrot).

§. 339. Tko u oči predstojeće mu ovrhe u namjeri, da osujeti namirenje svoga vjerovnika, išta od imovine svoje pritaji, odstrani, otudji, ošteti ili uništi, ili izmisli dugovah ili pravnih poslovah, kazni se radi prestupka oštećenja vjerovnikah uzom do tri godine.

Kazneni progon biva samo na zahtjev vjerovnika.

§. 340. Kriv je zločinstvu prevarna baukoloma dužnik došavši pod stečaj, koj u nakani, da ošteti svoje vjerovnike bud u oči predstojećega stečaja, bud nakon njegova otvorenja:

Digitized by Google

1. išta od svoje imovine pritaji, odstrani, razproda izpod vriednosti, daruje, tražbinu, koju ima prama drugomu, odpusti ili namišljen dug namiri;

2. prizna dug ili obveze posve ili djelomice izmišljene;

3. namiri ili osjegura jednoga ili više vjerovnikah.

Kazan prevarnoga bankoloma jest robija do pet godinah ili uza ne izpod tri mjeseca.

§. 341. Radi prestupka lahkoumna bankoloma kazni se uzom do dvie godine dužnik padši pod stečaj:

1. koj je svoju nemogućnost plaćanja prouzročio razsipnim življenjem, lahkoumnim poslovanjem, burzovnom igrom ili rizičnimi poslovi, koji nespadaju u redovito njegovo poslovanje;

2. koj nije vodio trgovačkih knjigah, koje je bio dužan voditi, ili knjige uništio, pritajio, ili vodio tako neredovito, da se iz njih nemože razabrati prava njegova imovina;

3. koj je propustio sastaviti godišnju bilancu svoje imovine, akoprem je kao trgovac bio na to obvezan;

4. koj je u vrieme, kad je morao znati, da nemože plaćati, nove dugove pravio, ili propustio pravodobno prijaviti stečaj, ter tim omogućio, da su se pojedini vjerovnici na štetu drugih naplatili ili osjegurali.

§. 342. Bude li otvoren stečaj nad imovinom trgovačkoga družtva ili ine družbe, imadu se u slučajevih §§. 340. 341. kazniti kaznom u istih §§-ih odredjenom one osobe, kojim je nadležala uprava družtvene imovine, i koje su kaznjivo djelo počinile.

§. 343. Ustanove §§. 339—342. imadu se uporaviti i onda, ako usljed odluke suda neima mjesta stečaju s razloga, što neima nego jedan jedini vjerovnik, ili što je imovina tako neznatna, da nebi smogla ni troška stečajnoga postupka.

§. 344. I proti osudjenikom na uzu radi prevarnoga bankoloma ima se izreći obustava političkih pravah i gubitak javne službe, a proti osudjenikom radi bankoloma samo gubitak javne službe.

Glava XXIII.

Kaznjivo koristoljublje i povrjeda tudjih tajnah.

§. 345. Tko da steče prekomjernu imovinsku korist, uzajmi ili inače kreditira drugomu znajući, da radi nevolje, s kojom se bori, slabe pameti, neizkustva, lahkoumnosti ili uzrujane duše nije u stanju shvatiti pogubnosti uvjetah, pod kojimi mu daje zajam ili inače kreditira, kazni se radi prestupka lihve uzom do šest mjesecah i novčanom globom ne izpod 50 for.

Digitized by Google

Krivac, koj je radi takova djela bio jedanpat jur kaznjen, ili koj ovakove poslove tjera poput obrta, kazni se uzom od nedjelje danah do dvie godine; a ako je radi takova djela bio jur tri puta kaznjen, ima se proti njemu uz spomenutu kazan slobode i novčanu globu, izreći izgon iz mjesta, gdje ćera ovakove poslove, i staviti pod redarstvenu pazku.

§. 346. Istom se kaznom ima radi prestupka lihve kazniti, tko u vlastito ime utuži ili vodi ovrhu radi tražbinah, o kojih znade, da su postale kojim od načinah, navedenih u predidućem §-u.

U slučaju ovoga §-a kao i u slučaju §-a 345. ima se proti krivcem izreći nuzkazan gubitka javne službe i obustave političkih pravah.

§. 347. U slučajevih §§. 345. i 346. ima kazneni sud izreći, da je ništetan posao, radi kojega je krivac osudjen; nu istom osudom ima kazneni sud dosuditi krivcu primjerenu odštetu.

Ako posljedci kaznenoga postupka nisu dovoljni, da na temelju istih kazneni sudac dopita primjerenu odštetu, imade se krivac uputiti na put redovite gradjanske pravde, u kojoj civilni sudac nesmije osuditi tuženika na izpunjenje uvjetah, radi kojih je kazneni sudac izrekao ništetnost posla, već po slobodnom svojem osvjedočenju i ocjenom svih okolnostih odmjeriti tužitelju primjerenu odštetu.

§. 348. Tko u nakani, da sebi ili drugomu pribavi imovinsku korist, zlorabi lahkoumnost ili neizkustvo maloljetnika u svrhu, da mu maloljetnik u kojem god obliku obeća ili osjegura platež novčane svote ili izpunjenje imovinsko-pravnih dužnostih, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah, uz koju se može suditi i na novčanu globu.

Istom se kaznom kazni, tko si dade ustupiti tražbinu, o kojoj znade, da je postala na navedeni način, ter zahtieva, da se izpuni ili izpunjenje primi.

§. 349. Tko silom, prietnjom, darom, novcem, obećanjem ili na ini koj način zaprieči, da drugi učestvuje kao ponuditelj kod javne dražbe, jeftimbe ili ponudbene razprave, urečene za prodaju, zakup, nabavu ili ini posao, ili tko na koj od navedenih načinah odvrati drugoga, da učini ponudu ili dalje sudražbuje, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah, uz koju se može izreći i kazan novčana do 500 for.

§. 350. Uzom do šest mjesecah i novčanom globom kazni se radi prestupka, tko iz pohlepe za dobitkom na robi ili njezinu zavitku protupravno rabi tvrdku ili obrtnu marku ovozemnoga tvorničara, obrtnika, producenta ili trgovca u svrhu, da zavede občinstvo u bludnju ob izvoru, naravi i o svojstvih robe.

Prediduće ustanove uporavljaju se i onda, kada je to djelo počinjeno proti inozemnu tvorničaru, obrtniku, producentu ili trgovcu, ako je država, kojoj oštećenik pripada, državnim ugovorom ili konvencijom osjegurala zamjenitost.

Digitized by Google

U obih slučajevih kazneni progon biva samo na zahtjev.

Pokušaj nije kaznjiv.

§. 351. Tko vlastitu pokretnu stvar ili tudju pokretnu stvar privolom njezina vlastnika ili na njegovu korist protupravno odstrani ili uzme uživatelju, založnomu vjerovniku ili onomu, koj ima pravo rabiti ili zadržati ju, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah, uz koju se može suditi i na novčanu globu do 1000 for.

Ovo djelo progoni se u slučajevih, navedenih u točkah 1., 2., 3. §. 298,, samo usljed privatne tužbe.

§. 352. Tko patiskom ili patisku ravnim umnoženjem, patvorenjem ili javnim prikazanjem književna ili umjetnička proizvoda, ili na ini koj u zakonu predvidjeni način povrjedi zakonom priznano pravo drugoga, kao i onaj koj ćera trgovinu književnimi i umjetničkimi proizvodi, o kojih zna, da su izvedeni povrjedom prava drugoga, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah i novčanom globom.

Ovo se djelo kazni samo usljed privatne tužbe.

§. 353. Tko iz pohlepe za dobitkom zavede neuka ili neizkusna čovjeka, da podnese netemeljite i zakonom izključene pritužbe proti pravomoćnim riešitbam oblastih, kazni se radi prestupka uzom do tri mjeseca ili novčanom globom do 500 for.

§. 354. Tko neovlašteno otvori ili pritaji zapečaćen list, ino pismo ili brzojavku, koja nije na njega upravljena; tko se bilo i otvorena, nu na njega neupravljena lista, pisma ili brzojavke dočepa, da neovlašteno dozna njihov sadržaj, tko napokon list, pismo ili brzojavku neovlašteno preda osobi, na koju nije upravljena, kazni se radi prestupka uzom do tri mjeseca i novčanom globom do 100 for., nu samo usljed privatne tužbe.

Ovaj §. ostavlja netaknute ustanove kaznenoga postupnika o zaplieni i otvaranju listovah okrivljenika, ustanove stečajnoga reda i oprezah, odredjenih prigodom povedenja stečaja, propise kako se ima postupati sa listovi, kojih nije moguće dostaviti, ter napokon neima se uporaviti ni onda, ako vlada da zaprieči uvlačenje kužnih bolestih u zemlju, naredi, da se pisma otvore službeno jedino u svrhu desinficiranja.

§. 355. Odvjetnici, javni bilježnici, branitelji u stvarih kaznenih, liečnici, primalje, ljekari i njihovi pomoćnici, koji odkriju tajnu drugoga, koju su doznali vršeć svoje zvanje ili obrt, i koja bi mogla biti štetna po interese ili dobar glas dotičnika, kazne se radi prestupka uzom do tri mjeseca i novčanom globom do 500 for.

Osobe, navedene u prediduoj točki, neimaju se kazniti, kad odkriju tajnu drugoga prijavom, koju su dužni učiniti, ili kad izkazuju pred oblasti kao svjedoci ili inače od oblasti upitani.

Digitized by Google

Glava XXIV.

Oštećenje stvarih.

§. 356. Tko tudju pokretnu ili nepokretnu stvar ošteti, uništi ili na koj god način prouzroči, da je za vlastnika izgubila vriednost, kazni se radi prestupka oštećenja stvari uzom do dvie godine i novčanom globom do 500 for.

§. 357. Uzom do tri godine i novčanom globom kazni se radi prestupka, tko ošteti ili uništi sgrade ili predmete posvećene bogoslužju, groblja, nadgrobnice, javne spomenike, predmete umjetnosti i znanosti, koji se čuvaju u javnih sbirkah ili se javno izlažu, nadalje tko razori sasvim ili djelom javne ceste, mostove, nasipe željeznice i tudje sgrade.

§. 358. Ako u slučajevih §§. 356. i 357. šteta neiznosi više od 50 f., ima se suditi na uzu do šest mjesecah ili na kazan novčanu do 300 f.

§. 359. Oštećenje, izuzev slučajeve §. 357., kazni se na zahtjev.

Glava XXV.

Palež i druga djela obće opasna životu i imetku.

§. 360. Radi zločinstva paleža kazni se robijom do petnajst godinah, tko zapali:

1. sgradu posvećenu bogoslužju;

2. tudje sgrade, brodove ili kolibe, u kojih su ljudi nastanjeni, ili koje služe za nastanjenje ljudih;

3. sgrade ili ine prostorije, u kojih ljudi za njeko vrieme borave i to u vrieme, kad u njih obično borave;

4. sgrade, u kojih su smješteni javni uredi, javne knjižnice, javne sbirke znanstvenih i umjetnih predmetah, ili u kojih se čuvaju zapaljivi predmeti.

§. 361. Kriv je zločinstvu paleža i kazni se robijom do deset godinah, tko zapali:

1. tudje sgrade, brodove i kolibe, u kojih nisu nastanjeni ljudi, ili koje nesluže za nastanjenje ljudih;

2. sgrade i ine prostorije, u kojih ljudi za njeko vrieme borave i to u vrieme, kad u njih obično neborave;

3. tudje rudnike, magazine, zalihe robe na javnih skladištih, zalihe materijala za gradnje ili gorivo, naslagane ili od zemlje neodieljene poljske plodove i šume.

§. 362. Doživotnom robijom kazni se zločinstvo paleža:

1. ako je usljed požara izgubio život čovjek, koj je boravio u zapaljenom prostoru;

2. ako je krivac bio jedanput radi paleža jur kaznjen;

3. ako je više paležah počinio, ili samo jedan nu u družtvu s drugimi osobami;

Digitized by Google

4. ako je palež počinilo više njih, koji su se složili, da pale, robe ili razoruju.

§. 363. Kriv je zločinstvu paleža i kazni se po ustanovah predidućih §§-ah, koj zapali vlastitu sgradu, ili ini koj u predidućih §§-ih navedeni vlastiti predmet, ako je zapaljeni predmet po svojoj naravi ili položaju izložio opasnosti život čovjeka ili tudji imetak.

§. 364. Tko iz nepomnje zapali predmet naveden u §§-ih 360. i 361. ili vlastiti predmet iste vrsti u predpostavi §. 363., kazni se uzom do godine, a ako je usljed požara ili buknuća vatre čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

Uz kazan slobode može se suditi i na novčanu globu do 1000 fr.

§. 365. Palež neima se kazniti, ako je krivac buknulu vatru ugasio i zapriečio veću štetu bud sam, bud njegovim nastojanjem pomoćju drugih prije, nego li se je njegovo djelo odkrilo.

§. 366. I dogovor dvojice ili više njih, da će počiniti palež, jest zločinstvo i kazni se, ako je učinjena koja priprava, robijom do tri godine, a ako nije učinjena nikakva priprava, robijom do dvie godine ili uzom ne izpod šest mjesecah.

§. 367. Tko prouzroči povodnju, kojom izloži opasnosti život ljudih, kazni se radi zločinstva robijom do petnajst godinah, a ako je usljed povodnje čovjek izgubio život, doživotnom robijom.

§. 368. Tko prouzroči povodnju, kojom izloži opasnosti tudju imovinu, kazni se radi zločinstva robijom do deset godinah; nu ako je krivac to djelo počinio, da očuva vlastiti imetak, kazan je robija do pet godinah ili uza ne izpod godine.

§. 369. Tko iz nepomnje prouzroči povodnju, kojom izloži opasnosti život ljudih ili tudji imetak, kazni se radi prestupka uzom do godine, a ako je usljed povodnje čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

Uz kazan slobode može se suditi i na globu novčanu do 1000 fr.

§. 370. Tko oštećenjem željeznice, parobroda i inih brodovah ili predmetah k istim spadajućih izloži pogibelji život ljudih ili tudji imetak, kao i onaj, koj ovakovu pogibelj prouzroči na željeznici krivimi signali, kazni se radi zločinstva:

1. robijom doživotnom, ako je usljed prouzročene nezgode čovjek izgubio život;

2. robijom do petnajst godinah, ako je usljed prouzročene nezgode čovjek težko ozliedjen;

3. robijom do deset godinah u svakom drugom slučaju.

§. 371. Tko počini koje od djelah, navedenih u §. 370., iz nepomnje, kazni se radi prestupka uzom do godine; a ako je usljed prouzročene nezgode čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

Digitized by Google

Uz kazan slobode može se suditi i na novčanu globu do 1000 fr.

§. 372. Kaznami odredjenimi u §§. 370. i 371. kazni se i osoblje, služeće kod željeznicah, parobrodah i inih brodovah, koje hotimičnim neizpunjenjem ili zanemarenjem svojih dužnostih izloži pogibelji železnički vlak, parobrod ili ini brod.

§. 373. Tko oštećenjem brzojava ili predmetah k istomu spadajućih, ili drugim kojim djelom smete ili zaprieči porabu javnoga brzojavnoga zavoda, kazni se radi prestupka uzom do tri godine.

§. 374. Tko na načine, navedene u prediducem §-u, iz nepomnje smete ili zaprieči porabu javnoga brzojavnoga zavoda, kazni se radi prestupka uzom do godine.

§. 375. Kaznami, odredjenimi u §§. 373. i 374., kazni se radi prestupka i osoblje služeće kod javnoga brzojavnoga zavoda, koje hotimičnim neizpunjenjem ili zanemarenjem svojih dužnostih smete ili zaprieči porabu brzojavnoga zavoda.

§. 376. Bude li osoba, služeća kod željeznicah ili javnih brzojavnih zavodah osudjena radi kojega od djelah, navedenih u §. 370., 371., 373. i 374., ima se proti njoj izreći, da je za uvjek ili za njeko vrieme nesposobna obavljati ovakovu službu.

§. 377. Predstojnici željezničkoga poduzeća ili javnoga brzojavnoga zavoda, koji neodpuste od službe osobu, namješćenu kod dotičnoga poduzeća, čim im bude priobćeno, da je proti njoj pravomoćno izrečena nesposobnost obavljati takovu službu (§. 376.), kazne se radi prestupka novčanom globom od 100 do 1000 for.

§. 378. Tko hotimičnim djelom ili propustom učini, da se brod razbije, nasjedne ili utone, ter tim izloži opasnosti život ili imetak drugih, kazni se radi zločinstva robijom do petnajst godinah.

Ako je usljed ovakova djela ili propusta čovjek izgubio život, kazan je doživotna robija.

§. 379. Počini li tko iz nepomnje djelo ili propust, usljed kojega se je brod razbio, nasjeo ili utonuo, neka se radi prestupka kazni uzom do godine, a ako je usljed prouzročene nezgode čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

§. 380. Kaznami odredjenimi u §§. 378. i 379. kazni se i osoblje namješćeno, da čuva i iztakne znakove, opredieljene radi sigurnosti brodarenja, ako hotimičnim neizpunjenjem ili zanemarenjem propisanih dužnostih izloži brod pogibelji.

§. 381. Tko otruje vodu u zdencih, vodovodih, ili tko otruje predmete, koji su na prodaji ili javno opredieljeni, da se potroše, ili tko vodi u zdencih, vodovodih ili predmetom na prodaju ili javno opredieljenim za potrošak primješa tvari, o kojih zna, da su podobne naškoditi zdravlju, kano i onaj koj ovakove otrovane ili s pogibeljnimi tvarmi pomješane

Digitized by Google

predmete, zamučav škodljivo njihovo svojstvo, proda, nudja na prodaju ili inače dovede u promet, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah; nu ako je tim naškodio zdravlju drugoga, kazan je robija petnajst godinah, a ako je prouzročio smrt čovjeka, doživotna robija.

§. 382. Tko iz nepomnje počini djelo, spomenuto u prediduć§-u, kazni se radi prestupka uzom do godine, a ako je tim prouzroč smrt čovjeka, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

§ 383. Uz kazan robije izrečene prema propisom §§-ah 360., 361., 362., 363., 367., 368., 370., 372., 378., 380. i 381., može se proti krivcu odrediti redarstvena pazka.

§. 384. Tko povrjedi naredbe, koje je izdala oblast, da se zaprieči unos ili širenje kužne koje čovječje bolesti, kazni se radi prestupka uzom do dvie godine.

Ako je usljed povrjede upitne naredbe čovjek umro, kazan je uza od tri mjeseca do tri godine.

§. 385. Tko povrjedi naredbe, koje je izdala oblast, da se zaprieči unos ili širenje marvinske kuge, kazni se radi prestupka uzom do god.

Ako je usljed povrjede upitne naredbe koja živina okužena, kazan je uza od jednoga mjeseca do godine.

§. 386. Tko ravnajući gradnjom ili izvadjajući gradnju uzradi proti obće poznatim gradjevnim pravilom tako, da druge izloži opasnosti, kazni se radi prestupka uzom do godine ili novčanom globom; nu ako je u sljedila smrt čovjeka, kazan je uza od jednoga mjeseca do tri godin

Glava XXVI.

Zločinstva i prestupci javnih činovnikah i zloporab prava odvjetovanja.

§. 387. Pod javnimi činovnici s obzirom na ustanove ove glave razumjevaju se svi, koji uz plaću ili bezplatno, stalno, za njeko vrieme ili u stanovitom slučaju, usljed imenovanja, izbora ili osobita ovlašćenja, pod zakletvom ili nezakleti obavljaju javne poslove u službi države, zemlje, občine, ili oni, koji obavljaju poslove javne zaklade ili zavoda, kojimi neposredno upravlja država, zemlja ili občina ili koji stoje pod njihovom zaštitom.

I kr. javni bilježnici smatraju se javnimi činovnici.

§. 388. Javni činovnik, koji zatomi novac ili izprave od vriednosti, koje je primio u uredovnom svojstvu, ili koje su mu u tom svojstvu povjerene, da s njimi upravlja, ili da ih čuva, kazni se radi prestupka uzom od tri mjeseca do pet godinah; nu ako vriednost zatomljene stvari iznosi stotinu forintah, zatomljenje je zločinstvo i kazna mu je robija do pet godinah ili uza ne izpod šest mjesecah; a ako je vriednost zatomljene stvari nadilazila 1000 f., kazan je zločinstvu robija do pet god.

Digitized by Google

§. 389. Robijom do deset godinah kazni se radi zločinstva bez obzira na iznos zatomljene vriednosti javni činovnik, koj, da zaprieči ili olakša odkriće zatomljenja, unese štogod kriva u knjige, račune ili zapisnike, opredjeljene za upis ili kontrolu prihodah, istinite unose krivotvori, uništi, odstrani ili inače učini da se nemogu rabiti dokaznice ili spisi, tičući se zatomljenja, takove dokaznice ili izprave krivotvori, ili u savezu sa zatomljenjem počini drugo koje zločinstvo ili pestupak, na koliko nije prvo još teže kaznjivo.

§. 390. Zatomljenje §. 388. kazni se kao prestupak uzom do god., ako nije počinjeno načinom navedenim u §. 389. i ako je vriednost zatomljene stvari namirena jamčevinom krivca činovnika.

§. 391. Javni činovnik, koj kriepošću svoje službe ima ućerivati za javnu blagajnu porez, pristojbe ili ine daće, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca, ako ućera porez, pristojbe ili ine daće, znajući da ih plaćajuća osoba nije u obće dužna platiti ili da ih je dužna platiti u manjem iznosu, i ako protupravno ućerani iznos sasvim ili dielom nepreda blagajni.

Jednakom kaznom kazni se javni činovnik prigodom uredovna izdatka novca ili naturaliah, koj primajućoj stranci protupravno odbije štogod, a izdatak zaračuna kao da je učinjen podpuno.

Ako protupravno ućerani, ili odbijeni iznosi nadmašuju 100 for., kriv je činovnik zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah, a ako ućerani ili odbijeni iznos nadilazi 1000 fr., kazan je zločinstvu robija do pet godinah.

§. 392. Javni činovnik, koj ima ućerati pristojbe ili ine naknade, koje ga idu za obavljeni uredovni posao, kazni se radi prestupka uzom do god. i novčanom globom do 200 f., ako ućera svotu znajući, da je plaćajuća osoba nije u obće dužna platiti, ili da ju je dužna platitiu manjem iznosu.

Nu ako protupravno ućerani iznos nadmašuje 100 for., ima se radi zločinstva suditi na robiju do pet godinah ili na uzu ne izpod šest mjesecah i uz kazan slobode na novčanu globu.

§. 393. Javni činovnik, koj da obavi ili propusti uredovni posao ili za obavljeni ili propušteni uredovni posao bez povrjede uredovne svoje dužnosti zahtjeva, primi ili dade si obećati od stranke dar ili inu nepripadajuću mu korist, ili koj ponudjeni mu dar, ili inu nepripadajuću mu korist neodbije, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah — Pod ustanove prediduće točke nepadaju predplate honorara, koje stranke dobrovoljno i preko tarife učine javnim bilježnikom, neuredujućim u svojstvu sudbenih povjerenikah, kao ni naknade i darovi, koje stranke dobrovoljno i privolom predpostavljene oblasti dadu javnim činovnikom, da nagrade izvanredni njihov trud, naročite obične naknade i darovi javnim poslužiteljem, na koliko nisu postojećimi propisi izrično zabranjeni.

Digitized by Google

§. 394. Javni činovnik, koj za uredovno djelo ili propust, kojim je povrjedio uredovnu svoju dužnost posredno ili neposredno primi, zahtjeva ili dade si obećati dar ili inu korist, kazni se radi zločinstva mita robijom do pet godinah.

§. 395. Sudac i činovnik, obranik, porotnik ili priseznik, koj primi, zahtjeva ili dade si obećati dar ili inu korist, da kazneni ili gradjansko-pravni predmet rješi ili kod njegova rješenja sudjelúje u prilog ili na štetu koje stranke, kazni se radi zločinstva mita robijom do deset godinah. Ako je to djelo počinio član mjestnoga suda, kazan je robija do pet godinah ili uza.

§. 396. U slučajevih §§-ah 393—395. ima se izreći, da je propalo, što je krivac primio, ili vriednost primljene stvari (§. 63., 64.)

§. 397. Javni činovnik, koj neposredno ili posredno u vlastitom privatnom interesu učestvuje kod zakupa, nabave i sličnih poslovah, koje sklapa oblast u interesu javne uprave i glede kojih ureduje ili predstoji mu uredovanje, kazni se radi prestupka uzom i novčanom globom.

§. 398. Javni činovnik, obranik, porotnik ili priseznik, koj izvan slučajevah §. 395. kojoj stranci protupravno pogoduje ili stranku protupravno ošteti, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom

§. 399. Dušobrižnik, koji vjenča osobe znajući, da je koja od njih udata ili oženjena, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Ako je djelo počinio iz nepomnje, kazni se radi prestupka uzom.

§. 400. Dušobrižnik, koji vjenča osobe znajući, da postoji bračna zaprjeka, s koje je brak nevaljan, ili razrješiv, kazni se radi prestupka uzom do tri godine. Ako je to djelo počinio iz nepomnje, kazni se uzom do šest mjesecah.

§. 401. Javni činovnik, koj vršeć svoju službu drugoga zlostavi, ili dade zlostaviti, kazni se radi prestupka, ako nije tim počinio teže kaznjivo djelo, uzom ne izpod tri mjeseca.

§. 402. Javni činovnik, koj uredovnu svoju vlast zlorabi, da drugoga prinudi na djelo ili propust, na koje nije obvezan, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom.

§. 403. Javni činovnik, koj zloporabom uredovne vlasti protupravno zatvori, dade zatvoriti ili drži u zatvoru drugoga, kazni se u slučajevih prve točke §. 283., uzom ne izpod tri mjeseca, a u slučajevih druge točke istoga §. robijom ili uzom od jedne do deset godina.

§. 404. Javni činovnik, koj prigodom uredovanja uz predpostave §. 171. povrjedi kućno pravo, kazni se po ustanovah §. 171., nu nikada ne uzom izpod mjeseca.

§. 405. Javni činovnik, koj budući uredovno obavješćen, da je koja osoba protupravno zatvorena, neučini prijave svojoj predpostavljenoj oblasti, isto tako upravitelj nadležne oblasti, koj dobije prijavu, ili bu-

Digitized by Google

duči inače uredovno o tom obavješćen nenaredi, da se stvar odmah izpita, ili njezino rješenje odgodi preko četrdeset i osam urah, kazni se radi prestupka uzom do mjeseca.

§. 406. Javni činovnik, koj u iztragi upotrebi ili dade upotrebiti prisilna sredstva, da koga prinudi na kazivanje ili izpovjedku, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom.

§. 407. Javni činovnik, koj proti osobi, o kojoj zna, da je nedužna, predloži ili povede iztragu, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom.

§. 408. Javni činovnik, koj naredi, da se ovrši kazan, o kojoj zna, da se ne ima ovršiti, ili naredi, da se ima ovršiti, nu na drugi način ili u drugoj mjeri, kazni se radi zločinstva robijom do petnajst godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah; nu ako se radi o kazni novčanoj, kriv je prestupku i kazni se uzom.

§. 409. Robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca kazni se radi zločinstva javni činovnik, koj povrjedom uredovne svoje dužnosti da drugoga rieši zakonite kazne, propusti progoniti kaznjivo djelo, ili uzradi tako, da je osujetio uspjeh kaznenoga progona.

Istom se kaznom kazni i javni činovnik, koj u gore spomenutoj namjeri propusti ovršiti kaznu, koju je kriepošću svoje službe dužan ovršiti.

§. 410. Javni činovnik, koj dopusti, da uskoči kaznenik, kojega po svojoj službi ima nadzirati, pratiti ili čuvati, ili koj takova kaznenika oslobodi, ili mu pripomogne da uteče, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca.

Ako je nepomnja činovnika olahkotila ili inače omogućila, da je kaznenik uskočio, neka se činovnik kazni radi prestupka uzom do šest mjesecah.

§. 411. Kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah javni činovnik, koj u uredovnom svojem djelokrugu:

1. načini krivu javnu dokaznicu, ili pravu javnu dokaznicu izkrivi;

2. u javnoj izpravi ili zapisniku ovjerovi neistinu, koja je štetno djelovala ili djelovati mogla na prava ili pravne odnošaje drugih, ili propusti ovjeroviti istinu, koju je bio dužan posvjedočiti;

3. u javne knjige ili registre unese neistinitu okolnost, koja je štetno djelovala ili djelovati mogla na prava ili pravne odnošaje drugih;

4. uništi ili odstrani javnu dokaznicu, koja mu je povjerena.

Istom se kaznom kazni činovnik, koj i izvan uredovnoga svojega djelokruga počini koje od djelah navedenih u predidućih točkah na javnih izpravah, knjigah ili registrih, koji su mu pristupni usljed činovničkoga njegova značaja.

Digitized by Google

§. 412. Bude li javni činovnik počinio koje od dielah, navedenih u prediućem §-u, da sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, neka se radi zločinstva kazni robijom do deset godinah.

§. 413. Javni činovnik, koji o ćudorednom ponašanju ili imovinskih okolnostih koje osobe izda krivu svjedočbu, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 200 for.

§. 414. Poštarski činovnik, koj izvan slučajevah dopuštenih zakonom otvori, pritaji listove ili ine pošiljke predane pošti, dopusti da treći to učini, kod takova mu djela pripomogne, ili sadržaj lista trećemu protupravno priobći, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca.

§. 415. Brzojavni činovnici i osobe, kojim je povjeren nadzor javnih brzojavnih zavodah, koji brzojavku krivotvore, ili izvan slučajevah dopustivih zakonom otvore, pritaje, ili dopuste, da treći to učini, ili kod takova mu djela pomognu, ili sadržaj brzojavke komu protupravno priobće, kazne se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca.

§. 416. Javni činovnik, koj zatvorene listove ili ina pisma izvan slučajevah zakonom dopustivih zaplieni ili otvori, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah.

§. 417. Predstojnik ureda, koj podčinjena si činovnika zavede ili trpi, da počini kaznjivo djelo, kazni se kaznom ustanovljenom za počinjeno djelo.

§. 418. Činovnik, kojemu je povjeren nadzor nad drugim činovnikom, kazni se po ustanovi prediućega §-a, ako zavede ili trpi, da činovnik počini kaznjivo djelo, tičuće se poslovanja, koje ima nadzirati.

§. 419. Državnom uzom do tri mjeseca kazni se radi prestupka činovnik, koj povrjedom uredovne tajne priobći drugomu ili objavi razprave, odredbe ili izprave, koje su mu povjerene u uredovnom djelokrugu, ili koje su mu pristupne kriepošću njegovoga činovničkoga značaja.

§. 420. Uzom do šest mjesecah kazni se radi prestupka činovnik, koj se krati vršiti uredovnu svoju dužnost.

Ako je uzkrata uredovanja uzsljedila usljed dogovora dvajuh ili više činovnikah, kazan je uza ne izpod tri mjeseca.

§. 421. Odvjetnik, koj u poslu povjerenu mu u svojstvu odvjetnika protupravno posluži obim strankam savjetom ili činom, ili koj tečajem razprave povjerena mu predmeta prestane zastupati svoga klienta ili odkaže mu zastupstvo, ter se bez njegove dozvole lati zastupstva protustranke, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom.

Odvjetnik pako koj dogovorno s protustrankom uzradi štogod na štetu svoga klienta, kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet god.

§. 422. Proti osudjenikom na uzu ili državnu uzu radi djelah, navedenih u ovoj glavi, ima se uz kazne, odredjene u ovih §§-ih, suditi i na nuzkazan gubitka ureda.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 3.

Zagreb 1. cžujka 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Š. Mazzura: Odvjetnici. — **Mate Ivić:** O nadležnosti sudova za presudjenje upravnih odluka. — **Ivan Pirka:** Kad se ima založna pogodba, tičuća se nepokretnih stvarih, smatrati sklopljenom? — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Upravno-pravni. — III. Kazneno-pravni. — **Nikola Predoević:** Da li se ima smatrati da je onaj, koji neki dio svoga urbarskoga selišta proda, takodjer prodao i pravo paše i šumskih užitaka, ma i ne bilo prigodom sklapanja ugovora o tom spomena? — Okružnica kr. banskoga stola od 12. prosinca g. 1877. br. 13.208 glede razredjenja bilježnika. — **I. B.:** Naši dopisi. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Gg. vanjski članovi pravničkoga družtva umoljavaju se opetovano, da prinose svoje šalju neposredno družtvenomu blagajniku g. Adalbertu Schauffu, odvjetniku u Zagrebu; svakim drugim načinom samo se poslovi bez potrebe umnažaju.

Uprava pravničkoga družtva.

Digitized by Google

Odvjetnici.

Malko je doista čudnovato, da odvjetnici u Hrvatskoj i Slavoniji promicajuć tudje pravo, o svom pravu najmanje misle, te se za nj najmanje bore. Već je nekoliko godina, što se novi odvjetnički zakon baca od jednoga na drugi stol, sada u saboru, sada u odborih, sada kod vlade u Zagrebu i Pešti itd. Ja mislim, da se podpunim pravom može pitati, hoće li se taj novi zakon ikada konačno riešiti?

Onim, koji su pozvani, da nastoje o tom, dozvati ćemo u pamet istinu juridičku, da samo valjano uredjena prava uzazivlju i valjano uredjenje dužnosti.

Mi smo doduše morali čuti, da su pravnici nesreća ove zemlje; čuli smo kašnje, da su odvjetnici nesreća ove zemlje; znamo, da je u novije vrieme bačen u zrak neki „mot d' ordre", po kojem bi valjalo odvjetnike pritiskivati, pa znamo i to žalibože, da taj „mot d' ordre" nije ostao „vox clamantis in deserto".

Nu ako je silna odlučnost Napoleona I. o tom stališu zub svoj prebrusila, nemožemo se plašiti mlitavih, neobrazloženih odsuda.

Biti će medjutim dobro, da se s odvjetničkim stališem i s odvjetničkom zadaćom pobliže upoznademo.

Neima legislacije, kojoj nebi bila poznata zadaća, kojom se i danas bave odvjetnici, akoprem odvjetnička uredba nije bila kao danas razvita.

U legislaciji Mojsijevoj nisu se pojedine osobe bavile odvjetovanjem, nu odvjetovanje se je sastojalo u tom, što je svaki parnik poveo sa sobom pred sud rodjaka ili prijatelja, koji je za njega govorio.

Judejci imadjahu svoje mudrace (sapientes). Njihov je djelokrug bio naličan onomu odvjetnika-consulenta; bavili su se

Digitized by Google

najme riešavanjem pravnih prepora u nižjih slojevih pučanstva, bezplatno, nu dobivahu zato neki dio desetine i smatrahu se kao članovi sudbenosti.

Kaldejci, Babilonci, Perzianci i Egipćani imadjahu svoje mudrace i filozofe, koji branijahu javno. Kod posliednjih ustmene obrane bijahu zabranjene, a pismene uvedene, uslied čega mudraci i mudroslovci u obće ne mogahu se baviti odvjetovanjem, već su tu zadaću preuzeli pravoznanci. Kod Egipćana dakle nalazimo odvjetničtvo u pravom smislu rieči onom zadaćom, kojom se bavi i danas u većem dielu Europe.

Grci su više od ikojega drugoga naroda njegovali govorničtvo. Perikles se je prvi počeo baviti javnimi sudbenimi obranami, za njim je sliedilo množtvo glasovitih govornika.

Drakon i Salon izdali su zakone, kojimi su disciplinirali pravo govorničtva i obrane. Prvi se od tih zakona odnosi na pravo odvjetovanja. Orator je mogao biti samo slobodan čovjek; a izključeni bijahu infames; oni nadalje, koji su uzkratili dužno poštovanje svojim roditeljem, koji su svoju obranu uzkratili domovini ili nisu izpunili državni kakov nalog, koji su bludno griešili, ili su samo i vidjeni u bludnici, napokon oni, koji su se podali luksusu ili su potrošili baštinu praotaca. Komu je bio povjeren javni novac, nije smio odvjetovati doklegod nije računa položio. Žene bijahu bezuvjetno izključene.

Mjesto, gdje su se obdržavale obrane (forum), bijaše mjesto sveto, poškropljeno prije svake obrane svetom vodom u znak, da se ništa nečistoga nesmije izreći i da na onom mjestu smije pobjediti samo pravda i istina.

Kad je Hiperides braneći razbludnicu Frines, obtuženu radi uvriede veličanstva, opazio na licu sudaca, da ju namjeravaju obsuditi, pomaknuv ju korak dalje, te skinuv koprenu, koja joj je grudi pokrivala, pomoli joj do pása ljepotu, a sudci ganuti krasotom uzrasta žene i zavedeni silom govorničtva njezinoga branitelja odrieše ju od obtužbe: izdani su u Ateni i Sparti novi zakoni, po kojih je govornikom bio zabranjen svaki predgovor, svaka retorička i plastička slika, vrstna ganuti ili razdražiti sudce, dočim je sudcem samim bilo zabranjeno govorniku

Digitized by Google

u oko gledati. Govorničtvo sputano u okovih tih zakona počelo je malaksati.

S početka bilo je odvjetovanje bezplatno. Misli se, da je Antiphones bio prvi, koji je od svojih klienta primao nagradu. Nu iz Demostenovih govora razabiremo, da se kruto kore govornici, koji su odviše hleptili za dobitkom.

Rimljani sliedili su pravac mudrih Grka.

Znamo kako je Romulus iz prvoga reda gradjanstva izabrao senatore podieliv im ime otaca (patres). Oni su pozvani bili, da sude rimskomu puku. Ostali gradjani istoga razreda nazvani su patroni, jer im je medju inimi bila i ta zadaća, da pred senatom brane drugi red pučanstva, naime plebejce, koji su prama patronom nazvani clientes. Mi znademo iz poviesti, kolikim su sjajem klienti pratili svoje patrone na sud, znademo, da su klienti bila četa pripravna za patrona krv svoju prolievati. Tim su patroni bili znamenitiji čim su zakoni bili za puk tajnost, dokle ih scriba Flavius nije puku objavio, da se svaki uzmogne obaviestiti o svojih pravih.

Patroni su poprimili ime govornika (oratores) i pravoznanaca (juris consulti), a branili su svoje kliente ustmeno i pismeno. Iztaknuvši svoju vještinu obranom klienta u javnih govorih, bijahu često pozivani na najveća dostojanstva, osobito za vremena republike. Cato, Cicero, Cezar započeli su svoje djelovanje obranom puka pred sudovi, te onoj vještini, kojom su se zauzimali za svoje kliente, imadu ponajviše zahvaliti svoju konsularnu čast.

Padom republike, kad su rimski imperatori, ne po zaslugi, nego po protekciji, razpolagali javnimi službami i odlikovanji, ponizili su zadaću patrona, govorničtvo je padalo toliko, da ga je gotovo sasvim nestalo. Oni, koji su se bavili odvjetovanjem, nazvani su causidici, advocati.

Nu imperatori sami morali su se uvjeriti, da je plemenita i znamenita zadaća, kojom su se odvjetnici bavili. Anastasius jim je opredielio naslov clarissimi, isti naime naslov, koji je pripadao senatorom; a Leon i Anastasius u jednoj od svojih znamenitih konstitucijah prispodabljaju odvjetnike boriocem za domovinu, veleć: „Advocati qui dirimunt ambigua facta causa-

Digitized by Google

rum, suaeque defensionis viribus in rebus saepe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si praelis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis et thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum, qui gloriose vocis confisi munimine, laborantibus spem, vitam et posteros defendunt (l. 14., cod. de advoc. divers. jud.).

Sposobnost za odvjetovanje zahtievala je one iste uvjete kod Rimljana, koje smo jur kod Grka spomenuli, tim dodatkom, da se zahtievala doba od sedamnaest godina, a dotičnik se je morao izkazati, da je kroz pet godina učio pravo.

Ženam nije izrično bilo zabranjeno baviti se odvjetovanjem. Dvie plemenite žene Amasia i Ortensia u tom su se odlikovale, nu Aframia je svojom brbljavosti i pretjeranosti povodom bila, da je ženam bilo odvjetovanje izrično zabranjeno.[1] Teodosijski zakonik dokinuo je tu zabranu u toliko, u koliko je ženam dopustio, da odvjetuju, to jest, da javno govore u svojih vlastitih parnicah.

Odvjetovanje bijaše s početka bezplatno, nu pošto je tečajem vremena postalo mučno i tegotno, kad su se naime i parnice i zakoni pomnožali, to su klienti darivali svoje patrone. Marcus Cincius Alimentus, tribunus plebis izdao je zakon (Lex Cincia de donis et muneribus) proti tomu jur nastalomu običaju, te je ništetnim proglasio svako darovanje klienta učinjeno patronom; nu pošto nije odredio nikakove kazni, njegov je zakon ostao bez krieposti.

Imperator Augustus oživio je taj zakon i dodao kazan za prekršitelja; Tiberius ga je opozvao, a Claudius je odredio, da najveća nagrada nesmije prekoračiti iznos od deset velikih sestercija, to jest 5000 for. po prilici. Neron, poznati silnik, pozvao je u život zakon Augusta, Trajan je opet oživio zakon Claudija tim izpravkom, da odvjetnik smije nagradu zahtie-

[1] U njemačkom pravu nalazimo takodjer edikt Carfanski, koji je zabranio ženam odvjetovanje. „Carfania improbissima foenima, quae in verecundo postulans et magistratum inquietans causam dedit edicto.

Digitized by Google

tekar poslie svršenoga posla. Justinian je ovu stegu oduzeo, a uzpostavio zakon Claudija, koji je velikim Konstantinom potvrdjen, zabraniv samo ugovor de quota litis.

Foramiti u svojoj pravnoj encyklopediji, odkuda smo ove historičke podatke ponajviše crpili, veli: „Morasmo konstatovati, da neima niti jednoga primjera, da bi rimski odvjetnik bio izgubio odvjetovanje radi globljenja. Veći dio njih odlikovao se je poštenjem i krieposti. Mnogi su pače radi svoje dužnosti žrtvovali svoju korist. Budi nam primjerom čestiti Papinian, koji je volio izgubiti život, nego li opravdavati pred senatom okrutno bratoumorstvo počinjeno od Caracalle".

Za vremena Cicerona pravdopravnici su toli odlično mjesto zauzimali, da se Cicero u svom djelu De oratore, nije ustručavao izreći: „Est sine dubio domus jurisconsulti totius oraculum civitatis".

Moderne legislacije nije moguće ni pomisliti bez odvjetnika. Pravo, nad kojim država vodi svoju pazku, nije vječito, ne promienljivo i od vječite istine nerazdružive pravo, na kojem svemir počiva, već je samo oblik prava zakonom opredieljenoga.[1] Doklegod ovako bude, a biti će ovako dokle bude svieta i vieka, znanje prava biti će pristupno samo onomu, koji će cieli svoj viek potrošiti u pravnoj nauci.

Promatrajuć odvjetničtvo s ovoga stanovišta, ono nam se prikazuje kao znanost, u koliko je odvjetniku potrebna podpuna, tako rekuć savršena nauka prava. Ali u koliko mu valja ovu nauku uporavljati na žive odnošaje, u toliko nam se odvjetničtvo prikazuje kao umjetnost. U toj umjetnosti razlikuje se zadaća odvjetnika od zadaće svih drugih pravoznanaca.

Profesor prava treba vladati pravnom znanosti, da ju uzmogne svojim slušateljem priobćiti; sudac to isto treba, da na pojedine slučajeve pravnu znanost uporavi, da pojedini slučaj podvrgne kritiki, te izrekne pravo; odvjetnik razabrav iz ustiuh klienta, koje da mu pravo pripada, mora pronaći pravni oblik, pod kojim će sudcu materijalno pravo svoga klienta priobćiti,

[1] Montesquieu Esprit des Loix T. I. liv. 1. chap. 1.

Digitized by Google

treba nadalje, da ga sudcu priobći u obliku formalne istine, da pribere to jest dokaze, kojimi će iztaknuti pred sudcem pravo svojega klienta. U uporavi, u provedbi tih materijalnih i formalnih pravnih oblika odvjetnik je pravi umjetnik. Čim je odvjetnik vještiji, tim će njegova slika biti jasnija, življa.

Razlika je izmedju sudca i odvjetnika ta, da je odvjetnik auktor parnice i kritik onih oblika, bilo materijalnih, bilo formalnih, koje je protustranka iztaknula, da oprovrgne pravo, što ga on zahtieva za svoga klienta, dočim je sudac samo kritik parnice. Nu znade svaki, da je velika razlika izmedju auktora i kritika.

Iztaknuv ovako zadaću odvjetnika, biti će lako uviditi, da modernih legislacija, koje su tim savršenije, čim su njihovi pravni oblici sitniji i točniji, nije moguće ni pomisliti bez odvjetnika, bez onoga auktora to jest, koji će znati svakomu pojedinomu, povriedjenomu pravnomu odnošaju dati pred sudom onaj oblik pravni, koji se jedino na nj uporaviti može. Zato se glasoviti kancelar d' Aguessau dično izražuje ob odvjetničkom stališu: „Un ordre aussi ancien que la magistrature, aussi noble que la vertu, aussi necessaire que la justice".[1]

Uzvišenu i težku ovu zadaću dužna je državna vlast, u interesu prava svojih državljana, svom snagom svojom podupirati. Mora osobito državna vlast iznaći i zajamčiti odvjetničkomu stališu uvjete za valjan i čestiti obstanak.

Odvjetničtvo cvati u čilih, najbolje uredjenih državah, a u onih gdje je demoralizacija, podlost i okrutnost na dnevnom redu od strane vlasti, tamo je odvjetničtvo propadalo i pada; pa ako hoćemo vjerovati Rottecku, Welkeru i Gansu, onda ćemo znati, da je ugled odvjetnika u Francezkoj, Velikoj Britaniji i u sdruženih državah sjeverne Amerike još i danas veći, nego li je ikada bio u samom Rimu.

Nu u tih državah uživaju odvjetnici tako rekuć podpunu slobodu, nagrade su njihove toli obilate, da jim se netreba poprimiti podlih sredstva na izbiedu svoje eksistencije i svoje bu-

[1] Oeuvres T. 1. pag. 3.

Digitized by Google

dućnosti. Prispodabljajuć Gans prije 40 godina stanje odvjetnika u Njemačkoj sa stanjem odvjetnika u Francezkoj, Britaniji i Ameriki, piše ono, što se doslovce može danas na Hrvatsku uporaviti. Piše naime:

„Auf die grossen Honorare, deren sich die Advocaten in Frankreich, Britanien und Nordamerika zu erfreuen haben, und die zuweilen das Einkommen der höchsten Staatsbeamten übertreffen, werden die Advocaten Teutschlands wohl schwerlich jemals einen Anspruch machen können; sie dürften vielmehr gerne damit zufrieden sein, wenn ihnen nur die gesetzlichen Taxen, die kaum Groschen gewähren, wo in jenen Ländern Thaler und Guineen angewilligt werden, ungeschmälert blieben. Aber auch hier ist der teutsche Advocat den Bestimmungen s. g. Moderaturen von Seiten des Richters unterworfen, der nicht allein das zu hoch Angesetzte bis auf die Taxe herabsetzt, sondern auch das Taxmässige unter dieselbe herabsetzen, und sogar den ganzen Verdienst des Advocaten streichen kann. Wäre nur das Erstere der Fall und würde das Letztere nach bestimmten Normen und nur da angewendet, wo Missbrauch des Amtes und böser Wille offen vorliegen, so würde, so lange der Advocat nicht unter der Controle der Oeffentlichkeit steht, dagegen nichts einzuwenden sein. In den meisten Bundesstaaten Teutschlands ist der Advocat hierunter aber der reinen Willkür des Richters untergeben, der, den Richter gar oft mit dem Recensenten verwechselnd, nachdem die Vorträge des Advocaten seinen Beifall finden oder nicht, und uneingedenk des eignen täglichen Irrthums den Advocaten durch Herabsetzung oder Entziehung seiner Belohnung bestraft und seinen Unwillen an ihm auslässt. Es ist dieses durch Eigenmacht teutscher Gerichtshöfe eingeführte, den Gesetzen widerstreitende Verfahren eine der Ursachen des tiefen Verfalles des Advocatenstandes gewesen, an sich sowohl, indem es den Advocaten auch in seinem Erwerbe abhänging vom Richter gemacht hat, als dadurch, dass Erlangung der Gunst des Richters das höchste Bestreben des Advocaten werden musste, ein Bestreben, welches mit der rücksichtslosen, redlichen Ausübung der Berufspflichten nur zu oft im Wiederspruche steht . . . .

Digitized by Google

Was der Advocat durch seine Wissenschaft erworben, wird nach gemeinem Rechte dem Solde der Militärpersonen, pecunium castrense gleich geachtet . . . . itd.".

Ova slika može se, rekosmo doslovce, uporaviti na Hrvatsku, nu mnogimi dodatci, koji bi mogli dokazati, da se kod nas još gore postupa prama odvjetnikom. Meni je konstatirati samo to, da se parbeni trošak i odvjetničke zaslužbe danas, osobito od kr. banskoga stola, likvidiraju daleko lošije nego li u Bachovo vrieme, akoprem je vriednost valute od onda do danas pala za 40%, što je povod bio, da su činovnikom povišene plaće. A upravo u likvidaciji parbenoga troška morali bi sudovi biti oprezniji. Stranka, koja parnicu izgubi, pravedno je da plati i parbeni trošak, u onih stegah, koje su propisane zakonom; nu obale li sudovi parbeni trošak ispod obične pristojbe odvjetničke, onda se odvjetnik mora regresirati kod vlastitoga klienta, a tu je otvoren put velikoj zloporabi, velikoj šteti parnika.

U interesu je dakle državljana, da se parbeni trošak pravedno, po zaslugi odvjetnika obredi, tako, da se odvjetnik, u parnici gdje nadvlada, uzmogne zadovoljiti dosudjenim parbenim troškom. Bude li stranka sa svojim odvjetnikom zadovoljna, znati će ga sama preko troškovnika nagraditi.

Prispodabljajuć troškovnike, koji nam dolaze iz susjednih zemalja, zatim cienike odvjetničkih zaslužba za Beč, Prag, Gradac i Peštu, to mi je konstatovati, da se hrvatskomu odvjetniku prama austrijskomu i ugarskomu dopituje jedva 35%.

To bi ipak moglo poroditi podlost odvjetnika prama sudcu, u čijih su rukuh škare njegovih troškovnika, to bi mogao biti uzrok šurovanja izmedju sudca i odvjetnika, uzrok onih štetnih „qui pro quo", koji bi sudnicu pretvorili u pazar.

U interesu je našega pravosudja, da se odvjetnička zaslužba stalno uredi; a uredit se može onako, kao što je već davno u Francezkoj, a u novije doba u svih gotovo uredjenih europejskih državah, da se naime naprama vriednosti priepora opredieli taksa odvjetničkih podnesaka.

„Kakovo sudstvo, takovo i odvjetničtvo". Ovim se mjerilom i danas prosudjuju ova dva stališa jedan s drugim,

Digitized by Google

mjerilo od vjekova priznato u njemačkom pravu, gdje nalazimo u Schwabenspiegelu sliedeću izreku: „Und alles was wir haben gesagt, das an den Richtern soll sein, das soll auch an den Fürsprechern sein als an den Richtern".[1]

U svih je naprednih državah odvjetovanje slobodno, uz uvjet k tomu potrebne nauke i prakse. Zakonska osnova, koju je bio prihvatio naš sabor, nu koja je povraćena, jer je odredjivala, da može kod nas biti odvjetnikom samo pripadnik Hrvatske i Slavonije, dočim Magjari zahtievaju to pravo za svakoga podanika svete Stjepanove krune, — bila je prisvojila načelo slobodnoga odvjetovanja, nakon svršenih pravo i državoslovnih nauka, položenih strogih ispita, pet godina prakse i odvjetničkoga ispita.

Čujemo, da pravni saborski odbor kani brisati ustanovu o slobodnom odvjetovanju, te poprimiti koncesiju prama opredieljenom broju odvjetničkih mjesta. Taj korak pravnoga odbora mi bi žalili veoma.

Razlozi, koji vojuju za slobodno odvjetovanje toliki su i obzirom na sam odvjetnički stališ, i obzirom na interes državljana, da bi ih bilo nemoguće u ovom članku razviti. Mi neuvidjamo nikakova razborita razloga za stegnuće prava odjetovanja, pa kad bi nam se htjelo dokazivati, da je slobodno odvjetovanje u Austriji urodilo prekomjernim brojem odvjetnika i zato da valja pravo odvjetovanja stezavati, mi bi to uzeli kao argument, koji govori proti onomu, koji ga navodi. Predpostavili bi samo dvoje, naime: strogi disciplinarni odvjetnički red, najveću strogost u odvjetničkih ispitih, pa bi onda bili uvjereni, da onaj pravnik, koji je prošao kroz živu vatru strogoga odvjetničkoga ispita, te nad kojim bdije stroga disciplina, neće biti suvišnim, a jošte manje pogibeljnim državljanom. Uzeli bi rekoh kao argument proti onomu, koji bi ga naveo, jer svaka bi država morala biti u pravosudju sretna, koja bi brojila veliki broj odvjetnika, ali odvjetnika u smislu, razvijenom u ćednom ovom članku.

Dr. Š. Mazzura.

[1] Schwabenspiegel C. 74. §. 1. po Berku.

Digitized by Google

O nadležnosti sudova za presudjenje upravnih odluka.

(Gradjanska parnica).

Saobćuje M. Ivić, odvjetnik.

Kad se je god. 1872. usljed previšjega odpisa od 8. lipnja 1871. cielokupna uprava u vojnoj krajini preustrojila, te i općine, naime i gradske po novom propisu samostalno osnovale, razriešila se je tim preustrojstvom do onda postojala odvisnost općina, koje po prijašnjem sustavu ništa drugo nebijahu, već vojni upravni organi, koji su mimogred i čisto općinske poslove obavljali. U djelokrug tadašnjih gradskih općinskih ureda spadalo je i pobiranje svih državnih poreza i općinskih prihoda, te je cielokupni blagajnički prihod po odbitku unapried odmjerenoga paušala, koji se je u državnu blagajnu vojnog ministarstva uplaćivao, na općinske svrhe upotriebljen. Istina, bili su i nekoji porezi, koje je općinska uprava pobirala i bez ikojeg odbitka u navedenu državnu blagajnu odpravljala. Ti su se odnošaji tada razriešili, te se je imalo predhodno raspraviti, komu da pripadaju ostatci poreza i prireza, koji su se ili jur uplaćeni u općinskoj blagajni nalazili, ili koji će se u tečaju vremena naknadno uplatiti. U tom obziru izdalo je vojno ministarstvo, koje je tada krajinom upravljalo, odluku od 20. studenoga 1871. odiel 10. br. 5238., u kojoj se izrično navodi, „da je vojno ministarstvo uz odobrenje njegove preuzvišenosti kr. magj. predsjednika ministarstva i kr. magj. ministra financija dozvolilo, da se do konca prosinca 1871. kod magistrata preostali novčani zaostatci proventenfonda gradskim općinam prepuštaju, — no da one iz tih zaostataka za prošlost još neuplaćeni paušal namiriti imadu.“

Koncem godine 1871. nalazili su se u blagajni gradske općine u Zemunu medju ostalim i ostatci dohodarstvenoga poreza godinah 1868. i 1871. u ukupnoj svoti od 1642 for. 30 novč. a. vr. Ova svota bi povod jednoj parnici, koje riešenje zaslužuje, da ga u ovom listu saobćimo, i sa nekoliko riečih popratimo.

Godine 1875. izdade naime vojno ministarstvo putem vojnoga zapovjedničtva u Zagrebu, kao zemaljske krajiške uprave, magistratu grada Zemuna nalog, da označene ostatke godina

Digitized by Google

1868. i 1871. u blagajnu vojnog ministarstva uplatiti imade. Gradsko vieće o tom saslušano izjavi se, da ne nalazi občinu obvezanu, da tom nalogu zadovolji, jer mnije, da su ti, kao i drugi porezni ostatki občini uvjetno ustupljeni, pa počem je občina stavljeni uvjet ispunila, to občinsko vieće punim pravom mnije, da občini vlastnost i na upitnu svotu pristoji. Vojno ministarstvo neuvaži ovo riešenje občinskoga vieća, te usljed toga ponovi vojno zapovjedničtvo svoj nalog tim dodatkom, da će se, ako ova svota u roku od 8 dana uplaćena ne bude, proti občini politička ovrha za utjeranje te svote povesti. Vojno zapovjedničtvo u Zagrebu naime napuštajuć stanovište, koje je kao krajiška vrhovna zemaljska uprava zauzeti imalo, poprimi u tom predmetu sve nazore vojnog ministarstva, pa i razlog, da pitanje, da li ti ostatki občini pripadaju ili ne, sudu na riešenje podastrieti se neima, jer da se tuj samo poreza tiče, koje se pitanje pako upravnim putem riešiti ima.

Gradsko vieće zaključi usljed toga, da proti vojnom ministarstvu u zastupanju erara izazivnu tužbu radi podičenja prava na tu svotu podigne i tim ovaj predmet na sudbeni put izvede.

U tužbi proti vojnom ministarstvu kod sudbenoga stola u Zemunu podignutoj navodi se, da je utužena stranka tim, što je sredstvom vojnog zapovjedničtva u Zagrebu tužećoj občini nalog izdala, da za godine 1868. i 1871. koncem godine 1871. u občinskoj blagajni nalazeće se dohodarstvene ostatke u svoti od 1642 for. 30 novč. a. vr. utuženoj stranki namiriti imade, — prava na otu svotu podičila, te toga radi moli tužeća občina, da se osudom izreče, da se je utuženik podičio prava na upitnu svotu i da ima u roku od 30 dana to svoje pravo sudbenim putem izpostaviti, ili da će mu se u protivnom slučaju vječito šutanje naložiti.

Poslje obavljene rasprave izrekao je sudbeni stol u Zemunu osudom od 3. veljače god. 1877. broj 5228., da se tužeća občina sa svojim tužbovnim zahtjevom odbija i da ima utuženoj stranki na 36 for. 10 nč. a. vr. ustanovljene parnične troškove izmiriti.

Za osnovu ove osude navode se sliedeći razlozi:

Digitized by Google

„Tužiteljna občina tvrdi, da se je visoko vojno ministarstvo u zastupanju vojnog erara ispravom B. tužbi priključenom, kojom platež svote od 1642 for. 30 novč. a. vr. zahtieva, podičilo pravom, pa s toga zahtieva, da takovo redovnom tužbom dokaže ili da mu se vjekovito nametne šutenje. Ispravom A. doprinjela je tužiteljna občina dokaz, da je novac proizviruči iz tako zvanog proventenfonda, te koji je koncem prosinca 1871. kod pojedinih magistrata zaostao, usljed odredbe vis. zajedničkog vojnog ministarstva, kod gradskih občina zaostati imao, te s toga mnije, da vis. vojnom ministarstvu ne pripada pravo zahtievati iznos od 1642 for. 30 novč. kao zaostatak dohodarskog poreza od god. 1868. i 1871. Nu uzme li se isprava B. u pretres, to iz takove jasno sliedi, da se takovom upravo normira, što je na tako zvani proventenfond spadalo i što se je opet pukovnijskoj proventnoj blagajni odpraviti imalo, te je tom odredbom upravo ustanovljeno, da se iznos od 1642 for. 30 novč., koji se je kao zaostatak dohodarskog poreza za godine 1868. i 1871. ispostavio, i koji nikada nije sačinjavao dohodak krajiških komuniteta, naknadno vojnom eraru odpraviti imade, — u tomu pako, što je upravnim putem platež zaostaloga toga dohodarskoga poreza zatražen, ne leži nikakovo podičenje prava kakovoga, jer se taj zahtjev samo kao izliev naredbe pod A. izdane smatrati mora, pošto se izpravom B. samo namirenje onoga traži, što prvanjom naredbom za gradske občine priuzdržano ne bijaše;

vidiv dakle, da tužiteljna občina dokazala nije (§. 104. gr. pp.) da se je protustranka podičila pravom kakovim, kao što je to §.-om 596. sl. b. gr. pp. ustanovljeno, to se je sa svojom tužbom i tužbovnim zahtjevom odbiti morala. Osuda na platež troška parbenoga postupka temelji se na propisu §. 573. gr. postupnika“.

Na priziv tužeće občine proti navedene osude izrekao je krajiški odsjek banskoga stola osudom od 7. travnja p. g. broj 3048., da izazivnom zahtjevu ima mjesta, te da vojni erar imade svoju tužbu proti zemunskoj gradskoj občini na izdanje označenih dohodarstveno-porcznih iznosa od 1642 for. 30 nč. a. vr. za 60 dana nakon pravomoćnosti te osude tim sigurnije podnieti,

Digitized by Google

što će mu se inače glede te tražbine na zahtjev tužeće občine vjekovito mučanje naložiti.

U obziru na troškove riešeno je, da se prvostepeni prebijaju, dočim prizivne tužeća občina snositi ima.

Razlozi ove osude jesu sliedeći:

„Nemože biti za sada predmetom sudbene presude, jesu li osnovani ili ne osnovani zahtjevi tužeće gradske občine na dohodarinske iznose sa ukupno 1642 for. 30 novč. spomenute u naredbi c. kr. glavnoga vojnoga zapovjedničtva u Zagrebu dtto. 24. ožujka 1875 kraj. upr. odiel za unut. posl. broj. 2545. tužb. pril. B., jer za sada se radi samo o izazivnoj parnici, te se s toga sudačka izreka imade stegnuti na pitanje, leži li u tom, što je c. kr. državno ratno ministarstvo, odnosno c. kr. glavno vojno zapovjedničtvo u Zagrebu kao krajiška zemaljska upravna oblast glasom potegnute naredbe rečenu svotu vindiciralo za vojni erar i što gradskomu poglavarstvu u Zemunu uz prietnju političke ovrhe nalaže, da tu svotu uplati u državnu pjeneznicu — podika u smislu §. 596. lit. b., 598. i 599. gr. pp., koja tužeću občinu ovlašćuje, da podnese izazivuu tužbu.

Mjerodavno je za riešenje toga okolnost, je li porodivši se priepor privatno-pravne naravi, te imade li se sada sudbenim putem riešiti — ili je po svojoj naravi političnо-administrativan i podpada li prema tomu nadležnoj riešitbi upravne oblasti.

Glasom naredbe c. kr. glavnoga vojnoga zapovjedničtva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti ddto. 30. studedenoga 1871. unutarnji odiel broj 3016. tužb. pril. A., prepustilo je c. kr. drž. ratno ministarstvo s privoljom Nj. preuzvišenosti kr. ugarskoga ministra predsjednika i kr. ug. ministarstva financija nalazeće se koncem prosinca g. 1871. pri postojavših komunitetskih magistratih novčane ostatke proventenfonda (die Proventenfondgelder) gradskim občinam.

Ova odredba, posliedivši u savezu sa zakonom od 8. lipnja g1871. naredjenim preustrojstvom občinstva i stvorenjem autonomnih gradskih i seoskih občina u vojnoj krajini — jest sama po sebi političko-administrativne naravi, nu imala je ipak privatno-

Digitized by Google

pravnu posliedicu tim, što je njom prenešeno vlastničtvo na označene blagajničke zaostatke gradskim občinam.

Tužeća občina mnijuć, da je u pravu, prisvojila si je na temelju ove naredbe i onih 1642 for. 30 novč., koje upravna oblast kašnjom naredbom (tuž. pril. B.) za vojni erar traži; — radi se dakle ne dvojbeno o prieporu glede vlastničtva, koj baš za to spada pod nadležnost suda, i to tim više, što se je tužeća gradska občina temeljem prve naredbe stavila već u posjed rečene svote, i zato ju se, neće li istu dobrovoljno izdati, jedino sudbenom izrekom na to prisiliti može.

Zastupnik tuženoga c. kr. vojnoga erara dopušta sam, da se tužiteljici ne može braniti, da svoje tobožnje pravo na prieporni svotu putem pravde zatraži, nu tvrdi, da bi občina u tu svrhu kao tužiteljica ustati imala i da joj nepristoji izazivnom parnicom vojni erar siliti, da podnese tužbu.

Tomu pako stoji na putu okolnost, da je gradska občina u faktičnom posjedu upitne svote i da dosljedno uloga tužitelja eraru pripada.

Tomu ne smeta ništa, što prieporni iznos proizlazi iz dačnih uplata; jer su porezni uplatci prispjevali i u komunitetske proventne kase.

Naredba tužb. pril. A. veli obćenito „die bei den Magistraten verbleibenden Proventenfondgelder werden den Stadtgemeinden überlassen“.

Tom naredbom nastala su prava za gradske občine, koja se po upravnoj oblasti naknadno stezajućim tumačenjem krnjiti ne mogu — nego, ako nastane priepor o značaju i obsegu onoga, što se je pripustilo, to se isti može samo sudbenim putem riešiti.

Gradske občine su u svojih imučstveno-pravnih odnošajih autonomne, a glede razpolaganja sa občinskom imovinom podvrgnute samo stegam, normiranim u redu za gradske občine (Städte-Ordnung) u vojnoj krajini (§§. 22. i 25.).

Tužećoj občini nemože se dakle administrativnom riešitbom c. kr. krajiške zemaljske upravne oblasti nametnuti dužnost, da prizna upitnu tražbinu c. kr. vojnoga erara. Gradsko poglavarstvo je pako gledom na upravljanje s občinskim imetkom samo

Digitized by Google

eksekutivni organ občinskoga zastupstva (§§. 22. i 37. reda za gradske občine) te nije vlastno na izplate iz občinske blagajne, za koje mu nije dana vlast zaključkom gradskoga vieća. Odatle sliedi, da naredba (tužb. pril. B.) prekoračuje djelokrug upravne oblasti u toliko, što se njome hoće prieporno pitanje o vlastnosti imperativno i izključiv put pravde da rieši.

Što se pako tiče nadležnosti suda, da pretresiva zakonitost administrativne riešitbe — to se o njoj obzirom na narav prieporнoga predmeta i propis čl. 10. zakona od 2. srpnja g 1872. br. 1248. o ustrojstvu sudstva u vojnoj krajini za ovaj slučaj ne može podvojiti.

S ovih razloga se mora izazivna tužba gradske občine zemunske po §§. 596. sl. b., 598. i 599. gr. pp. osnovanom smatrati i prema tomu tužbovnom zahtjevu — preinačiv prvosudbenu osudu — po §. 601. gr. pp. mjesta dati.

Rok, u kojem c. kr. vojni erar tužbu podići ima, opredieljuje se po propisu §§. 52. i 601. gr. pp.

Sudbeni troškovi prve molbe se prebijaju po §. 573. gr. pp., jer je preporni predmet zamršene naravi, jer je c. kr. vojni erar imao gledom na riešitbe upravnih oblasti dovoljna povoda, ne odazvati se izazivu bez sudbene izreke, i jer je prvomolbena osuda izpala eraru u prilog.

Sa istih razloga imade tužiteljica prizivne troškove sama snositi.“

Usljed previda po zastupniku vojnog erara proti ovoj osudi podnešena sudio je krajiški odsjek stola sedmorice osudom od 8. kolovoza 1877. br. 423., da se tužiteljica, zemunska gradska občina, sa svojom tužbom odbija, dočim se parbeni troškovi prebijaju.

Osuda ova osniva se na sliedećih razlozih.

„Gradska občina Zemun teži sa svojom izazivnom tužbom da postigne, da c. kr. vojno ministarstvo u zastupanju vojnog erara svoje pravo kod istoga magistrata u godini 1868. i 1871. unišavši dohodarstveni porez u ukupnom iznosu od 1642 for. 30 novč., koju po naredbi državnoga vojnoga ministarstva usljed naloga c. kr. glavnoga zapovjedničtva (tužbovni prilog B.) u c.

Digitized by Google

kr. državnu blagajnu uplatiti ima, — putem redovne pravde utuži. Kada bi se tom zahtjevanju udovoljilo i izazivna parnica na riešenje kod redovnog suda dospiela, to bi sud morao domašaj administrativnim putem učinjena ustupa, da koncem godine 1871. kod magistrata zaostali dohodarstveni novci gradskoj občini pripasti imaju, kao nadalje i to presudjivati i riešiti, koji novci k krajiškim dohodkom pripadaju i koji pukovnijskoj dohodarstvenoj blagajni, naime vojničkom eraru pripasti imaju, nadalje da li su c. kr. državno vojno ministarstvo i c. kr. glavno zapovjedničtvo kao posredni organi ovlašćeni bili, o prirodi tih uplata i o uplati istih u državnu blagajnu svoje riešenje donieti. Sud bi se morao šta više i u interpretiranje postojećih poreznih zakona i naredaba financijalne prirode upustiti.

U političko-administrativnom odnošenju magistrat je, i ako je njegova samouprava zakonom ustanovljena, od c. kr. glavnog zapovjedničtva, od kojeg je nalog izašao, odvisan i koja pravna sredstva gradskoj občini proti političko-administrativnim naredbam pristoje, je za nazočno riešenje bez upliva, čim se pripozna, da istoj put izazivne tužbe otvoren nije. Da je ova potonja dopustljiva nemože se priznati, čim sudu riešenje u izazivnoj parnici ne pripada.

Na riešenje u političko-administrativnih odnošajih sudovi nisu iz gorenavedenih razloga pozvani, i s toga se je morala tužeća občina u smislu §. 2. lit. a. gr. pp. sa stavljenim zahtjevom odbiti i u tom smotrenju prvosudna osuda potvrditi; u točki parbenih troškova pak drugomolbena je osuda opravdana i prama tužiteljici, jer je takovi slučaj u kom je ista povoda imala, da izazivni put nastupi.

U predidućem saobćili smo mi ričimice razloge svih trih sudova, jer i ako su osude prve i treće molbe u sebi suglasne, to se po njima navedeni razlozi u bitnom nesudaraju.

Tužba je po prvom i po vrhovnom sudu zabačena. Premda bi se sa pravnog gledišta proti tim osudam dalo gdje što prigovoriti, prem da po našem podpunom uvjerenju samo osudu drugoga suda opravdanom smatrati možemo, to nam nije ovdje jednu

Digitized by Google

drugu osudu da branimo. Što nas na ove primjetbe nuka, ... načela u razlozima suda treće molbe navedena, koja nam se, kad bi se ona u svih sličnih slučajevih usvojila, po pravo i pravednost škodljiva čine.

Proučivši ovu parnicu dolazimo do zaključka, da je medju prićimi se strankami prieporno pitanje, kojoj od njih pravo vlastničtva na dohodarstvene ostatke, koji su godine 1871. u zaostatku bili, pripada, da li vojnom eraru, u kojeg blagajnu se je prijašnjih godina taj porez uplaćivao, ili pako zemunjskoj općini, koja tvrdi, da su njojzi i ti ostatki uvjetno u vlastničtvo ustupljeni. Ovo je bitni sadržaj upitne parnice, a vodila se je radi pobočnog pitanja, da li se je vojno ministarstvo svojim nalogom, da se ti ostatci u blagajnu vojnog ministarstva uplatiti imaju, prava vlastnosti na ove ostatke podičilo.

Prvi sud je istina tužeću općinu odbio, jer mnije, da u izdatom nalogu vojnog ministarstva podičenje sadržano nije. Ovaj nazor nije po sudu druge molbe uvažen, dočim sud treće molbe na nj se ne obazire, već to pitanje múće obilazi. Obzirom na §. 598. obć. gr. pp. mora se priznati, da onaj, koji nalaže, da mu se nešto u njegovu vlastitost ili posjed izdade, što se u posjedu druge osobe nalazi, tim se je u ovom slučaju podičio, da mu pravo na zahtjevano pristoji, tim više ako se zahtjevano iz privatno-pravnih razloga u posjedu drži. Vojno ministarstvo svojim nalogom je se prava podičilo, da su ti ostatki njegova svojina. Počem općina ovo nije priznala, već si pravo vlastnosti prisvaja, a vojno ministarstvo općinu na izdanje dotične svote utužiti nije htjelo, već je političnu utjeridbu izhodilo, to je općina punim pravom izazivnu tužbu podniela, nazrievši u nalogu vojnog ministarstva tim prije podiku, jer vojnom ministarstvu po upravnom sustavu općina zemunska nīje podčinjena.

Mnijemo dakle, da je drugi sud iz zakonitih razloga u dotičnom nalogu podičenje ispostavljeno promotrio i tomu dosljedno parnicu riešio.

Krajiški odsjek stola sedmorice odbija tužbu iz razloga, proti kojim se razni prigovori podići mogu.

Digitized by Google

Već u uvodu ove rasprave istakli smo da je vojno ministarstvo putem vojnog zapovjedničtva svoj nalog izdalo i da je ova potonja upravna oblast, pokoravajući se nalogu goreimenovane vlasti, njojzi dostavljeni nalog ispravnim priznala, bez da je občinu na razjašnjenje priepornog predmeta pozvala. Ovim se je vojno zapovjedničtvo odalo uplivu, da o zahtjevu vojnog ministarstva kao krajiška upravna oblast odluku druge molbe donese. Kad se nadalje u obzir uzme, da po upravnom sustavu za krajiške gradske občine samo jedna prizivna vlast, naime vojno zapovjedničtvo u Zagrebu postoji, to je dosljedno zemunska občina u ovom predmetu svakoga prizivnoga prava lišena. Da se ovo sa zahtjevom pravno ustrojene države u sklad dovesti ne može, nije nam ovdje diljem raspravljati.

Tim je ali i ona ustanova zakona uništena, po kojoj odlukom prve upravne vlasti nezadovoljna stranka na višu vlast prizvati se može. Istina, da je u ovom slučaju gradski magistrat, koji u gradskih občinah upravnu vlast prve molbe vrši, diel gradskog zastupničtva, udo občine, od koje se zahtjeva, da neku dužnost ispuni, ali vojno ministarstvo, po občini sa svojim nalogom, (recte zahtjevom) odbijeno, moglo se je pritužiti na višu upravnu vlast, te bi tim zakonu barem formalno zadovoljeno bilo, vojno zapovjedničtvo pako pridržalo bi bilo svoju nepristranost, da je vojno ministarstvo na redoviti put, to jest neposredno na občinski magistrat uputilo.

Kad se je pako obratno dogodilo, onda se nemože razumjeti razlog suda treće molbe, u kojem se veli, da je bez upliva, koja su sredstva občini pristojala. Tim što je občina prizivna prava lišena, jer proti odlukam vojnog zapovjedničtva dalje sredstvo priziva nepostoji, — i što upravnog vrhovnog sudišta nemamo, občina je u tom slučaju u istinu samovolji izvrgnuta, ako i kod suda lieka naći ne može, proti odlukam, koje nezakonite drži. Proti zloporabi uredovne vlasti mnijemo, da sudovi zaštitu pružati moraju, barem u onih slučajevih, u kojih se privatno pravni odnošaji razrješiti imaju.

Ako igdje to u ovom slučaju važe rieči Ungera (System II. str. 346). „Da pravu podpuna zaštita bude, od nužde je, da

Digitized by Google

mjesto privatne snage, nad samovoljom stranaka stojeća vlast stupi, koja će parnicu nepristrano riešiti i koja je snažna, da svoje riešenje izvede, tim dakle poremećeno pravo uspostavi".

U predležećoj parnici pako privatno-pravni značaj upitnih ostataka jest predmet priepora izmedju obćine i vojnog ministarstva, a riešenje toga priepora isključivo spada na sudsku vlast, što se u sliedećem dokazuje.

Istina, da bi se pri riešenju te parnice sud morao upustiti u razsudjenje dotične ustupne isprave i njezinog zamašaja, u razsudjivanje pitanja, koji novci krajiškim dohodkom pripadaju, a koji pukovnijskoj dohodarstvenoj blagajni, kao takodjer i u presudjenje poreznih zakona; nu to sve u slučaju, ako je privatno-pravni značaj upitnih ostataka od toga presudjenja odvisan; jer sud ima sve činjenice u pretres uzeti, koje uplivaju na pitanje, „da li su ti ostatki obćini u vlastnost ustupljeni ili ne."

Hvaljeni sud mnije, da on na to pozvan nije. Mi se sa ovim nazorom niti sa stanovišta pozitivnih zakona, niti sa pravoslovnoga gledišta sporazumiti nemožemo; te nam je dužnost, da naše protivno mnienje obrazložimo i podkriepimo.

Kao nedvojbeno predpostavljamo, da je i država u privatnopravnih pitanjih sudskomu uplivu podvrgnuta, jer se i na fiskusa (država u pravno-vlastnom obziru) privatno-pravni zakoni uporaviti imadu (§. 290. obć. gr. z. i §. 23. sudovnika. Unger I. sv. str. 109. i Kirchstetter o. g. z. str. 155) koji zakoni materijalno pravo od formalnoga ne razlikuju.

Kad smo gore iztaknuli, da je u prieporu pitanje, komu pravo vlastničtva na upitne ostatke pripada, to bi ovim mogli završiti našu raspravu tim prije, što pojedine u korist ili na teret fiškusa zakonom ustanovljene iznimke na predležeći slučaj uporabiti se ne mogu. Nu pokraj svega toga, što je privatnopravno pitanje predmet ove parnice, te je po ovdje navedenom načelu za riešenje ovog pitanja izključivo sud nadležan; to za podkriepljenje ovog načela imamo još sliedeće da navedemo.

U smislu i za krajinu usvojenih zakona nadležni su sudovi na pretres i presudjenje svih predmeta, koji na privatno-pravne

Digitized by Google

odnošaje gradjana uplivaju, ako bi se o tom parba porodila. Predmeti pako, koji se privatnih interesa osoba nedodiru, ili samo u neznatnom obziru dodiru, kod kojih dakle ili isključivo ili ponajviše javni obziri zahtjevaju, da se u krieposti održe, kako da postignuće državnoga cilja nebi prepriečeno bilo, spadaju na riešenje upravnih vlastih (Haymerl nadležnost sudova str. 6 i odpis dolj.-austr. vlade od 24. svibnja god. 1820) te samo ako bi izmedju upravnih i sudskih vlastih priepor nastao, u čiju nadležnost posebni predmet spada, ima se taj priepor na zakonom označeni način riešiti. Kad se već sa gledišta postojećih zakona ne mogu opravdanimi smatrati gorenavedeni razlozi, to su još manje opravdani po nazorih pravoznanaca.

Buntschli (Gerichts- u. Staats-Lexikon sv. II. str. 10.) označuje zadaću suda ne da on pravo tvori, već da postojeće pravo upozna i nepobitno uspostavi, tim da pravna načela na stvarne okolnosti, za koje važnosti imaju, uporabi i sliedstvo te uporabe prava, zaključnom, sve stranke obvezujućom osudom oglasi; dočim predmete, u kojih javni interesi nadmašuju, na upravne oblasti upućuje (ibid. sv. III. strana 872).

Bähr ide još dalje, te mnije, da je pravo gradjanina, da kod svakog djela državne vlasti tim djelom dodirnute osobe riešenje o pravnom pitanju od suda potražiti smiju. (Rechtsstaat) Ahrens (naravno pravo 7. izd. II. sv. str. 433). označuje razliku izmedju pravosudja i uprave kao što sliedi:

Razlika izmedju pravosudja i uprave u tom se naime sastoji, da je pravosudju zadaća, da pravo, radi pravde po sebi u označeno predležećem, od prava nestvorenom slučaju, subsumirajući ovaj pod pravnu ustanovu uporabi, da neima drugog cilja, već da formalno pravo uzpostavi. Nasuprot zadaća je upravi, da pravo u svih državnih ciljevih, odnosećih se na obću dobrobit proizvede i to tako, da pravo radi obće dobrobiti oživotvori; da joj je obća dobrobit cilj, a pravo se kao preprieka predstavlja ili pako radu put pokazuje. Druga se razlika u tom sastoji, da pravosudje neposredno u životno kretanje neupliva i pobudu na djelotvornost ponajviše iz postalih označenih slučajeva crpi, dočim je uprava takodjer i stvarajuća, koja pobudu na rad

Digitized by Google

u samoj sebi nalazi; na slučajeve i odnošaje ne čeka; već jih izaziva; ona stvarajuć i tvoreć u život zasjeca, ali svagda pravnostne ustanove u svih slučajevih i odnošajih obzirom na obću ili zasebnu dobrobitnu, u njima izraženu cilj uporabljuje.

Majer (upravno pravo u Encyklopediji Holzendorfa I. diel str. 700) veli: U koliko se radnja izvršujućih organa ili u uporabi abstraktnih ustanova na pojedine slučajeve ili u slobodnih, od ustanova neodvisnih odluka sastoje, dieli se executiva na pravosudje i upravu u užjem smislu. U daljem svojem razlaganju istina i on, kao i drugi pisci priznaje, da je u praktici težko oddieliti, što na pravosudje, što li pako na upravu spada, ali u tom se svi pravoslovi, nam pristupni slažu, da prieporna pitanja o pravu vlastnosti i komu ovo pravo pristoji, izključivo na sudsko riešenje spadaju.

Roesler (O sudbenosti uprave u „Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht od dr. Grünhuta sv. I. str. 187) veli: Uprava je podčinjena načelom javnoga prava, a upravni predmeti jesu predmeti javnoga prava. Po tom se ovi razlikuju od sudskih predmeta, koji privatnom pravu pripadaju. U razsmatranju svojem o novo osnovanom vrhovnom upravnom sudištu u Beču (u istom časopisu sv. IV. str. 203) veli imenovani pisac: Sudac ima jednostavno uporabiti zakon na njemu predležeću činjenicu i po tom dovesti osudu; šta stranke s ovom čine, njima je prepušteno, to se njega ne tiče. „Fiat justicia et pereat mundus“, to mu je geslo.

Drugo je pako u upravi; ova veli: „Fiat justicia, ne pereat mundus“. Uprava ima označene svrhe u obćem narodnjem životu da proizvede; to je njezina zadaća i da ovu vrši, zato je odgovorna.

Mnijemo da ovdje navedene izreke pojedinih pravoslova dovoljno ispostavljaju po nami izrečeno mnenje, da se u razlozima trećeg suda iztaknuti nazori niti sa gledišta postojećih zakona, niti pako sa stanovišta pravoslovne nauke opravdati ne mogu. Svi pisci, a i pozitivni zakoni u bitnom se slažu, da prieporí o privatnih pravih na sud, a obća prava na presudjenje upravnih vlastih spadaju.

Digitized by Google

Zaključujući ove redke nemožemo na ino, a da neizrazimo i to mnienje, da veću garanciju nalazimo za svakovrstna prava, koja se pojedinih gradjana tiču, u sudskih odlukah već u riešidbah upravnih vlastih, ponajviše iz razloga, što sud postojeće zakone na pojedine slučajeve uporabiti mora, dočim upravne vlasti uvjerenje ob onom, što obća dobrobit zahtjeva i kojim se načinom ova postizava, pri njihovih odlukah rukovodi.

Ovo potonje opravdava želju, da se i u nas osnuje upravno vrhovno sudište. Ob ovom pitanju preporučujemo zanimivu razpravu gore navedenu dra. Roeslera.

Kad se ima založna pogodba, tičuća se nepokretnih stvarih, smatrati sklopljenom?

§. 1368. o. g. z. njemačkoga teksta označuje založnu pogodbu onom pogodbom, kojom dužnik ili ini tko mjesto njega daje u istinu vjerovniku pravo založno na kakovu stvar; dakle mu u istinu predaje zalog, ako je pokretan, ili na njega upiše u hipotečne knjige[1] založno pravo ako je stvar nekretna.

Nippel tvrdi, da se založna pogodba na nepokretna dobra već tada sklopljenom smatrati ima, kad založitelj predade vjerovniku uknjižnu sa svimi zakonitimi formalnostmi providjenu izpravu i tim ga omogući, da može odmah izhoditi uknjižbu založnoga prava.[2]

Svoje mnenje obrazložuje on ovako:

„Da se pod u §. 1368. o. g. z. rabljenim izrazom; „durch die Pfandbücher verschreibt", nerazumieva prava uknjižba založbene izprave, već je odtale jasno, što je taj upis čin onoga suda, komu pripada vodjenje hipotečne knjige, ne pako čin založiteljev; dočim izraz: „wenn der Pfandgeber das unbewegliche Pfand durch die Pfandbücher verschreibt" označuje vlastiti čin njegov.

---

[1] Njemački tekst veli: wenn der Pfandgeber das unbewegliche Pfand dem Gläubiger durch die Pfandbücher verschreibt, dočim hrvatski tekst samo o dozvoli uknjižbe govori.

[2] To isto tvrdi i Winiwarter.

Digitized by Google

Pod izrazom „verschreibt“ može se dakle samo onaj čin razložiteljev razumievati, kojim on dozvoljuje, da se izprava izkazujuća naslov na založno pravo može uknjižiti u javne knjige.

To mnenje nadalje potvrdjuje i §. 451. o. g. z., tamo se kaže:

„Da si doista steće pravo zaloga, dužan je vjerovnik, koji naslov ima, ako je stvar založena nepokretna, upisati svoje iskanje po načinu propisanom, da se steče vlastnost nepokretnih stvarih.

Odatle proizlazi, da je bar po redu, koj zakon predpostavlja, upravo vjerovnik, koj izhodjuje uknjižbu tražbine u javnu knjigu, a ne dužnik ili založitelj“.

Protivno tvrdi dr. Stubenrauch, da je založna pogodba istom po obavitoj uknjižbi u javne knjige sklopljena,[1] on obrazložuje svoje mnenje ovako:

„Založna pogodba jest tako zvana stvarna pogodba, (Realvertrag), ona predpostavlja, da je založno pravo doista stečeno.

Založnom pogodbom nestiće se dakle samo naslov pravu založnomu, nego kako §. 1368. o. g. z. kaže istinito, (wirkliches) založno pravo; da se pako založno pravo doista steče, mora po §. 451. o. g. z. naslov imajući vjerovnik pravo zaloga na založenu nepokretnu stvar uknjižiti u javne knjige. Definiciji založne pogodbe privješena razjasnjujuća stavka: „dakle na njega upiše založno pravo u hipotečne knjige ako je stvar nekretna“, samo je netočno opetovanje već u §. 451. o. g. z. nalazeće se ustanove, što jasno odtale proizlazi, da taj dodatak zahtieva, da se nepokretni zalog upiše u hipotečne knjige (što očevidno pokazuje na obavljenu već uknjižbu) a ne samo u uknjiževnu izpravu“.

Po našem današnjem zakonodavstvu nevalja ni jedan, ni drugi nazor. Za stećenje založnoga prava potreban je naročito naslov (§. 449.) i način stečenja (451. o. g. z.); uknjižna izprava, koju drži Nippel za založnu pogodbu, očevidno je samo ona u §. 449. o. g. z. spomenuta pogodba, koja uslied po njoj

[1] To isto tvrdi i Zeiller.

Digitized by Google

dopuštena založnoga upisa[1] jedino podaje naslov na založno pravo i po tom po zaglavnoj stavci §. 451., proizvadja samo pravo osobno.

Po tom, da založna pogodba bude sklopljena, zahtieva Nippel manje, nego li §. 1368., o. g. z. propisuje; usuprot zahtieva dr. Stubenrauch premnogo, kad misli, da je založna pogodba istom onda sklopljena, kad je uknjižena; jer založna je pogodba ona pogodba, kojom se po §. 1368. založno pravo doista stiče.

I založno tako pravo postaje eksistentno kano stvarno pravo, ne istom obavljenim upisom u javne knjige, već jur sa predajom (dozvoljene) molbe za uknjižbu kojoj je priložena legalno izdana uknjižna izprava i to tim više, što po §. 66. za Hrvatsku valjanoga stečajnoga reda od 18. srpnja 1853. br. 132. i po §. 61. zakona o javnih knjigah od 15. prosinca god. 1855. br. 222[2] založno se pravo kano stvarno pravo istim časom stiče, kojim se predaje molba za uknjižbu kod nadležna tabularnoga sudca.[3]

Sličnu ustanovu zadržaje i zaglavna stavka §. 453. o. g. z., koja veli, da uvjetno založno pravo, ako je predbilježba opravdana, istim časom, u koj je predana molba za predbilježbu, prelazi u bezuvjetno.

Po tom neima nikakove sumnje, da Nippel za perfekciju založne pogodbe premalo, a dr. Stubenrauch previše zahtieva i da tim sigurnije kako je pokazano, istina u sriedini leži.

I. Pirka.

---

[1] Po §. 36. cislajtanskoga zakona o javnih knjigah od 25. srpnja 1871., ne može se bez toga založnoga upisa. (clausula intabulandi) koji daje naslov na pravo zaloga, ma ni predbilježba dopustiti, koja po §. 453. o. g. z. predpostavlja manjkavu uknjižnu izpravu; po tom dakle nesmije izprava u tom smjeru manjkava biti.

[2] Za cislajtaniju sadržaju se te ustanove u dvorskom dekretu od 24. lipnja 1839. J. G. S. Nro. 366. i 10. ožujka 1840. J. G. S Nro. 415., zatim u §. 29. zemljištnoga reda od 25. srpnja 1871. br. 95.

[3] I pravo vlastnosti stiče se već u času predaje molbe za uknjižbu; §. 60. i 440. o. g. z. kaže, da ako je vlastnik istu nepokretnu stvar ostavio dvim različitim osobam, stvar pripada onoj, koja je ranije uknjižbu zaiskala. Taj nazor potvrdjuje takodjer zaglavna stavka §. 438. o. g. z.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Dokaz pravnoga naslova — gruntovni izvadak.

Tužitelji A. i V. K. zatužiše tuženika S. da imade priznati njihovo pravo vlastničtva na nepokretnine u zemlj. br. 239. obć. Krapina, i da im ih imadu ustupiti u posjed; svoje pravo vlastničtva pako dokazivahu ugovorom od 23. siečnja 1875., koj uskladiše samo u prepisu, i gruntovnim izvadkom, u kom je na vlastovnici ubilježeno, da su iste nepokretnine na tužitelje gruntovno upisane na temelju ugovora od 23. siečnja 1875. Tuženik im poreče pravni naslov. Kr. kot. sud krapinski osudom od 17. kolovoza g. 1876. br. 1045. gr. udovolji tužbenomu zahtjevu, i tuženika obsudi na priznanje tužiteljskoga prava vlastničtva, na ustup u posjed, i na naknadu parbena troška svotom 48 for. 85 novč. sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe. Povodom tuženikova priziva preinači tu osudu kr. banski stol i tužitelje s tužbom odputi; a osudu kr. banskoga stola potvrdi i kr. stol sedmorice presudom od 9. studenoga 1877. br. 1141. uz ovo obrazloženje:

„Tužitelji, izvadjajući utuženo svoje pravo vlastnosti iz ugovora od 23. siečnja g. 1875. pod A. na I., a neuskladivši u izvoru ugovor taj, kojega je obstanak ili istinoća od strane tuženika porečena, nisu obzirom na propis §. 123. i 143. gr. pp. uspjeli s dokazom, da imaju tvrd ili valjan naslov za utuženo pravo vlastnosti, kako je to dobro razvijeno u razlozih napadnuće osude banskoga stola.

Dokaz taj ne može se smatrati ustanovljenim tužbi pod B. priležećim izvadkom iz dotičnoga gruntovnoga napisnika obćine Krapina br. 239., ma da se u izvadku tom navodi, da je na temelju ugovora od 23. siečnja 1875. pravo vlastnosti na utužene nepokretnine uknjiženo na korist tužitelja; jer upis gruntovni sam po sebi i u obće neustanovljuje naslova tečenja prava, koje je u gruntovnici upisano (§§. 316. i 321. o. g. z.); a okolnost, što je u predpomenutom gruntovnom izvadku pod B. na I. u obće samo napomenut ugovor od 23. siečnja g. 1875. nije u parnici ovoj doprinešen u izvoru, kako je po gore rečenom trebalo, a gruntovni izvadak pod B. na I. nesadržaje podpuno označenje svih bitnih ustanova koga ugovora (§. 128. gr. pp.).

Obzirom na prenavedeno i na ostale razloge napadnute osude banskostolne ukazuje se ta osuda opravdanom, i zato ju valja uz odpućenje previda tužitelja potvrditi.“ Dr. I. Z.

Digitized by Google

Plemička zadruga — suvlastničtvo.

Josip pl. K. podigne tužbu proti Janku star. K., Janku ml. K. i Petru K. na priznanje suvlastničtva, dotično vlastničtva jedne trećine nepokretnina u zemlj. br. 37. obć. Mlaka i br. 235. obć. Kurilovec, te na ustup u posjed ove trećine. Svoj zahtjev utemelji na gruntovnom izvadku i rodoslovju od 15. rujna 1875., pak uztvrdi, da je kao vlastnica rečenih nepokretnina u gruntovnici upisana plem. zadruga K., a on sa tuženici da sačinjava članove i ovlaštenike te zadruge. — Kr. kot. sud veliko-gorički osudom od 9. prosinca 1876. br. 4184. gr. izriče u smislu tužbovnoga petita. Usljed tuženičkoga priziva odbije kr. banski stol tužiteljevu tužbu i obsudi ga na platež parbenoga troška u svoti 26 for. 30 novč.; a na tužiteljev previd potvrdi kr. stol sedmorice presudu banskoga stola s ovih razloga:

„Tvrdnja tužitelja, da mu iz zadružnoga imetka upitnih razdielit se imajućih nekretnina jedna trećina pripada, ostala je uslied pobijanja tužene stranke nedokazana, jer tužitelj rodoslovjem od 15. rujna 1875. tužbi pod C. ad I. priloženim nedokazuje, da se u zadruzi K. samo tri loze nalaze, koje od Franje, Mije i Nikole kao Stjepanovih sinova proizlaze, i od kojih jednu tužitelj a druge dvie loze tuženici predstavljaju, pošto se iz nacrta navedenog rodoslovja izpostavlja, da se u zadruzi K. izim tri loze, najme Franje, Mije i Nikole K., koji po tvrdnji tužitelja od Stjepana K. kao njegovi sinovi proizlaze, još i četvrta loza Janka od istoga Stjepana silazeća nalazi, te da tuženici Janko star. i Janko ml. ne jednu, kao što tužitelj tvrdi, nego dvie loze predstavljaju, i to Janko star. lozu Franje, a Janko mladji lozu Janka, dočim tužitelj lozu Mije, a treći tuženik lozu Nikole predstavlja, jer tužitelj, koj tvrdi, da Janko star. i Janko ml. jednu lozu Franje, sina Stjepana, predstavljaju, ničim nedokazuje, da je isti Franjo sin Stjepana izim sina Ivana, od kojega Janko stariji proizlazi, i drugoga sina Janka imao, koji bi svoga sina Janka, a ovaj sina Mihalja imao, koga bi tuženi Janko mladji predstavljao, dočim se iz nacrta navedenoga rodoslovja sasvim tvrdnji tužitelja protivno, kao gore navedeno, izpostavlja, pa da bi po tom pri diobi upitnih zadružnih nekretnina tuženikom tri, a tužitelju jedna četvrtina pripasti imale.

Pri takovu stanju stvari, ako se nadalje uvaži, da razdieliti se imajuće nekretnine seosko plemstvo sačinjavaju, i pošto su iste nekretnine u gruntovnici kao zadruga uvedene, da se na iste kao takove zakon od 3. ožujka 1874., po kom bi se dioba preduzeti imala, smislom §. 36. istoga zakona neproteže, nego da je u nazočnom slučaju mjerodavno XVI. poglavje obć. gr. zakona, po kom svaki dionik, pošto vlastnost upitnih nekretnina nekolicini osoba nerazdieljeno pristoji, te uslied toga iste nekret-

Digitized by Google

nine zajednicu sačinjavaju (§. 825. o. g. z.), može zahtievati, da se zajednica ukine (§. 830. o. g. z.); ako se k tomu uvaži, da u nazočnom slučaju jedno te isto pravo izim tužitelju i tuženim protivnikom, po nacrtanom rodoslovju još i drugim na istu zajednicu spadajućim, iz loze Janka Krilčića proizlazećim osobam pripada, koje osobe niti su tužene, niti je tužitelj od njih doprineo izjavu, da svojega diela netraže, pa da je tužitelj, koji diobom svojom ukinuće zajednice upitnih nekretnina zahtieva, i proti navedenim osobam svoju tužbu upraviti imao — valja previd tužitelja uz potvrdu napadnute bansko-stolne presude iz navedenih razloga odputiti. (Riešitba od 7. prosinca 1877. br. 1460).

(Ova je riešitba načelno vrlo važna, jer su njom izrečena dva dosele još niti zakonom niti praksom neustanovljena načela: 1) da imovina plemićke zadruge sačinjava zajednicu dobara medju svimi članovi zadruge, koji se po tom imadu smatrati za suvlastnike; 2) da se rodoslovjem dokazuje ne samo ovlaštenje zadružno, nego i razmjerje suvlastničkoga diela. Nu još ipak nije riešeno pitanje: odkada se počimlju brojiti loze? Ne može se dakle u pojedinom slučaju znati, koliko ima loza, dakle ni na koliko se dielova imade imetak dieliti. Netreba ni spominjati, da se priobćena riešitba protivi onomu, što je o tom predmetu u nas dosele u javnosti rečeno. Pri tom sjećamo čitatelje na interpelaciju, koju je g. dr. I. Malec god. 1877. u saboru stavio na kr. zem. vladu, hoteći ju potaknuti, da sastavi i saboru na pretres predloži osnovu zakona za plemićke zadruge, koja bi ustanovila od prilike ono, što priobćena riešitba drži, da bez dvojbe stoji; nu kr. zem. vlada nije još na tu interpelaciju odgovorila). **Z.**

Osjeguratelјna polizza, glaseća „na baštinike“, ne spada u ostavinu osjeguraoca, s toga njegovi vjerovnici ne mogu na nju voditi ovrhe.

Vjerovnici Petra W., koji je kod družtva „Gresham“ osjegurao svoj život za korist „baštinika, zastupnika ili inih pravnih nasljednika“ za svotu od 10.000 for., zaiskaše po njegovoj smrti ovršnu pljenitbu, a izhodiv nju, kašnje i ovršnu dražbu polizze, dotično iz nje rezultirajuće tražbine od 10.000 for.

Štitnik malodobnika iza pokojnoga osjeguraoca podigne proti njegovim vjerovnikom tužbu na priznanje prava vlastničtva i izlučenje izpod ovrhe rečene polizze, osnivajući svoju tužbu na tom, da se je družtvo „Gresham“ u osjeguratelјnom ugovoru obvezalo, da će 10.000 fr. izplatiti ne osjeguranom, već njegovim pravnim „baštinikom, zastupnikom ili inim pravnim sliednikom“; s toga da tražbina nije nastala za osjeguraoca već za njegove baštinike, samo što je njihovo pravo odgo-

Digitized by Google

djeno do iza smrti osjeguraočeve; polizza i na njoj se osnivajuća tražbina proti osjegurajućemu družtvu nespada u ostavinu osjeguraoca, s toga da je ne mogu ni njegovi vjerovnici pod ovrhu povući.

Tuženi vjerovnici pokojnoga osjeguraoca odgovoriše replicando: da po riečih polizze neima osjeguratelina svota dopasti samo baštinike osjeguraočeve, već u obće njegove pravne sliednike, u nazočnom slučaju vjerovnike kao singularne sliedbenike pokojnikove. Nazor, da tražbina nespada u ostavinu osjeguraoca, da nezapada baštinike po nasljednom pravu, već po pravu originarnom, nije niti prama austrijskim zakonom, niti prama tekstu same polizze. Jer po §. 861. i 868. o. g. z. mogu nastati ugovorna prava samo medju promittentom i promissorom, i zato iz osjeguratelinoga ugovora izvire pravo samo za osjeguraoca, ne pako za njegove baštinike. Pogodbe u prilog trećim osobam ne mogu se po austrijskom zakonu sklapati osim u jedinom slučaju §.-a 1019. o. g. z. — Sudeć po riečih polizze, nije osjeguraocu oduzeto pravo razpolaganja sa osjeguratelinom svotom; dapače mu je ostavljeno na volju, da smije polizzu za svoga života ustupiti, založiti, pače dio svote podignuti, pak je u tom pravu stegnut na privolju dotične osobe samo u jednom slučaju „ako je osjeguratelini ugovor sklopljen u prilog stanovite osobe i ako je ova već stekla prava iz ugovora. — Osiguratelina svota dopada baštinikom samo onda, ako osiguralac nije inače njom razpolo io, radi toga ih nezapada po originalnom pravu nasljedstva iza osiguraoca. Kada to nebi bilo istina, tada bi se moralo reći, da je osiguratelino družtvo dužno tražbinu izplatiti baštinikom i onda, ako neće da se posluže svojim nasljednim pravom, i ako ih je osiguralac lišio baštine, čega ipak neće nitko tvrditi".

Tužitelj je svojom tužbom uspio u sve tri molbe. Pred vrhovnim bečkim sudištem s ovih razloga:

„Osiguratelinim ugovorom obvezalo se je družtvo „Gresham", da će uz izpunjenje na otražnjoj strani polizze štampanih uvjeta, i uz platež polgodišnje premije sa 340 for. 80 nč. na 10. lipnja i 10. srpnja svake godine, nakon smrti P. W. izplatiti njegovim pravnim baštinikom, zastupnikom ili inim pravnim sliednikom svotu od 10.000 for. Po svom slovu i smislu može se ovaj ugovor shvatiti samo tako, da pravni baštinici P. W.-a imadu biti ovlašteni dignuti rečenu svotu, ako to pravo nebude kakvim pravovaljanim činom još za života osjeguraoca preneseno na koga drugoga. Da bi se ovo potonje bilo dogodilo, nije dokazano. Malodobnu djecu dakle pokojnoga P. W., koji su stupili u ovoj parnici kao tužitelji i koje je razpravna oblast priznala pravnimi i zakonitimi baštinici njegovimi, valja smatrati kao osobe, koje su vlastne podići osiguranu svotu i kao vlastnike polizze, za koju se ima izplatiti svota od 10.000 for. Po navedenom sadržaju osiguratelinoga ugovora

Digitized by Google

sudeć, nije osiguralac nikada imao prava, da traži osiguranu svotu, već je to pravo pridržano samo osobam napomenutim u ugovoru ili onim, na koje bi bio osiguralac pravovaljanim činom to pravo prenesao. Pače i ovo pravo prenosa imalo je s časom smrti osjeguraočeve prestati, bijaše dakle puko osobno pravo, jer su smrću P. W. osobe, napomenute u ugovoru, zadobile pravo na svotu od 10.000 for. Zato se ni tražbina sa 10.000 for., što no izvire iz polizze, nemože smatrati kao dio imetka ostavine pok. P. W., jer po §. 531. o. g. z. sačinjavaju ostavinu neke osobe samo ona prava i obveze, koje su pripadale pokojniku, na koliko se ne osnivaju lih na osobnih odnošajih. Kada dakle polizza br. 50.927., odnosno na njoj se osnivajuća tražbina sa 10.000 for., ne spada k imovini pok. P. W., tada nisu ni tuženici kao njegovi vjerovnici mogli na nju nikada pravovaljano steći založnoga prava (§. 340. o. g. z.). Na temelju ovih razloga ne može ovo c. kr. vrhovno sudište u napadnutih ravnoglasnih osuda obiju nižih molba uviditi nikakove očite nezakonitosti niti nepravednosti, dapače mora držati, da odgovaraju pravomu stanju stvari i zakonu". „Jur. Blätter".

Proti kupcu tražbine na javnoj sudbenoj dražbi imade dužnik iste prigovore kao proti prvobitnom vjerovniku.

Godine 1848. otvoren bude stečaj nad imovinom H. T. Uprava stečajnine izplatila je nekojim vjerovnikom iz gotovine znamenite iznose. No vjerovnici, izplatu primivši, moradoše izdati stečajnini revers sa obvezom, da će vratiti u stečajninu primljeni iznos, ako bi ga vjerovnici stečajnine natrag tražili u slučaju, da se izplaćene tražbine nebi mogle iz stečajnine namiriti. — Stečajnina trajala je duže vremena. Da se može stečaj dignuti, trebalo je odlučiti, što će biti sa aktivnimi tražbinami. Zastupnik bo stečajnine predao je sudb. stolu u Zagrebu izkaz o aktivnih stečajninskih tražbinah, uvrstiv u nj takodjer sve svote izviruće iz reversa izdanih po vjerovnicih, pa tražio nakon dozvole vjerovničkoga odbora, da se tražbine prodaju putem javne dražbe. Dražba ali ostade poradi pomanjkanja kupaca bezuspješnom. Zastupnik stečajnine ponudi zatim posebnom ponudom za tražbine ove 50 for., pa čim je vjerovnički odbor predlog prihvatio, uruči kr. sudb. stol u Zagrebu zastupniku stečajnine sve tražbine i izprave k tomu.

Temeljem reversa i uručbenice utužio je kupac svotu od 1115 for. srebra proti A. N. pred sudbenim stolom u Zagrebu, a svotu od 400 for. proti I. T. pred gradsko-delegiranim kot. sudom u Zagrebu.

Tuženici staviše proti tužbi prigovor, da se uvjet stavljen u reversu nije izpunio. Izdavatelji reversa obvezali su se najme, da će povratiti primljene svote pod uvjetom, ako ne dodje na nje red izplate i ako budu ostali vjerovnici, imajući prednost pred njimi povratak zahtjevali.

Digitized by Google

Tužitelj pako niti je dokazao jedno niti drugo, pa valja odbiti tužbeni zahtjev.

Gradsko-deleg. kot. sud u Zagrebu odputio je tužitelja presudom od 23. listopada 1876. br. 9690., banski stol potvrdio je ovu odsudu rješitbom od 14. veljače 1877. br. 1456. a kr. stol sedmorice odbio je izvanredni previd rješitbom od 5. listopada 1877. br. 847.

Razlozi su ovi:

Okolnost, što je upravitelj stečajnine H. T. tuženiku I. T. prituženih 420 for. srebra izplatio privolom vjerovničkoga odbora i odobrenjem suda ddto. 4. srpnja 1849., kako to dokazuje prilog F. i J. ad III., zatim okolnost, što se po sebi svaki platež izpovjedkom smatra, da istinitu i dospjelu tražbu podmiruje, napokon vlastito značenje rieči u njihovom savezu namire A. ad I. po tuženiku 26. listopada 1849. izdane, više govore za to, da se tuženik napomenutom namirom na povratak prituženih 441 for. a. vr. nije obvezao pod uvjet, ako svoju zasluženu tražbu nebi proti stečajnoj massi kod suda prijavio i ako do njega nebi dospjela izplata, već da se je tomu obvezao samo pod uvjet, ako bi tečajem stečaja po zahtjevu stečajnih vjerovnika bio na povratak odsudjen.

Pošto tužitelj nastup ovoga drugoga uvjeta niti uztvrdio nije, nedokaza (§. 10. gr. pp.) mu tužba, da je protivniku prestao zakoniti uzrok, da si dalje zadrži primljenih uz namiru A. ad I. 420 for. srebra.

Nepredleži dakle nijedan slučaj §. 335. gr. pp. u kojem bi se previd proti suglasnim osudam nižih sudova dopustiti mogao.

Tužitelj padši i u III. molbi treba, da po §. 573. gr. p. naknadi tuženiku trošak previdnoga protuizvedenja".

U parnici povedenoj pred sudb. stolom zagrebačkim dosudio je sud odsudom od 23. listopada g. 1876. br. 3883. gr. tužitelju utuženu svotu, a banski stol potvrdio je odsudu I. molbe rješitbom od 30. svibnja 1877. br. 786. Tuj imademo od jednog te istog suda u jednom predmetu dvie različite odsude.

Stol sedmorice preinačio je odsudom od 14. prosinca 1877. br. 965. obie osude nižih sudova ter odbio tužitelja sa sliedećih razloga:

Revers A. ad I. od 26. listopada 1849. koj je izdao A. N. primivši u ime svoje tražbine od 1115 for. 38 novč. srebra naprama stečajnoj gromadi H. T. svotu ravnu tomu iznosu iz te stečajnine te na temelju kojega tužitelj A. S. zahtjeva uplatu te svote od nasliednika pokojnoga A. N.-a, naime A. i M. N.-a i F. P.-a, izdan je lih i izključivo na korist onih vjerovnika stečajnih, kojih tražbine ide prednost pred tražbinom A. N.-a.

Prema tomu nedvojbeno izraženomu smjeru malo prije spomenutoga reversa, jasno je, da su jedino prednji vjerovnici ili njihovi pred-

Digitized by Google

stavnici bili vlastni tečajem konkurzualne razprave zahtjevati, da A. N. povrati primljenu svotu u stečajnu gromadu H. T. i to kako se samo kaže u svrhu, da taj novac bude razdieljen medju stečajne vjerovnike po redu ustanovljena prvenstva.

Tužitelj A. S. pak ne samo da nije izkazao nastup toga uvjeta, nego on nije niti naznačio onih vjerovnika stečajnih, koji bijahu vlastni poslužiti se pravom, što im daje revers A. ad I. niti je izkazao, da je on pravni sljednik tih vjerovnika, pa s toga manjka njegovoj tužbi pravna podloga.

U očigled toga osnovane su osude nižih sudova dosudjujuće tužitelju upitnu tražbinu uvjetno, na predpostavi takovoj, koja je protivna jasnomu sadržaju spisa, te še radi toga mora izvanrednom previdu tuženika mjesta dati i tužitelj uz preinaku napadnutih nižih osuda odputiti sa svojim neosnovanim zahtjevom tužbenim.

Preboj parbenih troškova svih trih molba izrečen je s razloga, što i tužitelj imade za se povoljnih rješitba sudačkih, te što se prema tomu ne može uzeti, da je objestno zapodjenuo parnicu.

Priobćio dr. **V.**

Ako se obeća kakova činitba za slučaj, da se uzme treća koja osoba za ženu, ne ima se to smatrati darovanjem. (K §§. 1217. i 1218. o. g. z.).

Mirko G. htjede udati svoju nećakinju Anku G., pa obeća Josipu R., ako ju oženi, da će im davati, dok bude on (t. j. Mirko G.) živ, bezplatno stan i hranu.

Josipa R. zavedu te liepe rieči, i on zaista oženi nećakinju g. Mirka G., ali poslje ženitbe niti dobije stana niti hrane, kako je bilo obećano, bezplatno.

Josip R. tuži Mirka G. na naknadu štete. Prvi sud bezuvjetno je odbio tužitelja, jer da se ustmeno obećanje Mirka G. smatra kao darovanje, a pod tim naslovom ne može Josip R. izvoditi za sebe tužbovnoga prava.

Naprotiv viši sud izreče osudu, kojom se zadovoljuje zahtjevu tužitelja pod uvjetom, da položi prisegu od ucienc, a najviši je sud zabacio previd Mirka G.; jer, ako je tuženi ponudio svoju nećakinju Josipu R. da ju oženi, pa za taj slučaj obećao, da će im dok bude živio, davati primjeren stan i pristojnu hranu bezplatno; koje je obećanje tužitelj odmah prihvatio: to ova činjenica nesačinjava nikakova darovanja, nego je to po §§. 1217. i 1218. o. g. z. dvostrano obvezni ugovor, uglavljen medju tužiteljem i Mirkom G. u namjeri, da se onaj prvi oženi sa Ankom G., nećakinjom tuženoga; a taj ugovor ne treba obzirom na vrieme uglavljenja, da je pismeno sastavljen (§. 883. o. g. z.).

Digitized by Google

Mirko G. htjede udati svoju nećakinju, pa obeća tužitelju u tužbi navedene činitbe, ako ju oženi Josip R. prihvati obećanje, oženi Anku G. 6. ožujka 1863., izpuni dakle tim uvjet, o kojem je zavisila protučinitba tuženoga, pa je s toga vlastan zahtievati od Mirka G., da izpuni što je obećao i na što se obvezao.

Pobijana aktivna kompetencija tužitelja osnovana je ne samo u utanačenju ugovora, koje je izvedeno samo medju tužiteljem i tuženikom bez ikakova posredovanja koje druge osobe, nego i u naravi činitba, preuzetih po tuženom, koje se predstavljaju kao miraz, obećan tužitelju po tuženomu za Anku G. (§. 1218. o. g. z.).

Ako je ime akceptanta na mjenici nečitljivo napisano, na tom se može osnovati uzkrata izdanja platežnoga naloga, ali se ne smie sbog toga tužba povratiti.

Ivana S. digne mjenbenu tužbu proti Josipu M. zahtievajuć, da joj izplati 225 for. Prvi sud vrati joj tužbu s rješitbom, da se ne može po njenom zahtjevu izdati platežni nalog tuženomu, jer je podpis akceptanta na mjenici nejasno i nečitljivo napisan.

Proti toj rješitbi podnese Ivana S. utok, ali ga je viši sud odbio.

Nu usljed izvanredna previdna utoka Ivane S. najviši je sud zadovoljio utoku, te promieniv o b i e suglasne osude nižih sudova odredio, da se na tužbu odredi ročište, i povede ustmeni postupak po mjenbenom pravu.

R a z l o z i: Nejasnost i nečitljivost podpisa akceptanta na mjenici i dvojbe, koje usljed toga nastaju, mogu sasma opravdati uzkratu izdanja platežnoga naloga u smislu §. 5. naredbe ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.), ali se ipak mora u ovakovu slučaju, kako odredjuje §. 9. spomenute naredbe, odrediti razprava po mjenbenom pravu.

Grobnice (Grüfte) nisu predmet prometa, pa se s toga ne može ovrha na nje voditi.

Rješitbom trgovačkoga suda dozvoljena je bila A.-u proti B.-u radi mjenbene tražbine od 500 for. ovrha na kretnine; ali odbijen je bio zahtjev idući onamo, da se dozvoli ovršni popis i ovršna prociena grobnice po eksekutu kupljene, jer da bi tako sama ovrha na ovaj predmet kao i prodaja tako ovršeniku kao i njegovoj obitelji naniela veliku sramotu, zato da je ne smie dozvoliti.

Ovrhovoditelj podnese utok proti tomu dielu rješitbe, a viši sud zabaci ga što s razloga navedenih po prvom sudu, što i s bog toga, jer da je tlo groblja sa javnih i crkvenih obzira opredieljeno samo za po-

Digitized by Google

hranjivanje mrtvaca, zato i nije predmeta, pa ako tko steče pravo za sebe ili za svoju obitelj, da bude na stanovitom mjestu groblja zakopan, tim još nije stekao vlastničtvo na onom komadu tla, koje bi se moglo staviti pod ovrhu

Ovrhovoditelj podnese izvanredni previdni utok, ali ga je najviši sud odbio, jer da su obie suglasne rješitbe nižih sudova opravdane razlogom, da grobnice, religioznim čuvstvom i odredbami crkve mjesta blagoslovljena, nisu predmet občega prometa, pa se za to ne mogu podvrći ovrhi. („G. Haile").

II. Upravno-pravni.

Interesenti nemogu se ni administrativnim putem prisiliti, da se obvežu na prinose i na prihvat stanovitoga ključa, za pokriće troškova izsušenja bara i močvara.

U početku ovoga mjeseca priobćile su „Narodne Novine" rješitbu kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove, odnoseću se na poznato osušenje lonjskoga polja. Nedvojbeno da će ona rješitba zanimati i pravničke krugove, osobito upravoslovce, pa ju s toga priobćujemo po rečenom listu:

„Kako je poznato, donešen je u lonjsko-poljskoj stvari zak. članak II. 1868., koji odredjuje izvedenje toga djela, naime osušenje lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša po osnovi dotičnoga hrv.-slav konsorcija u smislu zak. čl. XXV. i XXXVI. od god. 1835/6. i zak. čl. X. 1840., a zajednički zak. čl. LII. od god. 1868., koji dozvoljuje utjerivanje troškova osušenja lonjskoga polja ili amortizacionalnih rata poput državnoga poreza, predpostavlja izričnu prihvat prinosbenoga ključa od strane dotičnih interesenta.

Dosljedno tim ustanovam zakona odredila je zem. vlada u izvedenje zak. članka II. 1868., da se preslušaju svi interesenti kako ob osnovi po konzorciju za osušenje lonjskoga polja predloženoj, tako i o troškovih za izvedenje upitnih radnja.

Preslušanje ovo dotičnih interesenta obavljeno je putem povjerenstva županije zagrebačke tim uspjehom, da su se svi posjednici upitnoga poplavnoga zemljišta suglasno izrazili, te je u tome pravcu od strane županije zagrebačke u glavnoj skupštini od 23. svibnja g. 1876. zaključak donešen, glasom koga i na temelju očitovanja interesenta izjavljuje se:

a) da je dotična po hrv.-slav. konzorciju predložena osnova za osušenje „lonjskoga polja" neprikladna dapače i štetna, ter se druga po upitnom povjerenstvu obzirom na jos veći poplavni obseg izradjena dotično preradjena i nadopunjena osnova vladi na prihvat predlaže;

Digitized by Google

b) da je zakonom namišljeno osušenje lonjskoga polja, djelo i državu, zemlju a i po same interesente istina vrlo koristno, no baš zato što je taj posao vrlo zamašan i što bi se tim porezovna snaga zemlje u interesu države znatno digla, — da bi „država“ troškove osušenja na se preuzela; jer da dotično posjedom svojim interesirano pučanstvo te troškove na se preuzeti nemože i neće izim onih, koji bi samo za navodnjenje upitnih zemljišta kao investicije za veću kulturu služili i

c) da bi se tomu dosljedno od strane vlade izhoditi imala „preinaka“ zak. čl. II. 1868. kao i zajedničkoga zak. čl. LII. od g. 1868.

Ovaj zaključak glavne skupštine županije zagrebačke, koji u pogledu same stvari nečno očitovanje dotičnih interesenta kako glede osnove hrv.-slav. konzorcija, tako i glede preuzeća potrebitih za to troškova u sebi sadržava, priobćen bi pomenutomu konzorciju na očitovanje prama takovom posljedku povjerenstvene razprave; koji od svoje strane u podnesku na zem. vladu upravljenom sa stanovišta svoga u jezgri očitova: da se on drži sa vladom u tome predmetu sklopljenoga ugovora, u ostalom da nije protivan tomu, da se sada po dotičnom povjerenstvu razširena, nadopunjena i glede valjanosti svoje sa ni jedne strane nepobijana osnova za temelj i podlogu osušenja lonjskoga polja prihvati i odobri, ostavljajuć zem. vladi, da ona, na koliko to za shodno nalazi, od svoje strane poprimi inicijativu glede eventualne „preinake“ postojećega zakona, ter zahtievajuć što skorije u tome riešenje vlade već i radi dosadanjih u tom poslu imanih znatnih troškova, koje si tražiti pridržava.

U takovom položaju stvari doniela je kr. zem. vlada, kako doznajemo — pod 23. siečnja t. g. br. 24.541 ex 1877. sliedeće riešenje:

U riešenju izvješća skupštine županije zagrebačke od 23. svibnja 1876. br. 50 pr., kojim se podnose svi na razpravu u predmetu osušenja Lonjskog polja odnoseći se spisi zajedno sa zaključkom županijskim u toj stvari donešenim, kao i u riešenju podneska de pres. 16. travnja 1877. br. 7831. i onoga od 12., prim. 19. rujna 1877. br. 19.129. upravljena po Franji barunu Hopfenu, zastupniku konzorcija za osušenje lonjskoga polja, na ovu zemaljsku vladu uslied odpisa od 7. siečnja 1877. broj 19.890, kojim je rečeni konzorcij obaviešten ob odluci, donešenoj zaključkom skupštine županije zagrebačke od 23. svibnja 1877. vrhu izvješća dotično predloga županijskoga povjerenstva, postavljena za provedbu zakon. člankom X. : 1840. i LII. : 1868. propisane razprave sa posjednici i interesenti glede osnove i troškova osušenja lonjskoga polja — stavlja se ovim kako pomenutomu konzorciju za osušenje lonjskoga polja, tako i svim dotičnim interesentom i posjednikom, i to prvomu putem njegova u tom zastupnika baruna Franje Hopfena, a potonjim putem županije zagrebačke, njihova ravnanja radi do znanja:

Digitized by Google

da kr. zemaljska vlada smatra djelovanje svoje u predmetu osušenja lonjskoga polja u smislu i na temelju zakon. član. II. 1868. posve izcrpljenim, te da s toga nenalazi u tom predmetu ništa više odredjivati, ostavljajuć konzorciju za osušenje lonjskoga polja prosto, da glede podneskom svojim od 12. rujna 1877. potaknutoga načina pokrića ili naknade u tom predmetu do sada učinjenih izdataka poprimi one mjere, koje shodnimi pronadje; jer:

Po §. 1. zak. član. II. g. 1868. uzeta je osnova po konzorciju ob osušenju lonjskoga polja izmedju Rugvice do izlieva Trebeša u prostoru od 180.532 jutra predložena, dotično radnje po toj osnovi izvesti se imajuće po smislu zak. čl. XXV. XXXVI. od godine 1832/6. i zak. čl. X.: 1840. pod zaštitu zakona; „smisao“ pako tih zakonskih članaka zahtieva, da su vlastnici dotičnih poplavnih zemljišta i interesenti porazumni kako glede osnove, po kojoj se osušenje njihova zemljišta izvesti imade, tako i glede načina izplate za to potrebitih troškova.

U tom smislu donešen je i zajednički zakon. član. 52. 1868., koji prihvat prinosbenoga ključa od strane interesenta izrično zahtjeva, ter samo pod tim uvjetom ili bar pod tom predpostavom uplaćivanje ili utjerivanje prinosbenih rata od strane interesenta poput državnoga poreza dozvoljuje i garantira.

S toga je ova kr. zemaljska vlada u izvedenju zakon. član. II. 1868., te za izvršiti prenavedene ustanove zakona i postignuti privolu dotičnih interesenta u jednom i drugom pravcu naredbom svojom od 26. rujna 1871., broj 8527 i odredila dotičnu povjerenstvenu razpravu, pri kojoj su se vlastnici i interesenti poplavnoga zemljišta u smislu prenavedenih ustanova zakona izraziti imali kako glede pomenute po konzorciju predložene osnove, tako i glede odplate potrebnih za te gradnje troškova.

Pošto uslied ove naredbe, koja je u svoje vrieme kako konzorciju za osušenje lonjskoga polja, tako i svim ostalim interesentom svojim putem i načinom do znanja stavljena bila, i proti kojoj od strane pomenutoga konzorcija glasom dopisa njegova zastupnika od 6. listopada 1871. (de pres. 6. listopada 1871. br. 9581). nikakov prigovor učinjen nebi, — obavljena povjerenstvena razprava, naročito pronalaz dotičnoga županijskoga obhodnoga povjerenstva i na tom osnovani i donešeni zaključak glavne županijske skupštine u Zagrebu od 23. svibnja 1877. pokazuje: da dotični u gore naznačenom pravcu preslušani interesenti niti pomenutu po konzorciju predloženu osnovu prihvaćaju, izjavljujuć takovu za osušenje lonjskoga polja neprikladnom, a stranom i štetnom; a što je još više: niti su voljni troškove za to osušenje budi u kojem razmjerju na se preuzeti; pošto je tim načinom prestala mogućnost izvesti ovo djelo osušenja lonjskoga polja po osnovi konzorcija u smislu

Digitized by Google

zakonskih članaka XXV., XXXVI. od god. 1832/6., onda član. X. od god. 1840. i LII. od god. 1868., jer je tim pala ona predpostava, t. j. izhodjenje privole interesenta na osnovu i trošak osušenja, na kojoj je predpostavi vas dotični zakon osnovan i jer zem. vlada niti za onaj slučaj, kad bi pomenuta osnova izvan svake prepirke stajala, nebi u stanju bila interesente ovim putem prisiliti na privolu i prihvat prinosbenoga ključa, koji bi se u pogledu odplate troškova osušenja ustanovio; nemože ona u ovoj stvari ništa više preduzeti niti odrediti; naročito pak nemože obzirom na zakonom opredieljeni si djelokrug svoj zadovoljiti želji i zahtjevu posjednika i interesenta: da se troškovi za osušenje lonjskoga polja iz državnih sredstva namaknu; niti po zakonu, imenito članku II.: 1868., ograničenom položaju svome, sa pomenutim konzorcijem glede kakovih preinaka toga zakona razpravljati, a niti predloge dotičnoga povjerenstva glede preinačenja družtvene osnove uvažiti, jer sve to prekoračuje obseg prava gornjim zakonom ustanovljena.

Stavljajuć dakle to svim interesentom za njihovo ravnanje do znanja, nemože zemaljska vlada niti konzorciju dati gornjim podneskom od 12. rujna 1877. zatražene izjave glede načina pokrića dosadanjih troškova u tom poslu, dočim je to čisto nuternji predmet konzorcijalnih odnošaja, u koje ova vlada nikakova upliva neuzima".

III. Kazneno-pravni.

Rodjeni brat nije „bližnji rod" u smislu §. 142. k. z.

Krajišnik P. B. ubio je rodjenoga si brata G. B., te je toga radi osudjen po prvoj molbi radi zločina ubojstva i to po strožijoj stavci §. 142. k. z., jer je obtuženik sa ubijenim u bližnjem rodu bio. Na priziv obtuženikov preinači c. kr. krajiški odsjek banskoga stola prvosudnu osudu u pogledu kazne, te odmjerio takovu po blažijoj stavci §. 142. k. z. s razloga, jer ako je ubijeni i bio brat okrivljenikov, ipak se o njem ne može uztvrditi, da je s ubijenim u bližnjem rodu bio, jer se kao takov po §. 142. obzirom na propis §. 137. k. z. razumieti može samo rodbina u liniji uzlaznoj i silaznoj.

Proti toj riešitbi, te u njoj navedenoj načelnoj tvrdnji uloži državno odvjetničtvo priziv na treću molbu, nastojeći svoj nazor, da rodjeni brat spada u „bližnji rod", što ga §. 142. k. z. pod osobitu zaštitu uzimlje, dokazati sliedećimi razlozi:

a) po običnom načinu govora i ljudskoga shvaćanja označuje pojam rieči „brat" u svih jezicih i kod svih naroda uviek „bližnji rod" dapače bliži, nego li je dalnji koji stepen u rodbinstvu uzlaznom ili silaznom na pr. pradjed ili praunuk;

Digitized by Google

b) jasna namisao zakonotvorca nemogaše takodjer druga biti, van da i bratoubojstvo podvrgne strožijoj kazni, inače bo nebi bio dalnji propis istoga §.-a, kojim i odnošaj osobite obvezanosti strožijoj kazni podvrgava, ni dosliedan ni pravičan, jer je odnošaj rodjene braće svakako bliži i svetiji, nego li odnošaj n. pr. štićenika naprama štitniku, pa s toga morade zakonodavac već i po načelih naravskoga prava prviji odnošaj bar toliko u zaštitu uzeti koliko potonji;

c) slični u zakonu riešeni slučajevi, dakle analogija, koja je u tom pravcu i u kaznenom zakonu dopuštena, vojuje takodjer za taj nazor.

U §. 216. k. z. propisuje najme zakonodavac sam, što se pod „bližnjim rodom" razumievati imade, naime osim linije uzlazne i silazne još braća, sestre i djeca od tetke, ujaka i strica, kao i oni koji su u još bližjem rodu.

Taj komparativ „bližji" znači, da poimence nabrojena rodbina, dakle i „brat", spada u „bližnji rod".

Pozivanje prizvane osude na §. 137. k. z. čini se prizivatelju pogriešnim, dapače drži da slog toga §.-a upravo za njegov nazor vojuje.

Taj §. 137. k. z. propisuje naime strožiju kaznu za odaljenije sukrivce kod umorstva u liniji uzraznoj i silaznoj, pa da je zakonodavac kod redakcije §. 142. k. z. pred očima imao i označiti htio isti pojam rodbinstva, kao što u §. 137. k. z., sasma je naravno da bi ga istimi jasnimi riečmi i izrazio bio; a pošto toga učinio nije, to jasno sliedi, da je §.-om 142. k. z. hotimice označiti htio širji pojam rodbinstva, nego li §.-om 137. k. z., što je i sasma naravski, kad se uvaži, da se u ovom §.-u radi samo o udaljenijih sukrivcih, u onom pako o neposrednom počinitelju.

Na koncu podkriepio je prizivatelj svoj nazor još i riešitbom vrhovnoga sudišta od 14. lipnja 1860. broj 6750. (u sbirci Glaserovoj pod broj 958. nalazećom se).

C. kr. krajiški odsjek stola sedmorice ipak odbije priziv državnoga odvjetničtva, te potvrdi drugomolbenu riešitbu sa sliedećih razloga:

Istina je, da §. 142. k. z. stavka 2. propisuje, da se kazna ubojici, ako je sa ubijenim u bližnjem rodu stajao, odmjeriti imade po strožijoj kaznenoj stavci izmedju 10 i 20 godina.

Uvaži li se pako, da bližnje rodbinstvo u §. 142. k. z. nije točnije označeno, te da u istom poglavju kaz. zakonika u §. 137. k. z. kod odaljenijih sukrivaca i dionika zločina umorstva, dakle sličnoga kažnjivoga čina, brat nije spomenut u onoj rodbini, koja se strožije kazniti imade, to se ne može izreći, da po drugoj molbi u pitanju odmjere kazni obrazloženi nazor na zakonu osnovan nije, a povrh toga treba u dvojbi prihvatiti blažiji nazor. I.

Digitized by Google

(Nam se čine nazori drž. odvjetničtva u ovom pitanju osnovanimi, jer su — po našem mnenju — u skladu sa ustanovami zakona, a nalaze svoju potvrdu i kod vrlo uglednih te učenih učitelja austrijskoga kaznenoga prava. Žalimo, da nisu razlozi viših krajiških sudova obširnije navedeni, možda bi iz njih mogli crpiti uvjerenje, da su oba suda morala onako suditi, jer iz onoga, što je u ovom slučaju navedeno, ne možemo toga uviditi, niti nam se čine osude prema zakonu izrečene. Ured. „Mjesečnika“).

Sjekirica (nadjak) je oružje u smislu §. 82. k. z.

Dne 15. prosinca 1876. dodje sudbeno povjerenstvo u kuću obtuženoga A. P. u B., da radi tražbine voditelja ovrhe M. G. zaplienjene stvari pod uzki zatvor uzme. Ovršnik P. vidiv, da izaslanik suda zaplienjene stvari kupi, digne sjekiricu srednje veličine, nu dosta oštru, proti sudbenomu povjereniku prieteć, da će biti zla, ako se izaslanik suda neokani prenašanja stvari.

Usljed te prietnje sudbeni izaslanik odustane od izvadjanja uredovnoga posla svoga podnesav, dakako, izviešće o tom dogodjaju. Povodom tim povede se iztraga proti A. P., te c. kr. sudbeni stol u O. proglasi radi toga čina A. P.-a krivim zločina javnoga nasilja u §. 81. k. z. označenoga osudom od 17. studenoga 1877. broj 7736. odmjeriv mu kazan po nižoj stavci §. 82. k. z., jer nije smatrao, da je sjekira, koju je okrivljenik bio proti izaslaniku sudbenomu podignuo, oružje (Waffe) prama običnom značenju rieči i u smislu §. 82. k. z.

Na priziv c. k. drž. odvjetnika izreče c. kr. krajiški odsjek banskoga stola u Zagrebu osudom od 22. prosinca 1877. broj 11.703., da se i sikirica s razloga, što je ipak dosta omašna te oštra, pa po tom za obranu i navalu prikladna, u dalnjem smislu rieči, kao oružje po §. 82. k. z. uzeti mora.

Letve ograde željezničke ne spadaju medju predmete, koje k. z. u §. 85. lit. c. i u §. 175. I. lit. b. označuje.

A. V., stražar na željezničkoj prugi, prijavio je sudu seljake I. M. i B. G. tvrdeć, da ih je vidio, kako su letve ograde željezničke, koje je nadležna željeznička oblast procienila na 76 novč. a. vr., poodkidali i svojim kućam ponieli.

C. kr. državno odvjetničtvo u O. predložilo je, da se seljaci I. M. i B. G. stave pod obtužbu sbog toga čina, kao zločinci po §. 175. I. lit. b) k. z. tvrdeć, da se letve ograde imaju kao naprava željeznici spadajuća uzeti; jer da zakon pod tim nazivom razumieva sve ono, što budi posredno budi neposredno za sigurno prometanje željeznica služi.

Digitized by Google

C. kr. sudbeni stol u O. nije prihvatio nazora drž. odvjetničtva, pa je iztragu, smatrajuć čin kao prestupak po §. 460. k. z. odlukom od 31. prosinca 1877. br. 8688. obustavio, s razloga, što k. z. u §. 85. lit. a) odnosno u §. 175. lit. I. b) pod napravom željezničkom razumieva samo one predmete, koji direktno služe željezničkomu prometanju. Taj nazor usvojio je, uslied priziva c. kr. drž. odvjetničtva i c. kr. krajiški odsjek stola banskoga u Zagrebu, te je napadnutu odluku prvoga suda sa razloga po ovom navedenih potvrdio rješitbom od 25. siečnja 1878. br. 478.

K §. 197. i 199. lit. d) odnosno i §. 320. lit. f) k. z.

Občinski viećnik B. izdao je godine 1875. seljakom A. B. i O. D. marvinsku putnicu podpisav načelnika A. I. te udariv na nju pečat občine H.

Seljaci A. B. i O. D. bijahu iz mjesta V., gdje je godine 1875. vladala marvinska pošast, pa je s toga i obstojala naredba političke oblasti, da se iz okuženih mjesta imenito iz sela V., ne smie blago na sajam u mjesto G. tjerati.

Viećnik B. fingirao je u upitnoj marvinskoj putnici, da su seljaci A. B. i O. D. iz sela U., u kojem nebijaše marvinske pošasti, te je tim omogućio da su seljaci A. B. i O. D. svoju inače zdravu marvu na sajam u mjesto G. iz okuženoga prediela V. dotjerali.

Sudbeni stol u O. proglasio je radi toga čina viećnika B. krivim zločina prevare po §. 197. i 199. lit. d) k. z.; nu višje sudište izreče, da viećnik B. nije kriv zločina prevare §. 197. i 199. lit. b) k. z., a da je kriv prestupka §. 320. lit. f) k. z.; jer zavedenje u bludnju, ako nije ujedno tim skupčana nakana na oštećenje, bila ona učinjena i krivotvorenimi javnimi izpravami, neukazuje se kao zločinstvena prevara §. 197. i 199. lit. d) k. z. nego samo kao prestupak §. 320. lit. f) k. z. Riešitba od 26. studenoga 1575. broj 7321. **Š. D.**

Da li se ima smatrati da je onaj, koji neki dio svoga urbarskoga selišta proda, takodjer prodao i pravo paše i šumskih užitaka, ma i ne bilo prigodom sklapanja ugovora o tom spomena?

Da se rieši ovo pitanje, potrebno je ponajprije na čistac izvesti, da li je pravo paše i šumskih užitaka pravo realno t. j. pravo sa urbarskim selištem skopčano (jus urbariali sessioni inhaerens) ili pako osobno bivšega podanika (jus personale coloni)?

Ja držim, da je ovo pravo, osobno pravo, a to s toga: što §. 3. i 4. članka V. 1836. ustanovljuju: da se podanikom i občinskim

Digitized by Google

služiteljem dovoljna paša i drvarina dati ima (coloni sufficientem pascuationem et lignationem habeant), a opet na drugom mjestu: coloni liberam et gratuitam lignationem, glandinationem et pascuationem habeant. Kad bi pravo drvarenja i paše jur po naravi svojoj skopčano bilo sa urbarskim selištem, t. j. kad bi pravo pašarine i drvarenja sačinjavalo realno pravo na stvar (jus nihaerens urbariali sessioni), tada bi suvišno bilo ovo pravo posebnom zakonskom ustanovom zajamčivati, pa se nebi zajamčivalo podanikom, već bi se reklo, da je ovo pravo sa užitkom urbarialnoga selišta spojeno.

Da je ovo stanovište opravdano, vidi se od tuda: što se zakonskimi ustanovami zajamčuje pravo urbarske paše i šumskih užitaka župnikom, učiteljem i bilježnikom, koji nisu nikada u posjedu urbarskih selišta bili; nadalje od tuda: što je poznato, da u mnogih urbarialnih občinah bivši podanici nisu imali pravo urbarske paše; jer takove nebijaše u obsegu njihovoga hatara — najjasnije se vidi od tuda: što nisu bivši podanici bili u uživanju ovoga svoga prava omedjašeni po razmjeru svoga urbarskoga posjeda, već izvršivaše svaki ono svoje pravo po svojoj potrebi; pa što je paša dana na uzdržavanje stoke, na koje broj nije bio omedjašen bivši podanik, već je bilo nebrojenih slučajeva, da je podanik imajući manji constitutivum urbariale imao veći broj stoke, nego li onaj koji je imao veće urbarialno selište.

Kod odcienjenja paše i uredjenja šumskih užitaka služe urbarijalna selišta samo za mjerilo opredielit se imajuće količe pašavinskih i šumskih prostorija; a to s toga, da se na temelju ovoga ključa pouzdanije potreba površine jedne i druge vrsti za cielu občinu pronaći uzmogne; a nipošto toga radi, što bi ovo pravo bilo sa urbarskim selištem skopčano.

Ako se dakle pravo pašovine i drvarije ima smatrati osobnim pravom na stvar, a ne stvarnim pravom na stvar; to se onda samo po sebi razumieva, da se ovo pravo od urbarskoga selišta razdieliti može, a kad tako, to je onda nedvojbeno, da se ovo pravo i razdieljeno od urbarskoga selišta odtudjiti može ili obratno kod odtudjenja urbarskoga zemljišta da si to pravo i pridržati može, nemorav takodjer i ovo odtudjiti.

§. 1053. o. g. z. izriče: da se kupovnom pogodbom ustupa drugomu kakova stvar za neku odredjenu svotu novaca; §. 1054. o. g. z. pako, da pravila ustanovljena o pogodbah odredjuju u obće kakovo treba da je privoljenje prodavaoca i kupca. §. 869. o. g. z. ustanovljuje, da se privoljenje na pogodbu očituje slobodno, ozbiljno, stanovito i razumljivo.

Naprama ovim zakonskim ustanovam mora se držati, da je prodavaoc samo ono kupo-prodajnimi ugovorom odtudjiti hotio i doista odtudjio, što je u istom ugovoru izrično imenovao; — pa dočim o paši

Digitized by Google

i šumi u izpravi neima nikakovog spomena; to držim naprama uvodno ustanovljenim načelom, da se neima smatrati kupcem paše i šume onaj, koji je kupio samo urbarsko selište, već držim da se samo onaj vlastnikom takovih prava smatrati može, koji izrično takova kupi.

Pravno ovo pitanje postalo je predmetom živahne diskusije pri izvadjanju komasacija i diobi pašnjaka, a najvećma kod razdiobe kupovnine dobljene od prodanih stabala iz občinske šume ili paše.

Ovo pitanje je za pravnike interesantno, a za seljake prodavaoce i životno; — mnogi bi se mogao dobiv svoju paševinsku pripadnost opet pridignuti na noge.

Ovdje u Slavoniji je zavladala mojim nazorom protivna struja, pa bi s toga u interesu prava od potrebe bilo, da se ovo pitanje svestranoj razpravi podvrgne. **N. Predoević.**

Okružnica.

Kr. banski stol upravio je pod danom 12. prosinca 1877. br. 13.208 na sve kr. sudbene stolove, kr. gradsko-delegovane sudove i kr. kotarske sudove u obsegu kr. banskoga stola sliedeću okružnicu:

„Povodom naredbe visoke kr. zemaljske vlade odjela za pravosudje od 7. prosinca t. g. br. 5083. obnašao je banski stol užije okoliše, u kojih će sudovi redovito upotriebljivati kr. javne bilježnike kao sudbene povjerenike, opredieliti kao što sliedi.

I. U županiji zagrebačkoj.

U gradu Zagrebu ima i nadalje obstojati turnus do sada obstojeći — a prema tomu pripast će jednomu bilježniku od 1. lipnja do posliednjega studenoga župa sv. Ivana, sv. Petra i sv. Marije, a drugomu bilježniku župa sv. Marka, a od 1. prosinca od posliednjega svibnja obratno.

Nadalje dodieljuje se:

1. Za sada starijemu bilježniku:

a) od obsega kr. gradsko-delegovanoga kotarskoga suda u Zagrebu občine: Stenjevec i Sesvete;

b) od kotara sv. Ivanskoga: občina Dugoselo, Popovci, Zelina, sv. Ivan i Moravče.

2. Za sada mladjemu bilježniku:

a) od obsega kr. gradsko-delegovanoga kotarskoga suda u Zagrebu: Bistra i Brdovac;

b) od obsega kotarskoga suda veliko-goričkoga: Odra i Oborovo

3. Kr. javnomu bilježniku u Samoboru dodieljuje se:

Digitized by Google

a) od kotara samoborskoga: Samobor, Podvrh, Rakovpotok i Stupnik;

b) od kotara jastrebarskog: Vivodina, Domagović, Petrovina, Desinec, Cvetković i Jaska.

4. Kr. javnomu bilježniku u Karlovcu:

a) od kotara karlovačkoga: grad Karlovac, zatim občine Severin, Bosiljevo, Novigrad, Ribnik, Ozalj, Banija, Mahično, Draganić i Rečica;

b) od kotara Pisarovina: Kupčina, Jamnica, Pokupsko i Kupinec;

c) u kotaru jastrebarskom: občina Krašić.

5. Kr. javnomu bilježniku u Sisku:

a) od kotara u Sisku: grad Sisak, zatim občine Lekenik, Sela, Martinska ves, Topolovac, Kutina i Popovača;

b) od kotara goričkoga: Orle, Kravarsko, Gorica i Čiče.

6. Kr. javnomu bilježniku u Senju: grad i kotar Senj.

7. Kr. javnomu bilježniku u Bakru: grad i kotar Bakar i kotar u Novom.

8. Kr. javnomu bilježniku u Delnicah: občine kotara delničkoga i čabarskoga.

II. U županiji varaždinskoj.

9. Kr. javni bilježnik u Varaždinu: grad Varaždin, zatim sudbeni kotari varaždinski i ivanečki.

10. Kr. javni bilježnik u Krapini: sudbeni kotar krapinski, pregradski i klanjački, izuzamši občinu Mihovljan.

11. Kr. javnomu bilježniku u Zlataru:

a) sudbeni kotar zlatarski i stubički;

b) od kotara krapinskoga občina Mihovljan.

III. U županiji belovarskoj.

12. Kr. javnomu bilježniku u Belovaru: grad i kotar belovarski, zatim sudbeni kotari, Grubišnopolje i Garešnica.

13. Za kr. javnoga bilježnika u Križevcih: sudbeni kotari križevački i čazmanski.

14. Za kr. javnoga bilježnika u Koprivnici: sudbeni kotari koprivnički i gjurgjevački.

IV. U županiji požežkoj.

15. Za kr. javnoga bilježnika u Požegi: grad Požega i kotar požežki.

16. Za kr. javnoga bilježnika u Pakracu: sudbeni kotar pakračkí.

Digitized by Google

V. U županiji virovitičkoj.

Za kr. javnoga bilježnika u Osieku, i to:

17. Za kr. javnoga bilježnika gornjo-gradskoga:
    a) tvrdja i gornji grad Osiek;
    b) sudbeni kotar Miholjac i Valpovo.
18. Za kr. javnoga bilježnika dolnjo-gradskoga:
    a) dolnji i novi grad osječki;
    b) sudbeni kotar osječki.
19. Za kr. javnoga bilježnika u Djakovu: sudbeni kotari Djakovo i Našice.
20. Za kr. javnoga bilježnika u Virovitici: sudbeni kotar virovitički.
21. Za kr. javnoga bilježnika u Slatini: sudbeni kotar slatinski.

VI. U županiji sriemskoj.

22. Za kr. javnoga bilježnika u Vukovaru: grad i kotar vukovarski.
23. Za kr. javnoga bilježnika u Šidu: sudbeni kotar šidski.
24. Za kr. javnoga bilježnika u Iloku: sudbeni kotar iločki.
25. Za kr. javnoga bilježnika u Rumi: sudbeni kotar rumski.
26. Za kr. javnoga bilježnika u Irigu: sudbeni kotar irižki.

O tom imat će sudbeni stol bilježnike svoga obsega ubaviestiti.

Naši dopisi.

U Beču, 19. veljače 1878.

Ako i nije u običaju, da strukovni časopisi kakov je „Mjesečnik“ priobćuju i dopisa, ja vas ipak molim, da ovomu neuzkratite prostora u vašem časopisu. Slobodan sam u ostalom primietiti, da mi nije baš tako lahko dokučiti razlog, zašto da nebiste i po koji dopis obielodanili; ta vjerujte, može i on barma toliko zanimati, koliko n. p. praktični kakov slučaj srednje ruke, kakovih najviše priobćuju pravnički časopisi. (Kad ne imaju drugih. Načelne rješitbe nesiplju se iz rukava. Ured.).

Kako je uredničtvo „Mjesečnika“ prihvatilo hvale vriedan običaj, da od vremena do vremena upoznaje hrvatsku pravničku publiku sa zakonarskimi radnjami susjednih zemalja, naročito slavensko-njemačkih zemalja zapadne pole monarkije, čini se kao da je suvišno o njem više govoriti. Ja ću ipak kušati da koju reknem, tim više, što slična pogleda ove godine nisam čitao u „Mjesečniku“. Prije svega moram konstatirati, kako i ovdašnji strukovni listovi priznavaju sterilnost zakonarskoga

Digitized by Google

rada car. vieća u g. 1877., u koliko se tiče više područja pravosudnoga. Osobito jasno izrazuje to list „Juristische Blätter“. „Na koje god se područje — veli — domaćega života ogledamo, svagdje nailazimo na stvari negotove, nejasne. tužne“. pa nastavlja doslovce: „Und was das specielle Gebiet, dem wir vornemlich unsere Aufmerksamkeit zu widmen pflegen, die Justizgesetzgebung, und was mit ihr zusammenhängt — anbelangt, hat das abgelaufene Jahr kaum eine der bei Beginn desselben gehegten Hoffnungen verwirklicht, manche derselben geradezu vernichtet, oder doch deren Verwirklichung in ferne Zeiten gerückt“.

Po ovoj izjavi dobiva carevinsko vieće i austrijska vlada za svoj rad u prošloj godini. podpuni - drugi red tako obzirom na kakvoću kao i količinu. Pisac istoga članka spominje što je sve g. 1877. u pravosudnoj struci učinjeno. Stvoren je zakon lihvarski, zakon proti pijanstvu, i to samo za kraljevinu Galičku, kojih djelovanje žalibože nije se protegnulo i na druge zemlje u zapadnom dielu monarkiji; ako se k ovim pridruži zakon o garantiranih željeznicah. novela k zakonu o curatorih založnica i prioriteta, te pribrojimo zakon o položaju staro-katolika, to je i završen broj onih zakona, koji su god. 1877. sankcionirani i koji se više ili manje mogu smatrati kao zakoni područja pravosudnoga.

Vidite i sami, da ovo zaista nije mnogo. Hrvatski sabor jedva je g. 1877. kakovih šest nedjelja radio. pa je — nevaram li se — razpravio kakovih sedam ili osam zakona, tičućih se više ili manje pravosudnoga područja. A medju timi imade ih i takovih, koji su vrlo važni. Istina je, da se u hrvatskom saboru, koliko sam mogao razabrati, neki i neki zakoni u plenumu sabora vrlo hitro, dočim se u carevinskom vieću svestranije i na široko razpravljaju. Ja bih želio, da to bude donekle i u hrvatskom saboru, i da bude, kako da reknem, nešto više razmjerja. Sjećam se n. p. da je debata o preustrojstvu križevačkoga gospodarskoga zavoda trajala kakovih osam dana, a osnova zakona o naknadjivanju šteta, počinjenih po željezničkih družtvih, bijaše za pol ure svršena. Ovo pokazuje, da ima pravih zakonotvornih elementa u hrvatskom saboru prilično malo, (Niti drugdje neima obilja u tom pogledu. Ured.) pa bi trebalo, da se to za budućih izbora po mogućnosti izpravi. (Bilo bi dobro; ali jedva će se moći mnogo više učiniti, jer Hrvatska neobiluje ni materijalnim ni duševnim kapitalom. U ostalom drugdje čujemo istih tužba i to iz zemljah, gdje se ponose velikom inteligencijom. Ured.) Jer po mojem mnenju budući sabor imao bi reformatornu radnju dosadanjih sabora nastaviti, samo dakako ne onim naglim tempom, kojim je radio predšastnik sadanjega, uredjivajuć upravu zemlje i stvarajuć kazneni postupak.

Digitized by Google

Vi ćete nedvojbeno bolje poznavati potreboće naroda od mene, ali čini mi se, da se ni vi nećete moći oteti potrebi stanovitih reforma. Kazneni zakon od g. 1852. i kaz. postupnik od g. 1875. ne mogu dugo zajedno obstojati, jedan i drugi trebaju popravaka, pa nam je upravo drago, da se je toga poslа latio sadanji predstojnik pravosudnoga odjela. Put, kojim je odlučio poći, i koji je razložio u svom govoru pred financ. odborom hrvatskoga sabora, čini nam se skroz korektnim. Treba jedan za svaki put okanit se starih tradicija. Ima ljudi, kojim izradjivanje osnova zakona nezadaje nikakove glavobolje. Odavlje prepiši jedan, odanlje drugi paragraf, dovedi to u neku prividnu svezu, i eto osnova je gotova i predlaže se saboru. Dakako u ovakovu slučaju nije nikakovo čudo, da se stvaraju zakoni, kojim manjka sve: nutarnje jedinstvo, sklad sa sličnimi postojećimi ustanovami zakona, a manjka im harmonija sa duhom, životom i načinom mišljenja naroda za koji se stvaraju. Nekako je ušlo u običaj, da se kod stvaranja pravnih institucija izključivo obaziremo na — zapad, a vrlo slabo na život naroda, kako se tečajem viekova razvijao, na karakter njegov, a najmanje pazimo na ostale slavenske narode. U tom mogli bismo se barma donekle ugledati u Ruse.

Osim ovoga, mislim, da hrvatska vlada nebi smiela zaboraviti i nekih drugih stvarih. Čitao sam negdje, da se misli na novelu k tiskovnomu zakonu od g. 1875. Nu ako se već kani što god učiniti, onda nebi trebalo sustati n. p. samo kod jednoga paragrafa, nego poći i dalje, te po mogućnosti ukloniti i druge dvojbe ili nejasnoće, pa popuniti nedostatke, da se bude slobodna rieč i slobodno kretala, a ipak zloporaba mogla progoniti. — Isto tako nesmie se s uma metnuti, da bi trebalo nešto učiniti glede prava ženitbenoga. Dosadanji zakoni stoje u oprieci sa cielim duhom i tendencijom, kojom je pošao zakonarski rad u novije vrieme. Znam ja dobro, da je to stvar vrlo nježne naravi; ali jedan put mora se napried, pa ma morali još toliko milih navika odbaciti. Vi ste jednom progovorili već, prem u kratko, ob austrijskom zakonu o zagodi poreza i javnih daća, koji je prošle godine razpravilo carevinsko vieće. Sličnih ustanova nuždno bi trebala i Hrvatska. Nu ako se misli, da je to stvar zajednička — prem se meni ne čini — mogla bi ipak hrvatska vlada, imajuć pred očima interese hrvatskih porezovnika, zagovarati pače i zahtievati od ugarske vlade, da se pobrine za slične ustanove. Prestala su vremena gdje je jedini fiskus uživao u tom pogledu ničim opravdani privilegij.

Kako vidite, ja nisam u neprilici sbog predloga, posla je dosta, samo treba da bude i valjanih i voljnih radnika k tomu.

Ovdje se od nekoga vremena živo ventiliraju reforme ob odvjetničkom zakonu. Povoda dadoše tomu razne neprilike, a najviše ta, što usljed slobode nastanjivanja odvjetnika, svatko nastoji u većem

Digitized by Google

gradu odvjetovati, tu ih se dakle toliko sbije da nemogu živjeti; odatlje potiču zle porabe svake ruke. Ali u kojem pravcu da se izvedu te reforme, o tom neima još ni s daleka suglasna mnenja. Jednim se čini, da bi odvjetnički zakon mogao ostati kakov je, ali da se što prije stvori gradj. parb. postupnik, osnovan na načelu ustmenosti i javnosti, jer da je prema tomu udešen i odvjetnički zakon od g. 1868.; drugi misle, da bi trebalo olahkotiti prelaz odvjetnikom u službe k sudovom; trećim se opet čini vrieme odvjetničke prakse prekratko, pa predlažu za odvjetnike na ladanju sedam godišnju, a za one, koji hoće odvjetovati u mjestih, gdje je zemaljski sud, dvanaest godišnju praksu. Još bi vam mogao i više nazora navesti; mislim da je i ovo dovoljno, da se osvjedočite, kako neima nade, da bi se iz takova kaosa predloga do skora što obće valjana moglo izraditi. — A zbilja, što radi tamo vaš odvjetnički red? Hoće li možda i on poginuti na — ugarskom državljanstvu?

Napokon zanimat će vas, da bečko pravničko družtvo pokazuje od nove godine više života, nego li do sada. Već je bilo više vrlo zanimivik čitanja, medju kojimi je obću pozornost probudilo ono sveučilištnoga profesora dra. Fr. Maassena: „Unser Eherecht und das Staatsgrundgesetz“, koje će izaći napose štampano u Gradcu. Velikim je na dalje interesom praćeno predavanje dra. Ig. Funka: „Ueber die rechtliche Natur der Cheques“. Ako vam je moguće, bilo bi dobro, da priobćite sadržaj jednoga i drugoga ovih čitanja. (Gledat ćemo, ako bude moguće).

Moj se dopis razmaknuo, kao kakov odgovor na desperatnu tužbu. Drugi put još koju, ako mi niste naumili nametnuli vjekovečno mučanje. (Nipošto. Ured.).

I. B.

Viestnik.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva urečena je 27. pr. m., po običaju u sveučilištnoj sgradi, u 5 ura poslje podne. Sveučilištni profesor dr. Al. pl. Bresztyenszky odluči razpravljati o pitanju: „Može li biti kr. kotarski sud uporavom sudovnika neposredno nadležan u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom?“ Povod ovoj razpravi dade rješitba kr. stola sedmorice, priobćena u 1. broju „Mjesečnika“ str. 26. pod naslovom: „K §. 42. sudovnika“. Skupština ipak nije se držala, jer se je sakupilo malo članova, a predmet je važan, s toga odgodjena je na mjesec ožujak.

— Iz upravnoga odbora pravničkoga družtva. Upravni je odbor imao u ovoj godini dvie sjednice; u posljednjoj zaključi medju ostalim: da se i ove kao što je i prošle godine dadne jedan eksemplar „Mjesečnika“ god. 1877. sjajno vezati, pa da se nj. preuzvišenost ban zamoli, da izvoli kod Nj. Veličanstva izposlovati, da blagoizvoli milostivo i taj u svoju previšnju privatnu knjižnicu uvrstiti. —

Digitized by Google

Pošto gdjekoji od novo pristupljelih članova želi nabaviti si družtveni časopis od prijašnjih godina, zaključi odbor, da se, ali samo članovom, dade „Mjesečnik“ prijašnjih godina za polciene, t. j. od god. 1875. za 2 for. 32 novč., a od sliedećih godina svaka po 4 fr., naravska stvar, u koliko tu bude prema postojećoj zalihi moguće, a ova zaista nije velika. — Slušaoci na pravo- i državoslovnom fakultetu hrv. sveučilišta, koji bi se htjeli kao takovi predplatiti na „Mjesečnik“, dobivati će ga za polovicu ustanovljene ciene, t. j. 4 for. na godinu.

— Prijaviše se za članove pravničkoga družtva: gg. Vladoje Vodvařka kr. kot. sudac u Bakru; Eugen pl. Sax, odvjetnik u sv. Ivanu na Zelini; dr. Antun Hegedušević, odvjetnik u Osieku; Gjuro Ladenhaufen, kr. kot. sudac u dolnjem Miholjcu, Silvin Medunić, odvjetnik u Karlovcu; Aleksander Blažković, podžupanijski perovodja u vojnom Križu, Hugo Egersdorfer, c. k. prislušnik u Glini.

— G. Eugen pl. Sax, kroz više godina perovodja kod bivše kr. financ. prokurature, dobiv pravo odvjetovanja u obsegu kr. banskoga stola, smjestio se je u sv. Ivanu na Zelini i ondje otvorio svoju pisarnu.

— G. dr. Ivan Zahar dobio je takodjer stallum agendi u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Zagrebu, te je već otvorio svoju pisarnu.

— † U Karlovcu preminu prošloga mjeseca Vjekoslav Švajcar, kr. kot. pristav i član pravn. družtva, a u sv. Ivanu na Zelini N. Badlaj, odvjetnik. Lahka im zemlja.

— U Jeni preminu Bruno Hildebrand, čuveni njemački statistik i narodni ekonom, izdavatelj i urednik znanstvenoga časopisa „Jahrbücher für Nationalaekonomie und Statistik“.

— Odlikovanja: Nj. c. i k. ap. Veličanstvo podielilo je viećniku kr. banskoga stola g. Anzelmu Šepiću, priznavajuć njegovo četrdeset godišnje vjerno i revno službovanje, uz oprost taksa hrvatsko-ugarsko plemstvo za nj i za njegove zakonite potomke. Ako i kasnje mi se ipak od srca pridružujemo onim čestitkam, koje su sa svih strana ovim povodom velem. g. Šepiću stigle i koje su tako iskrene, kao što je iskreno i ono poštovanje, koje on uživa svagdje, gdje ga poznavaju.

— G. Mavro Sachs, doktor medicine, docent na kr. hrv. sveučilištu odlikovan je viteškim krstom reda Franje Josipa I.; a Arsenij Jović, bivši upravitelj lepoglavske kaznione, dobio je za zasluge svoje zlatni krst za zasluge.

— Imenovanja. Ivan Konjević i Gjuro Ilić trgovci, imenovani su trgovačkimi prisjednici, a Lavoslav Rosenberg i Josip Mihelčić njihovimi zamjenici kod kr. sudb. stola u Požegi; a dr. Ivan Roblik uzničkim liečnikom kod kr. sudb. stola u Belovaru.

Književnost. Ovih dana dotiskano je u Osieku drugo izdanje katoličkoga ženitbenoga prava, napisana obzirom na gradjanske zakone dr. Julijem Liebbald-Ljubojevićem, bivšim profesorom crkvenoga prava u sjemeništu djakovačkom, a sada župnikom u Bošnjacih. Prvo izdanje ovoga djelca tiskano god. 1867. bijaše već prve godine posvema razpačano. Pridržavajuć si drugom sgodom ovo djelce sa znanstvenoga gledišta ocieniti, za sada jednostavno izjavljujemo, da je ovo drugo izdanje izpravljeno i dopunjeno, i neima dvojbe, da se njim ne samo župnici, kojim je namienjeno, nego i naši pravnici dobrano okoristiti mogu. Tuj su svi propisi glede ženitbe i kanonički a i gradjanski protumačeni jasno i razumljivo, tako da ih svaki laik razumjeti može. Djelce ima 221 stranu, a stoji u Bošnjacih (brodsko okružje) kod pisca 1 for. 40 novč.

— „Pravo“ pravničko-upravni list. God. V. svezak 58. Spljet 30. siečnja. Sadržaj: dr. E. Ott: Crkvenoga prava upliv na razvitak sudbene uprave (nastavak.)

Digitized by Google

— K. Čižek: O kaznenom pravu občina u prekršajih reda o mjeri i teži od. 23. siepnja 1871. br. d. z. l. 16 g. 1872. — Marmont: Zlatna pečatnica ungarska. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. Književnost. — Viesti.

Pravničke svaštice. Smrtna osuda dva puta dokinuta. „Brüner Ztg." pripovieda, da je posjednik Ivan Srnec iz Moravske, bio po drž. odvjetničtvu tužen, da je svoga priuzdržnika (Ausgedinger) otrovao, umiešav mu u rakiju arzenika. Porota izreče prvi put jednoglasno da je kriv, a sud ga osudi na smrt. Otac obtuzenikov podnese zalbu nistovnu, a najvisi sud bečki odluči, da se ima s nova razprava povesti. Ta je bila držana prošle godine, a porota ga i sada sa 10 proti 2 glasa proglasi krivim, a sud i opet na smrt osudi. Najviši sud i opet dokinu tu osudu i naredi novu razpravu, koja se je imala držati prošloga mjeseca.

— Povjerenstvo za odvjetničke izpite u Budapešti držalo je 16. siečnja o. g. constituirajuću sjednicu, pa je tom prilikom predsjednik povjerensva g. Szabo, viećnik dokidnoga suda, priobćio zanimivih podataka o djelovanju povjerenstva god. 1877. Te godine prijavi se 361 kandidat za ispit, od tih bijaše 241 odobren, a 120 reprobirano. Kandidata, koji su budući prvi put reprobirani, drugi put se prijavili za ispit bijaše 105, od ovih aprobirano je 98, a 7 reprobirano po drugi put. — Što je tako malo reprobirano kandidata ove druge kategorije (t. j. repetenta) nije tomu razlog, što bi se ovi možda bili osobito valjano pripravili za ispit, nego je to posljedica one ustanove zakona, usljed koje se po drugi put reprobirani kandidat ne smie više pripustiti k ispitu. Ta strogost zakona je povodom, da povjerenstvo obično kod opetovanja ispita postupa vrlo blago — na uštrb same stvari, pa je usljed toga potrebno, da se zakon u tom pogledu promieni. Inače hvali se strogost povjerenstva kod ispita i preporuča za buduće.

Stečaji. Trg. tvrdka: Gebrüder Feldbauer et Brüll u Sisku. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. st. dr. Milan Makanec, zam. dr. Grga Tuškan, odvjet. u Sisku; upr. im. Jakov Rankel, trg. u Sisku. — R. pr. 1. svibnja 1878.

— Ostavina Franjo Singera bivsega stolara u Karlovcih. — C. kr. kot. sud u Karlovcih. — Z. i medj. upr. im. odvjet. Dragutin Aman, zam. dr. Živko Gojković. — R. pr. 28. veljače o. g.

Dopisnica uredničtva.

G. F. Kurešu. Petrinja. Broj 5. „Mjesečnika" od g. 1877. poslan vam je; broja 1. od g. 1876. neimamo; nu pobrinut ćemo se, da ga nabavimo, pa biste ga tada mogli dobiti.

— Gg. Lj. O. Rieka, I. I. i Al. V. oba u Djakovu. Vi ste upisani kao članovi pravničkoga družtva, pa vam se s toga, po pravilih družtva, organ njegov „Mjesečnik" bezplatno dostavlja. Nerazumiemo dakle, zašto nam list vraćate. Ako neželite ostat u družtvu kao članovi, prijavite svoj izstup odboru, kako to propisuju pravila, pa ste riešeni svake dužnosti prama družtvu, ali i ovo svoje prama Vam. Do toga pako vremena molimo vas liepo, da nas poštodite onakim povraćanjem.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 4.

Zagreb 1. travnja 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Ludvig Arndts vitez Arnesberžki. — Dr. **Franjo Vrbanić**: Mogu li se osobe, koje neznadu pisati, mjenbeno-pravno obvezati? — Dr. **Stj. P.**: Još koju o tužbah na izpravak zemljištnika. — **Ivan Pirka**: Razjasnjenje §. 884 o. g. z. s obzirom na teret dokaza. — Dr. **Stj. P.**: Da li je sada po postojećih pozitivnih zakonih gruntovno prediva fizična dioba kuća? — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Iz odvjetničkoga reda. — III. Upravno-pravni. — IV. Kazneno-pravni. — Zadružni zakon za Krajinu. — Dr. **L. M.**: Književnost. Katoličko ženitbeno pravo, obzirom na gradjanske zakone. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Gg. vanjski članovi pravničkoga družtva umoljavaju se opetovano, da prinose svoje šalju neposredno družtvenomu blagajniku g. Adalbertu Schauffu, odvjetniku u Zagrebu; svakim drugim načinom samo se poslovi bez potrebe umnažaju.

Uprava pravničkoga družtva.

Digitized by Google

G. Fr. M. u Z. Istina je, što velite, jer i ministarska naredba od 10. listopada g. 1854. (br. 268. d. g. l.) jasno propisuje uvjete, da tko uzmogne kao perovodni vježbenik ili auskultant stupiti u službu državnu. I nam se čini, da kod zemalj. vlade zaboravljaju na te propise, jer u razmjerno kratkom vremenu imenovani su podžupanijskimi perovodjami osobe, koje neimaju političkoga državnoga ispita, pače niti sudstvenoga. Zašto tako biva, neznamo vam reći.

Zadnjim danom mjeseca ožujka iztekao je prvi četvrt, gg. predplatnici, koji su samo za četvrt godine platili, umoljavaju se, da za vremena obnove svoju predplatu.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dr. Ludvig Arndts vitez Arnesberžki.

Pošten radnik na polju prosvjete, revan promicatelj pravne znanosti riečju i pismom, čelik značaj u vaskolikom javnom i sukromnom svom životu bio je muž, kojega ćemo uspomeni posvetiti nekoliko ćednih redaka u ovom časopisu, koji broji za cielo na stotine iskrenih poštovatelja Arndtsovih medju čitaoci svojimi.

Premda je bio Arndts već prekoračio onu granicu života, do koje maleni samo broj ljudi dopire, ipak je viest o njegovom preminuću razžalostila sve štovatelje naše nauke isto tako, kao da ga je ugrabila u sried blagotvorne njegove djelatnosti.

Blagotvornom je pako doista bila djelatnost Arndtsova i kao učenjaka i kao učitelja.

Kao učenjak spada Arndts medju one, kojih je rad pripravljao najsolidniji put razvoju pravne znanosti u zadnja ova decenija, kojih sudjelovanjem je dostigla jurisprudencija jedno od prvih mjesta medju naukami. U svojih djelih nije nastojao Arndts oko toga, da blistavim možda slogom, nenadanim grupiranjem ideja predobije čitatelja, da mu sakrije potežkoće, koje stoje na putu ovladanju znanosti: on si je bio uviek sviestan toga, da treba istinu u dubljini samo tražiti, al je ujedno onomu, tko ga je hotio sliediti, pružao najizdašnija sredstva za njezino izvadjenje.

Kao učitelj ostati će Arndts u harnoj uspomeni svih onih, koji dodjoše na zavod, na kojem je on djelovao, sa čvrstom nakanom, ozbiljno raditi oko znanstvenoga svoga izobraženja, ter

Digitized by Google

uztrajno radiše po naputku, što im ga je Arndts davao u svo-jih predavanjih. Bilježke njegovih predavanja osobito o rimskoj pravnoj povjesti i institucijah rimskoga prava tražili i učili su i na drugih sveučilištih svi oni, koji nastojaše oko podpunoga ovladanja temeljnih načela prava rimskoga.

Arndts rodio se je 19. kolovoza god. 1803. u Arnsbergu u Westphalskoj; učio je prava na sveučilištih u Bonnu, Heidelbergu i napokon u Berlinu, gdje je takodjer 1825. stekao čast doktorsku. Već godine 1826. habilitirao se kao privatni docent u bonnskom sveučilištu, te posta g. 1837. izvanrednim profesorom. Dvie godine kasnije ponudiše mu dva sveučilišta, vratislavsko i monakovsko stolicu redovitoga profesora, ter se Arndts odazva pozivu ovoga potonjega.

U Monakovu, gdje ga zapadne i čast, sudjelovati kod osnove novoga gradjanskoga zakonika, ostao je Arndts do god. 1855., u kojoj bje godini, nakon provedene u Austriji reforme sveučilišnoga studija, pozvan na bečko sveučilište. Punim pravom se običaje glede njegove djelatnosti u Beču govoriti, da je sa Arndtsom započela u Austriji ne samo reforma romanističkoga studija, već da se pokazuje u svem, što je boljega izvela austrijska jurisprudencija na teoretičnom i praktičnom polju, upliv Arndtsova djelovanja. Nu rad taj dodje do pravednoga uvaženja ne samo sa strane svega pravnički izobražena občinstva u Austriji, već i sa strane istoga vladara. Arndtsa najme imenova Nj. veličanstvo najprije c. kr. vladnim savjetnikom i članom državnoga školskoga vieća, dalje vitezom reda Leopoldova, napokon g. 1867. i doživotnim članom gospodske kuće carevinskoga vieća.

God. 1875. slavio je Arndts doktorski svoj jubilej, te bude tom prilikom počašćen od mnogih austrijskih i izvanaustrijskih učenjaka i znanstvenih zavoda posebnimi znanstvenimi djeli, njemu posvećenimi.

Skoro iza toga ostavi Arndts učiteljsku stolicu, te je do svoje smrti jošte radio na polju znanosti, kojoj posveti sav život svoj.

Nakon duljega bolovanja premine prvoga ožujka o. g.

Digitized by Google

Netreba valjda spominjati znanstvena djela, kojimi je Arndts obogatio pravničku literaturu. Njegove pandekte, koje doživiše deset izdanja, njegova encyklopedija i metodologija prava, njegova nauka o zapisih, njegovi civilistički spisi, mnogobrojni njegovi članci u „Kritische Ueberschau der deutschen Gesetzgebung und Rechtswissenschaft“, koju Arndts uz Bluntschlia i Pözela utemelji, kao što i u Weiskeovu „Rechtslexikon“ — sve to svakomu našemu čitatelju je poznato i osigurati će za svu budućnost odlično mjesto imenu Arndtsovu u pantheonu znanosti.

Vječna mu uspomena!

Mogu li se osobe, koje neznadu pisati, mjenbeno-pravno obvezati?[1]

Piše prof. dr. Franjo Vrbanić.

(Čitano u mjesečnoj skupštini „pravničkoga družtva“ držanoj 30. siečnja o. g.).

Akoprem su propisi našega mjenbenoga zakona većim dielom u podpunom suglasju sa ustanovami njemačkoga mjenbenoga reda, te akoprem se naš zakon punim pravom donekle smatrati ima recepcijom toga zakona, to je ipak u našem zakonu nekoliko ustanova, koje su ili posve nove, ili koje se bitno razlikuju od ustanova zakona njemačkoga. Takova jedna ustanova jest propis §. 104., koji se bitno razlikuje od odgovarajuće mu ustanove u čl. 94. njem. zakona. Jer dočim §. 104. rieč po rieč odredjuje: „Izjave mjenbene, obavljene na mjesto podpisom imena s križem ili inim ručnim znakom, neimaju u pravilu mjenbeno-pravne krieposti. Mjenbena izjava onih, koji imena svoga ne mogu podpisati radi mane tjelesne, valjana je, kad u mjesto podpisa imena, izjava bude učinjena ručnim znakom, ovjerovljenim po sudcu ili po javnom bilježniku“, sadržaje članak 94. njem. mjenb. reda jednostavnu ustanovu: „Očitovanja mjenbena, obavljena na mjesto imena križevi ili inimi znaci, imadu samo onda kriepost mjenbenu, ako su znaci ovjerovljeni sudbeno ili po bilježniku“.

[1] U budućem broju „Mjesečnika“ priobćiti ćemo nazore, protivne ovim profesora dr. Fr. Vrbanića.

Digitized by Google

Svaki vas gospodo, koji se je iole bavio pravom mjenbenim, biti će prije svega na prvi mah uočio, da razlika medju jednom i drugom ustanovom leži u tom, što naš zakon dodaje alineju drugu, po kojoj je mjenbena izjava onih, koji imena svoga nemogu podpisati radi tjelesnih mana, valjana onda kad na mjesto podpisa imena, izjavljena bude ručnim znakom, ovjerovljenim po sudcu ili po javnom bilježniku.

Nu ista prva alinea §. 104. razlikuje se od ustanove čl. 94. njemačkoga mjenbenoga reda; jer dočim se u našem zakonu izriče općenito pravilo, da izjave mjenbene, obavljene mjesto podpisa križem ili inim ručnim znakom, neimadu mjenbene krieposti, te dočim se onda od toga pravila u alineji drugoj navodi gore navedena iznimka, — odredjuje čl. 94. njem. zak. pravilo općenito, da takove izjave mjenbene imadu mjenbenu kriepost pod uvjet, ako su znaci sudbeno ili po bilježniku ovjerovljeni.

Razlikost ovih ustanova bila je povodom, da se je u nas stalo pisati i govoriti prije svega o problematičnoj vriednosti ustanove §. 104., a posljedica te razprave bila je ta, da su na temelju tumačenja toga paragrafa uzpostavljena dva načela, koja se ne samo bitno medjusobno razlikuju, već koja različito uplivaju i na sam gospodarstveni život našega naroda. Jedno od tih načela veli, da se §. 104. oduzimlje pasivna mjenbena sposobnost osobam, koje neimadu mjenbene sposobnosti; dočim drugo načelo, komu je zastupnikom i zagovornikom gosp. dr. Hofman, izriče, da se „i one osobe, koje neumiju pisati, mogu mjenbeno obvezati, samo ne po novom mjenbenom zakonu, kao što dosad, svojim očitovanjem, obavljenim na mjenici, na mjesto podpisom imena, križem ili inim ručnim znakom, (jer ovakova očitovanja neimaju mjenbeno-pravne valjanosti), nego posredovanjem i očitovanjem svojih punovlastnika, ovlaštenih po vlastodavcu, da oni ovoga pravno obvežu".[1]

Držeć da će biti od osobitoga interesa za praktičnu uporabu zakona mjenbenoga, ako se na čistac izvede koje od ovih načela jest načelo pravo, a koje krivo, mislio sam, da će biti od koristi, ako se razprava o tom od političkih novina, u kojih se

[1] Vidi „Obzor" br. 116. od godine 1877.

Digitized by Google

je i bilo zametnulo ovo pitanje, prenese onamo, kamo po naravi svojoj spada, t. j. pred forum ovoga odličnoga družtva. To mi se je tim više činilo shodnim već s toga, jer uzvišeni cilj njegov nepruža nikomu sgode ni prilike, da strogo strukovnu razpravu, kao što je ova, „skrši, slomi i sruši, u bezdan umišljenosti“ iz koje da je ona proizašla.

Da se prepirka o gornjoj kontroverzi na čistac izvede, svakako je od važnosti, da si predočimo, koje osobe imadu tako zvanu pasivnu mjenbenu sposobnost. Naš mjenbeni zakon, povadjajuć se u tom pogledu za zakonom njemačkim, izriče u alineji prvoj §. 1. pravilo, da pasivnu mjenbenu sposobnost ima svatko, tko se pravovaljano obvezati može pogodbom. Da se pako prosuditi uzmogne, tko se pravovaljano pogodbom obvezati može, treba u pomoć uzeti ne zakon mjenbeni, već zakon gradjanski. Po ustanovah pako zakona gradjanskoga, mogu se pogodbom obvezati ne samo oni, koji pisati znadu, nego i oni koji pisati neumiju, jer po §. 883. o. g. z. u p r a v i l u neodlučuje oblik, u kojem se pogodba koja stvara, dapače se u §. 886. o. g. z. ustanovljuje način, kojim oni, koji pisati ili neznadu ili radi tjelesnih mana nemogu, pogodbu kakovu i u pismenoj formi sklopiti mogu.

Stojeć zakon mjenbeni na tom temelju, nije se upuštao u nabrajanje niti onih osoba, koje imadu pasivnu mjenbenu sposobnost, niti onih, kojim ta sposobnost manjka, već je prosudjivanje toga pitanja, na temelju gore navedenoga glavnoga pravila, prepustio stranom pravu gradjanskomu, stranom drugim posebnim zakonom, i to samo na toliko, na koliko se zakonodavcu nije činilo potrebitim, u sam zakon mjenbeni uvrstiti nieke posebne iznimke. Takove pako iznimke ustanovljuje zakon mjenbeni samo na jednom mjestu, t. j. u drugoj i trećoj alineji §. 1.

Dočim se na ime po ustanovah zakona gradjanskoga (§. 174. i 252.) i osobe maloljetne pravovaljano pogodbom obvezati mogu, ako izrikom ili muče dobiju oprost godina (veniam aetatis), odredjuje zakon mjenbeni, da takove osobe s a m o o n d a imadu pasivnu mjenbenu sposobnost, ako u smislu obrtnoga zakona §. 2. samostalno obrt tjeraju. Usljed ove ustanove moramo za-

Digitized by Google

ključiti, da u svih drugih slučajevih maloljetnici, ako i [illegible] dobili „veniam aetatis“, neimadu pasivne mjenbene sposobnosti.

Drugu iznimku sadržaje zakon u alineji trećoj kad veli, [illegible] žene u svakom slučaju, dobivaju pasivnu mjenbenu sposobnost samo navršenom 24. godinom života. Ova iznimka nije medjutim po nas od važnosti, jer u pogledu punoljetnosti i oprosta godina u našoj domovini valjaju propisi zakona gradjanskoga jednako za oba spola. Ova je ustanova od važnosti samo za Ugarsku jer usljed zak. članka 23. od god. 1874. žene postaju punoljetnimi navršenom 24. godinom ili i prije, ako su se udale, te jim ostaje ta punoljetnost i onda, ako postanu udovice ili ako se ženitba razrieši.

Na temelju ovoga razlaganja nebi se ni moglo ni smielo izvesti, da osobe, koje pisati neumiju, nisu mjenbeno sposobne, već bi se dapače moralo zaključiti, da one imadu pasivnu mjenbenu sposobnost, jer jih niti zakon mjenbeni niti ikoji drugi naročito neizključuje.

Za prosudjivanje gore navedene kontroverze ne može se s toga nipošto uzeti ovo izhodište, te kad nebi bilo drugih okolnosti, ovo se preporno pitanje ni poroditi nebi moglo. Nu uzmemo li na um duh i smisao zakona mjenbenoga, te stanemo li na tom temelju razpravljati upitno pitanje, morati ćemo doći do posve drugih rezultata.

Mjenbeni zakon, govoreć o mjenbenih izjavah, služi se na svih mjestih takovimi izrazi, da ne može biti nikakove dvojbe o tom, da mjenbeno pravno obvezu utemeljiti može samo vlastoručni podpis, izuzev slučajeve, koji su u zakonu izrikom spomenuti. Tako se u točki petoj §§. 3. i 110. kao bitna potrebština mjenice označuje „podpis izdatnika s imenom ili tvrdkom“. Neima dvojbe, da se ovom ustanovom zahtieva vlastiti podpis, jer bi u protivnom slučaju stilizacija zakona doista posve drugačije glasila nego li u istinu glasi.

O gore spomenutoj tvrdnji može nas još jasnije uvjeriti druga stavka §. 21., gdje se veli, da se kao prihvat bezuvjetan smatra svaka izjava, napisana na mjenicu „i podpisana po tezovniku“. Ovom ustanovom, kako se vidi, zakon čini očitu raz-

Digitized by Google

liku medju izjavom prihvata i medju podpisom izjavljujuć tim, da nije od potrebe, da sam trasat napiše izjavu, kojom prihvaća mjenicu, dočim da je od neobhodne potrebe njegov vlastoručni podpis. Za podkriepu gornje tvrdnje navadjam još, da se po trećoj stavci navedenoga §. 21. kao bezuvjetan prihvat smatra, „ako tezovnik bez svakoga inoga dodatka na prednju stranu mjenice napiše svoje ime ili svoju tvrdku".

Sličnu ustanovu sadržaje i §. 10. kad odredjuje, da je naledja valjana samo onda, „ako naledjnik samo svoje ime ili svoju tvrdku napiše ..." A napokon odredjuje §. 66., da jamstvo mora biti na mjenici napisano „te podpisano na način ustanovljeni u točki petoj §. 3.", u protivnom bo slučaju nenastaje iz takovoga jamstva mjenbeno-pravna obveza.

Ove zakonske ustanove, kojimi se izcrpljuju sve vrsti mjenbenih izjava, pokazuju nam očito, kako zakon podpis imena ili tvrdke u tako uzku svezu dovodi sa osobom obvezanika, da se bez dvojbe uzeti mora, da se samo onaj mjenbeno-pravno obvezuje, koji je mjenbenu izjavu podpisao.

Od ovoga glavnoga i temeljnoga pravila ima zakon neke iznimke, koje nam posve odrješito potvrdjuju, da je potrebit vlastoručni podpis u svih onih slučajevih, za koje zakon neustanovljuje posebne iznimke. Takovu iznimku sadržaje zakon u §. 104. i 105., te uvršćuje ustanove obijuh ovih paragrafa pod naslov „Manjkavi podpisi", priznavajuć tim očito temeljitost naše tvrdnje o podpisu mjenbenih izjava.

Prvu iznimku sadržaje zakon u §. 104. tim što dopušta, da se oni, koji svoga imena radi tjelesnih mana podpisati ne mogu, i bez vlastoručnoga podpisa mjenbeno-pravno obvezati mogu, ako jim izjava bude obavljena ručnim znakom, ovjerovljenim po sudcu ili po javnom bilježniku. Buduć pako zakon u alineji prvoj ovoga paragrafa izriče pravilo, da izjave mjenbene, obavljene na mjesto podpisom imena s križem ili inim ručnim znakom, neimaju mjenbeno-pravne krieposti, a samo kao iznimku od ovoga pravila izjavljuje gornju ustanovu u pogledu onih, koji radi tjelesnih mana pisati nemogu, to

Digitized by Google

nemožemo biti ovlašteni pod ovu iznimku uvršćivati i druge slučajeve, koje zakon izrikom nije spomenuo. Uslied toga neće nam biti slobodno po načelu, da nije dopušten argumentum a minori ad majus tvrditi, da oni, koji s drugih razloga, a ne radi tjelesnih mana, pisati ne mogu, mjenbene izjave križem ili ručnim znakom izjaviti mogu.

Na temelju ovoga što do sada spomenusmo sliedi bezdvojbeno, da su osobe, koje s drugih razloga, a ne radi tjelesnih mana, pisati ne mogu, dakle osobe koje pisati neumiju, u načelu istina mjenbeno sposobne, nu da obzirom na to, što se po ustanovah mjenbenoga zakona mjenbena obveza sklopiti može samo podpisom imena, njihova pasivna mjenbena sposobnost nije od praktične važnosti sve dotle, dokle one nenauče barem toliko pisati, da budu mogle svoje ime podpisati. Ili uzev stvar sa skroz praktičnoga i faktičnoga gledišta, i neupuštajuć se u kakovo teoretično razglabanje, moramo uztvrditi, da se osobe, koje pisati neumiju, ne mogu mjenbeno-pravno obvezati, jer zakon za nje ne ustanovljuje nikakove posebne forme, kojom bi tu svoju obvezu izjaviti mogle, ili drugimi riečmi, te osobe dok ne nauče pisati, neimadu pasivne mjenbene sposobnosti.

Nu privržcnici protivnoga mnenja priznavajuć, da se mjenbene obveze mogu izjaviti samo na mjenici i to jedino podpisom, dolaze ipak za čudo do protivnoga zaključka i to na temelju sliedećega umovanja: „Buduć se i osobe, koje neumiju pisati, mogu pravovaljano obvezati pogodbom, to se one mogu i mjenbeno obvezati, samo ne po novom mjenbenom zakonu kao što do sada svojim očitovanjem, obavljenim na mjenici, na mjesto podpisom imena, križem ili ručnim znakom (jer ovakova očitovanja neimaju mjenbeno-pravne valjanosti), nego posredovanjem i očitovanjem svojih punovlastnika, ovlaštenih po vlastodavcu na to, da oni ovoga pravno-valjano obvežu".

Prije nego li oprovrgnemo ovaj prigovor, odgovoriti nam je svakako na pitanje: je li bila namjera zakonodavca, da onim osobam, koje pisati neumiju, oduzme pasivnu mjenbenu sposobnost, ili je samo obzirom na načelo, koje vlada u mjenbenom zakonu, da mjenbene izjave moraju biti pismeno na mje-

Digitized by Google

nici izjavljene, držao da se takove osobe ne mogu obvezati svojim očitovanjem, već očitovanjem i posredovanjem svojih punovlastnika?

Mi drage volje priznajemo, da je zakonodavac u tom pogledu lahko mogao odklonuti svaku sumnju, da je izrikom ustanovio budi jedno budi drugo; nu kad toga učinio nije, dužnost je tumačenju zakona, da iz smisla i duha njegova zaključi i izvede nakanu zakonodavca. Da su nam pri ruci zapisnici povjerenstva, koje je izradjivalo zakon mjenbeni, možda bi nam bio posao posve jednostavan, nu kad toga nije, dužni smo naše mnenje stvoriti jedino na temelju samoga zakona. Promatrajuć pako ustanovu §. 104. uztvrditi nam je posve odlučno, da je smisao zakona i nakane zakonodavca, da oni, koji pisati neznadu, zbilja neimaju pasivne mjenbene sposobnosti, te da se nisu usljed toga kadri mjenbeno-pravno obvezati ni po svojih punomoćnicih.

Kao što je naime poznato, zakonodavac stvarajuć sadanji mjenbeni zakon, sliedio je posve ustanove njemačkoga mjenbenoga reda i to tako, da je većim dielom i istu textuaciju zakona uredio rieč po rieč po tom zakonu. Samo je malo ustanova, koje u našem zakonu odgiblju od zakona njemačkoga. Mi smo drugom sgodom pokušali te razlike iztaknuti.[1]

Usljed toga neima dvojbe, da bi i stilizacija §. 104. posve odgovarala čl. 94. njem. zakona, da se nisu htjeli od pasivne mjenbene sposobnosti izključiti oni, koji pisati neumiju, te da bi se bila izrekla obćenita ustanova u pogledu očitovanja mjenbenih, izjavljenih križem ili inim ručnim znakom, kako to čini i čl. 94. njemačkoga zakona. Da je pako zakonodavac mislio, da se te osobe mogu po svojih punomoćnicih mjenbeno obvezati, to nebi bio razlikovao medju onimi, koji radi tjelesnih mana pisati ne mogu, i onimi, koji pisati ne umiju, već bi bio jednostavno izrekao pravilo, da izjave mjenbene, obavljene s križem ili inim ručnim znakom, neimadu mjenbeno-pravne krieposti. Nu ovako kad zakon toga učinio nije; kad je samo za one, koji pisati ne mogu radi tjelesnih mana, odredio posebnu ustanovu, to držimo,

[1] Vidi dr. Fran Vrbanić: Novi mjenbeni zakon. „Mjesečnik“ od god. 1877. str. 207.

Digitized by Google

kad bi bilo ispravno mnenje naših protivnika, da bi čitava alineja druga bila suvišna i bez ikakove svrhe, jer se i oni, koji pisati znadu, ali radi tjelesnih mana pisati ne mogu, obvezati mogu po posebnih punomoćnicih, i jer je svakako laglje svoje ime po trećoj osobi podpisati dati, nego svoj križ ili ini ručni znak legalizirati po sudcu ili javnom bilježniku. Ovo razmatranje dovodi nas do opravdana zaključka, da je zakonodavac ustanovom §. 104. upravo hotio posve izključiti od mjenbenih posala one, koji pisati neumiju, te da je obzirom na nje stvorio iznimku od glavnoga pravila, ustanovljenoga u §. 1. t. j. da jim je posve oduzeo pasivnu mjenbenu sposobnost, jer su ga na to doveli razlozi narodno-gospodarstveni.

Kad je pako zakon tim osobam oduzeo pasivnu mjenbenu sposobnost, to držimo, da se one ne mogu mjenbeno obvezati ni po svojih punomoćnicih. Budući da se na ime mandatar kao jedna osoba s mandantom smatrati ima, budući da mandatar kod pravnih posala u obzir dolazi kao zastupnik svoga mandanta, te budući da on, radeć po nalogu, za svoju osobu niti je ovlašten niti obvezan, to sliedi, da se kod prosudjivanja kojega pravnoga posla, sklopljenoga medju mandatarom i trećom osobom ima gledati jedino na pravnu i djelatnu sposobnost mandanta, a ne mandatara.[1] Usljed toga moramo zaključiti, da onaj, koji neima pasivne mjenbene sposobnosti nije vlastan ni drugoga ovlastiti, da se mjesto njega obveže, jer poznato je i protivnikom našim pravilo: „potest quis per alium quod potest facere per se ipsum“ i zatim „quod quis per alium facit per se ipse fecisse censetur.“

Nu privrženici protivnoga mnenja umuju ovako: „Prema načelu, da se može mjenbeno svatko obvezati, tko se može pravnovaljano obvezati pogodbom, mogu se, po izričnom propisu zakona (§. 105. m. z.) i štićenici mjenbeno-pravno obvezati, ne doduše vlastitim svojim očitovanjem, nego posredovanjem i očitovanjem učinjenim po štitnicih jim i inih zastupnicih na to propisno ovlaštenih; jer i štićenici mogu se pravno-valjano pogodbom obvezati očitovanjem svojih štitnika ili inih zastupnika, na to propisno ovlaštenih. S osobami pako, koje se same po sebi mogu pravno-

[1] §. 1018. o. g. z.

Digitized by Google

valjano obvezati pogodbom, nije mogao zakon postupati gorê, nego li s djecom, ludjaci ili inimi štićenici i skrbljenici, nahodećimi se pod štitničtvom ili skrbstvom. Kad djeca, koja neumiju pisati, mogu posredovanjem i očitovanjem svojih zastupnika postati mjenbeno obvezana, zašto se nebi mogao obvezati mjenbeno posredovanjem i očitovanjem svojega zastupnika onaj, koji se inače može sam pravno-valjano obvezati pogodbom?“ [1]

Meni se čini, da gornja tvrdnja, po kojoj da se štićenici mjenbeno-pravno obvezati mogu ne doduše vlastitim očitovanjem, već posredovanjem i očitovanjem učinjenim po svojih zastupnicih, ovako naprečac izrečena, nije izpravna, jer se s jedne strane to u zakonu nigdje ne veli, dapače u §. 1. mjenb. zakona izriče pravilo protivno, dočim s druge strane, po ustanovah gradjanskoga zakona (§. 865.), koji je u pogledu prosudjivanja mjenbene sposobnosti upravo glavnom podlogom, za obvezu štićenika nije dovoljno jednostavno posredovanje i očitovanje njihovih zastupnika, već je potrebita upravo njihova privola. Smisao ustanove §. 105. mjenbenoga zakona nije s toga, da se štićenici mogu obvezati mjenbeno-pravno; jer oni za svoju osobu ne imadu pasivne mjenbene sposobnosti, već da oni po svojih zakonitih zastupnicih mogu biti mjenbeno-pravno obvezani.

Prispodoba sa štićenici, koji mogu po svojih zastupnicih biti obvezani, i s ostalimi osobami, koje se same po sebi obvezati mogu, nije po mojem sudu umjestna, jer u prvom slučaju zastupnici štićenika raditi mogu ne na temelju punovlasti dobivene od samih štićenika, već na temelju zakonske i sudbene punovlasti (§. 1034. o. g. z.), dočim bi se punovlast zastupnika onih drugih mogla osnivati samo na pogodbi medju mandantom i mandatarom; budući se pako mandant, ako pisati neumije, kako gore spomenuh, ne može mjenbeno-pravno obvezati, to on ne može ni drugoga na to ovlastiti.

Ovim. se nadam, gospodo, da sam dokazao, kako je samo ono tumačenje §. 104. m. zakona izpravno, po kojem osobe, koje pisati neznadu, neimadu pasivne mjenbene sposobnosti, te kako

[1] Vidi „Obzor“ od 22. svibnja g. 1877. br. 116.

Digitized by Google

protivno mnenje, po kojem se takove osobe posredovanjem i očitovanjem svojih ovlaštenih punovlastnika mjenbeno-pravno obvezati mogu, neima valjana temelja.

Da li je pako ova ustanova mjenbenoga zakona po naše okolnosti dobra, ili da li je ona dvojbene vriednosti, to je, gospodo, pitanje na koje će se s narodno-gospodarstvenoga gledišta morati odgovoriti, da bi po naš narod mnogo bolje bilo, da je već i njemački mjenbeni zakon, (koji je do 1. lipnja 1877. kod nas u krieposti bio), sličnu ustanovu imao. Tu nam je poglavito na umu imati našega seljaka, po kojega su mjenbeni poslovi od vrlo problematične vriednosti, te po kojega bi najsigurnije i najbolje bilo, da se u mjenbene poslove u obće nepača, a kamo li onda, kad nije pismen. Svaki naime razborit čovjek, koji se bude htio mjenbeno obvezati, morati će se jasno uputiti o bivstvu i o naravi mjenbene obveze, jer će inače vrlo lahko trpiti štetu. Da će se pako nepismen čovjek o tom uputiti, jedva je pomisliti, kad ima ljudih, koji se „ex professo“ bave mjenbenim pravom, pak jedva prodru u narav njegovu. Nu tko pozna našega seljaka, taj će znati, da liepa obećanja s jedne, a njegova novčana neprilika s druge strane, tako na njega djelovati mogu, osobito kad pred sobom imade ovejanoga lihvara, da će se uz sve to, što nije na čisto o mjenbenom poslu, ipak mjenbeno obvezati. Nije li s toga najbolje, takovim lihvarom oduzeti svaku podlogu, te odkloniti svaku kušnju, koja bi seljaka mogla navesti na posao, koji je po njega vrlo često od znamenite štete.

Nu još je jedna okolnost, koja je ovdje odlučna, te koja čini, da su upravo mjenbeni poslovi po našega seljaka od dvojbene vriednosti.

Našemu seljaku treba kredita na dulje vrieme; kredit na kratko vrieme malo mu služi, dapače on mu je štetan; jer tko zna našega seljaka biti će upućen, da on samo u stanovito doba, osobito pod jesen, do novaca dolazi, takov pako kredit nepruža mu mjenica, jer se novac na mjenice obično daje na tri mjeseca, i to kako nam izkustvo pokazuje, dosta skupo; poslje toga vremena ili mu mjenicu valja platiti ili prolongirati, nu čim češća prolongacija, tim veći trošak, tim skuplji kredit. Našemu seljaku

Digitized by Google

treba realnoga kredita; samo takov kredit može po njega biti od trajne koristi, jer je taj kredit jeftiniji, jer pruža lagljih uvjeta za odplatu i jer ne daje lihvarom toli liepe sgode kao mjenica, da gule seljaka. Bez kredita na mjenicu može s toga, osim gdjekoje iznimke, biti naš seljak tim više, jer ga novac što ga na mjenicu dobiva obično stoji 20 do 25 postotaka, dakle svakako više nego li na hypoteku, i jer mu novčani zavodi i na mjenicu nedadu novca, ako u njem inače neima kreditne sposobnosti, koja opet neleži u njegovoj osobi, već obično u njegovih nekretninah.

Budući da se pako ustanovom §. 104. mjenb. zakona mjenbeni poslovi seljačkoga stališa znatno ograničuju; budući da to ograničenje naše seljačtvo znatno štiti od lihvarskih rukuh, budući da napokon kredit, kakov ga pružaju mjenice našemu seljaku, ne samo da nije potreban, već u obće i štetan, to držimo, da ustanova §. 104. m. z., ne samo da nije od dvojbene vriednosti, već da je ona od vrlo velikoga probitka i znatne koristi po naš narod.

Još koju o tužbah na izpravak zemljištnika.

Interesantna razprava ob istih tužbah držana je jur u skupštini pravničkoga družtva, 27. prosinca god. 1875. držanoj, (vidi „Mjesečnik“ br. 2. godina II.); nu mnijem, da se tom prilikom podpunoma izcrpila nije, te da nijedno tada, prem umno zastupano mnienje, nije ipak u cielosti osnovano, pa ću po tome i ja svoje nemjerodavno mnienje tomu nadovezati poimence o naravi ter dokaznih sredstvih istih tužba.

Narav i vrst tužba na izpravak zemljištnika ima se prosuditi po pozitivnih ustanovah, kojimi je ista normirana t. j. sadržanih u min. naredbi od 15. prosinca g. 1855. I. dio, nu ujedno i po ministarskih naredbah prije one izašlih, najme od 18. travnja i 16. rujna g. 1853. i 23. srpnja god. 1854., zatim po načelih obćega gradj. zakona i gradj. postup. koji su jur prije kod nas kao zakoni postojali, ter po tom sam za sebe prvi dio grunt. reda nikako nije dostatan za prosudjenje istih tužba tim manje, što je isti mjestimice manjkav i nejasan.

Digitized by Google

Postanak istim tužbam imade se tražiti u ediktu izdanom po §. 3. gr. reda.

Prvom točkom istoga izroka bjehu pozvani svi oni, koji su za vrieme obavljene autentikacije zemljištnika ili bar prije vremena proglašena izroka stekli pravo vlastnosti, zaloga ili zakupa na nekretnine, unešene u autenticiranih zemlj., da to svoje pravo prijave u vremenu izročnom — napose pako bijahu na to pozvani oni, koji nisu svoga prava posjeda pred lokalizujućim povjerenstvom ni sami ni po svojih zastupnicih prijavili, ili koji nisu mogli onda dokazati svoga jačega prava posjeda ili suposjeda proti faktičnom posjedniku, pronadjenom po lokalizujućem povjerenstvu.

Taj rok je dalje min. naredbom od 20. studenoga g. 1856. na neizviestno vrieme produljen.

To pravo imalo se je prijaviti u obliku naproste prijave ili tužbe, u koliko se istom ujedno prepornim čini stanoviti posjedovni odnošaj ili pravo unešeno u kojem zemljištniku; i te tužbe jesu (§. 22. gr. z.). upravo tužbe na izpravak zemljištnika — tako u praksi prozvane.

Smjeraju dakle iste tužbe onamo, da stanoviti posjedovni odnošaj, u zemljištniku kojem unešen, preinače ili izprave, što im i ime kaže.

Najme min. naredbom od 18. travnja g. 1853. bješe naloženo povjerenstvom, da ujedno iztražuju osobu, na koju će se stanovite nekretnine upisati imati, pa su tako i činila povjerenstva i kod lokalizacije; a činiti su to imala po dobivenih u tu svrhu naputcih t. j. po gornjoj naredbi kao i naredbi min. od 16. rujna g. 1853. Smjer obih je nedvojbeno taj bio, da zemljištnici odgovaraju glede posjedovnih odnošaja o istih unešenih konkretnomu pravnom stanju. Nu kao kod svakoga posla, tako se je i kod toga bud krivnjom povjerenstva, bud krivnjom stranaka, koje svojih prava zastupale nisu, — bud i usljed toga, što su povjerenstva u dvojbenom slučaju imala samo na faktične odnošaje obzir uzeti (§. 34. naredbe 16. rujna g. 1853. i §. 31. naredbe 18. travnja g. 1853.) — lahko dogodilo, da su koja zemlj. unešena na osobu, koja ili nikakovo pravo na iste nekretnine ili

Digitized by Google

barem slabije nego li koja druga osoba imade i da su u tom unosi pogriešni, jer neodgovarajući konkretnom pravnom stanju. Te pogrieške pako imaju se izpraviti gornjimi prijavami, odnosno tužbami. — Isto tako promjene, nastale poslje autentikacije zemljištnika, nu ipak prije početka izroka, imale su se prijavami, odnosno gornjimi tužbami izvesti, i tim unešeni posjedovni odnošaj promieniti, izpraviti.

Što se tiče aktivne legitimacije kod istih tužba, to proizlazi iz §. 3. točke 1. gr. reda, da istu može podići posjednik stanovitih nekretnina, unešenih u zemljištniku izpraviti se imajućem, dakle posjednik i to po načelih obć. gradj. zakona, po kojem je svaki posjednik ujedno faktični, jer je posjed factum — pa se izraz faktični posjed napose može lučiti, samo na koliko se stavlja u oprieku sa književnim posjedom (§. 321. o. g. z. Vidi Com. Stubenrauch).

Da po tome detentor nije nikada faktični posjednik, samo je sobom jasno, po tom istomu manjka aktivna legitimacija za podignuće ove tužbe. Nu ja držim dalje, da istu tužbu podići može i neposjednik onaj, koji za vrieme autentikacije zemlj. je imao najjači naslov na posjed, pa ma i neposjedovao „de facto“ nekretnina, unešenih u zemlj. izpraviti se imajućem. — Nemora dakle biti ni zakoniti posjednik, jer i takav je ujedno kao i svaki drugi posjednik, faktični.

To pako sliedi iz druge alineje §. 3. točke 1. grunt. reda, gdje se kaže: da prijave u izročnom roku imadu podnieti svi oni, koji svoga jačega prava posjeda ili suposjeda proti pronadjenom po povjerenstvu i unešenom u zemljištniku faktičnom posjedniku na način propisan u lokalizatornih naredbah izkazati nisu mogli. Sliedi to i iz tumačenja §. 25. lit. 3. gr. reda, po kojem se uviek kod upitnih prijava, odnosno tužba, ima p r a v n i n a s l o v — ali n e i p o s j e d sam — izkazati — van u slučajevih promjena, nastalih poslje autentikacije zemljišt. a prije krieposti izroka.

Podupiru to nadalje i gornje min. naredbe od 18. travnja i 16. rujna g. 1853., koje se na pose po §. 21. djel I. gruntovnoga reda po grunt. oblastih kod izpravka zemljištnika upravljati imaju.

Digitized by Google

§. 31. naredbe od 16. rujna 1853. odredjuje: da se ima kod svake parcele razpravljati i „o pravu“ posjeda, zatim §. 32. da je lokalizujuće povjerenstvo dužno očitovanje grunt. posjednika, koji želi pravni naslov svoga posjeda izpravami dokazati, u zapisniku zabilježiti, pa i samo poglavje E. iste naredbe nosi naslov „iztraživanje p r a v a n a p o s j e d“. Isto tako odredjuju §. 21. i 22. min. naredbe od 18. travnja god. 1853., da se ima faktični posjednik unesti onda, ako se ne može pravni naslov posjeda izpravami dokazati.

Podupire to dio no i §. 69. min naredbe od 23. srpnja g. 1854. Nadalje iste naredbe, kao i prvi dio grunt. reda mješaju vrlo često pojmove „vlastničtvo“ i „posjed“, iz česa takodjer sliedi, da zakonodavac nije kod sastavka gruntovnice samo posjed bez obzira na išta drugo uvažavao — jer vlastnik može biti često neposjednik. Podupiru to i slučajevi nastali prema §. 23. naredbe od 18. travnja g. 1853. — jer tu faktičnog posjednika već puta ni bilo nije — dakle na koga unieti odnosni zemljištnik, ako se i neuzme u obzir pravo na posjed.

Iz svega toga pako proizlazi, da su povjerenstva imala uviek tražiti onoga, koji ima pravo na posjed stanovitih nekretnina, koji posjed se ima izpravami izkazati — a po tom tražiti indirekte onoga, koji i na same po njemu posjedovane nekretnine najjače pravo imade, dakle predmnjevanog vlastnika istih (§. 46. min. naredbe 18. travnja g. 1853. takav se ima smatrati pravim vlastnikom — odakle ta pravna posljedica, kad bi uzrok njezin bio s njom u protuslovju?)

Nisu li takova pronašla povjerenstva — ili ako je nastao slučaj §. 31. naredbe 18. travnja god. 1853. i §. 34. lokaliz. naredbe — tada su imali unieti uviek posjednika, razumije se faktičnoga, bez obzira na išta drugo, koji se je uviek imao iztražiti na licu mjesta. Baš te slučajeve u gornjih §§-ih navedene spominje i druga alineja §. 3. gr. reda, govoreć o jačem pravu posjeda itd., ter pozivajuć odnosne tobožnje ovlaštenike, da to svoje pravo prijave u izročnom roku. Prepomenuti citirani §. 31. glasi: „Ako se nastavši prepor tiče privatno-pravnoga vlastničtva ili suvlastničtva, tada valja nekretnine na ime faktičnih posjed-

Digitized by Google

nika unieti, pri tom ipak zabilježiti okolnost, da je posjed i po kome preporan, i potonjemu pripomenuti, da će imati svoje tobožnje pravo kod suda oživotvoriti i to najdulje u onom roku, koji će biti ustanovljen u izdanom svojevremeno izroku".

Po gori citiranom pako §. 34. se naročito upućuju stranke, koje svoga prigovora tičućeg se pravnih odnošaja izvesti nisu mogle kod lokalisacije: da će se o tome razpravljati kod ovjerovljenja zemlj. itd. Podloga dakle za radnju povjerenstva je bila uviek posjed nu uz gornje modalitete — a napokon je zakonodavac pravom posjed — a to je konkretan momenat prema abstraktnom pojmu vlastničtva — uzeo za podlogu radnjam povjerenstva, za da se tako nadje u posjedniku ujedno i najjači ovlaštenik odnosnih nekretnina. I onako po propisih o. g. z. pošten posjed se u mnogom približava vlastničtvu — posjednik ima predmnjevu valjanog naslova za sebe — u dvojbi je predmnjeva za poštenost posjeda — posjed se vremenom pretvara dosielošću u vlastničtvo itd. i po tom je posjed sam kadar u najviše slučaja i najjačega ovlaštenika odnosnih nekretnina izkazati. Po svemu gornjemu dakle nije sam posjed bio mjerodavan kod unosa zemljištnika na stanovitoga ovlaštenika.

Protivnici ovoga mnienja, najme oni koji tvrde: da samo onaj, koji je nekretnine prigodom autentikacije faktično posjedovao, može s uspjehom ovu tužbu podići, dakle da treba uviek izkazati tadanji faktični posjed, pače još i više sadanji, najme onaj za podignuća tužbe — pozivlju se glavno na §. 25. lit. d. gr. r. I. dio; nu to je mnienje jur dobro oprovrgnuto po g. Rušnovu (vidi gornji „Mjesečnik); pa se zahtjeva jedino kod promjene posjeda nastale poslje autentikacije zemljištnika, da bude i posjed „de facto" tužiteljev na odnosne nekretnine u prijavi, odnosno tužbi na izpravak zemlj. izkazan. Da reasumiram prijašnje može dakle ovu tužbu podići koli posjednik toli i onaj neposjednik, koji je ipak za vrieme lokalizacije imao najjači naslon na nekretnine unešene u izpravit se imajućem zemljištniku, a ako je isto pravo stekao istom poslje autentikacije zemljištnika, tada mora tužitelj još da izkaže i to: da je stupio i zbilja u posjed istih nekretninah. Nadalje se tužba ta može s uspjehom

Digitized by Google

podići samo proti osobi na koju su kod lokalizacije pogriešno unešene stanovite nekretnine, na koliko taj unos za podignuća tužbe još uviek obstoji; a mora se podići i proti osobam koje su prava stekle nakon autentikacije u odnosnih izpraviti se imajućih zemljištnicih za da i proti istom imade pravne moći (§. 25. gr. z.). To se zahtjeva za pasivnu legitimaciju kod istih tužbah.

Dokazna sredstva u ovih tužba pružiti se imajuća, istina nepodpuna su po gr. redu.

Nu iz prepomenutoga proizlazi i to: da se u tužbi na izpravak zemlj. mora u svakom slučaju izkazati jaći pravni naslon, nego li ga ima osoba na koju je zemlj. izpraviti se imajući upisan — zada uspije (§. 25. gr. z.).

Taj izraz „izkazati“ jest nejasan, jer po svom znamenovanju znači vjerojatnim učiniti, a ipak bi to po duhu zakona premalo zahtjevano bilo, osobito kod sudačke presude koja tako važan substrat, kao što kod ovih tužba, imade. Pa će se pravije uzeti dokazati mjesto izkazati tim više, što lit. e. §. 25. i §. 26. gr. z. upućuju glede razprave ovih tužbah na gradj. postupnik, a po tome se i dokaz pružiti se imajući, ima po mom mnienju po istom ustanoviti.

Taj naslov prosuditi se pako može jedino po načelih o. g. z.

Ako je promjena pako u posjedovnih odnošajih unešenih u izpraviti se imajućem zemljištniku nastala poslje autentikacije, tada treba tužitelj po jasnoj ustanovi §. 25 lit. d. gr. z. izkazati: da je stupio i zbilja i u posjed. Ostali postupak povesti se imajući usljed gornjih tužba ravna se propisih gradj. pp., a na pose po propisih ustmenoga postupka (§. 25 i 26. gr. z.).

Budi mi sada obzirom na prepomenuto dopušteno narav upitnih tužba karakterizirati. Po svojoj naravi jesu tužbe na izpravak zemlj. tužbe, koje diže tužitelj proti osobi, na koju je lokalizujuće povjerenstvo pogriešno unielo stanovite nekretnine, tražeć, da se iste na njega kao vlastnika ili posve ili samo u kojem dielu upišu.

Prva je dakle svrha istoj tužbi, da se pogriešan na posjedovnici unos posjednika briše, nu u isto doba da se na mjesto njega na tužitelja kao vlastnika nekretnine upišu.

Digitized by Google

Zahman će se tražiti okvir, u koje da se ista tužba uvrsti; njoj ravne neima ni u gradj. zakonu ni parb. postupku, ona je izbilja svojina I. djela gruntovnoga reda (vidi mnienje dra. Vidrića u gornjem „Mjesečniku“ po kojem se zajedno sa ministar. naredbami od 18. travnja i 16. rujna 1853. i prosuditi mora). Nije dakle ista tužba ni „actio publiciana“, jer ova predpostavlja da je tužitelj jur imao posjed pa izgubio — zatim se sa „actio publiciana može postići i posjed, dočim petit kad tužba na izpravak zemljištnika nikad to nesadržaje, nada se je „actio publiciana“ podvrgnuta zastari o. g. ž. vezana na veće formalnosti na pose kod dokaza itd.

Nije ona ni tužba na ustup grunt. posjeda jer tada bi se prijašnji unos posjeda morao predpostaviti kao obstojavši valjan, dočim je kod tužba na izpravak zemljištnika isti unos pogriešan a osim toga se ovom tužbom postizava i samo vlastničtvo, a ne samo grunt. posjed. — Nije po tome ni tužba ad praestandum factum, već je baš osebina I. djela gr. reda, prem je dopušteno još najsličnija tužbom na ustup grunt. posjeda.

U kakovu odnošaju stoji napokon min. naredba od 15. prosinca 1855. prema zakonu o sastavku gruntovnih uložaka? §. 4. istoga zakona kaže: svi ostali upisi imadu se ureda radi, saslušavši stranke izpraviti prema neprepornom posjedu postojavšem u vrieme kad se je po općina obavljala autentikacija zapisnika gruntovnih ili bar prije dana kad je započela kriepost izroka izdana u smislu §. 2. gr. reda te se imade p r a v i tadašnji posjednik u vlastovnicu prenieti, a §. 26. istoga zakona: razprave ob učinjenih prijava se imaju voditi po I. djelu gruntovnoga reda. Ovim ipak zakonom — pošto se naročito zahtjeva, a to nalaže i naredba vis. zemaljske vlade od 24. prosinca g. 1876. br. 5715. izdana na isti zakon: da se prema faktičnom posjedu izpraviti imaju zemlj. (§. 10. naredbe) moći će izpravak zemljištnika radi krivo upisanih prava posjedovnih, odnosno vlastničtva uspješno uztražiti samo onaj, koji je za autentikacije ili bar prije dana započete krieposti izroka u faktičnom posjedu nekretnina bio. Time je derogiran doniekle I. dio grunt. reda na koliko se na iste tužbe odnosi — jer osobe, koje se nisu u gor-

Digitized by Google

njem posjedu nalazile, dakle koje nisu pravi tadašnji posjednici bili, neće moći — kao što dosele sveudilj mogu — s uspjehom podignuti zahtjev na izpravak odnosnih zemljištnika glede unešenih u istih odnošajah posjedovnih.

Da završim: tužbe na izpravak zemljištnika koje prečesto dolaze a i dolaziti će sve dotle, dok zemljištnici naši podpunoma uredjeni budu, što će biti usljed zakona o sastavku gruntovnih uložaka, važne su, a ipak su sudci skoro u neprilici, kad iste riešavati moraju osobito sbog raznolikosti mnienja o tome vladajućih obzirom na dosta tamne glede toga pozitivne ustanove. Po tome bi izbilja bilo za želiti u interesu pravde, kao što je jur i g. Rušnov u gornjoj razpravi pravo naglasio: da se u tom pogledu od viših sudova ustanovi jednoličnost postupka, da u tome usus fori pomogne nepodpunim zato zakonskim ustanovam.

Dr. St. P.

Razjasnjenje §. 884. o. g. z. s obzirom na teret dokaza.

Razlika, da li su oba pogodbenika pismenu ispravu naročito samo dokaza radi sastavili ili jesu li upravo pismeni ugovor dogovorili, od najveće je važnosti; jer ako su stranke samo radi dokaza izpravu načinile, a ta isprava nije sa svimi zakonskimi formalnostmi providjena, ili se poriče istinitost jednoga ili drugoga podpisa: to se može dotična stranka na svjedoke pozvati i po istih ili na drugi način sklopljeni ugovor dokazati. Kad bi pako stranke izrično pismeni ugovor dogovorile bile, tad se nebi mogao na taj dokaz, u koliko on na to smiera, da sklopljeno sporazumljenje dokaže, nikakov obzir uzeti, dapače taj se ugovor nebi mogao ni sklopljenim, dotično pravomoćnim smatrati.

Dr. Stubenrauch misli, da u dvojbi, da li najme pismena isprava predstavlja (reprezentuje) pismenu ili ustmenu pogodbu, da li je dakle sastavljena ili zahtievana kao bitni uvjet pogodbe ili samo kao dokazalo iste, da predmnjeva za prvo vojuje, jer da onaj, koji se na valjanost u s t m e n o sklopljenoga ugovora pozivlje, dakle koji tvrdi da su pismenu izpravu samo kao do-

Digitized by Google

kazalo dogovorili, već po obćenitih parbenih načelih u slučaju poricanja od strane protivnika, pravni temelj svoje tužbe dokazati mora.

Uz ovaj nazor ne mogu pristati, jer s jedne strane takova predmnjeva nije u zakonu izrečena, dakle se na nju samo kao na jednostavnu praesumtio hominis po §. 105. gr. pp. nemože obzir uzeti; a s druge strane, jer se ugovori po §§. 883. i 884. o. g. z. ustmeno ili pismeno, a ustmeni po §. 887. o. g. z. usavezu sa §. 148. gr. pp. sa ili bez pismene isprave sklopiti mogu.

Pošto dakle upitna isprava može isto tako ustmeni kao i pismeni ugovor predpostaviti, to nevojuje vjerojatnost niti za pismeni niti za ustmeni ugovor; nego tko se ispravom poslužiti želi, mora prema tomu da li ustmenost ili pismenost ugovora brani, svoju tvrdnju u slučaju poricanja po protivniku, u smislu §. 104. gr. pp. dokazati. I. Pirka.

Da li je sada po postojećih pozitivnih zakonih gruntovno provediva fizična dioba kuća.

Mislim, da po obstojećih pozitivnih zakonih u obće to provedivo nije van u jednom slučaju niže navedenom. U gradovih hrvatskoga primorja bilo je — a dielomice je i sada — u običaju takovo dielenje kuća, pošto to kod nas nije zabranjeno nikakovim pozitivnim zakonom, kao što je zabranjeno n. p. u cislajtaniji naredbami minist. pravosudja i nutarnjih posala i to od 8. veljače 1853. za grad Solnograd, a 27. prosinca 1856. za Česku itd.

Kad se je u naših krajevih obavljala lokalizacija, tad su povjerenstva, naišav na takove posjedovne odnošaje, upućena bila, da postupaju po minist. naredbi od 17. ožujka god. 1857. br. 2879. inače zvanoj i Miškolciana; jer je izdana povodom slučaja konkretnoga pronadjenoga prigodom lokalizovanja u Miškolcu.

Možda neće biti suvišno način postupka usljed iste Miškolciane ovdje navesti jer se ova i onako nije rabila kod nijedne

Digitized by Google

grunt. oblasti sam kod obstojaloga riečkoga sudb. stola. Zemljištnici usljed te Miškolciane sastavljeni izgledju ovako:

Br. 50. A. Miškolc rb. parc. br. ral. □° 1. 896. kuća br. 848 sa dvorištem 960.

Sastojbine ove kuće vidive na dolnjem nacrtu zajedno sa dvorištem i vrtom nalaze se u posjedu osoba unešenih u zemlj. br. 50/1., 50/2. i 50/3.

Sliedi nacrt kuća 848. u Miškolcu brojevi označeni 50/1. A. Miškolc. Bako Ivan.

Prvi dio kuće br. 848. dvorišto zajedničko sa drugim i trećim dielom (50/2. i 50/3.) sastoji od cieloga prvoga kata ili stana br. 1. iste kuće, zatim od podruma br. 6. i 7. iz štale br. 8., 9., 10. i 11., te vrta br. 15. (vidi nacrt u zemlj. br. 50).

Iste tako je kod 50/2. i 50/3. Tako su postupala ista povjerenstva i u gradovih hrvatskog primorja kadno su morali fizične dielove (stanbine) kuću lokalizovati.

Gornja je minist. naredba po jasnom sadržaju iste izdana samo kao naputak za lokalizujuća povjerenstva, te se je rabila kod iste lokalizacije, pa se nnmože dakle nipošto smatrati možda novelom našega gr. reda; po tom se razpis sada na temelju iste naredbe kod grunt. oblastih dozvoliti nemože, prem ako je obstoj. riečki sudbeni stol nepravo to dozvoljivao upravo pozivom na istu naredbu.

Po tom se molbe za razpis fizičnih dielova kuće po Miškolciani dozvoliti nemože, nu da li se može dozvoliti po obstojećem gr. redu?

Po grunt. redu pako isti prepis fizično razdieljenih dielova dakle stanbina kuće stanovite provediv nije po mom mnienju i to nije provediv po §. 55. lit. a. b. a niti lit. c. Da nije provediv po §. 55. lit. a. b. kaže jasno sam zakon, glede lit. c. istoga paragrafa ipak je višji sud već u dva slučaja i to riešitbom 5. prosinca g. 1877. br. 12.580. i 17. kolovoza g. 1877. br. 8632. uzeo: da je dopustiv razpis i to s razloga, što dielovi kuće br. 41. predstavljaju obzirom na priloženi grunt. nacrt posebne čestice koje se uz uvjete §§. 55. i 56., gr. reda odpisati mogu.

Digitized by Google

Nemogu ipak taj nazor dieliti i to s razloga: što nikada dio kuće, nemože sačinjavati parcelu stanovitu, jer parcela — particella — je zemljište stanovito omedjašeno sačinjavajuće jednu cielost. — Po tom se takav odpis stanbina kuće po §. 55. c. i 56. gr. z. dozvoliti nemože van na koliko se kuća podieli vertikalno tako da se i parcela, na kojoj je ista sagradjena, jednako prema tomu razdieli, u kojem bi slučaju nedvojbeno odpis dielova parcela sa dielovi kuće na istih nalazećimi se (super aedificatum) po gr. redu dopustio bio. A kad bi se i dozvolio — kako bi se proveo u gruntovnici? Nebi se moglo inače to provesti van po Miškolcianu, a ta je samo iznimno izdana bila za lokalizujuća povjerenstva, dakle sada više valjana nije.

Po tom je moje nemjerodavno mnienje da koliko god fizične diobe kuća zakonom u nas zabranjene nisu — toliko ipak gruntovni razpis iste diobe po obstojećih zakonih sada provediv nije.

Dr. St. P.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Mjesto miraza — darovanje za slučaj smrti (§. 956. o. g. z.).

Tomo B. zaručio se je sa Dragoilom Š. F., te sklopio ženitbeni ugovor, u kojem medju ostalim zaručnica zapisuje zaručniku pače poklanja polovicu svojih nekretnina. To se jasno vidi iz sliedećih točaka ženitbenoga ugovora dtto. Varašdin 11. srpnja 1872. (Omissis omittendis).

Zaručnica pospodična Dragoila Šv. F. zapisuje svomu zaručniku a kasnije suprugu Tomi B. u ime miraza od svoje nepokretnosti u grunt. nap. br. 265. pod m. br. 336. p. o. Varaždin unešene, te iz kuće broj 290 sa dvorištem i vrtom u površju od 306□° sastojeće jednu polovicu u vriednosti od šest stotina forinti a. v., te privoljuje da se pravo vlastničtva zapisane polovice na njezinog zaručnika kasnije supruga Tomu B. odmah nakon po njoj danoga podpisa bez svakoga njezinoga daljega preslušanja sa nošenjem u polovici od uknjiženog za korist sirotinjskoga povjerenstva grada Varaždina duga 250 for. a. vr. zatim dosmrtnim pravom uživanja njezine majke Ane Š. preuspieši i ista polovica u gruntovnici na njegovo ime uknjiži.

Digitized by Google

Točka 3. Izrično ali i neopozivno se ustanovljuje „da ako bi moj zaručnik Tomo B. prije nego ja umro, on prava nikakova neimade po meni mu zapisani u točki 2. miraz, nikomu osim meni ostaviti ili izručiti, — dočim u protivnom slučaju, ako bi ja prije umrla, pa makar još u zaruci stojeća s njim, ostane njemu za slučaj moje smrti kao njegovo pravo vlastničtva po meni zapisani mu miraz u točki 2. pod tim uvjetom: da moja majka Ana Š. ostane tako moje kao i njegove polovice dosmrtna uživateljica, pa zato će ona dužna biti od uknjiženih za korist sirot. povjerenstva grada Varaždina 250 for. a. vr. kamate plaćati, porez, osigurninu od požara i vas popravak kuće kao što i sada plaća, nositi.

Nu zaručnica umre prije vjenčanja, a zaručnik podnese uvjetno nasliedno očitovanje na temelju ženitbenoga ugovora, dočim se je mati pokojne zaručnice Ana Š. očitovala na temelju zakona.

Usljed protuslovnih nasljednih očitovanja bijaše Tomo B. upućen, da dokaže jači svoj naslov, na redoviti put pravde, koji on i nastupi podnesav tužbu de praes. 15. srpnja 1874. zahtievajuć „da je gja. Ana Š. dužna priznati, da je ženitbena pogodba medju tužiteljem i njenom kćerkom Dragojlom Š. F. dne 11. srpnja 1872. sklopljena pravovaljana, pa dosliedno tomu da je dužna na temelju te pogodbe za slučaj smrti ostavljenu mu polovicu nekretnosti, upisanih u grunt. zapis. br. 265. občine grada Varaždina iz ostavine Dragojle Š. F. kao tužiteljevu vlastnost sa pravom gruntovnoga prenosa izručiti.

Parnica se vodila pismeno; tužitelja zastupao je odvjetnik dr. Fr. E. u Varašdinu, a tuženicu odvjet. M. M. iz Zagreba. — Kr. sudbeni stol varaždinski nakon zaglavljene razprave izreče osudu 7. listopada 1876., kojom se za pravo izriče, da je tuženica Ana Š. dužna priznati, da je ženitbena pogodba medju tužiteljem Tomom B. i Dragoilom Š. dne 11. srpnja 1872. pod B. na I. sklopljena, pravovaljana, pa dosliedno tomu dužna je tuženica pristati, da se tužitelju na temelju toga ugovora polovica nepokretnosti u grunt. napisniku br. 265. občine Varašdin iz ostavine Dragoile Š. kao njegova vlastnost sa pravom grunt. prenosa izruči, te je napokon tuženica dužna tužitelju u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe izplatiti sudbeno obredjene parbene troškove u iznosku od 73 for. 5 novč. i pristojbe, koje se od ove osude odmierila budu.

Razlozi: Zahtjev tužitelja osniva se na ženitbenom ugovoru od 11. srpnja 1872. B. na I., kojega istinitost, akoprem po tuženici zaniekana, dokazana je zapriseženimi izkazi svjedoka Tome Blažekovića i Franje Jurinca.

Ženitbenim tim ugovorom zapisala je pokojna Dragoila Š. u II. točki tužitelju kao svomu zaručniku, a kasnije suprugu u ime miraza od svoje nepokretnosti u grunt. napisniku br. 265. občine Varašdin jednu polovicu.

Digitized by Google

Uslovje ovo samo po sebi, sasvim je naravi ženitbenoga ugovora, kako to označuje §. 1217. g. z., jer sadržava u sebi odredbu o imetku gledom na ženitbeni svez.

Obzirom na to, što je tužitelj u zahtjevu tužbenom jednostavno pozvao se na ugovor B. na I., i na temelju istoga tražio polovicu nepokretnina upisanih u grunt. nap. br. 265. općine Varaždin, tvrdi tuženica da taj ugovor, koj za slučaj smrti sadržava odredbu, kao nasliedna pogodba neima kriepostne moći gledom na §. 1249. g. z. i na dvorski dekret od 25. lipnja 1817., jer nije sklopljena ženitba medju Dragoilom Š. i tužiteljem, pošto je ona umrla.

Po tom bio bi dakako ugovor B. na I. bezkriepostan.

Ali ugovor taj nemože se smatrati nasliednim ugovorom, već po predmetu, jer po §§. 602. i 1249. g. z. može predmetom nasliednoga ugovora biti samo čitava ostavina ili napram cielosti iste opredieljeni dio, ne pako stanovita opredieljena stvar, kao u nazočnom slučaju.

Tuženica hoće, da obezkriepi ugovor B. na I. s gledišta dalnjega, što se po §. 1225. g. z. miraz može tražiti tekar iza sklopljene ženitbe, nadalje napada tu izpravu, ako bi se smatrala kao zapis ili kao darovanje za slučaj smrti, tako sa materijalnoga kao i formalnoga gledišta.

Istina je, da je Dragoila Š. zapisala tuženiku polovicu nepokretnina grunt. napisnika br. 265. općine Varašdin kao miraz, i po tom bi ovo uslovje samo po sebi, kako gore rečeno, imalo narav ženitbenoga ugovora, najme ugovor imajući predmetom miraz, ali jur u istoj stavki II. ugovora B. na I. sadržana je dalnja odredba odnosno dozvola, da se pravo vlastničtva napisane nepokretnosti na tužitelja odmah nakon njenoga podpisa bez svakoga daljega nječnoga saslušanja u gruntovnici uknjiži.

Po tom dakle neimaju zapisane nepokretnosti narav miraza, jer su dane odmah još u vrieme, kada je tuženik bio zaručnik, dapače se iste polag III. stavke ugovora ostavljaju njemu i za slučaj, ako bi Dragoila Š. prije njega pa makar još u zaruci stojeća s njim, umrla.

Nadalje nemože se imućtveno razpoloženje Dragoile Š. u ugovoru B. na I. smatrati kao zapis, jer je pravo vlastničtva utuženih nepokretnina izručeno tužitelju po stavki II. ugovora još za života njegova, a s istoga razloga neima to razpoloženje naravi darovanja za slučaj smrti, a to tim manje, što se Dragoila Š. nije naročito odrekla prava, da može opozvati darovanje.

Jasno je po tom, da taj ugovor B. na I. pod naslovom „ženitbeni ugovor“ u stavci II. imade sva kriterija darovnoga ugovora medju živimi po §. 938., 943. i 1247 g. z. jer je Dragoila Š. dne 11. srpnja 1872. svojemu tadanjemu zaručniku Tomi B. bezplatno odpustila utužene nepokretnosti dozvolom, da se odmah kao vlastnik na nje uknjiži.

Digitized by Google

Na tom temelju mogao se je tužitelj i odmah dati upisati kao vlastnik ovih nepokretnosti, pošto je on to darovanje prihvatio i ugovor B. na I. imade sve formalnosti pismenoga darovnoga ugovora.

Prigovor tuženice, da je tužitelj svoj tužbeni naslov u protuodgovoru promienio, nemože se uvažiti, jer je on u protuodgovoru nepromienjen ostavio zahtjev tužbe, gdje on pravo vlastničtva na utužene nepokretnosti traži jednostavno na temelju ženitbenoga ugovora B. na I., pridržav ovim naziv ugovora, kako su si ga stranke medju sobom napravile.

Isto tako nemože se uvažiti poricanje tuženice kao da se ona nije odrekla dosmrtnoga uživanja utuženih nepokretnosti, jer protivno proizlazi iz njenoga očitovanja od 3. kolovoza g. 1872. B. na I. istinitosti koje isprave je izvan dvojbe stavljena.

Glede dosudjivanja troškova parbenoga postupka osniva se osuda na propis §. 573. gr. pp.

Proti toj osudi uloži tuženica priziv, a kr. banski stol osudom od 10. siečnja 1877. potvrdi u glavnom osudu prvoga obaliv ipak parbeni trošak na 53 for. 5 nov. i odrediv, da tuženici pripada dosmrtno uživanje upitne tužitelju dosudjene polovice rečenih nepokretnosti.

Istinoća ugovora od 11. srpnja 1872. pod B. na I., na kojem tužitelj svoj zahtjev osniva, dokazana je suglasnimi kazivanji svjedoka T. Blažekovića i F. Jurinca (§. 158. gr. p.). U tom ugovoru, i to u točki II. zapisuje Dragoila Š. svom zaručniku (sadanjemu tužitelju) Tomi B. u ime miraza polovicu svojih nepokretnostih pod zemlj. br. 265. grada Varaždina; pošto ženitba radi smrti zaručnice nastala nije, nemože dakako tužitelj pod naslovom miraza ono tražiti, što mu je zaručnica zapisala (§§. 1218. i 1225. gr. z.). Ali u rečenom ugovoru nalazi se pod III. takodjer ustanova darovanja za slučaj smrti, sa svimi uvjeti §. 956. g. z.; u navedenoj bo točki br. III. ustanovljuje se izrično i neopozivo, da za slučaj, ako zaručnica prije umre, njenom zaručniku (tužitelju) ono, što mu je zaručnica kao miraz zapisala, ostati imade kao njegovo pravo vlastničtvo. Po ovoj ustanovi, pošto je tužiteljeva zaručnica umrla, mora se tužitelju zapisana mu polovica gori spomenutih nepokretnosti dosuditi, dakako s ograničenjem ili teretom doživotnoga uživanja tuženice Ane Š., koje je njoj u pogodbi izrično pridržano, i u kojega se tuženica očitovanjem svojim pod B. na I. napram tužitelju nije odrekla.

Dosliedno tomu moralo se je takodjer izreći, da je tuženica dužna pogodbu pod B. na I. priznati pravovaljanom; oznaka iste pogodbe u osudi kao „ženitbene pogodbe" posliedila je, jer je izprava B. na I. tako označena, ali upitna oznaka polag gori navedenoga neima dakako onoga smisla, da se ista pogodba kao „ženitbeni ugovor" u krieposti uzdržaje.

Digitized by Google

Sudbeni troškovi obalili su se po pravom stanju stvari §§. 573. i 583. gr. p.

Usljed izvanredna previda tuženice proti cieloj osudi, a tužitelja proti onomu dodatku osude kr. banskoga stola, kr. stol sedmorice osudom svojom od 27. prosinca g. 1877 br. 449. odbio je oba previda, te potvrdjo osudu druge molbe.

Razlozi: Ženitbenim ugovorom sklopljenim u Varaždinu dne 11. srpnja 1872. pod B. ad I. zapisala je pokojna Dragoila Š. tužitelju Tomi B., kao svom zaručniku, a kasnije suprugu, polovicu svojih nepokretnosti u gruntovnom napisniku br. 265. občine Varaždin, privolivši podjedno, da se pravo vlastničtva na tu polovicu uknjiži odmah iza podpisa toga ugovora bez daljega saslušanja njenoga u korist tužitelja Tome B.

Ujedno je ustanovljeno u 3. točki toga ugovora „izrično ali i neopozivo“ medju ostalim i to, da zapisana tužitelju Tomi B. polovica prenavedene nepokretnosti ostane istom Tomi B. i za slučaj, ako bi ugovor ovaj sklopivša Dragoila Š. prije njega, pa makar jošte u zaruci š njim stojeća, umrla.

Ugovor ovaj, na kojega temelju nazočnom tužbom de pr. 15. srpnja 1874. br. 3473. traži Tomo B. iz ostavine pokojne Dragojle Š. zapisanu mu po ovoj polovicu nekretnosti unešene u gruntovnom napisniku br. 265. občine Varaždin, ima sva u §. 956. o. g. z. normirana obilježja darovnog ugovora za slučaj smrti, što je prema propisu §. 1246. o. g. z. mjerodavne i za darovanja medju supruzi, kao što su imale biti ugovarajuće stranke, — pošto je tužitelj podpisav pomenuti ugovor B. ad I. kao jedna ugovarajuća stranka, sadržano u tom ugovoru upitno darovanje prihvatio, pošto je darovateljica, pokojna Dragoila Š., podpisav kano druga ugovarajuća stranka isti ugovor, u kom se, kako je gore rečeno, nalaze rieči „izrično ali neopozivo se ustanovljuje“ bez dvojbe odrekla se izrično prava opozvati upitno u tom ugovoru stipulirano darovanje; napokon pošto se obzirom na okolnost, da je tužitelj sam prenavedeni ugovor B. ad I. doprineo u nazočnoj tužbi svojoj, tim više uzeti mora, da je taj pismeni ugovor tužitelju kao obdarenomu uručen, jer stranka tužena u tom pogledu nije tečajem parnice ništa prigovorila. Što tužena premda tek u svom izvanrednom previdu navodi, da pokojna darovateljica Dragoila Š. nije za života svoga uručila tužitelju gore pomenutu ugovornu ispravu B. ad I. nego da je tužitelj tu ispravu istom nakon smrti Dragoile Š. iz ostavinskih spisa uzeo, na to se po propisu §. 326 gr. pr. nemože obzir uzeti.

Obzirom na prenavedena ukazuje se izvanredni previd stranke tužene proti suglasnim u stvari glavnoj osudam nižjim, jer nepredleže §. 335. gr. p. po §. 334. gr. p. nedopustivim, pa se zato zabacuje.

Digitized by Google

Što se tiče previda tužiteljeva, kojim se napada osuda banskostolna, u koliko je istom priuzdržana tuženoj stranki dosmrtno uživanje upitne tužitelju dosudjene polovice rečenih nepokretnostih i u koliko su istom osudom obavljeni parbeni tužitelju osudom prvoga suda sa 73 for. 5 novč. dosudjeni troškovi na iznos od 53 for. 5 novč., taj je previd obzirom na utemeljene na zakonu i spisih razloge napadnute osude banskoga stola neosnovan, pa ga s toga valja uz potvrdu napadnute u prenavedenom dielu osude banskoga stola odputiti.

K pitanju o aktivnoj legitimaciji na tužbu.

Nagodbom pod A. ad I. prizna I. Durbešić; da duguje Petru Dabali glavnicu od 1531 for. 58 novč. s. p. te se obvezuje, da će ju izplatiti na mjesečne obroke po 100 for. i to istomu vjerovniku P. D. iza njega tužitelju N. St.-ću. Od toga duga odplatio je samo 500 for., Ostalih rata nije izplatio.

Tuženi I. D. jamčio je uzajemno za točno izpunjenje gore spomenutih uvjeta po I. D. gornjom nagodom preuzetih tako, da će on dospiele, a po glavnom dužniku I. D. neuplaćene obroke sam platiti Petru Dabala. — Na temelju iste nagode tužio je tužitelj N. St.-ć., zastupan po odvjetniku Petru Dabala A. D.-a na izplatu jur dospiele a neizplaćene svote od 1031 for. 58. novč.

Tuženi prigovara medju ostalim, da tužbi manjka aktivna legitimacija, jer da je glasom gornje nagode nedvojbeni vlastnik tražbine P. Dabala, a ne tužitelj, u čije ruke ima samo izplata za P. Dabala slieditи, zato da on nije ni vlastan tu tražbinu utužiti.

I zaista kr. kot. sud u B. uvaži osudom svojom od 3. travnja 1877. br. 1506. gr. taj prigovor tuženika; da najme tužitelju manjka aktivna legitimacija, jer da je ovaj mogao samo kao punomoćnik P. Dabala za njega kao vlastnika utužene svote, istu utužiti, jer je tužitelj nagodom A. ad I. ovlašten samo na preuzimanje izplate pak je s toga i odbijen tužbeni zahtjev.

Tu osudu potvrdi i druga molba riešitbom od 6. lipnja g. 1877. br. 5649. s ovih razloga:

uvaživ, da je pogodbu A. ad I. sklopio I. D. i tuženi A. D. sa P. Dabala da se je prijašnji I. D. priznao dužnikom samo P. Dabala, te se obvezao izplatiti vjerovniku P. D. iza njega tužitelju g. N. St.-ću; da se dakle podnipošto potonji najme N. St.-ć neima i nemože smatrati vjerovnikom već samo P. Dabala, koji je jedini vlastan utuženu tražbinu sa zahtjevom da se izplati na ruke tužitelja, iskati to se ukazuje prigovor pomanjkanja tužiteljeve legitimacije aktivne „ad causam“ posve osnovanim.

Digitized by Google

Nasuprot kr. stol sedmorice zabacio je isti prigovor rješitbom svojom od 29. prosinca g. 1877. br. 1256. i sudio prema zahtjevu tužbe, prebiv ipak parbene troškove svijuh molba.

Razlozi: Nagodom A. ad I. obvezao se je I. D. kao glavni dužnik da će izplatiti svotu 1531 for. 58 novč. u mjesečnih obrocih po 100 for. P. Dabali a na ruke tužitelja N. St.-ća pa je zaista i izplatio tako ustanovljenim načinom 500 for.

Tuženi A. D. u četvrtoj točki ugovora A. ad I. preuzeo je istu obvezu I. D.-a kao poruk i platac.

Vidiv da će tražba P. Dabala prestati, čim se utužena glavnica na ruke tužitelja N. St.-ća izplati (§. 892. o. g. z.);

vidiv, da okolnost ta, što tužitelj N. St.-ć tužbu kroz samoga P. Dabala, kao punomoćnika podiže, dokazuje po §§. 863. i 1009. o. g. z. da tužitelju pravo tužiteljstva nemanjka, a da mu tuženi to pravo nepozvanim i neodlučnim načinom poriče: to su osude nižih sudova utemeljene na uporavljenju zakona očevidno pogriešnom, pak ih što ga valja preinačiti i suditi po tužbenom zahtjevu prebiv troškove parbene svih molba, jer je radi nespretne štilizacije ugovora A ad I. tuženik povoda imao upustit se u parbu. Priobćio dr. **St. P.**

Kada se ima podignuti tužba na ispravak gruntovnice, a ne tužba na priznanje vlastničtva i prepis nekretnosti na drugo ime?

Tužitelj Fran Basletić navodi u tužbi, da je pok. Marija Basletić, u prvom braku Margudić, a u drugom udata Blažina, priznala u ugovoru A. ad I., da je polovica kuće br. 372. u Bakru, sada u zemlj. br. 341. obćine Bakar na ime njezino i pok. Ivana Margudića upisane, izključiva vlastnost njegova, a napose počamši od 29. rujna g. 1866., do kojega vremena je imala Marija Basletić kako isti ugovor odredjuje, ostati u uživanju ciele kuće i to na ime da joj se tako naknade troškovi, što ih je imala oko iste kuće. Odlukom B. ad I. izhodio je tužitelj predbilježbu prava vlastničtva na nerazdieljenu polovicu gornje kuće. Hoteć ujedno opravdati predbilježbu podigne Tomo B. tužbu proti nasljednikom pokojne Marije B.: da su dužni priznati tužitelja vlastnikom nerazdieljene polovice gore navedene kuće, koja da se iz imena pok. Marije Blažina iz zemlj. br. 341. obćine Bakar odpiše pa na ime i kao vlastničtvo tužitelja upiše.

Sadržaj ugovora A. ad I. je u kratko sliedeći:

Braća Fran i Marija Basletić čine sliedeće dobrovoljno pismo: da kuća br. 372. u Bakru pripada kao otčinstvo i materinstvo u jednake dielove obojici uu ipak tako, da Marija Basletić ostane u uživanju iste kuće do 29. rujna 1866. zato, što je kuću tu zajedno sa pok. si supru-

Digitized by Google

gom Ivanom Margudić nadogradila, a po izmaku te dobe da se ima razdieliti u jednakih dielovih medju spomenutu braću tako, da jedan od drugoga nebude mogao u to ime ništa više zahtievati.

Tuženici poriču u odgovoru najprije istinitost ugovora, nieču da upitna kuća spadaše kao otčinstvo i materinsko na jednake dielove tužitelju i pok. Mariji Basletić; nieču, da pravo vlastnosti nerazdieljene polovice iste kuće pripada tužitelju, i konačno ističu prigovor prikraćenja preko polovice ugovoru, koji bi se s toga morao razriešiti i to s razloga, jer uživanje kuće dozvoljeno pok. Mariji Basletić od tužitelja do 29. rujna 1866. zato, što ju je nadogradila i uredila, nebi ni za polovicu naknadilo onoga, što njoj za nadogradjenje i uredjenje kuće pripada.

U protuodgovoru nudja tužitelj dokaz glede istinitosti ugovora A. ad I., a ujedno suzbija prigovor prikraćenja preko polovice, jer da je to pravo prigovora zastarom utrnulo, budući neizvršivano u roku od triuh godina; a osim toga prigovara, da troškovi i izvedeni popravci nisu konkretizovani. U drugotnici tuženici podkriepljuju dokazali prigovor prikraćenja preko polovice; nadalje tvrde, da pok. Marija Basletić nije ni bila vlastna razpolagati sa drugom polovicom upitne kuće, što podkriepljuju dokazali, jer da je kuća, prije kao stara, kupljena novcem samoga Ivana Margudića prvoga njenoga supruga, njegovim da je novcem nadogradjena, što je pokojna Marija B. učinila nije pravo, te je izvedeno na uštrb Margudićeve djece.

U zaglavnici nastoji tužitelj pobiti i stavljeni mu prigovor prikraćenja preko polovice, a ujedno poriče, da bi novcem Ivanu Margudiću upitna kuća i kupljena i nadogradjena bila.

Protuzaključnica nije podnešena. Kralj. kot. sud u B. na temelju tako vodjene pismene razprave odbio je tužbovni zahtjev sa sliedećih razloga:

Tužitelj izvadja u svojoj tužbi, da je glasom ugovora A. ad I. pokojna Marija Basletić u prvom braku Margudić a u drugom Blažina, koju zastupaju tuženici kao nasliednici, priznala, da je polovica kuće br. 372. u Bakru unešene na ime njezino i supruga Ivana Margudić, prava i izključiva vlastnost tužitelja, pak izhodiv predbilježbu glasom odluke B. ad I. tuži u opravdanju predbilježbe tuženike kao nasliednike pok. Marije Basletić na priznanje toga njegovoga vlastničtva tako, da se i ta polovica kuće pokojnice na ime tužitelja kao vlastnost prepiše.

Vidiv, da tužitelj sam navodi, da je kuća br. 372. upisana u gruntovnici na ime Ivana i Marije Margudić, što potvrdjuje i zemlj. izvadak br. 4. ad IV.;

vidiv, da odatle sliedi, da je ona sama samo u polovici vlastnica upitne kuće;

Digitized by Google

vidiv, da ugovorom A. ad I. predpostaviv sve da je istinit, što bi se imalo istom dokazati, doduše priznaje pok. Marija Basletić, da se ta kuća po izmaku ugovorena uživanja iste imade jednako razdieliti medju nju i tužitelja, i da kuća pripada u jednakih dielovih obojici — nu nigdje se istim ugovorom neodriče svoje polovice, tako da bi se mogla prenieti na tužitelja i da bi po tom i pravni nasliednici njezini bili dužni dozvoliti tužitelju taj prenos: proizlazi, da tužitelj nemože siliti pravno tuženike da oni privole na ono, na što ni ostaviteljica odnosno njihova pravna prednica Marija Basletić privolila nije, najme da se polovica preporne kuće prepiše u vlastnost tužitelja; jer u potonjem slučaju nebi Marija Basletić odnosno tuženici kao njezini nasliednici imali nikakovog diela kuće br. 372. u Bakru, što je očito proti ugovoru A. ad I., na koji se tužitelj pozivlje;

vidiv, da je po tom valjalo tužitelju, ako je hotio uspieti na temelju ugovora ad I., kad bi bila istinitost njegova dokazana, podignuti parnicu na izpravak zemlj., u koji je upitna kuća unešena, u koliko je možda unos gruntovni na ime Ivana Murgudića glede iste kuće pogriešan, onamo: da se ta kuća unese na polovici na njegovo (tužiteljevo ime) a u polovici na Mariju Basletić udatu Margudić, što bi bilo u skladu s ugovorom A. ad I.:

valjalo je tužitelja — i nepripustiv dokaza ob istinitosti ugovora A. ad I., sa petitom tužbenim kao neosnovanim odputiti. Parbeni troškovi nisu dopitani, jer troškovnik kuratora tuženika nije uskladjen.

U prizivu svom na kr. banski stol navodi tužitelj, da je upravo zato, što je barem polovica upitne kuće upisana na ime pok. Marije Basletić moguće, izpunjenje pogodbe A. ad I., koja se po §. 882. o. g. z. izpuniti ima u tom njezinom dielu, tim više, što neima obzirom na nerazdieljeno stanje stvari nikakove razlike medju jednom i drugom polovicom; da tužitelj pravom od nasljednika pok. Marije Basletić, s kojom je ugovor sklopio, traži izpunjenje, koje je pogledom na okolnost, da je polovica kuće na istu upisana, izvedivo, pa to da ni nemože od koga trećega, dakle ni od Ivana Margudića zahtievati, niti da može tužbu na zpravak zemlj. podignuti, jer da je ugovor A. ad I. sklopljen poslje uvedenja gruntovnice.

Kralj. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda sa sliedećih razloga:

Kuća br. 327. upisana je glasom grunt. izvadka broj 341. občina grada Bakra pod br. 10. ad IV. na Ivana i Mariju Margudić, a tužitelj zahtieva polovicu iste kuće, upisanu na Mariju Margudić kašnje udatu Blažina. Tomu zahtjevu tužiteljevu nemože se na temelju samoga ugovora A. ad I. zadovoljiti.

Digitized by Google

Ugovorom najme od 25. veljače g. 1862. pod A. ad I. priznala je Marija Blažina rodjena Basletić, da preporna kuća kao otčinstvo i materinstvo u polovicu tužitelju, a u drugoj polovici pako njoj Mariji Blažina pripada. Marija Blažina nije se dakle odrekla upitne kuće, nego je usuprot u upitnom ugovoru izrično ustanovila, da je polovica upitne kuće njena vlastnost, što je i tužitelj sam priznao, čim je upitni ugovor sklopio. — S toga nemože tužitelj sada tražiti, da se polovica iste kuće, upisana na pokojnu Mariju Blažina, nanj prenese, tim bo lišila bi se Marija Blažina svakoga diela upitne kuće, što bi se opet upravo protivilo ugovoru A. ad I.

Vidiv dakle, da se na temelju samoga ugovora zahtjevu tužitelja nikako ne može zadovoljiti, prestaje potreba dokazivanja istinoće upitnoga ugovora.

Istina pako jest, da isprava A. ad I. daje tužitelju povoda, da zaište ispravak gruntovnice i da tim i eventualno potrebitom ostavštinskom razpravom svoj zahtjev izvede. Pri tom stanju stvari morala se je osuda prve molbe, odpučujuća tužitelja, kao pravom i zakonom opravdana potvrditi.

U izvanrednpm previdu, na kr. stol sedmorice upravljenom dodaje tužitelj: Kad je pravljen ugovor A. ad I., obstojale su već zemlj. knjige, a pošto je jur tada jedna nerazdieljena polovica upitne kuće bila upisana na pok. Mariju Margudić rodj. Basletić, to da neima dvojbe, da je Marija Margudić, sklapajuć ugovor A. ad I. sklapala ga glede diela kuće na nju upisanoga, a nipošto glede diela, koji je prigodom lokalizacije samo njezinom znanjem i privolom upisan na ime pok. joj supruga Ivana Margudića.

Kr. stol sedmorice odbio je izvanredni previd, potvrdiv osude nižih sudova.

Razlozi: Vidiv, da se napadnute jednako glasćće osude sudova nižih neprotive očito spisom ni zakonu, kad se bo posmotri, da je upitna kuća br. 372. u gruntovnom napisniku br. 341. občine grada Bakra pod 4. na IV. uparničenu na Ivana i Mariju, supruge Margudić kao zajedničkih nerazdieljenih suposjednika, ne pako na Mariju Blažina upisana, a naprotiv tomu je izjava u navodnom dobrovoljnom pismu od 25. veljače 1862. pod A. ad I. upravo pod imenom Marije udate Blažina učinjena, u kom se pokraj toga ista očitovateljica Marija udata Blažina rodjena Basletić neodriče vlastnosti polovice iste kuće uz izrazito ustanovljenje, da se spomenuta kuća ima u jednake diele medju pomenutu braću, to jest medju Mariju Basletić udatu Blažina i tužitelja razdieliti, onda sliedi nepobitno, da tužitelj pod ovakovom okolnosti sa svojom tužbom na temelju dobrovoljnoga pisma, odnosno pogodbe A. ad I., ma bila ova i istinita, napram sadržaju gorepomenutoga zemljištnoga zapisnika suprot

Digitized by Google

tuženim nasliednikom Marije Margudić-Blažina uspjeti nemože, kako je to jur u doljno-sudnih razlozih temeljito navedeno;

vidiv po tom, da prema stanju preporne stvari neima u napadnutih osudah uvjeta §. 335. gr. pp. — valja izvanredni previd tužitelja na temelju §. 334. gr. pp. kao neumjestan odputiti. Dr. **St. P.**

II. Iz odvjetničkoga reda.

Odvjetnička praksa, provedena u kraljevini Ugarskoj, neima se kandidatu odvjetništva uračunati u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Dr. G., koji se je kroz dvie godine dana vježbao kao odvjetnički vježbenik u Pešti, stupi dne 1. travnja g. 1876. u odvjetničku vježbu u Hrvatskoj, te zamoli kod odvjetničkoga odbora u Zagrebu, da mu uračuna i one dvie godine dana prakse, koje je proveo u kraljevini Ugarskoj, naročito u Pešti. Odvjetnički odbor odbije njegovu molbu, veleć, da je kraljevina Hrvatska i Slavonija u pogledu pravosudja autonomna, da ima svoje od ugarskih različite pravosudne zakone, u kojih da se molitelj nije vježbati mogao u Pešti. (Odluka od 21. listopada g. 1876. br. 47.). Proti toj odluci uloži molitelj utok (rectius: priziv) na kralj. banski stol; ali ovaj potvrdi odluku odvjetničkoga odbora naredbom od 16. siečnja 1878. br. 13.717 ex 1876. s ovih razloga:

Posmotriv, da za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju obstoji posebni odvjetnički red od 24. srpnja 1852., po kojem i to po §. 32. točki 4. imade svaki odvjetnik prijaviti odboru odvjetničkomu dan, kada kojega kandidata primi u vježbu, te se od onoga dana računati ima vrieme praktike;

posmotriv, da je odvjetnik V. E. podneskom od 27. svibnja 1876. br. 21. tomu odboru prijavio, da je dr. G. dne 1. travnja 1876. k njemu u odvjetničku vježbu stupio, po čem se ima za prijavljenoga kandidata vrieme vježbe od 1. travnja g. 1876. računati, neobziruć se na vježbu, koju je dr. G. od 1. listopada g. 1874. u Budapešti, dakle izvan obsega kraljevine Hrvatske i Slavonije, i u zakonih, koji za Hrvatsku i Slavoniju nevaljaju, sproveo. **I. Z.**

Digitized by Google

III. Upravno-pravni.

Tko je neki dio svoga urbarskoga selišta prodao, neima se uzeti, da je prodao i pravo na šumske užitke, ako se prigodom sklapanja ugovora ovo potonje nespomene.[1]

U §. 18. naredbe kr. zemaljske vlade od 4. ožujka 1871. br. 2144. „ob upravi, gospodarenju i uživanju občinskih, urbarsko-sudbenim putem segregiranih šuma“, ustanovljeno je, da se za svaku urbarsku občinu sastavi temeljna knjiga, u koju će se poimence upisati svi ovlaštenici po naslovu i pravnom razmjerju, što ga imadu u pojedinih, poimence naznačiti se imajućih šumah, pa da će se nastavno upisivati u istu sve povriemene promjene.

Prigodom sastavljanja ove temeljne knjige dogodilo se je, da poglavarstvo občine bizovačke u podžupaniji osječkoj, nije jednoga sesionalistu u istu knjigu uvelo, i to s toga, što je isti sesionalista medjutim svoje selište drugomu prodao.

U tom predmetu sliedilo je riešenje i podžupanije i kr. zemaljske vlade odjela za nutarnje poslove.

Kod važnosti i zamašaja predmeta vriedno je, da se riešenje zem. vlade, i odnosno obrazloženje u strukovnom ovom listu priobći u kratko, kako sliedi:

„Glasom odnosnoga gruntovnoga izvadka br. 17. občine Bizovac posjedovao je Antun Šmidt sa suprugom jedan četvrt urbarskoga selišta sa kućom, podkućnicom i vrtom pri kući.

Od ovoga posjeda prodali su rečeni supruzi Adamu Vukoviću cieli selištni četvrt, a sebi su pridržali kuću sa podkućnicom i vrtom parc. br. 31. i 32., dočim se u ugovoru o prodaji prava na šumsko uživanje ništa nespominje.

Kad se je po naredbi od 4. ožujka g. 1871. br. 2144. §. 18. „ob upravi, gospodarenju i uživanju občinskih šuma“ u urb. občini Bizovcu sastavljala temeljna knjiga, u koju da se unesu ovlaštenici šumski, nije uvelo občinsko poglavarstvo Šmidta u temeljnu knjigu, pošto je svoj selištni posjed prodao. Na to je Šmidt prigovore svoje na podžupaniju podneo, koja je odlukom od 2. svibnja 1876. br. 2061. ove prigovore odbila s razloga, da se pri sastavljanju temeljnih knjiga za šumske ovlaštenike ima na faktično uživanje urbarialnoga posjeda obzir uzeti.

---

[1] Ovaj praktični slučaj daje ujedno i praktični odgovor na pitanje g. N. Predoevića, stavljeno u 3. broju „Mjesečnika“ o. g. str. 135. Nu mi bismo svakako želili, pa se i nadamo, da će se ono pitanje objasniti obširnije, svestranije i izcrpivije, nego li to može jedna rješitba, ma kako ova inače vješto bila izradjena. Ured.

Digitized by Google

Prema tomu stanju stvari ukinula je zemaljska vlada riešitbom od 30. siečnja god. 1878. br. 23.407. ex 1877. odluku podžupanije, ter uvaživ podnešene prigovore naredila, da se supruzi Antun i Margareta Šmidt kao ovlaštenici šumski u temeljnu knjigu unesti imadu, kano koji su do ustrojenja temeljne knjige u uživanju koristi občinske šume bili.

Razlozi: U smislu urbarskih zakona bilo je sa posjedom urbarskoga selišta „de lege et de jure“ spojeno pravo uživanja šumskih koristi, a „ratio legis“ bila je ta, što je postojala i uzvratna dužnost sječenja i voženja hvatova za korist vlastelinstva.

Godine 1848. odnosno 1853. prestali su ti pravni odnošaji, pošto je u §. 1. cesarskoga patenta od 2. ožujka 1853. izrečeno, da su uslied ukinuća postojavšega saveza urbarskoga i sudbenosti gospoštinske prestala takodjer i prava, beriva i dužnosti, proizviruće i izvodjene iz saveza urbarskoga i sudbenosti gospoštinske. — I prema tomu ustanovljeno je u §. 3. ces. patenta od 17. svibnja 1857., da je u smislu zakona odciepljena za urbarialiste šuma podpuna svojina bivših podanika, to jest na mjesto zakona urbarskih stupilo je u život i kriepost obće gradjansko pravo, te je odpadajuća na odnosni sesionalni posjed tangenta šumska postala svojinom i vlastničtvom dotičnoga sesionaliste i to u smislu gradjanskoga prava, i ostaje njegovo vlastničtvo sve dotle, dok tu svoju pripadnost neproda. S toga u nazočnom slučaju nije mogao Adam Vuković, kupiv rečeni četvrt selišta „eo ipso“ postati i ovlaštenikom na odnosnu šumsku tangentu, koju od Šmidta ni kupio nije, pošto on u to ime prodavaocu ništa platio nije, niti je dužan ikakove uzvratne daće vlastelinstvu ili prodaocem davati.

— . . . —

Ako je molba za produženje traženja ruda na vrieme predana, te je ista prije izminuća roka dotičnoj oblasti prispieti mogla, ima se smatrati da je pravodobno podnešena, pošto predavatelj nije kriv, da je kasnje stigla dotičnoj oblasti.

Josip Kaumberger zamoli podneskom de praes. 6. travnja 1877., da mu se dozvolja za traženje ruda u Rudah (Schurfbewilligung) od 5. travnja 1875. produži na jednu godinu. Molba ova predana je bila u Gradcu 4. travnja, a rudarsko satničtvo u Zagrebu primilo ju 6. travnja god. 1877. Rudsko satničtvo odbije tu molbu odlukom od 10. travnja 1877. br. 506. s razloga, što je prema §. 14. izvršbenih propisa ka gorskomu zakonu molba za produženje prispiela nakon izmakla vremena, za koje je tekla prva dozvolja traženja. Istom odlukom odredjuje se, da se ima rečena dozvolja od 5. travnja 1875. sa svimi na temelju iste postojećimi slobodnimi kopanji u uredovnih knjigah rudarskoga satničtva

Digitized by Google

brisati; pa ako se nebi obnovila dozvolja, da ima Josip Kaumberger obustaviti svako daljne traženje u području, gdje je utrnulo pravo na to, otvorene jame zametati, znakove kopanja skinuti, a dotične isprave o slobodnom traženju za osam dana sudištvu poslati za dalnje uredovanje.

Proti toj odluci uloži Josip Kaumberger utok, na koji mu stigne preko rudarskoga sudištva u Zagrebu sliedeća rješitba:

„Visoko kr. ugarsko ministarstvo za poljodeljstvo, industriju i trgovinu odpisom od 30. srpnja t. g. br. 11.693 izvoljelo je u predmetu vašeg utoka, podnešenoga proti odluki od 10 travnja t. g. br. 506., kojom se brisanje odlukom br. 375 od 5. travnja 1875 podieljene vam dozvole rudokopja odredjuje, odlučiti:

Iz provedene iztrage kod dotičnih poštarskih ureda izpostavilo se je, da je molba Josipa Kaumbergera za produženje kod poštarskoga ureda u Gradcu dne 4. travnja t. g. izmedju $4^1/_2$ i 5 ure po podne predana, odande još istoga dana II. expedicijom dalje u Zagreb odpravljena, kamo je dne 5. travnja u 9 satih prije podne prispjela; ali je do 6. travnja $^1/_2$9 ure kod poštarskoga ureda iz razloga ležala, jer je sloga rudarskoga sudištva dne 5. travnja već u $^1/_2$9 ure prije podne od poštarskoga ureda otišao i nije se više onog dana ondje prijavio, te nije mogao onog pisma s pošte dignuti.

Iz toga se vidi, da je Josip Kaumberger svoju molbenicu za produženje pravodobno predao i da je ova prije izminuća roka kod rudarskoga sudištva prispjeti mogla.

Budući je dakle Josip Kaumberger svoju molbu za produženje dozvole rudokopja na vrieme predao, te nije kriv, što ju je rudarsko sudištvo primiti zakasnilo, ukidam s toga odluku rudarskoga sudištva od 10. travnja t. g. pod br. 506. sa svimi posliedicami, i nalažem rudarskomu sudištvu, da ima dozvolu rudokopja od 5. travnja g. 1875. br. 375. na dalju godinu dana, t. j. do 5. travnja 1878. produžiti i na temelju iste postojeće slobodno rudokopje u krieposti uzdržati.

IV. Kazneno-pravni.

Može li se suprug proti svojoj supruzi učiniti krivcem zločina §. 93. k. z.?

Seljak F. življaše u neslogi sa svojom ženom. Ljubomornost bila tomu uzrok. 19. prosinca 1876. tukao je svoju ženu tako, da su se vidjeli tomu i tragovi. Istoga dana prala se rubenina u njegovoj kući. Pralja, koja je pomagala seljakovoj ženi, nije se ovoj nimalo svidjala, sumnjala je žena, da njezin muž obći sa praljom zabranjenim načinom.

Digitized by Google

Do brza zavade se obie, a iz svadje dodje do tučnje. Seljak uhvati svoju noseću ženu za ruku, odvede i zatvori ju na pol ure u hladnoj sobi. Osudom prvoga suda od 14. kolovoza 1877 bude F. o udjen uporavom §§. 54. i 55. k. z. na četrnaest dana tamnice, „jer je prvo: 19. prosinca 1876. svoju noseću ženu, pošto ju je prije iztukao, samovoljno držao zatvorenu u mrzloj sobi, premda mu po zakonu u tom pogledu ne pripada nad njom nikakova vlast, pa niti je imao povoda u njoj nazrievati kakovu zločinku, niti ju mogaše razlogom držati za škodljivu i pogibeljnu osobu; jer ju tamo (t. j. u sobi) tukao, rugao joj se i vodom ju polievao i tim počinio u §. 93. k. z. označeni zločin; drugo: jer ju je istoga dana opetovano tukao tako, da je po tom pretrpjela štetu na tielu, pa tim počinio prestupak po §. 413. i 419. k. z. U razlozih navodi se, da vlast u smislu §. 93. k. z. pripada samo sudcu i u stanovitih slučajevih političkoj oblasti, ali nipošto suprugu; da je okrivljenik držao samovlastno svoju ženu zatvorenu, jer je vrata sobe zaključao, pa da je žena njegova i odklonila stakla nad vratima te izašla na polje, morala se je s razlogom bojati još i gorega, kad bi bila van izašla; jer u subjektivnom pogledu jasno je izražena opaka nakana okrivljenika, jer zatvoriv svoju ženu nije mogao namjeravati drugo, nego da ju ograniči u porabi njene osobne slobode.

Proti ovoj osudi podnese F. ništovnicu, u kojoj je tvrdio: 1. Da je prvi sud pojam „vlast“ u smislu §. 93. k. z. krivo shvatio tvrdeć, da se pod tom vlasti nerazumieva samo vlast oblastna, nego i gradjansko-pravna „potestas“. Suprugu pripada po §§. 92. i 175. o. g. z. disciplinarna vlast nad ženom, pa se je on samo ovom poslužio, jer se je žena njegova zavadila i počupala sa težakinjom, pa ju on zatvorio, da bude mira u kući. U njegovom činu može se dakle nazrievati samo prekoračenje disciplinarne vlasti, pa prema tomu prestupak po §. 413. i 419. k. z. Tako da je i najviši sud shvatio u osudi svojoj od 28. svibnja 1856. br. 4767. 2. U učinu po prvom sudu ustanovljenom, manjka obilježje zakonsko „držati zatvorenu“, a to je jedna od potrebština delikta §. 93. k. z.; a stoji to obilježje u tom, da se stvori takovo stanje, usljed kojega ne može dotična osoba uporaviv obična sredstva, kojimi može razpolagati, pobjeći, odnosno van izaći. Neima sumnje najme, da je na vratih dotične sobe bio stakleni prozor, koji je seljakinja mogla otvoriti te izaći, a nitko ne može uztvrditi, da bi bila zlostavljana, da je van izašla. Pače kazivanjem svjedoka dokazano je, da obtuženi nije stajao onda pred vratima, da je seljakinja mogla izaći kroz kuću na polje a da se i nedotakne onoga prostora, gdje se je nalazila pralja. — Proti ovomu razlaganju uloži državno odvjetničtvo sa svoje strane protivno pozivljuć se na rješitbu najvišega suda od 12. travnja god. 1870. br. 4188.

Digitized by Google

Javnu razpravu ob onom predmetu imao je najviši sud kao kasacionalni sud 3. prosinca 1877. Na nju nedodje niti okrivljenik niti njegov branitelj. Generalni prokurator dr. Liszt iztaknu najprije, da obtuženik nije podnio ništovnice proti onomu dielu osude, kojim se proglasuje krivim prestupka po §§. 413. i 419. k. z., nego proti onomu, kojim se osudjuje sbog zločina u §. 93. k. z. navedena. „Prvi sud uzeo je za dokazan sliedeći učin: F. držao je svoju noseću ženu pol ure zatvorenu u hladnoj sobi; pri tom nemogaše namjeravati drugo, nego da zaprieči svoju ženu u porabi njene osobne slobode". Generalni prokurator drži, da u tom učinu nemože razabrati podpunih obilježja zločina u §. 93. k. z. normirana. Na pitanje, pripada li suprugu kakova vlast nad ženom, mora se prema postojećim zakonom jestno odgovoriti. Suprug je glava obitelji (§. 91. o. g. z.); supruga mora s njim u njegov dom, pa u koliko to išće red u kući, njegove odredbe slušati i nastojati, da ih i drugi slušaju (§. 92. o. g. z.); maloljetna kći, kad se uda, dolazi glede svoje osobe pod vlast supruga si (§. 175. o. g. z.). U §. 175. citiraju se §§. 91. i 92. o. g. z., a ta okolnost dovoljno posvjedočuje, da se ima u potonjem paragrafu označeni položaj supruga u kući smatrati kao vlast nad ženom. Ako se mužu pripadajuća dužnost, da drži red u kući, smatra kao pravo: ako je supruga dužna pokoriti se odredbam njegovim, u ovom pravcu izdanim, te gledati da im se i drugi pokore: to je očevidno, da je suprug vlastan i prisilna sredstva upotrebiti, da uzdrži red u kući, prem obseg i način te vlasti ograničuju faktično postojeći odnošaji. Austrijski učitelji prava: Jenull, Waser i Herbst shvaćaju kao stvar izviestnu, da mužu pripada glede supruge vlast u smislu §. 93. k. z., i da on može krieposti iste i silu upotriebiti. Prama tomu valja uzeti, da neodgovara zakonu nazor prvoga suda, da u §. 93. k. z. označena vlast pripada jedino sudcu i političkoj oblasti. Ali sada se pojavlja drugo pitanje, da li može zla poraba, da li prekoračenje kućne vlasti po suprugu ikada dobiti karakter zločina, normirana u §. 93. k. z. U ovom pitanju učitelji prava nisu više onako složni. Generalni prokurator misli, da se suprug ne može kazniti, ako zatvori lahkoumnu ili nevjernu ženu u sobi, da joj tim zaprieči nepošteni sastanak, te ovako sačuva čast i mir svoje kuće; ali naprotiv sud bi ga morao smatrati zločincem, ako od surovosti ili hoteć se svoje žene riešiti, zatvori ovu u štalu, ako nečovječni s njom postupa, ako njeno zdravlje ote'će. Granica, gdje prestaje prestupak a postaje zločin, mora se opredieliti prema okolnostim slučaja obziruć se na obilježja §. 93. k. z. Pri tom će odlučiti odnošaji, u kojih supruzi žive, stepen njihove obrazovanosti, njihovi običaji života, napose svrha, koju ima suprug pred očima kod svoga postupka. Gdje neima ni traga opakoj namjeri, tu ne može biti ni zločina. — Ako se uzme ispitivati, ima li po prvom

Digitized by Google

sudu postavljeni učin sva obilježja §. 93. k. z., doći ćemo do rezultata, nepovoljna za obtužbu.

K učinu u §. 93. označenoga zločina iziskuje se: 1. Samovoljni postupak; ove potrebštine neima onda, kada suprug, kao glava obitelji, uporavlja naravska, postojećimi okolnostmi opravdana prisilna sredstva, da se provedu odredbe, što ih je izdao za uzdržanje reda u kući svojoj; 2. da se drži zatvorenom kakova osoba, ili da se prieči u uporabi osobne slobode; zatvorenom smatra se osoba, ne samo kad joj nije moguće otići iz kuće, nego i onda, kad postoji iole znamenita zapreka, usljed koje ne može iz zatvorena mjesta na polje; 3. zla namjera, bez koje se ne može zločin ni pomisliti (§. 1. k. z.) i koja sastoji kod zločina §. 93. k. z. u tom, da si je dotičnik sviestan, da samovoljno ograničuje tudju slobodu. U ovom konkretnom slučaju zavadiše se supruzi s bog jedne odredbe tičuće se kućnoga reda; ovaj se najme bio poremetio usljed zavade medju seljakinjom i praljom, zato ju je suprug zatvorio na pol ure u sobu. Što se navodi u osudi prvoga suda, da je najme F. svojoj se ženi rugao, da ju je tukao i vodom polievao, to ne spada k učinu zločina ograničenja slobode, nego se smatra čin kasnje se dogodivši. U onom učinu vidi se doduše drugo obilježje zločina ograničenja slobode, jer su vrata sobe bila zatvorena, pa da je seljakinja i maknula staklo nad vratima namješteno, ipak nebi bila mogla tako lahko izaći, pošto bijaše trudna. Ali ne ima prvoga i trećega obilježja, jer je F. imao pravo držati red u kući; ako je on u tu svrhu zatvorio svoju ženu u sobu, upotriebio je doduše drastično, ali inače dosta spretno sredstvo. A što se tiče zle namjere, prvi je sud samo ustanovio, da obtuženi nije mogao namjeravati ino, nego zapriečiti svojoj ženi porabu osobne slobode; ali prvi sud nije utvrdio, da si je F. bio sviestan, da je seljakinju samovoljno — bez obzira na kućnu vlast njemu pripadajuću nego jedino da ograniči njenu slobodu — zatvorio.

Na temelju toga scieni generalni prokurator, da valja ništovnicu uvažiti, da se ima osuda prvoga suda, u koliko se F. proglasuje krivcem zločina u §. 93. k. z. navedena, dokinuti, te on glede zločina nevinim proglasiti, a ostaviti netaknutom osudu, u koliko se proglasuje krivim prestupka po §§. 413. i 419. k. z.

C. kr. kasacionalni sud sudio je po predlogu generalnoga prokuratora.

Razlozi: Prosudjujuć razlog ništetnosti §. 281. red. 9. a. k. p., na koji se okrivljeni pozivlje, najviši sud morao je priznati, da se u stanovitih okolnostih može i suprug proti svojoj suprugi ograničiv njenu osobnu slobodu, učiniti krivcem zločina javnoga nasilja, označena u §. 93. k. z. Ali mora se i to držati pred očima, da je po §. 91. o. g. z. muž glava obitelji, da je po §. 92. o. g. z. supruga ne samo dužna slie-

Digitized by Google

diti muža svoga u njegov dom, nego takodjer, u koliko to iziskuje kućni red, odredbam njegovim se pokoriti i gledati, da im se pokore i drugi, pa da se i suprugu ne može zaniekati pravo, da poprimi radi uzdržanja kućnoga reda i proti svojoj ženi nuždna i shodna prisilna sredstva, da ju uzdrži u granicah reda, prem se ta nesmiju izroditi u tučnju ili veće zlostavljanje. Ako se dakle učin po prvom sudu opredieljeni, tako označuje, da je obtuženik, pošto se je prije svadjao sa svojom ženom, ovu zlostavljao, pol ure zatvorenu držao u sobi, tamo joj se rugao te ju vodom polievao, to se razmatrajuć taj učin sa gore označena stanovišta ne može smatrati zločinom po §. 93. k. z., nego samo nastavkom već prije započete te po §§. 413. i 419. k. z. kaznjive zlostave, jer se u njem neopaža od zločina po §. 93. k. z. neodieljivi pojam samovolje, nego samo po drugih ustanovah zakona kažnjivo prekoračenje vlasti, pripadajuće suprugu da uzdrži kućni red. Zato se je morala uvažiti ništovnica F.-ova, te osuda prvoga suda u onoj točki dokinuti, gdje se F. odsudjuje sbog gore navedena zločina i F. glede toga nevinom proglasiti. Naprotiv priznaje kasacionalni sud u rečenom činu nastavak već prije započete kaznjive zlostave, pa obzirom na trajanje iste, na pokazanu surovost i obzirom na to, da je žena bila noseća, a po tom i većoj pogibelji izvržena, odsudjuje F.-a radi prestupka §§. 413. i 419. k. z. na zatvor od osam dana.

(„G. Halle“).

Zadružni zakon za Krajinu.

Dne 10. ožujka sastali se u Zagrebu pouzdanici, pozvani od c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške upravne oblasti, da izraze svoje želje i nazore o zadružnom zakonu, koji bi se imao u Krajini uvesti. Medju povjerenici bijahu i priznani pravnici gg. dr. Ignjat Brlić, odvjet. u Brodu i vrlo cienjeni naš suradnik g. Mato Ivić, odvjetnik u Zemunu. Pouzdanici razpravljahu kakovih osam dana, pa su se složili u niže sliedećih načelih, koja priobćujemo po „Nar. Novinah“.

„Obstojeće zadruge uzimaju se u zakonitu zaštitu te se za njih uzdržavaju u krieposti dosadašnje norme glede zapta i vodjenja gospodarstva. Glede pravih članova vriedne je spomena, da se ne imaju kao takovi smatrati nezakonita djeca, koje je zadruga dotična samo dužna uzdržavati, ako se po općem gradjanskom zakonu drugi odhranitelj djetetu nenadje.

Od dana, kad ovaj novi zakon u krieposť stupi, ne mogu se nove zadruge inim načinom, nego putem diobe obstojećih zadruga stvarati.

Minimalna mjera zemljišta za zadrugu ustanovljena je za slavonsku Krajinu šest jutara, za gornju ili hrvatsku Krajinu četiri jutra, za kra-

Digitized by Google

jiško primorje tri jutra i budući da se potajne diobe u pravilu onako podieliti imadu, kao što su faktično podieljene, to se neće pri istih na ovaj minimum strogo paziti.

Dok članovi zadruge neprotuslove, smatra se najstariji mužki član kuće gospodarom zadruge, a kad protuslove, biva izbor većinom glasova; on zastupa zadrugu prema svim javnim oblastim, pa će tako biti ovlašten i sudbene i političke odluke primati, koje su se do sada morale svim pravo glasa imajućim zadrugarom — a to su oni, koji su osamnaestu godinu prevalili, — dostavljati, što je u mnogih slučajevih skoro nemoguće bilo, počem su parnice mnogim troškom skopčane, više putih radi nedostatne dostave uništene bile.

Ako koji član, otišav dozvolom na posao, što privriedi, to je njegova svojina.

Ako zadruga što privriedi, to se dieli medju članove na jednake dielove, ali oni, koji su izpod četrnaest godina, dobivaju samo polovicu.

Izstup iz zadruge mogu tražiti mužki samostalni članovi, ali ne za života svoga otca ili matere; nadalje štitnici i skrbnici za malodobnike i skrbljenike dozvolom nadštitničke oblasti.

Kad izlazi koji mužki član iz zadruge, mora ga sliediti ciela njegova uža obitelj.

Svećenici, častnici, činovnici i obrtnici mogu tražiti odpremninu iz zadruge i ovo jim je pravo ograničeno na vrieme od dvie ili tri godine; ako se ovim osobam dade odpremnina, to se imaju nekretnine upisati na otca obitelji, ako li je ovaj umro, na članove njegove obitelji po pravu općega gradjanskoga zakona, u ovu odpremninu ima se uračunati ne samo trošak za izobraženje, nego i trošak, učinjen prigodom nastupa čina ili obrta.

Djevojke, koje se iz zadruge udaju, imaju pravo na običajni miraz.

Kroz desetgodišnju neovlaštenu odsutnost iz zadruge gubi se pravo na zadružni imetak.

Radi običnoga duga dopustiva je ovrha samo na dio onih zadrugara, kojim pripada pravo tražiti odpremu ili diobu, a to su punoljetni, samovlastni mužki članovi bez otca ili matere i pod navedenimi uvjeti svećenici, častnici, činovnici i obrtnici; ako li je dug nastao iz kaznjivog čina, tada svaki član zadruge bez razlike odgovara za taj dug svojim zadružnim dielom.

Osobe, koje poslje ovoga zakona iz zadruge izstupe, neimaju više prava u zadrugu se povratiti.

Zadruga prestaje i ima se ureda radi razriešiti, kad nema više zemljišta u minimalnoj mjeri - i kad u zadruzi neima više ni jednoga mužkoga člana.

Digitized by Google

Na zahtjev svih zadrugara dotično njihovih zakonitih zastupnika može se zadruga vazda razriešiti.

Imetak razriešene zadruge dieli se medju članove zadruge i medju osobe, na povratak ovlaštene.

Molba za odpremu ili diobu predaje se ustmeno ili pismeno občinskomu uredu; nagoda se ima vazda pokušati i samo kad nepodje za rukom, provadja diobu povjerenstvo, sastojeće iz tri občinska viećnika, dva zakleta cienitelja i zakletoga perovodje; po potrebi takodjer po zakletom geometru.

Za kućište mora biti primjeren prostor; oranice i livade nesmiju se ciepati izpod 400 □°, vinogradi ne izpod 200 □°, a šume ne izpod 800 □°, osim u slučaju prieke nužde.

Trošak diobe nosi se razmjerno.

Kotarska oblast odlučuje u prvoj molbi, a glavno zapovjedničtvo u drugoj i zadnjoj molbi.

Ovrhu pravomoćnih odluka izvršuju političke oblasti, po čem će se dosadašnjemu skupocjenomu načinu ovrhe putem sudbenih oblasti doskočiti.

Rok za utoke opredieljen je na trideset dana.

Potajne diobe izvadjaju se u pravilu po faktičnom posjedu, osim ako su malodobnici prikraćeni ili silom potajna dioba izvedena bila, ili ako je komu poslie diobe štogod od njegova diela oduzeto.

Odpremnina i dioba biva na jednake dielove na mužke i ženske članove zadruge; samo malodobne djevojke dobivaju pol diela.

U pravilu izdaje se dio u naravi, u pojedinih slučajevih u novcu procienjene vriednosti.

Književnost.

Katoličko ženitbeno pravo, obzirom na gradjanske zakone.

Napisao dr. **Liebald-Ljuboević**, zač. komornik sv. otca, prisjednik duh. stola, ubožki odvjetnik, bivši profesor crkvenoga prava u Djakovu, sada župnik u Bošnjacih. Drugo izdanje, u Osieku 1878.

Kad pomislimo, da je naša književnost znanstvenimi djeli slabo obilata, jurističnimi napose; moramo g. piscu najprije čestitati, što je riedku sreću doživio, da je sam drugo popravljeno izdanje svoga djela priredio i naučnomu svietu predao.

Ovo djelo pozdravljamo osobito i s obzirom na obstojnosti u monarkiji u obće, na naše napose. Kako imamo u monarkiji dvie ravnopravne države, a u drugoj državi naša domovina Hrvatska i Slavonija svoju autonomiju: tako imademo u monarkiji razne zakone, po kojih se ženitbe i ženitbena pitanja katolika prosudjuju. U Cislajtaniji naime

Digitized by Google

imamo državno ženitbeno pravo, u Ugarskoj obće kanoničko pravo, dočim je u nas ostalo valjano i obvezatno t. zv. konkordatsko ženitbeno pravo, t. j. ono pravo, koje je u sljedstvu konkordata od 18. kolovoza g. 1855. carskim patentom od 8. listopada god. 1856. uvedeno bilo u svoj oňdašnjoj absolutističnoj carevini, nekoliko godina u svih njezinih pokrajinah valjalo, a poslje povraćenoga ustava u Ugarskoj zajedno s konkordatom ukinuto, te obćim ženitbenim pravom (kanoničnim) zamienjeno, u Cislajtaniji državnim ženitbenim zakonom od 25. svibnja god. 1868. iztisnuto. Za razumievanje nedavne prošlosti i sadanjosti nazvao sam navlaš ženitbeno pravo u nas valjano konkordatskim, izrazom najkraćim i po mom mnienju najzgodnijim. Gosp. pisac iztaknuo je doduše, da to pravo valja za nas sve dotle dok se ustavnim putem nezamieni drugim; ali po mom mnienju morao je obširnije i izrazitije razbiti svaku dvojbu o tom, po kojih se zakonih pripadnici Hrvatske i Slavonije jedino i izključivo smiju i mogu valjano ženiti; jer imade kod nas ljudi, koji misle: 1) da mi kao u mnogom političkom obziru svezani s Ugarskom možemo se i po ženitbenom pravu tamo valjanom ženiti; 2) imade jih, koji dvoje o tom, da li je konkordat i u sljedstvu njegovu konkordatsko ženitbeno pravo u vojnoj Hrvatskoj i Slavoniji ikada valjao, a još manje danas, kada ona imade još jednako izniman položaj u monarkiji. Pravniku netreba obširno dokazivati, da zakoni jednom uvedeni valjaju sve dotle, dok se novimi nezamiene; ali baš s obzirom na svećenstvo dušobrižno, preko kojega i drugi državljani hrvatski mogu zaviriti u ovo djelo, morao je gospodin pisac što oštrije iztaknuti zakonito stanovište, s kojega se ženitbena pitanja katolika u našoj dvodielnoj domovini prosudjivati imadu.

G. pisac imao je doista pohvalnu namjeru, dušobrižnomu svećenstvu dati u ruke knjigu savjetnicu u svih ženitbenih pitanjih. Od I. izdanja od god. 1867. mogao se je gosp. pisac uvjeriti, da se je u našoj domovini liepo osviestio znamenit stališ pravnički, koji se živo zanima pitanji pravne struke, a da ovaj stališ imade pravo smatrati ženitbu sa pravnoga gledišta, sa gledišta jurisprudencije, neka nam bude dozvoljeno sliedeće prijateljske opazke iztaknuti.

Ako je g. pisac imao pred očima stališ svećenički, koji hrvatsku knjigu najbolje podupire, onda je opravdano, što je I. izdanja tako malo iztisaka dao štampati, da mu je knjiga jedino u ruke svećenika došla; ali se neda to opravdati što nije drugo izdanje u knjižarsku trgovinu dao, da tako i laik pravnik lakše do knjige dodje.

Nikako se pako neslažemo s g. piscem. što u pripomenku k II. izdanju veli, da je ženitbeno pravo „struka bogoslovnih znanosti“. G. pisac znade dobro iz poviesti izvora i znanosti crkveno-pravne, da se znanost crkveno-pravna počamši od Gratiana (12. vieka) nije sma-

Digitized by Google

trala kao dio bogoslovnih znanosti, kao „theologia practica“, već kao znanost posebna, pak da su se njom bavili najznamenitiji kanonisti svih vjekova kao predmetom jurisprudencije. Premda je crkveno pravo u svojih temeljnih načelih osnovano na teologiji, ipak se je ono uz rimsko pravo razvilo znanstveno najdosljednije i najobilatije kao juristična disciplina. Tako je i sa ženitbenim pravom. Premda je ženitba u svom temelju institucija etičnoga i religioznoga značaja, ipak je i pravna, pravom zaštićena i po svojoj vanjštini za pravne forme sposobna. Makar bogoslovi pisali i pišu traktate o ženitbi, to još neodlučuje o teologičnoj znanosti ženitbenoga prava kao što ni ona okolnost, što je crkva pod gledištem sakramentalne naravi imala svu jurisdikciju glede ženitbe i što se ženitbeno pravo i danas predaje na bogoslovnih zavodih. Crkva je i glede drugih predmeta imala jurisdikciju, koja je po njihovoj naravi državi pripadala; pak dan danas nikomu nepada na um povratiti odnošaje, glede kojih se je crkva s državom nagodila i pogodila već od davna. Napose ženitbeno pravo jest takovo pitanje, pri kom je i crkva i država jednako interesirana: jednoj i drugoj stalo je do toga, da se njihovi članovi radjaju iz sveza valjanih i dopuštenih po božanskih i čovječjih zakonih, i da se te sveze jednom valjano sklopljene, samovoljno ne kidaju. Dok država stoji na kršćanskoj podlozi, ona u bitnosti smatra ženitbu kao i crkva; s toga se baš nebi moglo držati za nesrećo, kad bi kršćanska država svu jurisdikciju glede ženitbe imala: dokaz tomu najbolji Francezka sa svojim gradjanskim ženitbenim pravom, koja je sigurno država eminentno katolička, pak je po njezinih zakonih katolička ženitba sasvim drugačije uredjena, nego n. pr. kod nas.

Što se ekonomije vanjske ovoga djela tiče, imali bi ovo opaziti.

Teologična razmatranja o ženitbi, u obće svaku teologičnu primjesu mogao je g. pisac uzeti kao svećenstvu stvar poznatu ili iz bogoslovnih nauka ili drugih knjiga. Budući je pako gosp. pisac htio čitatelja upoznati i drugimi ženitbenimi zakoni, to bi on zadovoljio toj namjeri po mom mnienju bolje ovako. U tekstu bi imao bio u kratko i jezgrovito razložiti obće ženitbeno pravo, pak na to odmah nadovezati partikularno, u nas valjano pravo po car. patentu od 8. listopada g. 1856. i naputku. U opazkah mogao je spomenuti ženitbene zakone ili bolje ustanove različite od onih za nas valjanih. Tako bi čitatelj na jednom tako rekuć znao, koje pravo valja u Ugarskoj, koje u nas, koje li u Cislajtaniji. Čudan nam je svakako postupak g. pisca, što ženitbene propise za nas valjane najprije u tekstu od rieči do rieči navodi, pak stopram u notah navadja, koji su to paragrafi c. patenta i naputka. Svakako bi bolje učinio, da je jezgru obijuh zakona u tekstu priobćio, pak u dodatku c. patent i naputak (ne samo proglasni ili uvodni patent) naštampao. Djelo nebi tim obsegom naraslo, ali pregled bio bi svakako jasniji.

Digitized by Google

Što se samoga razlaganja tiče, to je ono samo nabrajanje postojećih zakona i naredaba, dakle razlaganje nejuristično, koje se po zahtjevih današnje metode u pravnih znanostih nemože znanstvenim nazvati. Ako djelo o pravnoj znanosti hoće da bude znanstveno napisano, nije dovoljno izbrojiti što valja sada, već kakovo je pravo valjalo prije, koje je faze pojedini pravni institut, pojedino pravno pitanje prošlo, dok se došlo do današnjih pravnih ustanova. Razvijanje pravnih načela jedino historično-filozofičnom metodom dobiva biljeg znanstvenosti. Gosp. pisac može biti uvjeren, da bi takova metoda na ženitbeno pravo uporavljena njemu pribavila ne samo ime praktičnoga već i znanstvenoga kanonista. I čitaocem svećeničkoga stališa nebi manje dobro došla djelo znanstvenije priredjeno. Kad se već piše, neka se po zahtjevih znanosti piše, pak je bolje priznanje od nekolicine nego li od mnogih ako je ono osnovano, ovo nije.

Kako smo se u rečenom ograničili samo na obćenite prigovore, nemožemo se niti u sliedećem upuštati u potankosti.

Tko pozna crkveno pravo u obće, a ženitbeno na pose, ja neznam, hoće li naći u ovom djelu onaj pregled, onu jezgrovitost, koja nam osladjuje čitanje još tako suhoparnih znanstvenih pitanja. Uza svu saviestnost u razlaganju, ne nalazimo sustavnosti niti pregleda u ovom djelu, tako da sam bar ja toga mnienja, da mogu ovo djelo rabiti istom uz druga djela.

Glavnu nauku ženitbenoga prava, nauku o zabranah i zaprekah razlaže g. pisac na zakonskom temelju od §§. 20—50. Čudimo se, da g. pisac još i u ovom izdanju rabi zakonsko ne znanstveno nazivlje. Kako god njem. pravno nazivlje zove impedimenta impedientia „Eheverbothe“, a impedimenta dirimentia „Ehehindernisse“, tako i mi možemo prve zvati „zabranami“ druge „zaprekami“. To su izrazi i dobri i odgovaraju posve pojmu, te su se kod nas već prilično udomaćili.

Što se tiče diobe zapreka u daljnjem razlaganju na zapreke privatnoga i javnoga prava, koje se je držao u I. izdanju, mogao je bolje poprimiti diobu novije literature o ženitbenom pravu, te bi tako i zapreke dobile svoje zgodnije mjesto u pojedinih kategorijah i naši bi pravnici našli onu diobu, koju su navikli nalaziti u njemačkih naučnih knjigah o crkv. pravu. Dioba zapreka javnoga i privatnoga prava odlučna je samo za pitanje o tom „tko je ovlašten pobijati tobožnju ženitbu?“ Ali kada se uzimlje za izhodište bitna potrebština sklapanja ženitbe privola uzajamna (connubia consensu, non concubitu fiunt), onda se odmah ima sasvim druga i shodnosti i znanosti bolje odgovarajuća dioba. Po svojoj diobi g. pisac na pr. priznaje impedimentum impotentiae kao imped. juris publici i privati, dočim po znanstvenoj diobi ta

Digitized by Google

zapreka spada medju one, koje radi naravnoga nedostatka izključuju svaku privolu.

Sve ostalo od §. 50 do kraja namienjeno je poglavito dušobrižnomu svećenstvu. Samo bi još jedno iztaknuli. Imade doduše postupka u raznih pitanjih ženitbenih, ali parnica u pravom smislu neima niti može biti. Radi se ponajprije o tom, da li su valjane zaruke ili nisu, da li je sveza izmedju muža i žene ženitba ili nije. U prvom se slučaju sudi ob eksistenciji zaruka, u drugom ob eksistenciji ženitbe ili o protivnom. Na pose u drugom slučaju radi se o proglašenju ništetnosti. Za ovo je crkva uvela poseban postupak, kojega je potanko razlaganje sasvim umjestno, s toga processus divortialis, vincularis itd. neznače po mom mnenju ništa: svako ženitbeno pitanje imade pri svom riešavanju poseban postupak, a da se kod duhovnih ženitbenih sudova postupa više administrativno nego li po pravnih načelih, to je obćenito poznato. Samo niti ovdje neimamo onoga sustava ni pregleda, što smo ga vikli u znanstvenih djelih o postupku čitati.

Napokon imademo i to još dodati, da je g. pisac slabo izpunio rieč, da je jezik i stil u II. izdanju popravio. Dr. **L. M.**

Viestnik.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva, držana je bila 20. ožujka, po običaju u sveučilištnoj sgradi. Prof. Bresztyenszky čitao je razpravu o pitanju: „Može li biti kr. kot. sud uporavom sudovnika neposredno nadležan u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom?“ Kako je već u posljednjem broju naglašeno, ova rasprava imala se je čitati još mjeseca veljače, nu jer se je bilo sakupilo malo članova, a predmet je takov, da može zanimati pravnike u velikoj mjeri, zaključiše prisutni, da se čitanje odgodi na mjesec ožujak, pošto je vjerojatno, da će se u budućoj skupštini naći veći broj članova. I to se je zaista dogodilo. Malo je skupština, koje bi bile tako dobro posjećene kao ova; medju prisutnimi bijahu i gg. vanjski članovi: dr. Ignjat Brlić, odvjetnik u Brodu i Mato Ivić, odvjetnik u Zemunu. Razprava bila vrlo zanimiva, g. prof. dr. Bresztyenszky dokazivao je na temelju u krieposti stojećih zakona, da se na gore stavljeno pitanje ima niečno odgovoriti, i da prema tomu rjesitba najvišega suda, priobćena u 1. broju „Mjesečnika“ (str. 26.) ne odgovara ustanovam postojećih zakona. — Razpravu donieti ćemo u budućem broju.

U mjesečnoj skupštini, koja će se držati tečajem mjeseca travnja raspravljati će dr. L. Vidrić o pitanju: „Bi li bilo shodno uvedenje zakona o slobodi odvjetničtva?“ Kako je ovo pitanje od velike važnosti; kako se u drugoj polovici austro-ugarske monarkije upravo sada živo razpravlja, nadamo se, da će ono naći i kod nas jednako živi interes, pa bi mogla o njem nastati debata od važnih posljedica; očekujemo bo pouzdano, da se skupština neće zadovoljiti jednostavno tim, da čuje mnenje samo jednoga svojih članova. Vrieme i mjesto buduće mjesečne skupstine oglasit će se običnim načinom u zagrebačkih novinah.

Digitized by Google

— **Novi članovi.** Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg.: Julio Bubanović, vel. župan u Vukovaru; Slavoljub Mihalić, viećnik kr. sudbenog stola u Požegi; Ivan Jozić, kr. kot. pristav u Daruvaru i dr. Ivan Malin, prislušnik u Zagrebu.

— **Zimsko poljeće** završeno je na kr. hrvat. sveučilištu; 4. travnja počimlju na pravo- i državoslovnom fakultetu pravno-povjestni državni ispiti. Kandidata ima 18. — **Ljetno poljeće** počimlje 26. travnja, a dočimlje 31. srpnja. — U ljetnom semestru držat će se na pravo- i državoslovnom fakultetu 23 kolegia sa 81 sat na tjedan, a predavat će 10 docenta.

— **Koliko ima odvjetnika u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji?** U područje odvjetničkog odbora u Zagrebu spada 100 odvjetnika, medju ovimi je 12 kr. javnih bilježnika; u Zagrebu imade (uključivo dr. Andrijević i dr. Zahar) 37 odvjetnika. U području odvjetničkog odbora u Osieku imade 40 odvjetnika, medju njimi 5. kr. javnih bilježnika; u Osieku imade odvjetnika 14.

— † **Franjo Šetinac.** Iz Varaždina dodje nemila viest, da je umro Franjo Šetinac, čestit i savjestan sudac, vrli član prav. družtva. Prijatelj piše nam o pokojniku ovo nekoliko redaka, koje rado priobćujemo. „Franjo Šetinac, vieć. tajnik i namjestnik drž. odvjetnika kod kr. sudb. stola u Varaždinu, rodio se je god. 1830. u Brežcih u Štajerskoj. Gimnazijalne i pravoslovne nauke svršio je u Zagrebu pomoćju svoga strica Franje Šetinca, bivšega poslužitelja kod nadbiskupa Haulika. Stupio je u državnu službu kao vježbenik kod c. kr. zemaljskoga suda u Zagrebu, a zatim je služio kao aktuar kod c. kr. kot. ureda u Krapini. Godine 1861. imenovan bje pristavom kod kr. žup. sudbenoga stola u Zagrebu, a god. 1868. premješten je „ex offo“ u istom svojstvu u Varaždin, jer je u ono vrieme vladalo načelo: po mogućnosti šikanirati značajne domorodce, osobito Slovence, a ne dati im podnipošto promaknuti u višje službe. Istom god. 1871. za vladanja bana Bedekovića promakao se je na mjesto vieć. tajnika kod kr. žup. sudb. stola u Križevcih.

Prigodom organizacije sudb. oblasti godine 1875. imenovan bje kr. kot. sudcem u Ilоku, ali na toj službi zahvali se zbog loša zdravlja još iste godine, te ju zamieni uslied vlastite molbe sa službom, koju je vrsio do smrti, dogodivše se dne 9. ožujka t. g. (Čudno nam je, da pokojnik nije nikako mogao dalje od vieć. tajnika, prem je bio sposoban, savjestan i čestit sudac; a mladi ljudi, koji su još „juš“ učili, kad je on već bio pristavom, već su god. 1875. postali državni odvjetnici, viećnici itd. Ne razumiemo toga. Ured.).

Kako se iz navedenoga vidi, sreća mu nije bila mila, nu pokojnik je bio zadovoljan i vršio je službu svoju neumorno gorljivo; bio je sudac pravedan i savjestan, a kao čestit i pošten čovjek svim, koji ga poznavahu, mio i drag.

— Dr. **Stanko Andrijević** otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u dolnjoj Ilici kbr. 575.

— **Doktorica prava.** Onomadne promovirana je u Lipskom učeća se Ruskinja gdčna. Mihailovna Jewrinova na doktoricu prava. Vele, da se sada bavi proučavanjem hrvatskoga običajnoga prava.

Imenovanja. Milan Babić, do sada c. kr. drž. odvjetnik u Vinkovcih, imenovan je zamjenikom c. kralj. državnoga nadodvjetnika u Zagrebu; Stjepan Tatomirović imenovan je kr. kotar. pristavom u Djakovu; Teodor Malin podžupanijskim perovodjom; dr. Robert Vernić, definitivnim sudb. pristavom kod c kr. krajiškoga odsjeka stola sedmorice; Lacko Domjanić i Ljubomil Tito Babić, perovodnimi vježbenici u obsegu kr. zemalj. vlade; Ivan Radivojević, definitivnim pristavom kod c. kr. sudb. stola u Ogulinu.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1875.

Franjo Sviličić 6 for.

za godinu 1877.

Gjuro Kranjčić 6 for.; Nikola Sigović 3 for.; Gerloci 6 for.; dr. Josip Vuščić 6 for.; Josip Unfogl 6 for.; Antun Križek 6 for.; Gjuro Mihajlović 6 for.; dr. Martin Kengjelić 4 for.; Ljudevit Hergešić 3 for.; Ivan Stefanović 6 for.; Viktor pl. Špišić 6 for.; Vlad. Mažuranić 6 for.: dr. Korcizl 3 for.; Borouvka 3 for.: P. Lukić 3 for.; Ivan pl. Konjiković 3 for.; Ivan Kokić 3 for.: Franjo Barbot 6 for.; Ljudevit Rebraća 3 for.; Josip Majcen 6 for.

za godinu 1878.

Ivan Albrecht 3 for.; Mijo Šafarić 3 for.; Šandor Davila 6 for.; Petar Premuda 6 for.; Fr. Kemenović 6 for.: Josip Muzler, podžupan 6 for.; Panian 3 for.; dr. Stjep. Posilović 3 for.; Svetoslav Gaj 6 for.; Julio Bubanović, vel. župan 6 for.; Slavoljub Mihalić 6 for.

Stečaji. Tomo Tončić, opančar u Karlovcu. — Kr. kot. sud karlovački. — Z. i medj. up. up. im. dr. Ivan N. Novotny, zam. odvj. P. Tkalac. — R. pr. 31. svibnja o. g.

— Jakov Bauer, trgovac u Brodu. — C. k. sudb. stol u Vinkovcih. — Z. i medj. upr. im. odvjet. dr. A. Čalogović, zam. dr. Ignjat Brlić, odvjet. u Brodu. — R. pr. 25. svibnja o. g.

— Rozalija Weis iz Virovitice. — Kr. kot. sud u Virovitici. — Z. m. odvjet. Franjo Solaričck, z. Šime Filipović. — R. pr. 26. svibnja o. g.

— Franjo Horvat, krojač u Osieku. — Kr. sudb. stol osiečki. — Z. i medj. upr. im. odvjet. Nikola Vitković, zam. odvjetnik Muačević. — R. pr. 6. lipnja o. g.

Dignuti stečaji. Bivši nad imovinom Bude Budisavljevića iz Josipovdola, Alojzije i Franciske Grginčević iz Petrovaradina, Adama Trivanovića iz Petrinje i Dragutina Pečaka iz Rieke, otvoreni stečaji dokinuti su odlukami dotičnih nadležnih sudova.

Natječaji. Kod c. k. sudbenoga stola u Vinkovcih ima se popuniti mjesto državnoga odvjetnika. Plaća 1600 for., usljed promaknuća 1800 for., stan u naravi, ili stanarina od 300 for. Molbenice imadu se do 9. travnja predati c. k. državnomu nadodvjetničtvu za hrv.-slav. krajinu.

Ima se popuniti mjesto sudb. pristava kod kr. sudb. stola u Osieku. Plaća 800 for., stanarina 150 for. Molbenice šalju se predsjedničtvu kr sudb. stola u Osiek.

Dopisnica uredničtva.

Velem. g. Fr. Sch. Belovar. Zahvaljujemo liepo na poslanom; priobćit ćemo drago volje.

— G. dr. Gojković u Zemunu. Na vaše pismo sliedi odgovor posebnim pismom.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 5.

Zagreb 1. svibnja 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Al. Egersdorfer: Causa debendi po austrijskom gradjanskom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko. — Dr. **Aleks. pl. Bresztyenszky:** Može li biti kr. kot. sud uporavom sudovnika neposredno nadležan u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom? — **Ivan Pirka:** O razlici prividne služnosti porabe §. 479. o. g. z. od izmoljene posudbe (precarium) §. 974. o. g. z. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — III. Upravno-pravni. — Ob uporabi i djelovanju zakona o dopustu kaznenika. — Književnost. Der Besitz nach dem oesterreichischen Rechte itd. Napisao prof. dr. Antun Randa. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Tuže se neka gg. članovi, da im „Mjesečnik“ dolazi neuredno. Mi smo se uvjerili, da tomu nije krivo naše odpravničtvo. Neka gospoda izvole pogledati kod onoga poštarskoga ureda, koji preuzimlje i predaje im njihove brojeve, možda će tamo naći neurednosti

Mnoge pometnje dolaze i odatle, što gdjekoji član, kad se preseli ili bude premješten, neprijavi toga ni uredničtvu ni odpravničtvu. Da se tomu doskoči, molimo opetovano, da nam se svaka takova promjena obitavališta što skorije priobći.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u sveščićih, obsižućih najmanje 3 arka.

Rukopisi neka se šalju pod adresom: Uredničtvu „Mjesečnika“ u Zagrebu.

U ime nagrade plaća se 20 for. a. vr. od tiskanoga tabaka izvornoga sastavka; a 10 for. a. vr. od štampanoga tabaka prevedenih članaka ili praktičnih slučajeva. Nagrada izplaćuje se sliedećega mjeseca.

Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Za nečlanove stoji na godinu 8 for., odnosno za pol godine 4 for., a za četvrt 2 for.

Slušatelji pravo- i državoslovnih nauka, ako se predplate, dobivaju ga za polovicu gore označene ciene.

Digitized by Google

Digitized by Google

Causa debendi[1]

po austrijskom privatnom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko.

Piše dr. Al. Egersdorfer, kr. sudb. pristav

Odsjek prvi.

Causa debendi u materijalnom pravu.

§. 1.

Tkogod dio svoje imovine na drugoga prenaša, budi da stvori pravo starno, budi da se drugomu obveže, čini to uviek radi stanovite svrhe, inače bi mu volja, koja se u stanovitom pravnom činu izrazuje, bila bezrazložnom t. j. bez najnuždnijega psyhologičkoga temelja.[2]

Tko se drugomu obveže ili mu stvar svoju predaje, mora znati zašto to čini; ili hoće tim da kakovu tražbinu utemelji, da ju plati, da ju učvrsti, ili da izpuni koji uvjet itd.; ili hoće akt čiste liberalnosti dá vrši, t. j. da daruje. Bio broj svih mo-

[1] Ova je rasprava nagradjena sa šest carskih dukata. (Vidi br. 2. „Mjesečnika" o. g. str. 90.). Ured.

[2] Literatura: Gneist formelle Verträge des neueren römisch. Obligationenrechtes. — Savigny Obligationen II. — Schlesinger die Lehre von den Formalkontrakten. — Girtaner die Stipulation. — Heimbach Creditum. — Windscheid die Lehre von der Voraussetzung. — Salpius Novation und Delegation. — Bähr die Anerkennung als Verpflichtungsgrund. — Schlossmann die Lehre von der Causa obligatorischer Verträge. — Hesse Ueber das Wesen und die Arten der Verträge des heutigen röm. Rechtes. — Witte Bereicherungsklagen. — Erxleben die condictiones sine causa. — Voigt die Condictiones ob causam. — Pavliček Žalobe z obohacení. — Dernburg Heidelb. kritische Jahrb. III. str. 496. i sl. — Bruns Zeitschrift für Rechtsgeschichte I. strana 94. i sl. i 118. i sl. — Unger Dogmatische Jahrbücher VIII. str. 179. i sl. — Pavliček u Právniku ročnik VIII. str. 93. i sl. i 135 i sl. — Sr. dalje sistematična djela pandekta: Savigny-a, Puchte, Seufferta, Mühlenbrucha, Sintenis-a i Arndtsa, Windscheida i Vangerow-a, kao i pisce austrijskoga privatnoga prava, prije svega Ungera, onda komentatore: Zeillera, Nippel-a, Winiwartera, Ellingera, Stubenraucha i Kirchstettera; a napokon procesualiste Wetzela i Bayer-a.

Digitized by Google

gućih razloga velik kako mu drago, bez ijednoga nemože se pravni odnošaj utemeljiti.[1]

Tko dio svog imetka na drugog prenaša, može to n. pr. učiniti u namjeri da tražbinu stvori (datum credendi causa), nu ovaj razlog možda je izazvan drugim uzrokom n. pr. da dužniku zajmom pomogne. Prvo je ovdje razlog radi kojega se imetak prenaša, potonje je uzrok (Beweggrund) čina, medju obima postoji znamenita razlika. Uzrok (Beweggrund) pojavljuje se uviek kao čisto duševni čin, razlog pako kao u javni život stupajući moment pravnoga posla. Uzrok teži za tim da bivstvuje u zabiti, razlog da se u javnosti ostvara; uzrok označuje volju, razlog ono na što volja smjera. Razlog je doduše takodjer dio volje i to onaj dio, koji neoznačuje samo nutarnju vriednost iste, već se teži u samom pravnom poslu materijalno ostvariti. Dokle god taj razlog, a možemo ga odsele pravnim razlogom nazvati, u ovom stadiju težnje ostaje, pojavlja se subjektivno (subjektivni pravni razlog). Sliedeć svoju naravnu gravitaciju za objektivnim ostvaranjem prelazi pravni razlog u pravni posao, te se u njem ostvara (objektivni pravni razlog).[2]

Na ovaj način označuje pravni razlog pravnoga posla, tek on ga čini onim što jest, tek on mu pravu boju daje, po njem tek postaje jednostavno davanje ili obećavanje, plaćanjem ili obvezom.

---

[1] Starija teorija kušala je sve moguće pojave pravnoga razloga svesti na tri vrsti, animus credendi, solvendi i donandi Sr. Gneist str. 116. i sl. i l. 65. §. 4. D. ad stc. Trebell. 36. 1. — l. 49. D. de solut. 46. 3. Da je ova dioba nepodpuna (vidi conditionis implendae, dotis constituendae, transactionis causa) priznaje se obćenito sr. Arndts str. 108. op. 2. i str. 377. op. 2. — Unger II. str. 195. op. 25. — Windscheid I. str. 279. op. 1. i Voraussetzung str. 89. — Schlossmann str. 37. i sl. spaja animus credendi i solvendi u jedan animus acquirendi, pa dieli onda samo animus acquirendi i donandi, proti tomu sr. Windscheid I. str. 279. op. 1., koji sa svoje strane razne vrsti cause polag izvora poreda sr. dole §. 8. imenito op. 7.

[2] Naš o. g. z. poznaje sve tri vrsti: Uzrok i subjektivni pravni razlog u §. 901. o. g. z. sravni takodjer sliedeći paragraf i §. 6. op. 1., objektivni pravni razlog §§. 1431—1437. 1447. o. g. z. itd. pa onda isti pod imenom pravnoga naslova (titula) u §. 424., 449. i 480. o. g. z. Nu ni uzrok nije uviek bez juristickih posljedica. U dva slučaja može se on isto tako u pravnom poslu objektivirati, kao i pravni razlog, naime kada se radi o bezplatnih pravnih poslovih §. 901. o. g. z. sravni sliedeći paragraf i dole §. 6. op. 1. i §. 8.

Digitized by Google

Što pako onda, kada se subjektivni pravni razlog nemože objektivirati, kad se nemože u pravnom poslu oživotvoriti? A to je moguće onda, kada pravni razlog sa obstankom stanovitoga dogodjaja ili odnošaja suvisi, koji u zbilji ili nenastupi ili nepostoji ili pako onda, kada propisi zakona ili morala pravni razlog u svom ostvaranju prieče.

Što onda? Onda nastaje pravni odnošaj, ali tako rekuć bez stalnoga značaja, tada nastaje biće, ali nesposobno za obstanak, ono postoji, ali ne onako kao što bi trebalo, ono vriedja svojom eksistencijom.

§. 2.

Koje su posljedice, kada se subjektivni pravni razlog nemože objektivirati ili, drugimi riečmi, kada objektivnoga pravnoga razloga neima?

Poznato je, da se vlastničtvo po o. g. z. neprenaša samo voljom stranaka, već da treba k tomu i predaje stvari (§. 425. o. g. z. sr. l. 20. C. de pactis 2. 3. traditionibus et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur),[1] dotično uknjižbe prava vlastničtva (§. 431. o. g. z.). S druge strane neprenaša se tradicijom kao staro-rimskom mancipacijom i in iure cessiom vlastničtvo formalno, kod nje nije dovoljan obstanak abstraktne volje. Iz same tradicije neda se razabrati, je li tradent htio vlastničtvo prenieti ili je naumio stvar samo u zalog, usufruct, u obće samo u posjed predati. Da li se tradicijom imade vlastničtvo predati, da li ima tradicija polag volje stranaka vlastničtvo stvoriti, to se može razabrati samo iz volje stranaka, stvar u vlastničtvo predati; kod tradicije se dakle mora volja vlastničtvo prenieti temeljiti na valjanom pravnom razlogu u subjektivnom smislu arg. §. 424. o. g. z.[2] — Ali zato nije potrebno da se ovaj subjektivni pravni razlog u istinu u pravnom

[1] Sravni: O znamenovanju cause kod tradicije Randa právo vlastnické dle rakouského práva 1874. str. 107. i sl.

[2] Sr. l. 31. D. de acquir. dom. 41. 1. nonnunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita, si venditio vel justa causa praeceserit sr. Randa str. 109. op. 8. — Bähr str. 14. — Hesse str. 45. i sl. — Vangerow I. 311. op. 3. — Windscheid I. str. 540. op. 15. — Pavličck str. 4. op. 2.

Digitized by Google

poslu ostvara, t. j. da bude pravni razlog objektiviran. Naš o. g. z. zahtieva doduše u §. 424., da tradiciji predhodi valjan pravni naslov (justa causa praecedens-titul), naime pravni posao. Nu da o valjanosti tradiciji predidućega pravnoga posla, t. j. ob obstanku pravnoga naslova prelaz vlastničtva nezavisi, sliedi odatle, što vlastničtvo prelazi i onda, kad neima valjanoga pravnoga naslova n. p. za slučaj §. 1431. i 1174., ili kada je štogod dano na temelju ugovora, navedenih u §. 879. o. g. z. U ovih i u sličnih slučajevih naredjuje zakon, da tradent može ono, što je dao, obligatornom tužbom natrag potražiti. To predpostavlja, da je stvar uzprkos manjkajućega titula u vlastničtvo primaoca prešla, jer bi se tradent inače rei vindicatiom t. j. stvarnom, a ne osobnom tužbom poslužiti morao (sr. l. 12. D. usufr. 7. 9.). Cieli sustav condictia (§. 890., 1048., 1174., 1247., 1256., 1431—1437. i 1447.) osniva se baš na tom, da se stvar bez objektivnoga pravnoga razloga (titula) nalazi u rukuh druge osobe; pa ipak je taj primaoc stvari morao steći vlastnost iste, kad zakon predavaocu nepruža stvarne, već samo osobnu tužbu na povratak stvari (arg. §. 1431. o. g. z. rieči: „može stvar natrag iskati“ — „zurückfordern“).[1]

Što je glede tradicije rečeno, valja i o gruntovnom prenosu vlastničtva. Sr. §. 435. o. g. z. i §. 81. al. b. grunt. red. Nu ni ovdje nije prenos ništetan, kada pravni naslov, što ga isprava navadja, nestoji, već valja i u ovom slučaju condictiom postupati proti onomu, koji je na temelju nepravoga naslova uknjižen bio. Prelazi dakle i gruntovno vlastničtvo kraj neobstojećega pravnoga naslova.[2]

[1] Sr. Randa str. 110. Nasi komentatori ili si protuslove tumačeć §§. 424. i 425. i §§. 1431—1437. o. g. z. ili se nalaze na sasma krivom putu. Tako razlažu Nippel VIII. str. 186. i 187. i Stubenrauch II. str. 544. §§. 1431. do 1437. o. g. z. sasma dobro, dočim kod tumačenja §§. 424. i 425. o. g. z. glede pravnoga naslova zagovaraju krivu teoriju prošloga stoljeća o naslovu i načinu stečenja vlastničtva. Sasma pogriešno Winiwarter V. str. 98. Ellinger str. 623. Pravi nazor zastupaju Unger II. str. 9. op. 30., str. 12. op. 39. Kirchstetter str. 213., Exner Tradition str. 84.

[2] Ova tužba ide na brisanje prava vlastničtva, nu pošto ona narav condictie imade, razlikovati će se od obične tužbe na brisanje prava vlastničtva, koja posjeduje narav rei vindicatie, pa će se u pogledu trećih osoba polag ustanovah §. 155. a ne polag §. 150. gr. reda ravnati, sr. takodjer Randa str.

Digitized by Google

Vidimo, da je kod prenosa vlastničtva obstanak cause u objektivnom smislu nepotreban, ali da vlastničtvo neprelazi kad neima cause u subjektivnom smislu, koja smjera na prenos vlastničtva. Samo subjektivni pravni razlog je od važnosti, a on mora utemeljiti volju smjerajuću na prenos vlastničtva. Pa nije ni potrebno da su bile stranke glede toga subjektivnoga pravnoga razloga sporazumne, ako je samo svaka od stranaka predpostavljala razlog, na temelju kojega se vlastničtvo steći može.

Da nesporazumak u causi nije na uštrb prelazu vlastničtva, sliedi iz ustanove §. 1437. o. g. z., po kom vlastničtvo i onda prelazi, kada je primaoc znao za bludnju predavaoca, t. j. kada je drugu causu predpostavljao (sr. l. 36. D. de acquir. dom. 41. 1.).[1]

K prenosu vlastničtva potreban je dakle subjektivni pravni razlog, pa ako toga neima, nemože se o prelazu vlastničtva ni govoriti; animus tradendi nuždno nam se predstavlja kao animus solvendi, credendi, donandi itd.,[2] ali u pravnom poslu, koji tradiciji predilazi, netreba se ta causa ostvariti, titul ovdje nije potreban.

§. 3.

U prošlom smo paragrafu vidili, da je stvarna tužba izključena, ako se i pravni razlog, na temelju kojega je stvar u vlast-

146., Exner Publicitätsprincip str 70. i Tradition str. 83. i sl. proti tomu Krainz u Gerichtszeitung god. 1868., koji nauku o naslovu i načinu stečenja kod pokretnih stvarih zabacuje, al ju brani za nekretne, tvrdeć da gruntovna prava medju t. z. vezana prava spadaju, koja se jedino na temelju valjana naslova, stupanjem u mjerodavni faktični položaj (massgebender faktischer Stand) to jest uknjižbom steći mogu. Proti Krainzu Randa str. 141. op. 19. Polag Krainza neprelazi dakle uknjižbom vlastničtvo, kada pravni razlog naveden u dotičnoj listini nestoji, jer onda neima valjanoga titula, uknjižba je dakle ništetna, a stari vlastnik može tužbu na brisanje po §. 150. gr reda i proti trećoj osobi podići, koja je u dobroj vjeri u gruntovnicu dalnje koje pravo stekla; polag našeg nazora išla bi, kada pravni razlog nestoji, tužba samo proti neposrednom kontrahentu, nikada pako proti trećoj osobi, koja je stvar u dobroj vjeri u gruntovno stanje na se prenesla.

[1] Ovo je veoma preporno. U vrelih rimskoga prava protuslovi navedenoj l. 36. D. de acquir. dom. 41. 1. (Julian). l. 18. D. de reb. cred. 12. 1. (Ulpian). Sa našim nazorom slaže se većina spisatelja, sr. Vangerow I. str. 568. i sl. — Windscheid I. str. 540. op. 15. i Voraussetzung str. 212. — Hesse str. 57. — Bähr str. 14. — Unger II. str. 9. op. 30. proti našem nazoru Randa str. 110 op. 12. — Hofman (titulus und modus acquirendi) str. 98.

[2] Randa cit. str. 110.

Digitized by Google

ničtvo predana, nije objektivirao. U ovom slučaju ostaju tradentu samo obvezne tužbe na povrat danoga, a to su t. z. condictie.

Temelj ovih tužba je pomanjkanje pravnoga razloga, nemogućnost da se isti u pravnom poslu ostvari i od tuda sliedeće obogaćenje drugoga (§. 1431. „što ga ovaj nije imao pravo od njega iskati", §. 1435 „ako je prestao zakoniti uzrok" sr. l. 66. D. de cond. ind. 12. 6. „quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur revocare consuevit).[1]

Rekli smo gore u §. 1., da se pravni razlog ostvariti nemože, kada s obstankom stanovitoga dogodjaja ili odnošaja suvisi, koji zbilja ili nenastupi ili nepostoji. Amo spada slučaj, kada je nešto dano na temelju neobstojeće obveze (condictio ob falsam causam s. cond. indebiti), ili kada je budući dogodjaj predpostavljen a on nenastupi (condictio ob causam ili condictio causa data causa non secuta) ili napokon kada je predpostavljeni dogodjaj u prošlosti izostao (condictio ob causam finitam).[2]

Drugi slučaj kada se causa ostvariti nemože, biti će onda, kada ju u tom propisi zakona ili morala prieče, naime kada je causa nedozvoljena (condictio ob turpem causam) ili kada ju zakon kao valjani pravni razlog nepriznaje (condictio ob iniustam causam).

Imademo dakle sliedeće vrsti condictia:

I. Condictio indebiti.

---

[1] Obično se kod ovih tužba na prvo mjesto stavlja bezrazložnost obogaćenja sr. Pavličck str. 21—78. i 128 Stubenrauch III. str. 666. — Kirchstetter str. 623. — Istina je, da se ove tužbe na obogaćenju temelje, nu mislim da se neima obogaćenje, već bezrazložnost istoga na prvo mjesto postaviti, jer je obogaćenje nuždna posljedica, kada tko štogod bez razloga ima. Starija teorija (Weber, Glück) stavila je svu važnost na obogaćenje tvrdeć, da se naša tužba na obće pravnoj zasadi, da se nitko na uštrb drugoga obogatiti nesmije, temelji, pozivajuć se na l. 14. D. de cond. ind. 12. 6. naturo aequum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem vidi al. ult. §. 1447. o. g. z. sr. W. Soll Versuche (1833.) I. str. 1. — Zeiller IV. str. 156. — Winiwarter V. str. 103., nu ovo je samo sasma obćenita izreka, koja se mora sa ostalimi mjesti zakona, koja s njom u organicnom savezu stoje tumačiti. Drugoga nazora Nippel VIII. str. 174., koji drži da se naše tužbe na fiktivnom ugovoru temelje.

[2] Sr. Pavličck str. 136.

Digitized by Google

II. Condictio ob causam datorum ili cond. causa data causa non secuta.

III. Condictio ob turpem causam.

IV. Condictio ob causam finitam i ob iniustam causam, koje se obie s ostalimi među gornje vrsti nespadajućimi slučajevi, pod općenitim imenom condictio sine causa razumievaju.

Sve ove tužbe predpostavljaju:

a) da je stvar[1] sine causa u imovinu drugoga stigla;

b) da je ta stvar na uštrb jedne stranke u imovinu druge stigla;

c) da je time imovina drugog povećana.

Zato neima condictii mjesta, dok je oštećenom moguće rei vindicatiu podići, t. j. dok tjelesnu stvar u svom vlastničtvu imade.[2]

I. Condictio indebiti §§. 1431—1434., 1436. i 1437. o. g. z. Ova tužba je osnovana kada tko u bludnji, misleć da je na to obvezan, predpostavljenu dužnost ispuni.

Ova tužba predpostavlja dakle prije svega, da je stvar na drugog prevedena bila u svrsi predpostavljenu dužnost izpuniti (§. 1431. o. g. z.) i to ili platežem (§. 1412. o. g. z.) ili datiom in solutum (§. 1414. o. g. z.) ili drugim kojim načinom n. pr. staru obvezu novatiom (§. 1376. o. g. z.) itd. Ova predpostavljena dužnost može se sastojati iz obveze ili iz kakove druge dužnosti,[3] ali nikad nesmije predpostavljeni vjerovnik pravo na vršenje te dužnosti imati, ona mora da bude indebitum (§. 1431. o. g. z.). Indebitum pako nepredleži samo onda, kada se platac naprosto dužnim drži, dočim dužnost objektivno neob-

[1] Stvar valja ovdje u najširjem smislu §. 285. o. g. z. razumievati, ona se može dakle sastojati u tielesnoj stvari ili u kakovom pravu na stvar, dapače i u samom posjedu sr. Erxleben I. str. 210. u stvaranju obveze, u cesiji, novatiji kakove obveze ili u kakovoj činitbi, u obće u svake vrsti imovinsko relevantnih akta.

[2] Sr. Savigny IV. str. 255. V. str. 564. i sl. „Beide Klagen stehen zu einander in ausschliessendem Verhältnisse." cf. l. 15. D. de R. I. 50. 17. Drugčije naši stariji komentatori kao Winiwarter V. str. 98. Ellinger str. 623., koji tvrde, da u našem slučaju vlastničtvo na primaoca neprelazi, jerbo tobože valjan pravni naslov manjka.

[3] N. pr. dužnost proizticuća iz nasliednoga prava sr. Windscheid II. str. 596. op. 2. Pavliček str. 150. op. 1.

Digitized by Google

stoji,[1] već i onda kada drugomu plati, a ne onomu komu duguje,[2] ili kada na mjesto dužnoga predmeta drugi dade (sravni §§. 1430. i 656. o. g. z. l. 19. §. 3., l. 32. §. 3. D. de cond. ind. 12. 6.) ili kada uvjetni ili inače nestalni dug plaća[3] kao i onda kada kod alternativne obveze više predmeta kumulativno dade,[4] u svakom slučaju platio je indebitum. — Namirena obveza nesmije nikako stati, ma ni kao obligatio naturalis §. 1432. o. g. z. jer je karakteristička oznaka svih naravnih obveza, da se na njihovom temelju doduše tužba podići nemože, ali da se zato valjano namiriti mogu. Zato neće condictii mjesta biti, kada

---

[1] Obveza neobstoji ni onda, kada dužniku exceptio perpetua pripada, sr. l. 26. §. 3. 7., l. 30., l. 32. §. 1., l. 40. pr. §. 2., l. 43. D. de cond. ind. 12. 6. sr. Windscheid II. str. 596. — Erxleben I. str. 92. i sl. — Vangerow III. str. 392. op. 1. br. 1. l. 26. §. 3. h. t. sed si per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat sr. takodjer Pavliček str. 151. op. 2. — Amo spada takodjer slučaj kada je pravomoćno sudjeno, da dužnik nije dužan dug platiti, a on misleć da duguje plati; sr. Unger II. str 674. U rimskom pravu je preporno, da li za slučaj kada je dužnik nepravedno oslobodjen, nepreostaje naturalis obligatio sr. l. 28., l. 60. pr. D. de cond. ind. 12. 6., l. 13. D. quib. modis pign. 13. 6., sr. Savigny V. str. 376. i sl. Vangerow I. str. 304. i sl. Unger II. str. 674. op. 122. — Ako je nješto u bludnji dano pogledom na nagodu, to se može condicirati, ako se bludnja tiče sučanstva osobe ili stvari §. 1385. o. g. z. sr. Pavliček str. 152. op. 1.

[2] Amo spada takodjer slučaj, kada je drugi a ne pravi dužnik, misleć da duguje u svoje ime tudji dug platio sr. Pavliček str. 161. Drugo je kada tko za drugog misleć da je na to obvezan, postojeći dug plati, ovdje neima cond. mjesta, jer vjerovnik neima stvar sine causa (§§. 1431. i 1435. o. g. z.) sr. ob ovom pitanju Windscheid Voraussetzung str. 93. i sl. Schlossmann str. 51. i sl. Erxleben I. str. 153. i sl. Zato nastaje ovdje ipak slučaj condictie, ali medju pravim dužnikom i platcem, jer je prvi sine causa liberiran. Sasma krivo Zeiller IV. str. 157. sr. Pavliček str. 161. i sl.

[3] Sr. §. 1434. o. g. z. l. 16. pr. §. 1., l. 18. de cond. ind. 12. 6. Isto valja i za dies incertus an sr. §. 704. i 904. o. g. z. sr. Zeiller IV. str. 161. i sl. Unger II. str. 89. op. 6. Kirchstetter str. 623. Ako nije dies incertus an već samo quando, neima condictii niti u pogledu interusuria mjesta, jer je očitovanje bezuvjetno l. 79. pr. D. de cond. 35. 1. non conditione sed mora suspenditur; non potest enim conditio non existere §. 1431. o. g. z. — Nu condictii imade mjesta, kada osoba, koja svojom imovinom razpolagati nemože, nedospjeli dug plati §. 1421. o. g. z., al to nije iznimka od pravila §-a. 1434. o. g. z. niti od §. 1432. o. g. z., jer se ova condictia netemelji na bludnji već na tom da plaćajući nije svojom imovinom razpolagati mogao sr. op. 2. na sliedećoj strani.

[4] Sr. §. 907. o. g. z. Ova ustanova neproteze se na slučajeve §-a. 656. o. g. z. sr. Unger I. str. 494. i sl. Nu moguć je i slucaj da ima vjerovnik izbor, onda se neće §. 1436. o. g. z. uporaviti, već će od vjerovnika odvisiti, koju će stvar povratiti.

Digitized by Google

se dug namiri komu „zakon uzkraćuje samo pravo da se utuži (§. 1432. o. g. z.) n. pr. kada se izgubljena igra ili oklada namiri (§. 1271. i 1272. o. g. z.) ili ustmeno učinjeno darovanje ispuni (§. 943. o. g. z.).

Amo spadaju i slučajevi u kojih je tužba samo na stanoviti rok omedjašena, dočim obveza i poslje minuloga roka kao naturalis obligatio dalje traje (sr. §§. 967., 982., 1097. i 1111. o. g. z.).

Isto tako nemože se natrag iskati kada je t. z. neprava naturalis obligatio izpunjena n. pr. kada je zastarjeli dug namiren ili kada se ispuni obveza, koja rad formalnih mana nestoji.[1] Condictio indebiti predpostavlja pako uviek, da bude neobstojeći dug u bludnji namiren (§. 1431. o. g. z.). Bludnja je najvažniji moment naše tužbe, pa je svejedno da li predleži bludnja u okolnostih ili u pravu, svaka bludnja plaćajućeg je kod cond. indebiti od važnosti neglededć na to, da li je eror justus et probabilis ili ne.[2] Zato neima našoj condictii mjesta, kada je plaćajući znao, da dug nepostoji (§. 1431. o. g. z.), u ovom bo se slučaju presumira darovanje.

Drugčije je polag rimskoga prava, gdje mora eror justus et probabilis predležati (sr. l. 9. pr. D. de jur. et facti ignor.

---

[1] U ovih slučajevih nepredleži nat. oblig., jerbo obveza neobstoji više kada je zastarjela §. 1479. i 1483. o. g. z.; drugog je nazora Unger II. str. 37. op. 24. Ovo je u obćem pravu veoma preporno. Našega nazora Vangerow I. str. 232. i sl. Windscheid I. str. 322. op. 5, protivnoga Savigny V. str. 366. i sl. Puchta Vorles. I. str. 217. i sl. i Unger II. str. 37. op. 24. koji tvrdo, da obveza zastarjela kao nat. obl. dalje postoji, treći opeta, Mühlenbruch II. str. 550. i sl. Arndts str. 461. op. 1., a za austr. pravo Pavličck str. 157. tvrdo. da ovdje nat. obl. ali u širjem smislu predleži. — U pogledu formalno nepostojećih obveza sr. Nippel str. 190. i sl. — Ellinger str. 623. i sl., Stubenrauch III. str. 668. — Može se pako plaćeno natrag tražiti, kada osoba plati, koja svojom imovinom razpolagati nemože (§. 1433. o. g. z.) ali se u ovom slučaju neradi o cond. indebiti, već će ili rei vind. ili cond. sine causa mjesta biti sr. Unger II. str. 28. i sl. Pavličck str. 158. op. 1. — Zato se može condicirati kada je maloljetnik nedospjeli dug platio (§. 1421. o. g. z.). ali ni u ovom slučaju nepredleži cond. ind.

[2] Zato imade Kirchstetter krivo kada na str. 668. op. 6. tvrdi, da naša tužba obzirom na §. 875. i 876. o. g. z. samo onda mjesta imade, kada nije platac svojoj bludnji kriv bio sr. takodjer Zeiller IV. str. 156. — Winiwarter V. str. 97. — Unger II. str. 36. op. 19.

Digitized by Google

22. 6. Regula est: juris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere).[1]

§. 4.

II. Condictio causa data causa non secuta.[2] Ako je njetko štogod dao predpostavljajuć stanoviti dogodjaj, koji u budućnosti leži (causa data), a ovaj dogodjaj nenastupi (causa non secuta) može što je dao natrag iskati §§. 1247., 709., 710., 1048., 1064. i 1447. o. g. z. sr. tit. D. de cond. causa data causa non secuta 12. 4. C. de cond. ob causam dat. 4. 6.) pod sliedećimi uvjeti:

1. Razlog, zašto je stvar dana, mora sasma u očekivanom dogodjaju ležati. Očekivani dogodjaj može u tom sastojati, da primaoc nješto učini ili dade, ili da kakova okolnost nastupi, nesmije pako nikada biti nećudoredne naravi (§. 1174. o. g. z.). Da li se taj dogodjaj izrično spomene ili muče očituje, to je svejedno (arg. §. 863. o. g. z.); nu u prvom slučaju nesmije obstanak očitovanja izrično o njem ovisiti, jer bi onda uvjet predležao (§. 696. o. g. z.); u potonjem pako nebi dostatno bilo ako bi samo uzrok predležao (§. 901. o. g. z.).[3]

2. Očekivani dogodjaj mora da izostane. Taj dogodjaj može mnogovrstan biti: Tako se može condicirati što je na temelju darovanja mortis causa (§. 956. o. g. z.) dano (ali samo onda kada se darovatelj nije odrekao opozvati darovanje), kada obdareni prije smrti darovatelja umre (§§. 536. i 545. o. g. z.), nadalje donatio propter nuptias, kada nedodje do braka (§. 1247. o. g. z.), miraz u istom slučaju (§. 1217. i 1265. o. g. z.), isto tako može se natrag iskati obveznica, ako očekivani zajam nebude

[1] Sr. takodjer l. 9. §. 5. D. de jur. et facti ignor. 22. 6., l. 10. C. de iur. et facti ign. 1. 18. Uzprkos tomu je ovo pitanje u rimskom pravu preporno sr. Mühlenbruch Archiv II. str. 419. i sl. Gospodujući nazor izključuje redovito eror juris sr. Windscheid II. str. 598. i Sintenis II. str. 52. i sl. Bähr str. 72. i sl.

[2] Ova tužba zove se takodjer cond. ob causam datorum i cond. ob rem dati re non secuta sr. Pavliček str. 171.

[3] Razložili smo gore odnošaj izmedju uzroka i razloga (§. 1. op. 3.). Odnošaj izmedju razloga ili bolje da rečemo predpologe (Voraussetzung) i uvjeta sastoji se u tom, da uvjet očitovanje volje od stanovitog dogodjaj odvisnim čini, dočim kod razloga očitovanje formalno t. j. voljom stranakah obstoji, ali materijalnoj pravnoj volji njihovoj neodgovara sr. dole §. 6. op. 1. i §. 8.

Digitized by Google

izplaćen (§§. 1001. i 1435. o. g. z.) ili namira, kada predpostavljena izplata duga neslidi (§§. 1426. i 1435. o. g. z) ili ako si je tko za slučaj da suugovarajuća stranka neispuni obveze, pridržao da može odustati od pogodbe (lex comissoria §. 919. o. g. z.) itd.[1]

Nu dva su slučaja osobito važna, kada je naime nešto dano nalogom ili tim, da primaoc predavaocu sa svoje strane opet štogod dade.

U prvom slučaju konkurira sa condictiom doduše tužba na izpunjenje naloga, ali samo u toliko, u koliko predavatelj ima interesa da se nalog izpuni[2] ili u koliko bi treća osoba, koja ima takov interes, kod stvaranja dotičnoga ugovora sudjelovala (l. 3. C. de don. quae sub modo 8. 55., arg. §. 881. o. g. z.) ili pravodobno o tom ubavještena bila (arg. §. 1019. o. g. z.).[3]

Samo u ovih slučajevih, a valja jih iznimkom smatrati, može se primaoc siliti da izpuni nalog, dočim u ovih i u svih ostalih predavaocu naša condictia služi.

§. 709. o. g. z. ustanovljuje, da se takov nalog smatra kao uvjet razvezujući. Na temelju toga tvrdi Unger II. str. 227., da može condictiom i rei vindicatio konkurirati. Nu po mom mnenju sasma krivo; jer onaj, komu se stvar pod razvezujućim uvjetom predade, postaje vlastnik (§. 708. u savezu sa §. 613. o. g. z.) doduše omedjašen sa pravom onoga, komu ima stvar pripasti kada uvjet nastupi. Nu to omedjašenje može imati samo obligatornih posljedica, dakle samo obligatornu tužbu na povratak stvari, t. j. condictiu utemeljiti. Vlastničtvo dade se doduše prema naravi svojoj stvarnimi pravi ograničiti, nikada pako u biću svom tako promieniti, da slabije postane, pa samo kraj stanovitoga stanja stvari obstoji, inače se pako u ništa razpline. Ta vidili smo gore u §.-u 2., da traditio formalno vlastničtvo

---

[1] Pregled običnih po našem zakonu amo spadajućih slučajeva vidi kod Pavličke str. 181. i sl.

[2] Sr. Unger II. str. 226. — Windscheid I. str. 282. — Savigny Obl. II. str. 79. i sl. — Pavlicek str. 183. op. 5.

[3] Sr. Pavlicek str. 183. op. 5.

Digitized by Google

prenaša, da ga prenaša bez obzira, da li se prava volja tradenta ostvara ili ne. S toga moramo reći, da rezolutivni uvjet a po tom i nalog, neprieči prenosu vlastničtva, pa da se kraj izostala dogodjaja stvar ima uviek condictiom iskati.[1]

Vidimo po tom, da u našem slučaju ima mjesta condictio, pa da se može samo iznimno na izpunjenje naloga tužiti; a sada nam se valja obazrieti na drugi slučaj, kada je naime štogod dano tim, da primaoc predavatelju sa svoje strane opet što dade.

Ovaj je slučaj prvomu veoma srodan, samo što je ovdje pravilo ono, što smo gore iznimkom nazvali. Pravilno se imade ovdje tužiti na izpunjenje, a iznimno samo našom tužbom postupati (§. 919. sr. §. 1447. o. g. z.). Ovo stanje stvari puka je posljedica historičkoga razvoja. Rimsko pravo razlikuje datio ob causam i datio ob rem. Kada je nešto ob rem dano, valjala je uviek obveza samo za onoga, koji je stvar primio, tako da je onaj koji je stvar dao, neprimiv uzdarja, tako dugo dano condicirati mogao, dok sa svoje strane nebi ništa primio. Datio ob rem utemeljila je samo condictiu. Pa kada je ovom condictiom tekom vremena i actio praescriptis verbis na izpunjenje konkurirati začela, trebalo je jošte uviek snažnoga upliva kanoničkoga i njemačkoga prava, dok je početkom osamnaestoga stoljeća ova actio praescriptis verbis na izpunjenje prevagu nad condictiom

---

[1] Da li rezolutivni uvjet stvarno ili, kako mi tvrdimo, samo osobno djeluje, to je doduše i u rimskom i u austrijskom pravu preporno sr. Windscheid I. str. 254. op. 3. — Czyhlarz Resolutivbedingung str. 52. i sl. — Vangerow I. str. 150. — Fitting Zeitschrift für Handelsrecht II. str. 255. i sl. — Unger II. str. 78. op. 76. — Sav prepor proizlazi, čini mi se iz raznoga shvaćanja naravi rezolutivnoga uvjeta. Unger II. str. 65. op. 30. tvrdi da razvezujući uvjet neobstanak (Nichtexistenz) pravnoga posla uvjetuje, te da uslied toga razvezujući uvjet isto tako kao i odgadjajući pravnom poslu inhärira sr. k tomu Brinz str. 146. i sl. — Wendt bedingtes Rechtsgeschäft str. 2. i sl. Polag našega pako mnenja stvara razvezujući uvjet samo slučaj, pod kojim pravni posao prestaje obstojati sr. l. 2. pr. D. de in diem add. 18. 2. Quoties fundus in diem addicitur, utrum pura emtio est sed sub conditione resolvitur. Ovog nazora je većina spisatelja: Chyhlarz str. 23. i sl. — Ihering Jahrb. X. str. 544. i sl. Scheuerl Nebenbestimungen str. 110. i sl. — Windscheid I. str. 236. op. 6 opeta drugačije u svom spisu: Wirkung der erfüllten Bedingung (rukopis) str. 24. Naši komentatori sute ob ovom toli važnom pitanju mramorkome.

Digitized by Google

dobila tako, da se od sada tako dugo na izpunjenje tužiti mora, dok se obveza ispuniti može.[1] Tim procesom postade iznimkom što je do sada bilo pravilom.

Na tom stanovištu stoji i naš o. g. z. u §. 1447.[2]

Vidili smo najglavnije slučajeve, u kojih ima našoj tužbi mjesta, u svih sastoji se causa iz buduće okolnosti, koja se predpostavlja i koja, kada nenastupi, utemeljuje našu tužbu. Pa pri tom je svejedno, da li je predpostavljeni dogodjaj izostao krivnjom primaoca ili slučajem[3] ili krivnjom treće osobe (§§. 709. i 901. sr. §. 699. o. g. z.), dakle i predavaoca samog, ako rad toga polag običnitih ustanova ob izpunjenju ugovora neodgovara.[4]

§. 5.

III. Condictio ob turpem causam. Osobiti slučaj cond. ab causam datorum predleži, kada se causa futura zato neostvara, jer se nemože, jer ju zakoniti propisi u ostvaranju prieče, a to je onda kada je causa turpis.

Ako je komu štogod dano predpostavljajuć budući dogodjaj, pa ako je primanje (ne davanje) pod ovom predpostavom nedopušteno,[5] onda se može dano condictiom natrag iskati, bez obzira

---

[1] Vidi poviest naše dogme kod Erxlebena II str. 463. i sl. sr. takodjer Pavliček str. 173. op. 4. - Vangerow III. str. 406. i sl. Windscheid II. str. 604. i sl.

[2] S toga mislim da je krivo kada Pavlicek str. 186. tvrdi, da nije tužba §. 1447. o. g. z. cond. caus. dat. caus. n. secut., već cond. sine causa. Sine causa je doduše da primaoc stvar u rukuh ima, al zašto? Zato jer causa secuta nije. Ta sve condictie su sine causa u širjem smislu. Za naš nazor govori svakako historički razvoj. Tuzba §. 1447. o. g. z. razvila se je iz rimske cond. ob poenitentiam dotično cond. caus. dat. caus. non secut. pa koliko je goder historički razvoj krug tužbe suzio u onom slučaju, u kojem je praktičnom ostala naime u slučaju § 1447. o. g. z., vadi ona koren svoj iz cond. caus. dat. caus. non. secut.

[3] U rimskom pravu je to preporno sr. Vangerow III. str. 406. op. 2. — Windscheid Voraussetz. str. 179. i sl. - Erxleben II. str. 386. i sl. — Savigny IV. str 282. — Witte str. 104. i sl. Kao pravilo može se uzeti, da je condictia izključena, ako je predpologa, koja na to smjera, da primaoc nješto čini ili dade slučajno izostala sr. Pavliček str. 175. i sl.

[4] Sr. o tom Zeiller II. str. 667. — Kirchstetter str. 345. op. 9. — Unger II. str. 67.

[5] Naš o. g. z. navadja izrično samo ovaj slučaj, nu bez dvojbe valjat će isto i onda kada je primaoc jedino ovim podavanjem bio primukan da čini što je po zakonu i onako učiniti dužan sr. l. 2. §. 1., l. 4. §. 4., l. 9.

Digitized by Google

na to, da li je predpostavljeni dogodjaj nastupio ili ne (§. 1174. o. g. z. druga polovica sr. D. de cond. ob turpem s. injustam causam 12. 5. — C. de cond. ob turpem caus. 4. 7. — C. de cond. ex lege et sine causa vel injusta causa 4. 9.).[1]

Primanje a ne davanje mora nedozvoljeno biti. Zato neima tužbi mjesta, kada je podavanje samo nedopušteno (§. 1174. o. g. z. prva polovica).

Kao što se ob turpem causam dano condicirati može, tako je za slučaj kada je što ob turpem causam obećano, tužba na izpunjenje izključena. Al ovdje postoji razlika, dočim je condictia izključena, kada je davanje takodjer nedozvoljeno, nemože se ni u ovom slučaju na izpunjenje obećanja tužiti sr. l. 5. C. de cond. ob turpem caus 4. 7. Djelo nedozvoljeno pako je onakovo, koje se opire sigurnosti ili dobrim običajem, ili koje je zakonom izrično zabranjeno (arg. §. 26. al. ult. o. g. z.).

(Dalje sliedi.)

Može li biti kr. kot. sud, uporavom sudovnika, neposredne nadležan u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom?

Piše prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky.

(Čitano u mjesečnoj skupštini „parničkoga družtva" 20. ožujka o. g.).

U prvom broju „Mjesečnika" t. g. priobćen je pod naslovom „K §. 42. sudovnika" praktičan slučaj, koji nam dade povoda, da stavimo gore navedeno pitanje. U priobćenom najme slučaju riešili su isto kr. grad.-deleg. kot. sud u Zagrebu i kr. banski stol niečno, kr. stol sedmorice usuprot jestno.

Upitni slučaj riešen je jošte prije nego li je stupio u kriepost zakon od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih (Sbornik br. 87.), pa se riešitba kralj. stola sedmorice pozivlje u svojih

---

pr. D. de cond. ob. turp. s. iniust. caus. 12. 5. — Unger II. str. 84. op. 97. — Savigny III. str. 176. — Pavliček str. 189. — Vangerow III. str. 408.

[1] Preporno je, da li polag cond. ob turpem causam postoji jošte posebna condictio ob injustam causam sr. Vangerow III. str. 904. — Arndts str. 549. — Voigt str. 554. i sl. — Glück Pand. kom. XIII. str. 50. i sl. — Po našem zakonu ili je svrha zabranjena, onda predleži cond. ob turpem caus., ili samo zakonom kao causa nepriznata, onda prelazi tužba u cond. sine causa sr. takodjer Pavliček str. 193.

Digitized by Google

razlozih na ministarsku naredbu od 26. svibnja 1860. (d. z. l. br. 130.) i na §. 42. sudovnika. Pošto ova ministarska naredba neima više valjanosti, nebi imalo ni praktične važnosti, da se upitna riešitba kr. stola sedmorice sada podvrgne kritici sa stanovišta rečene ministarske naredbe.

Ali obstoji drugi praktični razlog, s kojega scienim, da valja govoriti o pitanju gore stavljenom?

Spomenuta riešitba našega najvišjega suda probudila je u pravničkih krugovih veću pozornost, pa je vjerojatno, da će biti stranaka, koje će pozivno na analogiju i na tu riešitbu, podnašati uporavom §. 42. (ili ikojega drugoga §.-a, koji dozvoljuje posebnu podsudnost) sudovnika kod kr. kot. sudova tužbe, koje bi po svojoj naravi i po svoti petita spadale pred mjestni sud.

Neće dakle biti sasvim suvišno, progovori li tko o gore-stavljenom pitanju sa gledišta sada valjajućih zakona o mjestnih sudovih i o maličnom postupku.

Sudovnik od 16. veljače 1853. (d. z. l. br. 30.) ustanovljuje obširno i izcrpivo nadležnost sudova u gradjanskih parbenih i neparbenih poslovih; nu naravno je, da je zakonodavac ovim zakonom hotio i mogao ustanoviti nadležnost za one sudove, koji su u vrieme kada je stupio u kriepost sudovnik jur postojali, i za one parnice, za koje bijaše jur tada izdan postupnik.

Poznato je, da je izdano nakon nastupa krieposti sudovnika, više zakona i naredaba, zasjecajućih u parbeno pravo, imenito i u ustrojstvo novih sudova i pojedinih vrsti postupka. Na ove kasnije zakone i naredbe može se sudovnik samo onda uporavljivati, ako neima u njih nikakovih ili ne izcrpivih ustanova o nadležnosti, i ako to neizključuje naročito ili muče izražena volja zakonodavca. S toga je naravno, da se neće sudovnik rabiti n. pr. u parnicah iz uporabnih pogodbah, koje se imadu razpravljati po ministarskoj naredbi od 17. prosinca 1858. (d. z. l. br. 234.); usuprot pako ustanoviti će se po sudovniku nadležnost u t. z. mandatnom postupku na temelju ministarskih naredaba od 21. svibnja 1855. (d. z. l. br. 95.) i od 18. srpnja 1859. (d. z. l. br. 130.).

Digitized by Google

Za parnice, koje razpravljaju i riešavaju kr. kotarski sudovi u maličnom postupku po zakonu od 3. listopada g. 1876. (Sbornik br. 88.) rabiti će se sudovnik samo da se ustanovi relativna nedležnost, pošto je absolutna točno ustanovljena §§. 1—3. rečenoga zakona, i to toli positivno kao i negativno.[1]

Da vidimo sada, upliva li sudovnik na oznaku nadležnosti u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom?

Kad je sudovnik izdan i u kriepost stupio, nebijaše jošte kod nas mjestnih sudova, a kad su ovi uvedeni, označio je zakonodavac točno njihovu nadležnost; i to imenito u jur spomenutom zakonu od god. 1876. §§. 21—25. §. 21. označuje one gradjansko-pravne prepore, koji se imadu razpravljati i riešavati pred mjestnimi sudovi, a ti su:

1) prepori o novčanih svotah, nenadilazećih bez kamata i uzgrednih pristojba, u gradovih 100 for., a u ostalih občinah 30 for., dotično 60 for.;

2) prepori o pokretninah ili osobnih činitbah, „ako se tužitelj izrikom ponudi, da je pripravan mjesto njih primiti takovu novčanu svotu".

Traži li tužitelj samo obrok, ostatak ili pako kamate od takove tražbine, koja u svojoj cielosti nadilazi gorespomenute svote, tada će mjestni sud po §. 22. samo onda nadležan biti, „ako tuženik priznaje pred sudom tužiteljevo pravo na cielu tražbinu ili na ročište nedodje".

§. 23. označuje taksativno one pravne prepore, za koje nemogu mjestni sudovi nikako nadležni biti, imenito „ni onda, ako su stranke i pripravne njihovoj se odluci podvrgnuti". A to su prepori gradjansko-pravni o većih novčanih svotah, nego li su one, navedene u §. 21., zatim tražbine iz rudarskih i mjenbenih poslova, tužbe realne, izlučne i one o smetanju posjeda, prepori iz pravnih poslova, glede kojih je uveden mandatni postupak i napokon tužbe iz uporabnih pogodba, već ako idu jedino na to, „da se utjera uporabnina". Ta tri paragrafa ustanovljuju

[1] Vidi dr. Dominik Ullman, das Bagatellverfahren str. 12. (2. izdanje); dr. Marian Derončin, tumač zakonu od 3. listopada 1876. o maličnom postupku, str. 33.; sr. i „Mjesečnik" br. 8. god. 1877. str. 391.

Digitized by Google

dakle izcrpivo absolutnu nadležnost mjestnih sudova, i to tako pozitivno, kao i negativno, označujuć pravne prepore, koji se imaju, t. j. moraju i one, koji se nesmiju razpravljati i riešavati pred timi sudovi.

Obzirom na te izcrpive i jasne propise zakona neima dvojbe, da se sudovnik neima nikako uporavljivati za oznaku absolutne nadležnosti mjestnih sudova. Relativnu nadležnost pako ustanovio je zakon u §. 24. i to tako, da se ista ravna po prebivalištu tuženika, dakle po istoj okolnosti, koja opredieljuje i po sudovniku t. z. obću podsudnost.

Dočim naš sudovnik ustanovljuje povrh te obće još i više slučajeva posebne podsudnosti, i to stranom tako, da ova u nekih slučajevih obću sasma izključuje, u drugih pako ostavlja tužitelju da bira medju posebnom i obćom, to poznaje zakon o mjestnih sudovih §. 24., samo jedan i to elektivno postojeći slučaj posebne podsudnosti, propisujuć, da se mogu putnici i osobe, boravećе „privremeno“ u kojoj obćini, kod mjestnoga suda iste tužiti glede obveza, koje su u toj obćini preuzele, ili koje su nastale iz oštećenja, počinjenoga u toj obćini.

Napokon §. 25. popunjuje prediduća 4 paragrafa, označujuć one pravne subjekte, koji se nemogu niti u preporih, označenih §§. 21. i 22. ili pred nijednim mjestnim sudom utužiti, ili barem ne pred onim, koj bi bio po §. 24. kao forum domicilii nadležan. Iz §. 24. sliedi, da se neima rabiti sudovnik niti za oznaku relativne nadležnosti u parnicah, koje spadaju po §§. 21. i 22. upitnoga zakona pred mjestni sud, imenito niti one ustanove sudovnika, koje označuju t. z. posebnu podsudnost, i koje nebi bile izključene po naravi parnicah, spomenutih u §§. 21. i 22., kao n. p. ustanove o nadležnosti u izazovnih tužbah, protutužbah, parnice iz vodjene uprave i „sud ugovora“.

Da je hotio zakonodavac dopustiti uporavu sudovnika za oznaku nadležnosti u parnicah, koje spadaju po svojoj naravi i svoti pred mjestni sud, tada nebi bio stvorio taj §. 24., (kao što nije uvrstio u zakon o malič. post. propisa o relativnoj podsudnosti) a svakako nebi bio unj uvrstio i onu ustanovu, koja dozvoljuje jedini slučaj posebne podsudnosti, onaj najme po boravištu.

Digitized by Google

Razlozi, s kojih su svi ostali slučajevi posebne podsudnosti, dozvoljeni sudovnikom, u zakonu o mjestnih sudovih izključeni, jasni su stranom iz ustrojstva tih sudova, stranom pako iz svrhe, koja se imade tim zakonom polučiti.

Kriterija svih, §. 24. izključenih slučajeva posebne podsudnosti, nisu onako jednostavna i svakomu nepravniku — koji sačinjavaju pretežnu većinu sudaca kod mjestnih sudova — shvatljiva, kako kriterija prebivališta ili boravišta.

Zakon o mjestnih sudovih ima pružati žiteljstvu tu blagodat, da mu se one parnice, koje nastaju obično medju susjedi, iz najjednostavnijih, svagdanjih pravnih odnošaja, čim jeftinije i brže riešavaju, a posriedno, da se kotarski sudovi nepreobterete i onimi poslovi, kojih se riešenje može povjeriti i sudcem — nepravnikom, kojim su poznate lokalne okolnosti i običaji.[1]

Oboje će se pako postići tim laglje, čim strože izključuje zakon svaku komplikaciju iz pitanja o nadležnosti, čim konsekventnije izvadja ono staro i jasno pravilo parbenoga prava „actor sequitur forum rei," makar da je to u pojedinih slučajevih za gdjekojega tužitelja, udaljenoga od tuženikovoga suda, i tegotno.

Iz do sada spomenutoga sliedi:

1) da se stanoviti gradjansko-pravni prepori (ako se nerabi prisega kao dokazno sredstvo) moraju pred mjestnimi sudovi razpravljati i riešavati;

2) da je zakon od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih (Sbornik br. 87.) točno i izcrpivo označio toli te prepore, koli i onaj mjestni sud, koji je u takovom konkretnom preporu nadležan; pa iz obojega sliedi, naravno;

3) da nemože kr. kot. (grad.-deleg. kot.) sud niti uporavom propisa sudovnika od 16. veljače 1853. (d. z. l. br. 30.) o posebnoj podsudnosti postati nadležnim za upitne prepore, samo zato, jer mjesto, označujuće posebnu podsudnost, leži izvan občine, u kojoj tuženik prebiva.

---

[1] Vidi dr. M. Derenčin, ibidem str. 7.

Digitized by Google

Taj nazor, crpljen iz slova i duha zakona o mjestnih sudovih, podkriepljuje takodjer i zakon od 3. listopada 1876. o maličnom postupku (Sbornik br. 88.).

Po §. 1. toga zakona pripada kr. kot. kao maličnim sudovom dvovrstna nadležnost, neposredna i posredna naime.

Prvu vrše u gradjansko-pravnih preporih o novčanih svotah, — dotično o pokretninah i o osobnih činitbah, ako je tužitelj pripravan mjesto njih primiti novčanu svotu — do 100 for. bez kamata i uzgrednih pristojba „u koliko po ustanovah o nadležnosti mjestnih sudova (§. 21. zakona o mjestnih sudovih) nespadaju k nadležnosti mjestnih sudova;

druga pako, posredna, pripada jim „usljed pritužba proti osudam mjestnih sudova“ u parnicah, „koje su po zakonu o mjestnih sudovih isti nadležni razpravljati i riešavati.“

Napokon dokazuje izpravnost toga mnenja i §. 90. zakona o maličnom postupku, koji se proteže na postupak usljed pritužba proti osudam mjestnih sudova, te glasi doslovce ovako: „ako kr. kot. sud obnadje, da mjestni sud nije bio nadležan riešavati parnicu, ukinuti će osudu, te ureda radi povesti postupak samo u onih slučajevih, u kojih je nadležan po maličnom postupku“.

Tako sliedi takodjer iz tih dvajuh paragrafa nedvojbeno, da kr. kotarski kao mališni sudovi nisu nikada nadležni neposredno razpravljati gradjansko-pravnih prepora, koji spadaju po §§. 21. i 22. zakona mjestnih sudovih pred ove, imenito da jih na to neovlaštuju ni uporava propisa sudovnika o posebnoj podsudnosti.

Da je zakonodavac hotio dozvoliti, da se može uporavom spomenutih propisa sudovnika tužba do 100, 60 ili 30 for. podići neposredno pred kr. kot. kao maličnim sudom, tada nebi i u zakonu o maličnom postupku bio tako naglasio nadležnost mjestnih sudova, te se nebi bio naročito pozvao na §. 21. zakona o mjestnih sudovih; ili bi pako bio naročito dodao §§. 1. i 90. zakona o maličnom postupku, da mogu kr. kot. kao ma-

*

Digitized by Google

lični sudovi neposredno razpravljati i riešavati upitne gradjansko-pravne prepore onda, kad bi uporavom sudovnika bila utemeljena takova posebna podsudnost, koja se, kao što gore razložih, sbog §. 24. zakona o mjestnih sudovih nemože na o v e protegnuti.

Ponješto sličnu ustanovu nalazimo i onako u §. 14. lit. b) sudovnika, koja dozvoljuje naročitim dodatkom „u koliko nepripadaju sudu osobitom" te pozivljuć se na §. 31. i sliedeće, da se u slučajevih posebne podsudnosti, fiskus, duhovne i svjetovne občine itd., koje podpadaju kao tuženici u slučajevih, u kojih valja obća podsudnost, samo sudištem I. molbe, tuže i pred kotarskim sudom.

Ako bi se već imao sudovnik analogno rabiti, da se rieši gore stavljeno pitanje, moglo bi se to učiniti samo onom ustanovom posliednje izrieke §. 46., koja nedozvoljuje strankam takovih pogodba, po kojih bi se imale razpravljati parnice, spadajuće po zakonu pred kr. kotarske sudove, pred sbornimi sudovi.

U toj je ustanovi jasno izražena namjera zakonodavca, da nemogu stranke niti sporazumno prorogirati sudove višje kategorije; tim manje može postati nadležnim sud više kategorije jedino s toga, što je tužitelj, imajući birati medju občim i posebnim sudom, odabrao ovaj, a kriterija posebne podsudnosti nemogu se rabiti na sud niže kategorije (mjestni sud).

Ali ni za riešenje ovog pitanja o prorogaciji nije nam treba istom sudovnik analogno rabiti, jer §. 3. zakona o maličnom postupku veli sasma točno, kada mogu stranke i pod kojimi uvjeti razpravljati one parnice pred timi sudovi, koje nespadaju po samom zakonu pred iste; moguće je to samo glede parnica o v e ć i h novčanih svotah do najvišjega iznosa od 500 for.

Zakonodavac je dakle obimi upitnimi zakoni od 3. listopada 1876. točno opredielio nadležnost mjestnih i kr. kotarskih kao maličnih sudova, i to tako, da je toli neposredno po samih tih zakonih, kao i posredno, uslied sporazumljenja stranaka, posve izključena mogućnost, da se razpravljaju i riešavaju parnice, doznačene mjestnim sudovom, neposredno po kr. kot. kao maličnom sudu. G. dr. M. Derenčin, bivši izvjestitelj saborskoga odbora, koji je razpravljao osnove obajuh tih zakona, i član vladinoga

Digitized by Google

enquetnoga povjerenstva, zastupa takodjer na više mjestih svojega „Tumača k zakonu o maličnom postupku“, ovdje izražene nazore.

A kakove bi bile praktične posljedice, kad bi stojalo, da mogu kr. kot. kao mališni sudovi postati uporavom sudovnika neposredno nadležni glede prepora, doznačenih mjestnim sudovom? Na to možemo u kratko odgovoriti, da bi se, osobito u gradovih, kr. kot. sudovi tako preobteretili poslovi maličnoga postupka, da jih nebi mogli — kako je to zakon propisao — brzo riešavati ili bi mogli samo onda, kad bi se znatno povećalo osoblje, sposobno suditi u maličnom postupku.

Uzmimo upravo obzirom na slučaj, saobćen u 1. broju o. g. „Mjesečnika“, ovdašnji kr. grad.-deleg. kot. sud.

Ako bi se mogli razlozi spomenute odluke kr. stola sedmorice smatrati utemeljenimi i na zakonih od 3. listopada 1876. o mjestnih i o maličnih sudovih, tada bi bio rečeni kot. kao mališni sud nadležan skoro za sve tražbine do 100 for., što jih imaju ovdašnji trgovci i obrtnici proti svojim ma gdje stanujućim mušterijam; jer su obično svi računi „plativi u Zagrebu“.

Istina je, da bi to bilo povoljno po tužitelje, ali bilo bi nepovoljno za sam rečeni sud, nepovoljno za tuženike, — a svaki trgovac i obrtnik imade po više njih — nepovoljno napokon i za druge stranke, kojih bi poslovi zapinjali usljed preobterećenja suda. Svi ti obziri pako nemogu se bez skrajne nužde nikako zapostavljati obzirom na udobnost tužitelja.

Mislim da je uvodno postavljeno pitanje dovoljno obrazloženo, te da se može na nj odgovoriti: da danas, uporavom sudovnika nemogu biti neposredno nadležni kr. kotar. kao mališni sudovi u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom; te parnice imadu se razpravljati i riešavati izključivo pred mjestnim sudom, i to onim, u kojega obsegu tuženik prebiva, dotično boravi.[1]

[1] Braneć ovo mnenje sa gledišta postojećega zakona, priznajem, da je isti za gdjekojega tužitelja, koj imade dužnika u udaljenih občinah, vrlo tegotan; zato da se povede rieč de lege ferenda, ja bih zastupao stanovište, da valja razširiti relativnu nadleznost mjestnih sudova u toliko, da se može tužba podnieti i pred onim mjestnim sudom, u kojega je obsegu mje-

Digitized by Google

O razlici prividne služnosti porabe §. 479. od izmoljene posudbe (precarium) §. 974. o. g. z.

Pod služnosti porabe (usus) razumievaše se u rimskom pravu stvarno pravo upotrebljavati tudju stvar prema osobnoj potrebi običnim načinom, no bez povriede sućnosti i bez prava na njezine prirodne proizvode. Kasnije je u rimskom pravu pravo porabe (usus) razširenо, te se porabovniku priznalo i pravo na plodove (fructus), ali samo za neposrednu vlastitu porabu i prema svojoj osobnoj potrebi — kad kada pako izjednačeno bijaše pravo porabe sasvim sa pravom uživanja.[1]

Taj pojam ušao je i u o. gr. zakonik, jer §. 504. definira služnost porabe kao pravo, po kojem tko god ima vlast služiti se tudjom stvari samo za svoju potrebu nekvareći joj sućanstva, dočim §. 509. pod služnosti uživanja (usus fructus) razumieva pravo „upotrebljavati tudju stvar — čuvajuć joj sućanstvo — bez svakog ograničenja t. j. uživati je ne samo prema potrebi. Obie ove služnosti razlikuju se dakle samo svojim obsegom, n. pr. A. daje stvarno pravo B.-u da obradjuje otok, što ga je A. po §. 108. o. g. z. stekao. Ako se to pravo ograniči na potrebu ovlaštenoga (B.), onda je ono služnost porabe, i B. od ciele površine otoka samo onoliko obradjivati smije, koliko je u istini za njega potrebno. Što on sam neobradi, to nadmašuje njegovu potrebu, te dolazi u korist vlastniku.

Isto ovo pravo bez spomenutoga ograničenja bilo bi služnost prava uživanja; B. bi mogao cieli otok obradjivati, ne obaziruć se, da li to njegovu potrebu nadmašuje ili ne, što više, mogao bi cieli otok dati pod zakup.

Služnost porabe naliči posudnoj pogodbi (commodatum) §. 972. o. g. z. u tom, što i pri ovoj posudovnik uživa (usus) posudjene

---

sto plateža izrično ustanovljeno, ili koji su stranke naročito nadležnim proglasile. Tim bi se znatno olahkotilo podignuće tužbe, a nebi se prouzročile nikakove komplikacije iz pitanja o nadležnosti. Nu niti de lege ferrenda nebi zagovarao, da bi uporavom sudovnika kr. kotarski sudovi mogli neposredno nadležnimi postati u parnicah, doznačenih mjestnim sudovom.

[1] To je slučaj i u §. 510. o. g. z. (zadnja stavka) gdje se ove obie služnosti barem pri postanku svom izjednačuju. (§. 506. o. g. z.).

Digitized by Google

stvari, a razlikuje se od nje u tom, što ona i „fructus“ u sebi sadržavati može, te što je i stvarno pravo, čega kod posudne pogodbe neima.

Ova se razlika donekle gubi, ako je služnost porabe samo prividna služnost u smislu §. 479., a posudna pogodba samo „izmoljena posuda“ §. 974. o. g. z ; jer u svih takvih slučajevih daje se upitno pravo samo na porek (uz opoziv), te uprav tim gubi takova služnost narav stvarnoga prava i postaje samo precarium, koj se od onoga u §. 974. o. g. z. označenoga, većinom samo u tom razlikuje, što u sebi sadržaje i „usus“ i „fructus“, dočim precarium §. 974. samo na „usus“ ovlašćuje.

U onih slučajevih, kad služnost porabe izninmo samo „usus“ sadržaje (n. pr. služnost porabe stana), tu se precarium §. 479. sa onim §. 974. o. g z. sasvim izjednačuje, te je sasma svejedno dao A. prividnu služnost porabe izvjestna stana B.-u uz opoziv, ili mu isti taj stan samo iz uslužnosti uz opoziv posudio (§§. 972. i 974. o. g. z.), jer B. može taj stan u oba slučaja na isti način upotrebljavati, i to tim više, što se §. 506. o. g. z. na ovakovu prividnu služnost nemože uporabiti sa uzroka, što se ona može po volji opozvati.[1] I. Pirka.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

K §. 26. odvjetničkoga zakona.

A. B. dade uvrstiti u zapisnik pred sudom molbu, da se troškovnik njezinoga odvjetnika B., koji ju je u stanovitoj parnici zastupao, kao prećeran sudbeno obredi. Taj troškovnik priloži ujedno zapisniku.

Odvjetnik njezin B reče u svom očitovanju prigodom ročišta za likvidaciju troškovnika odredjenoga, da je likvidacija troškovnika sa moliteljicom, njegovom klienticom, izvansudbeno obavljena, da ga je ona

[1] Ali i ovom slučaju imaju obadva precaria samo jednaki obseg; nu ipak se u tom razlikuju, da vlastnik sluzeće stvari pri prividnoj služnosti porabe većinom mora snositi sve troškove, redovite i izvanredne, za uzdržanje njeno u smislu §. 508. o. g. z., docim pri izmoljenoj posudi obicajni troškovi za uzdržanje stvari, padaju posudovniku na teret (§. 981. o g. z.).

Digitized by Google

odobrila, izdav mu ujedno namiru, kojom potvrdi da je primila novac pripali joj usljed iste parbe a bivši kod njezina odvjetnika, i da ju je posve izplatio. Po tom protivi se on obredjenju istoga troškovnika.

Kr. kot. sud u B. nije uvažio taj prigovor odvjetnika s razloga:

vidiv, da je po §. 26. odvjet. reda stranci prosto zahtievati, da se one pristojbe, koje mora platiti svomu odvjetniku, po nadležnom sudu uredovnim putem likvidiraju, eventualno saslušav prije stranke ali tako, da nebude mjesta parnici formalnoj;

vidiv, da u nazočnom predmetu A. B. moli sudbeno obredjenje troškovnika, priloženoga njenoj u zapisniku ovoga suda pod br. 4574. gr. ex 1876. stavljenoj molbi proti bivšemu njenomu odvjetniku C. B.;

vidiv, da je moliteljica na to ovlaštena u smislu §. 26. odvjet. reda, a da pitanje dalnje: je li moliteljica isti troškovnik već priznala likvidnim, i da li se je ona očitovala posve namirenom po njenom odvjetniku, nemože biti mjerodavno u ovom slučaju, gdje se ima razpravljati bez formalne parnice, dakle i bez saslušanja ponudjenih po strankah svjedoka;

vidiv, da te okolnosti mogu eventualno važne biti, ako nastane možda parba tičuća se istih pristojba;

vidiv, da baš i okolnost izvansudbenoga likvidiranja troškovnika neizključuje još mogućnost, da se isti i sudbeno obredi, ako to stranka zahtieva.

Proti ovoj odluci podnese odvjetnik B. utok kr. banskomu stolu, a ovaj je potvrdio odluku prvoga suda s r a z l o g a:

jer je ročište odredjeno za prosto konštatovanje likvidnosti pristojba po §. 26. odvjetničkoga reda, kojemu se utjecatelj nemože opirati, a riešenje dalnjih pitanja spada na postupak kontradiktorni.

Vis. kr. s t o l s e d m o r i c e potvrdio je takodjer obie odluke nižih sudova s r a z l o g a:

što su iste obzirom na razloge, tamo navedene, opravdane, te da u nazočnom slučaju nijedan od uvjeta §. 318. gr. pp. nepredleži.

Dr. **St. P.**

Ako se podigne i nastavi tužba pred sudom, koji se pravomoćnom osudom proglasi nenadležnim glede iste tužbe, tim se neprekida zastara tužbe (k §. 1497. o. g. z.).

Vilim G., nadzornik tršćanskoga družtva „Assicurazioni Generali“, osjegurao je, kako to dokazuje polica, svoj život na 3000 for., pod uvjetom, da se ta svota izplati poslje njegove smrti ma bilo gdje donosniku police. Osjeguranje preuze ravnateljstvo gore navedenoga družtva, a godišnja premija ustanovljena bijaše na 91 for. 80 novč. koju je

Digitized by Google

osjegurani obvezao se plaćati u četvrtgodišnjih obrocih. Družtvo izdav policu obveza se, da će za slučaj smrti Vilima G. donosniku police izplatiti 3000 for. i to, kako odredjuje §. 3., bez ikakova odbitka ili oklevanja, na jednostavnu svjedočbu, koja će izkazati vjerodostojno zadnju bolest i način smrti osjeguranoga, dakako uz povratak kvitirane police. Osjegurani plaćaše točno i uredno ustanovljenu premiju.

Vilim G. umre 30. travnja g. 1870. u Pragu; Ignjat H., posjednik izvorne police, prijavi pražkoj glavnoj agenciji družtva „Assicurazioni Generali" ovaj slučaj, te uztraži mjeseca svibnja 1870., pošto je predložio smrtovnicu i izkazao zadnju bolest Vilima G., da mu se izplati 3000 for., a on da će povratiti quitiranu izvornu policu. Ovomu zahtjevu nije zadovoljeno, s toga digne Ignjat H. 18. lipnja god. 1870. tužbu na temelju §. 26. sudovnika pred c. kr. trgovačkim sudom u Pragu, kao sjedištu glavne agencije, koja je u ovom poslu osjeguranja posredovala zahtievajuć, da mu se izplati spomenutih 3000 for. Glavna agencija kao zastupnica tužene „Assicurazioni Generali" prigovori, da pražki trgovački sud nije nadležan u ovom slučaju. Prvi sud zabaci taj prigovor, ali ga uvaži drugi i treći, i po tom bijaše tužba zabačena.

Sada se obrati Ignjat H. na trgovački i pomorski sud u Trstu, kao nadležni sud sjedišta tuženoga moleć, da se njegovomu zahtjevu zadovolji i dopita mu osjegurana svota zajedno sa zateznimi kamati, tekućimi od 18. lipnja 1870. do dana izplate i da mu se nadoknadi parbeni trošak.

U odgovoru primjeti tuženo družtvo, da pokojni nadzornik Vilim G. iz poslova, koji su mu bili povjereni, duguje još družtvu 6906 for. 56 novč. Da barma donekle osjegura tuženo družtvo glede te tražbine, zato je i osjegurao svoj život na 3000 for. Da zaista gore navedeni iznos duguje tuženomu (družtvu) priznao je još za sebe živa, što tuženik dokazuje priloženom ispravom. Ako unatoč tomu nasliednici Vilima G. na temelju prave ili fiktivne cesije izvorne osjeguratelj'ne police zahtievaju izplatu 3000 for., te tim hoće da osujete pravo družtva naproti Vilimu G, to im se primjećuje, da su previdjeli, da je u čl. 2. slovo k) općih sjegurajućih uvjeta navedena zastara tužbe nastupila, pa da je s toga i tužba protivnika utrnula i kriepost izgubila; Vilim G. umro je najme 30. travnja 1870., zato bio bi morao tužitelj prema ustanovi rečenoga čl. 2. sl. k. sjeguratelj'ne police podnieti svoju tužbu najkasnje do 30. travnja 1871. kod c. k. trgovačkoga i pomorskoga suda u Trstu, kao suda nadležnoga, dočim ju je tužitelj podnio istom 19. siečnja 1872. Tako je dakle pravo tužbe utrnulo, a tuženi odriešen dužnosti rečenu svotu platiti. Napokon poreče tuženik i ostale u tužbi navedene činjenice i zamoli da se tužiteljev zahtjev odbije, a njemu (tuženomu) dosudi parbeni trošak.

Digitized by Google

Pošto je tužitelj u protuodgovoru porekao okolnosti po protivniku iztaknute, navodi dalje, da tuženo družtvo nije vlastno naproti njemu (t. j. tužitelju) ustati prigovorom, da ima tražbinu proti Vilimu G., pošto on (tužitelj) nije nikada i u nikakovom savezu stojao sa tuženikom, a k tomu kao donositelj police nije obvezan navesti naslov svoga posjeda. Polica izdana je bezuvjetno; da je kakov založni ugovor postojao, tuženik bio bi morao policu kao zalog zadržati; drugi kakovi istodobni ustmeni dogovori neimaju nikakove pravne valjanosti (§. 887. o. g. z.). Isto tako nemože se uvažiti koja druga posebna namjera ugovorača. Tužitelj veli, da je tužio već mjeseca lipnja 1870.; polica negovori o kakovoj nepreporno nadležnoj, nego samo o dotičnoj sudbenoj oblasti, po čem se slaže s onom u §. 26. sudov. ustanovljenom. I sami sudovi nisu jednako mislili o nadležnosti; ako je dakle prva tužba bila odbijena, ne može odatlje sliediti, da je utrnulo u obće pravo tužbe. Da je zaista polica ustupljena tužitelju, i da je on u mjesecu svibnju 1870. predložio po tuženiku propisane, odnosno zahtievane isprave da mu se izplati osjegurana svota, o tom navraća se tuženomu uzvrativa negativna glavna prisega, a glede nejasna u polici B. dolazećega izraza „dotične sudbene oblasti“ upućuje na §. 915. o. g. z., te zahtjev tužbovni uzdržaje u podpunoj cielosti.

U drugotnici naglasuje se, da je usljed rješitba višega suda u Pragu i najvišega u Beču jasno i nedvojbeno ustanovljena izključiva nadležnost trgovačkoga i pomorskoga suda u Trstu. U polici utanačeni dogovor glede foruma izključuje uporavu §. 26. sudovnika. Tužba predana trgovačkomu sudu u Pragu ima se smatrati nevaljanom i kao da nije ni predana. U prilog tuženoga da govori i §. 1497. o. g. z. i ciela povorka tumača, koji svi tvrde, da uzmogne nastati zastara, da je potrebno da se preporna stvar pred nadležni sud iznese.

C. kr. trgovački i pomorski sud u Trstu odbio je osudom svojom od 11. studenoga g. 1873. zahtjev tužiteljev, pa je svoju osudu oslonio na sliedeće razloge:

da bi bio tužitelj morao na temelju čl. 2. sl. k. sjeguratelјne pogodbe (police) u B. pravo svoje na izplatu osjegurane svote zatražiti i za godinu dana od dana, kada je nastao slučaj osjeguranja predati svoju tužbu nadležnomu sudu, inače postaje polica pod B. nevaljanom, a pravo osjeguranu svotu zahtievati mora utrnuti; da je tužitelj zaista propustio upotriebiti rečeno vrieme, jer je tužbu svoju predao kod c. kr. trgovačkoga i pomorskoga suda u Trstu kao suda nadležnoga postupati u ovom preporu, istom 19. siečnja 1872, dočim je osjegurani Vilim G., kako i sam tužitelj priznaje, a potvrdjuje smrtovnica, umro još 30. travnja 1870; da se u polici dolazeći izraz „dotična“ (oblast) logično ne može tumačiti inače nego li je gore navedeno, pošto kontrahenti nisu

Digitized by Google

mogli pod izrazom „dotična oblast“ razumievati drugu nego nadležnu sudbenu oblast, a ne smie se predmnievati, kao da su ugovornici utanačivajuć osjeguratelinu pogodbu hotjeli, da bude za buduće moždanje pravne prepore ustanovljeni i odlučni propis rečenoga članka ovisnim o podnešenju tužbe sudu, koji je kojoj stranki svidi, ili o tom, da se tužba opetovano iznese pred razne sudove, što bi se u ostalom protivilo i obćim pravilom tumačenja §. 914. o. g. z.; da se onoj pogodbenoj ustanovi nije zadovoljilo već tim, što je tužba bila predana c. kr. trgov. sudu u Pragu, odnosno da se njom nije moglo prekinuti osjeguratelinom pogodbom ustanovljeno vrieme zastare, ne samo s toga, što je rješitbami drugoga i najvišega suda izrečena nenadležnost pražkoga trgovačkoga suda, nego jer se i analognom uporavom propisa obćega gradj. zak. o zastari (§. 1497.) tužbe, koje se, kao što je i ova, podnesu nenadležnomu sudu, imaju smatrati kao i da nisu predane, pa za to da i ne imaju na tečaj vremena zastare nikakova pravna upliva; da je dosliedno gore navedena prietnja, ako se nebi obdržavala ova pogodbena ustanova, postala istinom, i da je današnjem tužbom zahtievano pravo na izplatu osjegurane svote utrnulo.

Proti ovoj osudi podnese tužitelj priziv, koji je c. kr. prizivni sud tršćanski osudom od 13. veljače g. 1874. zabacio te osudu prvoga suda potvrdio i to s razloga: jer se u čl. 2. sl. k. police navedene rieči „dotična sudbena oblast“ ne smiju tako tumačiti, kao da bi tužitelj, tražeći osiguranu svotu, mogao po volji bilo pred kojim mu drago sudom podignuti svoj zahtjev, takovo bo tumačenje protivilo bi se tako slovu kao i duhu one dogovorne ustanove; jer se navedeni izraz ne može uporaviti na drugi nego samo na onaj sud, koji je vlastan pravni prepor riešavati, dakle sud nadležni, što je u ostalom u skladu i sa duhom pogodbe; jer ako bi se porodila dvojba o značenju gore navedenoga izraza, da bi se smisao njegov imao pronaći jedino gramatikalnim tumačenjem, a ovo ne može biti inako, nego kako ga je shvatio prvi sud; jer je i sam tužitelj predav tužbu kod pražkoga trgovačkoga kao suda nadležnoga, rieč „dotična“ takodjer u ovom smislu shvatio; jer pošto su drugi i treći sud uvažili prigovor nenadležnosti, te pražki trgovački sud, pred koji je tužitelj izneo svoju tužbu, proglasili nenadležnim za riešenje ovoga prepora, to se pred ovaj iznesena tužba ima smatrati kao da nije podnesena, pa dosliedno kao čin nevaljani, koji ne može prekinuti zastare tužbe; jer je pred nadležnim sudom u Trstu podignuta tužba istom poslje minule jedne godine iza smrti osjeguranoga Vilima G., usljed česa je i pravo na izplatu osjegurane svote prema čl. 2. sl. k. police pod B. utrnulo.

Tužitelj podastre i proti ovoj osudi izvanrednu previdnu žalbu, koju je i pak najviši sud osudom od 5. lipnja 1874. zabacio s razloga;

Digitized by Google

jer da u čl. 2. sl. k. sjeguratelјne police sadržane rieči „**kod dotične sudbene oblasti**“ po svom naravskom smislu ne mogu značiti drugo, nego da polica gubi svoju kriepost iza kako je nastupio tamo označeni slučaj osjeguranja (Versicherungsfall), ako se tečajem jedne godine nepodigne zahtjev na izplatu osjegurane svote pred onim sudom, koji je vlastan o njem suditi: jer se protivi pravilom logike ono tumačenje tužitelja, po kojem, da se izključi uporava gore spomenutoga članka, bilo bi dovoljno, da se tužba digne pred kojim god, pače i pred sudom nenadležnim za riešenje pravnoga prepora: jer tužitelj i sam navodi u previdnoj žalbi, da je za to 18. lipnja 1870. pred pražkim trgovačkim sudom potražio izplatu osjegurane svote, jer je scienio, da je taj sud po §. 26. sudovnika nadležan: jer ako se uvaži prigovor nenadležnosti suda stavljen proti tužbi, da se ne može više tvrditi, da je tužba prema propisu nastavljena, pače mora se uzeti kao da nije ni podignuta; jer je tužitelju prosto bilo, pošto je tuženo družtvo već 9. srpnja 1870. prigovorilo nenadležnost pražkoga suda, od prve tužbe odustati, te drugu do 30. travnja g 1871. uključivo podnieti nadležnomu sudu u Trstu, pa s toga da neprieči ustanova §. 1178. o. g. z. uporavu §. 1497. o. g. z., dočim ima tužitelj samomu sebi pripisati, da je bez koristi zanj minulo vrieme ugovoreno za podnesenje tužbe, dočim je mjesto da odustane od tužbe, borio se proti prigovoru nenadležnosti, dok je napokon onaj pravomoćnimi odlukami utvrdjen; napokon jer se pravno sredstvo izvanredne previdne žalbe u smislu dvorskoga dekreta od 15. veljače 1833. br. 2593. može samo onda upotrebiti, ako su osude nižih sudova očevidno nepravedne ili ništetne, ali ne onda, ako se tobože protive pravičnosti.

Je li tužitelj vlastan jednostavno odreći se tražbine, nadilazeće 50 for. a. vr. u namjeri, da ostatak uzmogne utužiti pred bagatelnim sudom?[1]

C. kr. tvornica pamuka i platna u Ljubljani digne po svom zastupniku pred bagatelnim sudom u trgovačkih poslovih u Trstu tužbu, u kojoj se najprije razlaže, da je protivnik primio od nje robe za dalnju prodaju, pa na ovoj ostao dužan 51 for. 16 nov., da toga iznosa, koji bi se prema pogodbi imao u Trstu izplatiti, još nije namirio, prem je dug već dospio. Tužiteljica očitova, da se izrično odriče onoga iznosa tražbine, koji nadilazi 50 for. a. vr., t. j. 1 for. 16 novčića, te se obvezuje, da uzmogne utemeljiti nadležnost bagatel-

[1] Nadamo se, da će ovaj slučaj zanimati i naše pravnike; ta i onako nismo do sada dobili ni jednoga slučaja ove vrsti iz domaće prakse.

Uredničtvo.

Digitized by Google

noga suda (u smislu §. 1. i 2. zakona od 27. travnja 1873.) da će se zadovoljiti sa 50 for. U ovom smislu stavljen je i petit tužbe.

Nu odlukom od 7. srpnja god. 1877. odbio je bagatelni sud tršćanski tužbu radi nenadležnosti i to s razloga, jer da iznos tužbi priložene fakture izkazuje svotu, nadilazeću 50 for., do koje se može pred bagatelnim sudom podignuti tužba: jer se nadležnost bagatelnoga suda ne može utemeljiti tim, što tužitelj zahtieva, da mu se izplati samo 50 for., jer se tu radi o jednom onih prepora, koji se navode u §. 1. alin. 1. zakona o postupku u maličnih poslovih, a po tom ne mogu se na ovaj slučaj uporaviti u alineji 2. rečenoga paragrafa za pravne prepore o drugih predmetih ustanovljeni propisi.

U prizivnom utoku, podnešenom višemu sudu navodi zastupnik tužeće stranke: bagatelni sud misli, da se može bagatelni postupak povesti, ako se tužitelj zadovolji samo sa 50 for., odrekav se višega iznosa, ali samo glede tražbina navedenih u §. 1. alineji 2., ali ne glede tražbina, o kojih se govori u alin. 1. §. 1. Nu ovakovo shvaćanje nije prema zakonu. Tumačenje §. 1. zakona o bagatelnom postupku, kako ga tršćanski bagatelni sud izvodi, upravo ti veli: obadji zakon. Da je najme tužiteljica tako petit svoj stavila — a tim se nebi nimalo materijalna strana tužbovnoga zahtjeva oštetila — da joj ima protivnik povratiti predanu mu ali neplaćenu robu ili cienu za nju ustanovljenu, a u ime ove potonje da je voljna zadovoljiti se i sa 50 for. a. vr.; to bi bio prvi sudac morao i u smislu svoga odviše gramatikalnoga tumačenja subsumirati tužbu pod alineju 2. § 1. i postupak bagatelni uporaviti, jer bi bio ovako zahtjev alternativno stavljen. Tako dade se svaka tražbina zaodieti u alternativni zahtjev; takovom bi se doskočicom, kad bi bilo shvaćanje prvoga sudca pravilno, dala osnovati nadležnost bagatelnoga sudca u mnogih slučajevih, gdje ju inače zakon izključuje. Nu po pravilnom shvaćanju osnovana je nadležnost bagatelnoga suda onda, ako se traži svota novca od 50 fr. ili takov predmet, koji je sposoban za alternativni zahtjev od 50 fr., pa to i onda, ako tužitelj mjesto višega iznosa — koji je vlastan tražiti — očituje da je zadovoljan i sa 50 for. §. 7. bagatelnoga postupka i §. 15. sudovnika odredjuju, da se ima iznos duga izračunati po onoj svoti, koja se u petitu tužbe zahtieva. S toga moli se viši sud, neka odredi, da se na tužbu izda redovita rješitba, koju bi bio morao bagatelni sud i onako, po odredbi §. 13. alineje 3. postupka bagatelnoga, izdati, pošto je dužan i onda odrediti ročište na tužbu, ako ima i dvojbe, bi li se mogao povesti postupak.

Rješitbom od 3. kolovoza g. 1877. uvažio je c. kr. viši sud u Trstu utok tužiteljice: jer da tužiteljica netraži izplatu iznosa nadilazećega 50 for., nego samo izplatu ukupne tražbine od 50 for. a. vr.; jer da se imadu po §. 1. alineji 1. bagatelnoga postupka i po zakonu

Digitized by Google

od 1. ožujka 1876. pravni prepori ob izviestnih novčanih svotah, koje po zahtjevu tužbe ne nadilaze 50 for. a. vr., riešavati po propisih o postupku u poslovih malene vrednosti. („Jur. Blätter“.)

1. Ako se u mjenici reče: za mjesec dana a dato, smatra se to izviestnim rokom platežnim.

2. Ako se u inozemstvu boravećemu tuženiku dostavi tužba na vlastite ruke, pa ako njegov kurator pobija prarost podpisa, može se prisega o tom samomu tuženiku naložiti.

Čitamo u „Ger. Halle“ sliedeći praktični slučaj: C. kr. zemaljski sud u Krakovu izdao je proti Josipu M., živućemu u Tilsitu, u Pruskoj platežni nalog na temelju mjenice, glaseće u izvoru ovako: „Krakau den 5. September 1873. ein Monat ddo. zahle ich gegen diesen Sola-Wechsel an die Ordre des Herrn P. S. die Summe von Hundert drei Gulden ö. W. den Werth baar und stellen ihn auf Rechnung — Bericht Josef M. in Kraukau Josef M.“ Kurator tuženoga prigovori na ročištu, da na mjenici nije naveden rok plateža, da se iz mjenice ne da razabrati, je li ju je Josip M. podpisao kao izdatnik ili prihvatnik, i da u obće njegov štićenik nije ni podpisao mjenice.

Nakon provedena postupka prvi je sud napustio platežni nalog poglavito sa razloga, jer nije na mjenici naveden izviestni rok izplate. Viši pako sud učini zavisnom rješitbu o tom, da tužitelj položi navraćenu mu glavnu prisegu ob okolnosti, da li drži mjenicu autentičnom.

C. kr. najviši sud potvrdi osudu drugoga suda, nego je formulu prisege preinačio onamo, da ima glasiti: „da je tuženi Josip M. utuženu mjenicu vlastoručno podpisao“.

Razlozi: Utužena mjenica jest vlastita mjenica, sadržaje obećanje izplate, te ima sve potrebštine čl. 96. mj. z. (ili §. 110. hrvatsko-ugarskoga mjenbenoga zakona. Ured. „Mj.“), zadnja izreka mjenice „i stavite na račun (und stellen ihn auf Rechnung) dolazi jedino odatle, što se je upotrebio štampani blanquet, pa se zaboravilo ove rieči izbrisati.

Rok izplate tako je naznačen, da o njem u prometu ne može nitko dvojiti.

Potvrda primljene valute nije bitna potrebština mjenice, u ostalom izdatnik vlastite mjenice potvrdjuje, da je gotova valuta izplaćena. Tu se dakle radi poglavito o tom, da li je Josip M. mjenicu sam, vlasto ručno podpisao, što kurator njegov niječe.

Viši sud dozvolio je, da se položi prisega o tom, da tužitelj drži po svom najboljem znanju podpis tuženoga istinitim; nu pošto ne ima kurator, nego sama stranka položiti zakletvu, pošto je to vlastita mje-

Digitized by Google

nica, dakle potiče iz neposredna obćenja prućih se stranaka, pošto je platežni nalog dostavljen tuženomu na vlastite ruke, te prema tomu stoji tužitelj neposredno proti tuženomu, pa je ovomu potonjemu postavljen kurator jedino s toga, jer stanuje u inozemstvu, dosliedno pošto bi bio morao tužitelj neposredno navratiti prisegu tuženomu o njegovom podpisu, to može prisega, koja je uzvraćena, glasiti samo o vlastoručnom podpisu.

II. Kazneno-pravni.

Da se može ustanoviti objektivni učin kaznjivoga djela, mora uviek direktno dokazalo postojati.

Noćju od 12. na 13. ožujka 1876. oko 2 sata buknuo je požar u sjeniku Gjukana Sikirice u Kusaju, te je za kratak čas izgorio sjenik skupa sa krmom, što no je bila u njem pohranjena. Oštećenik uztvrdi da je tim požarom štetovao 350 for. a. vr.

Radi toga paleža pada sumnja na slugu oštećenikova, 18-godišnjega Ninka Matievića, pa se je tečajem iztrage i konačne razprave u pogledu prenavedenoga paleža proti njemu i konstatovalo:

1) da je neposredno prije nastaloga požara namjeru svoju naročito izjavio pred svjedoci Stankom i Stanom Sikiricom, Remijom Matievićem, te Mihajlom Peuraćom govoreć, da će Gjukana Sikiricu paliti kroz 4 godine, ako mu dužnih 4 for. neplati (§. 138. 4.);

2) tvrdio je Ninko Matiević, da je ono vrieme kada je požar buknuo spavao kod Josipa Sikirice, ali tri svjedoka dokazaše, da je malo prije nastalog požara vidjen blizu izgorelog sjenika oštećenikova (§. 138. 7. k. p.);

3) svjedok Stanko Sikirica izpovieda, da je iste večeri, kada je požar buknuo, dao Ninku Matieviću kutiju sa žigicami; iza požara ustanovljeno je bilo, da je preko polovice tih žigica potrošeno, prem Ninko Matiević tvrdi, da one večeri žigica ni rabio nije (§. 138. I. k. p.);

4) osim toga pobijena je lažljiva obrana Ninke Matievića, jer preslušani Josip Sikirica oprovrgava da je Ninko kod njega one noći spavao, a i mati Ninkova, kod koje je iza paleža zatečen, izkazuje, da je u kasnoj noći kući došao (§. 281. I. k. p.);

5) priznao je Ninko Matiević izvan suda pred oružnici Gasparovićem Kostelcem i Diklićem, da je bio prisutan, kad su Sava i Vasa Sikirica sjenik užgali (§. 140. I. k. p.).

Nakon završene ustmene konačne razprave predlozi državno odvjetničtvo, da se Ninko Matiević proglasi krivim zločina paleža po §.

Digitized by Google

166—167. k. z.; ali c. k. sudbeni stol u O. izreče osudom od 17. veljače 1877. broj 1214. za pravo, da Ninko Matievič nije kriv pomenutoga zločina.

Razlozi: Promotriv, da se izvansudbeno priznanje obtuženoga Ninka Matievića ne može uzeti kao činjenica, koja bi nadavala neposrednu svezu medju njim i nazočnim paležem jer Ninko Matievič nije pred oružnici priznao, da je sám vatru podmetnuo, nego je tvrdio da je to učinio Sava Sikirica, njega da je on još od čina odvraćao; pa uvaži li se, da to vansudbeno priznanje neima niti uvjeta §. 264. k. p., jer je izkazom više nego dvajuh svjedoka dokazano, da je mladi i neizkusni okrivljenik priznao to istom onda, kada su mu za slučaj priznanja oružnici slobodu zajamčili; pa promotri li se nadalje, da sam oštećenik Gjuka Sikirica izkazuje, da je predmet vatre bio sa svih strana pristupan, da je bio bez vrata, da je bio napunjen krmom i slamom, da se je svaki dan od onuda nosila krma, da su onoga dana, kad je požar buknuo, stranjski radnici u prostorijah izvan kuće kraj štaglja noćili i kraj sjenika nješto prije nego li je vatra buknula, prolazili; da kraj sjenika vodi put u vinograde; da je oganj buknuo za žestoka vjetra, da on neima povoda zaključiti da je vatra podmetnuta, a da se i na požarištu ništa nije našlo, čim bi se dala potvrditi sumnja, da je vatra podmetnuta; to neima nijednoga dokazala, koje bi odavalo izravno svezu medju požarom i osobom Ninka dotično nije za iztrage ustanovljena nijedna okolnost, koja bi izključila mogućnost, da vatra nije iz neopreznosti ili slučajno buknula, za to sudbeni ovaj stol uzima da nije objektivno zločin paleža §. 166. k. z. ustanovljen pa s toga i Ninka Matievića na temelju navedene zakonske osnove nekrivim proglašuje.

Državno odvjetničtvo uložilo je priziv proti toj osudi na višje sudište, te je dokazivalo da se učin zločinstva dokaznim smatrati mora; jer kad nije iztraga pružila direktnoga dokazala o tom, da li je požar podmetnut ili da je od neopreznosti ili samo slučajno buknuo, to se iz postojećih u parnici dokaznih razloga sumnje, dakle indirektno mora po §. 279. k. p. prosuditi, da li govore ti razlozi sumnje zato, da je požar zlobnom rukom podmetnut ili da je slučajno ili samo iz neopreznosti buknuo, pa jer u nazočnoj parnici nijedna okolnost nije uglavljena, koja bi podmetnuće izključila, to se pogledom, da su proti obtuženomu tako važni razlozi sumnje dokazani, on i osuditi mora.

C. kr. krajiški odsjek banskoga stola zabaciv priziv državnoga odvjetničtva potvrdio je osudu prvomolbenu pozivajuć se na razloge osude prvoga suda.

Š. D.

Digitized by Google

K §. 171. odnosno §. 181. i 461. k. z.

Dne 27. kolovoza 1877. tjerao je A. B. na sajam, javnom cestom svoje sitno blago u družtvu sa M. O. i P. O. koji su takodjer volove iz mjesta B. u grad K. na vašar gonili.

A. B. te M. i O. došav u selo B. navrate se u krčmu P.-a nerekav P. O.-u ništa. Ovaj nastavi tjerati ukupno blago dalje, te ga je doćerao u selo M. prodav uz put krčmaru P. od sitnoga blaga A. B.-ova dvie ovce, koje je oštećenik na 10 for. procienio. Pred krčmarom tvrdio je P. O. da su ovce njegove, dočim je nadošlomu oštećeniku rekao, da su ovce na putu izgubljene.

U tom činu P. O.-a nazrievalo je c. kr. državno odvjetničtvo u O. učin zločina kradje po §. 175. IIb. k. z., te podiglo obtužbu, držeć za posjednika ovaca A. B., s razloga, što A. B. odilazeć nije P. O. sitno blago naročito predao da ga goni.

Nu c. kr. sudbeni stol u O. ne prihvati nazora državnoga odvjetničtva nego je spomenuti čin označio kao prestupak §. 461. k. z., te obustavio iztragu odlukom od 31. prosinca g. 1877. br. 8934. radi zločina kradje §. 175. IIb. k. z. i to sa sliedećih razloga:

Istina je, da učin pronevjerenja postoji onda, kada se stanovita stvar za stanovitu svrhu osobi povjeri; istina je, da oštećenik u ovom slučaju nije naročito povjerio svoje blago okrivljeniku, za posebnu svrhu, da ga naime dalje tjera.

Nu kad se uvaži, da su ovaj dan samo tri osobe blago gonile, pa da su dvie od njih u krčmi P. zaostale; da oštećenik sam navadja, da je okrivljenik oštećenikove ovce primio sám od sebe i dalje ih gonio, mora se po tom uzeti, da je oštećenik dopustio, da okrivljenik uzme njegove ovce pod pazku i u svrhu da ih dalje goni i s toga razloga mora se i to kazati, da je oštećenik svoje blago šuteć za stanovitu svrhu obtuženiku prepustio, dotično da ga je okrivljeniku povjerio.

Činjenica okrivljeniku u grieh upisana ne može se dakle kao zločin kradje smatrati, nego se ukazuje obzirom na vriednost nestalih ovaca i na ustanove §. 181. 461. k. z. kao prestupak.

Usljed priziva c. kr. državnoga odvjetničtva potvrdio je c. kr. krajiški odsjek banskoga stola odsudu prvoga suda rješitbom od 25. siečnja 1878. br. 480. pozvav se na razloge suda prve molbe.

Priobćio **Š. D.**

Digitized by Google

III. Upravno-pravni.

Plaća dnevničara spada načelno k dohodku II. razreda.[1]

Eduard Wifling, c. kr. umirovljeni poručnik, loto-kolektant i dnevničar kod c. k. kot. suda u Brucku na Muri pritužio se je najvišemu upravnomu sudu u Beču proti rješitbi c. k. zemaljskoga financ. ravnateljstva u Gradcu s bog toga, jer da je i njegovu dnevničarsku zaslužbu uzelo za podlogu odmjeri njegova dohodka za g. 1877. O toj pritužbi razpravljaše najviši upravni sud 12. veljače 1878., pa je saslušav zastupnika financijalne uprave sudio: pritužba, jer ni osnovana u zakonu, odbija se.

Trošak postupka ne ima se naknaditi.

Razlozi: Tužitelj Eduard Wifling očitova 3. ožujka 1877. poreznomu uredu godišnji svoj dohodak, i to: mirovina kao c. kr. umirovljenoga poručnika 372 for., kao lotokolektant da prima na ime provizije godišnjih 114 for. 45 novč., a k tomu doda. da dobiva kao dnevničar c. kr. kotarskoga suda u Brucku na Muri na dan 1 for. dnevnice za vrieme, dok zaista radi.

Na temelju toga vlastitoga očitovanja, uze c. kr. kotarski ured u Brucku na Muri, ustanoviv godišnji iznos dnevnice na 360 for., da Eduard Wifling ima godišnjega dohodka u svem 846 for. 45 novč., te mu usljed toga odmjeri na ime dohodarine po II. razredu 21 for. $8^1/_2$ novčića zajedno sa prirezom.

Proti toj odluci podnese Ed. Wifling utok, koji je c. kr. zemalj. financ. ravnateljstvu u Gradcu odbilo rješitbom od 7. rujna 1877.

Utok kao i pritužba proti rečenoj rješitbi podnesena c. k. vrhovnomu upravnomu sudu polaže s izhodišta, da dnevničari nisu činovnici niti poslužnici, nego službenici, koje možeš svakoga dana odpraviti; na dalje da dnevnice nisu stalna nego promienljiva beriva, zato i ne mogu biti po c. kr. patentu od 29. listopada g. 1849. (br. 439. d. z. l.) predmetom dohodarine, pa je s toga napadnuta odluka ob odmjerenom porezu nezakonita.[2]

Nu pritužitelj ovdje krivo shvaća zakon.

Jer §. 4. citiranoga carsk. patenta navodi u alineji a) II. razreda dohodka — a taj se razred ima uporaviti — svaku plaću kao porezu podvrženu, koju prima za radnje ili službe, koje nisu podvržene tecivarini, neposredno radnik ili sluga sam dok god traje onaj posao ili pošto je već prestao, ili ako tu plaću primaju mjesto njega njegovi srodnici.

[1] Nedvojbeno će ova rješitba upravnoga suda zanimati i naše čitaoce. Ur.

[2] Po zakonu kod nas valjajućem plaćaju dnevničari kao takovi tecivarinu, te spadaju u I. razred iste. Uredničtvo.

Digitized by Google

Odavlje se već vidi, da promienljivost ili stignuta trajnost u pobiranju takova dohodka nije odlučan momenat, da bi se s bog toga mogao proglasiti poreza rieševim.

Plaće ovakove zaslužbe, kao i sve druge, samo onda su riešene porezne dužnosti u smislu §. 6. rečenoga car. patenta, ako II. razredu pripadajući ukupni dohodak nenadilazi godišnjih 600 forintih srebra (630 for. a. vr.).

Nu pošto je tužitelj sam izkazao, da njegov II. razredu pripadajući dohodak iznosi 846 for. 46 novč., to se ona ustanova zakona nemože na nj protegnuti, za to se mora njegova tužba odbiti, ali se naknada troška nedopituje financ. upravi, jer se sa dnevnicami kao objekti poreza postupa vrlo nejednako, pa je to moglo dati povoda pritužitelju, da potraži rješitbu onoga suda.

Ob uporabi i djelovanju zakona od 22. travnja g. 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika.

Ruka dobra prijatelja priobći nam niže sliedeće podatke, koji pokazuju, koliko se uporavljao zakon od 22. travnja g. 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika, odnosno koliko se individua poslužilo onim dobročinstvom, i koji su se postigli uspjesi.

Godine 1876. predloženo bijaše iz ciele Hrvatske i Slavonije, odnosno od svijuh sudova i kazniona 256 molba za uvjetni dopust.

Njegova preuzvišenost ban, dozvolio je uvjetni dopust u 188 slučajeva, dočim je 68. molbenica morao odbiti.

Od uvjetno odpuštenih bijaše osudjeno radi:

ubojstva	90	osoba
težke tjelesne ozlede	59	„
javnoga nasilja	19	„
umorstva	13	„
čedomorstva	5	„
ustanka	2	„

Kod svih uvjetno odpuštenih bio je opozvan taj dopust u četiri slučaja, a od ovih idu opet dva slučaja na kaznenike iz Lepoglave.

Sva četiri slučaja opozvanja sliedila su s razloga, jer dotičnici nisu držali dopustnih uvjeta Od ovih dopustnika kojim je dopust opozvan, kaznjeni su svi prvi put, i to dvojica radi ubojstva, a dvojica radi težke tjelesne ozlede.

Godine 1877. bijaše predloženo 208 molbenica za uvjetni dopust; od tih 113 uvaženo, a 95 zabačeno.

*

Digitized by Google

Od ovih uvjetno odpuštenih, bili su osudjeni radi:

ubojstva	45	osoba
težke tjelesne ozlede	43	„
umorstva	11	„
javnoga nasilja	6	„
ustanka	4	„
čedomorstva	2	„
silovanja	1	„

Uvjetni dopust bijaše samo u dva slučaja opozvan, i to ne radi počinjenih zločina, već samo radi neobdržavanja uvjeta.

Književnost.

Der Besitz

nach oesterreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, des preussischen, französischen und italienischen, des sächsischen und Züricbschen Gesetzbuches.

Napisao dr. A. Randa, profesor prava na pražkom sveučilištu. — Drugo izdanje. U Lipskom 1876. kod Breitkopfa i Hartela. 8. str. XXIV. 647.

Dok su se pravnici austrijski, pišuć o privatnom pravu ostentativno ugibali ne samo rimskomu pravu već i obće pravnoj književnosti i držali se samo teksta zakona i domaće pravne književnosti, nije moglo nastojanje njihovo donieti pravnoj znanosti u obće osobitih plodovah. Nu nigdje se ta neplodnost nije tako jasno pokazala kako u nauci posjeda. Dapače ona izključivost bijaše glavnim uzrokom, zašto se austrijski pravnici nisu mogli dugo vremena oteti vrlo krupnoj bludnji glede same naravi posjeda (tabularni posjed).

Unger stekao si je mnogo zaslugah ne samo za poznavanje domaćega privatnoga prava, već i za obće pravnu znanost prekinuvši u glasovitom svom djelu „System des oesterr. allgemeinen Privatrechts“ dosadašnje tradicije i postavivši na vrlo plodno stanovište cvatuće upravo u Njemačkoj obće pravne književnosti. Što je Unger učinio glede obćega diela i nasljednoga prava o. gr. zak., to je učinio glede posjeda profesor Randa ne manje izvrstnim djelom „der Besitz nach oesterr. Rechte etc.“. Profesor Randa razlaže na temelju dosta fragmentarnih ustanovah obć. gr. zakonika pomoćju rimskoga prava i obće pravne znanosti, obaziruć se neprestano na sve važnije zakonike europejske svukoliku nauku o posjedu sustavno i monografičkom obširnosti i podpunosti. To djelo ugleda sviet prvi put prije trinaest godina i bude vrlo prijazno prim-

Digitized by Google

ljeno ne samo u području o. gr. zak. već takodjer i u obće pravnoj književnosti. Prije dvie godine izadje drugo pregledano i popunjeno izdanje, pošto prvo bješe već duže vremena sasvim razprodano. Drugo ovo izdanje razlikuje se od prvoga osobito tim, što je pisac izza §. 7. unj uvrstio razpravu o tužbah posjedovnih koju bješe obrekao u predgovoru prvoga izdanja napose izdati. S toga sadržaje tek ovo izdanje svu nauku o posjedu i to tako opširno i podpuno, da će se jedva naći u praksi slučaj, glede koga se nebi mogla sasvim pouzdana pouka iz ovoga djela crpsti. Pridržan je u ostalom i u drugom izdanju onaj isti sustav i dapače isti broj (najme 36) paragrafah, a što je svakako ovdje najvažnije pridržani su s neznatnimi iznimkami glede pojedinostih oni isti znanstveni nazori, koje pisac razvi u prvom izdanju. To je najbolji dokaz triezna i ozbiljna znanstvena rada. Obsegom naraslo je drugo izdanje mnogo veće od prvoga. Najviše priraslo je odatle, što je u nj uvrštena gori spomenuta razprava o posjedovnih tužbah, koja u §§. 7a—7d izpunja stranu 112—237. Osim toga umetka spomenuti nam je još osobito §. 8. o razlogu s koga se posjed štiti, zatim §. 11. gdje opširno govori o adprehenziji posjeda, §. 20. o stećenju posjeda po zastupniku i napokon poneke §. 1. o pojmu posjeda kao one paragrafe, koji su u drugom izdanju tekstom znatno obilniji postali. To se lahko razumieti može, jer se upravo u spomenutih paragrafih razpravljaju one točke u nauci posjeda, o kojih je iza prvoga izdanja izašlo nekoliko vrlo znamenitih razprava kao što je Iheringova „Ueber den Grund des Besitzschutzes", zatim Brunsova „Die Besitzklagen des römischen und heutigen Rechtes" i koje su još dan danas dosta preporne. Ovo posljednje valja osobito u velikoj mjeri o razlogu, s koga se posjed štiti.

Ostali paragrafi nisu prema prvomu izdanju tekstom narasli ili ništa, ili su narasli sasvim neznatno. Nu svi bez razlike umnožani su vrlo mnogimi književno-polemičkimi vrlo poučnimi opazkami. U hvalu drugoga izdanja valja napokon spomenuti, što je providjeno vrlo pomno izradjenim registrom, upućujućim na domaće izvore o posjedu i alfabetičkim popisom sadržaja, koji jedan i drugi manjka prvomu izdanju. Razmjerje medju jednim i drugim izdanjem izrazuju sliedeći brojevi. Prvo izdanje ima XVI. 384, a drugo XXIV. 647 stranah.

Po sadržaju može se ovo djelo dieliti na dvie glavne česti. U prvoj česti razpravlja se o posjedu u obće, s toga bi se mogla nazvati obćenitim dielom. Ovamo nespadaju samo §§. 1—9. o pojmu posjeda (§. 1. i 2.) o pravnoj naravi i nazivoslovju posjeda (§. 3. 4.), o književnom posjedu (§. 5.) o pravnih posljedica posjeda (§. 6.) o sudbenoj zaštiti posjeda i posjedovnih tužbah (§. 7. i 7a—7d). o razlogu s koga se posjed štiti (§. 8.) i subjektih posjeda (§. 9.) već takodjer i §. 14. i 15. o naslovu posjeda i nasljedstvu kod posjeda. Drugi (posebni) dio

Digitized by Google

sadržaje u §§. 10—13 i 16—23 izključivo nauku o stečenju i gubitku stvarnoga posjeda, a u §§. 24—36 napokon nauku o posjedu pravnom. Profesor Randa nije ovoga dieljenja ničim iztaknuo niti označio, ali ono sliedi iz samoga sadržaja, jer se sbilja u prvih devet paragrafah razpravlja općenita narav posjeda dakle i stvarnoga i pravnoga. Samo onda, ako se to dieljenje ima pred očima, može se po mom mnienju sasvim dobro opravdati mjesto, koje zauzimlju u ovom djelu tužbe o posjedu. Inače bi bilo svakako umjestnije, da se djelo upravo naukom o posjedovnih tužbah završuje, kako je to i prilično općenito prihvaćeno u občepravnoj književnosti.

Cielo djelo izradjeno je vrlo velikom pomnjom i marljivosti; gospodin pisac upotrebio je savjestno sve izvore o posjedu pozitivne i historičke kao i svukoliku noviju književnost o posjedu do doštampanja djela. On je zauzeo čvrsto stanovište ne samo u općenitih prepornih pitanjih, već i prema nazorom posebnim svakoga znatnijega pisca o posjedu. Imenito njeguje velikom ljubavi rimsko-pravne izvore o posjedu, neugibljuć se niti najzloglasnijim kontroverzam. Radi toga je djelo njegovo od velike vriednosti ne samo za praktične pravnike, već i za one, koji se znanošću pravnom kao takovom bave, te zauzimlje u obće pravnoj književnosti o posjedu odlično mjesto. — Za pravnike pako, kojim je povjereno pravosudje na temelju obć. gr. zakonika, koji su imenito zvani u posjedovnih razprah praktično sudjelovati, je djelo ovo upravo od neodklonive potrebe, jer u nijednoj drugoj točki sudbene prakse nevlada tolika nesigurnost, nepravilnost i dapače toliko krivih nazorah, koliko kod posjeda. Kako su krivi nazori glede posjeda po o. g. z. do najnovijega vremena općenito vladali, to dokazuje vrlo drastično t. zv. književni ili tabularni posjed, koji su i zakonodavstva i strukovnjaci držali u istinu posjedom pravim, te su ga ili sasvim uzporedjivali sa posjedom naravnim ili su ga dapače ovomu predpostavljali, negovoreć ob onih koji su naravni posjed kod nepokretnih stvarih sasvim nijekali, priznavajući samo tabularni posjed. — Randa stekao si je u razbistrivanju tih krivih nazorah velikih zaslugah, dokazav već u prvom izdanju, da književni ili tabularni posjed nije nikakav pravi posjed, imenito da nije posjed uzporedjen sa naravnim posjedom, i da je samo ovaj posljednji posjed u tehničkom smislu, jer samo kod njega nastaju one posljedice koje sačinjaju pravo posjeda (jus possessionis). Ovo je djelovalo vrlo povoljno i na teoriju i praksu, a za dokaz tomu navesti ću samo, da su gruntovnim zakonom od 25. srpnja g. 1871. stvorenim za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću ukinuti §§. 1467. i 1469. o. gr. zak., koji govore o stečenju vlastnosti i služnostih dosjelošću na temelju književnoga posjeda, te je mjesto te dosjelosti uvedena zastara prava pobijati dotičnu uknjižbu, ako toga interesent neučini kroz tri

Digitized by Google

godine, računajuć od dana uknjižbe. Nadalje mi je iztaknuti, kao osobitu zaslugu prof. Rande što je posjedu prava (juris quasi possessio) posvetio veću pomnju nego itko prije njega. Njegova radnja ob ovoj vrsti posjeda je do sada u obće najobsežniju ne samo u njemačkoj već u obće u svoj kolikoj pravnoj književnosti; s toga je sasvim naravno, da se prepornimi pitanji zasiecajućim i ovamo potanko bavi.

Ja ću priobćiti kratki izvadak iz ovih razpravah glede onih čestih nauke o posjedu, koje mi se čine osobito zanimivimi i poučnimi, nebi li tim na ovo djelo svratio pozornost onih „Mjesečnikovih" čitalacah, koji se bave praktičnim pravosudjem, a do sada nisu imali prilike upoznati se njim.

Pisac označuje najprije obseg preduzete zadaće, veleć na str. 6. da će se baviti samo posjedom kao takovim t. j. posjedom na koliko je sám po sebi samostalnim izvorom i predpologom raznih pravnih probitakah, ne pako posjedom kao posljedicom vlastnosti ili inoga kojega imovinskoga prava. Koristi, koje posjed kao takav dakle bez obzira na ikakvo pravo posjedniku pruža sačinjaju pravo posjeda, koje se po primjeru rimsko pravnih izvorah obćenito označuje kao jus possessionis. To pravo posjeda valja točno luciti od prava posjedovati stvar kakovu (jus possidendi); koje pravo opet znači ili pravo da imaš u posjedu ili da držiš u posjedu stvar, koju već posjeduješ (jus possidendi u užem smislu) ili pako pravo obvezno uslied koga možeš tražiti da ti se stvar u posjed preda, dakle pravo uslied koga možeš tražiti osnovanje posjeda (jus possidendi u najširem smislu). U nauku o posjedu kao takovu nespadaju dakle ona pravna sredstva, kojimi se jus possidendi u jednom ili drugom smislu vrši. doćim spada u nju sve što se odnosi na jus possessionis; ono bo su sredstva petitovne a samo ovo sredstva strogo posesovne naravi.

Polazeć g. Randa s toga stanovišta izključuje najprije iz tužbah o posjedu kondikciju posjedovnu t. j. onu tužbu kojom tužitelj od tuženika traži da mu natrag vrati posjed kojim se je na štetu njegovu bez pravnoga razloga (sine causa) okoristio. Ova bo tužba neosniva se na posjedu kao takovu, već na pravnom pravilu, da se bez pravnoga razloga nitko nesmije okoristiti na tudju štetu (§§. 1174., 1247., 1431. i 1437. o. g. z.). Posjedovna kondikcija nije isto tako posjedovna tužba, kao što nije tužba o vlastnosti ona kondikcija, kojom tužitelj traži od tuženika, da mu natrag vrati stvar, koju mu bješe predao bez pravnoga razloga. Dopuštam da se o posjedovnoj kondikciji može razpravljati medju kondikcijami, u obće dakle u obveznom pravu, nu jedva će se i za to moći više navesti nego razlozi vanjski, razlozi shodnosti. Najmanje barem takovi razlozi vojuju zato, da se medju tužbami postojećimi za zaštitu posjeda razpravlja i kondikcija posjeda, te da joj se prizna svoj-

Digitized by Google

stvo posesovnoga pravnoga sredstva. Ova bo kondikcija je jednaka sa tužbom ob uzpostavi posjeda (interdictum recuperandae possessionis) i predmetom i svrhom. Posjed je predmetom jedne i druge, a povrata posjeda u imovinu tužiteljevu odnosno naknada interesa svrhom. Razlikuje se po temelju i tužbenom povodu, a to djeluje doduše dosta znatno i na uspjeh. Temelj interdikta je posjed, interdiktom štiti se posjed kao takav. Kondikcije postoje za zaštitu imovine, te se zove kondikcijom posjeda, ako imovina sastoji u posjedu. Kondikcija posjeda nije ništa drugo nego obćenito pravno pravilo, „da se nitkom tudjom imovinom bez pravnoga razloga nesmije okoristiti," uporavljeno na posjed. Interdiktom može se tražiti uzpostava posjeda samo onda, kada ga je tužitelj izgubio proti svojoj volji tudjim djelovanjem, a ne kada ga izgubi slučajem ili vlastitom krivnjom. Kondikcijom pako može ga natrag tražiti i onda kada ga je izgubio slučajno ili vlastitom svojom krivnjom (voljom), ako se to stečenje ukazuje u osobi stečnika bezrazložnim. Budući da niti kod kondikcije posjedovne nemora tužitelj drugo dokazati nego posjed i da ga je tuženik toga pôsjeda lišio ili pako da tuženik bez razloga ima i budući da se tuženiku nemcže dopustiti, da se petitornimi prigovori proti tužbi brani, jer takovi prigovori ma oni sami po sebi i opravdani bili, ipak posjeda kao takova i prava njegova nedosižu. S toga držim da i kondikcija posjeda spada medju posjedovna pravna sredstva i da joj je naravno mjesto medju posjedovnimi interdikti. Kako je neprobitačno za nauku o zaštiti posjeda, kada se posjedovne kondikcije nerazpravljaju u savezu sa posjedovnimi tužbami, vidi se odatle što se je na posjedovne kondikcije gotovo sasvim zaboravilo, najviše zato, što Savigny o njih negovori u klasičnom inače djelu Recht des Besitzes. Tek u najnovije vrieme svratio je na njih pozornost pravnika Bruns uvrstivši ih medju posjedovna pravna sredstva. Recht des Besitzes im Mitelalter str. 27. i slied. i Besitzklagen str. 185. i slied.

Nadalje izključuje iz nauke o posjedu ustanovu §. 376. o. g. z., da onaj, koji u parnici o vlastnosti pred sudom zataji posjed stvari, već rad toga mora posjed ustupiti tužitelju. Isto tako je izključeno sudbeno uvedenje nasljednika u posjed nakon dovršene ostavinske razprave, jer to biva na temelju pravnoga naslova, koga valjanost sud prije izpituje. Napokon odobrava Randa postupak Savignyev, koj je interdicta adipiscendae possessionis sasvim izključio iz nauke o posjedu. (Savigny Recht des Besitzes §. 35. str. 385.). Savigny motivirao je to tim, da ovi interdikti neimadu ništa zajedničkoga sa tužbami postojećimi za zaštitu posjeda, jer samo ove spadaju na posljedice posjeda, dočim su one posljedica prava stanovitoga. Ovo bez dvojbe odviše jednostrano stanovište pobija podpunim pravom Ihering (Grund des Besitzschutzes str. 66. i sl.). pozivajuć se na izvore rimskoga prava u kojih se ili naročito interdicta adipiscendae

Digitized by Google

possessionis navode u medju posjedovnimi interdikti (Gaj 4. §. 143—147.) ili se barem tako obćenito govori ob ovih, da se i oni nesmiju izuzeti. Iheringu nije odlučan za posjedovne interdikte temelj njihov, već svrha i narav postupka. Buduć da se interdikti adipiscendae possessionis netraži definitivno riešenje dotičnih pravah, na koje se interdikti upiru, već samo provizorno uredjenje posjeda ostavljajuć u svakom slučaju konačno riešenje posebnomu (petitornomu) postupku. Za svakim interdiktom adipiscendae possessionis stoji još tužba petitorna, kojom može tražiti strogi pravni postupak, onaj koj nije zadovoljan sa riešenjem u sumarnom posjedovnom postupku. Randa zauzimlje (str. 8. op. 10. c.) prema tim interdiktom posredujuće stanovište, veleć da doduše nespadaju u nauku o posjedu, jer nespadaju na jus possessionis, već na jus possidendi. Nu ipak nemože dati pravo Savignyu, koji tvrdi, da neimaju ništa zajedničkoga sa posjedovnimi interdikti, jer se srodnost njihova s ovimi nemože zanijekati, osobito ako se negleda na temelj već na svrhu interdiktah odnosno na okolnost, da li je riešenje definitivno ili samo privremeno. Stojeć na ovom stanovištu mogu se i interdikta adipiscendae possessionis medju posjedovne tužbe uvrstiti, premda se osnivaju na pravu stanovitom (na vlastnosti založnom ili nasljednom pravu) te su s toga po temelju svome naravi petitorne. Buduć se ipak netraži njimi definitivno riešenje dotičnih pravah, to se naravno „ex professo" niti nerazpravlja o dotičnih pravih, već se samo sumarnim načinom konstatira pravo i na takovu temelju izdaje privremeno riešenje, dočim se strogi dokaz o pravu ostavlja kašnjemu redovitomu (petitornomu) postupku. S toga se može reći, da su interdicta adipiscendae possessionis po temelju svome petitorne, a po svrhi i naravi postupka posesorne naravi. (str. 8. op. 10. c.) ili provizorna petitorna pravna sredstva. Ali upravo radi toga valja ih lučiti od interdiktah retinendae i recuperandae possessionis, koji su sasvim posesorne naravi bez ikakve petitorne primjese. Ovo stanovište čini mi se sasvim izpravnim, jer se sbilja ob interdiktih adipiscendae possessionis mnogo shodnij dade razpravljati kod onih pravah, koja su im temeljem, nego u nauc čistoga posjeda, osobito kada se posjed shvaća kao faktum kao što t prof. Randa sbilja čini. Polazeć od držanja kao stvarne podloge svega posjeda ustanovljuje pisac najprije (§. 1.) pojam stvarnoga posjeda zatim prelazi u §. 2. na pojam pravnoga posjeda te dolazi do obćenitoga ili višega pojma posjeda, koj obuhvaća i stvarni i pravni kao dvie podvrsti.

Stvarni posjed sastoji od dva elementa, od držanja stvari i posjedovne volje. Prvi je dosta jednostavan, jer znači takav odnošaj osobe prama stanovitoj tjelesnoj stvari, uslied koga može ona stvarju po volji svojoj razpolagati, a zove se detentio ili obzirom na nauku o stečenju posjeda corpus. Odnošaj taj stvara se činom posjednika ili njegova za-

Digitized by Google

stupnika, i može lahko poteškoća nastati kakav mora biti taj čin, ili što je potrebno u konkretnom slučaju učiniti, da se posjed može smatrati stečenim ili prvi uvjet posjeda izpunjenim. Pobliže razpravlja o tom pisac u §. 11.

Drugi uvjet je volja posjedovati stvar animus possidendi, rem sibi habendi ili animus domini ili dominantis. U obće pravnoj književnosti je vrlo preporno, što je pravi sadržaj ove volje. Povod tomu je rimsko pravo osobito sa onimi slučaji stvarna posjeda, koji se danas po primjeru Savignyevu obćenito zovu izvedenim posjedom. U rimskom pravu označuje se taj uvjet kao affectis tenendi, affectio possidendi, propositum possidendi i animus possidendi.

U suglasju sa obćenitim mnienjem u obće pravnoj književnosti razumieva pisac pod posjedovnom voljom, volju postupati stvarju kao svojom, držati stvar kao svoju. Ako je ta volja osnovana na pravnom razlogu, onda je vlast pravna (vlastnost) a volja animus domini; nije li pako osnovana na nikakvom pravnom razlogu onda je faktična, a i vlast samo faktična, te bi bolje bilo u takovu slučaju zvati ju animus possidendi nego animis domini, da se ta faktičnost što jasnije izrazi.

Nema u ostalom ništa niti proti izrazu animus domini, ako se kod toga samo nemisli na to, da možda mora biti uvjeren posjednik, da je stvar njegova; s toga scieni da bi se imalo dodati faktični animus domini str. 13. i 331—332., jer je potrebiti samo to, da hoće stvarju postupati kao svojom, a sasvim je indiferentno za pojam posjeda, da li on drži, da je stvar sbilja njegova ili je pako uvjeren da je stvar tudja. Volja posjednikova mora biti uviek upravljena na podpuno i isključivo gospodstvo osobe nad stvarju u cielosti njezinoj. S toga postoji stvarni posjed samo tamo, gdje posjednik ima stvar u svojoj vlasti uz volju, da ju u svojoj vlasti kao svoju drži, da s njom kao svojom postupa (razpolaže). U svih inih slučajih, gdje posjednik doduše drži stvar u svojoj vlasti, ali ne da ju kao svoju drži, već samo da pravo kakovo na njoj vrši koje naravno nesmije biti vlastnost, nije posjed stvarni, već može biti samo posjed prava (juris quasi possessio) Po o. g. z. s toga nije nikada stvarni posjed, kada držalac drži stvar tudju, jer mu manjka animus domini. Tu nečini nikakve razlike, da li je držanje stvarno pravne ili pako samo obvezne naravi. Imenito nije stvarni posjednik uživalac porabnik, premda ima detenciju stvari, najamnik zakupnik prekarist, posudbenenik (komodatar), nasljedni zakupnik, založni vjerovnik kod ručnoga zaloga — depositar niti sudbeno postavljeni sekvestar — upravitelj dobara, vazal, crkveni beneficiat. Dapače niti t. zv. koristovni vlastnik nemože se smatrati stvarnim posjednikom, jer niti on nemože imati animus domini priznavajući vlastnost vrhovnoga vlastnika. Nu fideikomissarni vlastnik svakako je stvarni posjednik, jer on nepri-

Digitized by Google

znaje ničije vlastnosti, on zna, da je njegovo pravo ograničeno glede osvojivanja i obterećivanja, ali on je ipak pravi vlastnik. Čekaoci fideikomisarni nisu vlastnici, već samo eventualni nasljednici.

Svi ovakovi držaoci ili nisu ništa više nego držaoci ili su pako posjednici prava.

Posjed prava nastaje, kada tko ono vrši, što je sadržajem stanovita prava s voljom, da to kao svoje pravo vrši. Za pojam posjeda je dakle potrebito faktično vršenje onoga što je mogući sadržaj stanovitoga prava, zatim da vršitelj to preduzimlje s voljom, da tim dotično pravo vrši. U §. 312. o. g. z. veli se: . . . . U posjed stvarih netjelesnih ili pravah dolazi se, kada se tko njimi služi u svoje ime. Iz toga se vidi, da je i kod pravnoga posjeda potrebit corpus i animus.

Prvi sastoji u faktičnom preduzimanju, dieljenju onoga što bi bilo sadržajem stanovitoga prava, kad bi djelovanje dotičnikovo bilo autorizirano pravom objektivnim. Drugo je pako: kada dotičnik to čini s voljom, da time svoje pravo vrši. Već iz ovoga sliedi, da volja mora biti upravljena na trajno ili nastavljeno vršenje prava.

Kao što mora kod stvarnoga posjeda volja biti upravljena na to, da stvar izključivo u cielosti njenoj za sebe ima posjednik — dakle na faktično vršenje vlastnosti, tako mora kod pravnoga posjeda volja smjerati na vršenje sadržaja onoga prava koga posjed se steći imade. Čin, koji ima voditi k posjedu prava, mora biti izveden s nakanom, da se tim sadržaj kojega prava za sebe vrši str. 512. Sadržaj prava mora se kao pravo vršiti. Zapadno-galički zakonik izrazuje se u tom obziru sasvim korektno u §. 33. 2. U posjed pravah . . . dolazi se, ako inače neima zapreke nikakve porabom ili vršenjem prava za sebe.

Nije potrebito da dotično pravo, kao svoje pravo vrši t. j. da misli, da sbilja svoje pravo vrši, dovoljno je u obće da ga u svoje ime vrši kao pravo. Kao što kod stvarnoga posjeda nije potrebito, da ga posjednik kao vlastnost svoju vrši.

Tko ga vrši kao vlastnost svoju jest bez dvojbe posjednik, nu on je posjednik i onda, ako znade dobro da nije stvar njega, da nije vlastnikom, samo ako stvar drži kao svoju t. j. u nakani, da na njoj faktično svu moguću vlast vrši. Str. 511.

Volja posjednika mora biti upravljena već kod prvoga čina vršenja na to, da se smatra početkom vršenja koje se opetovano preduzeti može.

Iz svega toga sliedi, da je za stečenje posjeda prava potrebita poraba prava, glede koje samo nije potrebno dokazati da je na pravu osnovana. Neima volje potrebite za stečenje pravna posjeda, ako se sadržaj koga prava samo u nuždi vrši ili jer se drži da je javno pravo, ili ako se to čini držeć da će protivna strana to dozvoliti, jer je neštetno (usus ex jure facultatis ili permissionis); ili pako da će vlastnik

Digitized by Google

iz susjednih prijateljskih porabu dozvoliti (usus ex jure familiaritatis). Tko ide privatnim putem misleć da je javni, ili jer nemože proći javnim putem, ili tko izpunjenje stvarnoga tereta neprima kao izpunjenje dužnosti već kao čin darežljivosti, (nečine) ne rabi prava ili nevrši prava, s toga niti neteče posjeda prava. (§. 313.) o. g. z. Austrijski komentatori označuju krivo volju potrebitu za stečenje pravna posjeda tamo, da najme činjenje, trpljenje ili propust kojim se poraba prava vrši, mora biti posljedicom tražbine stavljene na činitelja ili prepovjedi izdane proti njemu, dakle da se s jedne strane mora tvrditi, da dužnost postoji, a s druge strane, da se to priznaje. Kod služnostih je sasvim indiferenta volja vlastnika, jer sadržaj služnosti stoji u neposrednoj premda ograničenoj vlasti osobe prama stvari (§. 313. o. g. z.) a za faktično vršenje te vlasti je sasvim indiferento da li to vlastnik odobrava ili ne.

Prema tomu je pravni posjed faktičnim vršenjem koga prava stvorena mogućnost, da to pravo kao svoje pravo vrši. Stvarni posjed nije takodjer ništa drugo nego adprehenzijom stvorena mogućnost faktične podpune vlasti osobe nad stvarju uz volju da na stvari faktično vrši vlastnost. S toga se ukazuje pravni i stvarni posjedi po austrijskom pravu kao dva pojma isto vrstna, kao podvrsti višega pojma, razlikujući se medju sobom samo po objektu (predmetu).

Viši pojam posjeda je: posjed je djelom (činom) stvorena faktična mogućnost opetovanoga vršenja prava kakova.

Ako je ta mogućnost dopusta vršenje sadržaja vlastnosti ukazuje se posjed kao stvarni, (koj pisac zove takodjer Eigenthumbesitz), pruža li pako čin mogućnost, da se vrši drugo koje pravo osim vlastnosti, onda je posjed prava.

S toga se ukazuje posjed u imovinskom pravu kao pojam odgovarajući pojmu prava. Pravo je pravno gospodstvo (vlast osobe nad stvarju imovinskim predmetom), posjed nam se ukazuje kao faktična vlast osobe nad stvarju. Ipak je i u istom imovinskom pravu pojam prava mnogo širi nego posjed, jer je ovaj moguć samo tamo, gdje se kakav pravni sadržaj trajno može vršiti (str. 31.) dočim imade pravah, koja prestaju čim su jedanput vršena, s toga nemogu biti predmetom posjeda.

Oba uvjeta posjeda, držanje stvari ili vršenje sadržaja prava kakova i volja da posjednik stvar kao svoju drži, odnosno, da sadržaj prava kao svoje pravo vrši, jesu skroz faktične naravi t. j. niti jedno niti drugo nemora se upirati na razloge pravednosti — s toga je naravno da je posjed factum, da nije pravo. Nu buduć je taj factum priznan pravom buduć su mu zajamčene dosta važne posljedice pravne, to posjed nije ostao čisti factum već je dobio primjesu od prava. To je pako rodilo posljedicu, da za posjed i glede subjekta i objekta stečenja i gubitka valjaju mnoga pravila, koja nisu izvedena iz njegove faktične

Digitized by Google

naravi, već su postavljena obzirom na pravni red. Tako je posjed dobio malo dvolično lice, koje se osobito u Savignyevom djelu „Recht des Besitzes“ pokazuju. Ta dvolična narav bijaše dakako sasvim dobro poznata i Rimljanom kako to potvrdjuju izreke Papinianove: D. 41. 2. (de poss. fr. 49. pr. . . . . plurimum possessio ex jure mutuatur, zatim §. 1. eod. . . . . quia possessio non tantum corporis sed et juris est).

Modifikacije posjeda uslied pravne primjese pokazuju se u dvogubom pravcu. Prvo što se uzimlje posjed, gdje neima uvjetah naravnih, osobe koje nemogu imati animus domini, duševno bolestni, djeca, jurističke osobe, što se može steći po zastupniku, što se uzimlje da traje, premda mogućnost razpolagati stvarju nije prezentna (aktualna).

Zatim s druge strane nepriznaje se posjed, premda oba uvjeta postoje, osobe pravno nesposobne, nesposobne su i za posjed, koje su nesposobne za vršenje stanovita prava nemogu imati niti posjeda dotičnoga prava, stvari izvan prometa nemogu biti niti predmetom posjeda. Iz toga se vidi da je uredjenje posjeda pozitivnim pravom u mnogom obziru prema vlastnosti odnosno ostalim pravom, koja mogu biti predmetom posjeda analogično izvedeno, te se posjed ukazuje ne samo kao neko popunjenje vlastnosti, već u obće pravnoga reda, glede pravah, kod kojih je moguć. Taj odnošaj medju stvari posjedom i vlastnošću iztaknuo je osobito Ihering u vrlo zaslužnoj razpravi o razlogu zaštite posjeda, premda je odatle izveo posljedice koje se nemogu smatrati sasvim temeljitimi.

Pored svega toga, što se s posjedom u mnogom obziru postupa kao s pravom, ipak je njegova faktična narav tako pretežna, da ga moramo kao faktum smatrati u opreci prema pravu, ne u protuslovju s pravom, posjed nije nepravo, ali to stoji da nije pravo, kako ga dosta duhovito označuje Kierulff u Theorie des gemeinen Civilrechtes str. 341.

Faktična njegova narav pokazuje se najbolje u postanku i prestanku posjeda; za nj ne valja niti jedno od pravilah postojećih za stečenje prava. Za postanak posjeda je dovoljno, da se osoba nalazi prama stvari u takovu odnošaju, da može vlast na njoj po volji vršiti, i da ima volje to činiti u svoje ime. Indiferentno je za postanak posjeda u obće, kako je doba došla u onaj odnošaj da li dopuštenim ili nedopuštenim načinom; da li joj stvar preda dosadanji držalac, da li joj pravo vršiti dopusti ovlaštenik kod pravnoga posjeda, ili pako ona stvar sama otme silom ili si ju prisvoji prošnjami ili potajno. S toga postaje posjednikom u obće isto tako tat, razbojnik str. 349. kao i onaj koj je s posjedom stekao odmah vlastnost. (Posjed može se dakle steći i povredom prava i nepravednim načinom, dočim se pravo nemože steći nepravom).

Digitized by Google

Tečevni razlozi prava nemogu se uporaviti na postanak, stečenje posjeda on postaje jedino adprehenzijom i voljom posjedovati (posjedovnom). Nemože nastati niti pogodbom niti nasljedstvom niti zapisom. To je i naročito rečeno u §. 320. o. g. z. „Naslovom valjanim zadobiva se samo pravo na posjed, a ne posjed isti".

U zakoniku gradjanskom nije glede posjeda provedena teorija o titulus i modus adquirendi, s toga je posjed od pravnoga naslova sasvim neodvisan (§§. 309., 315., 316. i 339.).

O. gr. z. govori doduše u §§. 316—322. o naslovu posjeda, ali ne u tom smislu kao da bi naslov bio uvjet postanka posjeda, već što posjed naslovni dobiva posebnu kvalifikaciju. Posjed bo osnovan na naslovu, s koga se može vlastnost steći, je zakoniti posjed §. 316. „Posjed stvari jest zakonit, ako se osniva na tvrdom naslovu". Što se tiče naslova posjeda, to je sasvim jasno, da posjed nema nikakva posebna naslova, kada se ipak govori o naslovu posjeda misli se uvjek na naslove vlastnosti ili pravne.

Budući da zakonitost posjeda odvisi od pravnoga naslova, to je naravno da neodvisi to svojstvo posjeda od volje posjednika. Posjednik može si stvoriti posjed sam, ali nemože stvoriti zakonitoga posjeda jednostavnim svojim djelovanjem. Tko drži tudju stvar kao posudovnik, (komodatar) ili depozitar, može svojom voljom tu detenciju pretvoriti u posjed, nu nemože sám svojem voljom učiniti, da mu posjed bude zakonit ili pravedan.

To je smisao pravnoga pravila u Justinianovu pravu, koje glasi: Nemo sibi causam possessionis mutare potest. D. 41. 5. (pro herede vel pro prossessore) fr. 2. §. 1. Julian. D. 41. 3. De. usurp. fr. 33. § 1. (Julianus).

To je smisao i §. 319. o. g. z. „Držalac koje stvari ne ima pravo promieniti samovlastno temelj po kojem čuva istu stvar, i time prisvajati sebi naslov".

Budući da je posjed faktum, to je naravno, da ga posjednik nemože prenieti na svoga nasljednika, ili drugimi riečmi u posjedu nemože biti govora niti o nasljedstvu universalnom niti singularnom. Kada se govori o predaji posjeda, to nije ništa drugo, već dosadanji posjednik očituje, da svoj posjed napušta i ostavlja stečniku, da on za sebe posjed steče. Takovim očitovanjem postaje posjed (vacua possessio) t. j. prestaje zapreka koja je u osobi dosadanjega posjednika stajala stečenju novoga posjeda na putu.

Temeljitost netom navedene izreke, na koliko se tiče nasljedstva u posjedu, dokazuje prof. Randa obširnijom razpravom u §. 15. U o. g. z. nije doduše nigdje naročito rečeno, da nasljedstvu neima mjesta kod posjeda, nu to sliedi iz naravi posjeda i naravi nasljedstva, kada se

Digitized by Google

jedno i drugo valjano shvati, a dade se podkriepiti i nekimi positivnimi ustanovami o. g. z. Nasljedstvom stupa nasljednik u one imovinsko-pravne odnošaje pokojnikove, koji nisu i nemoraju smrću njegovom propasti. Smrću posjednika prestaje i animus possidendi i corpus, dakle bezuvjetno prestaje posjed, s toga nemože posjed biti medju onimi pravnimi odnošaji u koje nasljednik nasljedstvom stupa. To je u rimskom pravu naročito izrečeno, D. 41. 2. (de poss.) fr. 23. pr. (Javolenus): Cum heredes instituti sumus, adita hereditate omnia quidem jura ad nos transeunt, possessio tamen nisi naturaliter comprensa ad nos non pertinet. Nasljednik mora po rimskom pravu posjed ostavinskih stvarih steći po općenitih pravilih t. j. mora ono činiti, što je u obće i kod ne nasljednikah za stečenje posjeda potrebito. To isto mora se tvrditi i za o. g. z., jer ovaj u tom obziru nema nikakovih ustanova, koje bi u protuslovju sa rimskim pravom stajale. Imenito nesmije se uzeti, da nasljednik teče posjed uručbom nasljedstva makar se u §. 797. govori o predaji u zakoniti posjed, jer se pod tom predajom razumieva pismeno uručenje ili dopitanje ostavine nasljedniku, a ne predaja pojedinih ostavinskih stvarih. Nadalje poziv1je se pisac na 547. o. g z. po kojem se hereditas jacens do nastupa nasljedstva po nasljedniku smatra juristićkom osobom, da posreduje prelaz imovinskih pravah ostaviteljevih na nasljednika. Hereditas pako jacens kao neosobna imovina nemože imati niti volje posjedovne niti može faktično vlast kakovu vršiti, s toga ona posreduje kod prelaza prava na nasljednika, ali nemože posredovati glede posjeda, koj je faktum. To se naročito izriče u rimskom pravu u fr. 1. §. 15. D. 47. 4. (si is, qui test.) (Ulp.) . . . . . id circo autem hereditati furtum non fieri, quia possessionem hereditas non habet, quae facti est et animi. Sed nec heredis est possessio, ante quam possideat, quia hereditas in eum id tantum transfundit, quod est hereditatis, non autem fuit possessio hereditatis.

Hereditate jacente postaje posjed possessio vacua, te ga nasljednik može steći ili sam ili po zastupnicih i zamjenicih svojih. — Drugi razlog nalazi pisac podpunim pravom u §. 1493. o. g. z. koji odredjuje: Tko načinom poštenim prima kakovu stvar od zakonitoga i poštenoga posjednika, taj ima pravo kao nastupnik da uračuna sebi vrieme dosjelosti svojega prednika. Dakle da si nastupnik (nasljednik) uzmogne uračunati u dosjelost ono vrieme, koje je stvar poštenim načinom posjedovao prednik njegov, za to trebalo je posebne ustanove upravo s toga, što posjed neprelazi od prednika na novoga stečnika (nasljednika). Uračunjanje posjeda kao i accessio possessionis u rimskom pravu potvrdjuju posredno pravilo, da posjed neprelazi na nasljednika; jer, kad bi prelazio na nasljednika, onda bi bilo bez smisla govoriti ob ovom uračunanju. Samo bo se sobom razumieva, da kod derivatnoga stečenja

Digitized by Google

prava kakova sve koristi i pravni probitci, koji su pripadali predniku, prelaze na nasljednike. Iz pomenutoga paragrafa sliedi osim toga, da se ob uračunanju posjeda može tek govoriti, pošto je stečnik već sam valjanim načinom posjed stekao, tu nema dakle onoga jedinstva, koje bi moralo postojati, da u posjedu ima nasljedstva. Iz toga sliedi, da se posjed mora uviek samostalno steći t. j. da su svi načini tečenja posjeda izvorni, dakle da se dieljenje tečevnih načinah na izvorne i izvedene može odnositi samo na stečenje prava.

S toga je posjed nasljednikov u svakom slučaju nov i sasvim neodvisan od posjeda prednikova. To valja ne samo za onaj slučaj, gdje je posjed nastao jednostrano bez sporazumka sa dosadanjim posjednikom ili proti volji njegovoj, već i onda kada ga steče uslied pravna posla, što ga je sklopio sa prednikom svojim. Može se posjed steći rad toga i od takovih osobah, koje same posjeda nisu imale; tko n. pr. prime stvar od držaoca s voljom da ju posjeduje, teče posjed, premda ga prednik njegov nije imao. Iz toga pako sliedi, da se na posjed nemože uporaviti pravilo: „nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habet“. (Dalje sliedi.)

Viestnik.

Mjesečna skupština „pravničkoga družtva“ nije se držala prošloga mjeseca, prem je bila već zakazana na 29. travnja. Gosp. odvjetnik dr. Lovro Vidrić morao je nenadano otići na put iz Zagreba, pa je za to odgodjena na 2. svibnja. Predmet je bio već oglasen: „Bi li bilo shodno uvedenje zakona o slobodi odvjetničtva u Hrvatskoj i Slavoniji“.

— Presvietli g. Al. pl. Šuljok, podpredsjednik kralj. stola sedmorice, poklonio je i ove godine „pravničkomu družtvu“ u Zagrebu jedan svezak spisa magjarskoga pravničkoga družtva. Bila mu u ime družtva srdačna hvala.

— G. Jakov Radošević, koji je prošle školske godine svršio pravo- i državoslovne nauke na hrvatskom sveučilištu, pravio je prošloga mjeseca treći strogi ispit i nakon toga promoviran za doktora prava svečanim načinom.

— Blagorodni darovi. Majka, na žalost našu prerano umrloga, darovitoga i plemenitoga Dušana Kotura, gdja. udova Anka Kotur, upravi pismo na sveučilištnog rektora, u kojem medju ostalim, po želji pokojnikovoj, poklanja občoj sveučilištnoj stipendijalnoj zakladi 800 for., družtvu za podporu ubogih pravnika 200 fr., akadem. družtvu „Hrvatski dom“ 200 fr., akadem. pjevačkomu družtvu „Hrvatska lira“ 200 for.

— Novo ustrojeni kr. kotarski sud u Pakracu započe svoje djelovanje 1. svibnja t. g.

— Imenovani su: Vjekoslav Weiss, četnik-auditor, savjetnikom kod pravosudnoga odjela c. kralj. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti; Hugo Plihip, definit. viećnikom c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški; Stjepan Gazić, kralj. kot. sudcem u Pakracu; Miroslav Brošan, vieć. tajnikom i namjest. drž. odvjet. u Varaždinu; Oto Höcker, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola; Ivan Mudrinić, prislušnikom u Ogulinu.

Nastavak u prilogu.

Digitized by Google

Premješten je: dr. Bogdan Medaković, pristav c. kr. kot. suda u Mitrovici na vlastitu molbu u istom svojstvu krajiškom odsjeku c. kr. bansk. stola u Zagrebu.

— G. odvjetnik Valentin Lenac, preselio se je iz Jaske u Samobor i tu već otvorio svoju pisarnu.

Književnost. Pravo, pravničko-upravni list. Uredjuje ga A. Šimunić. God. V. svezak 60. sadržaje sliedeće članke: Dr. V. Bogišić: Stanak po dubrovačkom zakoniku od god. 1272. — E. Cippico: O §. 78. pravila o gradjanskoj sudbenosti 20. studenoga god. 1852. i o §§. 145. i 147. zakona od 9. kolovoza 1854. — A. Kuzmanić: Dilovanje podnebja, teplote i godišnjih doba na ćudi i strasti ljudske. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Kuzmanić: Zločinstveni slučaji prema pučanstvu Francezke, Englezke i nikojih drugih država europejskih. — Viesti. — itd.

— Narodni hrvatski odvjetnik ili savjetni priručnik za sastavljanje svakovrstnih pogodba itd. Nacrtao Ivan Jurašić iz Krka. Mi smo u svoje vrieme spomenuli, da g. Ivan Jurašić pozivlje na predplatu ove knjige. Sad čitamo u domaćih listovih, da je izašao I. svezak, i da stoji 30 novčića. Pošto nismo do sada mogli dobiti nijednoga exemplara, nemožemo o sadržaju knjige za sada nikako se izjaviti.

— Die Grundlagen der Verwaltungsrechtspflege im constitutionell-monarchischen Staate. Eine rechtswissenschaftliche Abhandlung von K. J. Schmitt. Ciena 3 marke. Dobrom sgodom progovorit ćemo ob ovom kao i o sliedećem djelu:

— Personal- und Realunion. Mit einem Anhange: Das rechtliche Verhältniss zwischen Oesterreich und Ungarn, von Franz von Juraschek, Ciena 2 m. 40 pf. Oba djela mogu se naručiti u Hartmánovoj ili Fiedlerovoj knjižari u Zagrebu.

— „Sriemski Hrvat“ zvati će se list, što no će počam od 11. o. m. izlaziti u Vukovaru pod uredničtvom gosp. odvjetnika Dragutina Alta, svake nedjelje jedan put. Ciena mu na godinu 5 for.

Pravničke svaštice. Čuveni profesor rimskoga prava na gradaćkom sveučilištu, dr. Gustav Demelius imenovan je vladinim savjetnikom.

— Popravak biljegovnoga zakona. Čitamo u strukovnih časopisih, da je nedavno ugarski ministar financija predložio saboru osnovu zakona, koja će promieniv dielomično pristojbeni zakon uvesti sasma novo načelo, koje će nedvojbeno silno djelovati na poslove i promet. Recenom novelom zakona kani se najme umanjiti biljegovna pristojba za mjenice, ali povisiti kazne sbog prekršaja propisa o biljegovini, zajedno namjerava se tom novelom pripraviti radikalno sredstvo, kako će se državna blagajna braniti od prikrata kod biljegovine. To radikalno sredstvo postoji u tom, da će se svim mjenicam i drugim ispravam, koje nisu nikako, ili su biljegovane manjom biljegovkom nego li je propisana, ili koje nisu samo po propisu biljegovane, uzkratiti pravovaljanost i zaštita suda sve dotle, dok nebude dotična stranka ne samo zadovoljila svojoj dužnosti te prema propisu ispravu biljegovala nego i kazan izrečenu sbog onoga propusta platila. Poslovni svieet u Ugarskoj, a još u većoj mjeri juristički, velikim je negodovanjem primio predlog vladin. Uvaženi strukovni list „Themis“ govoreć o gore navedenih odredbah veli, „da po zdravom pravničkom shvaćanju znači ona odredba toliko, da se za mjenice postavlja nova potrebština, koja nesmie mjenici manjkati, ako hoćes da ti sud neuzkrati svoje zaštite. Ako bude biljegovka na mjenici samo za 5 nč. manja,

Digitized by Google

nego li bi po scali smiela biti, mjenica gubi usljed toga svoju mjeničnu kriepost. Kud ćes većega monstruma nego kad ti valjanost cieloga mjeničnoga posla zavisi o biljegovki, koja vise puta predstavlja tek nekoliko novćića. Ova ustanova recene osnove obara cieli mjenbeni zakon. Kao prva posljedica biti će, što će stranke mjenice ili iz Austrije datirati ili ih u Austriji domicilirati, jer tamo nepostoje tako strogi propisi. Ako sudac ne opazi, da mjenica nije dovoljno biljegovana pa odredi ovrhu, moze execut, dobiv poslje izvedene ovrhe u ruke izvornu mjenicu, čim opazi nedostatak biljegovni na mjenici, tužiti sudca da mu naknadi štetu. -- Tko primi račun dovoljno ne biljegovan, postaje sukrivcem prikraćenja biljegovna, te solidarno sa izdatnikom odgovoran. Evo vam nove teorije u sukrivnji, mislimo ipak da bi jedva mogla naći podpore u novom kaznenom zakonu. Podnesci predani oblastim, ako nisu po propisu biljegovani, imadu se povratiti strankam, ili ako je stranka odsutna, metnut će se — ad acta. Baš nam je još ovo trebalo, da poskoci vrednost naše uprave. -- Mogu se naći nepozvani prsti, koji će finim načinom odkloniti biljegu s isprave, i tako će se do sadanji „Simel“ riesavanja obogatiti novom formulom „jer neima biljegovke — ad acta“.

Po §. 13. mogu sve privatne isprave samo onda biti podlogom uredovanju sudca ili upravnoga činovnika, ako su valjano biljegovane. Eto tako postaje biljegovna scala alpha svih poslova. Po tom postaje glavnom zadaćom sudaca, odvjetnika i bilježnika kao i ciele administracije da bdiju nad porabom biljegovka. Posljedica toj ustanovi biti će ta, da će se i privatne isprave u Austriji datovati, austrijskimi biljegovkami obskrbiti, te pred austrijskimi sudovi utužiti. — §. 14. naredjuje, da se moraju biljegovke svih istopisa i priloga tužbe na prvom exemplaru donieti. Sudbeni činovnici morati će se dakle baviti vrlo kompliciranim računanjem, pa se neće nitko zacuditi, ako u jednoj godini uslied pogriešaka izgube polovicu svoje plaće. A postupak taj dat će povoda i raznim zlim porabam, jer na drugom i trećem istopisu neće se moći viditi, da li je prvi exemplar po propisu biljegovan“. Ovaj sud je ostar, ali i opravdan.

--- Jadno stanje javnih bilježnika u Ugarskoj. Nevolje s kojih trpi ciela Ugarska, malo se gdje tako osjećaju kao medju kr. javnimi bilježnici. Sve tuznije dolaze tuzbe, da ne mogu živjeti, sve češće dogadja se, da notar zamieni dosadanje zanimanje drugim poslom. Neki javni bilježnik, stanujući na ladanju pripovieda u „P. Napló-u“, koliki su mu bili mjeseca siečnja t. g. dohodci i kakove agende: 4 ostavinske razprave, koje se nisu mogle riešiti, jer po lošoj cesti nije se dalo putovati i jer nije bilo moguće dobaviti gruntovni izvadak; 7 vidimiranja prepisa i 7 drugih poslovnih brojeva; podnesaka nikakovih; doduše dosle su stranke pitati savjeta, ali nehtjedoše za to ništa platiti; cieli dakle dohodak mjeseca siečnja iznosio je 31 for. 85 novč. I za to je bilo vriedno položiti veću kauciju i investirati u posao do 2000 fr. Doduše bilo je dosta vjenčanja, ali pučki učitelji sastavljahu ženitbene pogodbe, prem je kotar. sudcu dojavljeno, da se pučki učitelj bavi i nadripisarenjem, i prem je javni bilježnik dao oglasiti, da samo bilježničke ženitbene pogodbe imadu zakonsku valjanost. -- Drugi javni bilježnik tuži se, da on nije oba mjeseca veljače i ožujka zasluzio toliko t. j. niti 31 fr. 85 nc. To je zaista desperatno stanje, pa je s toga sasma razumljivo, što javno mnenje zahtieva, neka vlada učini nesto za poboljšanje stanja kralj. javnih bilježnika, ili neka predloži saboru, da se ta institucija dokine.

— Ugarski zakoni na Rieci. Kad se je pročulo, da se kani za Rieku i njeni teritorij uvesti ugarski zakon o tutorstvu (Vormundschaftsgesetz)

Digitized by Google

zavlada pravi strah u tamošnjih krugovih. Dopisnik „Themis“ veli — što mi ovdje u Zagrebu dobro znademo — da to nebi bilo probitacno, jer Rieka ima obći austrijski gradj. zakon, zatim zakon od 9. kolovoza g. 1854., a to da su tako izvrstni i shodni zakoni kakovih će mati-domovina (Ugarska) jedva dobiti u ovom stoljeću. Sjegurno pravno stanje i red, koji vlada usljed valjanih zakona u odnošajih sirotinjskih mogu se nazvati uzorom, ako se sravne sa avitičkim postupkom ugarskih županijskih sirotinjskih oblasti u ovih poslovih. Ta valjda neće htjeti vlada da i u tom području zavlada bezpravje mozda u namjeri, da uvedši ugarski tutorstveni zakon, tim jos jače privezo Rieku na Ugarsku. Tim bi doduše jedan dio obć. gr. zak. zajedno sa postupkom u poslovih ostavinskih i tutelarnih izgubio kriepost, ali nitko neće znati, sto će zadržati svoju kriepost, sto li ne. Riecani se trude, da im se stari dobri zakoni ostave, pa nikako neceznu za onom dvojbenom srećom, koja im se nudja novim zakonom. Čini se, da su sastavitelji zak. čl. 20 : 1877. (tutorstveni zakon) sasma zaboravili na potrebóće Rieke“ (Ovomu netreba komentara; Riecani bi morali jos samo toliko pravedni biti te priznati, da obstojeći kod njih pravni red imadu pripisati toj okolnosti, sto je g. 1861. Rieka bila cielokupni dio kraljevine Hrvatske; da je već one godine avancirala na cast „separatum etc.“, u njoj bi se sudilo po starodrevnih artikulnih ili po nikakovih zakonih. Ur. „Mjes.)“.

— Naredbom c. kr. ministarstva pravosudja od 31. ozujka god. 1878. proobćeno je svim visim sudovom da su kr. ugarski sudovi duzni molbam, kojimi traže od ces. kralj sudova provedbu ovrhe na nepokretnosti u Austriji ležeće, priloziti ureda radi originalni primjerak ugarske osude.

— Literarno vlastnictvo drzave na njenih djelih. U jednoj od posljednjih nedjeljnih skupstina bavili su se „avocats stagiaires“ u Pariza pitanjem: „Pripada li drzavi, kao sto pripada svakomu auktoru, izključivo pravo duševne vlastnosti glede djela, kojih je osnovu izradila, izvedenjem njihovim upravljala i trosak namirila? Prem su dvojica, Vuibert i Fièche, zanikali to pitanje, velika većina skupstine izrazi se ipak jestno.

— Umnozanje pravnika. Od god. 1867. znamenito se je umnozao broj pravnika na pruskih sveucilistih. Sada pripadaju tri desetine svihkolikih djaka na sveučilistih pruskih pravoslovnim fakultetom; djaci iz istocnih krajevah pokazuju više ljubavi prama pravnim znanostim, nego li oni iz zapadnih ili novo stečenih pokrajinah. Tako t. p. uci od 100 djaka iz Pruske njih 38 prava, dočim dolazi na 100 djaka iz Schleswig-Holsteina samo 13 pravnika.

— Sibirsko sveuciliste. Kako „Golos“ javlja, odredjen je grad Tomsk za sjediste sveucilistu sibirskomu. Za gradnju sveučilista treba 350.000 a za prvo uredjenje 100.000 rubalja. Godišnja potreba sveucilista računa se na 307.000 rubalja. U sadanjih okolnostih — veli receni list — jedva će se moći doznačiti ona svota, nu ministar financija ima 250.000 rubalja, sto su ih privatnici darovali, pa se tim novcem moze započeti barma gradnja.

† Dr. Aleksander Veljkov. Na svrsetku lista dodje nam iz Peste tužna viest, da je tamo dr. Aleksandro Veljkov, kr. javni izvanredni profesor kemije na filozofičkom fakultetu hrvatskoga sveucilista u krilu svoje majke preminuo. To je već treći, težki gubitak, što ga u ovo cetiri godine zastigne naše sveučilište, a napose filozofički njegov fakultet: huda smrt obori prerano dvie krasne mu sile: prije prof. Srabca, a sada dra Veljkova. Pokojnik bolovaše već dugo vremena, ali je ipak revno i savjestno vrsio svoje duznosti, dok mu je ikako bilo moguće. Prije uskrsnih blagdana ode k svojej majci u Budimpestu, gdje preminu 29. travnja. Dr. Veljkov bijaše cielom dusom profesor, ljubio je

Digitized by Google

znanost i mladež, izvrstan u svojoj struci mogao se podičiti i temeljitim općim obrazovanjem, a pri tom bio vrlo ćedan i ljubezan u svakdanjem životu; pa s toga svakomu mio i drag.

Rektorat sveučilišta izrazio je majci pokojnikovoj iskreno sažaljenje sveučilišta radi tolikoga gubitka.

Lahka mu zemlja, a vječna uspomena kod nas.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva".

za godinu 1876.

Armin Veber 3 for.; Antun Novak 2 for.; Kosta Bošković 3 for.

za godinu 1877.

Franjo Aleksić 6 for.; dr. Stjepan Nedeljković 3 for.; Dragutin Spies 3 for.; Albert Sek 3 for; Adolf Vlasak 3 for.; Gjuro Strišković 3 for.; Adalbert Poharek 3 for.; Milan Babić 3 for.; Simo Hržić 3 for.; Kosta Bošković 3 for.; dr. Calogović, odvjetnik u Vinkovcih 8 for; Jovan Bogdanov 3 for.; Vuk Milanković 6 for.; Stjepan Gjurašin 3 fr.; Antun Kalaj 3 fr.; Franjo Vagjon 3 fr.; Ljudevit Hergešić 3 fr.

za godinu 1878.

Hinko Schreiber, predsjednik c. kralj. sudb. stola u Zemunu 6 for.; Gustav Straus 3 for.; Josip Cermak 3 for.; Andrija Markovac, predsjednik c. k. sudb. stola u Novoj Gradiški 3 for.; Viktor Vodvarka 3 for.; Dragutin Gjuricić 3 for.; dr. Mijo Posilović, odvjetnik 3 for.; Gjuro Strišković 5 for.; Albert Jakopović 3 for.; Jovan Bogdanov 3 for.; dr. Gjurić, odvjetnik u Mitrovici 3 for.; Josip Jagunić 3 for.; Valentin Lenac 3 for.; Ferdo Resetar 3 for.; dr. David Starcević, odvjetnik 3 for.; Aleksander Blazković 3 for.; dr. Hegedusević, odvjetnik 3 for.; dr. Teodor Nedjeljkovic, odvjet. 6 for.; Eugen pl. Sax, odvjetnik 3 fr.; Izidor Ćirić 3 for.; Jovan Manojlović 3 for.; Grga Pantelić 3 for.; Stjepan Ristić 3 for.; Josip Stefanović, c. kr. pristav 3 for.; Konstantin Stojsić 6 for.; Ivan Jozić 3 for.

Dopisnica uredničtva.

G. Blazković. Varazdin. Odredili smo po Vasoj zelji, da Vam se list šalje u novo mjesto Vašega službovanja.

— G. dr. Nedeljković Teodor. Zemun. Novac predan je blagajniku. Odredili smo, da Vam se posalje cieli tecaj „Mjesecnika" od g. 1875. Nadamo se, da ste ga već i dobili.

G. Matasović Luka. Brinj. Nezamjerite, sto Vam se list nije slao već prije u Brinj, ali nismo znali, da ste ovamo premjesteni. G. Adamoviću, novomu članu, poslani su već svi brojevi „Mjesecnika" od ove godine.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 6.

Zagreb 1. lipnja 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Al. Egersdorfer: Causa debendi po austrijskom gradjanskom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko (nastavak). — Dr. **S. P.:** Opazke k §§-om. 354—359. gr. pp. — **Milan Tauffer:** Statistički podatci ob izvršbi kazne u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — **Književnost.** Der Besitz nach dem oesterreichischen Rechte itd. od profesora dra. Antuna Rande (nastavak). -- **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Medić 6 for.; Lavoslav Ittlinger 6 for.; Škender Gajer 6 for.; Vaso Gjurgjević 6 for.; Kornel Festetić 6 for.; Miroslav Brošan 6 for.; Ladislav Arvaj 6 for.; Stevan Tatomirović 6 for; Pavao Urica 6 for.; Ignjat Vagner 6 for.; Ladislav Virag 6 for.; Pavao Mačvanski 6 for.; Franjo Derežan 6 for.; Tomo Salopek 3 for.

za godinu 1878.

Matija Baić 3 for.; Julio pl. Halper 3 for.; Josip Hauer 3 for.; Jakov Kureš 3 for.; Franjo Kojkić 3 for.; Konstantin Korka 3 for.; Dominik Loja 3 for.; Kosta Mladenović 3 for.; Ljudevit Modranji 3 for.; Jefto Nović 3 for.; Ivan Pirka 3 for.; Srećko Remetin 3 for.; Vjekoslav Rijaček 3 for.; Antun Radja 3 for.; Franjo vitez Schönholz 3 for.; Franjo Schmidt 3 for.; Slavoljub Tarbuk 3 for.; Josip Valon 3 for.; Vjekoslav Vrban 6 for.; Svetozar Nikolajević 3 for.; Stevan Dimitrijević 3 for.; Svetozar Stojadinović 3 for.; Stevo Popović 3 for.; Josip Mladjenović 3 for.; Martin pl. Ožegović 6 for.; Žiga Herrenhäuser 3 for.

Dopisnica uredničtva.

Gg. Ivanu Albrechtu u Vukovaru, D. Milankoviću u Požegi i Stjepanu Tubiću u Stubici: Poslane članke primismo. Liepa hvala; priobćit ćemo.

Izpravi. U članku „Književnost“ u posljednjem broju „Mjesečnika“ podkrale su se sliedeće poveće pogrieške:

Na str.	228.	u redku	12	valja iza postavivši dodati	„se“.
„ „	231.	„ „	27	„ mjesto petitovne čitaj	„petitorne“.
„ „	231. i 232.	u redcih	28 i 1	valja mjesto posesovne čitati	„posesorne“.
„ „	233.	u redku	16	mjesto da li je riešenje čitaj:	„da li se traži riešenje“.
„ „	234.	„ „	10	„ affectis čitaj:	„affectio tenendi“.
„ „	235.	„ „	2	„ osvojivanje čitaj:	„odsvojivanje“.
„ „	235.	„ „	13	„ dieljenju čitaj:	„djelanje“.
„ „	236.	„ „	1	valja iza prijateljskih dodati	„obzirah“.
„ „	236.	„ „	23	„ izpustiti „je“ medju	„ako ta“.
„ „	237.	„ „	36	valja mjesto doba čitati	„osoba“.

Digitized by Google

Digitized by Google

Causa debendi

po austrijskom privatnom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko.

Piše dr. **Al. Egersdorfer**, kr. sudb. pristav

Odsjek prvi.

Causa debendi u materijalnom pravu.

(Dalje).

IV. Condictio sine causa. Ako nijedan od navedenih slučajeva bezrazložnog držanja nije umjestan ni condictio indebiti, ni condictio ob causam datorum, ni ona ob turpem causam, a stvar se dana ipak sine causa u rukuh primaoca nalazi, umjestna je obćenita tužba sine causa condictio (§. 1435. sr. §§. 45., 869., 877. i 887. o. g. z. — D. de cond. sine causa 12. 7. — C. de cond. ex lege et sine causa vel injusta causa 1. 9.). To je moguće kada obstojali pravni razlog kasnije odpada (cond. ob causam finitam §. 1435. o. g. z.) ili kada ga nikada nije bilo (cond. sine causa u najužjem smislu). Pravni razlog odpada kasnije kada comodatar comodanta radi izgubljene stvari odšteti, a ova se kasnije pronadje §. 980. o. g. z., kada se dug izplati, u pogledu povratit se imajuće obveznice (§. 1428. o. g. z.), kada se pravni posao izpuni ili dovrši glede kapare (§. 9080. o. g. z.), amo spada takodjer slučaj na povratak stvarih danih u quasi ususfructus (§. 510. o. g. z.), kao i tužba na povratak miraza poslje dovršenog braka (§. 1229. o. g. z.).

Ako pravni razlog nikada nije postojao, predležat će redovito ništetan pravni posao, pa valja onda dobro razlikovati slučajeve, u kojih se predavaoc rei vindicatiom u kojih na-

Digitized by Google

šom tužbom služiti može.[1] Jer dok god rei vindicatio mjesta imade, izključena je condictia. A redovito će rei vindicatiji mjesta biti, kada je pravni posao absolutno ništetan (n. p. §§. 865., 869., 878., 1371. i 1372. o. g. z. itd.), nu i u ovih slučajevih može rei vindicatia izključena biti, naime onda, kada je stvar potrošena ili odsvojena pod uslovi §§. 367., 371. i 824. o. g. z. Najvažniji amo spadajući slučaj jest, kada onaj, koji nije pravnim činom sposoban plati dvojbeni ili nedospjeli dug (§. 1421. i 1433. o. g. z.) ili kada u obće nješto odsvoji (§. 865. o. g. z. l. 12. D. de cond. ind. 12. 6.).

Nu imade slučajeva, kada pravni posao nije absolutno ništetan, kada nepredleži negotium nullum, ali ipak takav pravni posao, koji nije pred zakonom tvrd (rescissibel), tako se može n. p. dano natrag zahtievati u slučajevih §§. 932., 934., 935. i 947. o. g. z. pa se tužitelj ima u ovih slučajevih služiti našom condictiom.

Drugi slučaj, kada već u početku neima pravnoga razloga, nastaje ondje, gdje se causa zato nemože ostvarati, jer svaka od ugovarajućih stranaka ima drugi pravni razlog pred očima §. 869. o. g. z. sr. l. 18. pr. §. 1. D. de R. C. 12. 1.[2]

[1] U ovom slučaju skoro da su nevidljive granice medju rei vindicatiom, pa cond. ob turpem causam i cond. sine causa. Kada je pravni posao ništetan predleži redovito slučaj rei vindicatie, jerbo se uzima, kao da pravni posao nikada postojao nije sr. Unger II. str. 141. i sl. pa i Windscheidov spis „Zur Lehre des code Napoleon von der Ungiltigkeit der Rechtsgeschäfte“ (1847.) Ali i u ovom slučaju je rei vindicatio izključena: a) kada je stvar potrošena (§. 329. o. g. z.) ili prodana (u slučajevih §. 367., 371. i 824. o. g. z.) sr. Unger II. str. 148. op. 35.; b) kada je pravni posao zato ništetan jerbo je svrha (§. 1174. o. g. z.) zakonom izrično zabranjena (arg. §. 26. o. g. z.). U slučaju a) biti će condictio sine causa u onom pod b) ob turpem causam umjestna. Ove razlike nisu većini naših komentatora jasne, zato i tvrdi Zeiller III. str. 48. pa s njim i Kirchstetter str. 400. op. 1. da se u slučaju §. 871. 1. nemože dano natrag iskati, jerbo da je u ovom slučaju davanje nedozvoljeno (§. 1174. o. g. z.). Ali staranje, da se sklopi ženitbeni ugovor, niti je nedozvoljeno, niti nepošteno, dakle nije causa turpis sr. Nippel VI. str. 74., Stubenrauch III. str. 40., te će umjestna biti rei vindicatio, ako nije davaoc izgubio vlastničtvo (n. p. dao li je stvar pokretnu, a nenastupe slučajevi §§. 367. i 371. o. g. z.) ili cond. sine causa, ako je vlastničtvo već na drugog prešlo sr. takodjer Pavličck str. 197. op. 1.

[2] L. 18. §. 1. D. de R. C. 12. 1. Ulpianus. — Si ego quasi deponens tibi dedero, tu quasi mutuam accipias, nec depositum nec mutuum est. Idem

Digitized by Google

§. 6.

Dosadanje razmatranje dokaza nam, da se dano može natrag zahtievati, kada pravni razlog neobstoji, kada je sine causa dano. Nu to sine causa neprotečže se na causu u subjektivnom smislu, jer svi navedeni slučajevi baš predpostavljaju da postoji causa u subjektivnom smislu da je onaj, koji je stvar na drugoga prenio, učinio to u stanovitu svrhu.

Tko indebite plaća, iztiče subjektivnu causu, jer stvar zato prenaša, da izpuni obstojeću obvezu, pa i onaj, koji se služi condictiom ob rem datorum, predpostavio je, da svrha, u koju daje, dakle da causa obstoji, a isto valja i za onoga, koji se condictiom sine causa služi.

U svih slučajevih, s kojimi smo se upoznali, postoji dakle causa u subjektivnom smislu, samo što se ona u pravnom poslu nemože ostvarati. Što je dano u stanovitu svrhu, može se condictiom natrag zahtievati, kada se ta svrha neobistini.[1]

Condictie predpostavljaju da causa u subjektivnom smislu obstoji, ali da se ona neobjektivira, da neima cause u objektivnom smislu.

---

est, et si tu quasi mutuam pecuniam dederis, ego quasi commodatam ostendendi gratiam accepi; sed in utroque casu consumtis nummis condictioni sine doli exceptione locus erit. — Amo spada i t. z. condictia Juventiana sr. l. 32. D. de R. C. 12. 1. — Vangerow III. str. 387.

[1] Ovom neprotivi se ustanova §. 907. o. g. z., jer svrha znamenuje u ovom §-u. isto što i uzrok, a o uzroku rekli smo već u §-u. 1., da je redovito na pravne poslove bez upliva (sr. takodjer dole §. 8.) izim u slučajevih navedenih u samom §-u 901. o. g. z., naime kod darovanja i očitovanja posliednje volje, kada je uzrok podignut do razloga označujućega (Bestimungsgrund) sr. dole str. 31. op. 1. Ove slučajeve valja ponajprije izlučiti. Po tom ostaje ustanova, da je svrha samo onda od upliva, ne obstojatnost pravnoga odnošaja, kada je izrikom kao uvjet postavljena. Ovo kao da stoji u protuslovju sa u tekstu razvitom naukom; ali samo prividno, jer ponajprije neznači ovdje rieč „izrikom“ toliko koliko „riečmi“, pošto se volja i muče očitovati može (§. 863. o. g. z.), pa rieč „uvjet“ neima se u tehničkom smislu uzeti, jer polag o. g. z. djeluje i causa u objektivnom smislu poput uvjeta arg. §. 709. o. g. z. i dole §. 8. Usljed toga ima se pod riečju „uvjet“ u §. 901. o. g. z. i causa u objektivnom smislu razumjevati sr. takodjer Winiwarter IV. str. 59. — Nippel VI. str. 113 i sl. — Zeiller III. str. 85. i sl. Causa u objektivnom smislu ravna se u ovom obziru razvezujućem uvjetu zato, jer ona kao i uvjet u tehničkom smislu, u pravnom poslu na vidjelo stupa, dočim se ni subjektivna causa ni uzrok dok nije podignut do razloga označujućega u pravnom poslu neostvaraju.

Digitized by Google

Kada neima cause u objektivnom smislu, može se dano natrag zahtievati. A zašto?

Pogodba nastaje suglasnom voljom obijuh stranaka (§. 861. o. g. z. l. 1. §. 2. i 3. D. de pactis. 2. 14.), što dakle na temelju pogodbe dobiva koja stranka, to dobiva na temelju očitovane volje, bez ovakova očitovanja volje neima pogodbe. Ako pako stranka može u stanovitih slučajevih ono, što je na temelju očitovanja volje dala, natrag zahtievati, to mora u ovih slučajevih temelj davanja, t. j. očitovanje volje manjkavo biti; a to biva kako vidismo, onda kada neima cause u objektivnom smislu. Očitovanje volje je dakle manjkavo kada cause u objektivnom smislu neima.

Nu koliko god je to sve prema razvijenoj nauci o condictiah jasno, ipak nastaje pitanje, nije li moguće, da voljom stranaka obligatorni ugovor od svoje cause abstrahira?

Pa u istinu imademo u rimskoj stipulaciji slučaj, gdje se to dogadja. Rimska stipulacija tvorila je obvezu abstraktno pukimi riečmi: spondes ne mihi dare? – spondeo. Tko je taj spondeo izustio, bio je obvezan iz stipulacije bez obzira, s kakovih je razloga to činio. Istina, da se ni stipulacija bez subjektivnoga razloga neda pomisliti, bez razloga nije se nitko nikada obvezivao, baš onako kao što nitko bez razloga neprenaša vlastničtvo. Ali kao što kod vlastničtva nije potrebno, da se subjektivni razlog ostvara, tako nije za obstanak stipulacije potrebno da se causa ostvara, stipulacija abstrahira od objektivne cause poput tradicije, te tvori, kao ova vlastničtvo, formalno obvezu.[1] Al kao što se stvar condictiom može natrag zahtievati, kad se causa neostvari, tako je bilo moguće i stipulaciju condictiom oboriti.[2]

[1] Stipulaciju vrela izrično sravnjivaju sa predajom stvari u vlastničtvo, kada ju smatraju substratom plateza sr. l. 57. D. de admin. et periculo 26. 7. — l. 19. §. 5. D. ad scs. Vellejan. 16. 1. — Bähr str. 21. i sl. i 32. i sl.

[2] Gledo stipulacije i odnošaju cause pram njoj vlada tolik prepor, da se valjda nikada na čistac izaći neće. Ponajprije moramo kod toga ostati, da starorimska stipulacija od svoje cause abstrahira, pa da obveza iz samoga obečanja: spondeo, bez obzira na razlog toga obečanja nastaje. Ako taj razlog ne nastupi, obstoji obveza formalno još i nadalje, al materijalno se condictiom obarati može. Ova condictia ili je cond. indebiti, ako je solvendi causa stipulirano,

Digitized by Google

Stipulacija je dakle takodjer causu u subjektivnom smislu predpostavljala, samo što je nije u sebi sadržavati morala, ona ju nemoradoše imenovati, ona je mogla bez objektivne cause obstojati, samo se je u ovom slučaju posebnim pravnim sredstvom mogla oboriti.

Razvitkom exceptie doli proti stipulaciji, libelarnim postupkom i propadnućem starorimske težnje za formalizmom propala je i stipulacija sve to većma. Usljed toga tvrdi gospodujući nazor, da je već u Justinianovom pravu morala stipulacija causu izrično imenovati, pa da se je usljed toga od formalne u materijalnu obvezu pretvorila. To se tvrdi na temelju u opazci 2. navedene l. 25. §. 4. De. de prob. et praes. 22. 3. Vladajući nazor razumieva najme pod cautio indiscreta takovu obvezu, u kojoj materijalni pravni razlog izrično nije naveden, pa tvrdi,

---

ili cond. ob causam ako je stipulirano ob causam futuram, a moze i ob turpem ili sine causa cond. predležati, pa se onda i teret dokaza kod onih cond. ravna polag dole (§§. 9. i 10.) razvijenih nacela sr. Bähr str. 100. i sl. Drugoga nazora za starije pravo Vangerow III. str. 244. koji misli, da teret dokaza uvjek na dužnika pada, proti njemu Gneist str. 209. i sl. — Dernburg u Heidelb. Zeitschr. III. str. 504. i sl. koji uviek vjerovnika dokazom obterećuju. Iz ovih condictia razvila se je vremenom exceptio doli proti tužbi iz stipulacije sr. Bähr str. 102., Hesse str. 112. i sl. u pogledu koje su ali ista dokazana načela kao i za condictie vladala. Ovakovo bijaše stanje za vrieme prije Justiniana. Justinianovim zakonodavstvom zavladala je zloglasnimi l. 25. §. 4. D. de prob. et praes. 22. 3. i l. 13. C. de non num. pec. 4. 30. bezkrajna nejasnost u našem pitanju. Vladajući nazor tvrdi na temelju l. 25. §. 4. D. cit. da dužnik obstojatnost duga iznimno dokazati mora, ako se neradi o solutii već o promissii debiti solvendi causa, a dotična isprava je instrumentum indiscretom, t. j. takova, koja pravnoga razloga nenavadja sr. Vangerow III. str. 402. op. 2. i dole §. 9. op. 1. Na temelju toga tvrdi se, da je svaka pogodba, koja nenavadja svoje cause, ništetna. Proti tomu misle Windscheid II. str. 550. op. 2. i Schlesinger str. 39. i sl. 100. i sl. 145. i sl. i Dernburg u Heidelberger Zeitschr. III. str. 508. i sl. da l. 25. §. 4. D. cit. pod cautio quae indiscrete loquitur, cautia razumieva u kojoj manjka causa obećanja (subjektivna) a ne causa obveze (objektivna); nu proti tomu govori svakako l. 13. C. cit. — Bähr str. 156. misli, da je ovdje Paulus causu u objektivnom sa causom u subjektivnom smislu smešao, ali neznade si kraj toga tumačenja drugcije pomoći, van da cielo mjesto veoma corrumpiranim smatra. - Witte str. 201. i sl. 245. i sl. polazi još dalje, tvrdeć, da je mjesto u očitom protuslovju sa ostalim sadržajem vrela, te da se usljed toga jednostavno ignorirati imade. — Girtaner Stipulation str. 298. i sl. tvrdi da se pod cautio quae indiscrete loquitur stipulatia razumjevati imade u kojoj nije priznanje duga oddieljeno od formule stipulacije, a Schlossman str. 5. i sl. pravi opeta razliku medju cautio quae indiscrete liquitur et causas specialiter explanat i onoj quae indiscrete loquitur et

Digitized by Google

ako dužnik može bez ikakova dokaza opozvati takovu stipulaciju, da odatle sliedi, da takova obveza nije valjana. Nu mi smo pokazali u opazci 2. str. 20., da se pod cautio indiscreta ima razumieti samo takova obveza, koja nenosi izričnoga priznanja ob obstojećem drugom dugu. Priznati obstojeći dug kao causu stipulacije, znači priznati causu kao u prošlosti obstojeću, kao causu praeteritu. Možemo dakle reći, ako je ob causam praeteritam stipulirano, a obveznica taj faktum spominje, a da causu specialiter neimenuje, nemora tužitelj causu imenovati i dokazati; ako li ob causam futuram, onda pada teret dokaza na tužitelja.

To proizlazi takodjer izrično iz ustanove l. 13. C. de non num. pec. 4. 30. koja glasi:

Generaliter sancimus, ut, si quid scriptis cautum fuerit pro quibuscunque pecuniis ex antecedente causa descenden-

causas specialiter non explanat, pa hoće ustanovu prve polovice l. 25. §. 4. D. cit. samo na potonje protezati. — l. 25. D. cit. govori u svom početku i u §§. 1—3. o teretu dokaza kod cond. indebiti za slučaj kada se condicira stvar prenešena u vlastničtvo tuženoga, pa nastavlja u §. 4. ovako: Sed haec, ubi de solutione indebiti quaestio est. Sin autem cautio indebite exposita esse dicatur, et indiserete loquitur, tunc eum, in quem cautio esposita est, compelli debitum esse ostendere, quod in cautionem deduxit, nisi ipse specialiter, qui cautionem exposuit, causas explanavit, pro quibus eandem conscripsit; tunc enim stare eum uportet suae confessioni, nisi evidentissimi probationibus inscriptis habitis ostendere paratus sit, sese haec indebiti promisisse. — Nedvojbeno je, da ovo mjesto radi o slučaju, kada je nešto indebito stipulirano. Uzmimo najprije drugu polovicu, koja počima riečmi „nisi ipse specialiter“. Ovaj dio našega zakona ustanovljuje, da tužitelj mora indebitum dokazati kada u stipulatii causas explanavit pro quibus eandem conscripsit. Kakova ta causa mora biti, koju stipulacija imenovati mora, to označuje dalje zakon riečmi: „suae confessioni“. Causa mora dakle u sebi sadržavati priznanje. Nu pošto se samo ono priznati može, što u prošlosti leži, to mora causa ovdje praeterita biti. A drugčije niti nije moguće, jer je ovdje razlog zašto se stipulira predpostavljeni dug, koji se tobož stipulacijom namiriti imade, dug, koji se namiriti ima leži pako uviek u prošlosti, on sačinjava uviek causam praeteritum. Druga polovica §. 4. ustanovljuje dakle: „Ako dužnik u stipulaciji izrično obstojnost duga priznaje, onda mora on, ako condictiom proti stipulaciji ustaje neobstojnost duga dokazati.“ Prva polovica onoga mjesta pako normira protivni slučaj kad kaže, da vjerovnik causu dokazati imade, kada ona indiscrete loquitur. Indiscrete loquitur mora ovdje dakle protivno od onoga značiti, što causa u drugoj polovici znamenuje, dakle slučaj, kada u stipulaciji nije dug, koji se njom namiriti ima, izrično priznan. Sadržaj §. 4. je po tom taj: Leži li u stipulaciji priznanje obstojećeg duga, onda mora tužitelj indebitum dokazati, neima li u njoj takovoga priznanja, pada teret dokaza cause na tuženoga.

Digitized by Google

tibus, eamque causam specialiter promissor edixerit, non iam ei licentia sit causae probationes stipulatorem exigere, quum suis confessionibus acquiescere debeat, nisi certe ipse e contrario per apertissima rerum argumenta scriptis inserta religionem judicis possit instruere, quod in alium quemquam modum, et non in eum, quem cautio perhibet, negotium subsecutum sit. Nimis enim indignum esse judicamus, ut, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmaret, testimonioque proprio resisteret.

A ima i više mjesta u vrelih rimskoga prava, koja priznavaju valjanim očitovanje volje, ako se u njem causa i specialiter nenavadja. Tako priznaje l. 47. §. 1. D. de pact. 2. 14. valjanom stipulaciju in haec verba:

Ex ratione mensae, quam mecum habuisti in hunc diem, ex contractibus plurimis remanserunt apud me ad mensam meam trecenta octoginta sex, et usurae, quae competierint; summam aureorum, quam apud me tacitam habes, refundam tibi, si quod instrumentum a te emissum, id est scriptum, cujuscunque summae ex quacunque causa apud me remansit, vanum et pro cancellato habebitur.

A l. 61. pr. D. de obl. et act. 44. 7. drži podpuno valjanom stipulaciju:

Λούκιος Καλάνδιος ἐπέγνων, καθὼς προγέγραπται, ἐστὶν λοιπὰ παρ' ἡμῖν ὀφειλόμενα τῷ δεῖνι τόσα.

dočim l. 20. D. de inst. act. 14. 3. sliedeću stipulaciju pravovaljanom proglasuje:

Octavius Terminalis, rem agens Octavii Felicis, Domitio Felici salutem. Habes penes mensam patroni mei denarios mile, quos denarios vobis numerare debebo pridie Kalendas Maias.

Polag ovih mjesta i l. 25. §. 4. D. cit. kako smo ju mi protumačili moramo i po Justinianovom pravu valjanimi proglasiti stipulacije, koje pravni razlog posebice nenavadjaju, ako je u njih samo obstojeći pravni odnošaj pripoznat. Ali teorija nije polazila s toga stanovišta. Ona je cielim sriednjim viekom, pa sve do najnovijega vremena, krivim tumačenjem prve polovice §. 4. l. 25. D. cit. došla do zaključka, da stipulacija, koja nena-

Digitized by Google

vadja posebice pravnoga razloga, neima valjanosti. Glossa je doduše formalnu narav stupulacije izticala, a pojedini glossatori naglašivali su tu formalnu stranu stipulacije upravo nekom oštrinom: Tako je Azo učio „stipulatio sine causa teneat nisi probetur eror.“ Ali i medju postglossatori nadje se učitelja, koji su ovaj nauk glosse čist i neokaljan uzčuvali, tako Bartolus de Saxoferato i Petar de Bellapertica. Nu to bijahu sve samo pojedinci, a uz to ljudi, koji su pisali najviše sa teoretičkoga stanovišta. Glede praktične strane našega pitanja zauzimala je glossa drugo stanovište tvrdeć, da obveza stvorena pred sudom ili bilježnikom (confessio judicialis) i confessio extrajudicialis ad liberandum za valjanost svoju netrebaju cause, dočim confessio extrajudicialis ad obligandum causu svoju mora izrikom navesti. Pošto su počam od petnaestoga stoljeća i confessie extrajudiciales ovršne moći bile, tako su nad sudbenimi pogodbami preotele mah, da su izvansudbene pogodbe bile pravilo, a sudbene iznimkom postale. Čim su bivale confessie judiciales sve redje, i čim su izvansudbene istu pravnu moć dobile kao i sudbene, smatrahu se i judiciales confessiones za iznimku, a extrajudiciales pravilom. Tako se je kao pravilo učilo, da obveze, ako hoće da budu pravovaljane moraju causu posebice navoditi, dočim se je slučaj sudbenih pogodba, koje nisu morale navoditi causu za valjanost svoju, uzeo kao iznimku. Tako stojimo u našoj nauci na stanovištu pravila i iznimke: Pravilo je da ima svaka obveza svoju causu posebice navadjati, a iznimka, da od cause abstrahira. Praktični život umnožao je doduše sve većma broj tih iznimaka, tako da ih je pravnik Mascarelus, koji je u 16. vieku živio († 1589.) mogao osamnaest navesti; drugi su opet broj tih iznimaka umanjili, ali baš prepor o tih iznimakah utvrdio je sve više pravilo. Uz to našlo je vladajuće načelo podporu u tumačenju §. 4. l. 25. D. cit. tako, da se s vremenom sve to više učvršćivalo u praksi, gdje je već od davna vladalo, a onda i u teoriji.

§. 7.

Pod uplivom ovakovoga obćega prava i pod uplivom onakove teorije, kako smo ih u prošlom § u nacrtali, stvoreni su

Digitized by Google

pojedini partikularni zakoni. Neće se dakle nitko čuditi, ako partikularno zakonodavstvo za valjanost obveze predpostavlja obstanak cause. Tako stavlja ovakov zahtjev statut freiburžki od god. 1520. Würtenberžko pravo (dio II. tit. 23.) i staro prusko pravo od god. 1685. (Churb. Landr. des Herz. Preussen dio IV. tit. 6. §. 2.). A i pruski Landrecht, koji je kodificiran prije nego li naš o. g. z., i koji je kodifikatorom o. g. z. u mnogom za uzor služio, smatra imenovanje cause bitnim momentom svake obveze (dio I. tit. 5. §§. 1. i sl. i 39. i sl. tit. 11. §. 729. tit. 12. §. 432.).

Cieli historički razvoj naše dogme, koji smo dakako samo u kratkom obrisu mogli predočiti, svjedoči da i naš o. g. z. smatra causu kao bitnu sastavinu svake pogodbe. Jer ovo načelo ovladalo je za stvaranja našega zakona tako u teoriji kao i u praksi, a naš zakon, ako išto, a to je svakako produkt svoga vremena. Tako veli §. 861. o. g. z., da pogodba suglasnom voljom stranaka nastaje, a §. 869. o. g. z. ustanovljuje, da neima suglasne volje, ako se očitovanje prihvati pod inimi uvjeti, a ne pod onimi, pod kojimi je učinjeno.[1]

Da se pod odredbami (Bestimmungen) §-a. 869. o. g. z. razumieva i pravni razlog, vidi se iz §. 1376. o. g. z. — Kod novacije prestaje i propada stara obveza (l. 31. §. 1. D. de novat. et deleg. 46. 2. §§. 1378. i 1379. o. g. z.), a §. 1376. o. g. z. veli, da novatia nastaje, kada se promieni pravni razlog obveze, po čem je rečeno, da obveza prestaje kada joj se pravni razlog promieni. Pravni je indi razlog i po našem o. g. z. bitni moment svake obveze, ona živi dok causa obstoji, ona prestaje i propadne čim cause nestane.[2]

---

[1] Sr. Pavliček u Právniku VII. str. 95. — Zeiller III. str. 29. drugog nazora Nippel VI. str. 58. koji misli, da nesporazumljenje u pogledu cause u stanovitih slučajevih neškodi, proti tomu Stubenrauch II. str. 21.

[2] Mnogim dati će se na čudo, što ja u dokaz, da je za obstanak obveze causa neobhodno potrebna, nenavadjam poput drugih (sr. Pavlicek u Pravn. VII. str. 93. str. 135. i sl.) §§. 1001. i 1426. o. g. z. Ali iz ovih §§. moglo bi jedino to proizlaziti, da je za podpunu dokaznu moć stanovite listine od potrebe, da se u njoj causa imenuje, o valjanosti pravnog posla neima u ovih §§. ni spomena, ali ja mislim da u ovih §§. bas protivno onog proizlazi, što većina pisaca njimi dokazati kani sr. o tom niže dole §. 12.

Digitized by Google

Nu kako rimsko pravo u stipulaciji obvezu poznaje, koja odieljeno od svoje cause postoji, tako se je i u naš o. g. z. uvukao taj dualizam, jer §§. 371. i 1393. o. g. z. govore izrično o zadužnicah, izdanih na donosnika, dakle o takovih obvezah, koje nespominju svoje cause, a u §. 1396. o. g. z. veli se opet, da dužnik ima bezuvjetno namiriti ustupnika, ako je priznao da je iskanje istinito. Nije dakle u ovom slučaju potrebno da se causa u pravnom poslu navadja, dosta je, da dužnik čisto i jasno svoju volju neimenovav, očituje, pa pravni posao stoji tvrd.

Naše privatno pravo poznaje više vrstih obveza, koje bez obzira na causu tvore obvezu, imenito:

1. Mjenica.

2. Naputnice što jih izdaju trgovci §. 291. 2. t. z., i koje mogu takodjer na uzvratnu činitbu glasiti arg. §. 294. a ča. Kod ovih naputnica svejedno je, da li jih prihvati trgovac ili netrgovac arg. §. 291. t. z.

3. Naputnice što jih prihvate trgovci §. 291. 2. t. z. i koje mogu takodjer na uzvratnu činitbu glasiti arg. §. 294. a ča. Kod ovih opet naputnica svejedno je, da li je izdatnik trgovac ili ne.

4. Naputnice glaseće na odredbu §. 291. 1. t. z., koje se mogu takodjer naledjem prenieti §. 294. t. z., ali nemogu sadržavati uzvratne činitbe. Kod ovih naputnica svejedno je, da li je trgovac ili netrgovac prihvatnik ili izdatnik arg. §. 291. 1., i a ča. §. 291. 2. t. z.[1]

Ovdje može samo nastati pitanje, imadu li se ove vrsti pogodbe po našem pravu kao točno opredieljene iznimke smatrati, ili se njimi izrazuje samo obće valjajuće načelo. Ja mislim da ovo potonje. Naputnice pod br. 2—4. nepredpostavljaju nikakove osobite forme, nego jedino stalno očitovanu volju, volju koja ide na to, da abstrahira od stanovite cause. Isto tako nisu ove pogodbe vezane na stanovite osobe, jer naputnice pod 3. može izdati i netrgovac, a izdatnik tvori obvezu; nu i prihvatnik

[1] Papire navedene u §. 295. t. z. nebrojim ovamo, jer se ovdje neradi o tom, koji se papiri indossovati mogu, već o tom koji od cause abstrahiraju, a to nebiva kod papira §. 295. t. z. već po naravi njihovoj.

Digitized by Google

može biti netrgovac kod naputnica pod 2. navedenih, a kod onih pod 4. napomenutih netreba biti ni izdatnik ni prihvatnik osoba trgovačka. Osobitost naputnica pod 2. i 3. navedenih stoji samo u tom, da mora barma jedna osoba biti trgovac, nu i ta ustanova po našem pravu obzirom na §§. 1400. i 1410. o. g. z. neima važnosti kada postoji medju assignantom i assignatarom kakov pravni odnošaj. Jer i kod assignacije po o. g. z. netreba stanovite cause, van samo da assignat assignaciju prihvati, a assignatar da ju primi sr. §§. 1403. i 1409. o. g. z. (rieči: „ili ako u obće — — — odgovara on za posljedice.).[1]

Naš o. g. z. poznaje po tom t. z. formalnih obveza ili bolje da rečemo čistih pogodba, koje od obstanka cause abstrahiraju poput rimske stipulacije.[2]

---

[1] Moderna assignacija drži se načela rimskoga naloga plateža (Zahlungsmandat) sr. Windscheid II. str. 541. i sl. Endemann Handelsrecht str. 649. i sl. Prema ovom, kao i prema trgovačkom pravu assignira assignat ili usljed obveze postojeće medju njim i assignatarom ili ma s kakovoga drugoga razloga. O. g. z. izključio je potonji slučaj tako, da assignant samo na temelju obstojeće medju njim i assignatorom obveze assignirati može. U tom razlikuje se naš o. g. z. od naloga plateža. Ali zato nestoji što Kirchstetter str. 659. tvrdi, da se naša assignacija ravna po rimskoj delegaciji, jer delegacija predpostavlja polag vladajućega nazora ukinuće dosadanje medju delegantom i delegatarom postojeće obveze sr. Arndts str. 418. op. 7. i 446. op. 7. i 8. nu proti tomu Windscheid II. str. 339. op. 9. str. 535. op. 2. Salpius novat. u Deleg. (1864) str. 1. i sl. — Kao što po o. g. z. mora medju assignatorom i assignantom pravni odnošaj postojati, usljed koga se assignacija zbiva, tako netreba ni po o. g. z. ni po rimskom pravu, da obstoji medju assignatom i assignatarom materijalni pravni razlog, assignat je obvezan iz svog prihvata formalno, jedino tim, što je prihvatio sr. Winiwarter V. str. 78. — Stubenrauch II. str. 526. proti tomu Nippel VIII. str. 108. i 123. — Netočno Zeiller IV. str. 102. bolje str. 112. Za rimsko pravo proti ovdje razvijenom i vladajućem nazoru: Salpius cit. str. 478. i sl. sr. Windscheid II. str. 541. op. 16.

[2] Prema razvijenom stanju stvari sastojale bi dakle razlike medju o. g. z. i trg. pr. u sliedećem: a) u svih u tekstu navedenih slučajevih 2—4. abstrahira assignat. po t. z. od pravnih odnošaja medju assignantom i assignatarom (prije assignatie) dočim o. g. z. obstanak takovoga zahtjeva; b) svi slučajevi (1—4) uporavit će se samo onda, ako je assig. bar na jednoj od ugovarajućih strana trg. posao, arg. §. 264. t. z. Razlika je bez zamašaja: 1. U svih slučajevih (1—4) kada postoji medju assignantom i assignatarom pravni odnošaj. — 2. U slučaju pod 4. kada je assig. bar na jednoj strani trg. posao, ako i nije nijedan od ugovarajućih trgovac, pa ako i nepostoji medju assignantom i assignatarom pravni odnošaj. — Sve ove razlike omedjašuju polag o. g. z. assignatom samo na stanovite slučajeve, a nediraju u bitnost iste, one nisu razlike intenzivne, već samo ekstenzivne.

Digitized by Google

Već smo gore pokazali, kako je vladajući nazor došao do toga, da poreče valjanost onim pogodbam, koje svoju causu izrikom nenavadjaju, pa smo kušali i naše mnenje o tom utvrditi. Po tom nebi bilo upravo vrlo nuždno za obstanak pogodbe, da ona causu svoju izrikom navadja. Da je rimsko pravo poznavalo pogodbu, koja od svoje cause abstrahira, to smo vidili razmatrajuć stipulaciju, a što je moguće bilo, postići formom stipulacije, mora da je i bez te forme moguće, jer je novo rimsko pravo napustilo staru formalnost obveza i uglavilo, da svako suglasno očitovanje volje (nudum pactum) radja valjanu obvezu,[1] a da i naš o. g. z. poznaje pogodba, koje od svoje cause abstrahiraju, to smo takodjer vidili.

Veleć da pogodba od svoje cause abstrahira nemislim reći, da ima pogodba, koje bi sine causa u subjektivnom smislu nastale. Svaka i formalna pogodba imade faktično razlog radi kojega je sklopljena, samo to je kod nje osobito, da ona nesadržaje u sebi toga razloga nego se od njega odieljuje. Ako je assignat assignaciju prihvatio, svakako činio je to s nekoga razloga: ili je bio dužnik assignantov, pa je solvendi causa prihvatio (§§. 1108. i 1109. o. g. z.), ili je htio prihvatom assignacije stvoriti obvezu medju sobom i assignantom (§§. 1403. i 1409. o. g. z.), ili je prihvatom assignanta htio obdariti itd.; u kratko, bio razlog koji mu drago, bezrazložno nije prihvatio upravo onako kao što nitko bez razloga neprenosi vlastničtvo, ali to je kod formalnih obveza, baš kao i kod prenosa vlastničtva osobito, da formalna obveza n. pr. assignacija causu u se neprima, da se od nje odieljuje. Kada kod takove pogodbe, koja odieljeno od svoje cause obstoji, causa nepostoji ili nenastupi, t. j. kada neima objektivne cause nemože se reći, da nikada pogodbe nije bilo, ta assignirano je bilo, assignacija obstoji; ali ta assignacija je sine causa, pa se zato može condictiom ili

[1] Sr. Bähr 146. i 252. — Vangerow III. str. 244. Windscheid II. str. 221. i sl. — Schlesinger str. 42. i sl. — Girtaner Stipulation str. 319. i sl., proti tomu Seuffert II. str. 107. — Dernburg u Heidelb. krit. Zeitschr. III. i sl. 509. — Heimbach Creditum str. 388. i sl. — Gneist str. 198. i sl. — Salpius Novation u. Deleg. str. 322. i sl. za novije samo pravo Hesse str. 144. i sl.

Digitized by Google

exceptiom uništiti. Kod pogodbe, koja mora causu u sebi sadržavati, nenastaje pogodba, kada te cause neima, pa se zato i nemora posebnom tužbom uništiti, pogodba ovdje od početka neobstoji, nje neima kad neima cause. Valja nam dakle razlikovati medju pogodbami, koje causu debendi u sebi sadržavati moraju i takovimi, koje postoje odredjeno od svoje cause. Prve zovemo individualno označenimi (t. z. materijalnimi) pogodbami, potonje čistimi (t. z. formalnimi); ove druge abstrahiraju od svoje cause načinom razloženim (obstoje i odieljeno od cause, bez obzira na nju, ali se radi pomanjkanja cause uništiti mogu), prve obstoje samo usljed svoje cause.

§. 8

Pošto smo ovako ustanovili zadatak cause debendi u pravnom životu, treba sada pojam njezin točnije označiti. U §. 1. uglavili smo već znamenitu razliku medju subjektivnim i objektivnim pravnim razlogom: Glede prvoga rekli smo, da on uviek postoji, al da kao takov, dok mu najme nije zadaća u pravnom poslu objektivirat se, neima za pravo važnosti (§. 901. o. g. z.). Čim je pako pravnom razlogu jedan put zadaća, da se u pravnom poslu ostvara, čim on iz stanja subjektivnosti na polje objektiviteta stupa, uvjetuje takodjer pogodbu i upliva na valjanost iste kada nastupiti nemože ili zato, jer pravni razlog s obstankom stanovitoga dogodjaja ili odnošaja suvisi, koji u zbilji neobstoji, ili pako zato, jer prema pozitivnim propisom zakona nemože nastupiti. U ovih slučajevih nemože se pravni razlog ostvarati, objektivni pravni razlog manjka, a ova nemogućnost ostvaranja cause čini, da pogodba ili u obće nepostoji (individualno označena pogodba) ili pako da se ona može condictiami napasti (čista pogodba). Ostvaranje cause imade s toga razloženi upliv na pogodbe, jer ugovarajuće stranke predpostavljaju obstanak ili nastupljenje cause prigodom učinjenog očitovanja.

Stranke predpolažu da će causa nastupiti ili da već obstoji. Na ovoj zasadi osniva se, kako gore vidismo, nauka o condictiah. Očitujući predpolaže kod cond. ob caus. dat., da će causa nastupiti, pa time ograniči očitovanje volje baš na taj

Digitized by Google

slučaj, da se causa ostvara. Isto biva i kod condictie indebiti i kod condictie ob causam finitam, u kojih slučajevih očitujući predpolaže, da stanovita okolnost obstoji (n. p. dug), pa očitovanje svoje čini ovisnim ob obstanku ove okolnosti.

Na ovom temelji Windscheid (Zur Lehre von der Voraussetzung (1850) svoju nauku o predpolozi (Voraussetzung) učeć, da onaj, koji svoju volju očituje predpolažuć stanovitu okolnost, ovo svoje očitovanje volje ograničuje baš onako kao i onaj koji svoju volju pod uvjetom očituje, samo što uvjet obstanak očitovanja od stanovitoga odnošaja odvisnim čini, dočim predpologa obstanak neuvjetuje. Kraj predpologe obstoji očitovanje pa po tom i pravni odnošaj, ali ono neobstoji onako kako je očitujući htio, ono obstoji voljom očitujućega, ali neodgovara pravoj njegovoj volji. Odatlje sliedi, da je uvjetni pravni odnošaj, ako nenastupi uvjet, ništetan, dočim pravni odnošaj, koji pod predpostavom stoji, u slučaju kad ova nenastane, nije ništetan nego radja samo obligatornu tužbu na uzpostavu prijašnjega stanja t. j. na povratak danog (condictio). Predpologa ograničuje dakle poput uvjeta volju, nu slabije nego uvjet; uvjet je nekim načinom potencirana predpologa, a predpologa nerazvijeni uvjet. I modus je predpologa.

Zato nestavlja Windscheid kraj uvjeta i dies modus, već predpologu kao treće.[1]

Vidimo dakle, da causa u objektivnom smislu ograničuje obstanak očitovanja volje na stanovitu okolnost, a to baš zato,

[1] Sr. Windscheid Zur Lehre von der Voraussetzung (1850.) i Pand I. str. 276. i sl. — Bähr str. 15. i 62. — Rudorf u Puchtinih Pand. str. 97. — Unger Erbr. str. 57. op. 3. — Windscheid sam griješi po mom sudu, kada tvrdi, da predpologa nikada obstanak očitovanja neuvjetuje. Kako smo gore pokazali, uvjetuje predpologa (causa u objektivnom smislu) obstanak očitovanja, kad se radi o predpolozi individualno označene pogodbe; radi li se pako o čistoj ili stvarnoj pogodbi, onda neuvjetuje predpologa obstanak iste, van pruža samo strankam mogućnost formalno postojeću pogodbu dokinuti. A u tom manifestira se baš razlika medju uvjetom i predpologom, da je naime uvjet tako snažan da i obstanak formalnih i stvarnih pogodba uvjetuje. Na polju individualno označenih pogodba djeluju dakle uvjet i predpologa jošte jednako (one uvjetuju obe obstanak), dočim na polju čistih i stvarnih pogodba uvjet jače sljeduje nego predpologa, jer prvi na tom polju obstanak uvjetuje, a potonji ne. Ja mislim da je W. ovu velevažnu razliku podpuno pregledao.

Digitized by Google

jer je stupila u stadij objektiviranja, jer je stupila u spoljašnost; causa u subjektivnom smislu, koja u spoljašnost nestupa, nemože uplivati na očitovanje, jer nije u njem sadržana, niti se iz njega može viditi, t. j. jer nije stupila u stadij objektiviranja.

Mi imamo dakle do sada dvojaku causu, causu u subjektivnom i objektivnom smislu, ili predpologu,[1] a nad predpologom stoji uvjet.

Nu imade takodjer slučajeva, u kojih volja stranaka uzroku (t. j. motivu volje), koji inače u pravu još manje važi nego subjektivni pravni razlog (sr. §. 1.) daje moć objektivnoga pravnoga razloga i to tako, da motiv sam isto tako kao i pravni razlog u objektivnom smislu karakteriše pravni posao.

To se sluči kod očitovanja posljednje volje i kod darovanja (§. 901. cf. §. 572. o. g. z.) onda, kada je bio motiv jedinim i pravim povodom očitovanja, kad očitujući volje svoje nebi onako, kako je učinio, očitovao da je znao za pravo stanje stvari (§. 572. i arg. §. 777. cf. §. 901. o. g. z.).[2]

---

[1] Windscheid sam (sr. Pand II. str. 221. i sl.) razlikuje medju subjektivnim, objektivnim pravnim razlogom i predpologom. Nu ako se pod objektivnim pravnim razlogom razumije causa u stadiju svoga objektiviranja u pravnom poslu, onda netreba dalje razliku medju causom u objektivnom smislu i predpologom praviti. Ova razlika nedade se ni iz naravi mogućega ograničenja očitovanja volje protumačiti, jer ili causa u stadiju subjektivnosti ostala, onda nemože očitovanje ograniciti, čim u njem nije sadržana ili se je stala ostvarati, onda je morala u očitovanju na vidik izaći, pa onda je i ocitovanje ograničeno, pa to je predpologa polag vlastite Windscheidove nauke sr. Voraussetzung str. 1. i sl. — Pand. I. str. 276. i sl. Tako je Windscheidov objektivni pravni razlog (sr. Pand. II. str. 222. pod 2.) ili oštrije označeni subjektivni pravni razlog ili predpologa. U kratko subjektivni pravni razlog bez zamašaja je u pravu, objektivni pako ograničuje očitovanje volje pa zove se po tom predpologa. Kada kažem subjektivni pravni razlog bez zamašaja je u pravu, onda nemislim tim reći, da on nikakovoga u obće upliva neima, ta vidili smo kod tradicije da je subjektivni pravni razlog od važnosti, ali on u pravu neima upliva, on nespada u pravo, već u psyhologiju, pa ima za pravo samo posredne važnosti u toliko u koliko je on nuždna psyhologična sastavina svake volje. Kao što volja, premda je ona temelj svakoga subjektivnoga prava, u pravu nikakove važnosti neima, ako nije očitovana, t. j. ako nije u spoljašnost stupila, isto tako neima ni causa nikakove važnosti u pravu, u koliko nije u spoljašnost stupila, t. j. u očitovanju objektivirana.

[2] Sr. l. 17. §. 2. — l. 72. §. 6. D. de cond. et dem. 35. 1. — l. 28. D. de inof. test. 5. 2. — l. 31. t. de leg. 2. 20. — l. 5. C. de test. 6. 23. — l. 1. 2. C. de falsa causa 6. 44. i §. 572. arg. §. 777. cf. §. 901. o. g. z.

Digitized by Google

Ovdje diže volja stranke uzrok na višak neposrednoga razloga stanovite odredbe, t. j. na vis razloga odredjujućega (Bestimmungsgrund). Ono nije iznimka od gore navedenoga, jer je ovdje motiv upravo voljom stranaka dignut na vis odredjujućega razloga i tim objektivnom pravnom razlogu uzporedjen, on je voljom stranke postavljen kao predpologa.

Iz ovdje razvijenoga sliedi: Da subjektivni pravni razlog nedjeluje neposredno na valjanost pogodbah; objektivni pravni razlog, a kod očitovanja posljedinje volje i darovanja razlog odredjujući pako, ograničuju očitovanje volje i uplivaju tim na nj, to je predpologa. Objektivni pravni razlog, dotično razlog odredjujući zovu se kao vrst predpologe causa debendi u tehničkom smislu.[1] Mi imademo dakle obćeniti pojam predpologe, jedan slučaj kad se radi o predpologi je causa u objektivnom smislu ili causa debendi, ona upliva svojim načinom na valjanost očitovanja. Manje od predpologe (causa u objektivnom smislu, causa debendi, razloga odredjujućega) je causa u subjektivnom smislu, koja neima pravničko već samo psychologično znamenovanje, a više od predpologe i jači u svom djelovanju je uvjet. Upliv, što ga ima causa debendi na očitovanje volje može biti dvostruk. Ili će očitovanje volje causu debendi kao sastavni dio u se primiti (individualno označena pogodba) ili će odieljeno od svoje cause postojati (čista i stvarna pogodba). Ako u prvom slučaju neima objektivne cause, neima ni pogodbe; ako u drugom slučaju neima cause postoji doduše obveza, ta ona se je od svoje cause odieljila, ali se takova pogodba može posebnim pravnim sredstvom razvrći (condictio).

a k tomu Windscheid I. str. 282. op. 6. Unger II. str. 221. op. 17. Erbr. str. 57. op. 3. Zeiller III. str. 81. i sl. — Winiwarter IV. str. 60. — Nippel VI. str. 113. i sl. Stubenrauch II. str. 61. i sl.

[1] Imade predpologa, koje nisu causa debendi u tehničkom smislu, a to je ponajprije modus pa onda onaj dogodjaj, koji je kao predpologa izrično stavljen sr. Windscheid Voraussetzung str. 1. i sl. Pand I. str. 279. i sl. Ipak djeluju ove obe vrsti predpologa bas onako kao i treća vrst naime causa debendi, tako da ove tri vrsti predpologe nenormiraju raznolike razrede predpologe, već su samo njimi oni slučajevi opredieljeni, u kojih predpologa predleži.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Opazke k §§-om. 354—359. gr. pp.

Sa §§. 354—359. normira se u gr. parb. postupniku povrata u prijašnje stanje radi promašenoga zapornoga roka ili ročišta.

Pošto u velikom dielu parnica upravo ovaj slučaj povrate dolazi: treba da budu zakonske ustanove, koje normiraju postupak pri takovih povratah, tako udešene, da je taj institut povrate strankam i zbilja samo u prilog kao nuždna i u postupku koristna pravna uredba, kao kakova dolazi i u svih modernih postupnicih ako i u raznih oblicih, a da su, na koliko u obće moguće, izključene sve zloporabe ove uredbe. Ta rekao je jur Celsus, prem imajući pred očima povratu u prijašnje stanje, kao instituciju materijalnoga prava: „in integrum restitutio est haec quaestio de bono et aequo, in quo genere plerumque sub auctoritate juris perniciose erratur“. Mnijem, da se može isto uztvrditi o povrati u prijašnje stanje kao instituciji processualnoj, kao što ju normira naš gradj. postup., a naročito i o povrati u prijašnje stanje radi promašenoga zapornoga roka ili ročišta, glede koje naš gr. pp. je otvorena ostavio vrata samovoljnim zloporabam, a skoro bih smio reći — i donekle bezkrajnostim parnica.

Osim mnogih manjih sastoje glavne mane ustanova našega gradj. postupka glede iste povrate u tom, kako ovdje odmah iztičem, što se proti svakom promašenom zapornom roku i svakom ročištu gr. pp. bez iznimke može povrata u prijašnje stanje uztražiti — dakle jasno i proti promašenom roku za podnesak povratne molbe, koji rokovi se opet mogu u veliko raztegnuti, kao i proti promašenom ročištu, naredjenom usljed povratne molbe već neznam kojega stupnja; nadalje što je glede odvjetnika učinjena neka iznimka od obćenitoga načela: „quod quis per alium fecit ipse fecisse videtur“, tako da je i njihova krivnja dovoljan razlog, da se molećoj povratu stranci kao nedužnoj ista dozvoli, te da se neuzima kao identična krivnja stranke i krivnja pravdopravnika kod prosudjivanja nedužnosti stranke, koja povratu moli.

Baš usljed ovih dviuh ustanova sadržanih u našem gr. pp. može se, kao što ću dalje potanje iztaknuti, svaka parba vrlo

Digitized by Google

dugo vrieme uspješno zavlačiti; pa ako je svakomu uredjenomu pravnomu postupku zadaća, da bude čim brži, i da pomogne tako stranci čim prije doći do realiziranja njenoga materijalnoga prava: tada se nuždno moraju smatrati ove ustanove, kao protivne toj zadaći, velikom manom našega gradj. postupnika, jer ako i nije moguće još boljim postupkom sasvim odstraniti zloporabe, ipak treba da se iste na minimum svedu.

Prije nego li se upustim u potanje prosudjivanje gornjih §§-a. budi mi dopušteno malo u teoriju zaći. Parbeni postupak počiva na djelatnosti prućih se stranaka i postupajućega suda. — Dočim djelatnost potonjega sastoji bitno u rukovodjenju razprave i zatim rješitbi, pokazuje se djelatnost stranaka u činih pojedinih, što no ih iste tečajem parbe redom stanovitim i vremeno opredieljenimi obaviti imadu, da sazidju faktično gradivo parbe, koje predlažu riešitbi suda.

Čim pako imadu ti čini sliediti u stanovitom vremenu, na što treba da budu stranke i siljene uz inake posljedice — sliedi, da izza podnešene tužbe t. j. za početka parbe moraju stranke sve dalnje čine u stanovitih rokovih preduzeti, pa što stranke u istih rokovih doprinesu, i onako kako doprinesu, služi temeljem sudačkoj presudi kao doprinešeno gradivo parbe, dočim se nedoprinešeni u tom stanovitom roku čin smatra u istoj parbi nedopuštenim i po tom izključenim i to budi „ipso jure“, budi istom uslied sudačke odluke.

Treba pako tih ustanova u postupku, jer bi inače parbe bile bez kraja i konca, i neopredieljene te izvrgnute svakoj šikani prućih se stranaka. Ovo načelo izključivosti glede stanovitih nedoprinešenih u stanovitom roku čina, sudara se ujedno posve sa glavnim načelom modernoga postupka, najme načelom razpravnim, pače ga popunjuje: jer se i po ovom načelu takodjer samo na ono obzir uzeti mora, što stranke doprinesu tečajem parbe — a na ono što nedoprinesu, da se neuzme obzir; jer je stranka samo ono htjela, što je učinila, a glede neučinjenoga se smatra kao da se je toga odrekla, odnosno da se je oglušila. — Nu ta predmnjeva, da se je stranka nečesa odrekla, može dakako samo onda valjati, ako nije u stanovitom roku čin stanoviti učinila, na što opet sili načelo izključivosti.

Digitized by Google

Premda je to načelo izključivosti, koje se donekle sudara i sa načelom eventualnosti (Eventualmaxime) i u sebi i svrhom opravdano, ipak treba da bude strankam i to onim, koje su nedužne, moguće uz stanovite uvjete, naknadno obaviti čin, od kojega su rigoroznom ustanovom izključivosti izključene, samo što ga nisu pravodobno podniele, jer bi se inače velika krivica činila u konkretnih slučajevih, pa bi se načelu procesualnom nedužno žrtvovalo materijalno pravo, koje je ipak svetinja svake osobe tim, da bi se iz krive predmnjeve tobožnje neposlušnosti krive dedukcije za stranku nedužnu činile i krivo parb gradivo satvaralo, a po tom i riešitba bila protivna faktičnomu pravnomu stanju. Zahtieva to i načelo pravičnosti, po kojoj treba da bude stranci moguće braniti se proti posljedicam strogoga procesualnoga prava, koje su ju nedužno postigle.

Procesualno to sredstvo, kojim se stranci daje, da može naknadno obaviti stanoviti parbeni čin, od kojega je strogimi procesualnimi ustanovami izključena, da ju nedužnu nestignu posljedice istoga procesualnoga prava, je povrata u prijašnje stanje (inače Wiedereinsetzung Einspruch, Oposition) t. j. da bude uzpostavljeno prijašnje stanje parbe prije sliedivše rigorozne prekluzije.

Nu treba dakako da to sredstvo bude strankam uz stanovite uvjete dano: a ti jesu i ovdje: laesio i justa causa restitutionis. Laesio se sastoji u tom, što stranka izključena od stanovitoga parb. čina je tim prikraćena u svom razpravljanju (agendi) ili laesio je šteta, koju bi stranka trpila uslied toga, što ju je stigla rigorozna prekluzija u stanovitoj parnici, koja šteta se nedade po samom postupku odstraniti; justa causa povrate pako jeste stanovita okolnost, koja izkazuje nedužnost stranke u pogledu sliedivše zamude.

Nu i uz iste uvjete treba da su pobliže ustanovljeni modaliteti glede uporabe pravnoga ovoga sredstva kao prije svega, da bude ustanovljen rok, u kojem treba zaiskati istu povratu, koji rok treba da bude tako ustanovljen, da bude stranci nedužnoj dostatan za podnesak povrate, a da bude ipak čim kraći.

Digitized by Google

Postupak sam poveden usljed povrate treba da bude čim kraći, jednostavniji, jer i onako „in merito“ se njim ništa nepostizava, pa za to i kod prosudjivanja obstojnosti preduvjeta povrate treba da nebude strogi dokaz ustanovljen, nu ipak vjerojatno izkazan — da bude odnošaj, odnosno upliv postupka povedenoga uslied povrate prema samoj glavnoj stvari normiran. U kratko: povrata treba da bude sredstvo proti rigoroznosti prekluzije u konkretnom slučaju, nu nesmije nikad to sredstvo samo oboriti i načelo ili učiniti ga iluzornim, jer inače odmah nastupi bezkrajnost parba — probitačnost pako i drugi obziri odlučiti će, da li će se sam postupak povratni strožije ili blažije zakonom normirati.

Ova teoretična načela poprimio je i naš gr. pp. u bitnosti; i on uz uvjete laesije i justa causa restitutionis dozvoljuje povratu (354. gr. pp.), ustanovljuje u §. 356. rok, u kojem treba istu povratu zaiskati, normira u §. 357. postupak poveden usljed povrate, opredieljuje u §. 358. odnošaj istoga postupka prema samoj glavnoj stvari, dočim §. 359. napominje o troškovih i sadržaje specijalnu ustanovu glede pravnih zastupnika, krivnjom kojih je promašen koji rok ili ročište.

Da prosudimo napose iste §§-e.

Po §. 354. gr. pp. ide povrata onoga, koji bi zarad ročišta ili zapornoga roka, promašena ne svojom krivnjom već ili slučajem ili pometnjom koga trećega, mogao biti prikraćen u svom pravu.

Kodifikacija istoga §-a. je nepodpuna, a svakako neopredieljena, jer rieči: „slučaj ili pometnja koga trećega“ jedva izcrpljuju sve okolnosti, koje se uzeti imaju kao justa causa, pa bi se bolje označilo to općim izrazom: stanovitom okolnosti.

Nadalje „prikraćen biti u svom pravu“ je takodjer preobćenito i nepodpuno izraženo, jer samo rieč „pravo“ može sijaset znamenovanja imati. — Po mojem bi se nemjerodavnom mnenju točnije izrazilo ovako: Povrata u prijašnje stanje pripada stranci, koju bi radi stanovite okolnosti bez njezine krivnje postigle štetne i inim sredstvom neodstranive posljedice procesualne, nastale s toga, što je ona promašila koji zaporni rok ili ročište. Ili je

Digitized by Google

barem rieči „pravu“ trebalo pridodati „pravu razpravljanja“ (agendi).

Po slovu istoga §-a. je dakle povrata proti svim zapornim rokovom postupka kao i ročištem dopustiva, osim malo iznimaka, sadržanih u §-u. 355. gr. pp.

Da su zakonom te iznimke učinjene, uzrok će biti nedvojbeno taj: što drži, da je laesio u tih slučajevih neznatna, pa s toga jer vlada u njih strogo načelo izključivosti. Jasno je prema tomu, da se i proti promašenom roku za podnos povratne molbe — (koji rok biva ustanovljen §. 356. gr. pp.) — može uztražiti povratna molba, a budući da tih rokova može skoro na volju stranaka biti, to sliedi da je tu moguće sijaset povratnih molba. Isto tako je dopuštena povrata radi promašenog ročišta, naredjenog usljed povratne molbe, i to kojega mu drago stupnja, pa i tu povratnih molba sijaset nastati može. Da je tu dakle šikani stranke prosto polje, biva na prvi mah očevidno, barem probitačno nipošto nije tužitelju, da se taj rok tako produljuje.

Doduše po teoriji bi se imale sve te povrate dozvoljivati pod uvjet, ako sam postupak povratni pruža dovoljne gori iztaknute uvjete povrati u prijašnje stanje. Nu u praksi držim da je skroz neprobitačno a i opasno, da se ti rokovi nestegnu u uže granice. Kaže doduše postupnik u §-u. 357. poslj. alineji: da se molbe povratne očevidno prekasno podnešene imadu odbiti ureda radi; nu i zbilja bi se imalo samo nespretnosti stranke pripisati, da u svojoj povratnoj molbi iztakne okolnosti, iz kojih se dade zaključiti, da je ista očevidno prekasno podnešena, kad može ista stranka tražiti povratu promašenoga roka za podnos povratne molbe. — Dakle tim §-om se rokovi povratne molbe vrlo neznatno suzuju.

Nu, da li je nuždno u praksi, da bude povrata povrate dopustiva? Absolutno potrebna nije, čim se u mjesto toga zakonom ustanovi, da za stranku, koja u zakonitom roku, u kojem bi imala povratnu molbu podnieti, istu bez svoje krivnje podnieti nemože, bude tek isti povratnoga roka, odnosno izminuće obustavljeno do vremena dok stranci bude moguće odnosnu povratnu molbu podnieti, pa će u takovu slučaju i pravičnosti biti udovo-

Digitized by Google

ljeno — u koliko bi inače za stranku nedužnu iznimno zaporni rok povratne molbe i ona bilo nedužno toga sredstva lišena — a ostati će, što je glavno, samo jedan rok podnešenja povratne molbe.

To je poprimljeno i u osnovi gr. pp. za zemlje zastupane u carevinskom vieću, u hanov. postupku od g. 1850. i u njemačkom gradj. parb. postupku.

Isto tako nije nuždna povrata radi promašenog ročišta za povratu u prijašnje stanje; jer moleća povratu stranka, ako je propisno udešena povratna molba i ponudjena dokazala, i onako dostatne podloge imade za postignuće zamoljene povrate — a protustranka u svom materijalnom pravu u nijednom slučaju ništa negubi — dakle nije neobhodno nuždna ni za tužitelja ni tuženoga — čemu dakle da bude takova povrata promašenoga povratnoga ročišta zakonom moguća, kad nije nuždna, a daje zlobnoj stranci priliku da bez opravdanoga razloga zavlači postupak? Pa i u pojedinih slučajevih dolaze smiešni rezultati, ako se povratni rok tako neprekludira n. p. povrata radi promašenoga roka za povratu se dozvoli, a sama povratna molba radi promašenoga zapornoga roka u glavnoj stvari ili ročišta se nedozvoli, čemu se je tada rodila prva razprava?

Probitačnije — a mislim i pravičnije — bi dakle bilo, da se naročito zakonom odredi, da neima dalnje povrate niti proti promašenom zapornom roku niti promašenom ročištu odredjenom za razpravu povratne molbe; kao što je naročito i u osnovi zakona gr. pp. za zemlje zastupane u carevinskom vieću u §. 200. sadržano.

§. 354. gr. pp. spominje medju causa restituendi i pometnju koga trećega.

Očevidno se punomoćnik stranke koji nije pravnik, tu nerazumieva: samo glede pravnika uzeto je u savezu sa §. 359. gr. pp. da i oni spadaju u te treće osobe, pometnjom kojih je moći povratu u prijašnje stanje tražiti. Nedvojbeno počiva ta zakonska iznimka učinjena glede odvjetnika na shvaćanju „da odvjet. nije posve isto što drugi punomoćnik stranke usljed posebnoga položaja, što ga isti zauzimlje: pa da je vrlo pravično da stranka

Digitized by Google

radi krivnje čovjeka, koga prem ovlaštena od države za zastupanje stranaka ipak često i nepozna, a ipak ga uzeti mora za svoga zastupnika — netrpi jednako kao radi krivnje inoga kojega punomoćnika, kojega stranka punom sviešću i pouzdanjem i poznavajuć ga za takova odabere.

Nu nasuprot se dade primjetiti, da će najredje doći stranka u takav položaj, jer i obično može birati odvjetnika, koga posve poznaje i u koga ima podpuno pouzdanje, pa ako to i nije, a ono već imade garanciju u samom ustrojstvu toga stališa, koji je podvrgnut osobitoj kontroli, i stoji osim toga pod disciplinarnim postupkom. Nalazi dalje garanciju u javnom mnenju, u karakteru pojedinca, ponosu stališa a najviše u dobru glasu odnosnoga pravnika glede toga, da će isti svu pažnju upotrebiti, da neće dati svojim očevidnim nemarom povoda povrati u prijašnje stanje.

Pa ako i je krivo, da stranka „bona fide“ povjerivši svoju parbenu stvar odvjetniku, istu njegovim nehajstvom zaigra, zar nije to isto i kod drugoga punomoćnika stranke, koji nije pravnik, pa ipak zakon u potonjem slučaju iznimke nečini?

Teorija takodjer sudi samo stranke u tom pitanju, bez razlike, da li ona sama radi (agit) ili tko drugi u njezino ime.

U praksi pako se po mojem mnenju ista iznimka glede odvjet. učinjena ukazuje više štetnom nego li koristnom. Jer stranka, koja hoće parbu na neizviestno zavući, neima po našem gr. pp. shodnijega sredstva, nego naći si odvjetnika, pa mu dati upute, neka promašuje rokove i ročišta po volji, jer u skrajnom slučaju ipak stranka uspieti mora, a koliko god predpostavili sdušnosti i svjestnosti odvjet. stališa, ipak će ih se uviek naći, koji će htjeti takove upute stranaka primati, jer „in ultima linea“ rade u njihovu (klienta) interesu.

Pa pošto je baš taj slučaj vrlo lasno moguć, čemu dati zlobnoj stranci priliku, da putem svoga „alter ego“, — jer to je njezin pravni zastupnik — svoju krivnju zaštiti za krivnju pravnika, pa još k tomu da ju u tom zakon štiti kao nedužnu? i da joj s te predpostave nedužnosti daje povratu u prijašnje stanje.

Digitized by Google

Reći će se doduše: ta nemože tu biti zloporaba, jer §. 359. gr. pp. i savezno §. 39. odvjet. reda štite stranke proti zloporabi odvjetničtva.

Nu neka mi bude prosto proti tomu primjetiti, da su te ustanove nikakova ili slaba garancija proti toj zloporabi, — jer će se eklatantna krivnja odvjetniku najredje pripisati moći, a na pose §. 39. odvjet. reda upotrebiti. — Pa napokon će se odvj. lasno radi svojih globa, što ih eventualno stignu od klienta regresirati. U praksi bilo bi po tom probitačnije, da nespadaju odvj. medju te treće osobe §. 354. gr. pp., odnosno da krivnja istih bude identična sa krivnjom same pruće se stranke pri prosudjivanju okolnosti, kojimi se nedužnost stranke ustanoviti imade. Pa ako se i dogodi slučaj konkretni, da stranka tim trpi — a to će ti slučajevi biti najredji, jer će, kao što je jur gore primećeno, pozornost odvjetnika tada podvostručena biti, jer će i oni radi svoga renomea i eventualnoga odštetnoga zahtjeva same stranke biti oprezni — a odstraniti će se tim svakako taj absurdum, da stranka preko svoga punomoćnika i samo s toga, jer je ovaj još i pravu vješt, dakle pravnik, može svoju protustranku po volji šikanirati i parbu u neizvjestnost zavući.

U ostalom je identičnost krivnje stranke sa krivnjom njezinog zastupnika, bio on ili nebio pravnik, jur recipirana i u osnovi gr. pp. za zemlje zastupane u carevinskom vieću i to u §. 196., zatim u §. 210. njem. gr. post. zatim §. 159. han. postupka itd., koji su ipak postupnici najmoderniji.

§. 356. gr. pp. označuje rok za podnesak povratne molbe, taj rok, koji je ujedno zaporni, iznosi 14 dana računajući od dana, kada stranka sazna za pometnju i moguće joj postalo zadovoljiti izdatoj naredbi, ili kojega prestane zaprieka, s koje bijaše promašeno ročište.

Duljina toga roka može se uzeti primjerenom, da se računa istom od časa, kada je stranki moguće naknaditi zamudom propušteno. Tri bi momenta po teoriji mogla biti, od kojih bi se počimao povratni rok, najme: čas sbivše se lezije, čas kada stranka sazna za povriedu, i čas kada stranka može zamudu nadoknaditi.

Digitized by Google

Najpravičnije je računati isti rok od časa kad je stranci moguće propust naknaditi, jer što koristi da ona i sazna svoju povriedu, ako istu odmah sa koje god zaprieke odstraniti nemože. — A to odgovara sasvim i praktičnim potrebam, dočim bi usljed ustanove, da se isti rok računa od prvih dvih momenta, mogla sama povrata u više slučajeva iluzornom postati. Pa ipak po niekih postupnicih rok počima od časa, kada stranka sazna za povriedu takovu: u osnovi, u njem. postupku, hanov. postupku. Bi li možda trebalo prestanak istoga roka uže stegnuti absolutnom preklusijom istoga, kao n. pr. u osnovi postupnika za zemlje u carevinskom vieću jedna godina dana, i u njemačkom postupniku?

U hanoveranskom 2 godine: i to računajuć od časa, kada stranka sazna za lesiju, a da poslje toga vremena nipošto više nemože stranka povratu zaiskati.

Držim da isto tako ne bi bila shodna ista preklusija povratnog roka — kao što nebi shodno bilo ni numerično ograničivati te rokove, tako da u jednoj parnici može samo jedan povratni rok biti, t. j. stranka samo jedan put u parnici povratu zamoliti, kao što je n. p. u §. 167. han. postupka odredjeno, ili Art. 22. code de procedure civile: „la partie opposante qui se laisserait juger une seconde fois par defaut ne sera plus reçue a former une nouvelle opposition". Prema gornjim načelom razvijenim o povrati, a napose uzev u obzir čitavi okvir našega postupka, bila bi sva ta ograničivanja nepravična u mnogih konkretnih slučajevih, sve ako bi i dopušteno imala i svojih dobrih strana. §. 357. označuje sam postupak povesti se imajući usljed podnešene povratne molbe. Ustanove toga §-a. su manjkave, te se moradu nuždno analogijom §. 366. gr. pp. popuniti, jer se u istom §-u. nespominje ništa o načinu dokazivanja niti u obće, kako bi imale odnosne povratne molbe udešene biti, prem bi to nuždno imalo biti sadržano. §. 358. govori ob uplivu same povrate na glavnu stvar; posliednja alineja istoga §-a., najme da se povratnom molbom podnešenom poslje dostavljene osude ovrha neobustavlja, u konkretnih slučajevih znala bi biti i drakonička: kako lahko može stranka nedužno sav svoj imetak ovršnim pu-

Digitized by Google

tem zaigrati na temelju ovrhe, koju vodi protustranka na temelju oglušne osude?

Kako je tu zakon strog prema gornjoj blagosti!

Bilo bi dakle veoma u interesu pravičnosti, da se ta ustanova ograniči onamo: da do konačnoga riešenja vrhu povratne molbe bude dopuštena na predlog stranke samo ovrha do osiguranja, da se odvrati šteta nenaknadiva, kao što je to i u našem bagatelnom zakonu ustanovljeno u §. 27. Ako je to pako u bagatelnom postupku odredjeno, tim više bi imalo biti u postupku za prepore većeg zamašaja.

Ustanova §. 359.: da stranka povratu moleća plati parb. troškove, više je nego pravična, jer se posebni postupak, koji se povadja usljed same molbe jedino na zahtjev a i u interesu samog molitelja vodi, a po tom i treba da protustranka barem troškove nadoknadi u istom postupku nastale. — Dalnja pako odredba istoga §-a., da se odvjetnici nemarni kazne, jest ne samo kao što gori iztaknuto, problematična, već će u najviše slučajeva, osobito kod globa, klient odnosni biti onaj, koji će „in ultima linea“ kaznu nositi, pa makar on pri tom i nedužan bio.

Konačno bi hotio još jednu reći o pravnih sredstvih proti odlukam riešavajućim povratnu molbu. Po §. 320. br. 1. neima utoka proti odluci dozvoljivajućoj povratu. Koliko god je to probitačno i obzirom na to, da se postupak u glavnoj stvari nezavlači i na to, što je i onako sudcu i odveć široko polje prosudjivanja pušteno, to bi ipak probitačnije i u mnogih slučajevih pravednije bilo, da se dopusti podnieti utok zajedno sa ostalimi pravnimi lickovi, podnešenimi proti glavnoj stvari, kao što to propisuje §. 319. gr. postup., jer ništovnica, t. j. jedino sredstvo, koje će stranka najredje podnieti moći proti nepovoljnoj sudačkoj odluci, jedva dostaje za takove iznimne slučajeve, gdje bi n. pr. sudac i kod očevidno kasno podnešenoga roka povratu dozvolio.

Razumije se po sebi, da mora biti dozvoljen stranci utok proti odluci, kojom se istoj nedozvoljuje zamoljena povrata.

Budi mi dopušteno još pri kraju jednu primjetiti. Gornji §-i. ujedno posliednja kodifikacija josefinskoga postupka i naknadnih

Digitized by Google

mu dvorskih dekreta sačinjavaju jednu od najlošijih partija našega postupnika, kao što sam slobodan bio obrazložiti; nebi li se shodnom novelom ova važna pravna institucija predbježno popuniti mogla, tim više, što je i onako neizviestno vrieme, kada nastane kod nas radikalna promjena u gradj. postupku uvedenjem gradj. postupka, počivajućega na načelu ustmenosti i javnosti. Jamačno bi shodnijim uredjenjem uredbe o povrati u prijašnje stanje radi promašenoga roka ili ročišta mnoga parba prije, a i sa manjim troškom ugledala svoj konac, i stranka nebi u traženju svoga prava kao sada kad kad upravo očajati morala očekivanjem konačnoga riešenja svoje parnice, jer kad stalno scieni, da je gotova, a ono ju kakova nova povrata u prvašnje stanje i opeta na novo vježba u strpljivosti.

Videant consules! Dr. St. P.

Statistički podatci

ob izvršbi kazne u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi god. 1877.[1]

Izradio u smislu motiva „Statistique penitentiaire internationale“ Milan Tauffer.

U predgovoru prvoga svežćića „Statistique penitentiaire internationale. Rome. Imprimerie Artero et Comp. 1875.“ ovako se izrazuje moj vrlo poštovani prijatelj M. Beltrani Scalia o postanku medjunarodne statike kazniona:

Medju mnogimi pitanji, koja su se razpravljala na posliednjem medjunarodnom kongresu o kaznionah, pobudi veliku pozornost i svestrani interes predlog, kojim se je dokazivala i zagovarala korist i provedenje medjunarodne statistike kazniona.

Taj su predlog jednodušno dobro došlim označili ne samo publicistika nego i govornici, sudjelujući kod razprave na kongresu.

Stalna komisija nepočasi časa nego preda taj predlog jednomu svojih članova da ga prouči.

---

[1] Ovaj članak posla nam gosp. pisac još pred tri mjeseca, ali ga sbog množine starijega gradiva nismo mogli priobćiti. Nu pošto je on medjutim izašao u jednom ovdašnjih dnevnika to ćemo u budućem broju priobćiti samo točni glavni sadržaj. Ured.

Digitized by Google

Članovi te komisije bijahu: predsjednik G. W. Hastings (Englezka), dr. I. Frey (Austrija), M. Stevens (Belgija), M. I. de Andrada (Brazilija). Don Carlos Morla Vienna (Chile), M. Brunn (Danska), M. Loyson (Francezka), M. Steinmann (Njemačka), nj. preuzv. P. B. Arméni (Grčka), M. M. S. Pols (Holandija), baron Mackay (Holandija), M. Beltrani Scalia (Italija), grof Sollohub (Rusija), Don Urbano Montejo Y Agiulera (Španjolska), M. Gerle (Švedska), dr. Guillaume (Švajcarska), Stephen Musurus bey (Turska), dr. Winis (sjeverno-američka republika i Mexiko), M. I. de Wood (Victoria). Tajnik je bio Edvin Pears.

Prisutnost službenih zastupnika najvećega diela civiliziranih država svih pet strana svieta dokaza, da je pitanje o reformi kazniona uzelo karakter velikoga socijalnoga pitanja; zasvjedoči, kolikim interesom nastoje sve države upoznati odnošaje, postojeće kod drugih naroda; dokaza živi interes za napredak, proveden kod naroda pojedinih; pokaza, koliko se uvažuju mnenja i nazori onih muževa, koji se imadu smatrati kompetentnimi u ovom pitanju; izposlova napokon priznanje onoga načela: kao što se studium kaznenoga prava i uzničtva osniva na poznavanju odnošaja raznih naroda, tako da ima znanost svoju absolutnu i obćenitu stranu, koja uhvaća cielo čovječanstvo.

Pošto je bio onaj član, kojemu je bio povjeren prvi izradak, svoj zadatak dovršio, predloži se medjunarodnoj komisiji (sabranoj u Bruselju mjeseca lipnja 1874.). Poslje duga i ozbiljna razpravljanja prihvati povjerenstvo sliedeće rezolucije:

a) komisija zahvaljuje se g. M. Beltrani Scalia (glavni nadzornik taljanskih kazniona) na njegovoj vrlo važnoj i zanimivoj radnji.

Skrižaljke se prihvaćaju, a g. M. Beltrani Scalia umoljava, da ih priobći štampom.

b) Predsjedničtvu se nalaže, da se zahvali onim državam, koje su se odazvale pozivu gosp. M. Beltrani Scalia, a one pako, koje do sada nisu nikakova odgovora dale, da s nova umoli neka to učine;

c) usljed tajna glasovanja povjerava se M. Stevensu, da nastavi po M. Beltrani Scalia započeto djelo. M. Stevens nastaviti će radnju (počam od g. 1873.) po istom sustavu, kao što je i njegov predšastnik. On se upućuje, da koliko moguće više uvaži sve primjetbe, koje se tiču pojednostručenja ili popunjenja formulara, kao i one, koje će olahkotiti odgovore, a napokon i sve one, kojim je svrha, da postepeno sve države prihvate te formulare, itd.

U prvom svežčiću nalazim podatke ob izvršbi kazne u sliedećih državah: Belgiji, Danskoj, Francezkoj, Holandiji, austro-ugarskoj monarkiji, Njemačkoj, Englezkoj, Irskoj, Švedskoj i Švajcarskoj (kanton Freiburg i Neuchâtel.).

Digitized by Google

Hrvatska nije do sada bila zastupana, ja ću učiniti prvi korak, da budemo i mi u buduće tamo zastupani. Usljed moga ograničenoga djelokruga mogu se samo jednim dielom radnje zanimati, ali sam tvrdo osvjedočen, da će pravosudni odjel kr. zemaljske vlade ćedni moj početak popuniti te moj nacrt upotrebiti, da naslika u naravitoj veličini sliku naših javnih odnošaja.

Medjunarodna statistika ima 17 skrižaljka da predoči odnošaje ovršenja kazne. 11 skrižaljka odredjeno je za podatke zemaljske kaznione. Odgovor na prvo pitanje naišao je kod nas na mnoge, dielomice nepredobitne zaprieke, a razlog tomu valja tražiti stranom u tom, što neima nikakovih predradnja, stranom pako u onoj uredbi, po kojoj ravnateljstvu kaznione nije pripadala do sada nikakova ingerencija kod ukujiživanja troška uzdržavanja kaznione.

Iz pojedinih skrižaljkah navesti ću najznamenitije podatke, te o njih u kratko koju progovoriti:

Skrižaljka I. govori o karakteru i prostorijah kaznione:

„Lepoglava opredieljena je za izvršenje kazne slobode za ona mužka individua, koja su s bog zločinstva odsudjena".

Najkraće vrieme kazne, koje bi se u kaznioni imalo probaviti, ne može se označiti, jer kad što pošalju se u Lepoglavu kaznenici, koji imadu jedva nekoliko mjeseca u zavodu probaviti. Ta okolnost niti je koristna zavodu niti kaznenikom, a ni neda se dovesti u sklad sa sustavom, jer irski sustav uvjetuje kazan bar od jedne godine.

Ali niti za vrst kazne slobode, koja se ima pretrpjeti u Lepoglavi, prošlost nestvori nikakova stalna načela. Obično šalju se u Lepoglavu kaznenici osudjeni „na kazan težke tamnice", ali iznimno odpremlju se onamo i na kazan „tamnice" odsudjeni.

U Lepoglavi mora svatko raditi; taj moraš osniva se na zakonu, a proteže se tako na radnje industrijalne kao i poljodjelske, ali je ublažen s razloga humanitarnih i financijalnih u toliko, da se imadu što više uvažiti individualne okolnosti i sposobnost.

U službenih računih nalazi se uvjek, da u kaznionah dotiče prostora za smještenje 680 individua. Nu vještaci, koji su uzeli u račun kubični zračni prostor, pronadju, da prostori, kakovi su danas u Lepoglavi, dotiču samo za 437 osoba.

Nu jer je potreba velika, pa dok se projektirane gradnje g. 1878. neizvedu, morao se je držati službeni račun, i tako smo imali prošle godine promjerno svakim danom 681 osobu u kaznioni. Zavod je dakle neprekidno prepun.

Skrižaljka II. daje sumarne podatke o promjenah u broju kaznenika tečajem godine i to:

Digitized by Google

1. lipnja god. 1877. bijaše kaznenika	719
Tečajem godine priraslo:	
a) pod pratnjom od mjesta izrečene osude dopraćeno . . .	285
b) dobrovoljno došlo	11
Ukupni broj ciele godine . . .	1015

Kako je poznato, naš kazneni postupnik dozvoljuje, da se mogu dobre volje prijaviti za nastup kazne oni kaznenici, koji u tom pogledu zaslužuju pouzdanja. Ova se je odredba pokazala sasma shodnom tako sa gledišta financijalnoga kao i humanitarnoga. Nedogodi se ni jedan slučaj gdje bi bilo nuždno prisilna sredstva upotrebiti. Niti to se nedogodi, da je tkogod hotio pobjeći. Sudovi su dakle radili vrlo oprezno.

Doduše dogodilo se je, da je ovaj ili onaj došao kasnje da nastupi kazan, nego li mu je bilo odredjeno; ali se je svaki izgovorio: „gospodine, bio bih rado došao, ali trebalo mi je zaslužiti novac za put, a to zadade velike muke“.

Tečajem godine izašlo je iz kaznione:

a) koji su navršili kazan	256
b) koji su bili pomilovani	2
c) uvjetno odpuštenih	58
d) u drugu kaznionu predan	1
e) u ludnicu odpremljen	1
f) naravskom su smrti umrla	44
U svem dakle ostavila su zavod . . .	362
a ostala 31. prosinca	653

Kako se vidi, kretanje broja kaznenika vrlo je znamenito, gotovo na svaki dan u godini dolazi prirast ali i odlazak.

Skrižaljka III. Odnošaji kaznenika prisutnih 31. prosinca 1877.

Od ova 653 kaznenika, nalazeća se ovoga dana u zavodu, bilo je zdravih 567, a 86 bolestnih. Od zdravih radilo je 397 u zajedničkom zatvoru, 77 u samotnom i u odielu za motrenje; jedan nalazio se u zatvoru disciplinarnom, a 92 momka nisu mogla ništa raditi, jer nije bilo posla.

Kaznenici nisu kroz više godina ništa radili; novo ravnateljstvo učini tomu plandovanju kraj, te radnje započmu ozbiljno mjeseca rujna prošle godine.

Bijaše to posao vrlo mučan uvesti koristonosnu radnju, a neimaš ni novca ni mušterija, ni poslovnih sveza ni materijala, a k tomu kaznenike obrtnoj radnji posve nevješte!

Poviest ove grane administracije pripoviedat ću kod sgodne prilike na drugom mjestu; ovdje samo konstatujem činjenicu, da su 31. prosinca 1877. bila samo 92 kaznenika bez posla.

Digitized by Google

Od 86 bolestnika (neračunajuć ovamo za radnju nesposobne i ambulante) njegovano je 67 u bolnici.

U bolnicu može stati 58 bolestnika, pa i pri ovom broju mora po 6 osoba bivati u jednoj sobi, koja se ne može ložiti. A moralo se bezuvjetno 67 bolestnika smjestiti u bolnicu. Sila boga nemoli. I tako se učinilo. Svaki bolestnik treba najmanje 25 kub. metara prostora zračišta (Luftraum); a u našoj bolnici možemo dati jedva 9—10 kub. metara. Osim ovih morali smo 19 u krevetu ležećih bolestnika ponamjestiti u spavaonicah medju zdravimi, te ih ondje liečiti. Ove činjenice mogu dovoljno opravdati potrebu projektirane i već zaključene gradnje bolnice.

U medjunarodnoj statistici negovori se, ali je svakako vrlo zanimivo upoznati i one odnošaje, koji su se mogli kod svih kaznenika 31. prosinca glede moralne klasifikacije utvrditi.

Imali smo:

1. Kaznenika starih 24 godine, prije neporočna života, koji su počinili zločin u lahkoumnosti i nepromišljenosti, ili u uzrujanosti čuvstva, koja nije nimalo tudja ljudskoj naravi, a težko se dade svladati, kod kojih se počinjeni zločin nemože svesti na dolus praemeditatus (Odiel Ia.) Takovih je 15 ili 2·29% promjernoga broja kaznenika.

2. Kaznenika preko 24 godine, ali inače jednakih onim gore navedenim. Odiel IIa. 67 osoba t. j. 10·26% promjernoga broja. Možemo dakle konstatirati, da imamo medju kaznenici u Lepoglavi 12·55% moralno sasma nepokvarenih osoba, koje ipak moraju pretrpjeti dosudjenu im kaznu sbog svojih djela, jer tako ištu zakoni državnoga reda.

To su vam zločinstva, počinjena pod pritiskom okolnosti i usljed slabe duševne odporne snage, koja se najviše pojavljuju kod ljudi stojećih na nizkom stepenu obrazovanosti, ali inače vrlo čvrsta morala.

Taj postupak sili nas osobito, da u izvršbi kazne zagovaramo ona načela, koja su napose važna za uzdržanje zdravlja i tjelesne snage kaznenika.

3. Kaznenici izpod 24 god., nu koji su već prije bili na kazan sudom obsudjeni i takovu pretrpjeli, ali niti prijašnja niti sadanja njihova krivnja, pa niti ina koja okolnost neda zaključiti na moralnu nevaljanštinu kod njih. Bilo ih je 24, dakle 4·66%

Kad bismo htjeli biti blažiji u presudjivanju, imali bismo sa prije navedenimi 17·21% moralno neizkvarenih, ali sa razloga družtva ljudskoga kazne vriednih individua.

Od 108 osoba ostalih 3. razreda 73 nastupiv kaznu nisu umiela ni čitati ni pisati, bijahu dakle sasma neuki. Zar nije po tom vjerojatno, da kraj shodnije organizacije pučke obuke velik dio tih zločina nebi bio ni počinjen? Neima dakle sumnje, da bi shodno uredjena obuka u kaznioni blagotvorno djelovala na poboljšanje kaznenika.

Digitized by Google

4. Kaznenici izpod 24 god. prije neporočni, koji su počinili zločin po namišljenoj osnovi i zlom nakanom, ali povod se neima tražiti u pohlepi za dobitkom, a ni narav ni izvedenje zločina nepokazuje, da bi individuum bio moralna propalica (Odiel Ib.) 19 osoba ili 2·90%.

5. Kaznenici izpod 24 godine, na zlu glasu ali prije sudbeno neporočni, kod kojih budi motivi budi izvedenje zločina ili ino opažanje pokazuje propalu i opaku ćudorednost. (Odiel Ic.) 24 momka ili 3·67%.

6. Kaznenici preko 24 godina, inače slični onim pod točkom 4. Odiel IIb. — Takovih je bilo 70 ili 10·71%.

7. Kaznenici imajući preko 24 godine, inače pako ravni onim pod točkom 5. (Odiel IIc.). Bilo ih 142 ili 21·74%.

8. Priupadnici i to takovi, koji niti su prije niti sada obsudjeni sbog zločina potekla iz koristoljubja (Odiel IIIb.). Bilo ih 41 ili 6·29%.

9. Priupadnici, koji su tako prije kao i sada obsudjeni sbog zločina potekla iz pohlepe za dobitkom, ali nisu do sada u ni jednoj kaznioni austro-ugarske monarkije bili zatvoreni (Odiel IIIc/1.). Ima ih 129 ili 29·40%.

10. Priupadnici kao pod toč. 9. s tom ipak razlikom, što su ti zločinci jedan ili više puta već bili u kaznioni zatvoreni, te se o njih može reći, da su u kaznioni „kao kod kuće." Odiel IIIc/2.; ima ih 57 ili 8·72%.

Na temelju ovoga razlikovanja možemo stanovnike kaznione razdieliti u četiri velike kategorije i to:

a) u takove, koji su moralno nepokvareni, te se mogu od njih uz valjanu naknadnu obuku gotovo sigurno očekivati dobri rezultati. Ja sam ih gore označio sa Ia., IIa. i IIIa.; oni čine 17% svih kaznenika;

b) u takove, o kojih ima povoljne nade, da će se poboljšati, jer su od njih faktično mogu mnogi poboljšati. Navedeni su pod Ib., IIb., Ic., IIc. i IIIb. Kaznenika ove kategorije ima 45%.

c) takove, kod kojih ima po izkustvu manje nade, da će se popraviti, ali se ipak više njih poboljšava. (Odiel IIIc/1.) čine pako 19%.; i napokon

d) takove, glede kojih neima nikakove nade, jer se vrlo redko dogadja, da bi se koji poboljšao. Čine 8%.

Ovakovi „ukućani kazniona" imali bi se, pretrpiv svoju kazan, odpraviti u robijašnicu, da se tako imovina čestitih gradjana sačuva od gotove sjegurne povrede.

Ovim razlaganjem mislim, da sam dokazao, da je vredno u kaznioni uvesti racionalni sustav poboljšanja; nadalje: da nije osnovana ona obična rečenica; „čemu se mučiti sbog kaznenika, jer tko dodje u Lepoglavu, iz njega i onako nikada ništa čestita."

Digitized by Google

Skrižaljka IV. i V. medjunarodne statistike bavi se prihodom radnje u kaznionah, conto-corentom i bilancom kazniona.

Ob ovih pitanjih ne može ravnateljstvo za ovaj put na široko razlagati, jer conto-corente vodi računarski ured kralj. zemaljske vlade. Od ono malo podataka, sto ih imademo, navodimo evo sliedeće:

Ukupni broj obskrbnih dana kaznenika iznosi 248.620; od ovih čine dani pobolni 48.131, dakle 29·35%.

Iz izviešća, što mi je dopalo rukuh (Deutsche Vierteljahrsschrift für öffent. Gesundheitspflege. Band VIII. Heft I.) razabirem, da je u kaznioni u Plötzensee (kod Berlina) od 10. ožujka 1872. do zadnjega ožujka 1876. ukupno dopremljeno 12 233 kaznenika, a od ovih liečeno je u bolnici kroz to vrieme 2004, dakle 16·30%. A to je postotak velik.

Iz vlastitoga pako izkustva mogu spomenuti, da je u kaznioni u Leopoldstadtu na Vagi god. 1876. na 231.933 dana došlo samo 19.075 dana pobolnih, dakle 8·22%.

Kraj ovakih brojeva mora se posljedak u Lepoglavi nazvati vrlo tužnim. Od gore spomenutih pobolnih dana moglo se u bolnici kaznione samo toliko bolestnika njegovati, da je došlo na nje 18.946 pobolnih dana i to s razloga, jer u bolnicu može stati samo 58 bolestnika Ostali morali su se njegovati u pojedinih odielih.

Uzroke ove tužne slike valja tražiti u kvantitativno nedovoljnoj obskrbi, jer manjka dovoljna zračišta, jer neima ventilacije, pa i u tom, što se najveći dio prostorija nemože ložiti, jer neima posla ni radnje, jer neima bolnice, koja bi odgovarala i najprimitivnijim zahtjevom.

To sve uvidjamo sada; poznajemo naše odnošaje, znamo sredstva, koja će pomoći; novac će se pribaviti, pa s božjom pomećju Lepoglava prikazati će nam se 1—2 godine sasma drugačija. (Konac sliedi).

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.[1]

Nije dopušteno prisilnim načinom utjerivati pristojba inozemne vlasti od osoba, stanujućih u ovozemstvu.

M. N., stanujućega u Salzburgu, odsudio je kralj. würtemberžki okružni sud u Heilbronnu, da je dužan komorskomu uredu (financijalna oblast) izplatiti u ime pristojba 514 marka i 29 fenika. Osuda je postala pravomoćnom, što je potvrdjeno odpisom kr. würtemberžkoga ministar-

[1] Ovaj i sliedeći praktični slučaj vadimo iz „Gerichtshalle“, znajuć da imadu interesa i za naše pravnike, osobito sudce. Ured.

Digitized by Google

stva za pravosudje, u kojem je ujedno posvjedočena nadležnost suda u Heilbronnu i reciprocitet. Na temelju one osude u savezu s odpisom ministarskim zamoljen je bio c. kr. sudb. stol u Salzburgu, te je i dozvolio ovršnu plienitbu dužnikovih kretnina u Salzburgu, pozivljuć se na dvorski dekret od 15. veljače 1805. (br. 711 sbirka pr. zak.).

Proti toj odluci podnese M. N. utok ništetnosti c. k. višemu sudu u Beču, a ovaj je rješitbom od 4. prosinca g. 1877. utok uvažio, prem neima očevidne ništetnosti, te je promieniv odluku prvoga suda, dozvoljenu plienitbu zabacio, jer da se po propisu naredbe ministarstva financija od 24. lipnja g. 1860. br. 159. izdane porazumno sa ministarstvom vanjskih, nutarnjih posala i pravosudja, ne ima zadovoljiti molbi inozemnih oblasti, koje hoće da se prisilnim načinom utjerivaju daće od osoba u Austriji stanujućih, jer niti austrijske oblasti nisu vlastne pozivati inozemne, da prisilnim načinom utjeruju ovdašnje daće ili pristojbe od osoba, stanujućih u inozemstvu.

C. k. najviši sud bečki odbio je previdni utok kr. würtemberžkoga komorskoga ureda te potvrdio odluku bečkoga višega suda, pozvav se na razloge po njem već navedene i na postojećih propisih osnovane.

Ob izvršenju osuda, izrečenih po rusko-poljskih sudovih u tuzemstvu.

Trgovačka kuća B. i sin iz Berlina digne mjenbenu tužbu proti Mosesu B. sbog dužnih 568 talira 11 srebr. groša ili 512 srebrnih rubalja s. p. Trgovački sud varšavski osudi tuženoga na izplatu duga, a prizivni sud varšavski potvrdi tu osudu. C. kr. sudb. stol u Krakovu rješitbom od 16. ožujka 1877. izreče, da spomenuta osuda varšavskoga suda ima u tuzemstvu kriepost, i da je Mojses B. dužan naknaditi trgovačkoj kući B. i sin trošak parbeni od 23 for. 77 nč. za 14 dana.

Razlozi: Tužitelj dokazao je priloženimi izvornimi osudami, da su ih izrekle nadležne sudbene oblasti u smislu zakona, valjajućih u kraljevini Poljskoj, s toga mora se tim osudam u ovozemstvu dati kriepost ovršna u smislu dvorskoga dekreta od 13. studenoga g. 1838. (br. 306. sbirka prav. zak.), a to tim više, jer nisu osnovani prigovori protivnika, kao da su to osude s ogluhe, pa da se s toga moraju za šest mjeseci ovršiti, inače da gube kriepost svoju po zakonih valjajućih u kraljevini Poljskoj, pošto je osuda prizivnoga suda, kako se vidi iz uredovne potvrde na njoj navedene tuženomu uručena 26. kolovoza 1875., a ova je tužba predana 3. veljače 1876. dakle prije nego je izminulo šest mjeseci.

Na priziv Mosesa B. preinačio je c. k. viši sud u Krakovu odluku prvoga suda onamo, da se ima zahtjev rečene trgovačke kuće, da se prizna ovršivost osude varšavskoga suda u tuzemstvu, odbiti, a ovu je rješitbu potvrdio i najviši sud bečki.

Digitized by Google

Razlozi: U smislu propisa valjajućih glede ovršivosti osuda u austrijskoj državi, izrečenih u preporuih poslovih po c. kr. poljskih sudovih, naročito u smislu dvorskih dekreta od 24. svibnja 1833. (br. 2616. s. pr.) i od 13. studenoga 1838. (br. 306. s. pr.), zatim naredbe ministarstva pravosudja od 19. travnja 1865. (br. 27. d. z. l.) ima nadležni austrijski sud na molbu o priznanju izvršenja takovih osuda saslušati obie stranke, pa onda uvaživ njihova kazivanja, ako u izrečenoj osudi neopazi očevidnih povreda u austrijskoj carevini postojećih zakona, izreći, da se osuda ima ovršiti. Razumije se po sebi, da po poljskih sudovih izrečena osuda, koja bi se imala u tuzemstvu izvršiti, mora biti spretna za izvršbu i u kraljevini Poljskoj, pa ako to protivna stranka poreče, mora tužitelj dokazati tu okolnost.

U ovom slučaju tvrdi tuženik, da se osuda prvoga i drugoga suda varšavskoga ni u samoj kraljevini Poljskoj nebi mogla ovršiti, jer da je izgubila svojstvo ovršivosti, jer da je to osuda s ogluhe, koja se mora za šest mjeseci izza kako je izrečena, odnosno izza osude prizivnoga suda, izrečene 12/24. lipnja 1873. ovršiti, inače da gubi ovršivost. Tužitelj priznaje, da se osuda s ogluhe mora za šest mjeseci ovršiti, nu da to vrieme počimlje teći od dana uručene, a ne od dana izrečene osude; ali te tvrdnje nije dokazao.

Nu pošto tužitelj nije dokazao potvrdom nadležne poljske sudbene oblasti niti pruduciranjem zakona, koji bi po potvrdi državne oblasti u kraljevini Poljskoj, stajao još u krieposti, da je osuda varšavskoga suda, koja je zastupniku tuženoga istom 1/13. kolovoza god. 1875., a samomu tuženiku istom 14/26. kolovoza 1875. dostavljena, na dan dostave još ovršiva bila t. j. da vrieme onih šest mjeseca, u unutar kojih se oglušne osude kr. poljskih sudova imadu eksekvirati, počimlje teći od dana izrečene ili uručene osude: to je prizivni krakovski sud pravom zabacio zahtjev, da se u tuzemstvu prizna ovršivost te osude neupuštajuć se u ispitivanje, da li možda dotične osude vriedjaju u Austriji postojeće zakone, jer osude, koje su izgubile pravomoćnost, nemogu se niti ovršiti.

Očevidna pogrieška pisma nemože imati nikakove važnosti glede materijalnoga prava.

Imbro Kekelj kupio je par volova od Stjepana Spička za 273 for. 50 novč. Na račun kupovnine položio je kupac odmah čim su se bili pogodili, 60 for., ob ostalom dielu kupovnine izda obveznicu glaseću na 213 for. 50 novč. Pošto je poslje toga kupac na račun toga duga izplatio prodavaocu jedan put 53 for 50 novč., a drugi put 60 for., ostane još dužan 100 for. Stjepan Špiček digne tužbu proti Kekelju zahtievajuć, da mu izplati još preostali dug od 160 for. sa 4% kamatami tekućimi od 13. srpnja 1869 i parbeni trošak.

*

Digitized by Google

Parnica se vodila ustmeno. Tužba je glasila proti Kekelju kao dužniku i Jurju Gracišu kao poruku. Bivši središnji žup. kot. sud izreče osudom od 13. svibnja g. 1872., da je tuženik dužan platiti 100 fr. sa 4% kamatami, tekućimi od 13. srpnja 1869. i parbeni trošak od 31 fr. 73 novč. nu glede Jurja Graciša tužitelja odbio.

Osudu tu potvrdio je tako kralj. banski, kao i kr. stol sedmorice, ovaj potonji osudom od 18. siečnja 1873.

Razlozi: Tuženik Imbro Kekelj nastoji zahtjev tužbovni suzbiti tim, da ostatak tražbine tužiteljeve, ako se iznos označen u obveznici od 7. lipnja 1869. sravni sa svotom od 153 for., koju je on (tuženik) glasom priznanja tužiteljeva, sadržanoga u tužbi, izplatio, — čini samo 60 for. a ne 160 for. i da niti ova tražbina tužitelja u vrieme podnešene tužbe još dospjela nebijaše, pošto mu je tužitelj obećao, da će ga do 20. kolovoza 1869. čekati.

Što se prvoga pitanja tiče valja primjetiti, da je tužitelj u svom protuodgovoru okolnost onu, što je odplata duga na mjesto 53 for. sa 153 for. u tužbi izmetnuta, pogrieškom očitovao, razjasnjujuć stvar tako, da je tuženik od njega u lipnju god. 1869. volove za 273 for. 50 novč. kupio, da je pri sklapanju kupa položio 60 for. a na 213 for. 50 novč. izdao obveznicu, da je na račun te obveznice prije podignute tužbe

platio	53 for.	50 novč.
zatim u kolovozu 1869.	60 „	— „
Ukupno dakle . . .	113 for.	50 novč.

te po tom izravno još dužan ostao 100 for.

Pošto tuženik predizložene okolnosti izrikom porekao nije, po čem se takove smatrati imadu kao priznane i istinite; pošto nadalje tuženik tečajem razprave nigdje nije uztvrdio, da je on na račun svoga duga od 213 for. 50 novč. izim 53 for. 50 novč., što no ih je po svom vlastitom priznanju, sadržanom u razpravnom zapisniku od 2. ožujka 1870. pod II. na Margaretinje g. 1869. položio, prije povedene tužbe bud što tužitelju izplatio, — i pošto napokon i zahtjev tužbe, i vanjska strana iste izrazito glasi na platež obvezne svote 213 for. 50 novč. u zaostalom iznosu od 160 for. pa tako i odplata u tužbi izložena samo u savezu sa zahtjevom tužbe smisla imati, i samo u tom savezu se razumieti može; to se u tužbi sa 153 for. označena odplata upitnoga duga po izpravnom zaključenju iz predizloženih činah, ukazuje kao očevidna pogrieška pisma, kojoj se dakle kao takovoj u pogledu prava materijalnoga nemože podieliti važnost nikakova; ali niti u vidiku formalnoga prava nemože izpravak te pogrieške imati posljedicah nikakovih, pošto se nemože smatrati kao popravak tužbe po smislu §. 18. gr. pp., budući da tužitelj nije promienio izrečeno u tužbi zahtievanje u obziru pred-

Digitized by Google

meta tužbe, ili u obziru pravnoga razloga iste, već je zahtjevanje svoje obalio, što mu je po zakonu slobodno.

Istim načinom oskudieva temelja i onaj prigovor tuženika, da tražbina utužena u vrieme podnešene tužbe još dospjela bila nije, pošto tuženik o tom, da mu je tužitelj obećao čekati ga do 20. kolovoza 1869. izim poziva na svjedoka Juraja Graciša, kojemu kao poruku i sutuženiku §. 155. gr. pp. na putu stoji, po čemu ni domirnoj prisegi ponudjenoj po tuženiku mjesta biti nemože, napram poricanju tužitelja nikakvoga dokaza prineo nije, dočim s druge strane po tužitelju u tužbi pod A. pridonešena, po tuženiku glede istinitosti neporečena obveznica izkazuje, da se je tuženik obvezao upitni dug do 13. srpnja 1869. tužitelju izplatiti, po čemu se i tim pravcem pokazuje tužbeni zahtjev opravdan.

Prema tomu — pak pošto i dosudjenje parbenih troškova — obzirom na to, što je tuženik uztezao se platiti ugovorenu dužnu glavnicu i tim povoda dao tužitelju udarit tužbom proti njemu — svoje opravdanje u razpoloženju §§. 573. i 575. gr. pp. nalazi, nemože se reći, da su suglasne osude nižih sudova, u koliko glede prvotuženoga zahtjevu tužbenomu dovoljuju, utemeljene na uporavi ili tumačenju zakona očitu pogriešnu niti na predpoložbi jasnomu sadržaju spisa protivnoj, — a to isto valja i glede drugotuženoga Juraja Graciša, u koliko ovomu nisu dosudjeni parnični troškovi, budući da ovaj u parnici niti zastupan bio nije, dakle ni parničnih troškova imao, ter ih ni zahtievao nije, pa tako ni povoda bilo nije izreći presudu na naknadu troškova neizkazanih i nezahtjevanih.

Po tom se pokazuje izvanredna previdna žalba kao pravcem jednim i drugim beztemeljna, te se ima i odbiti, i nametnuti tuženikom naknada troškova previdnih prouzročenih tužitelju.

Nemože se tužbom zahtievati stanoviti dio ostavine, ako nije poredena ostavinska razprava, i ako se tužitelji nisu očitovali uvjetno ili bezuvjetno na ostavinu.

Dne 29. srpnja god. 1853. umre Tomo Vitković-Malezi iz Čebdina ostaviv dvie kćeri: Baru udatu Bakšić-Šeraf i Jelu udatu Klepović, te sina Janka. Ovaj da je odrekao pravo nasliedstva svojim sestram, dao napisati u gruntovnici sve nepokretnosti na svoje ime. Janko umre 22. ožujka g. 1866. ostaviv dvoje djece: Janu i Tomu Vitković. Sestre njegove Bara Bakšić-Šeraf i Jela Klepović, zastupane odvjetnikom dr. M. dignu tužbu proti udovi pokojnikovoj Bari Vitković kao takovoj i kao tutorici, te Ferdi Dimnjakoviću kao sututoru malodobnih Tome i Jane Vitković-Malezi — zastupanim po odvjet. Kel. — zahtievajuć, da tuženici priznaju njihovo nasliedstvo glede pokretnina i nepokretnina

Digitized by Google

unešenih u zemlj. br. 154. obcine Jaska, br. 175. občine Cvetković i br. 264. občine sv. Jana iza Tome Vitković Malezia i da im se od toga odstupe dvie trećine.

Bivši kr. žup. sudb. stol odbi osudom od 11. travnja 1872. zahtjev tužiteljica i nametne im dužnost platiti parbeni trošak. Tu osudu potvrdi kr. banski stol i kr. stol sedmorice, ovaj potonji osudom od 14. ožujka god. 1873.

Razlozi: Tužiteljice u povodnoj tužbi svojoj, naperenoj proti Bari udovi Vitković i suštitniku njezine malodobne djece, tvrde, da je Tomo Vitković-Malezi iz Čebdina umro dne 29. srpnja g. 1853. ostaviv izza smrti svoje njih dvie kćeri i sina Janka Vitkovića supruga, dotično otca tuženika, da je nakon sebe ostavio tamo redom navedenu dielom pokretnu, dielom nepokretnu imovinu, da je isti Janko Vitković zaniekao jim pravo nasliedstva na ovu imovinu, te da je nepokretnine dao upisati u zemljištnike pod broj 154. občine Jaska, pod broj 175. občine sv. Jana na ime svoje, pak da je uslied toga povodom smrti svoga taj sav imetak, u koliko se je pronašao, uvršten kao njegov u našastar od 12. lipnja 1867. priložen u prepisu pod S.; da tuženici, koji su glasom razpravnoga zapisnika od istoga dana pod T. nasliedno očitovali se na cielu ostavinu rečenoga Janka Vitkovića, neće da dopuste, da u tužbi navedeni imutak spada na ostavinu pokojnoga skupnoga jim otca Tome Vitkovića-Malezija, niti hoće, da priznaju pravo nasliedstva svakoj u jednoj trećini, i da dopuste, da jim se ote dvie trećine izdadu, već ga posjeduju u ime rečenih malodobnika; s toga zahtievaju tužiteljice, da se izreče: da sve ove stvari spadaju na ostavinu pokoj. Tome Vitkovića-Malezija, da su tuženici dužni priznati njihovo pravo nasliedstva izza imenovanoga Tome na spomenuto njegovo imućtvo i njim svakoj jednu trećinu s pravom uknjižbe prava vlastnosti na rečene nepokretnine ustupiti u fizični posjed i u uživanje uz naknadu troškova parbenih. Iz odgovora tuženika proizlazi pako, da je uručbenicom kr. sudb. stola žup. zagrebačke od 2. kolovoza 1869. br. 6586. pod br. 1., uskladenom ostavina dne 22. ožujka 1866. umrloga Janka Vitkovića-Malezija na temelju nasliednoga očitovanja uvjetnoga iz zakona uručena djeci malodobnoj prve tuženice s pravom prenosa dotičnih nepokretnina u javne knjige na ime njihovo, uz pravo doživotnoga uživanja jedne četvrtine na korist matere imenovane prvotuženice, te da je na temelju iste uručbenice ovo pravo i unešeno u zemljištne napisnike u tužbi navedene.

Ako se uvaži, da je i po navodu tužiteljica samih Tomo Vitković-Malezi umro 29. srpnja g. 1853., dakle u vrieme ono, kad je sada postojeći obći gradjanski zakonik već stajao u krieposti, i da tužiteljice utužuju pravo nasliedstva iza istoga Tome i pravo vlastnosti na ostavinu njegovu, dotično na stvari utužene, po navodu njihovu na ostavinu nje-

Digitized by Google

govu spadajuće, za svaku u jednoj trećini, valja priznati, da se je pravo njihovo na nasliedstvo iza pomenutoga Tome imalo po §§. 797. i 798. o. g. z. razpraviti pred sudom i njim uručiti ostavina na način i po ustanova, ustanovljenih s osobitimi propisi, dakle po naredbi ministarstva pravde od 17. prosinca g. 1852., odnosno po zakonu o sudbenom postupku izvanparbenom od 9. kolovoza 1854., u koliko odnosna razprava do 1. studenoga i. g. započeta ili dovršena nije bila, imenito, da je imala iza smrti Tome sastaviti se smrtovnica i imutak na ostavinu ovoga spadajući prema potrebi konštatovati se inventurom; da su tužiteljice imale na temelju §. 533. o. gr. z. pred sudom dotično pred razpravnom oblasti izkazati pravni naslov svoj, te izjaviti izriekom, da prihvaćaju nasliedstvo i to budi uvjetno, budi bezuvjetno, pak za slučaj, da su bila nasliedna očitovanja njihova u s urazu s inimi, da bi se imala uslied naputka oblasti razpravne makar i parbenim putem razpraviti i riešiti, a napokon ostavina uručiti nasliedniku, koji se i u koliko izkazao bude, pak u koliko jim uručbenicom uzsliedilom nebi bila ostavina Tome Vitkovića uručena, ili jim nebi bila uručena u dielu, za koji mniju, da jih ide, ili jim nebi bili predani pojedini komadi, da bi jim po §. 823. o. g. z. prosto bilo tužbom nasliedstva, ili tužbom vlastnosti postupati proti tuženikom, ili bilo komu. — Pak budući da iza Tome Vitkovića ostavinska razprava, kako iz spisah parbenih proizhodi, nije ni zametnuta po nadležnoj razpravnoj oblasti, a kamo li dovršena i uručena, imenito, da se tužiteljice na nasliedstvo iza Tome Vitkovića-Malezi nikada očitovale nisu, te je tako povodna tužba predana očito prerano: nemože se reći, da su suglasne osude nižje budi nepravedne, budi ništetne, i zato je pogledom na ustanovu §. 335. gr. pp. valjalo izvanredni previd tužiteljica odputiti, a po tom nametnuti im naknadu troška, protivnoj stranci uzrokovana protuizvedenjem.

II. Kazneno-pravni.

Pojam dioničtva u kradji (§. 185. k. z.) ne može, s obzirom na §. 6. k. z., obuhvatiti i sgodjaj, da iza izvršene kradje bude komu s nje koristi ili dobitka. Samo tko ukradjenu stvar, bilo posve, bilo dielomice sakrije, pribavi, ili protrži, a ne i tko bude dionikom prodajne ciene ukradjene stvari, čini se krivcem dioničtva kradje po §§. 185. i 464. k. z.

Okružno sudište moravskog Hradišta odsudom 30. studenoga 1874. broj 8742. sudilo je, da je Marija Klečka kriva prekršaja dioničtva u kradji, jer budući njezin sin ukrao, a njena kći prodala jedne postole, ona, to sve znajuć, primila je od kupca cienu i ovu za sebe potrošila.

Digitized by Google

Osudjenica u ništovnoj žalbi, podnešenoj proti toj odsudi, navede sa gledišta alin. 9. sl. a) §. 281. k. p., da za dioničtvo u kradji hoće se, po §§. 185. i 464. k. z., da dionik što učini sa samom odnešenom stvarju; da nije moći bez povriede načela udarena u čl. IV. patenta, kojim bje proglašen k. z., na silu razjasnit §. 185. k. z. pomoćju §. 6. k. z., i da tko namakne sebi koristi od kradje, samo u slučajevih predvidjenih u §. 5. k. z. izlaže se sudbenoj kazni.

C. kralj. ukidno sudište u Beču pod predsjedničtvom dvorskoga savjetnika R. pl. Schuberta bavilo se je na javnoj razpravi 26. travnja g. 1875. tom žalbom. Generalni odvjetnik Cramer primjetio je tu medju ostalimi stvarmi: Žaliteljica ima sebi u prilog rieč zakona, koji u ovom pitanju polazi s gledišta, s kojega je ono smatrano u kaznenom zakoniku za njemačku carevinu (§. 259.) i u osnovi novoga austrijskoga kaznenoga zakonika (§. 277.) Po tom kažnjivo učestvovanje valja da se odnosi neposredno na samu ukradjenu stvar, a ne na ono, što je na mjesto nje stupilo. Razlog je tomu to, što upravo onakovo učestvovanje čini, da bude mučnije iznaći lupeže i napraviti gradjansko-pravne posljedice kradje: kao što opet nema sumnje, da uhvanje naći tko će lupeštinu sakriti, osobitim načinom potiče na kradju. Poštovani tumačitelji austrijskoga i njemačkoga kaznenoga prava, osobito Herbst, Geyer, Schwarze, Merkel i drugi, složni su u tom, da što se je dobilo promjenom ili prodajom ukradjene stvari, ne može biti predmetom kažnjivom učestvovanju. C. kr. vrhovni sud u odluci izrečenoj na ovu stran 20 godina pošao je s protivnoga tomu nazora (br. 672. sbirke Manzom izdane).

C. kr. ukidno sudište sudilo je: Udovoljuje se ništovnoj žalbi Marije Klečke, u koliko je oslonjena na razlogu ništetnosti §. 281. br. 9. a) k. p., te je Klečka riešena od obtužbe za prekršaj dioničtva u kradji. Ovoj odsudi 26. travnja 1875. br. 1819. sliedeći su razlozi: Čin, s kojega bila okrivljena Marija Klečka, kao da je to prekršaj dioničtva u kradji, kažnjiv po §§. 185. i 464. k. z., po posljedcih dokaza i po uvjerenju prvomolbenoga sudišta, oslonjenu na okrivljeničinoj izpoviedi, stoji jedino u tom, što je ona prihvatila 10 for. 40 novč. za troje ukradjene cipele, koje njena kći Viktorija prodala Prohaskinoj kćeri, a za koje ona znadijaše da potiču od kradje i što je te novce sebi prisvojila potrošiv ih za domaće potrebe. Ali u ovom činu nema sastavina prekršaju predvidjenu u §§. 185. i 464. k. z, to jest dioničtva u kradji, jer po doslovnom značenju i po smislu §. 185. k. z. ne svak, koji se poznatom mu kradjom okoristi, nego onaj samo bude krivac dioničtvu, koji samu ukradjenu stvar ili sakrije, ili kupi, ili protrži. Ništa od ovoga nije Klečka učinila. Ona bo nije ništa od ukradjenih stvari sakrila, ništa sebi pritisnula, i ništa protržila, nego prihvatila je i za sebe strošila svotu novaca, plaćenu za ukradjene stvari, što ih je njena kći protržila.

Digitized by Google

Njezino djelo bilo je dakle podvrženo zakonskomu jednomu propisu, koji nije na nj uporavljiv, te po tom njoj dan uzrok, da pobije odsudu na nju izrečenu. Njenoj žalbi mora se indi udovoljiti, te ukloniv dotičnu presudu suda prve molbe, izreći što je pravo. Prostrit dioničtvo u kradji, koje je §-om. 185. k. z. opredieljeno i ograničeno, pomoćju §. 6. k. z. na svaku korist, što je tko sebi s izvršene kradje pribavio, nije prama smislu ovih zakonskih propisa, osobito ne prama §. 6., koji hoće da bude kažnjivo učestvovanje tu predvidjeno, u koliko u sliedećem dielu k. z. ono je izrično jednoj kazni podvrženo. („Právo“).

Književnost.

Der Besitz

nach oesterreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, des preussischen, französischen und italienischen, des sächsischen und Zürichschen Gesetzbuches.

Napisao dr. A. Randa, profesor prava na pražkom sveučilištu. — Drugo izdanje. U Lipskom 1876. kod Breitkopfa i Hartela. 8. str. XXIV. 647.

(Dalje).

Neupuštajući se pobliže u razmatranja, kojimi prof. Randa pobija razloge, što no se s raznih strana navode za to, da se posjed ima smatrati pravom a ne faktom, obazrieti ću se u kratko na pravne posljedice posjeda, sačinjavajuće pravo posjeda (jus possessionis), jer u ovoj česti imade opet mnogo poučna, osobito glede §. 323. obć. gr. zakonika. Glede pravnih posljedicah posjeda poznato je, da su i stariji obće pravni književnici i austrijski pravnici navodili vrlo veliki broj koristi, što no ih posjed pruža posjedniku. I u toj točki pročistio je Savigny nazore, te prave posljedice posjeda kao takova sveo na dvoje, dočim sve ostalo ili nisu posljedice posjeda u obće, ili nisu barem izključivom svojinom posjeda.

Prof. Randa drži takodjer, da posjed kao takav imade samo dvie pravne posljedice, i to prvo, što se štiti sudbeno proti samovlastnomu smetanju i otimanju (§§. 339. i 345—348. o. g. z.), drugo, što se posjednik nemože uzazvati, da tužbenim putem dokaže svoje pravo posjeda (§§. 323—325. o. g. z.). Glede prve posljedice izrazuje se prof. Randa po prilici ovako: „Budući je posjed puki faktum, to je naravno, da se na nj nemože uporaviti obćenita pravna zaštita, s toga štiti se pravom proti smetanju i otimanju samo tamo i samo u onom obsegu, gdje i u kojem obsegu je to zakonom naročito normirano. Takovu zaštitu pruža

Digitized by Google

posjedu ob. gr. zak. u §. 339., 345—348. samo proti samovlastnomu vriedjanju. Dočim se pako ovdje štiti samo faktični odnošaj osobe prama stvari bez ikakvoga obzira na pravo kakovo, ukazuje se ova zaštita čistom posljedicom posjeda str. 76. Upravo radi toga nevalja pravne zaštite posjeda ograničivati na nikakva posebna svojstva, dakle niti na istu istinitost posjeda. Mnogi to pobijaju tvrdeć, da se posjed neštiti absolutno, već samo ako je bez pogrieške, t. j. ako nije nastao vi clam precario. Nu na tom imade samo toliko istine, što se zaštita posjedovna uzkraćuje onomu, koj je od protivnika svoga (tuženika) posjed stekao vi clam vel precario. Zašto se posjed pravom štiti, premda je samo faktum, to spada medju najprepornije točke u svojkolikoj nauci posjeda, ter ću na kraju ovoga referata o tom pobliže progovoriti. — Drugom posljedicom posjeda, da se najme posjednik nemože izazvati, da tužbenim putem svoje pravo dokaže, zanima se prof Randa potanko, te je upravo ovo vrlo poučno, jer tumačeć §. 323. o. g. z. razpršuje mnogo krivih nazora starije teorije i prakse, te zahvaća vrlo prepornih pitanja zasjecajućih duboko u praktični pravni život. Posljedica ova sliedi kod stvarnoga posjeda iz same naravi tužbe o vlastnosti, koju bi morao posjednik podići, da naslov svoj dokaže, a kod pravna pako posjeda sliedi iz pozitivnih ustanova sadržanih u §§. 323—325. o. g. z.

U §. 323. odredjuje obći gr. zakonik: „O posjedniku kakove stvari drži se po zakonu, da ima tvrd naslov; on nemože dakle biti pozvan, da pokaže svoj naslov“. Iz te zakonske ustanove nastalo je krivo mnienje, koje gotovo svi stariji pisci austrijskoga privatnoga prava diele, da kod posjeda za valjanost naslova vojuje zakonska predmnieva. To mnienje neda se u sklad dovesti niti sa naravju stvari, niti sa inimi pozitivnimi ustanovami obćega gr. zakonika. Kada bi najme bilo istina, da kod posjednika zakonska predmnieva vojuje za valjanost naslova, onda posjednik niti u petitornom nebi bio dužan dokazati naslova svoga prava, već samo način tečenja (modus adquirendi). Dapače sliedilo bi odatle, da posjednik kod onih prava, koja se teku samim t. z. pravnim naslovom, kao što su sva obvezna prava, nebi trebao ništa drugo dokazati, već samo posjed. Dakle n. p. da se radi o pravu godišnjega prihoda, nebi ovlaštenik tobožnji trebao ništa drugo dokazati, već da je to pravo jedan put jurve vršio. Kod actio confessoria trebao bi po tom dokazati glede pokretnih stvarih samo predaju, a kod nepokretnih samo unos u javne knjige, a nebi trebao dokazati, da je dotično pravo kupio, baštinio ili iz inoga koga razloga stekao. Jednom rieči takovim shvaćanjem poremetio bi se sasvim naravni red dokaznoga postupka i pomiešao posesorni postupak sa petitornim. Te neizbježive posljedice morale bi već dovoljne biti, da predmnieva o valjanom naslovu posjeda izčezne za uviek iz prakse i teorije. Ali predmnieva o valjanom naslovu posjeda

Digitized by Google

neda se u sklad dovesti niti sa naročitimi ustanovami obć. gr. zakonika. U paragrafih bo 372. i 373. naredjuje se, da osim posjeda ima dokazati valjan naslov i istinit način, kako je došao do posjeda onaj, koji podiže in rem actio publiciana. Čemu bi služilo takovo dokazivanje, kad bi istinitost onih okolnostih sliedila već iz posjeda samoga! Isto tako zahtieva o. g. z. u §. 1460. u savezu sa §. 1477. da pozivajući se na dosjelost, dakle na posjed, ipak mora dokazati naslov stečenja i izminuće roka dosjelosti. Budući da iz navedenih razloga sliedi, da u §. 323. o. g. z. nemože govora biti zakonskoj predmnievi valjana naslova kod posjeda, to nastaje pitanje, što je dakle pravi smisao toga paragrafa. Na to pitanje odgovara prof. Randa, da ustanovom dotičnoga paragrafa nije ništa drugo odredjeno, već da se posjednik nemože uzazvati, da tužbenim putem dokaže naslov svoga posjeda i da je prost od svake dužnosti dokazivanja tako dugo, dok tužitelj nije ništa dokazao. To mnienje podkriepljuju i mnogobrojne riešitbe vrhovnoga sudišta u Beču iz novijega vremena, dočim se još nedavno niti isto ovo sudište nije moglo oteti uplivu kriva shvaćanja. Budući da §. 323. o. gr. zakonika glasi sasvim obćenito, mora se dopustiti, da se niti onaj posjednik nemože uzazvati, da tužbenim putem svoje pravo dokaže, koj se opire izvedenju gradnje kakove na gruntu, koj posjeduje (operis novi nuntiatio), premda se u §. 596. sl. d) privremenoga gradjanskoga postupnika za Hrvatsku, medju glavnijimi slučaji uzaziva navodi uzaziv pri novoj gradnji proti onim, koji joj se opiru. Posjednik može tužbi uzazivnoj prigovoriti, pozivajući se na §. 323. o. g. z., da njega kao posjednika nitko nemože prisiliti, da tužbenim putem naslov svoga posjeda dokaže. S toga nepreostaje gospodaru gradnje ništa drugo, nego da podigne actio in rem negatoria i da dokaže jače pravo t. j. vlastnost ili barem takav posjed, koj može biti valjanom podlogom dosjelosti. Da se stvarni posjednik nemože uzazvati, to sliedi iz naravi uzazivne parnice. Glede toga naredjuje §. 66. obćega i galičkoga, a §. 598. privremenoga gradjanskoga postupnika za Hrvatsku sliedeće: „Kad se tko podiči kojim pravom proti komu trećemu, vlastan je ovaj, označiv točno predmet podike i posvjedočivši ju kao što treba, tužiti hvastavca pri vlastitom sudu uzazivnika na to, da se protivniku njegovu za izvod prava, kojim se je podičio, odredi stanoviti rok i ako uz taj rok tužba nebude podignuta, da mu se naloži vjekovito mučanje“. Iz toga pako sliedi, da uzazivnu tužbu može podići samo onaj, proti komu se je hvastalac pravom kakovim podičio i proti komu bi radi podičena prava mogao tužbu podići. S toga može uzazivnu tužbu podići samo onaj, proti komu se može podići tužba uzazvana. Odatle pako sliedi, da na podignuće tužbe o vlastnosti može uzazvati samo onaj, koji stvar posjeduje ili barem drži, jer se ova tužba može podići samo proti posjedniku ili

Digitized by Google

barem držatelju §§. 369. i 375. obć. gr. zakonika. A contrario sliedi odatle, da se posjednik ili držatelj stvari nikada nemože uzazvati, da tužbu o vlastnosti podigne, jer držanje stvari sačinja temelj uzazivne tužbe. S toga je §. 323. o. g. z. glede stvarnoga posjeda u istinu suvišan, ali nije suvišan glede posjeda pravnoga, jer kod ovoga nesliedi već iz naravi njegove, da se posjednik nebi mogao uzazvati, da pravo svoje tužbenim putem dokaže, već se je to moralo pozitivnom ustanovom odrediti. Paragraf 323. o. g. z. sadržaje doduše krivu motivaciju, ali to nesmeta valjanosti glavne ustanove, kojom se izražava misao, da se posjednik nemože uzazvati, da tužbenim putem naslov svoga posjeda dokaže. Posljedica te pozitivne ustanove jest, da se posjednik služnosti ili inoga kojega stvarnoga tereta nemože uzazvati po vlastniku služećega ili obterećenoga grunta, da svoje pravo dokaže tužiteljnim putem, već mora sam podići tužbu o vlastnosti niječnu (in rem actio negatoria).

Ovu sgodu upotriebi prof. Randa, da mnienje svoje izrekne o još uviek dosta prepornom pitanju, što ima tužitelj kod negativne tužbe o vlastnosti dokazati. Glede toga postoje medju austrijskimi juristićkimi književnici tri mnienja. Po prvom mora tužitelj dokazati ne samo vlastnost svoju već i slobodu njezinu t. j. da protivnikovo pravo neobstoji. Drugo mnienje izraža upravo protivno t. j. da tužitelji slobode svoje vlastnosti netreba nikada dokazivati. Treće napokon mnienje upiruć se na krivo shvaćanje §. 323. o. g. z. posreduje medju prvim i drugim mnienjem, te razlikuje, da li se posjednik već nalazi u posjedu dotičnoga prava ili ne. Ako se nalazi, onda tužitelj mora dokazati ne samo vlastnost svoju kao temelj tužbe, već takodjer slobodu svoje vlastnosti, jer za valjanost naslova posjednikova vojuje zakonska predmnieva. Nenalazi li se pako tuženik još u posjedu prava, onda mora tužitelj dokazati samo vlastnost svoju, a tuženik ima dokazati ono pravo, kojim se na njegovu korist vlastnost tužiteljeva ograničuje. Neosnovanost ovoga trećega mnienja sliedi iz onoga, što je do sada o pravom smislu §. 323. o. g. z. rečeno, jer taj paragraf nesadržaje nikakove zakonske predmnieve o valjanosti posjednikova naslova. Prvo mnienje pako stoji u protuslovju sa obćenitimi pravili o dokaznom teretu, po kojih mora svatko dokazati samo istinitost onih odlučnih okolnostih, na kojih se njegovo pravo osniva, a ne pako neistinitost onih odlučnih okolnostih, na kojih osniva svoje pravo protivnik njegov. Odatle pako sliedi samo sobom da je izpravno samo drugo mnienje. Čim bo je vlastnost svoju dokazao tužitelj, to je svojoj dokaznoj dužnosti zadovoljio, jer je pravilno stanje vlastnosti sloboda njezina od tereta i ograničenja. Tvrdi li tko, da ta sloboda nepostoji, dakle da je ograničena njegovim pravom, mora naravnim načinom dokazati one okolnosti, na kojih se dotično pravo osniva.

Digitized by Google

Ob ostalih posljedicah, koje se kod prava posjeda običavaju navoditi, veli pravom prof. Randa, da ili nisu posljedice posjeda samoga, ili pako nisu posljedice izključivo posjedovne. Paragraf 344. o. g. z. spominje kao pravo posjeda, da se posjednik može braniti u posjedu, te u slučaju, da bi sudna pomoć stigla posve kasno, odbiti silu primjerenom silom. Ovo za cielo nije nikakovo privatno pravo, već je ustanova kaznenoga prava, koja u zaštitu prava dopušta pod uvjeti, u kaznenom pravu pobliže označenimi, nuždnu obranu. Ako se prekorače granice nuždne obrane, može posjednik biti kažnjen. Odatle se pako vidi, da to nije pravo. U ostalom pravo nuždne obrane nije ograničeno niti na posjed niti na držanje. Medju posljedicami posjeda navodi se i to, što u parnici o vlastnosti posjednik ostaje pobjednikom, premda s nijedne strane nije dokazana niti vlastnost niti posjed sposoban za dosjelost. Profesor Randa nedrži, kako to sada i mnogi drugi po primjeru Savignyevu čine, da je to posljedicom posjeda, već je posljedicom općenitoga dokaznoga pravila, po kojem tuženik nije dužan tako dugo ništa dokazivati, dok tužitelj nije dokazao svoga prava, koje tužbom traži, te u takovu slučaju ostaje u posjedu stvari. To načelo, veli profesor Randa, pada kod tužbe o vlastnosti zato u oči, što je posjednik stvari uvjek tuženik. Medju posljedice posjeda nespada već i rad toga, što pripada i držaocu stvari, proti komu je tužba o vlastnosti podignuta. Priznavajuć istinitost ovoga što je do sada rečeno nemogu pristati uz prof. Randu kada veli, da ova posljedica nestoji u nikakovu savezu sa posjedom str. 92. Premda ova blagodat nepripada izključivo posjedniku već i držaocu stvari, i premda se može smatrati posljedicom gori spomenutoga općenitoga dokaznoga pravila; ipak se tajiti nemože, da u parnicah o vlastnosti ova blagodat je pravilno na strani posjednika, budući je riedko kada u ovakovoj parnici tuženik samo držalac stvari. Premda dakle ova blagodat nepripada samo posjedniku, ipak pripada svakako i posjedniku. Upravo zato ističe se to u rimsko pravnih izvorih često kao commodum possessionis D. de R. V. str. 24.

Medju posljedicami posjeda zauzimlje nadalje vrlo važno mjesto dosjelost (usucapio) Savignyu (Recht des Besitzes) §. 2. je uz zaštitu posjeda interdikti samo još ovo prava posljedica posjeda. Prof. Randa veli ipak podpunim pravom, da dosjelost nije posljedica posjeda kao takova, već tek posjeda pravedna i poštena, s toga dosjelosti nije mjesto u nauci o posjedu čistom, već u nauci o stečenju vlastnosti. Dosjelost je posljedicom odnošajah, koji stoji u sredini medju posjedom i vlastnošću. To je što se tiče mjesta, koje dosjelost ide u sustavu privatnoga prava sasvim korektno, ali nesmije se to uzeti, kao da posjed nestoji u bitnom savezu sa dosjelošću, jer bez posjeda nema dosjelosti. Posjed nije dovoljan, ali je bezuvjetno potrebit za dosjelost. S toga se

Digitized by Google

medju koristmi, koje posjed u širem smislu pruža svakako mora na dosjelost misliti. Isto tako nije niti in rem actio publiciana posljedicom posjeda, već tek posjeda kvalificiranoga. Ona nije posesorne već petitorne naravi, s toga neodgovara dobro njezinoj naravi što se kod nas posjedovnom tužbom zove. Op. 6. 2. (de publiciana in rem actione) fr. 7. §. 6. (Ulp.): Publiciana actio ad instar proprietatis non ad instar possessionis respicit. Nemože se smatrati posljedicom posjeda niti pridržno pravo, jer ga može vršiti i držatelj uz uvjete koji nestoje u nikakovu savezu sa posjedom, a nemože ga vršiti posjednik bez tih uvjeta. Što se napokon tiče stečenja vlastnosti okupacijom i prodajom biti će dovoljno, ako se iztakne da ovo nemože biti posljedicom posjeda već zato, što vlastnost nastaje istodobno sa posjedom.

Već sam prije spomenuo, da si je profesor Randa stekao osobitih zasluga razbistrivši narav t. zv. književnoga posjeda i odnošaj njegov prama naravnomu posjedu.

U zakonodavstvu i u književnosti austrijskoj govori se uz posjed naravni i o posjedu književnom; ob ovom dakako samo kod stvarnih prava i stvarnih tereta, te kod onih obveznih pravah, koja su iznimice uslied pozitivnih zakonskih ustanova predmetom javnih knjiga. Stariji pravnici austrijski govore o jednom i drugom posjedu kao o pojmovih istovrstnih netaruć si mnogo glave u kakovu odnošaju oni medju sobom stoje. U slučaju kolizije davaju obćenito prednost književnomu posjedu. Nekoji pravnici kao n. pr. Pachmann tvrdili su i nastojali dokazati, da po austrijskom pravu obzirom na §. 322. o. g. z. na nepokretnih stvarih stvarnih pravih nije niti moguć posjed drugi nego književni, i da se na ovih stvarih nemože drugačije posjed steći nego uknjižbom. Tim shvaćanjem došlo se je naravno u sukob ne samo sa svagdanjim pravnim životom već i sa naročitimi ustanovami o. g. z., te je Pachmann (Verjährung) mnogo oštroumnosti razvio, da odstrani protuslovja odatle nastala, nu bez uspjeha.

Medju austrijskimi pravnici izreče prvi, da književni posjed nije posjed, već da je faktum unosa nekoga prava u javne knjige Unger (System des oesterr. Privatrechtes 2. str. 284. op. 108.), nu on to učini sasvim mimogredno, s toga nije taj nazor uplivao niti na teoriju niti na praksu. Profesor Randa razbistrio je sasvim pojam t. zv. književnoga posjeda kao i odnošaj njegov prama naravnomu posjedu, te je tim odklonio za uvjek protuslovje, koje po slovu zakona postoji medju §§. 321., 322. i 350. o. g. z. s jedne i §§. 309., 313., 1468., 1470. i 1498. istoga zakona s druge strane. Književni posjed o kojem govore paragrafi 321., 322. i 350. o. g. z. nije najme ništa drugo, nego faktična činjenica, da je neko pravo za stanovitu osobu unešeno u javne knjige. Taj faktum sam za sebe imade doduše vrlo važnih pravnih posljedica, nu ove se

Digitized by Google

razlikuju vrlo znatno od posljedica naravnoga posjeda. Obe ove vrsti posjeda srodne su samo u tom, što kod jednoga i drugoga puka faktična činjenica već radja znatnijimi pravnimi posljedicami, dočim se bitno razlikuju ne samo u pojmu i uvjetih svoga postanka, već takodjer, što je osobito važno, u posljedicah svojih. Pojam bo naravnoga posjeda ustanovljen u §. 309. o. g. z. nemože se nikako protegnuti na književni, jer ovaj nesastoji u odnošaju osobe prama stanovitoj stvari, usljed koga može osoba na njoj faktično vršiti svu vlast, već sastoji u toj faktičnoj okolnosti, što je dotično pravo unešeno u javne knjige. Posjed naravni nastaje, kada se osoba prama stvari stavi u takov odnošaj da na njoj vlast faktično može vršiti s voljom, da tu vlast kao svoje pravo vrši. Posjed naravni prestaje čim je prestala mogućnost, da posjednik sbilja vlast vrši na stvari bez razlike, da li je prestala dopuštenimi ili nedopuštenimi djeli. Posjed t. z. književni nastaje upisom prava kakova u javne knjige i traje tako dugo dok nije dotično pravo redovitim načinom opet brisano. Tako zvani književni posjed nastaje i prestaje dakle uvjek samo uz sudjelovanje zakonite gruntovne oblasti. Odatle pako sliedi, da se ovaj posjed nemože steći niti vi niti clam niti precario, niti se može izgubiti jednostranim i samovlastnim postupanjem protivnika.

Upravo rad toga nemože biti govora kod t. zv. tabularnoga posjeda o zaštiti sudbenoj proti samovlastnomu vredjanju, dočim je upravo ta zaštita najznačajniji biljeg posjeda naravnoga. Isto tako nemože tabularni posjednik doći u položaj nuždne obrane, jer ovdje sudbena pomoć nemože doći prekasno. Na ovaj posjed nemogu se protegnuti ustanove gradjanskoga zakona o poštenom posjedniku, jer samo naravni posjednik stoji prama stvari u takovu odnošaju, da ju može rabiti, potrošiti, uništiti. To isto valja i za §§. 372—374. o. g. z. glede A. Publiciana, kod koje tužitelj mora dokazati istinitost svoga posjeda, jer tabularni posjed nemože biti neistinit.

Buduć da tabularni posjed nije u istinu posjed, to je naravno, da se nebi moglo govoriti niti o dosjelosti na temelju unosa prava koga u javne knjige. Nu glede toga mora se razlika praviti izmedju starijih ustanova sadržanih u obć. gr. zakoniku i novijih u gruntovnom zakonu austrijskom od 25. srpnja 1871. (br. 95. o. z. l.).

Po onih govori se još o dosjelosti, što još i dan danas kod nas valja, dočim u ovom nema više traga dosjelosti, već njezino mjesto izpunja književna zastara. T. j. neteče tabularni posjednik definitivno prava koje je na njegovo ime uknjiženo zato, jer je dotično pravo posjedovao kroz vrieme zakonom ustanovljeno, već ga teče zato, što je propustio dotičnu uknjižbu tužbenim putem pobijati onaj, koga pravo je njom povriedjeno (§§. 61—64 gori spomenutoga gruntovnoga zakona).

Digitized by Google

Ovimi ustanovami izražena je prava narav uknjižbe i stavljene su izvan krieposti one ustanove o. g. z. koje govore o dosjelosti na temelju uknjižbe. Samo jedna posljedica posjeda nastaje i kod uknjiženja prava kakova, a to je što se niti književni posjednik nemože uzazvati, da tužbenim putem opravda ili dokaže pravo svoje. Nu niti ta posljedica nenastaje rad toga što bi se književni posjednik smatrao zbilja posjednikom, već što kod uknjižena prava kakova nemože govora biti o podiki onakovoj, kakova daje pravo na uzazivnu tužbu. Podika mora najme uvjek sadržavati nješto t. zv. diffamatio, a ob ovoj nemože govora biti kod uknjižena prava. Posljedica toga jest, ako su naravni i književni posjednik razne osobe, da ni jedan od njih proti drugomu nemože podići uzazivne tužbe, s toga ako jedan hoće pravo drugoga pobijati, može književni posjednik samo tužbom o vlastnosti, a naravni pako posjednik tužbom na brisanje uknjižena prava to činiti. To nesliedi u ostalom samo iz naravi stvari, već imade zato i pozitivnih zakonskih propisa, kao što je patent o zemskih ploča u Českoj i Moravskoj od 22. travnja 1794., zatim dvorski dekret od 20. kolovoza 1818. i napokon ako i ne naročito §. 61—64. i §. 125. grunt. zakona austrijskoga.

Ako se dakle imade pred očima, da je t. zv. književni posjed sasvim druge naravi, nego li posjed naravni, onda nemože biti govora o protuslovju izmedju §§. 321., 322. i 350. s jedne i §§. 309., 313., 1468., 1470. i 1498. o. g. z. s druge strane, jer oni paragrafi govore o književnom, a ovi o naravnom posjedu, niti ove obe vrsti posjeda stoje u protuslovju sa pravilom valjajućim samo za posjed naravni: „plurium possessio in solidum esse non potest“.

Neupuštajući se u pobliže razmatranje onih čestih nauke o posjedu, kojim se obično u učevnih i priručnih knjiga prilično mnogo pozornosti posvećuje, kao što je imenito stečenje i gubitak posjeda, zabavit ćemo se malko kod pravnoga posjeda i to osobito kod predmeta pravnoga posjeda, jer se ovo obično uzimlje sasvim sumarno, te upravo rad toga ima još ovdje uvjek mnogo preporna i nesigurna. — Pravni posjed (juris quasi possessio) bijaše u rimskom pravu razvit i priznan u vrlo malenom obsegu i to samo kod najstarije vrsti stvarnih prava na tudjoj stvari, t. j. kod služnosti bez dvojbe. Oni, koji emfiteuzu i superficies neuvrštuju medju slučaje izvedena posjeda (medju njih spada i prof. Randa) priznavaju, da je još i kod ovih prava moguć posjed pravni. Ali te granice nije pravni posjed u rimskom pravu nikada prekoračio, imenito je bezuvjetno nemoguć kod obveznih prava. Ove vrlo tjesne granice pravnoga posjeda bijahu nešto razmaknute onimi slučaji stvarnoga posjeda, koji se danas po Savignyevu primjeru obćenito zovu izvedivim posjedom. U kanoničkom pravu razvio se je posjed do skrajnih konsekvencijah, jer se sva prava, koja po naravi svojoj trajno vršenje dopu-

Nastavak u prilogu.

Digitized by Google

štaju, štite posjedovnom tužbom (actio spolii), bila ona (prava) javno ili privatno pravne, osobno obiteljske ili strogo imovinske naravi. Isto tako raztezala je preko mjere pojam i zaštitu posjeda praksa u taljanskih i njemačkih sudovih sve do konca prošloga vieka. Nazori prakse o posjedu djelovali su naravno vrlo znatno kod sastavljanjah osobito općega zemaljskoga pruskoga prava kao i kod „Code civil", te se u jednom i drugom nalazi oznaka posjeda mnogo šira nego li je pojam posjeda u istinu. Prusko zemaljsko pravo I. 7. §. 5. naredjuje: Wer ein Recht für sich selbst ausübt, wird Besitzer des Rechtes genannt. Code civil pako III. 20. Art. 2228. označuje posjed ovako : La possession et la détention ou la jouissance d' une chose ou d' un droit, que nous tenons ou que nous exercons par nous-mêmes ou par un autre qui la tient ou qui l' exerce en notre nom.

Po jednoj i drugoj oznaki moralo bi se uzeti, da je posjed pojam tako širok kao i pravo, jer svaki koji kakovo pravo na sebe vrši, je posjednik prava. Nu niti pruska niti francezka sudbena praksa kao niti pravna znanost, nije nikada posjeda u tako širokom smislu shvaćala, već ga je stezala u naravne granice, premda se ne može reći, da se je u tom obziru došlo do jedinstvenih i općenito priznanih rezultata. Obći gr. zakonik je mnogo sretniji od starijih svojih kolega kod označivanja posjeda, jer po §. 311. nisu predmetom posjeda sva prava, već samo one tjelesne i netjelesne stvari, koje su predmetom prometa pravnoga. Ali dakako niti ovdje nije ustanovljeno točno, koja sve prava mogu biti predmetom posjeda, s toga je zadaćom pravne znanosti pitanje to razpravljati i pronaći naravne granice posjedu prava.

Prof. Randa ističe kod ograničenja pravnoga posjeda načelo, koje se naročito nigdje nije inače iztaknulo, da je najme pravni posjed moguć samo u onih odnošajih, u kojih je moguće pravo kakovo. Odatle sliedi: tko u stanovitom pravnom odnošaju imade samo dužnostih a ne prava, nemože imati posjeda prava, jer ovaj nije ništa drugo, već faktično vršenje prava kakova. Rad toga nemože imati posjeda depozitar niti sekvestar. Nadalje podpunim pravom nalazi profesor Randa, da je pojam pravna posjeda ograničen već §. 311. obć. g. zak. samo na imovinska prava, jer samo ova mogu biti predmetom pravnoga prometa. Izključena su dakle od posjeda t. zv. osobna i obiteljska prava. Glede osobnih pravah, o kojih se govori u §. 15—20. obć. gr. z. veli pravom, da to nisu nikakva posebna prava u privatno-pravnom smislu, jer pravo osobnosti nije ništa drugo van pravna sposobnost, t. j. općenita predpologa svakoga pravnoga stečenja. Od kada i gdje je ta općenita pravna sposobnost priznana u obće svakomu čovjeku, od onda i ondje nema nikakve praktične vriednosti govoriti o faktičnom vršenju prava osobnosti, jer je svako takovo vršenje i pravno, te se proti smetanju štiti ne po-

Digitized by Google

sjedovnimi tužbami već kaznenimi zakoni. U rimskom pravu moglo se je doduše govoriti o faktičnom vršenju pravah osobnosti (slobode) gdje mnogi ljudi, nebijahu pravno-sposobni. Imenito govori se o posjedu slobode kod roba bjegunca D. 41. 3. (de usurp. et usucap.) fr. 15. §. 1. C. 7. 22. (de longi temporis praescript) c. 1. i 2. nu ipak niti to nije stvarni niti pravni posjed, već nješto posebnoga (possessio status) što može imati i znatnih pravnih posljedica, nu pravila o posjedu i posjedovne tužbe nemogu se na nj uporaviti. Obiteljska prava nemogu biti predmetom posjeda, jer nemogu biti predmetom pravnoga prometa. Nu kod obiteljskoga prava (otčinske ili supružne vlasti) dade se pomisliti faktično vršenje, ali ipak nemože se ono smatrati pravnim posjedom, s toga mu se nemogu priznati niti pravne posljedice posjeda. To sliedi ne samo iz naravi ovih odnošaja, već takodjer iz pozitivnih ustanova. Paragraf najme 1458. o. g. z. naredjuje: Prava muža i žene, otca, djeteta i ina prava osobna nemogu se dosjelošću steći. Ali osobam, koje pošteno izvršuju takova prava, ako su u neznanju nebuduć one tomu krive, neznanje to služi jim, da mogu za vrieme sačuvati i izvršivati svoja tobožnja prava. Dakle tek pošteno, a ne svako vršenje i nedužno neznanje imadu samo tu posljedicu, da se status quo uzdrži, dok se pravnim putem nerieši pitanje. U kanoničkom pravu priznan je posjed bez dvojbe i u odnošajih roditelja prama djeci kao i u ženitbenom pravu, a to je za kanoničko pravo i sasvim dosljedno, jer ono načelno priznaje posjed kod svih pravah, koja po naravi svojoj podnose trajno vršenje. Mnogobrojnimi izrekami kanoničkoga prava može se to podkriepiti, gdje se rieči possessio, spoliare, restituere possessorium rabe isto tako glede ženitbenih prava kao i glede desetine, lukna i inih parokialnih prava. S toga, ako je ženitbeni drug drugoga zlobno ostavio bez sudačkoga riešenja, smatra se to kao spolium, te se dotičnik mora u ženitbenu zajednicu natrag vratiti, dok se redovitim putem pravde nerazstave. Tako naročito riešeno in 6. 2. 5. (de restitutione spoliatorum) cap. 13. per decretalem B. Papae arguentis judices, qui restitutionem viri, qui sine judicio uxorem demiserat et ei consanguinitatem opponebat, spoliatae ac repetenti conjugem denegabant, et mandantis, prius restitui taliter spoliatam et postea de matrimonii causa cognosci; slična se nalaze i u X. 4. 19. (de divortiis) cap. 3. . . . . quare ipsum ad eam recipiendam quae petit restitutionem ipsius districte compellas.

Pojam posjeda po pruskom zemljskom pravu kao i po francezkom gradjanskom zakoniku je tako obsežan, da se može protegnuti i na obiteljska prava. Nu u pruskom zakoniku nalazi se pojam posjedu u 7. naslovu medju imovinskimi pravi, te se odatle dade slutiti, da ga je zakonodavac hotio ograničiti na imovinska prava. Tako sbilja i shvaća to Förster: Theorie und Praxis des preuss. Privatrechtes III. § 159. op.

Digitized by Google

24. dočim n. p. Dernburg §. 160. str. 323. dopušta posjed glede otčinske vlasti i roditeljskih prava, ali ga nepriznaje niti on kod ženitbenih prava. Code civil govori u art. 196. 197. 320—323. o posjedu glede obiteljskih odnošaja i to ne samo izmedju roditelja i djece već takodjer medju supruzi. Art. 197. . . . . la legitimité des enfans ne peut être contestée . . . . . toutes les fois que cette légitimité est prouvée par une possession el' état qui n' est point contredite par l' acte de naissance. Art. 323. A defaut de titre et de possession constante . . . . . la preuve de filiation peut se faire par temoins. Pored navedenih i inih sličnih ustanova francezkoga prava ipak francezka pravna znanost neuporavlja posjedovne zaštite na obiteljska prava. (Zachariae-Puchelt Handbuch des französischen Civilrechtes §. 185a. op. 2.). Iz svega toga pako sliedi, da se obiteljska prava moraju u cielom svom obsegu radi svoje naravi, kojom se vrlo bitno razlikuju od imovinskih prava, izlučiti iz područja posjeda.

Izlučivši iz područja posjeda osobna i obiteljska prava ostaje pravnoj znanosti još uviek dosta mučna zadaća ustanoviti, da li je posjed kod svih imovinskih prava moguć ili ne, t. j. da li je pojam posjeda isto tako obsežan kao i pojam imovinskih prava, ili je pako uži. U ovom posljednjem slučaju nastaje dalje pitanje, kod kojih imovinskih prava je dakle posjed moguć, a kod kojih nije moguć. Da na ova pitanja sasvim točno odgovoriti uzmogne, podvrgava prof Randa potankomu razmatranju stvarna i obvezna prava, te napokon pravo nasljedno. Kod stvarnih prava može ovdje dakako govora biti samo o stvarnih pravih na tudjoj ne pako o vlastnosti, jer je posjed vlastnosti stvarni posjed. Vlastnost najme sakriva se za svojim predmetom (stvarju) koja se sasvim obično mjesto nje kao corpus navodi i spominje, dočim se sva ostala imovinska prava moraju poimence obilježiti. Taj odnošaj vlastnosti prama njezinomu predmetu dao je mnogim povoda, da vlastnost u oprieci prama ostalim imovinskim pravom drže stvarju tjelesnom, što je dakako sasvim krivo. Kod pitanja, koja prava mogu biti predmetom posjeda, valja imati vazda pred očima temeljno načelo proizticuće iz pojma pravna posjeda, da je ovaj najme moguć samo kod onih prava, koja podnose trajno vršenje svoga sadržaja, dakle koja jednomašnim vršenjem neprestaju. Trajnost je u vršenju za to nuždna, jer je pravni posjed faktičnim vršenjem sadržaja koga prava stvorena mogućnost opetovano dotično pravo vršiti. Iz toga načela sliedi, da je kod stvarnih prava na tudjoj stvari pravni posjed u obće moguć, jer ova podnose pravilno trajno vršenje, a da nije moguć na obveznih pravih, jer ova obratno prestaju redovito jednomašnim vršenjem. Nu to pravilo mora se ponješto modificirati glede jedne i druge vrsti prava, jer ima stvarnih prava, koja se nemogu trajno vršiti, kao što s druge strane

Digitized by Google

ima obveznih prava, kod kojih je to moguće. Upravo radi toga je nuždno narav raznih tih prava napose iztraživati.

Na prvom mjestu obazriet nam se je naravno na služnosti kao na najstarija stvarna prava na tudjoj stvari. Služnosti mogu bez dvojbe biti predmetom pravnoga posjeda, jer se ne samo stvarne već i osobne mogu trajno vršiti. Kad bi bio potrebit još dokaz kakav mogli bismo se na rimsko pravo pozvati, koje glede uvjetah i obsega posjeda bijaše vrlo strogo, pak je ipak napokon priznalo posjed prava kod služnostih. Od modernih zakonikah je samo po francezkom preporno u kom obsegu je posjed moguć kod služnostih, nu i u Francezkoj nagiblje najnovija praksa na to, da je pravni posjed moguć kod služnostih svake vrsti (Art. 690. i 691. cod. civ.).

Nadalje nemože nikakve dvojbe o tom biti, da je pravni posjed moguć i na ostalih porabnih stvarnih pravih, kao što je emfiteuza i superficies i ona stvarna porabna prava austrijskoga zakonika, koja su se po analogiji onih, nu pod uplivom njemačkoga prava razvila. Sva ona prava koja se u općem gradjanskom zakoniku označuju kao koristovna vlastnost (dominium utile) mogu se bez dvojbe posjedovati.

Preostaje dakle od stvarnih prava na tudjoj stvari samo jošte založno pravo. Založno pako pravo nemože biti predmetom pravnoga posjeda, jer se sadržaj založnoga prava nemože trajno vršiti. Sadržaj založnoga prava sastoji u tom, što založni vjerovnik može stvar založenu prodati, te kupovninom namiriti svoju tražbinu. Prodajno pravo je prava jezgra založnoga prava, a ono se naravno može samo jedan put izvršiti, nemože dakle govora biti ob opetovanom vršenju. To je u obće pravnoj književnosti sada gotovo općenito mnienje, dočim stariji komentatori općega gradjanskoga zakona većinom uzimlje, da založno pravo može biti predmetom posjeda.

Prof. Randa pristaje (§. 24. br. 2.) glede založnoga prava u obće sasvim odlučno uz obće pravnu znanost, nu on ide i još dalje, te tvrdi da niti ručni zalog nemože biti predmetom posjeda, jer i kod ovoga sastoji sadržaj u prodajnom pravu, koje se opetovano nemože vršiti, dočim držanje nespada na sadržaj založnoga prava, s toga se niti držanjem nemože isto vršiti. Proti tomu pozivlju se mnogi na §. 1369. o. g. z. . . . . „Prava i obveze zalogodavca i zalogoprimca skopčane sa posjedom zaloga, ustanovljene su u poglavju šestom ovoga diela“ jer se tamo naročito spominje posjed zaloga. Nu prof. Randa drži, da je ovdje „posjed“ u netehničkom smislu mjesto „držanje“ upotrebljen, što se može i odatle razabrati, što se u spomenutom 6. poglavju radi o pravih i dužnostih založnoga vjerovnika i založnoga dužnika, dakle o posljedicah založnoga prava, ne pako o posljedicah pukoga posjeda založene stvari. Još manje može se na korist posjeda ručnoga zaloga upo-

Digitized by Google

trebiti §. 1483. o. g. z. Dokle god ima vjerovnik zalog u rukuh, nemože mu se predbaciti, da je propustio izvršivanje prava i to pravo nemože zastariti. Iz ovih ustanova izvode mnogi, ali nepravom, da na vršenje sadržaja založnoga prava spada već i držanje zaloga, s toga se nemože prigovoriti, da je propustio to pravo vršiti, dok zalog drži. Nu prof. Randa tumači spomenuti §. ovako: držanje zaloga nije vršenje založnoga prava; jer se ovo može vršiti samo prodajom zaloga, nu dok založni vjerovnik drži zalog u ruci, tako dugo nemože mu se prigovoriti, što ga je propustio vršiti, dakle nije prigovor izključen, jer nije propustio vršenja, već premda ga je propustio vršiti. Ovo shvaćanje je sasvim korektno, jer kad bi držanje ručnoga zaloga bilo sbilja vršenje založnoga prava onda bi cieli §. 1483. o. g. z. bio sasvim suvišan, jer o tom nemože biti nikakve dvojbe, da se o zastari kojega mu drago prava nemože nikada govoriti, dok se dotično pravo vrši. Zakonodavac nije dakle mogao spomenutim paragrafom izključiti zastare zato, jer založni vjerovnik, držeći zalog u rukuh, svoje pravo vrši, već ju radi držanja zaloga izključuje, premda je propustio vršiti. On dakle neprodaje zaloga nazrieva propust vršenja založnoga prava. Priznajem drage volje, da mi ovo de lege lata niti najmanje nije dvojbeno, ali isto tako bi bez oklievanja de lege ferenda zagovarao, da se posjedovna zaštita protegne i na založnoga vjerovnika, koj imade zalog ručni. Predaleko bi me odvelo, kad bi tomu razloge ovdje navadjao.

Stvarnim pravom na tudjoj stvari stoje najbliže stvarni tereti i ona ovlaštenja, koja su spojena sa posjedom grunta kakovoga, ali se neodnose na nikakvu stvar tjelesnu t. zv. realna prava, (n. pr. pravo patronata, jurisdikcije itd.). Profesor Randa drži stvarne terete pravom naravi obvezne, a ne stvarne, kako to mnogi drugi čine. I to podpunim pravom, jer stvarni tereti ovlašteniku nepodavaju nikakve neposredne vlasti prama tjelesnoj kojoj stvari, već može uslied njih od obvezanika (vlastnika obterećenoga grunta) zahtievati, da na njegovu korist nješto čini ili propusti. U ovom posljednjem slučaju zovu se stvarni tereti Bannrechte. Stvarni tereti su dakle obveze, nu koje nenastaju uslied posebnoga na to smjerajućega sporazumljenja slobodne volje ovlaštenika i obvezanika, već su trajno spojene sa ovlaštenim i obterećenim gruntom, te je vlastnik onoga uvieke vjerovnikom a vlastnik ovoga već kao takav dužnikom. Stvarni tereti mogu se trajno vršiti, s toga već po temeljnom načelu mogu biti predmetom posjeda. Posjed je ovdje i sbilja vrlo obćenito priznan, nu mnogi ga opravdavaju tobožnjom stvarnom naravi njihovom. Gradj. zakonik priznaje u §§. 1469—1471. da je ovdje posjed moguć, jer uz služnosti govori još i o drugih pravih na tudjem zemljištu, pod kojimi drugimi pravi razumievaju se stvarni tereti. — Opreku od stvarnih teretah sačinjaju realna prava t. j. ovlaštenja,

Digitized by Google

koja su spojena sa gruntom, obično zemljištem, te jih svagdanji gospodar grunta vrši. I ova sva prava mogu se trajno vršiti, dakle mogu biti predmetom posjeda. S toga se može posjedovati pravo patronata jurisdikcije i inih prava državnoga veličanstva na koliko je gdje još vršenje takovih prava ostavljeno privatnim osobam. U §. 1471. o. g. z. priznano je u ostalom i naročito, da je na ovakovih pravih posjed moguć. jer se tamo govori o dosjelosti prava, koja se riedko mogu vršiti kao što je n. p. pravo podielivati nadarbinu itd.

Izvanredno preporno je pitanje, da li je posjed moguć kod onih obveznih prava, koja niti na aktivnoj niti na pasivnoj strani nestoje u nikakovu savezu sa posjedom grunta kakova. Savigny Recht des Besitzes (§. 49.) drži posjed obveza juristićkom nemogućnosti, i njega sliedi do najnovijega vremena većina obće pravnih književnika. Unger System I. str. 546. veli, da na obveza posjed nije zato moguć, jer se obveze nemogu trajno vršiti, već prestaju čim su jedan put podpuno izvršene. Drugi tvrde da nemože biti posjeda kod obvezah, jer neimadu za predmet neposredno stvari kakove tjelesne (Böcking Pandekten §. 126.) ili jer je predmetom obveza obvezana volja dužnikova, a ova se nemože posjedovati, jer joj je bitkom sloboda (Kierulff Theorie, str. 364.).

(Svršetak sliedi.)

Viestnik.

Mjesečna skupština „pravničkoga družtva“ nije držana 2. svibnja, kako smo to javili u zadnjem broju, nego istom 31. svibnja. Sakupilo se bilo najme prvi put malo članova, pa su oni zaključili, da se oglašena razprava odvjet. dra. L. Vidrića: „Bi li bilo shodno uvesti zakonom slobodu odvjetničtva u Hrvatskoj i Slavoniji?“ odgodi na drugi put, jer je predmet takov, koj zanima nedvojbeno sve pravničke krugove u našoj domovini, pa se želi, da bude što više učestnika kod razprave, nebi li se tako možda postigla enuncijacija, na koju bi se po svoj prilici u svom radu mogli obazrieti odlučujući faktori u našoj domovini. U sliedećem broju donieti će „Mjesečnik“ izviešće ob uspjehu držane skupštine.

— Novi članovi „pravničkoga družtva“. Gg. Kotnauer Franjo, viećnik c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški, Adamović Sava, pristav c. kr. kotar. suda u Brinju, Begić Ivan, kotar. pristav u Garešnici i Gjuro Rikati, prislušnik kr. sudb. stola u Vukovaru pristupili su „pravničkomu družtvu“ kao članovi.

— † U Varaždinu preminuše odvjetnici Ladislav Barabaš i Mirko pl. Šandor Gjalski; u Pragu pako odvjetnik i zaslužni patriota češki dr. vitez Bělsky.

— Poslovanje mjestnih sudova u području kr. kot. suda u Stubici, za vrieme od 1. srpnja do konca prosinca g. 1877. Mjestni sud občine M. Bistrica, kojemu je sudac Janko Cipviš, izkazuje 1012 prijavljenih

Digitized by Google

tužba, a mjestni sud za občine Stubica donja i Stubica gornja, kojemu je sudcem Josip Brezinščak, izkazuje 3096 prijavljenih tužba, koje su sve u gore navedenom vremenu kod tih sudova i konačno riešene. (Zahvaljujuć se našemu prijatelju na ovih podatcih molimo i druge da sliede njegov primjer, te nam priobćuju ovake podatke. Ured.).

Književnost. „Právo“ pravničko-upravni list, svezak 61. ima sliedeći sadržaj: Dr. V. Bogišić. Stanak po dubrovačkom zakoniku od g. 1272. (Svršetak). — F. Carrara: Smrtna kazan i samoubojstvo. — K: Upravnoga sudišta djelatnost. — A. Vuković: Susjedno pravo. Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Književnost. Viesti.

— Pravo kościelne katolickie. Tom. I. Lwów. Nakładem autora: w komisie ksiegarni Gubrynowicza i Schmidta. 1878. XIV. 358. Napisao prof. Edward Rittner. — O najnovijem ovom djelu prava katol. crkve, pisanom na poljskom jeziku izrazi se kritika vrlo povoljno. Glasoviti kanonista prof. Schulte veli, da je to najbolja učevna knjiga kanon. prava u poljskoj literaturi; da stoji na znanstvenom stanovištu, koje se danas iziskuje od ovakova djela, da se odlikuje skroz jurističkim obradjivanjem, da je plod potanka studia vrela i na pose novije književnosti, da se dovoljno obazire na povjestni razvoj itd.

— Občinnoe zemlevladanie (posjed občina). Napisao A. Posnikov. U Petrogradu 1878.

— Gorodskoe samoupravlenie v Rossii. Gorodskoe samoupravlenie do 1870. Napisao I. Ditjatin. U Petrogradu 1878. Oba djela vrlo su poučna za poznavanje dotičnih odnošaja u Rusiji, kao što i nižo sliedeće dvie publikacije na njemačkom jeziku od Schwanebacha i to: „Die Vorschussvereine in Russland“, pa onda: „Die russische Städteordnung.“ Oboje izašlo u Petrogradu.

Imenovanja. Adalbert Šek imenovan je tajnikom kod c. k. sudb. stola u Petrinji; Artur Hanak kr. kot. pristavom u Virovitici; Slavoljub Gavez sudb. pristavom kod kr. sudb. stola u Požegi; barun Antun Mollinary definitivnim vieć. tajnikom kod c. k. sudb. stola u Ogulinu; Pavao Štefanović privremeni prislušnik kod kot. suda u Mitrovici. — Ugarsko ministarstvo financ. imenova baruna Slav. Kušlana kr. financijal. nadsavjetnika predsjednikom, a Andriju Kocksteina, financ. savjetnika, zamjenikom predsjednika kod kr. financ. suda prve molbe u Zagrebu.

Premješteni. Lazar Bogojević, pristav kot. od c. k. kotarskoga suda u Zemunu k onomu u Mitrovicu; Gjuro Sretković, c. k. držav. odvjetnik iz Ogulina u Vinkovce; Armin Veber, c. kr. drž. odvjetnik iz Zemuna u Ogulin; Ferdinand Petričević, pristav c. kr. kot suda iz Karlopaga k sudb. stolu u Petrinju; Hugo Marković, c. k. pristav kot. suda iz Rakovca u Karlopago; Lazar Savić, pristav c. k. kot. suda iz Gospića u Drežnik.

Natječaji. Kod kr. sudb. stolova u Požegi i Varaždinu imadu se popuniti izpražnjena mjesta drž. odvjetnika. — Molbenice šalju se kr. državnomu nadodvjetničtvu u Zagrebu. — Kod kralj. kotars. suda u Koprivnici izpražnjeno je mjesto kot. pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Belovaru. — Kod c. kr. sudb. stola u Zemunu izpražnjeno je mjesto držav. odvjetnika. Plaća 1600, usljed promaknuća i 1800 for., stanarina 300 for. Molbenice šalju se c. kr.

Digitized by Google

držav. nadodvjetničtvu za hrvatsko-slavonsku Krajinu u Zagrebu. — Kod c. kr. kotar. suda u Perušiću ima se popuniti mjesto kotar. sudca. Molbenice šalju se predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Gospiću.

Stečaji. Tomo Tončić, opančar u Karlovcu. — Kr. kot. sud u Karlovcu. — Medj. z. i upr. odvjet. dr. Novotni, zam. odvj. Tkalac. — R. pr. 31. svibnja.

— Ostavina Julija Vončine, bivšega župnika u Garčinu. — C. kr. kot. sud u Brodu. — Zastup. odvjet. Veselski u Brodu, zam. Jos. Schneider vel. biljež u Brodu. — R. pr. 10. srpnja t. g.

— Trgovačka tvrdka „B. Altman“ u Vukovaru. — Kr. sudb. stol vukovarski. — Z. i upr. im. odvjet. K. Stojšić, zam. dr. Al. Rogulić. — R. pr. 1. srpnja t. g.

— Kristina Fustar, vlastnica trg. tvrdke „Demeter Fustars Witwe“ u Novoj Gradiški. — C. kr. sudb. stol — Z. odvjet. dr. M. Posilović, zam. Šimun Blaževac, c. k. oficial, stečajni povjerenik Gustav Kottnauer. — R. pr. 12. kolovoza t. g.

— Primorska štedionica u Kraljevici, zastupana po predsjedniku Petru Pravdica. — Kr. kot. sud u Bakru kao sud trgovački. — Z. Erasmo Barčić, odvjetnik na Rieci, zamjenik Niko Hajdić u Kraljevici. — R. pr. 20. srpnja t. g.

— Slavonska komercialna i eskomptna banka u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. dr. P. Stanković odvjet., zam. odvjet. Vaso Gjurgjević, medjutimni upravitelji imetka Jos. Drag. Pruckner i Jovan Nešković. — R. pr. 20. studenoga t. g.

Dignuti stečaji. Stečaj otvoren dne 29. prosinca 1859. nad imovinom Arsenije Savića, dignut je odlukom kot. suda u Irigu od 16. travnja 1878.; isto tako stečaj bivši otvoren 29. kolovoza 1860. nad imovinom Koste Mahna takodjer je dignut odlukom nadležnoga suda.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1875.

Srećko Remetin 6 for.; Milan Hadžić 6 for.; St. Tatomirović 6 for.; Aleksander pl. Samphir 6 for.; Konstantin Nović 6 for.; Tomo Salopek 3 for.; Vaso Gjurgjević 6 for.

za godinu 1876.

Srećko Remetin 6 for.; Ignjat Vagner 6 for.; Stevan Tatomirović 6 for.; Miroslav Brošan 6 fr.; Ivan Maksimović 3 fr.; Aleksander pl. Samphir 6 for.; Konstantin Nović 6 for.; Tomo Salopek 3 for; Miloš Stojanović 3 for.; Vaso Gjurgjević 6 for.

za godinu 1877.

Stjepan Kralj 6 for.; Antun Rukavina 6 for.; Stjepan Nedeljković 6 for.; Franjo Verovski 6 for.; Al. pl. Samphir 6 for.; Vladoj Schmidt 6 for.; Antun Rotter 6 for.; Hugo Marinović 6 for.; August

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 7.

Zagreb 1. srpnja 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Al. Egersdorfer: Causa debendi po austrijskom gradjanskom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko (nastavak). — Dr. **L. Vidrić:** Bi li bilo shodno kod nas uvesti slobodno odvjetničtvo? — **Fr. Schönholz:** Pozivanje svjedoka na glavnu razpravu kod sudišta prve molbe. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — Dr. **S. Spevec:** Der Besitz nach dem oesterreichischen Rechte itd. od profesora dra. Antuna Rande (konac). — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Cjena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika,“ u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Stečaji. Juda Abeles, protok. trg. u Vrbovcu. — Kr. sudb. stol belovarski. — Z. i m. upr. im. odvjet. N. Fochtman, zam. odvjet. Dragoš Augustić. — R. pr. 5. rujna o. g.

— Josip Barišić u Babinojgredi. — C. k. kot. sud u Bošnjacih. — Z. i upr. im. odvjet. dr. Čalogović u Vinkovcih, zam. Andro Stojanović obć. bilježn. u Babinojgredi. — R. pr. 23. srpnja o. g.

— Luka Starčević iz Babinegrede. — C. k. kot. sud u Bošnjacih. — Z. i m. upr. im. odvjet. dr. Čalogović, zam. Andro Stojanović. — R. pr. 30. srpnja t. g.

— Šimun Sbrizaj, fabrikant suncobrana i kišobrana u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i pr. u. im. odvjetnik Vaso Gjurgjević, z. Ivan Muačević. — R. pr. 8. listopada t. g.

— Antun Tomac u Fužinah. — Kr. kot. sud u Delnicah. — Z. i pr. upr. im. odvjetnik dr. Antun Carević, zam. Josip vitez Troyer u Delnicah. — R. pr. 20. rujna t. g.

Ovim brojem počimlje treći četvrt „Mjesečnika“; pozivlju se gg. predplatnici, koji su samo prva dva četvrta platili, da se požure sa predplatom na treći. Predplata iznosi na četvrt 2 for., a šalje se uredničtvu „Mjesečnika“.

Digitized by Google

Digitized by Google

Causa debendi

po austrijskom privatnom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko.

Piše dr. Al. Egersdorfer, kr. sudb. pristav.

Odsjek prvi.

Causa debendi u materijalnom pravu.

(Dalje).

Tako smo točno omedjašili i označili pojam cause debendi, nu prije nego dalje razlažemo znamenovanje cause u obveznom pravu, valja nam se obazrieti na do sada obično dielenje njeno.

L. 65. §. 4. D. ad. scs. Trebell. 36. 1.

Marcianus. — Si singulae res ab herede traditae sunt jussu meo ei, cui eas vendiderim, non dubitabimus, mihi intelligi factam restitutionem. Idem erit, et si jussu meo tradantur, cui ego ex fideicomisso, aliave qua causa eas praestare debuerim, vel in creditum ire, vel donare voluerim.

L. 49. D. de solut. 46. 3.

Idem. — Solutam pecuniam intelligimus utique naturaliter, si numerata sit creditori. Sed et si jussu ejus alii solvitur, vel creditori ejus, vel futuro debitori, vel etiam ei, cui donaturus erat, absolvi debet.

Na temelju ovih mjesta običava se causa dieliti na troje,[1] naime:

1. Animus credendi.
2. Animus solvendi.
3. Animus donandi.

[1] Sr. Gneist str. 116. i sl. — Puchta Pand str. 257. — Schlesinger str. 5. i sl. Savigny Oblig. II. str. 281. — Pavliček u Právu. VII. str. 93. i sl.

Digitized by Google

Nu valja nam samo spomenuti conditionis implendae (l. 1. §. 1. D. de cond. caes. dat. caus. n. secut. 12. 4.) i dotis constituendae causam (l. 6—9 pr. l 10. D. de cond. caus. dat. caus. non secut. 12. 4. — l 10 D. de spons. 23. 1), valja nam samo spomenuti slučaj, kada je što u zalog ili kao arrha dano (l. 4. §. 1. D. de R. C. 12. 1. l. 11. §. 6. D. de act. emt. et vend. 19. 1.) pak će svakomu jasno biti, da ova dioba neizcrpljuje svih mogućih slučajeva cause.

S toga se je u najnovije vrieme kušalo[1] ove tri vrsti cause na dvoje svesti pa razlikovati:

1. Animus acquirendi.
2. Animus donandi.

Pod animus acquirendi imali bi se razumievati svi mogući slučajevi cause, izim cause donandi, naime sve cause, koje na to smjeraju, da davaoc svojim podavanjem štogod steče.

Nu ni ova dioba nemože se dovoljnom smatrati, jer je pojam cause acquirendi odviš širok. Ta gdje ima kod davanja arrhe ili miraza acquisitie?

U istinu nedadu se svi mogući slučajevi cause na stanovite kategorije svesti, jer razlog zašto se volja očituje, zašto se štogod daje ili čini, može biti tako raznolik, kao i promet u množini svojih forma i praktična potreba u neograničenosti svojih zahtjeva.

S toga zabacuje se danas, i to punim pravom, svaka klasifikacija cause kao nemoguća i nepotrebna.[2]

[1] Schlossmann str. 35. i sl.

[2] Sr. Arndts str. 108. op. 2., 377. op. 2. - Unger II. str. 195. op. 25. — Windscheid I. str. 279. op. 1. — Voraussetzungen str. 89. — Erxleben I. str. 33. i sl.

Digitized by Google

Odsjek drugi.

Causa debendi u formalnom pravu.

§. 9.

Rekli smo, da svaka pogodba i čista i individualno kvalificirana, causu predpostavlja, samo što ona kod jedne i druge vrsti pogodba drugčije djeluje.

Ako to djelovanje cause kanimo pobliže proučiti, moramo se opet vratiti k izhodištu našega razmatranja, naime condictiam, pa si odgovoriti na pitanje: tko mora kod pojedinih condictia dokazati, da causa nije nastupila?

Da vidimo:

I. Condictio indebiti. Condictio indebiti temelji se na tom, da je netko u bludnji platio, česa nije dužan bio.

Tužitelj dakle mora ovdje dokazati ponajprije platež, t. j. prenos stvari (u smislu §. 285. o. g. z. na drugoga, solvendi causa, pa zatim da tražbina, koju je tobož namirio, nije obstojala (indebitum), a konačno svoju bludnju.

Teret dokaza glede prvoga momenta (plateža) nepruža nikakovih potežkoća, nu važno je pitanje glede dokaza tražbine i bludnje.

Da neobstojnost tražbine (indebitum) tužitelj mora dokazati, to ustanovljuje izrično l. 25. D. de prob. et praes. 22. 3. i l. 13. C. de non num. pec. 4. 30.[1] To leži i u samoj naravi stvari. Tko dio svoje imovine solvendi animo prenosi na drugoga, predpostavlja obstojnost duga, pa pošto ta obveza, koju

[1] Iznimno mora tuzemk, po inace veoma prepornoj l. 25. D. cit. debitum, t. j. obstojnost duga dokazati, ako 1) prijetak plaćene stvari pakostno nijeće; 2) si is, qui indebitum queritur vel pupillus, vel minor sit, vel mulier, vel furto vir quidem perfectae aetatis, sed miles, vel agricultor et forensium rerum expers, vel alias simplicitate gaudens et desiduae deditus (l. 25. §. 1. D. cit.; 3) po vladajućem nazoru. Ako se necondicira solutio vec promissio debiti solvendi causa ucinjene, a dotična izprava je instrumentum indiscretum, t. j. takova izprava, koja pravnoga razloga nemavadju. r. ob ovom slucaju gore §. 6. op. 3. O ovih ustanova, koje su valjda vecim dielom interpolirane sr. Gneist str. 205. — vidi Vangerow III. str 102. op. 2 · Mühlenbruch Pand. II. str. 369. — Bähr str. 85. i sl. — Hesse str. 136. i sl.

Digitized by Google

predpostavlja u prošlosti leži, to platežom samim obstanak duga zasvjedočava. Tko veli: Ja plaćam, što ti dugujem, taj implicite kaže: ja ti dugujem, on sam svoju causu zasvjedočava. Kada dakle plaćeno natrag ište, tvrdeć da dug neobstoji, to mora neobstojnost duga zato dokazati, jer je platežom samim već jedan put dug zasvjedočio. Ako tko veli: Ja sam platio dug, ali taj dug neobstoji, s toga ištem plaćeno natrag, svaki će ga sudac pitati: Kako si mogao platiti dug, koji neobstoji? Ta platežom samim zasvjedočio si obstojnost duga. Tužitelj mora dakle kod naše tužbe indebitum zato dokazati, jer je izplatom jedan put debitum već zasvjedočio.[1]

Isto tako kao što mora tužitelj dokazati indebitum, tako mu je i dokaz o tom voditi, da se je u bludnji nalazio.

§. 1431. o. g. z. ustanovljuje izrično, da se tužba na bludnji temelji, a §. 104. gr. pp. da tužitelj mora one činjenice dokazati, na kojih se njegova tužba temelji. Da se cond. ind. na bludnji osniva, vidi se takodjer iz §. 1432. o. g. z. koji veli, da je tužba izključena, ako je tužitelj znao da dug neobstoji,

---

[1] Navedena mjesta: (l. 25. D. de prob. et praes. 22. 3. i l. 13. C. de non num. pec. 4. 30. naredjuju za rimsko pravo izrikom teret dokaza tražbine kod cond. indebiti u razloženom smislu. Prepor vlada samo glede obrazloženja, dotično teoretične konstrukcije ove zasade. Erxleben II. str. 499. i sl. — Schlesinger str. 31. i sl. — Witte str. 160. i sl. — tvrde, da tužitelj zato mora indebitum dokazati, jer je pod stanovitom predpologom, naime predpolagajuć obstanak duga platio, neizpunjenje predpologe spada dakle medju one okolnosti, na kojih se naša tužba temelji. - - Drugi: Bähr str. 68. — Windscheid Voraussetzung str. 189. i sl. — Pand. II. str. 601. op. 19. tvrde nasuprot, da predpologu, kao što i uvjet ovaj dokazati može, koji tvrdi, da je pravni posao stojeći pod predpologom tvrd, a ne onaj, koji tvrdi da predpologa nije nastupila, dakle kod condictia tuženik. U nazočnom slučaju mora pako zato tužitelj iznimno indebitum, dakle nenastupljenje predpologe dokazati, jer je platežom zasvjedočio, da je predpologa nastupila. Taj nazor branim i ja, samo što Windscheid (u cetvrtom izdanju Pand.) i Bähr tvrde, da ovo zasvjedočavanje obstanka tražbine platežom u sebi konstitutivnu pripoznaju trazbine sadržava, t. j. da platilac platežom svoju v o l j u izražava, da je v o l j a n taj dug proti sebi tvrdim smatrati ili drugimi riecmi, zasvjedocavanje obveze platežom, sadržaje u sebi postanak nove o b v e z e i z p r i z n a j e (Anerkennungsvertrag) sr. Bähr str. 76. i sl. Ja pako mislim, da u platežu neleži nikakov konstitutivni, materijalni, već samo deklarativni, procesualni momenat. Platilac zasvjedočava samo formalno (procesualno) proti samom sebi platežom obstanak duga. Slično Windscheid u prvom izdanju pandekta, samo što njemu već ovdje njekakova nova pogodba pred ocima lebdi (Beweisvertrag) sr. dole §. 12.

Digitized by Google

jer onaj koji veli, ja sam platio misleć da dug obstoji, a nije obstojao, temelji svoj zahtjev na bludnji.

Tim nalazi se naš o. g. z. u podpunom skladu sa pravom rimskim (l. 1. D. de cond ind. 12. 6.) u kojem se cielom naukom o cond. indebiti bludnja poput crvene niti vuče, tako da je bilo znamenitih učitelja (n. pr. Savigny), koji su cielu tužbu na samoj bludnji temeljili.[1]

Kod cond. indebiti mora tužitelj dakle dokazati:

Da je platio, mora dokazati bludnju svoju, a što je najvažnije, mora dokazati, da predpostavljena okolnost (debitum) nije obstojala.

II. Condictio causa data causa non secuta. Rekli smo, da cond. causa data causa non secuta ili da se bolje općenitijim izrazom poslužimo, condictio ob rem datorum onda je umjestna, kada tko štogod dade predpostaviv stanoviti dogodjaj,

---

[1] Puchta Pand. str. 415. tvrdi, da tuzitelj netreba bludnju dokazati, ali nenavadja tomu nikakovih razloga, nu i medju ostalimi spisatelji vlada prepor: Većina n. pr. Vangerow III. str. 402. op. 2. - Witte str. 161. i sl. — Zimmermann u Arch. sv. 48. I. str. 60. i sl. i drugi misle da tužitelj neposredno svoju bludnju dokazati mora, dočim Windscheid II. str. 604. op. 26. — i Bähr str. 83. tvrde da je bludnja već tim dokazana, ako tužitelj uztvrdi. da je indebitum platio. Uz Puchtu pristaju takodjer Zeiller IV. str. 159. — Winiwarter V. str. 98. i Nippel VIII. str. 184. i sl., jer da se po §. 915. o. g. z. darovanje presumirati nesmije. Nu §. 915. o. g. z. ustanovljuje samo u obće načela, po kojih se nejasni ugovori tumaciti imadu sr. o tom Unger II. str. 597. op. 47. i l. 34. D. de r. i. 50. 17. Zato tvrdi Unger cit. pa i Pavlicek str. 277. i sl. — Stubenrauch III. str. 667. i sl. — Kirchstetter str. 623. i sl. da tužitelj uviek svoju bludnju dokazati mora. Nu ni ovu za sada nebih u ovakovoj formi podpisao.

Predmet dokaza su po §. 104. gr. pp samo činjenice (Thatsachen), bludnja pako je uviek unutarnji cisto duševni momenat, koji se nikako neposredno dokazom utvrditi nemože. Predmetom tužiteljevoga dokaza mogu dakle biti samo činjenice iz kojih sudac logičnom dosljednošću na bludnju platioca zaključiti može. Kada tužitelj dokaže, da je platio, t. j. da je solvendi causa stvar u vlastničtvo tuženoga prenio, trazbina pako na temelju koje to učini nepostoji (indebitum) onda je tim i svoju bludnju dokazao, jer ona iz navedenih činjenicah nuždnom dosljednosti sliedi. Samo u slučaju kada je tužitelj znao da dug neobstoji, bila bi bludnja izključena, nu onda nebi tužitelj ni dokazati mogao, da je platio t. j. solvendi causa prenio. Dokazati mora tužitelj svoju bludnju to stoji, ali ne neposredno, već posredno tim, da dokaže činjenice, iz kojih bludnja sliedi. Ja se dakle i za austr. pravo priključujem nazoru Windscheida i Bährа, dočim Unger, Pavliček, Stubenrauch i Kirchstetter sliede mnienje Vangerowa i ostalih.

Digitized by Google

a ovaj nenastupi. Ovdje se radi dakle o predpologi stavljenoj na budući dogodjaj. O tom neima sumnje, da tužitelj u ovom slučaju mora dokazati, da je nešto dao tuženom, pa da je to dao pod predpologom, samo je preporno mora li takodjer dokazati, da predpostavljeni dogodjaj nije nastupio.

Tko očituje volju svoju pod predpostavom, taj očituje stanovito kvalificiranu volju, koja se tom svojom kvalifikacijom od odnosne bez predpologom očitovane, bitno razlikuje. Očitovanje bez ove kvalifikacije nebi više isto bilo, koje je kvalificirano.

Tkogod donatio propter nuptias učini, nije učinio obično darovanje, već stalno kvalificirano, a ova kvalifikacija čini, da kvalificirano očitovanje volje (ovdje donatio propter nuptias) radja poseban pravni odnošaj, koji se u svem od nekvalificiranoga (obične donatie) razlikuje, pa zato valjaju za nj i drugi pravni propisi.

Jošte jasnije biva sve to, ako uzmemo, da tko predade obveznicu predpostaviv, da će mu se zajam izplatiti. Predpologa (očekivana izplata zajma) kvalificira ovdje predanje obveznice tako silno, da nastaje u svem drugi pravni odnošaj, nego li je onaj, koji bi bez te predpologe nastao bio, jer bi u potonjem slučaju (predanje obveznice pure) darovanje predležalo. Sasma očita je pako razlika medju kvalificiranim i nekvalificiranim očitovanjem onda, kada se predpologa u nalogu, t. j. u tom sastoji, da netko nešto ima dati ili činiti, n. p. A. obeća B-u. selište tim, da bude ovaj (B.) dužan C-u. doživotno uzdržavanje dati; ova potonja okolnost je predpologa za davanje A-ovo. Kako bitno razlikuje se ovo očitovanje od istoga, nu bez predpologe učinjena? Ta ovo bilo bi puko darovanje. Isto nastaje kada predpologa u tom stoji, da primaoc davaocu sa svoje strane štogod dade.

Iz svega ovoga sliedi, da se kvalificirano očitovanje u biću svom razlikuje od nekvalificiranoga, a razlika sastoji se u tom, da prvo ima sasma drugi ekonomički objekt nego li potonje. Uzmimo samo slučaj A. dade B-u. selište u vriednosti od 5000 for.; ako li pako A. svoje očitovanje kvalificira tim, da će B. dužan

Digitized by Google

biti C-a. doživotno uzdržavati, to se ekonomički predmet davanja umanjuje za onu svotu, koju će C-ovo. uzdržavanje tekom vremena progutati.

Ili drugi slučaj: Ekonomički predmet darovanja od 2000 fr. je 2000 fr. Ako li pako tko zaručenu 2000 fr. kao miraz obeča, biti će ekonomički predmet davanja tim manji, čim je manja vjerojatnost da se brak sklopi.

Vidimo dakle, da očitovanje pod predpologom ima drugi objekt nego li čisto. Očitovanje postaje pako čistim čim se predpologa izpuni, ono se izpunjenjem predpologe promieni.

A sada je i teret dokaza odlučen. Izpunjenje predpologe morati će uviek onaj dokazati, koji osniva zahtjev svoj na tom, da je predpologa izpunjena, jer on tvrdi, da se je kvalificirano očitovanje i nekvalificirano promienilo, on tvrdi promjenu, pa mora tu i dokazati, baš onako, kao i onaj koji tvrdi da je dug plaćen. Do sada je kvalificirani pravni posao predležao, tko se dakle na to pozivlje i to dolaže, riešen je svakako dokaza, da se taj kvalificirani pravni posao nije u nekvalificirani promienio, jer za njega govori dosadanje stanje stvari. Tko tvrdi, da je predpologa izpunjena, on protivno svoj zahtjev na tom temelji, da dosadanje stanje više neobstoji, da su ga nastavši slučajevi promienili, pa mora to i dokazati. Kod naše condictie pako tuženik tvrdi, da je nastala promjena dosadanjega stanja stvari, dakle na nj pada teret dokaza.[1] Tužitelj tvrdi, da je volju svoju pod predpologom očitovao, on tvrdi da je stvorio stanovito kvalificirani pravni odnošaj, to i dokaže, pa tim je

[1] Sr. Windscheid Voraussetzungen str. 189. i sl. — Bähr str. 64. i sl. — Arndts u krit. Ueberschau IV. str. 223 — Gerber Beiträge zur Lehre vom Klagegrunde u. der Beweislast str. 125. i sl. — Protivnog nazora Erxleben str. 499. i sl. i Witte str. 169. i sl. koji tvrde, da tuzitelj mora dokazati, da je predpostavljeni slucaj nastupio sa sliedećih razloga: Tuzba naša da se temelji na novo nastavšoj obvezi idućoj na povratak stvari. Ova obveza nastaje s pomanjkanja predpologe. Pomanjkanje cause je dakle temelj naše tužbe, ona se radja iz ovoga pomanjkanja, pa pošto tužitelj sve temelje svoje tužbe dokazati mora, s toga mu je i dokaz voditi, da predpologa nastupila nije. Tužitelj tvrdi promjenu stanja stvari, jer tvrdi novo nastavšu obvezu na povratak stvari, on tvrdi, da tuženi stvar više držati nesmije, t. j. da dosadanje stanje stvari prestati i novo nastati imade, sr. takodjer Schlesinger Formalkontrakt str. 209.

Digitized by Google

zadovoljio svim zahtjevom, jer kad mu protivnik odgovara: predpologa je nastupila, ja ti nemoram dano vratiti, onda tvrdi da se je dosadanje stanje stvari promienilo, da je kvalifikacija odpala, a to mora dokazati. Ako tko drugomu štogod dade kao miraz u svrhu sklopit se imajuće ženitbe, u tužbi ne mora dokazati drugo, nego da je stvar dao u svrhu sklopit se imajuće ženitbe, pa će nastaviti: Pošto ta ženitba nije sklopljena, to molim itd. upravo onako kao što vjerovnik veli u tužbi: Pošto mi protivnik dosada platio nije, to molim itd. Tuženik biti će onda dužan dokazati, da se je oženio, t. j. da je predpologa nastupila, jer on tvrdi novo nastavši, više nekvalificirani pravni odnošaj, dakle tvrdi, da je prvotni pravni odnošaj p r e s t a o.

Rekli smo gore u §-u. 8. da je predpologa nerazvit uvjet, da se kod predpologe očitovanje volje baš onako ograničuje kao i kod uvjeta, samo što je uvjet u svom djelovanju silniji od predpologe.

Poznato je pako, da kod uvjeta teret dokaza pada na onoga, tko tvrdi, da je uvjetni pravni posao bezuvjetnim postao, nikada pako na onoga, tko tvrdi da je uništen, u našem slučaju dakle na tuženoga jer tužitelj tvrdi da je pravni posao ništetan. Pa zašto da kod predpologe valja drugo nego li kod uvjeta? Ta predpologa razlikuje se od uvjeta samo svojom snagom, a ne bićem. Predpologa je u svem ravna uvjetu, samo što je slabija, al narav joj je jedna te ista. Što dakle kod uvjeta valja, mora valjati i kod predpologe, a po austrijskom pravu tim više, jer

i sl. Bethmann Hollweg Versuche str. 341. i sl. — Nu proti ovomu valja primjetiti, da se naša tužba netemelji na n o v o n a s t a v š o j o b v e z i s pomanjkanja razloga, već na tom da je prvotni pravni posao pod predpologom stajao. Tužitelj nije porekao ili obećao, već samo predpostavljajuć stanoviti dogodjaj, on imade dakle iz svoga davanja ili obećanja tužbu na povratak ako predpologa nenastupi. Po nazoru protivnika imao bi tužitelj dakle dokazati, da to njegovo pravo na povratak stvari prestalo nije, da nije nastupilo negotium purum, al prestanak stečenoga prava i promjena njegova nisu predmetom tužiteljevoga tereta dokaza. Treći nazor kusao je Hesse str. 108. i sl. utvrditi po njem mora tužitelj dokazati, da predpologa nastupila nije ako se ona u kakovom dogodjaju ili cinu treće osobe sastoji, sastoji li se pako u kakovom činu tuženoga pada teret dokaza na njega.

Digitized by Google

§. 709. o. gr. zak. izrično predpologu čini ravnom uvjetu (sr. takodjer §. 901. o. g. z.).[1]

Vidimo dakle, da kod cond. ob causam datorum tužitelj mora samo dokazati, da je pod stanovitom predpologom svoju volju očitovao, dočim nastupljenje predpologe dotično kod negativnih izostaju iste tuženik dokazati mora.

Nu i kod cond. ind. je takodjer očitujući pod predpologom očitovao. Onaj, koji dug plaća, plaća ga predpolažuć, da taj dug obstoji, pa ipak smo tamo rekli, da teret dokaza na tužitelja pada, dočim ovdje tvrdimo, da je dužnik dužan dokaz o predpolozi voditi. Valja nam pripomenuti, da ta razlika doduše postoji, a ona leži u različitih vrstih predpologa.

Kod cond. indebiti rekli smo, da tužitelj zato indebitum, dakle neobstanak svoje predpologe dokazati mora, jer je platežem posvjedočio njezin obstanak, a zasvjedočio ga je zato, jer mu predpologa u prošlosti stoji, jer je ona prije bila no pravni odnošaj stojeći pod predpologom. Tko dug plaća veli: plaćam ti, jer sam ti dužan, t. j. jer dug već obstoji prije plateža u prošlosti; tko pako miraz daje za budući brak, daje ga zato, jer se nada da će se brak sklopiti u buduće, svojim davanjem neposvjedočuje ničesa, on samo svoju volju očituje i odvisnom o predpologu čini, prvi mora dokazati, da predpologa nije nastupila, dočim drugi može čekati, neka bi mu protivnik nastup uztvrdio i dokazao. Ali prvi mora s toga taj dokaz povesti, jer mu pred-

[1] Pavličck str. 300. i sl. dolazi na temelju istoga razmatranja baš do protivnoga zaključka. On naime tvrdi, da naš o. g. z. doduše predpologu uvjeta ravna, al razvezujućem, a razvezujući uvjet da mora onaj dokazati, koji tvrdi, da je uvjetom pravni posao uništen, a ne onaj koji tvrdi da pravni posao stoji, kod razvezujućega uvjeta da valja baš protivno od onoga što valja kod odgadjajućega. Nu to nije u obće a ponajmanje po austr. pravu nestoji. U obće se doduše tvrdi, da razvezujući uvjet onaj dokazati mora, koji tvrdi da je pravni posao uvjetom uništen i to polag onoga shvaćanja uvjeta razvezujućega, koji i mi branimo, sr. gore op. 6. §. 4. Nu tomu može al nemora tako biti, jer ako se uzme, da je dotični suspensivno uvjetni pravni odnošaj koji na uništenje bezuvjetnoga pravnoga posla smjera u tako uzkom savezu sa ovim pravnim poslom da se od njega bez uštrba odjeliti nemože, onda će teret dokaza, kod jedne i druge vrsti uvjeta jednak biti, sr. takodjer Pöschmann Ueber die Natur des s. g. qualificirten Geständnisse im Civilprocesse str. 29. i sl. Polag o. g. z. neima pako medju odgadjajućim i razvezujućim uvjetom bitne razlike, jer polag §. 708. o. g. z. djeluju razvezujući i negativni odgadjajući uvjeti jednako.

Digitized by Google

pologa u prošlosti leži, jer je causa praeterita. — Nu može causa praeterita biti i kod drugih condictia, ne samo kod cond. indebiti, tako uviek kod cond. ob causam finitam, pa često i u drugih slučajevih cond. sine causa (n. pr. ako tko dade miraz za brak, koji već obstoji, a kašnje se pokaže da je taj brak bio ništetan.

I ovdje je causa praeterita, pa će i ovdje tužitelj pomanjkanje cause dokazati.

Zato nam valja glede condictia pravilo tamo označiti, da kod condictia mora tužitelj pomanjkanje cause onda dokazati, kada se radi o causa praeterita, dočim teret dokaza pada na tuženoga, ako je causa futura.

§. 10.

Da se razvije nauka o dokazu cause, bijaše potrebno najprije razpravljati ovo pitanje sa stanovišta condictia. Rezultate, koje smo ovdje postigli, upotrebiti ćemo u dalnjem iztraživanju, pa pri tom valja nam strogo razlikovati, čiste od individualno označenih pogodba.

I. Dokaz cause kod čistih pogodba. Vidili smo, da kod condictia mora uviek tužitelj dokazati, da je pravni posao pod predpologom stojao i pod kojom, t. j da je odvisan bio o stanovitoj causi; da je pako ta causa nastupila, dotično izostala, mora tužitelj samo onda dokazati. kada je causa u prošlosti, ako je causa futura, mora tuženik dokazati da li je izostala ili nastupila.

Odnošaji su u našem slučaju sasma isti kao i kod condictia, jer se uviek samo pita da li je causa nastupila ili ne; razlika je samo ta, što je onaj, koji kod condictia tuži, sada tuženik i obratno onaj, koji je kod condictia tužen, sada je tužitelj, odnošaj je samo glede osoba tuzitelja i tuženoga obratan.

Pošto kod condictia uviek tužitelj mora dokazati, da je i od kakove cause je odvisan bio pravni odnošaj, to će u našem slučaju morati tuženik causu dokazati, a pošto kod condictia tužitelj samo onda mora dokazati, da je causa izostala, kad se radi o causi prošloj, to će u našem slučaju tuženik samo onda

Digitized by Google

dužan biti dokazati da je causa izostala, kada se radi o causi prošloj, dočim će tužitelj morati dokazati, da je causa nastupila, ako se radi o causi budućoj.

Kod čistih pogodba stoji dakle teret dokaza ovako:

1. Tuženik mora excipiendo dokazati, da je pravni odnošaj o stanovitoj causi odvisan (exceptio).

2. Da je ta causa nastupila, dotično izostala, mora:

a) kod cause practerite opet tuženik excipiendo dokazati (exceptio);

b) kod cause future mora tužitelj replicando dokazati, da je causa nastupila (replica).

Mi dakle ovdje razlikujemo medju pitanjem, tko ima dokazati, da pravni odnošaj o stanovitoj causi odvisi? i medju pitanjem: tko ima dokazivati, da je ta causa nastupila, dotično da je izostala? Vladajući nazor nečini toga, već sasma obćenito tvrdi, da kod čistih pogodba mora tuženik dokazati, da causa nije nastupila (sr. mjesto svih ostalih Unger II. str. 503. op. 24.). Ali već iz prijašnjega razmatranja pa iz ciele nauke o teretu dokaza kod condictia sliedi, da je to netočno, i da je razlika, kako ju mi činimo, nuždna.

Ali to sliedi takodjer iz obćih načela o teretu dokaza u savezu s onim što smo rekli u obće o dokazu predpologe.

Svaka stranka ima dokazati one okolnosti, iz kojih njeno pravo izvire (§. 101. gr. pp.). Tužitelj dakle facta, iz kojih njegovo pravo potiče (§. 10. gr. pp.) koja su nuždna da bude utuženi pravni odnošaj u svih svojih sastavinah utvrdjen, a tuženik opet exceptie u tehničkom smislu (§. 12. gr. pp.), t. j. one okolnosti, koje bez obzira na istinitost ili neistinitost tužbovnih navoda, opravdaju zahtjev tuženoga. Ovimi tehničkimi exceptiami stavlja se tuženi u položaj tužitelja (excipiendo reus fit actor), pa mora zato ove svoje prigovore onako dokazati, kao što tužitelj navode svoje tužbe, mora najme okolnost, koju excipiendo navadja, u svih njenih sastavinah dokazati.

Čista pogodba postoji odieljena od svoje cause, dotično očitovanje volje nesadržaje causu u sebi, ona nije, kako smo dokazali sastavina čiste pogodbe, nego causa postoji izvan pogodbe,

Digitized by Google

kadra ovu uništiti. A pošto pako causa nespada medju sastavine čiste pogodbe, tada je nemora ni tužitelj dokazati. Tužitelj podpuno zadovolji svojoj dužnosti, ako dokaže da je tuženik svoju volju abstraktno očitovao, dotično da mu je podpisao i predao izpravu, koja takovo abstraktno očitovanje sadržava, jer tim je naveo sve činjenice, iz kojih njegovo pravo izvire. Ali pravni razlog, radi kojega je to učinio, kada je bez obzira na istinitost ili neistinitost ovih navoda, uništiti očitovanje, kada nenastupi, on je po tom exceptia, koju tuženik mora dokazati.

Kada je tuženik to učinio, kada je dokazao, da je formalnu pogodbu samo gledeć na stanovitu causu sklopio, onda je dokazao predpologu. Onim časom kada taj dokaz tuženiku za rukom podje, nepredleži za sudca više abstraktno očitovanje, već očitovanje pod predpologom; nastojanjem tuženoga došlo je dosele abstraktno očitovanje u savez sa predpologom. Usljed toga ravnati će se takodjer dalnje pitanje o dokazu prema načelu o dokazu predpologe. Ovu pako ima tužitelj dokazati da je nastupila, kada u budućnosti leži, a ako je causa praeterita, mora tuženik.[1]

[1] Neka nam bude dozvoljeno, rečeno jednim primjerom obrazložiti: A. tuži B-a. na platež od 1000 for. sliedećom tuzbom:

Protivnik prihvatio je i predao mi naputnicu vrhu 1000 for. pod A. plativu dne 1. siečnja 1877. Pošto mi do sada platio nije, molim:

Da sl. kralj. sud osudom izvoli izreći, da mi je protivnik dužan platiti 1000 for. sa 6% kamatami od 1. siečnja 1877. do plateža i naknaditi parbeni trošak sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe:

B. će na to u odgovoru:

1. Concedendo: prihvatio.
2. Negando: predao.
3. Concedendo: naputnicu od 1000 for.
4. Concedendo: plativu dne 1. siečnja 1877.

Exceptio ad 2.

a) predao ali ne pure, već kao miraz u svrhu sklopit se imajuće ženitbe; Dokaz po svjedocih x. i y. o dok. čl. 1.

b) taj brak nebje sklopljen. Bez dokaza.

A. opet u protuodgovoru:

1. Negando: da nije pure.
2. Negando: da je kao miraz u svrhu sklopiti se imajuće ženitbe predao naputnicu.
3. Negando: da brak nije sklopljen. Bez dokaza.

Digitized by Google

Vidimo dakle, da se uviek ima lučiti pitanje, da li pravni odnošaj o stanovitoj causi odvisi, od pitanja, da li je ta causa nastupila ili ne. Dokaz glede prvoga ima uviek tuženik, dokaz glede drugoga pitanja jedan put dužnik, drugi put opet tužitelj voditi, po tom da li je causa praeterita ili futura.

II. Dokaz causе kod individualno označenih pogodba. Donekle drugčije stoji glede individualno označenih pogodba.

I ovdje ćemo najprije odgovoriti na pitanje, tko ima dokazati, da dotični pravni odnošaj o causi visi, pa tek onda razma-

---

Ostali sadržaj protuodgovora i drugotnice radi o pitanju, tko ima exceptni b) dokazati, bez da je ijedna stranka dokaz ponudila.

Što će sudac? Relevantne okolnosti tužbe dokazane su tužbom A. ad I., kojoj tuženik nije prigovorio, exceptia ad II. postala je tim, što ju je tužitelj porekao relevantna, dakle mora sudac saslušati svjedoke o dok. čl. 1. ad II. Uzmimo da svjedoci exceptiu podpuno potvrde, za exceptia b) nije ponudjen dokaz, ali i ovu je tužitelj porekao, onda se dakle neima istinitom smatrati ona kao navod porečen, ali nedokazan za sudca neobstoji. Što je dakle ovdje za sudca istinito? Istinito i dokazano je, da je B. prihvatio i A-u. predao kao miraz za sklopiti se imajuću ženitbu naputnicu na 1000 for. plativu dne 1. siečnja g. 1877. Tužitelj imade po tom samo onda pravo na ovih 1000 for., kada se oženi, pošto se iz spisah pako nevidi da bi se bio oženio bio, mora se tužitelj tužbom odputiti. Ja mislim, da bi svaki sudac ovako sudio, jer scienim, da neće biti sudca, koji bi odsudio tuženoga na platež, kada znade da se je obvezao samo za stanovitu okolnost, a nezna da li je ta okolnost zaista nastupila.

Uzmimo sada istu tužbu, ali odgovor da glasi ovako:

1. Concedendo: prihvatio.
2. Negando: predao.
3. Concedendo: naputnicu vrhu 1000 for.
4. Concedendo: plativu dne 1. siečnja 1877.

Exceptio ad 2.

a) predao ali ne pure, već kao miraz za jur sklopljeni brak: Dokaz kroz svjedoke x. i y. o dok. čl. 1.

b) taj brak nije sklopljen bio. Bez dokaza.

Na to će A. u protuodgovoru:

1. Concedendo: predao kao miraz za jur sklopljeni brak.
2. Negando: da taj brak nije sklopljen bio. Bez dokaza.

Ostali sadržaj protuodgovora i drugotnice kao gore.

Što sada? Sadržaj tužbe je dokazan kao gore. Dokaz exceptia odpada, jer joj nije protuslovljeno, za exceptiu b) nije ponudjen dokaz. Istiniti jer dokazani za sudca faktum je dakle sliedeći: B. je prihvatio i predao A-u. u ime miraza za jur sklopljeni brak naputnicu od 1000 for. plativu dne 1. siečnja 1877. Neima sudca, koji kraj ovoga stanja stvarih tuženoga obsudio nebi.

U prvom slučaju bila je causa futura, u drugom praeterita.

Digitized by Google

trati, tko ima ovu causu dokazati. Rekli smo gore, da individualno označena pogodba, causu u se prima; da causu voljom stranaka, sastavinom pogodbe postaje. Svaka pogodba nastaje ponudom i prihvatom, ali kod individualno označenih pogodba stoji medju ponudom i prihvatom causa kao kopča, koja ove sastavine pogodbe u jednu cjelinu sjedinjuje. Kod ove vrsti pogodba nudja jedna stranka sa stanovitih razloga, a druga prihvaća ponudu opet samo s nekoga stanovitoga razloga, razlog dakle stoji u pogodbi, on istom sjedinjuje volje stranaka, pa tvori tim pogodbu.

Causa je dakle ne samo dio i sastavina individualno označene pogodbe, već i najvažnija njena sastavina. Pošto tužitelj uviek, kako smo jur gore iztaknuli, dokazati mora ona fakta, koja su potrebita da bude utuženi pravni odnošaj u svih svojih sastavinah utvrdjen (§§. 10. i 104. gr. pp.), to sliedi, da kod individualno označenih pogodba tužitelj uviek mora dokazati, ne samo da pravni odnošaj pod causom stoji, on mora takodjer tu svoju causu sasma točno i potanko navoditi, on mora svoju causu imenovati i dokazati, da je pravni odnošaj od ove individualno imenovane cause odvisan.

Tko je pako dužan dokazati da je ta causa zbilja nastupila ili izostala?

Prema načelom razvijenim kod condictia i prema onomu što je o teretu dokaza glede čistih pogodba rečeno, mogli bismo uztvrditi, da i kod individualno označenih pogodba tužitelj mora samo onda dokazati da je causa nastupila, kada se radi o causi buducoj, leži li pako causa u prošlosti, da tuženik dokazati mora, da causa nastupila nije. Jer ako tužitelj dokaže, da se je tuženik s razloga ležećega u prošlosti obvezao, onda leži u aktu toga obećanja već priznaju, da pravni razlog obstoji. Ako A. dokaže da mu je B. obećao zato, jer se je A. oženio sa kćerju C-a., to netreba više ženitbe dokazati, jer B. samim obećanjem priznaje, da se je A. sa kćerju B-a. oženio.

Tako nebi bilo u tom pogledu razlike medju teretom dokaza kod čistih i individualno označenih pogodba. Nu to je samo prividno ovako, jer valja primjetiti, da onaj, koji dokaže, da mu

Digitized by Google

je netko s razloga ležećega u prošlosti obećao, tim implicite i dokaže, da je taj razlog prije obstojao, nego li je obećanje učinjeno; jer u protivnom slučaju nebi razlog kao prošli dokazan bio, a to će pako reći, da je tužitelj i kod causc praeterite dužan dokazati da je nastupila. Tužitelj mora dakle dokazati, da je causa nastupila bez obzira, radi li se o budućoj ili prošloj causi.

Iz okolnosti, da je tužitelj dužan kod individualno označenih pogodba svoju causu individualno naznačiti i kao takovu dokazati sliedi, da i glede causc praeterite mora on dokazati, da je nastupila.

Samo u onom slučaju bilo bi moguće da tužitelj nebi bio dužan dokazati, da je causa nastupila, ako nebi morao causu individualno imenovati i dokazati.

(Konac sliedi)

Bi li bilo shodno kod nas uvesti slobodno odvjetničtvo?

Napisao odvjetnik dr L. Vidrić.

(Predavanje, držano u mjesecnoj skupštini „pravničkoga društva" 31 scibnja t. g.)

Kadno je zemlja naša iza revidirane nagodbe časovito napustila političku borbu, te obratila svu snagu na nutarnje uredjenje, zamisli zastupstvo njezino misao, da se i odvjetnički stališ liši spona, koje mu vežu krila, jer je scienilo, da u modernoj državi nepodnosi nijedna korporacija skrbničtva državne vlasti.

Osnova zakona ob odvjetničkom redu, po odboru saboru predložena, bude prihvaćena te podastrta kruni na sankciju. No jer je medju uvjeti za postignuće odvjetovanja uvršten bio i taj, da kandidat mora biti hrvatski državljanin, nije kruna zakona potvrdila, već ga povratila saboru, da zamieni one rieči tako, da budu glasile: „državljanstvo kraljevine Ugarske." Pa jer je zastupstvo scienilo, da nemože na onaj izraz pristati, ostalo je kod svoga prvobitnoga izraza, a zakon opetovano predložen, nije dobio previšnje sankcije, nego bijaše povraćen saboru s pozivom, da preduzme promjenu, kao i prvi put.

Digitized by Google

Našao se medjutim način, kako da se oprieka ova izravna, pa je sva prilika, da neće naići zakon taj u buduće na protivštine, ako se podastre na previšnju sankciju.

Zakon pako taj prihvaća slobodu odvjetničtva, pa se čini kao da dolazimo sa pitanjem, bi li se uvelo u nas slobodno odvjetničtvo, post festum. No to se samo čini tako, jer do zastupstva stoji, hoće li prihvatiti predloženu mu osnovu ili ne, pa ako ju i sabor prihvati, može i drugi faktor, naime kruna, s važnih razloga uzkratiti sankciju.

U nas, štovana gospodo, potaknuo se je u zadnje vrieme po gdjekoji zakon na brzu ruku, pa možda i bez potrebe. Tako smo se prenaglili zakonom ob neodvisnosti sudova i sa zakonom o porabi u tiskovnih stvarih. Nijedan od ovih zakona nedjeluje koristno po zemlju.[1] To se je pako zbilo zato, jer smo odvisni od kraljevine Ugarske i od druge polovice monarkije, pa bismo htjeli izravnati barem na polju pravnom oprieke izmedju jedne i druge. To htjedosmo postići tim, što smo prihvatili zakone, tamo stvorene neznatnimi promjenami.

Tako postala je i osnova o slobodi odvjetničtva, o kojoj osnovi možemo reći, da je sastavljena po zakonu stojećem u krieposti u Cislajtaniji.

Vašom, gospodo, dozvolom, razpravljati ću o pitanju, bi li bilo shodno uvesti u nas slobodno odvjetničtvo. Neću vas, gospodo zadržavati pitanjem o postanku odvjetničtva, te o razvitku toga stališa do najnovije dobe. Ta odvjetničtvo rodilo se ujedno i sa pojmom prava, jer godi ljudskoj naravi u slučaju prepora imati na svojoj strani zagovornika.

Od početka pako bijaše odvjetničtvo slobodno. Svakomu je bilo dopušteno, da se bavi zagovaranjem — branitbom tudjih

---

[1] S ovimi nazori vrlo poštovanoga g. pisca o jednom i drugom zakonu nemožemo se ovako sprijateljiti, a mislimo da nije opravdano sa nekoliko rieči naprečac izreći osudu: ovi i ovi zakoni nedjeluju koristno po zemlju. Mi smo već čuli prigovora proti jednomu i drugomu zakonu, ali nas nemogahu do sada uvjeriti o tom, da oni nevaljaju; ali znamo, da dielomice nevaljaju osobe, koje bi ih imale upravljati. K tomu su u nas skroz novi, počekajmo dakle, ta što se smatra drugdje po svietu dobrim, zar bi upravo kod nas moralo se izroditi?

Uredničtvo.

Digitized by Google

prava. Ali jer je ova sloboda tečajem viekova urodila zloporabami, prinukano bje družtvo tu slobodu ograničiti. Zloporabe pako, gospodo moja, počinjene odvjetničtvom vrlo su pogibeljne, jer ljudi poznavajući zakone družtvene, upotriebili su svoje znanje u svrhu, da bez kazni zakon obidju, mjesto da po svom pravom zvanju budu čuvari prava. Tacitus već veli u annalih od vremena cara Claudia: nec quidquam publicae mercis tam venale fuit quam advocatorum perfidia.

Zloporabe dakle bijahu povodom, da su zakonodavstva ograničila odvjetničtvo.

Nu u čem sastoji to ograničenje? U tom, da se traži od kandidata usposobljenje, a drugo, da nemože ni onda, kada je usposobljen, odvjetovati, ako ne zadobije dozvolu od zato postavljene vlasti; treće, da stoji pod nadzorom vlasti. Imade u tom pogledu skoro u svakoj državi različitih ustanova. U glavnom možemo svesti ovo pitanje na četiri načela. Prvo načelo je ono, gdje je odvjetničtvo ograničeno na broj. Ovaj sistem valja u Pruskoj, a valjao je prije u Austriji, a de jure postoji i kod nas. Drugi je sistem mješoviti. Ovaj nalazi se poglavito u državah, gdje je uveden ustmeni javni postupak. Tuj imade dvie vrsti zagovornika: odvjetnici i zastupnici (Anwälte). Potonji imadu zadaću prirediti parnicu do ustmene razprave, a prviji bave se plaidojerom i savjetom stranakah. U Englezkoj viša je vrst odvjetnici (Consules), a nižja zastupnici (Attorney). U pruskoj porenskoj nasuprot viša vrst jesu zastupnici (Anwälte), jer može postati anwaltom ili odvjetnik. Sistem mješoviti sastoji u tom, da je odvjetničtvo slobodno, ali zastupstvo (Anwaltschaft) ograničeno na broj i tako, da li odvjetnici postati mogu (Anwälte). Treći sistem je onaj, da je odvjetničtvo slobodno onda kada je spojeno sa zastupstvom. Četvrti sistem je onaj slobodnoga odvjetničtva, ali ograničenoga zastupstva, nu tako, da su oba stališa razdruženi. U nas postoji nesloboda odvjetničtva, jer nemože postati odvjetnikom nego onaj, tko izpuni za to postavljene uvjete; drugo, što zavisi i onda imenovanje njegovo o vladi; a treće, što stoji pod nadzorom sudova, napokon u tom, što se on sa strankami u pogledu zaslužbe svoje neima pogadjati.

Digitized by Google

Po osnovi zakona hrvatskoga sabora bili bi uvjeti glede kvalifikacije strožiji, nego do sada. Zahtieva bo se više teoretičke nauke i više prakse. U tom pogledu ova osnova ograničuje više odvjetničtvo, nego li to biva do sada. Po mom mnenju najveća poluga za dobro i pošteno odvjetničtvo leži u čim većem duševnom kapitalu kandidata, jer pravnik, koji je posegnuo duboko u zdenac juridičke nauke, zatajio bi svoj duševni kapital, da ga upotriebi u svrhe, da čini nepravo. U tom pogledu nemožemo nego povladjivati osnovi, da budu odvjetnici čim više kvalificirani. Druga jeste stega, što sada imenuje po §. 5. odvjetničkoga reda, odvjetnike vlada i to po načelu: „numerus claus". Vlada bo ima prosuditi, da li broj odvjetnika u stanovitom mjestu nije možda dostatan. Nu ako pronadje, da je broj odvjetnika dostatan, može uskratiti molbu. Posljedica tomu jeste, da nemože nijedan odvjetnik svoje kancelarije namjestiti drugdje, nego u mjestu, za koje je dobio stalum agendi.

Po osnovi hrvatskoga sabora ukida se ova stega, te bi mogao svatko, koji je propisanim uvjetom zadovoljio, vršiti odvjetničtvo bez obzira na postojeći broj odvjetnika i gdje bi htio. Ova ustanova bila bi najglavnija u čitavoj osnovi.

Po sadašnjem odvjetničkom redu stoje odvjetnici pod nadzorom sudova i doniekle pod odbori odvjetničkimi. Po osnovi sabora pako imali bi disciplinarnu vlast nad odvjetnici sami odvjetnici po svojih organih. Neima dvojbe, da je ova ustanova od velika zamašaja. Ugled odvjetničkoga stališa nemože nitko bolje čuvati nego sami odvjetnici, jer „unus quisque sibi proximus".

Hoće li odvjetnici, da budu u družtvu ljudskom ugledni i i častni do njih je stalo. Odvjetnici će suditi ob izgredih svojih drugova pravednije, ali zato možda i strožije nego sudci, pa nije nego pravo, da se njim povjeri disciplinarna vlast nad svojimi drugovi. Bi li u nas odvjetnički organi kadri bili vršiti pravedno i po stališ častno tu vlast, to gospodo, zavisi ob izboru organa, koj bi imao nad tim bditi. Nije pako očekivati, da će odvjetnici birati svojim organom kolege, kojim nije stalo do časti njihova stališa. Ova će ustanova blagotvorno djelovati na

Digitized by Google

razvitak odvjetničkoga stališa već i s toga, što se odvjetnici nalaze malo ne bez nadzora.

Napokon stegnuto je sada odvjetničtvo glede svoje zaslužbe. Po osnovi nestalo bi te zaprieke, te bi bilo slobodno odvjetniku ugovarati nagradu sa strankom.

Sa stanovišta odvjetnika ova se ustanova čini pravednom, jer zašto da nebi mogao odvjetnik, kao svaki ini intervenient za drugoga, ugovoriti sebi naplatu? No gospodo, ovo se pitanje ima prosuditi sa širega stanovišta. A ovo nedopušta te slobode. Razlog je tomu vrlo jednostavan. zato, što nepravnik nije kadar prosuditi, koliko odnosni posao vriedi. Osim toga imade odvjetnik kod sklapanja takovoga ugovora pretežnost na svojoj strani, jer on poznaje zakone, pa će upotriebiti sve kautele, koje su stranci nepoznate; pa da nebude takovim ugovorom prikraćena, morala bi stranka poslužiti se odvjetnikom, kad bi sklapala sa svojim odvjetnikom pogodbu o plaći. Obziri dakle ovi negovore za slobodu glede plaće, nego bi se moralo to pitanje prepustiti u slučaju prepora glede iznosa sudovom. Da pako nebude odvjetnik sasma odvisan o volji sudčevoj, nuždno bi bilo da se ustanovi tarifa, koja bi imala služiti mjerilom sudovom.

Rekoh, gospodo, da je najglavnija ustanova osnove ona, koja ukida numerum clausum, te dopušća odvjetovanje svakomu i gdje mu je volja, ako je izpunio postavljene uvjete.

Da li ova ustanova odgovara našim odnošajem ili ne, to ćete prosuditi najbolje onda, kada razmotrite, kojim plodom urodi zakon o slobodi odvjetničtva u Cislajtaniji.

Prije pako nego li predjem na posljedice toga zakona, dopustite mi, da pogledamo, kako stoji s odvjetničtvom u Ugarskoj i kako je bilo kod nas.

Do Bachove dobe u Ugarskoj bijaše odvjetničtvo slobodno. Poslje Bachove ere ukinuli su u Ugarskoj neslobodu odvjetničtva, pa se povratili na stari zakon. U Ugarskoj može odvjetovati svatko za to usposobljeni i gdje ga je volja, a nije vezan na nikakove stege glede plaće. Ali kako stoji ugled odvjetničtva u Ugarskoj? Naopako. Tamo smatraju odvjetnika malo ne otima-

Digitized by Google

čem ljudskoga imetka, pa nije čudo, da se taj stališ malo, vrlo malo štuje.

I kod nas bijaše do Bacha odvjetničtvo slobodno; no na koliko je moći sravnjivati ugled odvjetničtva sada sa tada, moramo priznati, da se je stvar na bolje okrenula. Nismo doduše jošte izvojevali u družtvu ono mjesto povjerenja i ugleda, koje dolikuje odvjetničkomu stališu, ali ja se nadam, da će nam poći za rukom usaditi u naše družtvo čuvstvo za pravo i pravicu, pa da neće družtvo u nas nazrievati ništa ina, nego li čuvare prava; a da to uzmognemo postignuti, moramo da budemo sami ti čuvari zakona i pravice, a ne mešetari, jer odvjetniku treba da je uviek pred očima njegovo zvanje, a ne lih posao.

Ovo pako mogu biti odvjetnici samo onda, ako nebudu konkurencijom prisiljeni tražiti posla, ako nebudu prisiljeni nuždom koracati stranputice, jer nužda boga ne moli. Da li je pako pravi put k tomu sloboda odvjetničtva, to gospodo, možemo prosuditi iz posljedica, nastalih u Cislajtaniji iza uvedenja slobodnoga odvjetničtva. Posljedice pako jesu ove: Izvanredno umnažanje odvjetničtva, imenito u većih gradovih: Beču, Pragu, Gradcu itd. Tako je u Beču narasao broj odvjetnika od 150 na preko 600 u vremenu od 10 godina. Prekomjerno umnažanje odvjetnika pako umanjilo je posao u odvjetničkih pisarnah, jer posao nije rasao sa pomnažanjem odvjetničtva u jednakom razmjerju; odnosno broj odvjetnika nije se umnažao obzirom na poslovnu nuždu; konkurencija ova nebje naravna, jer nebje predmeta za nju. No pošto je broj odvjetnika tako narasao, da nije na pojedince odpalo dovoljna posla, prisiljeni bijahu ovi bezposlenici stvarati agende umjetnim načinom. Reklame po novinah u tu svrhu plaćenih, plaćeni portiri, služnici itd. sve je najmljeno, da hvali vještinu, poštenje i značajnost odvjetničtva. Dapače našlo se i takovih, koji su mitili niže i više osoblje kod sudova. Nepolučiv ali ni tim dovoljna za eksistenciju posla, dao bi se bezposleni odvjetnik na podkapanje ugleda odvjetničkoga stališa tim, da je svoje poštene drugove kod stranaka njihovih ogovarao. Kad ali sve to nije kadro bilo pribaviti dovoljne prakse, morao je pomišljavati odvjetnik bezposleni na drugi način. Složio se sa kapi-

Digitized by Google

talom. Danas, gdje caruje i sloboda kapitala, može lihvar pomoćju odvjetnika bez ikakve pogibelji namjestiti svoj novac uz 60% i dapače uz 100%. U družtvu sa lihvarom nadje odvjetnik bezposlenik dovoljne eksistencije. Jedno daje mu lihvar nekoliko postotaka od kamata, a drugo nagomilava troškove na dužnika kod utjerivanja glavnice nesmiljenim načinom

Osim toga sklapa odvjetnik udružen sa lihvarskim kapitalom pravne poslove, kojimi predaje na milost i nemilost drugu ugovarajuću stranku lihvaru, jer vješt zakonu kreće se prevejano izmedju civilnoga i kaznenoga zakonika tako. da nemože sud kriminalni proti njemu postupati.

Ovakovih i sličnih nepodobština imade sila, a svim njim valja tražiti izvor u slobodi odvjetničtva, a koga zanima zaviriti malko dublje u ovu žalostnu sliku, neka čita odsude disciplinarnih vieća odvjetničkih komora u Beču, Pragu itd. Nije dakle čudo, da je sloboda odvjetničtva smanjila ugled odvjetnika, a lahko ćemo pojmiti, da konkurencija na ovom polju neradja boljih odvjetnika nego bijahu prije, nasuprot pojmiti ćemo tužbe, da odvjetnici u vrstnoći padaju, jer od prevelike brige za eksistenciju nestaje im vremena, da se usavrše.

Ništa nije naravnijega, nego agitacija, da se tim nevoljam doskoči.

Odvjetničke komore priznale su, da je zakon o slobodi odvjetničtva urodio velikimi nepodobštinami, pa je nastalo pitanje, kako da se tomu doskoči. Većina odvjetničkih komora izrazila se za promjenu zakona ter proglasila, da se valja povratiti na numerus fixus.

Pražka n. pr. komora, ako ne prva, to barem druga po važnosti u Cislajtaniji, izrazila se za numerus fixus, a medju onimi zato glasujućimi bijahu i mladji odvjetnici, koji su začeli odvjetovanje po zakonu o slobodnom odvjetničtvu. Referenti dolnjoaustrijskoga odvjetničkoga družtva gg. dr. Burian i dr. Sommaruga predadoše svoje predloge odboru u Beču dne 7. ožujka g. 1878. glede reformiranja odvjetničtva.

Dr. Burian želi doskočiti nepodobštinam nastalim iza krieposti novoga odvjetničkoga reda sliedećim načinom:

Digitized by Google

a) uvedenjem javne ustmene razprave u parbenom postupniku;

b) reformom na polju pravne- i državnoslovne nauke, te teoretičkih državnih izpita;

c) reformom kod praktičnih izpita;

d) zakonom, koji bi omogućio prestup iz odvjetničtva u sudstvo i obratno;

e) reformom, kojom se razširuje krug kontradiktornih parnica i judikatura preko dosadanjega obsega;

f) novelom za promienu §. 20. odvjet. reda.

Referent dr. Sommaruga pako predloži: Za slučaj, da se uvede javna ustmena razprava u par. postupniku i da se uvedu uz odvjetnike i zastupnici kao u porenskoj Pruskoj, pa odvjetničtvo da bi moglo biti slobodno, ali zastupstvo ograničeno.

Dok se pako neuvede novi postupnik, predlaže Sommaruga, da se zakon postojeći ob odvjetničtvu promieni, te da se odvjetničtvo ograniči na stanoviti broj, a praksa odvjetnička da ima trajati 10 godina.

Struja dakle, gospodo, u Cislajtaniji naperena je proti slobodi odvjetničtva, pa je vjerojatno, da će se tamo povratiti na numerus fixus. Pa kad nam je bila Cislajtanija uzorom kod stvaranja zakona, čemu da uvadjamo zakon o slobodi odvjetničtva sličan onomu u Cislajtaniji, koji upravo ide da ga dokine? Zar možda zato, da ga godinu dana, iza kako bude stajao u krieposti, opet zamienimo i to zakonom, što će ga u Cislajtaniji donieti?

Čini mi se, da će biti bolje, ako počekamo rezultate borbe u Cislajtaniji u tom pogledu, pa da donesemo novi zakon, novi prema rezultatom legislative u tom pogledu u Cislajtaniji; jer ništa nije po razvitak javnih stvari ubitačnije, nego eksperimentiranje na polju zakonarstva. Da li bi pako zakon o slobodi odvjetničtva u nas bolje djelovao, nego u Cislajtaniji, o tom ja sumnjam, pa sam proti slobodi odvjetničtva. (Mi ćemo u jednom sliedećih brojeva priobćiti u kratko razpravu i rezultate njene, što su se držale o ovom vrlo važnom predmetu u bečkoj i pražkoj odvjetničkoj komori. Tako će biti čitateljem i s te strane

Digitized by Google

jasniji predmet, o kojem razpravljaše veleštovani g. pisac, pa se nadamo, da ovim nisu završena razmatranja o tom znamenitom pitanju, koje nepodnosi nikakove jednostranosti. Tečajem tih razmatranja biti će zgode i uredničtvu da izjavi svoju. Ured.).

Pozivanje svjedoka na glavnu razpravu kod sudišta prve molbe.

Dostavljajuć obtužnicu sa imenikom na glavnu razpravu pozvat se imajućih svjedoka i vještaka, i priobćenjem ostaloga dokaznoga materijala, upozoruje se ujedno okrivljenik, da mu pravo pripada predložiti nove svjedoke i vještake, ili zamoliti, da se ina na branitbu odnoseća okolnost izvidi.

Pošto je pako ne samo okrivljeniku, nego i tužitelju od velike važnosti, nekoje vrieme prije, nego što se obdržava glavna razprava, proučiti moći dokazni materijal, koji će temeljem služiti samoj glavnoj razpravi, to odredjuje kazneni postupovnik u §. 212., da će predsjedatelj[1] glavne razprave uglaviti dan za glavnu razpravu tako, da obtuženiku, ako neprivoli na to, da se rok prikrati, pod inakom ništetnosti, računajuć od dana dostavljena poziva, ostane rok barem od tri, odnosno osam dana, za da se pripraviti može za svoju obranu. Iz istoga razloga propisuje §. 213. k. p., da ako tužitelj, privatni učestnik ili obtuženik predložiti kani, da se pozovu takovi svjedoci ili vještaci, koji se nemaju pozvati jurve usljed obtužnice, ili usljed presude, izrečene o prigovoru proti obtužnici, da se to za dobe prijavi predsjedatelju. Imenik svjedoka i vještaka, koje bi iznova pozvati trebalo, ima se priobćiti protivnoj stranki najkasnije za tri dana prije glavne razprave

Iz navedenoga sliedi, da je kaznenim postupnikom ne samo okrivljeniku pruženo potrebno vrieme, za da se pripraviti može za svoju obranu, nego da je i tužitelju pravo priuzdržano prije glavne razprave sva dokazala saznati moći, jer se bez privole

[1] Glava XI. i XII. k. p. govori o „predsjedniku suda“, držim da rieč „predsjedatelj“ bolje odgovara njemačkomu „Vorsitzender“, vidi §§. 13. i 14. kaz. postup.

Digitized by Google

njegove na zakašnjeno prijavljenu molbu za naknadno pozivanje novih svjedoka ili vještaka obzir uzeti nemože; što više, ove se osobe niti kod glavne razprave saslušati nemogu.

Ove ustanove zakona sasma su razumljive, ako se uvaži, da je koli okrivljeniku, toli i tužitelju, dapače i privatnomu učestniku do toga stalo prosuditi moći, da li i u koliko su prijavljena dokazala sposobna temeljem služiti sudačkomu uvjerenju ob istinitosti onoga, što se dokazati namjerava.

Obie stranke u kaznenoj parnici moraju se brinuti za što bolje obezkriepljenje protivničkih dokazala, a u koliko se tiče naknadno pozvanih svjedoka i vještaka, nastojati će stranke što točnije izviditi osobne odnošaje i predživot istih.[1]

Jedina iznimka od načela obtužbe, na kojem se temelji naš kazneni postupovnik, najme, da dokazni materijal osniva na predlogu stranaka, sačinjava tako zvanu diskrecionarnu vlast predsjedatelja glavne razprave. Predsjedatelj upravlja razpravom, on je dužan pripomagati, da se pronadje istina.[2] Da mu se ta važna dužnost olakša, ovlašćuje ga zakon narediti i bez predloga tužiteljeva ili obtuženika, da se svjedoci ili vještaci, od kojih se prema tečaju razprave može očekivati obaviest o važnih stvarih uz sam postupak, pozovu, a ako je potrebno i dovedu, pa je vlastan i preslušati ih.[3] Predsjedatelj glavne razprave moći će, dakako uz sam postupak, i takove svjedoke pozvati i preslušati, koji se radi prekasnoga prijavljivanja, uslied prigovora protivne stranke, inače kod glavne razprave preslušati nebi smjeli.[4]

Po do sada obrazloženom, biva pozivanje svjedoka ili vještaka na glavnu razpravu:

a) usljed obtužnice;

b) usljed naknadne molbe tužitelja, privatnoga učestnika ili okrivljenika;

c) usljed riešitbe kralj. banskoga stola na prigovore proti obtužnici, i

---

[1] Rulf. die oester. St. P. O. strana 233.
[2] §. 223. k. p.
[3] §. 245. k. p.
[4] §. 213. k. p.

Digitized by Google

d) usljed diskrecijonarne vlasti predsjedatelja glavne razprave.

Prije glavne razprave pozivlju se svjedoci ili vještaci u slučajevih pod a), b) i c), a tečajem glavne razprave uz sam postupak u slučaju naznačenom pod d).

Senat za glavnu razpravu ovlašten je doduše narediti, da se jur pozvani svjedoci, ako ne dodju u glavnu razpravu, odmah dovedu. Ako to nebi moguće bilo, morat će se glavna razprava ili odgoditi ili nastaviti, pročitavši očitovanja izostalih svjedoka.[1] Nu neima u kaznenom postupovniku niti traga tomu, da bi senat glavne razprave ovlašten bio pozivati nove svjedoke ili vještake. Diskrecionarna vlast izključivo je pravo predsjedatelja glavne razprave, koje si senat nikada nemože usurpirati.[2]

Protivno mnienje ne samo da stoji u protuslovju sa jasnimi ustanovami zakona o navedenoj osobnoj vlasti predsjedatelja, već bi iluzornim učinilo najglavnije načelo, na kojem se osniva naš kazneni postupovnik, to jest načelo obtužbe.

Poričem dakle senatu glavne razprave pravo pozivati nove svjedoke, budi uz sam postupak, budi na odgodjenu glavnu razpravu.

Nemogu opravdanim nazvati postupak senata, sastojeći u tom, da nove svjedoke pozove i radi preslušavanja istih odmah dan odredi, na kojem se ima glavna razprava nastaviti.

Po prije navedenom obrazložio sam, da senat, budući neprovidjen vlašću poput diskrecijonarne predsjedatelja, u obće niti nove svjedoke na glavnu razpravu pozivati nemože. Prekinuće pako glavne razprave u svrhu, da se svjedoci pozovu, koji stanujući izvan sjedišta suda, niti bezodvlačno odazvati se nebi mogli pozivu suda, je postupak, koji se sa postojećimi zakoni nipošto u sklad dovesti neda. Glavna razprava, pošto je jedanput započela, moći će se prekinuti samo u toliko, u koliko se to

---

[1] §. 233. k. p.

[2] Mitterbacher und Neumayer Erläuterung zur St. P. O. strana 519.: „Dieses Recht ist ein dem Vorsitzenden ad personam eingeräumtes, an welchem der Gerichtshof keinen Antheil hat, wesshalb dasselbe vom Gerichtshof weder ergänzt, noch ersetzt werden kann“.

Digitized by Google

predsjedatelju uzvidi potrebnim radi odmora učestvujućih sudaca, ili da se bezodvlačno pribave koja dokazna sredstva.[1]

Senat koji radi pozivanja novih svjedoka glavnu razpravu prekida, te ju, recimo, drugi, treći dan ili jošte kasnije nastavlja, vriedja ne samo prije navedene ustanove §. 269. k. p., nego pozivanjem novih svjedoka prisvaja si vlast, koju §. 245. k. p. izključivo predsjedatelju senata povjerava.

Što imade dakle senat učiniti, kad obnadje s kojega mu drago povoda narediti, da se predbježno povedu novi još izvidi, ili čini iztražni, ili da se dobave nova dokazala za slučaj taj, ako nebi predsjedatelj temeljem diskrecijonarne svoje vlasti mogao ili htjeo to sam odrediti? Na to pitanje nalazimo vrlo jasan odgovor u §. 272. k. p. koji odredjuje, da se u tom slučaju glavna razprava odgoditi imade. Čim se pako glavna razprava odgodi, prestaje svako dalnje uticanje senata u samu kaznenu parnicu, dokle god nova razprava nebude razpisana. Spisi bo imaju se predati iztražnomu sudcu, koji će kaznenu parnicu nadopuniti, a stvar tužitelja biti će dalnje predloge učiniti, a prema stanju stvari i uspjehu naknadnih izvida možda prvobitnu obtužbu natrag povući ili novu predati, s kojom se po propisu zakona postupati imade.

U navedenom §. 272. k. p. izrično se kaže, da se glavna razprava odgadja onda, kad sud obnadje narediti, da se predbježno povedu novi još izvidi ili čini iztražni itd.

Po senatu naredjeno povedenje novih pako izvida ili čina iztražnih spada nedvojbeno u djelokrug iztražnoga sudca, ne pako u onaj senata glavne razprave. Odgoda glavne razprave na stanoviti dan i pozivanje novih svjedoka na istu, može i mora povući za sobom opetovane odgode. Uzmimo, da se tek saslušani svjedoci opet pozivaju na nove svjedoke, ili da je tkogod od novo pozvanih svjedoka izostao, morala bi uslieditи na novo odgoda, slika glavne razprave postala bi sve tamnijom, kaznena procedura bila bi velikim troškom skopčana, a osuda nebi se mogla onom temeljitošću izreći, kako to kazneni postupnik zahtieva; uz

[1] §. 269. k. p. vidi §. 273. austr. k. p.

Digitized by Google

to preuzeo bi senat glavne razprave funkcije sudca iztražitelja, stranke u kaznenom postupku bile bi lišene svojih prava, a nastao bi postupak, koji se u cielosti svojoj protivi zakonu od 17. svibnja g. 1875.

Povod ovomu članku jesu u praksi opaženi protunazori, koje sam ovim oprovrći nastojao. **Fr. Schönholz.**

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ako ostavitelj pred tri svjedoka očituje, da predaje imovinu svoju izvjestnoj trećoj osobi, da radi s njom što ju je volja, to još nije naredba posliednje volje.

27. travnja 1873. umre Marija A. u C., nezakonita kći Ane A. O njenoj tobožnjoj naredbi posliednje volje očitova Ivan V., jedan od triuh svjedoka, sliedeće: dne 24. travnja 1873. dodje k njemu župnik u C. Josip N. te mu reče, neka potraži još dva mužkarca, te podje s njimi k Mariji A., koja će im reći, što je učinila. On da je pozvao svoja dva susjeda Josipa Ignjata K. i Josipa K.; sva tri zaputе se zajedno u stan Marije A., koju nadjoše doduše u krevetu, ali inače pri punoj sviesti. Marija A. izjavi pred sva tri svjedoka sasma jasno, razumljivo i stalno: da je upravo sada svoju imovinu formalno predala gosp. župniku, da s njom može činiti, što ga je volja. To isto pa istimi riečmi očitovaše i druga dva svjedoka: Josip Ignjat K. i Josip K.

25. travnja 1874. podnese župnik Josip N. kot. sudu u B. spomenicu, podpisanu po sva tri svjedoka, te naznači, uz kakov uvjet da mu je pokojnica predala svoj imetak: da ima odatlje izdati neke zapise rodjakom, zatim stvoriti zakladu za čitanje sv. mise na dan njene smrti, namiriti trošak pogreba i nabaviti nadgrobni spomenik; a od onoga što preostane sastaviti zakladu na korist domaćih ubogih; ujedno se Josip N. obveza, da će sve te naloge izvesti.

C. k. financ prokuratura neprizna gore spomenuto očitovanje kao pravovaljanu naredbu posljednje volje, pa upućena na put pravde podnese tužbu, u kojoj zahtievaše, neka se izreće osudom: „Na temelju zapisnika o saslušanju svjedoka od 9. prosinca 1874. konstatirano očitovanje Marije A. od 24. travnja god. 1873., neima se smatrati u smislu §§. 552. i 553. o. g. z. kao očitovanje posliednje volje; da je na temelju onoga očitovanja podnešeno nasljedno očitovanje g. župnika Josipa N.

Digitized by Google

pravno nevaljano, da ima ostavština nezakonito rodjene Marije A., pošto neima naredbe posljednje volje, kao dobro ošastno pripasti fisku, napokon da je dužan Josip N. naknaditi financ. prokuraturi parbeni trošak za 14 dana".

Osudom c. k. kot. suda u B. bje zahtjev financ. prokurature posve odbijen, te ona odsudjena na naknadu parb. troška od 44 for. 70 nč.

Razlozi: Kod nazočnoga pravnoga prepora radi se o pitanju: ima li se očitovanje Marije A., učinjeno 24. travnja 1873. pred svjedoci Ivanom V., Josipom Ignjatom K. i Josipom K., te glaseće: „da je upravo sada svoju imovinu predala g. župniku, da može s njom raditi što ga je volja" — smatrati kao očitovanje posljednje volje u smislu §. 552. o. g. z. i da li ono sadržaje imenovanje baštinika, kao što to tvrdi tuženi, ili ne?

Tužeća financijalna prokuratura odgovara na to pitanje niečno, i tvrdnju tu obrazlaže tim, da Marija A. 24. travnja 1873. nije ni mogla ni htjela razredjivati sa svojom imovinom, što se jasno vidi iz izraza „da je predala"; jer dato sed non concesso, da se ono očitovanje ima smatrati naredbom posliednje volje, to ipak nije osoba baštinika onako označena, kako zakon iziskuje.

Što se tiče prve tvrdnje, da Marija A. onda već nije niti mogla razredjivati svojom imovinom, tužiteljica dolazi sama sobom u protuslovje, jer u tužbi obrazlaže tu tvrdnju svoju tim što veli: „Marija A. upotrebiv izraz „da je predala" priznaje, da je još za života svoga tuženomu predala na dispoziciju svoju imovinu, a ipak tužiteljica u istoj tužbi, da osjegura svoj zahtjev glede ostavine, označuje gore spomenuti čin pravno nevaljanim, jer da je učinjen samo ustmeno, a nisu predani pojedini predmeti i to sasma razumljivo, jer je znala, da se inače nebi ni moglo govoriti ob ošastnom dobru. Ne ima dakle sumnje, da je Marija A. u vremenu već naznačenom mogla razpolagati svojom imovinom, pita se samo, da li je ono njeno očitovanje valjana, zakonom propisanimi formalnostmi obskrbljena oporuka? Za nutarnju formu oporuke zahtieva se po §. 553. o. g. z. posljednja odredba, to jest: jednostrana odredba ostavitelja o cieloj mu imovini ili jednom dielu i to na korist jedne osobe ili više njih i to opozivno za slučaj smrti, zatim imenovanje baštinika, to jest da je jedna ili više osoba pozvana za baštinika ciele ili izviestnoga diela imovine. Ako se promotri gore navedeno očitovanje Marije A., kako je ustanovljeno pod prisegom izrečenim kazivanjem gore spomenutih triuh svjedoka, ne ima sumnje, da je ona htjela očitovati svoju posliednju volju, jer za što bi inače nekoliko dana prije svoje smrti pozivala k sebi tri svjedoka, nego za to, da im priobći, što je odredila glede svoje imovine u slučaju ako bi preminula. Tužiteljica istina vrlo uvažuje izraz „predala sam"; nu poraba perfekta mjesto

Digitized by Google

praesensa može se opravdati, ma da se i ne uvaži, da se od Marije A. obzirom na njen stališ i njenu obrazovanost ne može predpostaviti strogo po pravilih slovnice udešeno izrazivanje, tim, što je ona prije svoju volju očitovala tuženomu, pa je istu pred trima pozvanima svjedocima, da zadovolji formalnostim zakona. opetovala. Ovo tumačenje odgovara i onomu glavnomu načelu, koje vlada cielom naukom o našem nasljednom pravu, da se najme mora očitovana volja ostavitelja, u koliko se neprotivi drugim obveznim propisom, točno vršiti; ovakovo tumačenje mogla bi zagovarati i ustanova §. 655. o. g. z., koja se analogno dade uporaviti i na imenovanje baštinika, pa ju i ona tri svjedoka nisu inače smatrala. Ako je pako očitovanje Marije A. u smislu §. 552. o. g. z. odredba posljednje volje, onda je ono bez dvojbe i imenovanje baštinika, kako ga definira §. 553. o. g. z., jer ona ostavlja ne samo pojedine dielove nego cielu imovinu župniku, da slobodno s njom odredjuje, pa je universalni baštinik dovoljno označen tako, da nemože biti nikakove dvojbe o njegovoj osobi. Tužiteljica doduše nastoji u protuodgovoru i osobu nasljednika u dvojbu dovesti, ali je već u tužbi sama naročito izjavila, da se pod župnikom, kojega je ostaviteljica u svom očitovanju spomenula, ima razumievati tuženi. Nu osim toga sliedi to već i odatlje, što je upravo svjedoka Ivana V tuženi zamolio, da podje još sa druga dva svjedoka do Marije A., da čuju, što je učinila; na dalje kada župljanin koji govori o župniku u obće, razumieva samo svoga župnika, a nikada tudjega, pa tako jamačno shvaća svaki slušatelj. Pošto dakle očitovanje Marije A. od 24. travnja 1873. tako glede vanjske kao i nutarnje forme odgovara svim zakonskim potrebštinam ob imenovanju nasljednika, to se zahtjev tužbovni u cielom obsegu prikazuje neopravdanim, zato je tužiteljica dužna naknaditi tuženomu i parbeni trošak.

Na priziv tužiteljice promienio je viši sud osudu prvoga sudca, te izrekao: na temelju zapisnika o saslušanju svjedoka od 9. prosinca 1874. konstatovano očitovanje Marije A. od 24. travnja 1873. ne ima se smatrati kao naredba posliednje volje u smislu §§. 552. i 553 o. g. z., na temelju toga očitovanja podneseno nasljedno očitovanje župnika Josipa N. nije pravo-valjano, ostavina nezakonito rodjene Marije A. ima pripasti fisku kao ošastno dobro. Tuženi dužan je naknaditi tužiteljici parbeni trošak od 27 for. 41 novč. i trošak priziva sa 20 for.

Razlozi: Kao što je prvi sudac dobro primjetio, glavno je u ovom preporu da se rieši pitanje, da li je očitovanje Marije A., učinjeno 24. travnja g. 1873. pred tri svjedoka, te glaseće: „da je upravo sada formalno predala svoju imovinu župniku, da može s njom činiti što ga je volja“ — valjano očitovanje posliednje volje u smislu našega gradj. zak. ili ne? — To pitanje pako mora se odlučno zaniekati. Zakon traži, ako hoćeš da bude oporuka valjanom, da se ispune svi pro-

Digitized by Google

pisi odnoseći se na sastavljanje naredbe posliednje volje; ako se samo jedan propis nedrži, naredba posljednje volje nevalja (§. 601. o. g. z.). U nazočnom slučaju pako manjkaju sve potrebštine za valjanost oporuke ustanovljene; spomenuta tri svjedoka nije pozvala ostaviteljica nego sàm tobožnji nasljednik; ostaviteljica niti je izjavila pred svjedoci, da hoće načiniti oporuku, a niti je koga — a napose ne tuženoga — imenovala nasliednikom, nego je samo izrekla, da je svoju imovinu upravo sada stavila na razpolaganje gosp. župniku (njegovo ime u ostalom nije niti spomenuto bilo). Svjedoci nekažu, u kakovoj namjeri i u koju svrhu je pokojnica stavila na dispoziciju imovinu, da li je župniku povjerena samo neograničena uprava za žive Marije A., da li su mu druga kakova prava za sada ili za buduće ustupljena, a tuženi sam nieče, da bi to bilo darovanje za života. Očitovanje Marije A. pred trojicom svjedoka, kako je predloženo, predstavlja se kao puko pripoviedanje činjenice, koja se neposredno prije dogodila, ali je tuženi neće da prizna kao takovu. U nijednom slučaju nemože se pako uzeti kao valjana oporuka — kako je to već dokazano — jer nije označeno kao posljednja volja i jer nisu imenovani ni n a s l j e d n i k ni l e g a t a r i. Već se je s toga razloga moralo zadovoljiti zahtjevu tužiteljice. K tomu tuženi ne samo u spomenici od 25. travnja 1874. i zapisniku od 6. travnja 1876., nego i u cieloj parnici sam navodi, da Marija A. nije nikada namjeravala za slučaj smrti ostaviti mu imovinu svoju kao vlastnost i na slobodno razpolaganje ju staviti; imovina da je opredieljena za podignuće misne zaklade za rodbinu, zatim na korist domaćih ubogih (ovi potonji da su glavni baštinici), pa da ju je on prema želji ostaviteljice imao dotičnikom predati. Ako pako sam tuženi priznaje, da nije nasljednik, nego donekle ovršitelj oporuke, kako i kojim pravom može se očitovati na nasljedstvo te zahtievati za sebe cielu ostavinu, koja mu nije nikada bila namienjena, i na koju ne ima nikakova naslova? Nije pako niti uztvrdio a još manje dokazao, da je vlastan zastupati legatare ili „tobožnjega“ pravoga nasljednika. Kako se iz vlastitih navoda tuženoga vidi, prikazuje se njegovo po njem uztvrdjeno imenovanje za baštinika kao puki prividni posao, kojemu se mora odreći svaki pravni učinak. I s ovoga gledišta prikazuje se obrana tuženika ne samo neosnovanom, nego upravo prpošnom. Zato se mora priziv tužiteljice uvažiti i tuženi odsuditi, da plati parbeni trošak prve i druge molbe.

Najviši sud usljed previda tuženikova potvrdi osudom od 20. veljače god. 1878. osudu druge molbe, te osudi tuženoga na naknadu troška narasloga tuženiku sbog izvedenja prigovora proti previdu.

R a z l o z i: Ako i ne treba za valjanost oporuke, da je testator sam pozvao svjedoke oporučne, ako i je sasma neopravdana opazka višega suda, kao da je tuženi ostaviteljici nametnuo rečene svjedoke;

Digitized by Google

ako se i uzme, da je Marija A. zaista namjeravala u nazočnosti rečenih triuh svjedoka očitovati svoju volju: to se ipak iz očitovanja ostaviteljice jednoglasno potvrdjenoga po sva tri svjedoka, „da je svoju imovinu podpuno predala gospodinu župniku, da njom može činiti što ga je volja“ nevidi, da je htjela tuženomu, kako se to po §. 552. o. g. z. zahtieva kao potrebština za valjano imenovanje nasljednika, ostaviti kao pravu svojinu, nego se pače iz promemoria, podastrta po župniku Josipu N. pod danom 25. travnja 1874. kotarskomu suda u B., vidi jasno, da nije namjeravala ostaviti tuženomu kao takovomu in persona nego da je hotjela da se imovina njena, odbiv više legata ostavljenih rodbini i odbiv svotu za osnovanje misne zaklade potrebnu, upotrebi na ustrojenje zaklade na korist čestitih domaćih ubogih i ta ustrojit se imajuća zaklada jest njenim glavnim nasljednikom. Ako je dakle jasna volja ostaviteljice bila ta, da tuženi ne ima biti njenim baštinikom to se pred svjedoci dano očitovanje neda već s toga smatrati valjanim očitovanjem posljednje volje, jer bi bila tim proti propisu §. 564. o. g. z. prepustila imenovanje nasljednika trećoj osobi, a promemoria tuženika, u kojoj bi se imala nalaziti sadržana prava volja ostaviteljice, a u istinu nije drugo nego pobilježenje onoga, što je ostaviteljica izjavila njemu (tuženiku) samomu, a nisu se pri tom upotrebile formalnosti valjane oporuke. Zato se mora potvrditi osuda višega suda te osudjenomu naložiti naknada parbenoga troška u svih molbah (§§. 24. i 26. zak. od 16. svibnja g. 1874.) prem se nemože obrana tuženikova nazvati prpošnom, on bo nepovede parnice u svom, nego u interesu legatara i domaćih ubogih svoje občine.

Prinos da se objasni §. 40. odnosno §. 627. gr. pp.

(Priobćuje dr. L. Š.)

Na tužbu Ivana M. po odvjet. Alf. K. proti Tomi C. de praes. 3. ožujka 1878. br. 1361 gr. radi smetanja posjeda kuće, slobodnoga ulaza u nju, vrta i plota, naredio je kr. kotarski sud u V. Gorici ročište na licu mjesta na dan 12. ožujka 1878. u 4 sata poslje podne.

Zastupnik tuženikov dodje na lice mjesta u vrieme kad na njegovu satu nebijaše još 4 sata, na satu uredujućega sudca pako 20 časova preko 4 sata; nu postupajući sudac izjavi, da je razprava već dovršena, zapisnik zaključen i da se razprava usljed toga povesti nemože, jer zastupnik tužiteljev na istu pristati neće.

Tuženikovu molbu za povratu u prijašnje stanje, radi krivnjom treće osobe, promašena ročišta, odputi postupajući sud odlukom od 14. ožujka 1878. br. 1530. gr. s razloga, jer u postupku smetana posjeda neima povrati u prijašnje stanje mjesta (§. 632. gr. pp.), a nakon toga uzsliedi oglušna odluka od 13. ožujka 1878. br. 1505. sliedećega sadržaja:

Digitized by Google

„Kr. kotarski sud u V. Gorici u parnici Ivana M. po odvjetniku K. proti Tomi C. radi smetanja posjeda kuće, slobodnoga ulaza u nju, vrta i plota usljed tužbe pr. 3. ožujka t. g. br. 1361. gr. nakon dne 12. ožujka t. g. na licu mjesta sa samim tužiteljem obavljenoga sudb. očevida i dovršene ustmene razprave pronašao je za pravo odlučiti:

Tuženi Tomo C. iz Buzima kriv je smetanja posjeda kbr. 23. u Buzimu, koju je tužitelj mirno i nebantovano posjedovao, počinjenoga tim, što si je dne 24. veljače t. g. prisvojio ključ i odnio kvaku od vrata te kuće; nadalje je kriv smetanja posjeda slobodna ulaza u kuću br. 23. počinjenoga tim, što je pred ovom kućom potrgao plot i pometao trnje uzduž občinske ceste; kriv je konačno smetanju posjeda plota i vrta počinjenoga tim, što je potrgao plot izmedju svoga i tužiteljeva vrta, te je prama tomu dužan vratiti tužitelju ključ i kvaku od vrata kbr. 23., odstraniti svekoliko trnje pred kućom, uzpostaviti porušeni plot u roku od 8 danah pod prietnjom ovrhe, tužitelja pustiti u mirnom posjedu i uživanju ovih objekta i kaniti se svakoga dalnjega smetanja pod globom od 100 for., naknaditi parbeni trošak od 33 for. 80 nč. u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe.

Tuženik ubavješten o ročištu nije na isto pravodobno došao, već je na ročište tek iza zaključene razprave, iza izminuća propisane ure stigao, s toga se je moralo obzirom na to, što je doista prigodom očevida ustanovljeno, da su ključ i kvaka od kuće odstranjeni i da se nalaze kod tuženika, što je pronadjen plot izmedju tužiteljevoga i tuženikovoga vrta porušen, odlučiti uporabom §. 40. i 627. gr. pp. po tužbenom zahtjevu, jer sudbeno očevidom ustanovljene okolnosti sa tužbenim izloženjem u protuslovju nestoje.

Naknada parb. troška osniva se na §. 573. gr. pp.“

Proti ovoj odluci kao i proti odluci br. 1530. gr. kojom je povratna molba zabačena, uloži tuženik pravodobno sliedeći utok:

„Ja podnosim proti ovosudnoj odluci br. 1505. od 13. ožujka t. g. po svom jur izkazanom odvjetniku evo sliedeći utok, a s ovim spajam podjedno svoj utok proti ovosudnoj riešitbi br. 1530. od 14. t. g. evo pod 1., kojom se naime moja povratna molba odbija.

U pogledu utoka proti konačnoj odluci imadem primietiti:

Postupak kod tužba o smetanom posjedu je doista iznimne naravi, te bude po posebnih propisih normiran, nu i tuj imadu one obćenite ustanove parbenoga postupnika valjati, bez kojih se u obće biti nemože, koliko god puta se ob obavljanju sudbene razprave radi.

Tako naredjuje §. 621., da se usljed tužbe ima ročište — eventualno po §. 623. na licu mjesta — udariti, a nenašav glede samoga toga ročišta pobližih ustanova, nalazimo opredieljene rieči „ročište“ (Tagsatzung) u §. 36. gr. pp., gdje se veli, da se na tužbu ima strankam

Digitized by Google

za razpravu predmeta „dan, sat i mjesto opredieliti t. j. ročište odrediti“.

Toga se je sl. sud ovdje i držao, opredieliv dan i mjesto, pa i četvrti sat poslje podne.

U pogledu dalnjega tečaja nalazimo u §. 627. gr. pp. ustanovu, da se za slučaj, ako li jedna stranka na ročište nedodje, imade posjed uzeti prama izreci došavše stranke, pa izreći odluka iz ogluhe. Šta da se pod „odlukom iz ogluhe (Contumacial-Bescheid)“ razumieva, pokazuju obćenita načela postupovnika, a napose §. 40., pa se i tuj predpostavlja izostaja od „ročišta“.

Napram tomu, sl. je sud samo onda mogao i smio postupati prema §§. 627. i 40. gr. pp., kadno bi ja od upitnoga ročišta izostao bio, a da tomu tako nije, pokazuju dotični spisi, pa ona uredovna primjetba, da sam ja — zajedno sa zastupnikom — na lice mjesta prispio, kad je jošte sudbeno povjerenstvo tamo nalazilo se, i to u vrieme onakovo, glede kojega dobnik moga zastupnika jošte nepokaza četvrti sat.

Ako se sada uvaži, da opredieljenje ročišta na stanoviti sat uvjetuje, da se tuj sav onaj sat razumieva;

ako se uvaži, da — računav po satovih — civilni dan imade 24 sata, od kojih sliedeći istom onda nastaje, kad predišavši umine, po čem dvanaesti sat do jedne, prvi sat do druge, drugi do treće, treći do četvrte, a četvrti do pete ure traje;

ako se uvaži, da sam ja obvezan bio u četiri sata doći, po čem bi u tri prerano, nu istom u pet satih prekasno došao bio;

ako se uvaži, da bi se inakim tumačenjem došlo do toga, da bi ročište na matematički momenat udareno bilo, te bi stranka u tri sata petdesetdevet časova prerano, a u četiri sata i jedan čas prekasno dospiela;

ako se uvaži, da se, obzirom na raznoličnost dobe na jednom, drugom i trećem dobniku, niti nedade sa sigurnošću tvrditi, da je tad četvrti sat već i nastao bio;

ako se uvaži, da je u tom pogledu praksa jur stvorila pravni običaj, koji je — budući skroz logičan i opravdan — beziznimno primljen;

ako se uvaži, da se je najposlje povjerenstvo još na licu mjesta nalazilo, da dakle — ma i po tumačenju sl. suda — ročište jošte trajaše;

ako se uvaži, da §§. 627. i 40. posvemašnu izostaju od ročišta predpostavljaju, što ali ovdje nebijaše, jer sam tamo stigavši još povjerenstvo tamo našao: tad se mora dopustiti, da je tuj sl. sud §. 627. krivo uporavio, a nesaslušav mene da se nije niti najmanje držao §. 620. gr. pp. i onog njemu tuj naloženoga inkvizitornoga propiti-

Digitized by Google

vanja stanja stvari, te da je mene bez dovoljne zakonske podloge lišio mogućnosti, braniti se proti tužbi.

U pogledu odbijene mi povratne molbe imadem primjetiti:

§. 632. izključuje sve pravne liekove (Rechtsmittel) izim utoka proti konačnoj odluci. Po doktrini ali diele se pravni liekovi u one u širem i užem smislu, pa povrata nespada u red pravnih liekova strogo takovih.

To se razabire takodjer iz našega gradj. parb. postupnika, napose iz nadpisa §. 308. ovako glasećeg: „Vrste pravnih liekova proti riešitbam sudačkim“, gdje se onda nabrajaju priziv, previd, utok, žalba ništovna. To isto pokazuje §. 341. gr. pp., koji se izrazom „pravni liekovi“ služi.

Po tomu §. 632. gr. pp. izključivši „pravne liekove“ nije povrate izključiti mogao, a da je ovakovo tumačenje korektno, pokazati ću tim, što je poglavje 28. našega postupnika (postupak radi smetana posjeda) skoro doslovce vadjen iz carske naredbe od 27. listop. 1849. (gl. br. 12. drž. zak. lista, ili Manz Taschenausgabe der oesterreichischen Gesetze, Sechster Band, Wien 1865. strana 328. i slied.) pa tuj paralelni §. 16. ovako glasi:

„Ein Recurs hat, mit Ausschliessung aller andern Rechtsmittel und insbesondere der Restitution, nur gegen den erwähnten Endbescheid des ersten Richters, nicht aber gegen richterliche Verfügungen im Zuge des Verfahrens; wogegen die Beschwerde jedem Theile nach erfolgtem Endbescheide zugleich mit dem Recurse anzubringen, vorbehalten bleibt“.

Sravniv ovaj §. 16. sa našim §. 632. razabire se, da u §-u. 16. imade rieči „und insbesondere der Restitution“, kojih u §. 632. neima, a drugač da su skroz istovjetni, te se odtuda vidja, da je zakonodavac u §. 632. ovaj dodatak izpustio, dosliedno da povrate nije izključiti htio, kako ih bijaše u rečenom §. 16. izključio.

Ovo sve opažujem s načelnoga gledišta, jer ni malo nedvojim, da će povratna molba bezpredmetnom postati, što će najme i sama odluka dokinuta biti, pa stavljam molbu za podastrenje spisa vis. kr. banskomu stolu

Visokokoji blagoizvoli s razloga, što je kr. kot. sud izrekav oglušnu odluku, povriedio bitne propise o razpravljanju na ročištih, utečenu odluku ukinuti i naložiti kralj. kot. sudu goričkomu, da za povedenje razprave novo ročište opredieli“.

U riešenju ovoga utoka izrekao je vis. kr. banski stol sliedeću riešitbu od 1. svibnja 1878. br. 4494.:

„Veleslavni kr. banski stol jest pod danom 1. svibnja god. 1878. br. 4194. ovamo priobćio sliedeću riešitbu:

Digitized by Google

Riešavajuć izviešće od 13. pr. mj. br. 2191. gr. o pravodobnom utoku Tome C. proti odluci toga suda od 13. ožujka br. 1505. gr., kojom je u tužbi Ivana M. proti utjecatelju iz ogluhe priznao smetanje posjeda kroz prisvojenje ključa i odnašanje kvake od vrata kuće, onda kroz potrganje plota i pometanje trnja smetanje vrta, te utjecatelja obsudio na platež parbenoga troška tužitelju u 33 for. 80 nov., daje se tomu sudu povratkom spisa — osim uredovnih prepisa - na znanje, da je kr. banski stol, vidiv, da je odlukom od 4. ožujka o. g. br. 1361. rok za razpravu na licu mjesta odredjen bio na 12. ožujka za 4 sata poslje podne, s čega se je imalo s njom na tuženika čekati kroz jedan sat; — vidiv pako, da to učinjeno nije, već je očevid i razprava udešena u 4 sata i 10 časova, obnašao je, davši utoku mjesta, napadnutu odluku kao protupravilnu dokinuti i tomu sudu naložiti, da strankam novo ročište kod suda zakazav, dalje po zakonu postupa.

Književnost.

Der Besitz

nach oesterreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, des preussischen, französischen und italienischen, des sächsischen und Züricbschen Gesetzbuches.

Napisao dr. A. Randa, profesor prava na pražkom sveučilištu. Drugo izdanje. U Lipskom 1876. kod Breitkopfa i Hartela. 8. str. XXIV. 647.

(Konac).

Po onom temeljnom načelu spomenutom već opetovano nastaje ovdje pitanje, da li imade obveza, kojih se sadržaj dade trajno vršiti, t. j. koje neprestaju čim je njihov sadržaj jedan put ili nekoliko putih vršen? Ako ima, onda nemože niti dvojbeno biti toli za obće pravo kao i za moderne zakonike da je na takovih obveza posjed moguć. S toga je sasvim dosljedno ako se posjed prizna za sve one obvezne odnošaje, kojimi jedan drugomu pruža za plaću ili bezplatno porabu stvari pokretne ili nepokretne kao što su posudbena pogodba, prekarij najam i zakup. Ova su obvezna prava vrlo slična stvarnim pravom, a sličnost ta može se još povisiti, ako se unesu u javne knjige. Ovo naravno valja samo za one države u kojih su uslied posebnih propisa obvezna i porabna prava predmetom javnih knjiga. Imajući pred očima načelo, da mogu biti predmetom pravnoga posjeda sva prava koja se trajno mogu vršiti, moramo u obveznom pravu još dalje poći, te priznati posjed i kod onih obvezah, koje ovlašteniku nedavaju nikakove

*

Digitized by Google

vlasti na stanovitu tjelesnu stvar, već mu davaju prama obvezaniku pravo (tražbinu) na činitbe koje se od vremena do vremena ponavljaju. Stojeć na tom stanovištu priznaje prof. Randa posjed ne samo kod obveznih porabnih prava, već takodjer kod prihoda, jer ovo pravo sastoji u pojedinih ponavljajućih se činitba. Nu nepriznaje posjeda kod obvezah kamatnih. Glede toga izrazuje se prof. Randa str. 506. ovako: „Pravo zajmovno na izplatu uzajmljene glavnice vrši se izplatom i primitkom dotične glavnice, dakle ovo pravo se uništuje jednomišnim vršenjem. Pobirajuć kamate nevrši se pravo zajmovno, već uzgredno pravo i to obvezno pravo, komu je svrhom pribaviti vjerovniku naknadu za porabu glavnice ustupljenu dužniku. Tražbina na svaki kamatni obrok je posebna obveza, koja izplatom dotičnoga kamatnoga obroka prestaje. Upravo pako radi toga, što svaka kamatna tražbina izplatom kamata prestaje i što pojedinim obvezam neodgovara nikakvo tvarno istovrstno (stofflich-gleichartiges) pravo nemože biti posjeda kod kamatnih obveza. U drugom izdanju nastoji pisac obraniti svoje mnienje proti Windscheidu §. 464. op. 4. i proti Arndtsu (Kritische Vierteljahrschrift VIII. str. 387. te u opazki 52. još jedan put ističe, da pobiranje kamata nije vršenje zajmovnog prava, već posebnoga prava uzgrednoga, s toga (proti Arndtsu) nevalja tražiti analogije izmedju prava na kamate i prava na prihod; jer se pobiranjem pojedinih prihodnih obroka u istinu vrši samo stalna jedinstvena tražbina, razilazeća se doduše u pojedine obročne tražbine, ali ove se razlikuju od one samo svojim obsegom, dočim se kod pobiranja kamata vrši obveza različita od zajmovne tražbine postojeća sama za sebe, te se upravo s toga vršenjem uništuje". Moram priznati, da se nisam mogao uvjeriti o temeljitosti ovih razloga. Iz razloga najme, da je tražbina kamatna različita od tražbine, koja ide na povratu uzajmljene glavnice i da s toga pobiranje kamata nije vršenje prava zajmovnoga već posebne uzgredne obveze, moralo bi se zaključiti, da zajmovna tražbina nemože biti predmetom posjeda, nu o tom se neradi. Što se tiče uzgrednoga odnošaja u kojem kamatna tražbina stoji prama glavnoj ističe sam prof. Randa, da je to bez važnosti str. 507. op. 52. Najvažniji razlog, ako sam dobro shvatio, imao bi biti, što kamatna obveza nije jedna jedinstvena već je kompleks od toliko posebnih obveza, na koliko obroka se imadu kamate platiti, te se pojedinim izpunjenjem nevrši jedinstvena obveza, već se vrši dotična posebna obveza, koja naravno vršenjem odmah i prestaje. Nu i taj razlog mora se uzeti primjerenom opreznosti, jer kada se pita, da li je koja obveza jedna jedinstvena ili pako skup više posebnih obveza, morati će se svakako gledati na osnovanje obveze. Ako obveza koja nema raznih predmeta nastala jednim te istim osnovnim aktom, mora se ona smatrati jednom jedinstvenom, premda se, što se vršenja tiče razpada na obročne činitbe.

Digitized by Google

To je naročito izrečeno u fr. 58. pr. D. 46. 1. (de fideiussoribus et mandatoribus). Si a colono stipulatus fideiussorem accepi, una stipulatio est plurium pensionum, et ideo in universibus fideiussor tenetur. Zatim D. 45. 1. (de V. O.) 75. §. 9. (Ulp.). Qui sortem stipulatus et usuras quascumque, certum et incertum stipulatus videtur, et tot sunt stipulationes quot res. Držim s toga da je Arndts imao pravo, kada je iztaknuo, da izmedju tražbine prihoda i kamatne obveze postoji neka analogija i da je samo dosljedna uporava općenita temeljna načela, ako se prizna, da je posjed moguć i kod kamatnih tražbina.

Napokon nastaje još pitanje, da li nasljedno pravo može biti predmetom posjeda. U obće pravnoj znanosti nijeće se sada gotovo sasvim mogućnost posjeda kod nasljedstva, dočim se austrijski pravnici diele; te ga jedni priznavaju, a drugi ne. Nasljedno pravo po svom pojmu nemože biti predmetom posjeda, jer ono nije drugo van vlast stupiti u središte imovinsko pravnih odnošaja pokojnikovih. To pako biva jednim činom (nastupom nasljedstva), s toga se ovo pravo nemože trajno vršiti. Čini tako zvane pro herede gestio, nisu vršenje nasliednoga prava, već vršenje pojedinih prava spadajućih u nasljedstvo (vlastnosti tražbina) s razloga nasljedstva.

Napokon mi je iztaknuti ovdje još jednu okolnost, koja je u razvoju pravnoga posjeda zanimiva. Najnoviji moderni zakonik najme saksonski nepostavlja u opreci prama ostalim već opetovano spomenutim modernim zakonikom, nikakvoga općenitoga pojma za pravni posjed, već ga priznaje naročito kod služnostih superficiarnih pravah §§. 556—563. i 602. dočim ga naročito izključuje kod stvarnih tereta (§. 512.) Nu posjedovnu zaštitu pruža ovaj zakonik i obveznim porabnim pravom, kao i založnomu vjerovniku koj ima nećni zalog, naredjujuć u §. 208. da se posjedovnimi tužbami može braniti i onaj, koji tudju stvar radi porabe ili za svoju sigurnost drži. Ovaj zakonik povratio se je opet na stanovište rimskoga prava, od koga se razlikuje samo tim, što obveznim porabnim pravom posjedovnu zaštitu pruža (Schmidt. Vorlesungen ueber sächs. Privatrecht I. str. 155.).

Govoreć prof. Randa (str. 95—111.) o zaštiti posjeda kao najvažnijoj i najznačajnijoj njegovoj posljedici, pobija i oprovrgava dva kriva nazora austrijskih pravnika, koja su se uvriežila duboko u praksi i teoriji. Prvi od tih krivih nazora jest, da zaštita proti samovlastnom smetanju posjeda nepripada samo posjedniku, već i svakomu držaocu, a drugi, da zaštita posjedovna nepripada svakomu posjedniku, već samo istinitomu. U prvom obziru mniju komentatori obć. gr. zakonika, da se proti samovlastnomu smetanju može tužbom braniti svaki držalac tako dugo dok ga nije držanja silom ili potajno tko lišio, t. j. pripada mu tužba na održanje posjeda (§. 339. o. g. z.) ali mu nepripada tužba na

Digitized by Google

uzpostavu posjeda. Isti Unger (Entwurf d. bürg. G. B. für Sachsen str. 81.) pristaje uz ovo mnienje i to s razloga, što obć. gr. zak. rabi rieči posjed i držanje promiscue i što se inače držalac nebi mogao braniti sam proti nepravednomu nasrtaju pošto §. 344. o. g. z. govori samo o posjedniku. Prof. Randa dopušta da se u gradjanskom zakoniku neluče strogo izrazi i držanje i posjed, ali to biva samo na mjestih, gdje i onako nemože nikakva dvojba nastati o smislu jedne i druge, dočim se rabi u onih paragrafih, gdje je govor o zaštiti posjeda, sasvim dosljedno rieč posjed, a niti jedan put rieč držanje. Dokazom tomu jesu §§. 339., 345., 346., 347. i 851. o. g. z., zatim §§. 2., 3., 4., 5., 10. i 15. carske naredbe od 27. listopada 1849. Zatim ističe podpunim pravom protuslovje, koje se u dotičnom nazoru nalazi. Nenaravno je najme držaoca štititi samo proti smetanju, ako mu se uzkraćuje zaštita proti otimanju posjeda, jer se takovim načinom kazni onaj, koji dotičnika uznemiruje ili smeta u posjedu, dočim je nekažnjiv, koj mu posjed upravo silom otme. Što se pako drugoga razloga tiče, taj gubi svu kriepost čim se pomisli, da nuždna obrana nije nikakvo privatno pravo u obće, a naročito nije posljedica posjeda, s toga nemože niti biti ograničena na posjed. Iz kazneno-pravnih pako ustanova o nuždnoj obrani sliedi, da se njom može poslužiti i držalac stvari. U ostalom neima niti nikakve prave potrebe, da se držanje posjedovnimi tužbami štiti, jer je u obć. gr. zakoniku pravni posjed tako razvit, da se u svih znatnijih slučajih držalac stvari može smatrati pravnim posjednikom, te mu kao takovu pripada pravo na zaštitu. Nazore prof. Rande potvrdjuju nedvojbenim načinom zapisnici zakonodavnoga povjerenstva, koje je obavilo konačnu redakciju obć. gr. zak. (str. 106.) Pravna zaštita proti samovlastnomu smetanju i otimanju posjeda §§. 339 343., 346. i 347. o. g. z.) pripada dakle samo posjedniku, nu ovomu pripada bez obzira na to kakov je posjed njegov, t. j. bez obzira na to, da li mu je posjed zakonit, pošten i istinit ili nije. Da se posjed štiti bez obzira, da li je zakonit, pošten ili nije, to se priznaje bez iznimke, jer u tom obziru neostavljaju nikakve dvojbe niti §§. 339. i 346. o. g. z. niti §. 5. carske naredbe od 27. listopada g. 1849. kao napokon niti §. 620. privremenoga gradjanskoga postupnika za Hrvatsku. Paragraf 5. spomenute naredbe kao i §. 620. priv. gr. p. izlučuje naročito pitanje o zakonitosti t. j. o naslovu i o poštenju posjeda iz parnice smetanja posjeda, ter ih upućuje na redoviti put pravde. To je takodjer u rimskom pravu naročito priznano, te se je tim manje o tom dvojiti moglo. D. 41. 2. (de adquirenda vel amitenda possessione) fr. 3. §. 5. (Paul) . . . . . in summa possessionis non multum inter est, juste quis an injuste possideat . . . .

Obratno postoji medju austrijskimi pravnici vladajuće mnienje, da zaštita ide samo posjed istiniti, dočim je neistiniti sasvim izključen od

Digitized by Google

nje. Prof. Randa primjećuje glede toga prije svega da je čudnovato isključivati neistiniti posjed od zaštite posjedovne na jednoj strani, a na drugoj priznavati, da zaštita posjeda pripada posjedu kao takovu t. j. bez obzira na ikakva njegova svojstva. U rimskom pravu priznana je sbilja zaštita i posjedu neistinitu, kako se to osobito razabrati može iz D. 43. 16. (de vi) fr. 1. §. 30. (Ulp.). Qui a me vi possidebat, si ab alio dejiciatur, habet interdictum. Osim toga može se još sravniti D. 43. 17. (Uti possidetis) fr. 3. pr. i §. 9. i 10. Budući da se obć. gr. zakonik glede zaštite posjeda ravna sasvim po rimskom pravu, to bi se naravno već radi toga odnošaja moralo zabaciti gori spomenuto mnienje austrijskih pravnika. Nu ovo mnienje neda se u sklad dovesti niti sa naročitimi ustanovami obć. gr. zak. Ovaj naredjuje najme u §. 339. „Posjed bio kakav mu drago nitko neima prava samovlastno smetati ga. Smetani ima pravo iskati od suda, da se zabrani zadievanje i naknadi dokazljiva šteta". Zakon dakle naročito odredjuje, da svaki posjednik, bio mu posjed kakav mu drago, (t. j. bez dvojbe i onda ako mu je posjed neistinit) može zahtievati i sudbenu zaštitu proti samovlastnomu smetanju i zadievanju u posjed njegov. U §. 346. naredjuje se doduše: Suprot svakomu posjedniku neistinitom može se podignuti tužba kako na povrat u prijašnje stanje, tako i na naknadu štete". Ali se niti iz te ustanove nemože ništa izvesti, čim bi se već opetovano spomenuto mnienje moglo opravdati. U spomenutom bo paragrafu govori se samo o tuženiku u posjedovnoj parnici, a ne o tužitelju. Pitanje, tko može podići tužbu na zaštitu posjeda, nemože se dakle riešiti po §. 346. već se mora riešiti po §. 339. o. g. z. koji odredjuje, da ju podići može svaki posjednik, bio mu posjed kakov mu drago, ako ga tko samovlastno u njem smeta. Ako ipak nepošteni posjednik podigne posjedovnu tužbu proti onomu od koga bješe posjed sam stekao vi, clam ili precario, onda će mu tužba ostati bez uspjeha, jer se proti njoj može tuženik poslužiti prigovorom pogriešna posjeda (exceptio vitiosae possessionis ab adversario). U rimskom pravu bijaše ovakov prigovor priznan i kod interdikta retinendae i kod interdikta recuperandae possessionis. Samo kod interdikta de vi armata bijaše izključen prije Justinijana, a ovaj izključi ga u obće kod interdikta de vi, ali ga pridrži naročito kod interdikta „Uti possidetis". D. 43. 17. (Uti possidetis) fr. 1. §. 9. (Ulp.). Quod ait praetor in interdicto nec vi nec clam nec precario alter ab altero possidetis hoc eo pertinet, ut, si quis possidet vi aut clam aut precario, si quidem ab alio, prosit ei possessio, si vero ab adversario suo, non debeat eum propter hoc quod ab eo possidet vincere.

Paragraf 347. o. g. z. odnosi se takodjer na slučaj, gdje tužitelj bijaše posjed stekao neistinitim načinom od tuženika, kako se to može razabrati iz početnih riečih: „Ako se odmah nemože poznati, tko se

Digitized by Google

nalazi u posjedu istinitom. i u koliko jedna ili druga strana ima pravo na podporu sudnu itd. Ovdje se očevidno radi o slučaju, gdje tuženik tužitelju prigovara, da je od njega posjed dobio vi clam ili precario, t. j. da mu je posjed neistinit. Kad bi svaki neistiniti posjed bio izključen od sudbene zaštite, onda bi morao §. 347. glasiti: ako se odmah nemože poznati, da li se tužitelj nalazi u posjedu istinitom . . . . Istinitost posjeda je dakle samo onda od odlučna upliva na sudbenu zaštitu, ako se radi ob odnošaju posjeda tužiteljeva prama posjedu tuženikovu, a nije pako od nikakve važnosti, ako tužitelj bješe posjed stekao od trećega koga, pak makar i neistinitim načinom. S toga je isto tako krivo ako se sudbena zaštita posjeda čini odvisnom od istinitosti njegove, kao što je krivo, ako se prigovor neistinitosti bezuvjetno izključi iz parnice o posjedu.

Prije nego će prof. Randa potanko razpravljati posjedovne tužbe austrijskoga privatnoga prava, kao sredstva kojimi se zaštita posjeda sudbenim putem vrši, podvrgava on na str. 112—132. dosta podrobnomu razmatranju posjedovne tužbe rimskoga prava. To je svakako vrlo shodan način, jer medju jednimi i drugimi postoji ne samo u glavnih načelih već i u mnogih pojedinostih toliko genetičkoga i znanstvenoga saveza, da se one kao novije bez dobroga poznavanja ovih jedva mogu valjano shvaćati. Po austrijskom privatnom pravu postoji samo jedna tužba za zaštitu posjeda, nu ona se dieli po načinu smetanja u dvie podvrsti, i to na tužbu smetana posjeda i na tužbu oteta posjeda. Prvoj je svrha uz naknadu prouzročene štete održanje postojećega posjeda, a drugoj uzpostava posjeda izgubljena. Ona dakle odgovara rimskim interdiktom retinendae, a ova recuperandae possessionis. Kod posesornih interdikta ograničuje se prof. Randa s jedne strane samo na pravo Justinijanovo, a s druge strane na interdikte postojeće za zaštitu posjeda stvarnoga, dakle samo na interdikte „Uti possidetis“, „Unde vi“ i „Quod precario“, dočim se nezanima onimi interdikti, kojimi se štiti posjed pravni. Za zaštitu bo posjeda pravnoga služe ili netom spomenuti interdikti analogno (utiliter) ili pako posebni interdikti za pojedine vrsti pravnoga posjeda kao što je interdictum de itinere, de actu privato itd., koji posljednji imaju tim manje občenitoga juristièkoga interesa, što moderni pravni život potaknut kanoničkim pravom nije glede pravnoga posjeda ostao u granica rimskoga prava. Nemoguć sliediti radi ekonomije prostora u potankosti ovih vrlo zaslužnih razmatranja, nemogu ipak mukom mimoići interdikta quod ili de precario. Interdikt ovaj uvrstio je Savigny (Recht des Besitzes §. 42.) medju interdikte posesorne i to medju interdikte recuperandae possessionis, te se sve do sada spomenuti interdikt obično navodi kao interdictum recuperandae possessionis. Prvi poreče mu posesornu narav Bruns Recht des Besitzes im Mittel-

Digitized by Google

alter str. 62., nu to osta sasvim neuvaženo. Drugi, koji obširnije pobijaše posesornu narav ovoga interdikta bijaše Ihering, koji u drugom izdanju glasovite razprave Grund des Besitzschutzes na str. 97. do 101. navodi razloge, koji vojuju proti njegovoj posesornoj naravi. Gotovo istimi razlozi pobija ju i Bruns u djelu Besitzklagen str. 181. do 184. Iza ovih očitovaše se mnogi proti posesornoj naravi toga interdikta, medju kojimi zaslužuju da se spomenu osobito Meischeider Besitz und Besitzschutz str. 468—470. i Pernice u Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht sv. 20. str. 636. Prof. Randa ostao je vjeran vladajućemu mnienju, te razpravlja interdikt de precario u savezu sa interdiktom unde vi kao posesorni interdikt i pobija upiruć se u bitnosti na Savigny-eve nazore one razloge, koje su imenito Ihering i Bruns proti tomu naveli. Oba spomenuta pravnika navode proti posesornoj naravi interdikta de precario jedan razlog skroz naravi vanjske, što najme u 43. knjigi digesta dolazi ovaj interdikt mnogo kašnje nego interdikt unde vi i to tek u naslovu 26. dočim onaj posljednji stoji u naslovu 16. Prof. Randa ima pravo veleć, da tomu nevalja velike važnosti davati, pošto se znade, da niti rimski pravnici u obće, a niti oni koji su sastavljali pandekte napose nebijahu osobiti sistematici, ali s druge strane ipak nije izključena mogućnost, da su to kompilatori navalice učinili, imajući pred očima različitu narav obajuh interdikta. Proti posesornoj njegovoj naravi vojuje, što u formuli interdikta D. 43. 26. fr. 2. pr. (Ulp.) „Quod precario ab illo habes aut dolo malo fecisti, ut desineres habere . . . . . id illi restituas“ nije niti jednom rieči posjed spomenut, što bi jedva moguće bilo, da se o posjedu radi. Nadalje može se interdiktom ovim služiti i onaj koj nije posjednik, jer može stvar precario dati i onda, ako je sam neposjeduje D. 43. 26. fr 18. (Julian). Unusquisque potest rem suam, quamvis non possideat precario dare ei qui possideat. Zatim može se ovaj interdikt podići proti onomu, koj stvar precario ima, premda nije posjednik, jer je prekarista moći ograničiti i na puku detenciju D. 43. 26. fr. 6. §. 2. fr. 21. i D. 41. 2. (de A. vel. A. Poss.) fr. 10. §. 1.

Budući da se nigdje posjed nespominje kao temelj ili uvjet ovoga interdikta, to scieni Bruns da bi bilo nečuveno postupanje, kada bi se prekarist proti interdiktu mogao braniti, da tužitelj koji mu stvar precario povjeri, nije posjednik ili da nebijaše posjednik, jer bi se takvim načinom tuženik, koji priznaje da stvar od tužitelja precario nomine drži, ovlastio, da tu stvar ipak zadrži, kada tužitelj nebi mogao svoga posjeda dokazati. Interdikt je osnovan, ako tuženik od tužitelja stvar precario drži, čim je to dokazano, mora tuženik stvar tužitelju vratiti, to bo donosi sobom narav prekarija. Iz toga svega izvodi Bruns da je ovaj interdikt naravi obvezne (obligatorne) a ne posesorne. Radi toga

Digitized by Google

nemože se prekarist braniti proti ovomu interdiktu prigovorom pogriešna posjeda (exceptio vitiosae possessionis), ali može se braniti prigovorom vlastnosti, jer prekarij nije moguć na vlastitoj stvari isto tako, kao što nemožeš svoje stvari posuditi, kupiti ili u najam uzeti od drugoga D. 43. 26. fr. §. 3. (Ulp.): Item si rem meam precario rogavero, rogavi quidem precario, sed non habeo precario id circo, quia receptum est rei suae precarium non esse; cf. D. de regulis juris fr. 45. pr. (Ulp.). Neque pignus neque depositum neque precarium neque emptio neque locatio rei suae consistere potest. Ova dva razloga govore sasvim odlučno proti posesornoj naravi interdikta de precario. Glede prigovora pogriešna posjeda opaža prof Randa, da se odatle neda ništa izvesti proti posesornomu svojstvu interdikta, jer je ovakov prigovor izključen i kod interdikta unde vi, pa ipak nikomu nepada na pamet, tvrditi radi toga, da nije posesoran. Po mom mnienju je ovdje mjerodavnije klasično pravo nego Justinijanovo. Po onom pako bijaše prigovor pogriešna posjeda u porabi kod svih posesornih interdikta izuzamši jedino interdikt de vi armata, a Justinijan izključio ga je u obće kod interdikta unde vi. Prof. Randa mnije nadalje, da niti prigovor vlastnosti neizključuje posesorne naravi interdikta de precario, jer prigovor vlastnosti nije ino van negativna litiscontestatio. Ovim razlogom dolazi po mom mnienju prof. Randa u protuslovje samim sobom, jer on inače drži, da je kod svih posesornih pravnih sredstvah odlučni biljeg to, što se kod njih izključuje svako pravno pitanje, te se razpravlja samo na temelju posjeda i jedino o posjedu samom. Prigovor vlastnosti uvodi bez dvojbe u parnicu o prekariju pravno pitanje, te pomućuje znatno razliku izmedju posesorija i petitorija, ako se ova parnica smatra posesornom. Oba gori spomenuta razloga vojuju tolikom silom proti posesornosti interdikta „quod precario“, da mi se sasvim osnovano čini, kada Pernice u gori spomenutom časopisu (str. 636.) veli, da očevidno nemože imati posesornoga značaja interdikt, koj izključuje prigovor pogriešna posjeda, a dopušta prigovor vlastnosti. S toga scienim, da nije nikakvo preceravanje, ako se rezultatom Brunsova dokazivanja označi, da je definitivno uzpostavio pravo stanovište, koje se bješe izgubilo uslied Savigny-evih nazora o tom interdiktu.

Prije Savigny-a nije nitko interdikta quod precario uvrštivao medju interdikte recuperandae possessionis a i Savigny-a čini se, da je zavela tobožnja analogija medju vi clam precario. Nu ta analogija je vrlo nepodpuna, jer vis i clandestinitas znači samo vlastno (jednostrano) smetanje i vriedjanje posjeda, dočim precarium kao pogodba sklopljena medju vlastnikom stvari i prekaristom nije ništa samovlastna. Ako prekarist na zahtjevanje vlastnika neće stvari vratiti, to nije smetanje posjeda, već povrieda dužnosti preuzete pogodbom.

Digitized by Google

Od posesornih interdikta prelazi prof. Randa na posjedovnu tužbu austrijskoga prava, te vrlo potanko razmatra najprije tužbu smetana posjeda, str. 132—183., a zatim tužbu oteta posjeda str. 183—203. i napokon o zajedničkih ustanova odnosećih se na jednu i drugu podvrst posjedovne tužbe. Ovaj dio zasjeca neposredno u praksu te se nemože dosta preporučiti pozornosti onih pravnika, koji imadu posla sa posjedovnimi parnicami.

Završujuć ovaj referat označiti ću još samo u kratko stanovište, koje prof. Randa str. 237—260. zauzimlje u glasovitom i vrlo preprnom pitanju, što je razlogom pravnoj zaštiti posjeda. Pitanje ovo nudja se samo osobito onim, koji posjed smatraju faktičnim odnošajem, a ne pravom, dočim se dosljedno nebi imalo radjati, kod onih koji posjed drže pravom, jer bi se kod njih moralo glede svakoga drugoga prava poroditi isto pitanje. Osobito pako živahno razpravlja se ovo pitanje odkada ga Ihering vrlo duhovitim načinom s nova potakne i donekle novimi razlozi podkriepi. I za Iheringa i proti njemu spomenuti mi je osobito Brunsa, koj ostaviv staro stanovište, zauzeto u Besitz des röm. im Mittelalter §§. 58. i 59. postavlja sasvim novu teoriju u Besitzklagen str. 263—299. upiruć se odlučno na rimsko pravo. Niti Iheringova niti Brunsova teorija nije ostala bez važnih prigovora, te se ovo pitanje mora još uvjek u nauci o posjedu smatrati neriešenim.

Po primjeru Iheringovu (Grund des Besitzschutzes str. 5—6.) dieli i prof. Randa u drugom izdanju sve nazore ob uzroku, s koga se posjed štiti na teorije relativne i absolutne. Relativne teorije jesu one, koje uzrok zaštiti posjeda nenalaze u posjedu samom već u nečem izvan posjeda, dočim ga absolutne nazrievaju u posjedu samom, premda svaka sa svoga posebnoga stanovišta. Lučenje ovo nesmije se, niti se nemože strogo provesti, jer neke od tih teorija zasiecaju u jednu i drugu kategoriju, da bi se mogle nazvati mješovitimi, da bude analogija prema kazneno pravnim teorijam podpuna. Medju relativne teorije spada nazor Savignyev, jer on nalazi razlog zaštiti posjeda u tom, što je svaka sila zabranjena, a silovito smetanje posjeda je delikt počinjen proti osobi posjednika. Uz ovo mnienje pristaje s neznatnimi modifikacijami Rudorff i Böcking. Nadalje spada ovamo teorija shodnosti i održanja javnoga mira i poredka, uz koju pristaju osobito komentatori austrijskoga gr. zakonika. Osobito važna relativna teorija je napokon ona, koja razlog posjedovnoj zaštiti nalazi u obziru na vlastnost, dakle po kojoj se posjed štiti radi vlastnosti. Razni pristaše ove teorije zauzimlju razno stanovište u tom obziru. Jedni vele, posjed se štiti kao predmnieva na vlastnost, ovaj nazor bijaše u starije vrieme mnogo razprostranjen, nu sada je vrlo riedak. Drugi opet vele, posjed se štiti kao moguća počimajuća vlastnost (Gans, Trendelenburg). Treći napokon mniju, da se posjed

Digitized by Google

štiti radi vlastnosti, te se zaštita posjeda može smatrati nadopunjkom zaštite vlastnosti. Glavni zastupnik ove teorije je Ihering. S ovim mnienjem je srodan nazor Merscheiderov, koji razlog posjedovnoj zaštiti nalazi u manjkavoj zaštiti vlastnosti po starijem rimskom pravu.

Medju absolutne teorije broji najprije teoriju volje utjelovljene ili realizirane u posjedu, koju zastupaju Gans, Puchta, Bruns (Besitz im Mittelalter) Windscheid i Randa sám. Zatim teoriju ekonomičkoga (Stahl) ili pravnoga (Büchel) interesa proizlazećega iz općenitoga opredieljenja imovine, da najme služi za podmirenje čovječih potreba.

Napokon spada ovamo bez dvojbe najabsolutnija od svih teorijah najnovija Brunsova teorija, po kojoj se posjed štiti rad sama sebe, nu prof. Randa nespominje je kod ovoga zbrajanja.

Savignyeva teorija sastoji u kratko u sliedećem: Budući da posjed sám po sebi nije nikakovo pravo, to nije niti nikakva povreda prava, ako se posjed samovlastno smeta ili vriedja. Da takovo postupanje bude protupravnim, za to treba, da je njim osim posjeda povredjeno ino koje pravo.

Ako se posjed smeta ili vriedja silovitimi čini, onda nastaje povreda prava, jer je svaka silovitost protupravna. Takovim silovitim smetanjem ili otimanjem posjeda izvodi se u stanju (odnošajih) osobe, posjednikove promjena štetna, nanosi se osobi posjednika uvreda. Ta nepravda ima se odstraniti posjedovnimi interdikti, tim da se faktično stanje osobe prama stvari proti silovitomu smetanju zaštiti, ako je pako već silovitim načinom narušeno da se opet uzpostavi i naknadi prouzročena šteta. Dakle povreda posjeda je i povreda osobe, kojoj se zadovoljština pribavlja ako se posjed u zaštitu uzme. Jedna od najslabijih strana ove teorije jest, što bi se posjed po njoj mogao štititi samo proti silovitomu smetanju i otimanju, dočim se nebi imao štititi proti potajnim činom, kao u obće proti svim onim, koji sile nikakove nesadržavaju. Savigny je to osjećao dobro, nu mjesto da napusti ovo stanovište, pomagao si je tumačeć pojam sile često vrlo prisiljenim načinom. Nadalje prigovara se Savigny-u ne bez razloga, da bi se posjedovnimi tužbami moralo štititi i puko držanje, ako je razlogom posjedovne zaštite sila, jer silovito postupanje napereno proti detenciji isto tako vriedja osobu detentora, kao što kod posjeda osobu posjednikovu. U teoriji ovoj nalazi se dosta pogibeljan logični skok, kada se izvodi iz druge nepravde prva nepravda t. j. budući sila upotrebljena proti osobi nepravda, to je ona nepravdom i ako je upotrebljena proti posjedu, premda povreda posjeda samoga nebi bila nikakva protupravnost. Ako je osoba povredjena, imala se pribaviti zadovoljština povredjenomu osobnomu čuvstvu i preko toga nebi se smjelo ići, imenito nebi se smjelo ići, za povratom posjeda silovito oteta.

Digitized by Google

Osobito zanima se teorija Iheringova, koja veliku senzaciju pobudi, te u prvom jurišu osvoji mnogo privrženika i to ne samo medju običnimi pravnici već i u najstrukovnijih krugovih.

Ta vrlo duhovitim načinom razvijana i branjena teorija sastoji u kratko u sliedećem: Posjed je vlastnost u ofenzivi pozicija vlastnosti ili faktičnost, kula vlastnosti. Posjed dakle nepostoji radi sama sebe već radi vlastnosti. U posjedu brani se vlastnik proti prvim nasrtajem, nu ipak se nebije u posjedu odlučna bitka, ta se može samo u parnici o vlastnosti izvojevati. Zaštita posjeda uvedena je dakle radi vlastnosti. Nu vlastniku nemože se (osigurati) pružiti, a da se ujedno neprizna i nevlastniku. Jer ako se u dokazu vlastnosti popusti do pukoga posvjedočenja faktičnosti vlastnosti, mora se to olakoćenje dokaza priznati svakomu, koj za svoju osobu može dokazati takovu predmnievu. Tim načinom dobiva posjed prama vlastnosti neku samostalnost i neodvisnost, uslied koje se može obratiti proti vlastnosti, mjesto da njoj služi. Istu uslugu, koju posjed čini posjedujućemu vlastniku braneć ga lahkim načinom proti tudjim nasrtajem, čini on i posjedujućemu nevlastniku i dapače proti neposjedujućemu vlastniku D. 41. 3. (de usurp. et usucap.) fr 4. §. 26. Si dominus fundi possessorem vi dejecerit . . . . interdicto unde vi restituturus sit possessionem. Ova posljednja posljedica ukazuje se Iheringu kao zla privaga, nu koja se mora uzeti u kúp, jer je neizbježiva posljedica posjeda. Olahkoćenje dokaza proračunano je za vlastnika, i on je pravilno dionikom te blagodati, to bi se pako osujetilo, kad bi se kod posjedovne tužbe zametnulo pitanje, da li je tužitelj vlastnik. S toga mogu biti dionici zaštite posjedovne tati i razbojnici, ali ne jer bi to bio postulat pravne ideje, već to donosi sobom posebno uredjenje vlastnosti. Prof. Randa priznaje, da je zaštita posjeda još dan danas i uzprkos sustavu javnih knjigah neobhodno potrebito popunjenje i olahkoćenje zaštite vlastnosti osobito kod nepokretnina, ipak drži da je cielo Iheringovo shvaćanje krivo. Posjed može istina olahkotiti obranu vlastnosti vrlo znatno, ako se vlastnik nalazi u defenzivi t. j. ako se nalazi još u kuli, da se poslužimo Iheringovim izrazom. Nu ako je iz defenzive iztjeran, te mora poprimiti ofenzivu, onda mu posjed neolahkoćuje obrane, već ju vrlo znatno otegoćuje, jer bi bez dvojbe laglje bilo svladati protivnika na otvorenom polju nego li gdje se smjestio u kuli. Ihering nastoji ovo oslabiti time, da je pravilno vlastnik posjednikom, podkriepljujuć to statističkim podatkom da je $^{9}/_{10}$ posjeda u rukuh vlastnikah. Glede toga podatka statističkoga, koj nije utemeljen na nikakovih statističkih iztraživanjih, već samo na subjektivnoj predmnievi, opaža vrlo dobro Bruns, da možda stoji, ako se uzmu u obzir slučaji posjeda, koji nedolaze pred sud, ali veli da je sasvim kriv i nevjerojatan glede onih slučajeva, koji se pred sudovi razpravljaju. Kad bi

Digitized by Google

najme to stajalo, onda bi se moralo dopustiti, da tužbu o vlastnosti podižu redovito nevlastnici ili da tužitelji imadu redovito krivo, jer je samo $^1/_{10}$ parnicah pravedna. Nadalje prigovara prof. Randa. Iheringu: kad bi zaštita posjeda bila uvedena samo za to da se u posjedu vlastnost štiti, onda se nikako nebi smjelo posjedniku uzkratiti, da se pozove na svoju vlastnost barem u takovih slučajevih, gdje ju može s mjesta dokazati t. j. prigovor likvidne vlastnosti proti posjedovnim tužbam morao bi biti nuždnom posljedicom Iheringova shvaćanja. Pošto je pako nedvojbeno, da takav prigovor nema mjesta, biti će neizpravan i onaj nazor Iheringov, da je to samo nuždna, ali nenamjeravana posljedica cijele uredbe, što se zaštita posjeda proteže i na nevlastnika. Jer kao što je priznan proti posjedovnim tužbam prigovor pogriešna posjeda (exceptio vitiosae possessionis ab adversario), tako bi bilo zakonodavstvo bez dvojbe moglo priznati i prigovor likvidne vlastnosti, kad bi to bilo prema svrsi uredbe posjeda i da time odkloni posljedicu, koja sa iztaknutom svrhom stoji u protuslovju. Pravo veli prof. Randa, da bi rimsko zakonodavstvo bilo dokazalo veliku nemoć, kad bi bilo posjedovnu zaštitu uredilo, kako je u istinu uredjena, ako mu nebijaše kod toga druga svrha pred očima, već štititi u posjedu vlastnika.

Pošto je prof. Randa u kratko spomenuo teoriju Stahlovu (Philosophie d. Rechtes II. 1. 395.) osnovanu na ekonomičkom interesu, što no ga posjed pruža posjedniku, kao prelaz od teorija relativnih u absolutne, prelazi na potanje razlaganje svoga nazora o razlogu zaštite posjeda. Vidivši mi, veli on, da nijedan pokušaj nevodi cilju hoteći naći razloga zaštiti posjeda u momentih nalazećih se izvan posjeda, nepreostaje drugo već tražiti uzrok toj zaštiti u posjedu samom i to u volji posjednika, budući je nedvojbeno, da se držanje kao takovo posjedovno neštiti. Volja pravnoga subjekta priznana objektivnim pravom, dakle stojeća u skladu sa obćenitom voljom, je pravo u subjektivnom smislu. Ta volja je izhodište svega prava, svrha pako ukupnoga pravnoga organizma jest, provesti tu volju u skladu sa obćenitom voljom podredjujući ju uvjek višim etičkim zapovjedim. Ovlaštena volja kao konkretno pravo uživa obćenitu zaštitu tužbami, kojimi se brani proti vriedjanju i kojimi se odstranjuju povrede već nastale. Iz zadaće pravnoga sustava, da štiti i po mogućnosti podupire oživotvorenje individualne volje sliedi, da se volja realizirana faktičnim vršenjem prava ima sudbeno štititi proti svakoj sili, koja nesliedi u obliku prava i onda, ako se faktičnim vršenjem prava realizirana volja neukazuje kao ovlaštena, već samo faktična; dakle ako se manifestira u faktičnom gospodstvu na stvari ili faktičnom vršenju kojega prava, t. j. ako se utjelovljuje u stvarnom ili pravnom posjedu, imade se štititi proti svakomu smetanju. Zaštita posjeda je dakle naravna posljedica pravnoga reda, koji zabranjuje svako samo-

Digitized by Google

vlastno smetanje tudje oživotvorene (realizirane) volje, te čini civilno-pravno odgovornim svakoga, koji tu zabranu prekrši. Zaštita individualne slobode je zahtjev (postulat) pravne ideje na pozitivno pravo. Zaštita ova u posebnom odnošaju na posjed zahtieva ipak ne samo, da se zabrani i preprieči svako smetanje faktičnoga gospodstva na stvari i faktičnoga vršenja kojega prava, već da se natrag vrati. što je samovlastno oteto, jer se samovlast vršena proti tudjoj volji može samo onda smatrati ukinutom, ako su joj i posljedice odstranjene. Samovlast obuhvaća s toga svaku jednostranu povredu onoga faktičnoga stanja proti volji drugoga. Neradi dakle samovlastno samo onaj, koji silovitim ili lukavim načinom tudji posjed vriedja, već i svaki onaj koj to u obće proti volji posjednika čini. Prof. Randa dopušta, da su mogli sudjelovati i razlozi shodnosti (koristi) imenito veliki ekonomički interes, da se posjedu pribavi samostalna zaštita, nu mnije da to gledište nebijaše mjerodavno kod uredjenja zaštite posjedovne. Teoriju ovu realizirane u posjedu volje posjednikove dovode u savez sa teorijom Savigny-evom Ihering i Bruns, te ju i pobijaju prilično istimi razlozi. I sbilja neda se tajiti, da u istinu postoji medju obima velika srodnost, teorija Savigny-eva je primitivnija, a ova je mnogo umjetnije izvedena, ali glavna ideja im je ista. Dočim po Savigny-u uz povredu posjeda ima još napose povreda osobe (injuria) te je ona povreda protupravna samo radi ove druge, spletena je po teoriji realizirane volje osoba tako s posjedom, da se povredom posjeda nevriedja osoba napose uz posjed, već se vriedja u posjedu samom, jer se u posjedu vriedja volja osobe, koja je u njem realizirana. Uvreda osobe je dakle po ovoj teoriji sakrivena u povredi posjeda, dočim se po Savigny-u ukazuje sasvim očito. Po mom mnienju nalazi i u Randinom dokazivanju jedan skok, koji je cieloj teoriji vrlo pogibeljan. On govori najme o volji ovlaštenoj t. j. priznanoj objektivnim pravom, te radi toga stojećoj u skladu sa obćenitom voljom, koja volja sačinja konkretno pravo, a prelazeć na posjed, koji nije pravo, izpustio je kod volje ovlaštena i mjesto toga dodao individualna, te kao što pravni red mora štititi ovlaštenu volju, isto tako nastaje za nj dužnosti da štiti individualnu, ako je realizirana u gospodstvu na stvari kakovoj ili faktičnom vršenju prava kakova bez obzira na to, da li je ovlaštena ili nije. Ovdje zaključak isto tako pogriešan kao i kod Savigny-a. Ako djelovanje proti tudjoj volji u obće nije nepravo, nemože se uvidjeti, zašto bi bilo nepravo, ako se radi proti tudjoj realiziranoj volji, jer se ova od one razlikuje samo realiziranjem, a ovo je za pravni red indiferentno. Nadalje nevidi se iz ove teorije, zašto je nepravo, ako se tudja realizirana volja hotomice vriedja, a nije nepravo, ako povreda nastane nehotice, jer volja realizirana prestaje u jednom i drugom slučaju i to proti volji posjednika djelom stečnika. Hotomična povreda je

Digitized by Google

bez dvojbe teža, te ima za posljedicu kaznu i dužnost, da povreditelj naknadi štetu, nu za promjenu u posjedu samom je prilično indiferentno, jer posjed u jednom i drugom slučaju prestaje proti volji posjednika, a stečnik ga dobiva bez svakoga razloga. Ako se imade dati prednost realiziranoj volji pred voljom težećom istom za realiziranjem, onda bi to moglo valjati samo, ako se radi ob održanju postojećega posjeda, ali ovo gledište nebi više moglo pomoći gdje se radi ob uzpostavi posjeda, jer se ovdje boj bije medju voljom, koja nije više realizirana, jer je prestala gubitkom posjeda i voljom novoga stečnika, koja je u istinu realizirana. Iheringu, koji veli, da su pristaše realizirane volje objektivnu teoriju Savigny-evu pretvorili u subjektivnu, te tim stanje stvari više pogoršali, nego popravili, odgovara pref. Randa, da Ihering kod toga previdja, da je po mnienju ovdje zastupanom štovanje subjektivne volje samo zakonodavni motiv, pravno filozofski postulat. Smetanje volje realizirane u vršenju koga prava je samo sobom za pravo indiferentno, nu ono postaje nepravom (protupravno) čim je u pozitivni pravni red uzeto pravilo, da se volja osobe, realizirana faktičnim vršenjem koga prava, nesmije samovlastno smetati. Po tom mnienju štiti se napokon posjed zato, jer pozitivni pravni red zabranjuje naročito svako samovlastno smetanje i narušavanje posjeda; a zabrana ova proiztekla je iz namjere zakonodavca, da se individualna volja realizirana faktičnim vršenjem prava koga ima štovati. Moram priznati, da me ovo neosvjedočava. Individualna slobodna volja je u privatnom osobito imovinskom pravu osobito važna tvorna sila, nu ona nalazi mjeru i granice svoje u objektivnom pravnom redu. Individualna volja priznana pravom objektivnim postaje pravnom voljom, pak ako je realizirana, nastaje odatle konkretno subjektivno pravo. Tko tu volju povriedi, povriedio je i objektivni pravni red, te odgovara za posljedice svojih protupravnih čina. Kad bi pravni red priznavao i štitio svaku individualnu volju koja je realizirana faktičnim vršenjem prava kakova, morao bi štititi vrlo često takovu volju, koja narušava objektivni red, te bi sam sobom došao u protuslovje. Ja dvojim da će se posjed moći s ovoga gledišta filozofički opravdati, ali još veće mi se dvojbe namiču glede opravdanja posjeda s ovoga gledišta kod Rimljanah. Meni se sasvim nevjerojatno čini, da su zakonodavne i pravosudne organe rimske vodili obziri na individualnu volju, kada su posjed priznavali i štiteć ga pobliže razvijali. — Bruns zastupao je takodjer ovu teoriju u Recht des Besitzes im Mittelalter §. 58., ali ju napusti sasvim u Besitzklagen, koje je izdao 36 godina kašnje. Prof. Randa uzeo je na ovu teoriju samo uzgredice obzir u §. 8. u op. 11.

Bruns dolazi nakon izvrstnih specijalnih iztraživanja napokon do rezultata, da razlog zaštiti posjeda nevalja tražiti nigdje drugdje već u posjedu samom. Imenito drži za rimsko pravo to jedinim pravim stano-

Nastavak u prilogu.

Digitized by Google

vištem. Izhodište tomu nalazi u vrlo poznatoj izreci Paulovoj D. 43. 17. (Uti possidetis) fr. 2. Justa enim an injusta adversus ceteros possessio sit, in hoc interdicto nihil refert; qualiscumque enim possessor hoc ipso quod possessor est, plus juris habet quam ille qui non possidet. Savez ovoga mjesta u pandektah je sliedeći: Ulpian govori na koncu 1. fragmenta citato o prigovoru pogriešna posjeda veleć, ako je tko posjed stekao i pogriešno (vi clam precario) ali ne od protivnika svoga, već od trećega koga, nemože se proti njemu uporaviti prigovor pogriešna posjeda. Taj nazor Ulpianov podkriepljuju kompilatoru gori navedenom izrekom Paulovom, kojom se izriče, da je kod interdikta uti possidetis indiferentno, da li je posjed prama trećim osobam pravedan ili nepravedan, ako je samo pravedan prama protivniku, to posjednik svakako ima više prava nego njegov protivnik, koji nije posjednik cf. D. 41. 2. (de A. vel. A. poss.) fr. 3. §. 5. Bruns nalazi da u spomenutih izrekah nije sadržano samo ograničenje prigovora pogriešna posjeda, već da je naveden i razlog, zašto se posjed štiti proti smetanju. Iz srodnosti posesornih interdikta zaključuje, da i zaštiti posjeda proti otimanju nemože biti ništa drugo razlogom, nego posjed sam. Odatle pako sliedi za rimsko pravo: 1. Posjednik pravedni i nepravedni štiti se s istoga razloga; jedan i drugi štiti se hotomice, a ne jedan hotomice, a drugi (nepravedni) samo s puke dosljednosti. 2 Razlog zaštiti toj neleži izvan posjeda već u posjedu samom „hoc ipso quod possessor est". 3. Razlog nije što bi posjed bio jednostavno pravo, već što posjednik tim, što je posjednik ima više prava, nego neposjednik. Nu tu se radjaju dva pitanja, u čem sastoji to više prava i zašto posjednik ima više prava. Na prvo pitanje je odgovor vrlo jednostavan, jer može to više prava sastojati u onih koristih, koje su kao prave i neprave posljedice posjeda navedene a sačinjavaju jus possessionis. Nu mnogo teže, ali ujedno i sasvim odlučno je pitanje drugo. Odgovor Brunsov na ovo pitanje nestoji na onoj visini, na kojoj ostala iztraživanja, zato je naišao u ovoj točki na prigovore s raznih strana. U rimskom pravu neima na stavljeno pitanje neposredna odgovora, ali Bruns nalazi tamo elemente s kojih se može odgovor sastaviti. Prije svega ističe, da zaštita posjeda nije sasvim obćenito priznana, već samo tamo gdje je moguća vlastnost, gdje nije moguća vlastnost nemože biti niti zaštite posjeda n. p. subjektivno kod robova, a objektivno kod stvarih izvan prometa. Nu Bruns iz te paralele postojeće medju posjedom i vlastnošću neće izvoditi onih posljedica, koje je izvadjao Ihering, jer da je ovim samo negativno izrečeno, da nije moguće faktično gospodstvo tamo, gdje je pravno nemoguće.

U tom pokazuje ipak dosta jasno nutarnji savez koji postoji medju načelom vlastnosti i posjeda. To se opaža ako se tri obćenita odnošaja vlasti, koja su kod stvarih mogući medju sobom sravne. Odnošaji takovi

Digitized by Google

jesu: jednostavni posjed, titulirani posjed, vlastnost. Vlastnost daje ovlašteniku absolutno pravo, oba pako prijašnja odnošaja samo relativno. I to, jednostavni posjednik ima viša prava nego neposjednik, a titulirani posjednik ima više prava nego itko drugi osim vlastnika. Vlastnost je jedino podpuno pravo sa bezuvjetnom zaštitom. Nu ako vlastnost nije dokazana, ima se barem relativna zaštita pružiti onomu, u koga se nalaze bar pojedini elementi stečenja vlastnosti. Ali ne zato, jer se tobož ostali elementi predmnievaju te u posjedniku štiti vjerojatni vlastnik, već zato, što je jači, koji bar pojedine elemente ima od onoga, koji niti toga neima. Vanjski elementi stečenja vlastnosti jesu posjed i naslov; s toga titulirani posjednik ima više prava nego jednostavni, a ovaj više nego neposjednik. Nu nesretno ono pitanje ponavlja se opet: zašto ima više prava onaj, koji ima pojedine elemente vlastnosti, pošto pojedini elementi nisu još nikakovo pravo. Tu priznaje Bruns da ga rimsko pravo sasvim ostavlja na cjedilu, a štetne posljedice toga pokazuju se u tom, što napokon i on dolazi do toga, da zaštita posjeda sliedi kao dopunjak iz zaštite vlastnosti, jer zaštitom vlastnosti nisu dovoljno zaštićeni opravdani interesi, koje može osoba imati prama stvarim. Zatim veli, da je zaštita posjeda posljedicom pravila: in pari causa potior possessor a počiva na tom što je covjek po slobodi svojoj ovlašten gospodovati stvarim i što se njegova gospodska volja (animus domini) štiti absolutno, ako je u istinu vlastnik ili barem relativno, dok treći jačega svoga prava nedokaže.

Tako došao je Bruns na stanovište, kojim se njegova teorija vrlo znatno približava i teoriji Iheringovoj i teoriji volje realizirane u posjedu. Ipak mi se čini, da nema sasvim pravo prof. Randa, veleć da Bruns napokon dolazi sasvim na stanovište Iheringovo, jer Bruns neveli, da je zaštita posjeda dopunjak zaštite vlastnosti, kao što to Ihering tvrdi, već kaže, da zaštita posjeda sliedi kao dopunjak iz zaštite vlastnosti. Razlika medju obima nazorima je po mom mnenju vrlo velika. Po Iheringu štiti se najme u posjedu vlastnost, zaštita posjeda je nastala, jer je zaštita vlastnosti nedostatna. Po Brunsovu pako mnienju neštiti se posjed zato, jer zaštita vlastnosti nije dovoljna za vlastnost, već zato, što je zaštita vlastnosti privezana na takove uvjete, da nemože dovoljno štititi svih opravdanih interesa, koje osoba može imati prama stvari. Upravo radi toga razvija se posjed samostalno uz vlastnost, ter popunjuje vlast vlastnika, ako s vlastnošću pripada istomu ovlašteniku, a umaljuje ju, ako pripada drugomu. Ja držim stanovište Brunsovo radi toga jedino opravdanim, premda njegovo vlastito opravdanje nije sasvim uspjelo, te završujem sa željom, da opravdanje to podje za rukom što prije, bud Brunsu samomu, bud drugomu komu! Dr. **Spevec.**

Digitized by Google

Viestnik.

Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je milostivo primiti i u svoju privatnu knjižnicu uvrstiti „Mjesečnik“, što ga je izdalo prav. družtvo god. 1877., pa će i u buduće ostali tečaji „Mjesečnika“ u previšnju knjižnicu biti uvršteni.

— Mjesečna skupština „pravničkoga družtva“ drzana je bila 31. svibnja u označenom vremenu. G. dr. Lovro Vidrić razpravljao je o slobodi odvjetničtva; njegovu razpravu priobćujemo na drugom mjestu ovoga broja. Članova sakupilo se i ovaj put manje, nego li se je moglo očekivati obzirom na zanimivost predmeta. U obće se pokazuje naročito ove godine, da nekako sve više malaksa posjećivanje čitanja i razprava, a ipak zauzimlju ova uz izdavanje časopisa jednako važno mjesto medju onimi sredstvi, kojimi pravničko družtvo ima nastojati oko postignuća svrhe svoje. Zato je upravni odbor, sastav se prošloga mjesec u sjednicu, uzeo izpitivati nebi li se i kojim načinom dalo tomu doskočiti, pa je iza poduže razprave stvorio zaključak, što ga malo niže priobćujemo i na koji svraćamo pozornost naših čitatelja, naročito pako domaćih i vanjskih članova družtva, jer držimo, da bi se ovim načinom uz dobru volju i osjećanje za ozbiljan rad mogla i ona druga strana djelatnosti „pravničkoga družtva“ liepo razvijati. Zaključak glasi:

Svaki od gg. odbornika pravničkoga družtva neka priredi do prve odborske sjednice poslje ferija bar jedno pitanje iz područja pravnih ili državoslovnih znanosti, o kojem bi bio voljan, u mjesečnih skupštinah razpravljati ili debatu započeti i voditi. Pitanja ova neka razpravi odbor i sastavi iz njih program za cielu družtvenu godinu. Program ovaj neka se stampa u družtvenom časopisu uz ime predlagatelja pojedinih pitanja i poziv na sve članove družtva, da odaberu i sa svoje strane po koje od tih pitanja i da si sa dotičnim odbornikom ili neposredno svoje misli o njegovu pitanju saobće i se obvežu, u sjednici, u kojoj se pitanje to ima razpravljati, nazore svoje o njem priobćiti i zastupati, ili — osobito koji nestanuju u Zagrebu — da svoje mnenje pismeno očituju odboru, koji će ga izručiti dotičnomu odborniku, da ga u skupštini priobći i na nj u razpravi svojoj obzir uzme.

Po zaključku onda odbora ili uvidjavnosti uredničtva neka se u družtvenom organu takove razprave ili u cielosti ili u izvadku priobće.

U svakoj skupštini ima se ujedno proglasiti program sliedeće i to isto ima se učiniti u „Mjesečniku“.

Pitanja, postavljena samostalno od članova družtva, okrom dakle onih, koja su u godišnji program uvrštena, imaju se razpravljati ili u skupštini, nakon što se završi razprava za nju opredieljena, ili će se za njihovo pretresivanje ureći posebna skupština. Ako se takovo pitanje priobći odboru ujedno sa mnienjem predlagaočevim, opredieliti će odbor, osobito, ako je pitanje priposlano od kojega vanjskoga člana, jednoga referenta iz ili izvan odbora, koji će o pitanju tom u skupštini izviestiti, i ako scieni, i svoje nazore o njem izjaviti.

Gospoda članovi neka se napokon u „Mjesečniku“, kao što i nakon svake skupštine pozovu na što djelotvornije udionictvovanje u takovom radu družtvenom.

— † Dragutin Schmidt, kr. kot. pristav, sin presv. g. predsjednika kr. sudb. stola zagrebačkoga i predsjednika pravničkoga družtva, čestit i revan činovnik preminu 20. o. m. u Zagrebu te je bio velikim učešćem pokopan 22. o. m. na obćem groblju.

*

Digitized by Google

Upravni odbor prav. družtva izrazio je pismeno presviet. predsjedniku i otcu pokojnikovu svoju iskrenu sućut sbog tolikoga gubitka.

— Novi članovi. Za članove pravničkoga družtva prijaviše se gg. drd. Milan Rojc. prav. vježb. kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu; Rok Mrzljak, odvjet. perovodja u Zagrebu; Milcust Smodić, kr. podžupanijski perovodja u sv. Križ-Začretju; Tomo Kraljević, kr. sudb. pristav, Slavko Arnicki, kr. prislušnik, Petar Čelković, kr. prislušnik, sva tri u Osieku; Antun Werner, viećnik; Manojlo Krasa, viećnik; Antun Zaviška, viećnik i barun Franjo Mollinary, vieć. tajnik, sva četiri kod c. kr. sudb. stola u Ogulinu.

— Novi mjestni sud ustrojen i otvoren je za političku obćinu bistransku u Bistri.

Književnost. „Právo“ pravničko-upravni list. God. VI. svezak 62. ima sliedeći sadržaj: dr. V. Pappafava: Načelo o nenatražnoj djelatnosti zakona. — R. Višić: Neke povjestne crtice o gradjanskoj magistraturi kod starih Dubrovčana. — A. Kuzmanović: Pogriške likarske. — Sgodjaji. Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Razbistrenje dohodaka. — Viesti.

— Das ungarische Strafgesetzbuch ueber Verbrechen und Vergehen. Budapest 1878. Ciena 90 novč. Sadržaje sam tekst kaznenoga zakona.

— Das ungarische Strafgesetzbuch ueber Verbrechen und Vergehen. In seinen leitenden Grundsätzen dargestellt von dr. S. Mayer. Profesor an der Wiener Universität. Ciena 3 for. Ob ovom potonjem kasnje koju više.

— Zur Lehre von den Klagen aus ungerechtfertigter Bereicherung nach oesterreichischem Civilrechte mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, sowie der modernen Gesetzgebungen von Dr. Anton Pavlíček Advocat in Prag — Karolinenthal. — Wien 1878.

O vrlo zanimivom ovom djelu poznatoga českoga pisca progovorit ćemo u jednom sliedećih brojeva obširnije, pa ga već sada gosp. članovom pravničkoga družtva što toplije preporucamo.

Odlikovanje. Josip Sieber, tajnik kr. zemalj. vlade, dobio je naslov i karakter savjetnika, a dr. Nikola pl. Jurković, perovodja kr. zemalj vlade, naslov i karakter tajnika kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade.

Imenovanja. Milan Suškovič, prije viećnik kralj. sudb. stola i drž. odvjetnik, imenovan je tajnikom kod kr. pravosudnoga odjela; Milan Hadžić, kr. kot. sudcem u Djakovu; Antun Jelenc i Vilim Crlenjak, viećnici c. kr. sudb. stola u Gospiću; Franjo Aleksić, c. kr. kot. sudcem u Novoj Kapeli; Konstantin Bošković, c. kr. kot. sudcem u Krnjaku, Konstantin Nikolić, privremenim prislusnikom kod c. kralj. sudb. stola u Zemunu. Urbarsko-odkupnimi povjerenici imenovana su gg. umirovljeni kot. sudac Mirko pl. Baučković za županiju zagreb., umirovljeni kot. sudac M. Andraši za županiju varaždinsku; umirov. podžupan Viktor Somogji za žup. križevačku; umirovljeni kot. sudac Aleks. Poša za žup. požešku; bivši kot. pristav Marko Manasteriotti za žup. virovitičku i kr. kulturni viećnik Stjepan Šimonović za županiju sriemsku.

Premješteni. Novak Tapavica, viećnik i predsjednik c. kr. odsjeka banskoga stola u Zagrebu k posadnomu sudu u Budimpeštu; dr. Adolf Koreizl, viećnik iz Gospića k sudb. stolu u Vinkovce, Vilim pl. Matanušek c. k. kot. sudac iz Udbine u Kostajnicu, Josip Weis c. k. kot. sudac ide iz Rakovca u Ogulin, a Franjo Weinert c. kr. kot. sudac iz Ogulina u Rakovac.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 8.

Zagreb 1. kolovoza 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Al. Egersdorfer: Causa debendi po austrijskom gradjanskom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko (svršetak). -- **I. Pirka:** Kada može prodavaoc robe kupcu, koji isplatom kupovnine zateže, na naknadu tim prouzročene stete, a kada samo na platež zateznih kamata tužiti? -- **D. Milanković:** Nesto o novom kaznenom postupniku od 17. svibnja g. 1875. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — III. Upravno-pravni. — Dr. **Jos. Pliverić:** Die Real- und Personalunion itd. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika,“ u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

za godinu 1877.

Koporčić 8 for.; P. Mariašević 6 for.; Nikola Sigović 3 for.; Ferdo Šleimer 3 for.; Ljudevit Kosović 6 for.; Rafaelo Sojka 6 fr.; Josip Kušter 3 for.; Ivan Kekić 3 for.

za godinu 1878.

Franjo Brelić 3 for.; dr. Ignjat Klemenčić 3 fr.; Antun Zelenc 3 fr.; Antun Janeković 3 for.; Josip Divild 6 for.; Dragutin Šmauc 3 for.; dr. Alth 6 for.; Stjepan Gmaz 6 for.; Ljudevit Hrgešić 3 for.; dr. Nikodem Jakšić 3 for.; dr. Koić 3 for.; Risto Mihajlović 3 for.; Josip Laudenbach 3 for.; dr. Aleks Rogulić 3 for; Lazar Ruvarac 3 fr.; dr. A. Peičić 3 fr.; Mio Rogulić 3 for.; Ilija Slankamenac 3 for.; Vodvarka 3 for.; Savo Adamović 3 for.; Ivan Begić 3 for.; Franjo Kottnauer 3 for.; Vjekoslav Klein 6 fr.; Gjuro Florian 3 fr.; dr. Adolf Koreizl 3 fr.; Franjo Borůvka 3 fr.; Franjo Kutnar 3 for.; Petar Lukić 3 for.; Ljudevit Rebrača 3 fr.; August Košiček 3 for.; Franjo Schil 3 for.; Ivan Kekić 3 for. (Dalje sliedi).

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsižućih najmanje 3 arka.

Rukopisi neka se šalju pod adresom: Uredničtvu „Mjesečnika“ u Zagrebu.

U ime nagrade plaća se 20 for. a. vr. od tiskanoga tabaka izvornoga sastavka; a 10 for. a. vr. od štampanoga tabaka prevedenih članaka ili praktičnih slučajeva. Nagrada izplaćuje se sliedećega mjeseca.

Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Za nečlanove stoji na godinu 8 for., odnosno za pol godine 4 for., a za četvrt 2 for.

Slušatelji pravo- i državoslovnih nauka, ako se predplate, dobivaju ga za polovicu gore označene ciene.

Digitized by Google

Digitized by Google

Causa debendi

po austrijskom privatnom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko.

Piše dr. Al. Egersdorfer, kr. sudb. pristav.

Odsjek drugi.

Causa debendi u formalnom pravu.

(Konac).

§. 11.

1. Vidili smo gore u §-u. 6., da vrela obvezu, koja nenavadja druge cause van medjusobni obračun na temelju mnogovrstnih posala (l. 47. §. 1. D. de pact. 2. 14.) podpuno valjanom priznavaju; pače je dovoljno, ako obveznica nenapomenuv cause samo obstojeći dug priznaje, budi naročito ričju „priznajem“ (l. 61. pr. D. de obl. A. act. 44. 7.) ili tim, da dužnik očituje: „Ja ti toliko dugujem“ (l. 20. D. de inst. act. 14. 3.).

2. Isto tako je po austrijskom pravu valjana pogodba, koja nenavadja druge cause no medjusobni obračun (rješitba najvišjega suda bečkoga od 21. listopada god 1856. br. 10.086. Ung. Glas. br. 230.), pa i ona obveza imade se valjanom smatrati, u kojoj dužnik priznaje obstojeći dug neoznačiv specijalno njegov pravni razlog (sr. rješitba najvišega suda bečkoga od 10. listopada g. 1867. br. 6811. Ung. Glas. br. 2871. — od 5. studenoga g. 1868. br. 7901. Ung. Glas. br. 3148. — od 31. listopada g. 1867. br. 9232. Ung. Glas. br. 2905.); dosta je pače, ako dužnik samo očituje da stanovitu svotu duguje (rješitba najv. suda bečkoga od 10. veljače 1869. br. 1290. Ung. Glas. br. 3283.)

Digitized by Google

ili ako se samo obveže obstojeći dug u opredieljenom iznosu platiti (rješitba najv. suda bečkoga od 30. kolovoza 1864. br. 6295. Ung. Glas. br. 1966.).

Svi ovi slučajevi tako oni pod 1. kao i oni pod 2. navedeni, imadu zajedničko obilježje, da se dužnik obvezuje pogledom na obstojeći već dug, da on u svojoj obveznici obstojeći dug priznaje.

Mjerodavno je ovdje dakle priznanje (Anerkennung); nu to je od osobite važnosti, da taj momenat i u drugih slučajevih djelotvornu svoju snagu pokazuje.

a) tako priznaje, tko dio zajma namiri ili od njega kamate plaća, obstojnost duga (l. 2. 4. C. vi metusve causa 2. 20.) pa se nemože više ni exceptiom non numeratae pecuniae služiti (sr. l. 4. C. de non. num pec. 4. 30. i rješitba najvišega suda bečkoga od 11. ožujka 1869. br. 1407. Ung. Glas. 3339.).

b) l. 31. §. 17. D. de aed. ed 21. 1.

Ulpianus. — In factum actio competit ad praetium recuperandum, si mancipium redhibitum fuerit; in qua non hoc quaeritur, an mancipium in causa redhibitionis fuerit, sed hoc tantum, an sit redhibitum. Nec immerito; iniquum est enim, postquam conditor agnovit recipiendo mancipium, esse id in causa redhibitionis, tunc quaeri, utrum debuerit; nec de tempore quaeretur, an intra tempora redhibitus esse videatur;

c) delegat, qui doli mali exceptione tueri se posse sciebat, pripoznaje dug, pa se smatra ravan onom, qui donat, quoniam remittere exceptionem videtur (l. 12. D. de novat. et deleg. 46. 2.);

d) kada tko obstojeći dug izdanjem nove obveznice priznaje, prekida time tok zastare l. 7. §. 5. C. de praescript. 7. 39.;

e) l. 62. D. de cond. ind. 12. 6.

Marcianus. — Fideicomissum in stipulatione deductum, tametsi non debitum fuisset, quia tamen a sciente fidei explendae causa promissum est, debetur.

Digitized by Google

Ali nenailazimo samo u području obveznoga prava na taj moment priznanja; nego i u cielom privatnom pravu ima priznavanje stanovitih pravno-relevantnih činjenica svoju važnost; tako djeluje n. pr. priznaja u obiteljskom pravu kao priznanje otčinstva i to legitimnoga — u slučaju kada se diete rodi u vremenu već razvrgnuta ili razlučena braka — sr. l. 1. D. de agnosc. et alcud. lib. 25. 3. — §. 130. o. g. z. i dvorski dekret od 15. lipnja 1835. br. 39. sr. §§. 155—157. o. g. z.) ili nezakonita (sr. §. 136. o. g. z. posljednja izreka takodjer rješitba najv. suda bečkoga od 26. veljače 1861. br. 1237. Ung. Glas. br. 1278.); u nasljednom pravu kao priznanje valjanosti zapisa (sr. l. 23. C. de fideic. 6. 42. — l. 16. C. de test. 6. 23. i rješitba najv. suda bečkoga od 27. ožujka g. 1861. br. 1223. Ung. Glas. br. 2066.); a i na polju vlastničtva ima pripoznaja svoju važnost (sr. l. 6. §. 2. D. de confess. 42. 2. i rješitba najv. suda bečkoga od 19. travnja 1862. br. 4639. Ung. Glas. br. 1551.).[1]

Tako vidimo na cielom polju privatnoga prava djelovati priznanje, radilo se o osobnih ili imovinskih, o stvarnih ili obveznih pravnih odnošajih, svagdje dolaze slučajevi priznaje na vidjelo i svagdje djeluje ona na obstojeći jur pravni odnošaj. Ali kako biva to djelovanje?

U najnovije vrieme uči se, da ta priznaja može biti dvostruka ili je ona dokazno sredstvo ili pako utemeljuje ugovor. Prvo biva, kada tko priznajom samo stanovite okolnosti zasvjedočava, a to je izvansudbeno priznanje, drugo pako, kada se tko priznajom kani obvezati. U potonjem slučaju. tako se tvrdi, leži u priznaji ugovor, baš onako kao i u nagodbi.[2] Tko pravni

[1] Pojedine slučajeve pripoznaje u drugih nego obvezno-pravnih odnošajih vidi kod Bährа str. 198. i sl., sr. takodjer Hesse str. 262. i sl. — Unger u Dogm. Jahrb. VIII. str. 184. i sl.

[2] Bähr u svom navedenom spisu. — Windscheid II. str. 544. i sl. — Vangerow III. str. 515. i sl. — Unger Dogm. Jahrb. VIII. str. 179. i sl. proti tomu Hesse u svom djelu „Ueber das Wesen u. die Arten der Verträge des heutigen röm." R—s. i Schlossmann str. 71. i sl., koji u priznaji uviek samo dokazno sredstvo nazrjevaju. Treći nazor uglavišе Bruns Zeitschrift. für R—s.-gesch. I. str. 94. i sl. 118. i sl. i Schlesinger u svom djelu zur Lehre von den Formalkontrakten, kojim se je i Windscheid u prvom izdanju svojih

*

Digitized by Google

odnošaj priznaje, očitovao bi tim svoju volju, priznati odnošaj proti sebi dokazanim i utvrdjenim smatrati pa pri tom bi svejedno bilo, da li je on osvjedočen bio, da priznati pravni odnošaj postoji, ili da li je o tom dvojio ili napokon da li je znao, da taj odnošaj nepostoji,[1] dosta da je on volju svoju očitovao smatrati dotični odnošaj valjanim.

Predmet priznaje sastojao bi se dakle u tom, da se priznavajući obveže neporeći više što je priznao. Ova priznaja nebi po tom već narav izvansudbenoga priznanja imala, ponajprije, jer nije deklarativne, procesualne, već konstitutivne, materijalne naravi, jer priznavajući njom nepriznaje samo nešto, što već obstoji, već svoju volju očituje, da priznato valjati ima, valjati kao ugovoreno medju strankami, kao pravo, koje su si stranke same dale, pa dalje, jer se izvansudbeno priznanje može odnositi samo na činjenice, dočim priznaja ima i pravne odnošaje za predmet svoj.

§. 12.

Koliki god vladao prepor glede priznaje, toliko čini mi se ipak jasno, da se ona kao ugovor može samo na onaj slučaj

pandekta priključio bio, tvrdeć, da imade slučajeva, gdje u priznaji doduše ugovor leži, ali taj ugovor je ugovor vrhu dokaza (Beweisvertrag) tako, da se njim priznavajući obvezuje priznatu okolnost dokazanom smatrati, pa neiskati dalnji dokaz iste. Nu i izmedju sljedbenika nazora prvog (Bährovog) imade znamenite razlike: Bähr sam vidi uviek, radilo se o činjenica ili pravnih odnošajih u priznaji formalni ugovor, ako je priznavajući samo htio priznajom pravni odnošaj definitivno fiksirati, drugčije Windscheid cit. str. 546. op. 2. i Vangerow cit. str. 516., koji mogućnost pripuštaju, da je priznavajući svom protivniku samo dokazno sredstvo pružiti htio, pa smatraju usljed toga pitanje, da li konstitutivna (polag Bährа — prava) ili deklarativna (polag Bährа — neprava) priznaja predloži, pitanjem interpretacije. Opeta drugčije Wetzel, System des ordentl. Civilproc. str. 170. i sl. koji misli da je priznaja vazda deklarativne naravi, kada se radi o priznaji činjenica (Thatsachen) a „redovito“ constitutione, kada je priznat pravni odnošaj; sa Wetzelom donekle i Windscheid cit. op. 2. pod konac. Jošte dalje od Bährа udaljuje se Unger cit. on omedjašuje konstitutivnu priznaju najprije samo na priznaju obstojećega duga, pa i za taj slučaj valja po njem od slučaja do slučaja izpitivati da li su stranke htjele deklarativnu ili konstitutivnu priznaju stvoriti. Po mom sudu valja a priori izlučiti slučajeve u kojih se priznavaju činjenice, jer ovdje uviek samo izvansudbeno priznanje u procesualnom smislu predležati može, da li kod priznaje pravnih odnošaja konstitutivna priznaja ili takodjer samo dokazno sredstvo predleži vidi sliedeće paragrafe.

[1] Sr. Windscheid II. str. 547. op. 2. pod konac.

Digitized by Google

protezati, ako je pravni koji odnošaj priznat, nikada pako na slučaj, kada se radi o priznanju činjenica. Obstojnost ili neobstojnost koje činjenice nevisi po naravi stvari o volji stranaka, ta ona postoji po pojmu izvan volje stranaka, volja stranaka može se sa kojom činjenicom u odnošaj staviti, ali ona nikada nemože stvoriti činjenice, nikada nemože biti priznaja koje činjenice konstitutivne već samo deklarativne, procesualne naravi.

Priznaja činjenice je dakle uviek dokazno sredstvo, pa se i kao izvansudbeno priznanje mora uviek po procesualnih načelih o dokaznih sredstvih prosudjivati.[1]

Ovdje dakle može se raditi samo o priznaji kakova prava odnošaja.

Po nazoru Bähr-ovom i onih koji ga sliede, bio bi onda, kada se koji pravni odnošaj priznaje, ugovor, nastala bi nova obveza i to formalna (čista) pogodba iz priznaje (Anerkennungsvertrag). Karakteristična oznaka toga ugovora bila bi ta, da on poput rimske stipulacije od svoje cause abstrahira,[2] da radja čistu ili formalnu obvezu. Tužitelj, komu je protivnik pravni koji odnošaj priznao, podigao bi tužbu iz faktuma te priznaje, pa bi svoju tužbu jedino tim utemeljio, da dokaže, da je protivnik to i to priznao. Slučaj takova formalna ugovora iz priznaje bila bi najprije jednostavna priznaja[3] t. j. slučaj, kada netko izrično obstojnost kakova pravna odnošaja n. p. duga priznaje, nadalje medjusobni obračun,[4] kamo se i slučajevi polaganja računa[5] pri-

[1] Sr. Wetzel cit. str. 170. i sl. Bayer Vorträge ueber den deutschen gem. ordentl. Civilproc. str. 710. i sl.

[2] Sr. Bähr str. 175. i sl. proti tomu Unger Dogm. Jahrb. VIII. str. 189. i sl. koji ugovor iz priznaje smatra individualno označenim ugovorom tvrdeć, da mu causa u priznaji samoj leži, sr. takodjer Schlossmann cit. str. 61. i sl. Ali tim pobija Unger sama sebe, jer to je baš karakteristično za čiste obveze, da one drugu causu do obvezivanja nenavadjaju. Ako u priznaji ugovor leži, onda nije tomu ugovoru causa u priznaji samoj, već u priznatom pravnom odnošaju. Ako koga pitam: „što je uzrok, da si priznao da 1000 fr. duguješ?“ neće mi valjda odgovoriti: „jer sam priznao“, već n. p. „jer sam od svoga protivnika 100 akova vina kupio“.

[3] Sr. Bähr str. 171. i 243. i sl.

[4] Sr. Bähr str. 233. i sl.

[5] Sr. Bähr str. 245. i sl.

Digitized by Google

brojiti imadu; nadalje spada amo conto corrent[1] pa napokon zadužnica i namira.[2]

Toliko je istina, da onaj, koji se može na to pozvati, da mu je protivnik priznao obstojeći pravni odnošaj, nemora svoju causu individualno označiti i dokazati. Da je tomu tako vidili smo gore u prošlom §-u. pod 1. i 2., a upućuje nas na to i svakdanja praksa glede tužba iz medjusobnoga obračuna kod kojih tužitelj nikada nemora pojedinih pravnih poslova, na kojih se obračun temelji, navadjati ni dokazati, nego samo faktum, da je obračunano, da je račun utuženom svotom valjanim priznat. Al pitanje je samo, s koga razloga to biva, zar zbilja zato, jer leži u priznaji ugovor i to formalni ugovor?

Većina Bähr-ovih sljedbenika[3] nemože ino već priznati, da i u priznaji pravna odnošaja leži često samo dokazno sredstvo, pa da priznaja samo u stanovitih slučajevih, koji se od slučaja do slučaja ustanoviti imadu, konstitutivno djeluje. Tim je, kao što Windscheid (III. str. 546. op. 2.) sam uvidja, njihovoj teoriji o priznaji smrtni udarac zadan, jer kada se dopušta, da priznaja pravnoga odnošaja takodjer deklarativno djelovati može, m o r a se dopustiti i to, da će ona redovito biti deklarativne naravi, jer je uviek vjerojatnije, da je priznavajući htio priznajom samo obstojeći odnošaj zasvjedočiti, nego li novi posao konstituirati. Ako A. B-u. posudi državnu zadužnicu, pa B. mu poslje nekoga vremena izdade očitovanje, kojim priznaje, da mu je dužan dne 1. siečnja državnu zadužnicu seria x vratiti, to valjda nije B. tim htio novi pravni odnošaj iz priznaje ugovoriti, nego A-u. za obstojeću posudbenu pogodbu pružiti dokazno sredstvo.

Osobito jasno je to kod zadužnice, koja takodjer nesadržaje drugo, nego priznanje obstojećega duga. Tko tvrdi, da u priznaji leži ugovor, a ne samo dokazno sredstvo, mora dosljedno tomu i tvrditi, da nije zadužnica izprava dokazujuća obstojeći dug,

[1] Sr. Bähr str. 251. i sl.
[2] Sr. Bähr str. 255. i sl. i dole niže.
[3] Sr. Windscheid cit. — Vangerow cit. — Unger cit.

Digitized by Google

nego da ona novi dug konstituira.[1] Ako se upitamo, što je zadužnica da li dokazno sredstvo ili ugovor, to ćemo se svakako istini najviše približiti, ako reknemo: dokazno je sredstvo. Jer ako je djelotvorni momenat zadužnice priznaja, kako to sam Bähr i svi mu sljedbenici tvrde, onda nastaje ponajprije pitanje, što se zadužnicom priznaje, a odgovoriti će svatko: obstojeći dug. Ta pojam priznavanja predpostavlja, da nešto jur postoji izvan priznaje. Po nazoru Bährovom tvorila bi priznaja formalnu obvezu kao i stipulacija, bez obzira na to, da li priznati dug obstoji ili ne, pa ako pitam prostodušnoga čovjeka, da li je priznao obstojeći dug bez obzira na njegov obstanak, to će me valjda zapanjen samo pogledati, pa po svoj prilici ni pitanja razumieti. Sasma je nenaravno tvrditi, da se priznavajući, kada priznaje, na priznatu okolnost neosvrće, ta zato priznajemo dug, jer držimo da obstoji, a to znači da ga priznajom zasvjedočavamo. Uzmimo da A. B-u. 1000 for. duguje, pa mu nakon nekoga vremena o toj svoti zadužnicu izda, zar će itko samo pomisliti, da je tim htio novi formalni dug usloviti, a ne svom

[1] Tako zbilja Bähr. str. 255. i sl. Windscheid II. str. 549. i sl., koji misle da zadužnica, kao ugovor iz priznaje u obće, samo formalnu obvezu radja, koja se predajom obveznice ostvari. U obveznici mogu se lučiti dva djela: 1. Priznaja da dužnik sto duguje (promissio debiti, Schuldverschprechen) i 2. Obećanje plateža (constitutom debiti, Zahlungsversprechen). N. p.: Priznajem, da je podpisani B-u. 1000 for. kao pribrojeni mi zajam dugujem (promissio debiti) pa se obvezujem ovu svotu sa 5% kamatami, dne 1. siečnja vratiti (constitutom debiti). Polag Bährovog nazora predležao bi uviek formalni ugovor iz priznaje, a to i onda, kada u zadužnici manjka constitut ili promissia, kao i onda, kada se zadužnica iz oba djela sastoji. Drugčije Unger Dogm. Jahrb. VIII. str. 188. i sl., koji tvrdi, da je constitut uviek deklarativne naravi t. j. samo dokazno sredstvo, a promissia da tvori obvezu iz priznaje polag Bährovoga nazora, zadužnica mu je pako redovita (iznimke navadja str. 206. i sl.), samo constitut, dakle dokazno sredstvo. Opeta drugačije Vangerow III. str. 332. i sl., koji zadužnicu, ako causu izricno navadja, samo dokaznim sredstvom drži, ako pako causu nenavadja, drži ju doduše teoretično priznajom u smislu Bähra, kojoj ali u praksi radi l. 25. §. 4. D. de prob. et praes. 22. 3. valjanost poriče, drugčije opeta cit. str. 244. i sl. Vidimo ovdje golemu razliku medju nazorom Ungera i Vangerowa, prvi drži obećanja plateža (Zahlungsversprechen) za dokazno sredstvo, a obećanje duga (Schuldanerkenntniss) za materijalni ugovor, potonji obratno obećanje duga dokaznim sredstvom, a obećanje plateža ugovorom, to dolazi odatle što Unger obećanje plateža kao i Bruns Zeitschrift für Rechtsgesetz I. str. 94. i sl. i 118. i sl. polag rimskoga constitutum debiti proprii, a Vangerow sliedeć u tom Bähra poput stipulacije konstruira.

Digitized by Google

vjerovniku samo dokazno sredstvo o obstojećem dugu pružiti?[1] Svakako potonje. Pa ako to već sliedi iz naravi stvari, to valja rečeno za austr. privatno pravo bezdvojbeno, jer po §. 1001. o. g. z. je zadužnica i promissio debiti i constitut, ona mora sadržavati i priznaju o sklopljenom zajmu i obećanje plateža, ako je pako zadužnica po o. g. g. i jedno i drugo, to ju moramo smatrati dokaznim sredstvom sliedili nazor Ungerov ili Vangerow (sr. takodjer §. 1001. o. g. z. rieči: „da zadužnica . . . . ima podpunu dokaznu silu“ i §. 119. g. pp. koji o zadužnici kao dokaznom sredstvu govori).

Moglo bi mi se doduše reći, da zadužnica po o. g. z. nepriznaje duga in abstracto, van da se po našem pravu može priznati zadužnicom samo stanovito karakterizirani dug, najme zajmovna pogodba.

Nu to nestoji ni teoretično a ni u praksi. Zajmovnom pogodbom može se obstojnost svakoga duga priznati, jer ako se zadužnica za drugi dug izdade, a ne za dug proizličući iz zajmovne pogodbe, to su tim stranke svoju volju, taj dug nadalje kao zajamni smatrati očitovale, (sr. l. 1. C. de don. ante nupt. 5. 3.). Ako netko štogod duguje, uzmimo iz najamne pogodbe, pa o toj svoti izda zadužnicu, tim je svoju volju očitovao unapred kao zajmovni dužnik dugovati. Isto će valjati, ako je tko dužan naknaditi komu štetu, pa ob ugovorenoj svoti izda zadužnicu. U zadužnici neimadu se rieči: „koja svota mi je pribrojena“ doslovce uzeti, jer se pod tom causom može neizmjeran broj razloga razumjevati (n. p. odšteta, darovanje, depozitum, commodat). To priznaje i praksa bečkoga najvišega suda u svojih rješitbah od 19. srpnja 1860. br. 8225. (Ung. Glas. br. 1161.), 13. studenoga 1860. br. 13.118. (Ung. Glas. br. 1229.), 28. prosinca 1860. br. 15.136. (Ung. Glas. br. 1255.) i 28. prosinca 1861. br. 7378. (Ung. Glas. br. 1447.).[2] [3]

[1] Sr. takodjer Bruns cit. str. 95.

[2] Tim je takodjer označiva narav except. non num. pec. Ona je neoporavljiva, kada je zaduznica izdana iz drugoga razloga, a ne iz onoga, koji u zadužnici stoji, t. j. radi pribrojenog zajma, sr. u tekstu navedene rješitbe najvišega suda bečkoga, a ponajglavnije onu od 19. srpnja 1860. br. 8225., koja osudu ovako obrazlaže. Die Beklagte hat nicht widersprochen, den Schuldschein

Digitized by Google

Vidimo odavlje da causa, koju mora zadužnica navadjati (dobrojenje stanovite svote) nije causa individualno označena, već

A. de Klage ddto. Wien den 6. November 1852., worin sie von der Klägerin ein Darlehen von 350 fr. richtig und baar zugezählt zu haben erklärt, und sich verpflichtet, das verschriebene Schuldkapital am 6. November 1855. und sohin gegen vierteljährige Aufkündigung zurückzuzahlen, und inzwischen mit 5% zu verzinsen, ausgestellt zu haben, wenn nun gleich der Inhalt des Schuldscheines A. durch die von der Klägerin ueber die Art der Entstehung der Schuld per 350 fl. in der Replik gemachten Angaben insoferne widerlegt sind, als nach diesen Angaben nicht, wie es in dem Schuldscheine heisst, die Klägerin der Beklagten am 6. November 1852. den Darlehensbetrag per 350 fl. baar zugezählt hat, so ist damit noch nicht widerlegt, dass die Beklagte der Klägerin wircklich 350 fl. schuldig geworden ist, und dass sie diese Schuld, wenn sie selbst zum Theil, nähmlich mit 320 fl., aus anderen Rechtstiteln entstanden war, als eine Darlehensschuld anerkannt, und die Valuta in jenem Betrage als empfangen angenommen habe, welche sie aus anderen Titeln der Klägerin schuldete; vielmehr bleibt die mit den gesetzlichen Erfordernissen versehene Urkunde A., wenn sie auch ueber den Umstand der am 6. November 1852. erfolgten baaren Zuzählung von 350 fl., nach Lage der Klägerischen Angaben in der Replik den Beweis nicht herstellen kann, doch für die Schuldanerkennungserklärung und für das Zahlungsversprechen noch immer beweiskräftig. Eben darum hatte auch die Klägerin einen weiteren Beweis darüber, dass die anderweitigen Forderungen, welche in dem verschriebenen Schuldkapitale enthalten sind, richtig seien, nicht zu führen, weil schon in der Ausstellung der Schuldverschreibung A. der Beweis liegt, dass die Beklagte die Richtigkeit dieser Forderung einbekannt hat. Daraus ergibt sich, dass die von der Beklagten angebotenen Beweise rücksichtlich der Einwendung der nichtempfangenen valuta völlig unentscheidend sind, denn weder der von dem Schuldscheinszeugen zu bestättigende Umstand, dass in ihrer Gegenwart die Klägerin der Beklagten den Darlehensbetrag per 350 fl. nicht zugezählt habe, noch der Umstand, der durch den Haupteid bewiesen werden soll, dass die Klägerin der Beklagten weder am 6. November 1852. noch auch früher ein Darlehen per 350 fl. baar zugezählt habe, würde die von der Beklagten im Schuldscheine A. abgegebene Erklärung: „dass sie der Klägerin 350 fl. schuldig geworden sei, dass sie diesen Betrag erhalten habe und selben als eine Darlehensschuld anerkenne, als solche verzinsen und zurückzahlen wolle“ zu entkräften vermögen. — Zato smo gore str. 25. op. 1. rekli, da zadužnica po §. 1001. o. g. z. causu individualno neoznačuje, jer causa, koju zaduznica navadjati mora, nije kako vidismo individualno označujuća, već obća causa, koja svakovrstne pravne razloge u sebi sadržavati može.

[3] Ako bi nam tko prigovorio, da navedeni slučajevi ništa osobita nisu, jer da u njih biva izdanjem zadužnice novacija obstojećega duga, u dug zajmovni (§. 1376. o. g. z.) zajedno sa traditiom brevi manu (§. 428. o. g. z.), to bi mu odvratili da se takova konstrukcija poradi svoje konplikacije u obće nepreporućava, a ponapose da nije umjestna u slučajevih u kojih je priznati dug odprije dvojben bio, n. p.: A. zahtjeva, da mu B. plati 1000 for. iz raznovrstnih razloga (n. p. 200 iz kupoprodaje, 100 iz mandata, 300 iz obećanoga darovanja, 200 iz igre i 200 iz zajma). B. se to ustručava učiniti, prigovarajuć obstojnost cieloga duga od 1000 for., poslje duljega pregovaranja

Digitized by Google

sasma obćenita, pod kojom se svakovrstne cause kriti mogu, da ta causa ništa drugo nije nego priznaja obstojećega duga.[1]

Priznaja djeluje dakle u zadužnici, ona joj moć i snagu pruža. Ta priznaja pako po naravi stvari nije konstitutivne naravi, pa netvori, kako to Bähr misli abstraktnu obvezu, već pruža samo dokazno sredstvo ob obstojećem dugu.

§. 13.

U razglabanju pitanja, da li priznaja pravnoga odnošaja konstitutivno ili deklarativno djeluje, upoznali smo se do sada sa praktično najvažnijim slučajem, sa priznajom obstojećega duga (Schuldanerkenntniss) pa vidili, da ta vrst priznaje uviek samo deklarativno djeluje.

Ali i u inih slučajevih priznaje pravnoga odnošaja mora isto valjati, jer medju jednom i drugom priznajom neima načelne razlike.

Kada bi priznaja bila ugovor, koji radja formalno novu obvezu, onda bi morala sve oznake ugovora sadržavati.

Ugovor temelji se na obostranoj volji ugovarajućih, bez obećanja i prihvata nemože se ob ugovoru ni govoriti (§. 861.

---

pripoznaje ipak tražbinu u cielom iznosu od 1000 for., pa ju izdanjem zadužnice konstituira kao zajamnu, ovdje nije moguća novacija, jer ona predpostavlja obstojnost duga, a cieli dug od 1000 fr. nije postojao (300 obećano darovanje i 200 igra), pa ako bi tko ovaj slučaj htio konstruirati sa nagodbom, novacijom i tradicijom brovi manu, to bi opet morali reći, da nagodbe neima, jer manjka medjusobno popuštanje (§. 1380. o. g. z.).

[1] Sto je o zadužnici rečeno valja analogno takodjer i o namiri, o kojoj Bähr cit. str. 255. i sl. i njegovi sljedbenici takodjer misle, da je formalni ugovor, ugovor kojim se stanoviti dug oprašta (Erlassvertrag). Nu kao što kod zadužnice priznavajući *obstojeći* dug priznaje, tako priznaje kod namire *platež toga duga*, pa uviek tom priznajom samo platež zasvjedočava, t. j. svomu protivniku dokazno sredstvo glede namirenja tražbine pruža. To proizlazi iz §. 1426. o. g. z , koji govoreć o namiri, platež duga predpostavlja. S druge strane je moguće da se namira izdade, prem dug *nije plaćen*, već drugim kojim načinom utrnuo, n. p. konstituiranjem novoga duga, kompenzacijom itd. Kao što je zadužnica valjana ako i causa, koju ona *navadja* (dobrojenje zajma) nepostoji, ako postoji samo druga koja causa, tako će i namira valjana biti, ako causa, koju ona navadja, (platež) nepostoji, ako je obveza samo s koje god druge cause utrnula. Dakle ni ovdje nije causa specijalna, već obća, koja množinu razlogah u sebi sadržavati može, a to zato, jer i ovdje pripoznaja djeluje.

Digitized by Google

o. g. z.), priznaja je bitno jednostrani akt. Ako tko priznaje, da duguje 1000 for., moći će se njegov protivnik na tu priznaju pozivati, ako i nije nikakovo očitovanje učinio. Volja vjerovnika nedolazi kod priznaje nikada u pitanje, priznaja je valjana, ako vjerovnik (kod pismeno očitovane priznaje) nije znao ni mogao znati, što izprava sadržaje, ona je kod ustmene kao i kod pismene valjana, ako je vjerovnik nije prihvatio, ona je valjana, ako je on ni razumio ni shvatio nije, ona neproizlazi poput ugovora iz obostrano očitovane volje.[1] Zato nemože priznaja nikada stvoriti nove obveze. Svakom pogodbom nastaje nova obveza, priznaja pako baš predpostavlja obstojnost i dalnje trajanje stare obveze, a ne ukinuće iste; jer ako stare obveze nije, ili ako ona uzmanjka, neima priznaji objekta. Tko veli: „ja priznajem, da ti u ime kupovnine za 100 akova kupljena vina 1000 for. dugujem," nije valjda svoju obvezu iz kupoprodajne pogodbe tim kanio uništiti, ta on obstojeću obvezu izrikom posvjedočuje. Pa zašto bi što drugoga valjalo, kada priznavajući izpusti rieči: „u ime kupovnine za 100 akova kupljena vina?"

Ugovor je radi bludnje samo onda ništetan, kada jedna od ugovarajućih stranaka ili tko treći sa znanjem iste drugu stranku u bludnju zavede (§§. 871. 875. o. g. z.); priznaja je ništetna, ma bila bludnja kakova god (arg. §. 1431. o. g. z. sr. gore str. 12. op. 1. i 2. str. 36. op. 1.).

Da i naša vrela priznaji samo deklarativnu moć pripisuju, sliedi iz ustanova:

L. 26. §. 2. D. depositi 16. 3.

Paulus. — Titius Semproniis salutem. Habere me a vobis auri pondo plus minus decem, et discos duos, saccum signatum, ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium deposuistis; item quos Trophimati decem, item ex ratione patris vestri decem, et quod excurrit. Quaero, an ex huiusmodi scriptura aliqua obligatio nata sit, scilicet quod ad solam pecuniae causam attinet? Respondit, ex epistola, de qua quaeritur obligationem quidem nullam natam

[1] Sr. Schlossmann str. 72. Hesse str. 241. i sl.

Digitized by Google

videri, sed probationem depositarum rerum impleri posse; an autem is quoque, qui deberi sibi cavit in eadem epistola decem, probare possit hoc, quod scripsit, iudicem aestimaturum.

Zatim iz:

L. 6. C. de compens. 4. 31.[1]

Neque scriptura, qua cautum est, accepta quae negas tradita, obligare te contra fidem veritatis potuit; . . . . . .

Usljed ovih ustanova nemože biti dvojbe, na kojem stanovištu stoje naša vrela, pa da i austrijsko pravo u priznaji pravnoga odnošaja vidi samo dokazno sredstvo, to sliedi iz ustanove §. 1001. o. g. z. u savezu sa §. 119. g. pp., gdje se jedna vrst priznaje (zadužnica) izrično navodi medju dokaznimi sredstvi.

Tako možemo reći, da u priznaji uviek, radilo se o goloj činjenici ili o pravnom kom odnošaju, samo dokazno sredstvo leži, da priznaja uviek deklarativno djeluje.[2]

Al nastaje dalje pitanje, kakovo je to dokazno sredstvo?

§. 106. g. pp. navadja dokazna sredstva, koja naš zakon poznaje, najme: Priznanje, izprave, svjedoke, očevid i prisega.

Ako je naša priznaja dokazno sredstvo, pita se: kojoj vrsti navedenih dokaznih sredstva valja ju pribrojiti? Na prvi pogled mogao bi se čovjek odlučiti, da ju subsumira pod priznanje, i to pod jednu vrst priznanja, naime pod izvansudbeno (§§. 109. i 110. g. pp.). Nu ako uzmemo, da §. 104. g. pp. ustanovljuje, da samo činjenice (Thatsachen) mogu biti predmetom dokaza,

[1] Sr. takodjer l. 5. l. 6 C. si cert. 4. 2.

[2] Sr. Schlossmann str. 71. i sl. — Hesse str. 241. i sl. — Isto valja i onda, ako se priznaje neobstojeći ili dvojbeni dug, ili ako se izdade namira, prem dug nije izplaćen, ako je priznavajuć u ovih slučajevih samo znao, da je dug koga priznaje dvojben ili da neobstoji dotično, da nije namiren. Protivnici temelje na ovom ponajglavnije svoju teoriju o ugovoru iz priznaje, sr. izim Bährа cit. str. 255. i sl. takodjer Windscheid II. str. 547. op. 2. pod konac. — Unger Dogm. Jahrb. VIII. str. 206. i sl., tvrdeć da se nemože dokazati čega nije, da priznaja dakle u ovih slučajevih nikada dokaznim sredstvom biti nemože. Nu u ovih slučajevih valja polag §-a. 1432. o. g. z. (zadnja izreka) uzeti, da je zadužnica, dotično namira izdana donandi causa, t. j. priznata je u prvom slučaju obveza iz postojećega darovanja, a o potonjem odreko se je u formi priznaje vjerovnik svoje tražbine. u svakom slučaju upotriebio je mjesto individualno označene cause priznaju.

Digitized by Google

dakle predmetom dokaznih sredstva §. 106. g. pp.; pa ako uvažimo, da §. 108. g. pp., koji o sudbenom primanju govori, izrično veli: „čin koji stranka . . . priznaje . . . ima se . . . smatrati kao istinit," to možemo punim pravom tvrditi, da naša priznaja t. j. priznanje pravnoga odnošaja nije priznanje u smislu §. 109. i 110. g. pp.[1]

Najvažnija razlika medju izvansudbenim priznanjem i priznajom stoji u tom, da prva ima samo faktične okolnosti za predmet svoj, dočim se potonja odnosi na pravne odnošaje. Iz ove temeljne razlike sliedi dalnja: Pošto se izvansudbeno priznanje ima uviek samo na fakta odnositi to nam se isto predočuje kao puko svjedočanstvo, dakako kao svjedočanstvo u vlastitoj stvari, pa mora usljed toga imati i sve uslove takovoga. Po tom je nuždno, da je priznavajući bio u položaju, da priznatu okolnost sam razabere, pa da ju je i zbilja razabrao. Pošto se kod priznaje neradi o činjenicah, već o pravnom odnošaju, to odpada taj uslov. Izvansudbeno priznanje može priznavajući u parnici direktnim protudokazom obarati, baš zato, jer je predmet izvansudbenoga priznanja faktum, a faktum može takodjer biti predmetom svakoga drugoga dokaznoga sredstva. Drugčije kod priznaje. Priznaja je jedino dokazno sredstvo, kojim se nedokazuje faktum, već pravni odnošaj, pa zato nije moguć ni neposredni protudokaz, nego samo indirektni.[2] Nu odatlje sliedi još i dalnja razlika. Poznato je, da se neposredni protu-

---

[1] Sr. Wetzel cit. str. 173. — Savigny VIII. str. 45., koji ali mnije, da se i priznaja (n. p. duga) izvansudbenom priznanju pribrojiti ima, ako je očevidno tom priznajom posredno faktum (n. p. pribrojenje novaca) priznat, slično takodjer Hesse str. 254. i sl. Nu ovakovo posredno priznanje relevantne činjenice nepoznaju naša vrela (sr. §. 109. g. pp.) tako da bi sudac takovom priznanju po §. 110. g pp. samo veoma neznatnu dokaznu moć pripisati mogao sr. takodjer Bayer cit. str. 710. i sl.

[2] Rekli smo gore, da zadužnina sadržaje priznaju obstojećega duga. Proti toj zadužnici pripada tuženomu exceptio non num. pecuniae. Taj prigovor nezanječe, kako Schuster str. 552. misli, temelj tužbovni, već je prava pravcata exceptia sr. Wetzel cit. str. 143. op. 23., jer exceptio nom. num. pec., nije puko niekanje primitka valute, već tvrdnja, da razlog, radi koga je zadužnica izdana, nije nastupio, sr. Wetzel cit. str. 143. Taj razlog može se sastojati u dobrojenju zajma ili u ma kojem drugom razlogu sr. str. 53. op. 2. 3. Ako bi except. non. num. pec. puko niekanje primitka glavnice bila, onda nebi doduše

Digitized by Google

dokaz nemože voditi glavnom prisegom, jer bi u tom slučaju o jednoj te istoj činjenici predležala dva dokazna sredstva, od kojih bi jedno bilo glavna prisega, pa sudac nebi mogao po načelu §§. 233. i 264. g. pp. suditi na navraćenu prisegu.[1] Drugačije opet kod priznaje. Kao što smo rekli, nemože biti protudokaz proti priznaji neposredan već samo posredan, koji se može uviek glavnom prisegom voditi. Priznaja može se uviek obarati glavnom prisegom, dočim to nije uviek moguće kod izvansudbenoga priznanja.[2]

Vidimo dakle, da postoji golema razlika medju priznajom i izvansudbenim priznanjem, pa da se prva neda pribrojiti potonjemu, jer se neodnosi na činjenice.

Ali ipak smo gore dokazali, da je priznaja dokazno sredstvo, nepreostaje nam dakle ino, već uvrstiti priznaju kao šesto dokazno sredstvo polag dokazala navedena u §. 106. g. pp.

A sada da promotrimo pobliže narav toga dokaznoga sredstva.

Premda se priznaja znamenito razlikuje od izvansudbenoga priznanja, imadu ipak oba jedno zajedničko vrlo važno obilježje, da su najme drugotno dokazno sredstvo. Priznaja je drugotno dokazno sredstvo u tom smislu, jer se mora opet drugim kojim dokaznim sredstvom dokazati. Tko kani štogod priznajom dokazati, mora najprije dokazati priznaju. Da se priznaja nemože dokazati očevidom, o tom neima dvojbe, nu može se zato sva-

---

polag §. 264. g. pp. moguće bilo, ovu ekscepciju utvrditi glavnom prisegom, al baš zato, jer se ona sa glavnom prisegom utvrditi može, mora se za glavnu ekscepciju, t. j. za tvrdnju, da je zadužnica pogledom na stanoviti razlog izdana, pa da taj nastupio nije, smatrati. Što smo ovdje o eksceptiji non nom. pec. reć bi valja i za svaki prigovor proti obstanku one cause, koja se iza priznaje krije. svaki ovakov prigovor je ekscepcija, pa se zato svaki glavnom prisegom utvrditi može.

[1] Sr. Schuster str. 550. i sl. i 553.

[2] Sr. Schuster str. 552. op. 1. Pravo načelo bude plenarnom rješitbom najvišega suda bečkoga od 18. listopada 1854. br. 10.295. (u Ung. Glas. kod br. 42.) izraženo. Ovo glasi: „Zum Beweise der Einwendung der nichtgeschehenen Zuzählung des Darlehens, kann aber auf den, dem Gläubiger hierüber aufgetragenen Haupteid, wenn nach den, aus den Akten erhellenden Umständen keine besonderen Bedenken entgegenstehen, erkannt werden, und dieser Haupteid ist wie jeder andere Gegenbeweis zu beurtheillen".

Digitized by Google

kim drugim dokazalom utvrditi, dakle svjedoci, izpravami, prisegom a i priznanjem sudbenim ili izvansudbenim.[1]

Ova dokazna sredstva priznaje ravnati će se dakako po formi u kojoj je ona učinjena; ako je priznaja pismeno učinjena, biti će dokazno sredstvo izprava, ako li ustmeno, drugo koje od navedenih dokaznih sredstva.

Nu bila priznaja u kojoj god formi učinjena, ili pismeno ili ustmeno, bila izpravami ili drugim kojim dokaznim sredstvom utvrdjena, svagda riešava ona od dokaza cause. Vidili smo iz navedenih jur primjera priznaje, da tko može pravni odnošaj dokazati priznajom u tužbi causu dotičnoga pravnoga posla individualno označiti pa ni dokazati netreba. Tko se može pozivati na priznaju, netreba više da dokaže svoju causu, nu ipak mora causa obstojati, inače mu nestoji pravni odnošaj, što ga je provizorno priznajom utvrdio, a to će reći individualno označena causa sačinjava proti priznaji ekscepciju, baš onako, kao što kod čistih pogodba causa.

Iz onoga, što smo gore ob exceptio non numeratae pecuniae rekli, sliedi, da se ta ekscepcija nesastoji u negaciji dobrojenja zajma i u dokazu te negacije, nego u navodu individualne cause pa eventualno u dokazu iste. Ako je tko dugovao iz kupoprodajne pogodbe stanovitu svotu, pa o toj svoti izdade zadužnicu, nemože tužbu, koju vjerovnik proti njemu podiže, oprovrći tvrdnjom: Nisam primio zajmovne glavnice; nego mora causu individualno označiti, t. j. u nazočnom slučaju reći i dokazati, da je razlog, zašto je izdao zadužnicu, t. j. zašto je priznao dug,

[1] O sudbenom priznanju nemoze biti dvojbe: A. utvrdi u parnici sa B-om., da mu ovaj na temelju obračuna 1000 for. duguje. B. to ili izrikom prima ili neporiče, u svakom slučaju dokazana je priznaja sudbenim priznanjem (§§. 22., 45. i 108. gr. pp.). Dvojba mogla bi jedino glede izvansudbenoga priznanja nastati. Ali pošto je glede prvotnih dokazala, drugotno uviek faktum, to se taj faktum priznaje i izvansudbenim prizuanjem dokazati može, samo što izvansudbeno priznanje opet dokazano biti mora, n. p.: A. kaže pred svjedoci B-om. i C-om. svomu vjerovniku D-u.: Istina je, da ti iz medjusobnoga obračuna 1000 for. dugujem. U Parnici D-a proti A-u dovesti će prvi svjedoke B-a. i C-a., ovi će pako posvjedočiti: 1. Da je A. dne toga i toga pred D-om. izpoviedio (izvansudbeno priznanje), da se je 2. sa D-om. obračunao na 1000 for. (priznaja).

Digitized by Google

sastojao u dugu iz kupoprodaje, pa da taj dug nije obstojao, jer je stvar, pošto je takovih mana imala, koje su redovitu porabu onemogućile, pa se nisu popraviti dale (§. 932. o. g. z.) prodavaocu povratio. Ta nitko neće dvojiti, da tužitelj, koji osniva svoju tužbu na conto correntu mora samo faktum jednostranoga obračuna dokazati, pa da ima tuženik ekscipirati, da n. pr. pojedine stavke radi pomanjkanja pravnoga razloga nestoje. Ako tako biva kod jednostranoga obračuna, to će isto jošte prije valjati i kod dvostranoga, pa dosljedno i kod obične priznaje.

Causa sačinjava dakle naproti tužbi, koja utvrdjuje svoje navode priznajom, ekscepciju u tehničkom smislu, a tužitelj je riešen dokaza cause.[1] Po tom stojimo glede dokaza cause u našem slučaju na istom stanovištu, na kojem smo gore stajali kod čistih pogodba. Ako tužitelj dokazuje tužbu svoju priznajom, biti će riešen dokaza cause, ona je sada postala ekscepcijom, koju mora tuženik dokazati baš onoliko, u koliko mora kod čistih pogodba dokazati causu t. j. on mora najprije uviek dokazati, koja individualno označena causa krije se za priznajom.

Ali tko ima dokazati, da li je ta priznaja nastupila ili ne?

Prije nego li uzmemo na to pitanje odgovoriti, valja nam priznaju kao dokazno sredstvo pobliže promotriti i pokazati, kada valjana priznaja predleži.

Pojam priznaje, kako smo ga razvili, predpostavlja obstojeći pravni odnošaj, obzirom na koji je priznaja učinjena. Obstojeći pravni odnošaj i priznaja stoje po tom medju sobom u relaciji tako, da se to pravno sredstvo baš u toj relaciji ostvara. Iz ove ralacije moći će se dakle razabrati samo njegova narav. Pošto pravni odnošaj opet sa svoje strane predpostavlja relaciju medju dvie stranke, to imademo dva temeljna momenta priznaje:

[1] U to moglo bi se za slučaj, kada tužitelj izpravom priznaju dokazuje, radi ustanove §. 127. g. pp. podvojiti. Nu taj §. nemože se protezati na izpravu, kojom se dokazuje priznaja, jer izrično govori o izpravah, kojim se dokazuje dužnost, a izprava o priznaji nedokazuje dužnost već faktum priznaje, dužnost pako dokazuje ovdje priznaja.

Digitized by Google

I. Odnošaj priznavanja prama obstojećemu pravnomu odnošaju;

II. odnošaj priznavanja prama svakoj stranci obstojećega pravnoga odnošaja.

Ako priznavanje hoće da zadobije narav priznaje, mora stupiti u ta oba odnošaja, inače bila bi priznaja nepodpuna, pa usljed toga bez dokazne moći. Odatle sliedi:

ad I. Jer priznaja mora napram postojećemu pravnomu odnošaju stupiti u relaciju, to ima priznavajući:

1) pogledom na stanoviti pravni odnošaj priznati;

2) mora volju imati, da taj pravni odnošaj priznaje.

ad. II. Pošto priznavanja napram svakoj stranci pravnoga odnošaja u relaciju stupiti mora, to može:

3) priznaju valjano samo jedna od stranaka stojećih u pravnom odnošaju;

4) napram drugoj stranci stojećoj u istom pravnom odnošaju učiniti.

Ovakovo priznanje (koje se priznaja — Anerkennung — zove) ima dokaznu moć, bilo ustmeno ili pismeno učinjeno, pa imade tu moć, da tužitelj nemora kraj njega svoju causu individualno označiti i dokazati.

§. 14.

Rekli smo pod konac §-a. 10. da bi kod individualno označenih pogodba samo u onom slučaju bilo moguće, da tužitelj nebi dužan bio dokazati da je causa nastupila, kada nebi dužan bio causu individualno imenovati i dokazati.

Iz razmatranja §§. 11—13. sliedi pako, da tužitelj kod individualno označenih pogodba onda netreba svoje cause imenovati i dokazati, kada svoje tužbovne navode priznajom utvrdi. U ovom slučaju bio bi dakle takodjer riešen dokaza, da je causa nastupila, taj dokaz pao bi ovdje na tuženoga poput ekscepcije. Da vidimo.

Priznaja proteže se uviek po svom pojmu na o b s t o j e ć i pravni odnošaj, priznajom je dakle pojmovno causa kao u prošlosti ležeća, kao praeterita karakterizirana, valjaju po tom glede pitanja, tko ima dokazati, da li je causa nastupila ili izostala,

Digitized by Google

načela razvijena glede dokaza cause praeterite kod čistih pogodba, t. j. taj dokaz pada na tuženoga.[1]

Po tom valja o dokazu cause kod individualno označenih pogodba sliedeće načelo:

Tužitelj mora kod individualno označenih pogodba individualno označiti i dokazati svoju causu, kao i dokaz o tom voditi, da je ta causa nastupila, izim ako se može pozivati na priznaju, u kojem slučaju pada cieli teret dokaza cause na tuženoga.

* * *

Ta okolnost, da priznaja riešava tužitelja dokaza cause, čini, da je onaj, koji se na takovu može pozivati u sretnom položaju, jer mu je pravo tim dokaznim sredstvom tako tvrdo postalo, da sav procesualni teret pada na njegova protivnika. Pravni odnošaj utvrdjen priznajom, utvrdjen je jače nego ikoji drugi. Tim pako, da priznaja pravni odnošaj čini jačim, postaje i pravo tužećega u ovom slučaju boljim pravom, pravo samo postaje jačim. Ovdje vidimo smjer, kojim priznaja djeluje i u materijalnom pravu, ona najme utvrdjuje prava, prouzročuje, da prava likvidacija, snažnije djelujuća postanu. Bähr i njegovi više spomenuti sljedbenici obratili su svu svoju pozornost ovoj nuždnoj posljedici priznaje, pa su ovim putem zavedeni priznaju iz procesualnoga u samo materijalno pravo prenieli. Mjesto da reknu: priznaja kao dokazno sredstvo djeluje i u materijalnom pravu, tvrde oni obratno, materijalno-pravni ugovor, koji se priznaja zove, ima i procesualnih posljedica.

Nu nemogu s druge strane tajiti, da novija teorija ide za tim, da ovu materijalnu stran priznaje sve to većma razvije, da iz dokaznoga sredstva s vremenom postane materijalni ugovor. Ja

[1] Ovdje i kod cistih pogodba, moglo bi pitanje nastati, da li tuženik ne mora takodjer svoju bludnju da dokaze. To tvrde doduše Bähr str. 240. i 266. - Windscheid II. str. 548. op. 8., nu proti tomu Schlossmann str. 77. — Hesse str. 275. i sl. Nazor Bährov i stoji donjekle, jer da je tuženik svoju bludnju dokazao, kada dokaže da je očitovanje učinio predpostavljajuć stanovit pravni odnošaj, pa da taj pravni odnošaj obstojao nije to smo gore str. 12. op. 1. i 2. dokazali; ali da tuženik svoju bludnju neposredno dokazati nemora, to mislimo, da smo već gore str. 36. op 1. dovoljno iztaknuli.

Digitized by Google

držim taj proces po pravnu sjegurnost veoma blagotvornim, pa bi uviek de lege ferenda pripravan bio priznaju materijalnim ugovorom učiniti, ali ne mogu na ino, već de lege lata pri tom ostati, da priznaja nije nego dokazno sredstvo.

U ovom pretvaranju procesualnoga sredstva u materijalni ugovor, koje pretvaranje pod našim rukama tako rekuć i u svagdanjem životu pred našim očima faktično biva, vidimo kako se na novo ostvara istina, da je pravo živući organizam, koji po zakonu svoje sobstvene tehnike iz obumrlih forma radja vjekom nove pravne tvorove.

Kada može prodavaoc robe kupca, koji izplatom kupovnine zateže, na naknadu tim prouzročene štete, a kada samo na platež zateznih kamata tužiti?

Po čl. 354. njem. (§. 352. ug.) trgovačkoga zakonika, može prodavaoc robe kupca, koji sa izplatom kupovnine zateže, tužiti, da izpuni ugovor, (t. j. da plati dužnu kupovninu) i da naknadi štetu, radi zakasnjena izpunjenja (t. j. radi zakasnjene izplate kupovnine), a po čl. 283. njem. (§. 272. ug.) t. z. može on ne samo naknadu p r a v e štete, nego takodjer i izmaknuli dobitak zahtievati.

Nu dočim po čl. 287. i 288. njem. (§§. 282. i 283. ug.) trg. zak. prodavaoci od njihovih iz trgovačkih poslova proizticućih dospjelih tražbina zatezne kamate zahtjevati mogu, to nastaje pitanje, kada može prodavaoc robe od zaostale kupovnine po čl. 287. i 288. njem. (§. 282. i 283. ug.) t. z. samo zatezne kamate, kada li još i te kamate nadmašujuću odštetu, dotično u istinu izmaknuli dobitak po čl. 283. njem. (§. 272. ug.) t. z. u savezu sa čl. 354. njem. (§. 352. ug.) trg. zak. zahtievati; jer prodavaoc, kojemu kupovnina u izvjestno vrieme, kao što je pogodjeno, nebude izplaćena, trpi kroz to kadkada i pravu štetu u strogom smislu rieči, jer će n. pr. biti prinuždeu novac uz visoke kamate pozajmiti, ili javnu obveznicu velikim gubitkom ili drugu robu izpod ciene prodati.

*

Digitized by Google

Ali vjerovniku može tim zatezanjem i korist izmaći, koju bi postigao bio da mu je kupovnina u pravo vrieme izplaćena, n. p. ako je on mogao partiju robe, koju je vlastnik bio prisiljen prodati, uz vrlo povoljne uvjete kupiti, ili ako je kupovninu sa 12% ukamatiti mogao.

Ako kupac zategne sa izplatom kupovnine, imati će se u smislu čl. 354. njem. (§. 352. ug.) trg. zak. razlikovati, da li je roba već predana ili ne.

U prvom slučaju nemože prodavaoc po čl. 287. i 288. njem. (§. 282. i 283. ug.). trg. zak. drugo zahtjevati, van zatezne kamate.

Ako li roba još predana nije, to po jasnoj odredbi čl. 354. njem. (§. 352. ug.) t. z. (medju ostalim) može zahtievati izpunjenje pogodbe i naknadu štete, nastale po zakašnjenom izpunjenju.

I ova naknada može se sastojati bud u zateznih kamatih,[1] bud u nadomještenju još koje dalje sizuće dokazive štete čl. 283. njem. (§. 272. ug. trg. zak.); jer po postojećih zakonskih ustanovah dužan je svaki oštećenik protuzakonito nanešenu mu štetu pravno dokazati; ako li dakle roba još predana nije, te prodavaoc, kojemu kupac kupovninu u stanovito vrieme nije izplatio, dokaže izvjestnu štetu ili izvjestan umaknuli dobitak ili obadvoje zajedno: to mu se mora zato naknada u smislu čl. 283. njem. (§. 272. ug.) t. g. dopitati; ako pako nije u stanju izvjestnu štetu propisno dokazati, onda bi on po čl. 287. i 288. njem. (§§. 282. i 283. ug.) t. z. imao pravo samo na zatezne kamate; jer u tom slučaju odlučuje zakon bezuvjetno, te obvezuje kupca, koji izplatom zateže, jedino na naknadu zateznih kamata, bez da treba prodavaoc da pravu štetu ili izmaknulu korist dokaže. **I. Pirka.**

[1] Vidi stranu 1407. zapisnika o viećanju k njemačkom trg. zakonu, koji je ugarskomu osnovom služio.

Digitized by Google

Nešto o novom kaznenom postupniku od 17. svibnja god. 1875.

Svrha je kaznenoga postupka, da se izvidi, ima li kažnjivog učina i ako ima, da se iznadje i kazni krivac.

Ta se svrha daje najsigurnije postići, ako se posao podieli medju neodvisne organe; s toga je u kulturnih državah, pak i u našoj domovini, kazneni postupak osnovan na načelu obtužbenom, na načelu obrane i načelu sudjenja po slobodnom osvjedočenju bez pozitivne dokazne teorije.

Posao, koji je u rukuh suda, ima tri glavna stadija: predizvidi, dotično istraga, prosudjenje obtužbe i glavna rasprava sa osudom. Da bi se uvodno istaknuta svrha što bolje dokučila, položena su i ova tri uredovanja u ruke posebnih organa: iztražnoga sudca, banskoga stola i presudnoga suda; odaklje sliedi, da je onaj sudac, koji je u predidućem stadiju radio, od uredovanja u sliedećem stadiju izključen.

Nu osim iztražnoga sudca i presudnoga senata, koji ima četiri člana (§. 13. k. p.) spominje postupnik u §. 12. redoviti kazneni senat od tri sudca, kojim se jedino u slučaju pitanja o povrati i ob odgodi nastupa, dotično oprostu kazni ima pridružiti još četvrti sudac (§. 298., 342., 351. i 352. k. p.).

Ovaj stalni kazneni odiel sudbenoga stola ima riešavati sve kaznene stvari, osim onih koje spadaju na iztražnoga sudca i presudni senat.

Pita se dakle: da li je i u koliko iztražni sudac iz ovoga senata, zatim predsjedatelj senata, kada traži riešenje istoga, i napokon, da li su članovi senata izključeni iz presudnoga senata?

U tom se pogledu pojaviše razna mnenja i to s razloga toga, što je kod nas recipiran postupnik austrijski od 23. svibnja g. 1873. sa nekimi izmenami, pa služi i našemu postupniku pri tumačenju njegovih propisa kao izvor, te se posebno mnenje, u koliko se nemože utemeljiti na hrvatskom postupniku, poziv lje na austrijski kazneni postupnik.

Pošto je austr. zakon u glavnom i naš zakon, to se moramo i mi nanj kao historički temelj pri našem razmatranju oba-

Digitized by Google

zrieti; nu ovdje nam je odmah opaziti, da je naš postupnik zadržao neke paragrafe i iz staroga našega postupnika od 29. srpnja god. 1853.

Glavnija razlika medju našim i austr. postupnikom u predizvidnom i iztražnom stadiju jest ta, što austr. p. u §. 10. br. 2. navodi sudbene stolove kao viećničke komore (Rathskammer), kojim pripada sudbenost pri predizvidih i iztragah, kojih komora, bar po imenu, naš postupnik nepoznaje, pa se s toga mora uzeti, da poslovi komore po našem postup. spadaju na kazneni senat §. 12., koji austr. postupnik spominje u §. 13. stav. 4. Jer gdje god austr. postup. govori o viećničkoj komori, tamo naš postup. besedi o sudu. (V. §. 208., 210. i 225. austr., zatim §. 199., 201., 216., itd. našeg postup.).

U motivih k § 18. austr. postup. o sastavljanju stalnih senata, t. j. komore viećničke i presudnoga senata navodi se, da se imaju strogo razlučiti sudci, koji sastavljaju vieć. komoru od ostalih, premda sam zakon nezahtieva toga razlučenja. V. §. 68. austr. post.[1] Naprotiv naš postupnik veli u §. 63. zadnja stavka, da sudac, koji je u medjupitanjih iztražnoga postupka, ili pri riešitbi o zaglavljenom postupku iztražnom sudjelovao, nije isključen od sudjelovanja pri glavnoj razpravi; a §. 1. naputka k iztr. postupku od 14. rujna 1875 br. 3783. dopušta, da mogu biti isti sudci članovi više senata. U tom je pogledu naš postup. zadržao §. 53. staroga postup. od 29. srpnja 1853. Po §. 2. instrukcije k austr. p. dozvoljeno je takodjer načelnikom sudišta iste sudce u više senata uvrstiti, što će se u smislu zakona dakako samo ondje činiti, gdje stanje sudačkog osoblja nedopušta strogo lučenje.

Odavlje sliedi, da članovi kaznenoga senata nisu izključeni iz presudnoga senata. Dakle n. p. ako iztr. sudac nepristane na predlog drž. odvjetnika da se povede istraga, pak zaište riešenje suda, a sud potvrdi njegovu odluku, jer možebiti nenazire objekta, banski stol pako na pritužbu držav. odvjetnika odredi povedenje

[1] Vidi: Entstehungsgeschichte der oesterr. Strafprocessordnung vom 23. Mai 1873. v. Dr. Mayer str. 371. i 372.

Digitized by Google

iztrage, to ipak nisu oni sudci iz presudnoga senata izključeni, koji su glasovali proti povedenju istrage.

Glede predsjednika nečini naš postup. takodjer nikakove razlike, dočim austr. izrično spominje predsjedatelja viećničke komore (Vorsitzender der Rathskammer) i predsjedatelja (Vorsitzender) bez dodatka, pod kojim zakon razumieva, kao što se vidi i iz motivah, predsjedatelja presudnoga senata ili glavne rasprave. V. §. 220., 221. i 222. austr. postup. i Mayera na str. 674 i sl.

Po §. 199. i 216. našega postup. ima predsjednik zaiskati odluku suda, ako sumnja bi li pristao na predlog da se odredi zatvor proti okrivljenom i da se zovu svjedoci i vještaci na glavnu raspravu, ili predhodno još čine izvidi. U slučaju §. 199. n. p. nema sumnje, da se razumieva predsjednik stalnoga senata §. 12., jer u tom stadiju još se nezna, hoće li doći stvar pred presudni senat, dakle nemože biti ni govora o predsjedniku toga senata.

Ako predsjednik u ovom slučaju uzište odluku suda, nije po mom mnenju izključen, jer ga zakon neizključuje niti izrikom niti po svom smislu ili duhu.

Dotični §. 208. austr. post. veli, da predsjedatelj vieć. komore ima zaiskati odluku komore, ako sumnja, bi li pristao na predlog da odredi zatvor, dakle onoga senata, komu „on“ predsjeda, odkud sliedi, da nije izključen; jer da bi to bio, morao bi zakon navesti, kao što izrikom izključuje sudca iztražnoga, kad nepristaje na predlog da se povede istraga §. 92. austr. i §. 85. n. postup.

To isto važi i za naš postup. Nemože se reći, da ima tužitelj glas predsjednikov proti sebi, jer predsjednik neima izdati formalne odluke, nego jedino navesti, da sumnja bi li pristao na zatvor; dakle sliedi, da u sudu može i pristati na zatvor, ako ga uvjere razlozi glasovatelja o zakonitosti predloga. Nemože se protivno mnenje pozvati ni na analogiju iztražnoga sudca, koji je dakako izključen i o kom ćemo poslje govoriti; jer predsjednik komore, t. j. kaznenoga senata nije iztražni sudac ni u obće, ni u slučaju neposredne obtužbe, pošto je iztražni sudac već po svom pojmu posebni, od stalnoga senata odieljeni organ.

Digitized by Google

U slučaju §. 216. n. p. prije svega je pitanje, kojega predsjednika razumieva zakon, da li predsjedatelja glavne rasprave, ili predsjedatelja kaznenoga senata §. 12? — koje se pitanje odnosi i na §§. 212., 213. i 215. n. p., u kojih je takodjer govor o predsjedniku.

Na dotičnih mjestih austr. postup. govori se jednostavno o predsjedatelju (Vorsitzender), pa se po tom mora uzeti, da zakon ovdje misli na predsjednika glavne razprave, kao što se to vidi i iz motiva k austr. postup., a osobito iz §. 225. austr. postup. (koji je suglasan sa §. 216. n. p.). u kom se veli, da odlučuje vieć. komora, ako sumnja predsjedatelj bi li pristao na poziv svjedoka ili izvide; dakle, što austr. postup. razlikuje ovdje komoru, koja kao takova ima predsjedatelja, od predsjedatelja, t. j. od predsjedatelja presudnoga senata.

Naš postup. pako nečini te razlike i zato ja mislim, da po našem postup može, ali da nemora predsjedatelj glavne rasprave učiniti odredbe u §. 212., 213. i 215. n. postup. spomenjene. Jer razlog s kojega bi ti poslovi spadali na predsjedatelja glavne rasprave, jest taj, što je parnica u tom stadiju već u rukuh predsjedatelja glavne rasprave, i što je o predmetu ubaviešten; no s druge strane može se u prilog našega postup. navesti, da se i predsjednik senata §. 12. od 3 sudca (komore) može tako isto informirati, osobito ako je stvar tečajem izvida ili iztrage već bila pred senatom; ili se dati ubaviestiti kroz istražnoga sudca, i da glavnomu načelu kaznenoga postupka više odgovara, ako predsjedatelj glavne rasprave prije rasprave nije ništa u parnici djelovao, da je dakle podpuno neodvisan.

Ovo je dakle pitanje više cielishodnosti nego načela, o kojem odlučuje organizacija sudišta. Kod velikih sudišta, koja imaju više presudnih senata, kakovih kod nas neima, riešavati će stvar predsjedatelj glavne rasprave, a kod manjih, kao što su naši, mogu to činiti i predsjednici sudišta, dotično senata od 3 sudca.

Dolazim da govorim ob iztražnom sudcu.

Naš postupnik samo na dva mjesta izrikom izključuje iztražnoga sudca; u §. 63. t. j. iz presudnoga senata, i u §. 85. t. j. iz senata od 3 sudca (§. 12. postup.) kada nepristane na predlog

Digitized by Google

da se povede istraga i zatraži odluka suda. Nu osim toga sliedi iz §. 104. i 187. postup., da je sudac iztražni i u svih inih slučajevih izključen, u kojih je on kao samostalni organ izdao odluku, proti kojoj se ma od koje strane traži odluka suda, ili ako on nepristane na kakvi god predlog ma koje stranke pa uzište odluku suda; jer u tih slučajevih ima sud suditi o njegovoj odluci, dakle nemože on u istom sudu biti i o svojoj odluci glasovati.

Odavlje pako ujedno sliedi i to, da sudac onda nije izključen, ako se ne radi o njegovoj odluci, nego o drugoj odredbi suda, premda u predizvidih ili istragi njegovoj. Po tom neće biti izključen iztražni sudac iz senata, kada se odredjuje sigurnina, jer ta odredba nespada po §. 183. k. p. na djelokrug iztražnoga sudca, nego na djelokrug suda.

Kada po §. 201. postup. predloži iztražni sudac spise sudbenomu stolu, ili kada obtužba poslje podnešenih prigovora i žalbe ništovne postane pravomoćnom, §. 210. postup. neće biti izključen iztražni sudac iz senata, koji naredjuje glavnu raspravu §. 201. i 212. k. p., ili odlučuje po §. 216. postup. o predlozih učinjenih na temelju §. 213. i 215. k. postup., ili po §. 218. p. izriče obustavni zaključak, ili kada se radi o troškovih kaznenoga postupka.

Naprotiv, ako povredjenik po §. 36. br. 1. traži proti odluci, kojom se obustavljaju predizvidi §. 83. k. p. da se povede istraga, ili ako je pitanje ob obnovi kaznenoga postupka, §. 293. i sl. k. p. mislim, da ne bi zakonito bilo, kad bi iztražni sudac sudjelovao u senatu sa odlučnim glasom, jer bi se povredilo načelo, po kom sudac o svojih izvidih i na temelju istih nemože suditi, kao i drugo glavno načelo, da je iztražni sudac kao takov samostalni od suda odlučeni organ.

Ovo se pitanje svodi u obće na to, da li iztražni sudac može biti član stalnoga senata od 3 sudca, t. j. viećničke komore?

Da u tom nisu zakoni glavnih europskih država složni, dokazuje francezki kazneni postupnik (Code d' instruction criminelle), koji u čl. 127. izrikom naredjuje, da se komora viec-

Digitized by Google

nička sastoji najmanje od tri sudca, računajuć u nju i iztražnoga sudca. Nu već je čuveni njemački kriminalista Reinhold Köstlin rekao, da to protuslovi glavnim načelom kaznenoga postupanja. (Vidi die Geschworenengerichte str. 35.).

Po austrijskom i našem postupniku mora se reći, premda zakon nigdje toga izrično neveli, da iztražni sudac nemože biti član komore, razumije se dakako kad je njegova istraga pred komorom. Glasom §. 12. austr. postup. vrši vieć. komora nadzor nad svimi istragami, dakle već po pojmu nadzora nemože biti onaj u senatu, nad čijom se istragom nadzor vrši; nadalje imaju po §. 94. i 95. austr. p. iztražni sudci mjesečna izviešća podnašati komori o stanju istraga, odakle sliedi, da mora biti posebno tielo, komu se daje izviešće, od onoga, koji ga daje.

Istina, odredbe §. 94. i 95. austr. postup. nisu kod nas recipirane, premda su bile i u starom postup. od g. 1853. (vidi §. 63.) nu ipak vidi se iz §. 12. našega postup. o stalnom godišnjem senatu od 3 sudca, da iztražni sudac nemože biti u njem, jer imade više iztražnih sudaca nego li članova stalnoga senata §. 12, pa kad bi se svaki put uzimao iztražni sudac, mienjao bi se isti, što bi bilo proti zakonu, koji zahtieva stalni senat, t. j. iste sudce.

Osim toga može se i na temelju našega postupnika navesti, da i on već po pojmu razlikuje stalni senat §. 12. (komoru viećničku) od iztražnoga sudca §. 9. p. Ako su dakle sud, ili stalni senat §. 12. i iztražni sudac posebni sudski organi, onda je posljedica logična, da iztražni sudac kao takav nemože biti član suda, i gdje zakon o funkciji suda govori, da je iztražni sudac iz istoga izključen. Po tom je dakle izključen i u gorepomenutom slučaju §. 36. br. 1. i 293.

Da je pako isti izključen i u slučaju obnove postupka proti osudi, §. 298. k. p., razumie se po sebi, jer zakon i ovdje dieli iztražnoga sudca od stalnoga senata sa četiri sudca §. 14. post., jer se imadu izvidi činiti i na temelju istih prijašnja osuda ukinuti, a po potrebi i nova glavna rasprava držati i nova osuda izreći §. 299. i 300. k. p., u kojem je slučaju iztražni sudac već po §. 63. postup. i analogiji istoga izključen.

Digitized by Google

Stroga posljedica sada razloženoga načela zahtievala bi dakako, da se iztražni sudac izključi i u gore navedenih, izuzetih slučajevih §§. 183., 201., 212., 216 i 218. k. p.; nu obzirom na to, da su ovi slučajevi više formalne naravi i manje važnosti, može se u istih odstupiti od načela bez povrede istoga. Jedino u slučaju §. 215. k. p., kada bi po §. 216. imao sud odlučiti, da li se imaju preduzeti izvidi, bilo bi korektno izuzeti sudca iztražitelja iz senata, jer nebi umjestno bilo, da on o tom sudi, imaju li se činiti izvidi, koje će on imati obaviti.

Što se tiče poslova u stadiju poslje osude, neima razloga izključiti iztražnoga sudca iz senata od tri dotično četiri sudca, jer neradi više kao takov, nego kao izvjestitelj karnoga senata.

Osim pitanja ob izključenju sudaca preporno je pitanje o načinu postupka u slučaju neposredne obtužnice.

Zakon u §. 199. i 208. samo to jasno naredjuje, da se obtužnica, dotično ništovnica ima predati predsjedniku suda, pod kojim bi se, po smislu austr. postup., imao razumieti predsjedatelj viećničke komore, dakle po našem postupniku predsjedatelj stalnoga senata od 3 sudca §. 12., koji će, ako sumnja, bi li pristao na zatvor, imati zaiskati odluku suda, kako to takodjer razgovetno zakon veli. Nu tko ima okrivljenu priobćiti obtužnicu, tko izdati potrebne pismene odredbe radi obave zatvora, tko primiti prigovor proti obtužnici, u obće: tko ima sve one poslove obaviti, koji u slučaju istrage, spadaju na sudca iztražitelja? o tom nema niti u zakonu niti u provedbenoj naredbi naročita propisa.

Na ova pitanja neima ni u austr. postupniku izričnoga odgovora, nu §. 5 austr. provedbene naredbe veli, da predsjedatelj viećničke komore može dodieljivati podneske, koji stignu komori, članovom iste u referat; dakle po austr. postup. mora pomenute poslove obavljati ili predsjedatelj komore, ili koji od predsjedatelja na to odredjeni član iste. Vidi takodjer: Die Praxis des österr. Strafprocesses von Dr. Rulf. str. 44.

Što se tiče našega postupnika, to bi se po analogiji §. 199. moralo zaključiti, da iste poslove ima svršivati predsjedatelj senata, jer zakon njega poredjuje s iztražnim sudcem. Nu kada

Digitized by Google

se promisli, da kod nas neznatan postotak svih kaznenih parnica odpada na istrage u tehničkom smislu, a da se velika većina obtužnica osniva na prijavah i predizvidih; nadalje da je, osobito kod manjih sudbenih stolova, načelnik suda ujedno i predsjedatelj stalnoga senata, lako se uvidja, da bi predsjednik bio obterećen sa poslovi, koje bi jedva savladati mogao i uslied kojih bi od predsjednika postao referentom S toga u praksi tako biva, da načelnik suda dodieli neposrednu obtužnicu jednomu od iztražnih sudaca, i to, ako je koji vodio predizvide, onomu, koji je iste obavio, t. j. postupa se kao i sa obtužnicami podignutimi na temelju istraga, izuzev jedini slučaj zatvora, koji odredjuje sam predsjedatelj.

Za ovaj način postupka govori razlog analogije sa postupkom u slučaju istrage; jer nema dovoljnoga razloga, zašto da se u slučaju neposredne obtužbe drugčije postupa i mienja poslovni red, koji je sasvim jasan i jednostavan; osobito kad se još uvaži, da se u slučaju §. 215. k. p., ako nije ni bilo iztražnoga, ili bolje rekuć, predizvidnoga sudca, takov mora odrediti za obavu potrebnih izvidjenja. S toga bi po mom mnenju načelo o diobi poslova i o neodvisnosti pojedinih sudbenih organa čišće i dosljednije izvedeno bilo, da se i odredba zatvora po §. 199. postup. prepusti jednomu od iztražnih sudaca, kojega bi načelnik suda odredio, dotično onomu, koji je vodio predizvide.

Da u ovom slučaju sudac iztražni nije izuzet iz glavne rasprave, jasno je, kao ni onda, ako je policajna vlast ili kot. sud vodio predizvide, jer ga zakon samo onda izključuje, ako je vodio predizvide §. 63. postup.

Po austr. postup. dvojbeno je, da li je izključen, kad je obavio samo predizvide, a ne i istragu, jer zakon nije jasan. Vidi §. 68. austr. postup. i dr. Rulfa na n. m. str. 20.

D. Milanković,
kralj. sudbeni viećnik.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Osude srbskih sudova ne imaju se u Austriji smatrati kao isprave zaslužujuće punu vjeru, pa se na temelju istih ne može povesti postupak po dvorskom dekretu od 7. svibnja 1839. (br. 358. sbirka prav.).

Na temelju osude prizivnoga suda u Biogradu od 17. veljače 1875. br. 353., legalizirane po c. kr. austro-ugarskom konzulatu u Beogradu, potraži Julia G. pred c. k. zemaljskim sudom bečkim Adolfa B., da joj plati 350 car. cekina, i zamoli, da se povede ovršni postupak.

C. kr. zemaljski sud u Beču dostavi odlukom od 18. prosinca 1877. tužbu tuženomu pozvav ga, da dadne za 30 dana svoj odgovor, pošto nije priložena isprava po tuženom izdana, a na temelju predložene osude ne da se povesti ovrha, jer se ona ne može smatrati ispravom po §. 298. postup. (josefinskoga), za to da se niti ne može u smislu gore navedene ustanove zakona narediti ročište.

Na utok tužiteljice Julie G. c. kralj. viši sud bečki promienio je odluku prvoga suda te naredio, da se na tužbu Julie G., u smislu dvorskoga dekreta od 7. svibnja 1839. (br. 358. sbirka pravosud.). odredi ročište, jer osuda, legalizovana po c. k. glavnom konzulatu u Biogradu (prilog A. tužbe), spada medju javne isprave pa kao takova da zaslužuje proti tuženomu punu vjeru.

Na previdni utok tuženoga potvrdio je c. k najviši sud bečki osudu prvoga suda; jer da se pod onimi ispravami, koje po dvorskom dekretu od 7. svibnja 1839. (br. 358. sb. pr.) zaslužuju punu vjeru, razumievaju samo onakove isprave, koje mogu po općem gr. p. postup. dokazati tražbinu tužitelja proti tuženomu, ali takova isprava nije spomenuta osuda prizivnoga suda u Biogradu. (Odluka c. kr. najvišega suda bečkoga od 2. travnja 1878.)

Pisarska pogrieška može se ispraviti još i u pravomoćnoj osudi.

Marko B. bude osudjen, usljed tužbe Andrije i Marije A, da povrati, odnosno izprazni štedanj (Scheur) ležeći u općini P.

Kad se je imala osuda ovršiti, osvjedočiše se supruzi A., da štedanj ne leži u općini P. nego u općini Z., dakle da se je u osudu podkrala pisarska pogrieška.

Supruzi A. zamole s toga, da se pogrieška ispravi. Tomu se uzprotivi Marko B. te pokaže očitovanje, izdano poslje izrečene osude, u kojem izjavi Andrija A. na ime svoje i supruge si, da se odriče prava voditi ovrhu glede štednja ležećega u općini P.

Digitized by Google

Usljed toga odbili su niži sudovi zahtjev supruga A., da se ispravi pisarska pogrieška u osudi, te ih uputili na redoviti put pravde.

Nu najviši sud promieni obie rješitbe nižih sudova te odredi, da se osuda ispravi, s razloga: jer se prema načelom dvorskoga dekreta od 29. rujna 1794. (br. 105. sbir. prav.) svakako može ispraviti pisarska pogrieška u osudi.

U ovom slučaju vidi se jasno iz bilježničkoga spisa, priloženoga tužbi, da se radi o tom, da se izpražni štedanj ležeći u občini Z. Očevidno je dakle, da se je podkrala pisarska pogrieška u osudi, kad se navodi, da štedanj leži u občini P. (obitavalištu tuženoga) mjesto u občini Z.

Kad se o tom povela razprava, tuženi nije tajio, da štedanj leži u občini Z. i da se u osudu podkrala pisarska pogrieška, ali se ipak uzprotivio zahtjevu tužiteljevu s razloga, jer je Andrija A. za sebe i svoju ženu Mariju A. izjavio, da odustaje od ovrhe proti Marku B. radi izpražnjenja štednja, pa da je pripravan i pred sudom ovo očitovanje obnoviti.

Nu ta isprava nevaži ništa kad se radi o riešenju pitanja, ima li se dozvoliti ispravak pisarske pogrieške, što no se je u osudu podkrala.

(„G. Halle“).

Dioničar tuži upravne viećnike dioničarskoga družtva i zahtieva odštetu s razloga, jer su povredili dužnosti mandata.

Glavna skupština dioničarskoga družtva prvoga pivarstva u Beču odluči 23. listopada g. 1865., na predlog upravnoga vieća, izdati 2.800 novih dionica uz tečaj 75 for. komad. Medju onimi, koji su si nabavili novih dionica, nalazio se i F. L., koji je — kako veli u tužbi svojoj, podnešoj g. 1869. c. kr. trgovačkomu sudu proti rečenomu družtvu — uzdajuć se u muževe, upravljajuće poduzećem i obzirom na već polučeni i obećani dohodak, uzeo 66 dionica za koje plati 4950 for.

Dionice nevriede sada ništa, i nitko ih neće da kupi. Propasti poduzeća i razvredi dionica krivo je upravno vieće, jedno jer je preuzelo upravu poduzeća već od početka pasivnoga, za tim jer uprava bijaše površna, jer se nebrižno nadgledalo knjigovodstvo, jer se nije nimalo pazilo dozvoljivajuć vjeresiju, jer se krivo i načinom netrgovačkim obavljala inventura i sastavljala bilanca, jer su se aktiva uviek previsoko inventirala, a odpisivalo se nije ništa ili vrlo malo; a to je sve uzrok, da je dionička glavnica sasma propala. F. L. tvrdi, da je, odbiv jednom izplaćeni kupon od 5 fr. po dionici, pretrpio štetu od 4620 fr., pa zahtieva, da mu se ta svota zajedno sa 6% kamata i troškom parbenim izplati, a on će članovom upravnoga vieća povratiti 66 dionica.

Digitized by Google

C. kr. trgovački sud odbio je osudom od 20. ožujka 1877. zahtjev tužiteljev, te mu nametnuo da plati parbeni trošak od 877 fr. 90 nč.

Razlozi: Tuženici prigovaraju, da je samo obranički sud pozvan nazočni pravni prepor riešiti; to je prigovor nenadležnosti, koji se po §. 40. postup. ne može više uvažiti. O samoj glavnoj stvari treba iztaknuti, da istina čl. 241., alinea 2. t. z. odredjuje, da oni članovi upraviteljstva, koji rade preko granica svoje povlasti, ili proti propisom trećega diela druge knjige trgovačkoga zakona ili družtvenoga ugovora, za štetu nastalu odatlje odgovaraju osobno i solidarno. Za pravni odnošaj medju dioničari i ravnateljstvom nije odlučan obći gradjanski nego izključivo trgovački zakon, jer samo ovaj sadržaje propisa tičućih se onih odnošaja (čl. 1. t. z.). Zakon trg. potanko označuje pravni odnošaj dioničara; on ustanovljuje, ako se hoće povesti parnica proti članovom ravnateljstva, da dioničare zastupaju punomoćnici, izabrani u glavnoj skupštini, ili ako se ne bi bilo s kojega mu drago razloga punomoćnici mogli izabrati u glavnoj skupštini, da ih po predlogu imenuje trgovački sud, a tu je svakomu dioničaru slobodno, da kao intervenient pristupi k parnici na svoj trošak. Odavlje se vidi, da dioničarom nepripada samostalno pravo tužbe proti članovom ravnateljstva kao takovim. Članovi ravnateljstva nestoje u nikakovom pravnom odnošaju prama pojedinim dioničarom, nego samo naprama družtvu dioničarskomu, t. j. prama cielosti dioničara, kojih se prava vrše u glavnoj skupštini; oni su mandatari dioničkoga družtva, ali ne pojedinih dioničara. Iz pravne naravi dioničarstva sliedi, ako se krivnjom članova ravnateljstva nanese šteta poduzeću dioničkomu, to se moguća naknada izplaćuje opet samo dioničkomu poduzeću, od njegove bo imovine pripada svakomu dioničaru samo razmjerni dio. Istina, tužitelj osniva svoju tužbu na tvrdnji, da je bio zaveden u bludnju, jer da ga je na upis novih dionica g. 1865. izdanih zavelo povoljno izviešće, što no ga je upravno vieće podnielo glavnoj skupštini o stanju poduzeća. Tužitelj priznaje i sám, da su članovi ravnateljstva bona fide radili; kori ih samo sbog nepažnje tvrdeć, da bi bili morali već prije one glavne skupštine razabrati pravo stanje poduzeća, da su mu samo običnu pažnju posvetili. Nu glede ovoga primećuje se, da ravnateljstvo nije podnielo svoga izviešća niti občinstvu, niti tužitelju nego glavnoj skupštini dioničara, a glavna je skupština odredila emisiju novih dionica. Ako je ono izviešće zavelo tužitelja da udioničtvuje kod poduzeća, koje mu se vidilo toli koristnim, to je stvar njegova, ali tim nedobiva nikakova pravnoga razloga da traži naknadu štete od tuženih članova upravnoga vieća, jer izviešće njihovo nije bilo upravljeno na nj, i jer upravni viećnici, izvršivajuć nalog glavne skupštine nisu odgovorni trećim osobam. S toga mora se zahtjev tužiteljev kao sasma neopravdan odbiti, a tužitelj osuditi da plati parbeni trošak.

Digitized by Google

Na priziv tužitelja potvrdio je viši sud osudu prvoga suda glede glavne stvari, preinačio ju pako glede parbenoga troška te ovaj na 605 fr. 40 nvč. obalio.

Razlozi: Osuda prvoga suda mora se potvrditi glede glavne stvari, jer je posve opravdana postojećimi zakoni i odgovara stanju stvari, koje se razabire iz spisa. Nu iznos parbenoga troška, dosudjenoga tužitelju sa 817 for. 90 novč. mora se obaliti, jer po postojećem zakonu valja stranki pobjediteljici u parnici nadoknaditi ne cieli nego samo onaj trošak, koji je morala izdati braneć ili tražeć svoje pravo, i jer se u svoti 605 for. 40 nč. nalazi dovoljna naknada troška, što ga je imao tuženi braneć svoje pravo. — Trošak prizivni prebija se, pošto je prizivu tužitelja barma donekle — u koliko se najme tiče troška — zadovoljeno.

Najviši sud zabacio je izvanrednu previdnu žalbu tužitelja rješitbom od 14. svibnja g. 1878. te ga odsudio da plati parbeni trošak sa 40 for.

Razlozi: Prema postojećim propisom može se upotrebiti izvanredno pravno sredstvo previda proti osudi druge molbe. kojom se potvrdjuje osuda prvoga suda, samo onda, ako nastane slučaj ništetnosti ili očevidne nepravde. Tužitelj netvrdi, da je nastao slučaj ništetnosti, pa se niti uredovno nemože takova konstatirati. Isto tako nemože se uztvrditi, da je rečena osuda očevidno nepravedna, pače je opravdana ako se uvaži, da se izvješća o povoljnom stanju poduzeća, koja su tobože tužitelja zavela na kupovanje novih dionica, imadu smatrati izvješćem upravnoga vieća, podnešenim glavnoj skupštini, dakle su to čini, odakle nepotiče za članove upravnoga vieća prama trećim nikakva osobna odgovornost; jer pravo tužitelja kao pojedinoga dioničara dignuti tužbu proti upravnomu vieću nije osnovano na trgovačkom zakonu; jer pravo, što no pripada dioničarom u poslovih družtva, osobito glede vodjenja posala, vrši cielost dioničara u glavnoj skupštini; napokon jer tužitelj nije mogao dokazati, da se tu nalazi jedan od slučajeva osobna poručanstva članova ravnateljstva ili da bio tuženi obvezan na naknadu štete po načelih tridesetoga poglavja općega gradjanskoga zakona.

O nadležnosti gradsko-delegiranoga kotarskoga suda u parnicah, povedenih da se dokine ovršni čin.

U parnici Vinka R. proti Florianu K. radi 297 for., odredio je gradsko-deleg. kot. sud u Gradcu, da se imadu zaplieniti dužnikove kretnine; nakon obavljene zapliene te izvedene ovršne procjene pronadjoše procienitelji, da vriede zaplienjene stvari preko 500 fr. Žena ovršenikova zaište tužbom, da joj se zaplienjene i procienjene stvari izluče

Digitized by Google

i predadu, jer su njenom svojinom; a zastupnik Vinka R. prigovori, da se molba žene ovršenikove ne može izravno riešiti, jer se radi o predmetih vriednih preko 500 fr., pa za to nije gradsko-delegirani kot. sud nadležan.

Viši sud zaista je ovaj prigovor uvažio, te izrekao, da se podnesena tužba mora odbiti, jer sud nije nadležan. Obrazložena je rješitba višega suda tim, jer da se ovdje radi ob izlučenju stvari, vriednih preko 500 for., a tužitelj nije očitovao, da je voljan mjesto procienjenih kretnina primiti gotova novca 500 for.; jer je djelokrug gradsko deleg. kot. sudova točno opredieljen u §. 15. sudovnika od 20. studenoga g. 1852., a u slučajevih, gdje ima nastupiti iznimka od pravila, kao u slučajevih §§. 37., 46., 55., 69., 77., 83. i 92. sudov., naročito se opaža, da dotične odredbe valjaju i za gradsko-delegirane kot. sudove — da se dakle mora uzeti, da §. 72. sudov., koji nespominje gradsko-deleg. kot. sudove, ne može se na ove niti uporaviti, ako se u §. 15. normirani djelokrug njihov prekorači.

Proti ovoj rješitbi podnese žena ovršenikova utok najvišemu sudu u kojem naglasi, da se u ovom slučaju neradi o §. 15. sudovnika, koji dolazi u drugom odsjeku, te uredjuje napose o s o b n u podsudnost, nego se radi o pitanju nadležnosti, koje se tiče postupka ovrsnoga. A tu odlučuju §§. 69. do 72. uključivo. U §. 69. izrikom se odredjuje, da su i grad.-deleg. kot. sudovi vlastni voditi ovrhu na pokretnine, a u §. 72. gdje se radi o slučajevih izlučenja, slobodno je tužitelju podnieti izlučnu tužbu budi sudu presudnomu, budi onomu, koji je preduzeo ovršne čine. S toga su i gradsko-deleg. kot. sudovi, neobziruć se na novčanu vrednost, procjenu, itd. koji su poveli ovrhu na kretnine, nadležni i u parnicah izlučnih.

Najviši sud uvažio je podneseni utok i potvrdio rješitbu prvoga suda, jer je onim, koji se dozvoljenom ovrhom kretnih stvari osjećaju povredjenimi u svom vlastničtvu ili inom pravu, već §. 3. dvorskoga dekreta od 29. svibnja 1845. bilo na volju stavljeno, da potraže svoje pravo ili kod suda, koji je ovrhu poveo, ili ako je ovrha povedena na molbu drugoga suda, kod onoga drugoga; jer je taj izbor suda u sudovniku od 20. studenoga 1852., imenito u §. 72. o postupku ovršnom, podpuno i bez iznimke pridržan: to je gradsko-deleg. kot. sud u Gradcu, koji je dozvolio i poveo ovrhu na kretnine. nedvojbeno i nadležan, da se pred njim razpravlja i odluči rečeni izlučni prepor.

Digitized by Google

Tužba podignuta na temelju usmrćene mjenice. Svrha i posljedica usmrtbene presude.

Upravitelj stečajne mase firme S. i L. potraži na temelju definitivno usmrćene mjenice od prihvatnika I. H., da izplati mjeničnu svotu od 224 for. zajedno sa kamati i parbenim troškom. Na ovu tužbu odredjeno je bilo ročište za ustmenu razpravu po mjenbenom pravu.

Tuženi prigovori, da amortiziranje mjenice nedaje pravnoga naslova za podignuće tužbe, jer mjenica nije izgubljena, nego se nalazi u njegovih rukuh. On da je najme nagodio se sa tužećom firmom glede više mjeničnih tražbina, poteklih iz robe dane na vjeresiju, da je usljed te nagode izdao tužećoj firmi mjenicu na 398 fr. 42 nč., pa da su mu se imale prvobitne mjenice predati čim je namirio gore navedeni dug od 398 for. 42 nč. i da ih mu je tužeća firma u istinu i predala.

Tužeća firma uztvrdi opet, da se spomenuta nagoda tiče samo triuh mjenica, iznosećih 237 for. 48 novč., 237 for. i 237 for., ukupno 711 for. 48 novč., da je nagoda uglavljena na 56 postotaka, što upravo čini svotu na koju glasi mjenica na temelju nagode izdana; ali tuženi duguje tužećoj firmi na trih mjenicah po 224 for., 220 for. i 220 for., od kojih je prva usmrćena mjenica, ukupno 664 for., a na taj dug neproteže se nagoda. Pošto je izplaćena nagodbena mjenica, povraćene su bile pometnjom dužniku sve mjenice osim jedne na 237 for. glaseće, koja je bila prodana. Nakon dignuta stečaja pristupe parnici najprije firma S. i L.

C. kr. trgovački sud bečki osudom od 8. lipnja g. 1877. zadovolji zahtjevu tužbe i naloži tuženiku da plati i parbeni trošak.

Razlozi: Neima na zakonu osnovanoga razloga, koji bi kratio firmi S. i L. da nepristupi parnici, pošto je stečaj prestao i ona preuzela upravu svoje imovine; isto tako neima zaprieke niti za javne ortake te firme, pošto se je ortačtvo razvrglo, kao što god neima zaprieke nasliedniku, da nepristupi parnici ostavitelja; tu dakle nestoji prigovor, da firmi S. i L odnosno njenim javnim ortakom manjka legitimacija aktivna na tužbu. Prelazeć k materijalnoj strani ovoga prepora, neima nikakove dvojbe, da po čl. 73. mj. z. pravomoćna usmrtbena osuda podpuno zastupa mjesto usmrćene mjenice, jer već povedenjem usmrtbenoga postupka stiče molitelj amortizacije bezuvjetno pravo zahtievati od mjenb. dužnika, da deponira mjeničnu svotu. Spomenuti članak zakona nečini nikakove razlike, u čijih se rukuh nalazi mjenica, i to pravom, jer se može dogoditi, da mjenica dodje u ruke samoga dužnika, pa bi i tu vjerovnik trebao iste zaštite zakona, kao god i u drugih slučajevih. Pravomoćna usmrtbena rješitba podpuno usmrćuje amortiziranu ispravu, s toga nesmie onaj, koji ju posjeduje, iz toga posjeda nikakovih prava

Digitized by Google

za sebe izvoditi. Nu ako bi se i dopustilo, da se posljedak usmrtbene rješitbe ne da uporaviti proti onomu, koji je obvezan ispravom, to bi ipak tuženi morao dokazati, da je utrnula mjenbena obveza, jer se §. 1428. o. g. z., koji govori o zadužnici, ne može ovdje uporaviti, pače po §. čl. 39. m. z. dokazuje kvitirana mjenica obavljenu izplatu duga. a po tuženiku predloženu usmrćenu mjenicu nije kvitirala tužeća firma. Uvaživ na dalje, da tuženi nije dokazao, da su zaista kasnije mjenice u iznosu od 711 for. 48 novč. zamienjene za 3 mjenice u ukupnom iznosu od 664 fr., medju kojimi se nalazi i utužena mjenica od 224 fr.; a niti toga, da je obveza iz amortizirane mjenice na drugi način utrnula; napokon jer tuženik, prem je sudu priobćio, da posjeduje mjenicu, ali je ipak ni htio predložiti: moralo se je zahtjevu tužbe bezuvjetno zadovoljiti i tuženi odsuditi, da namiri parbeni trošak.

Na priziv tuženoga viši je sud odbio zahtjev tužitelja, te im naložio da plate parbeni trošak prve i druge molbe.

Razlozi: Tužitelji osnivaju svoj zahtjev na pravomoćnoj usmrtbenoj osudi od 22. svibnja 1876. mjenice, prihvaćene po tuženiku. Ovaj potonji prigovara, da usmrtbena osuda ne može dati pravnoga naslova da se uzmogne dignuti tužba, jer je ona (usmrtbena osuda) nepoštenim načinom izposlovana, pošto rečena mjenica nije nikada ni bila izgubljena, nego ju je tuženi pošteno posjedovao te ju još i sada posjeduje, dobiv ju povraćenu od tužitelja, te je sam iza povedenoga usmrtbenoga postupka, i to podneskom od 1. svibnja g. 1876. prijavio trg. sudu, da posjeduje mjenicu. Da se može na temelju kakove isprave tražiti koje pravo, svakako je nuždno, da je isprava pravovaljana Ako se njena pravna nevaljanost dokaže, ne može na temelju iste niti kakovo pravo nastati, niti se ono iskati. Amortiziranje predpostavlja po svom pojmu već, da je isprava za uviek izgubljena, da je propala. Ako se u čl. 73. mj. z. govori o nestaloj mjenici i vlastniku daje pravo da traži usmrtbu iste, može se tu razumievati samo onakov gubitak mjenice, kakov je malo prije označen. Tuženi je prijavio unutar usmrtbenoga roka, da se mjenica nalazi kod njega; tužitelji su dakle znali, da mjenica nije izgubljena, pa premda tuženi nije zadovoljio pozivu suda i predložio mjenice, to su ipak bili dužni tužitelji, odnosno upravitelj mase, da se s njim porazumie. Da je usmrtbena rješitba nepoštenim načinom izposlovana, vidi se iz same parnice. Razabire se bo ne samo iz gore navedene prijave o posjedu mjenice nego i iz same priznaje tužitelja, da su oni, odnosno upravitelj stečajne mase, koji je poveo postupak usmrtbeni, znali, da je mjenica povraćena tuženomu. Tužitelji dokazuju najme u drugotnici prilozi D. G., kako je nastalo onih šest mjenica tuženika, i to od 224, 220 i 220 for. i od 237 for. 48 novč., 237 i 237 for., zatim prilozi H. I. K. god. 1875. namjeravanu nagodu glede duga njegovoga

*

Digitized by Google

od 711 for. 48 novč., da pismo pod K. od 1. kolovoza g. 1875. pozivlje tužitelje, neka mu se mjenice njegove povrate, na što su oni sve tuženikove mjenice, osim jedne sa 237 for., zastupniku tuženikovomu predali, što dokazuje njegova potvrda. U razpravi pako spominjalo se samo ovih šest mjenica, a nigdje nisu tvrdili tužitelji, da su imali još i drugih mjenica tuženikovih. U pismu tužitelja pod br. 3. veli se, da je pismu priklopljeno pet akcepta, jedna je mjenica bila prodana. Odavlje sliedi, da su sami tužitelji obie ostale mjenice po 237 for. 40 novč. i 237 for., kao i ostale tri usmrtbi podvržene mjenice sa 224, 220 i 220 fr., medju ovimi dakle i spomenutu utuženu mjenicu, povratili tuženomu, morali su dakle znati, da te mjenice nisu izgubljene. Nadalje tužitelji priznavaju sami, da je usljed stečaja otvorena nad imovinom njihovom god. 1875. istom upravitelj stečajne mase nakon zaključenih knjiga opazio, da osim izravnane tražbine od 711 for. 48 novč. ima još neplaćenih iznosa mjenica od 224 for., 220 i 220 for. = 664 for., da je upravitelj stečajne mase radi toga potražio porazumak sa zastupnikom tuženoga; odaklje sliedi, da je i upravitelj stečajnine znao za te mjenice i to tim više, što je to morao razabrati iz pisma protivnikova zastupnika M. dto. Lwow 21. siečnja g. 1876. S toga imade se mjeseca ožujka g. 1876. povedena i kasnje dovršena usmrtba mjenice smatrati neporštenim načinom povedena i izposlovana. Na temelju iste nemože se iskati nikakovo pravo, dakle niti zahtievati izplata mjenične svote po mjenbenom pravu. Stojeć na ovom temelju nemože se više ni govoriti o pitanju, nisu li tužitelji samo pometnjom vratili tuženomu rečenu mjenicu, da li je ona poštenim načinom dospiela u ruke njegove, da li je kvitirana nagodom, izplatom ili kojim drugim načinom.

Na previdnu žalbu tužitelja najviši je sud promieniv osudu druge molbe potvrdio onu prvoga suda i odredio, da je dužan tuženi naknaditi tužiteljem trošak previda, a trošak svoga priziva da sam nosi.

Razlozi: S razloga, da se usmrtba nestale mjenice netraži zato, kako da se na temelju iste kasnje utuži svota na mjenici upisana, nego da se dotičnik brani proti prigovorom, koji bi pravom mogao podignuti mjenb. dužnik proti tužitelju neimajućemu mjenice; s razloga, što se zahtjevana izplata osniva na prihvatu izvorne mjenice, koju je sam tuženi sada spisom priložio, pa je s toga za riešenje pravnoga prepora nevažno pitanje, da li je usmrtba izposlovana pravom ili ne, pošto se iz mjenice dobro znade vjerovnik i dužnik; s razloga, što tuženik nije prigovorio, da je zahtievanu mjeničnu svotu već izplatio; a nije dokazao, što tvrdi, da se najme i one tri mjenice, koje su usmrćene, nalaze medju onimi, glede kojih se je tuženik sa tužitelji nagodio, te im platio samo 56 postotaka, a tužitelji mu nakon toga povratili mjenice, jer je usmrćene mjenice tuženik pismom od 19. travnja 1875. poslao tužiteljem na

Digitized by Google

ime robe već davno prije od njih primljene: dočim se na temelju nagode izdana mjenica od 398 for. 42 nov. proteže na robu predanu tuženiku mjeseca svibnja g. 1875. u faktuiranom iznosu od 711 for. 48 nov., za što su tužiteljem izdane tri mjenice sa 237 for. 40 nov., 237 for. i 237 for., pa se ove zato i nemogu identificirati sa ovdje utuženom mjenicom; napokon uvaživ, da su s toga tužitelji samo pometnjom mogli poslati utuženu s ostalimi amortiziranimi mjenicami zajedno s onom, kojom se zaista usljed nagode opredieljena svota izplaćuje. One bo tri mjenice od 237 for. 40 nov., 237 for. i 237 for. izgubile su kriepost usljed sklopljene nagode, pa kad je mjenica izdana na 398 for. izplaćena, valjalo je i ove tri mjenice povratiti, ali tim nipošto nije utrnula tražbina, koju tužitelji ovom tužbom išću. „J. Bl."

Prieljub kao uzrok nesposobnosti na nasljedstvo; nije nuždno, da je prieljub dokazan već u crieme, kada je nasljedstvo pripalo. (§§. 543. i 545. o. g. z.).

A., supruga pokojnoga M., zahtievaše tužbom, neka se B. izključi od oporučnoga nasljedstva iza pokojnoga M. Prvi sud zadovolji tomu zahtjevu, jer je svjedoci dokazano, da je medju B. i M. postojao preljubni odnošaj (§. 543. o. g. z.).

Na priziv tuženice drugi je sud odbio zahtjev tužiteljice, jer se nedostojnost nasljedovanja ima prosudjivati po vremenu kada je nasljedstvo pripalo (§. 545. o. g. z.): a u ovom je slučaju dokazan istom poslje smrti M. preljubni odnošaj.

Najviši sud bečki potvrdi naprotiv osudu prvoga suda, jer je krivnja B., usljed koje se izključuje od nasljedstva, već postojala u vremenu kad je nasljedstvo pripalo, a dokaz za to može se doprinieti i pošto je nasljedstvo nastupljeno.

II. Kazneno-pravni.

U zapečaćenom, rekomandiranom pismu proti adresatu izrečena kriva potvora nečini prekršaj uvrede poštenja po §. 487. k. z., jer je za oraj potrebno, da se kriva potvora izrekne pred osobom različitom od okrivljenika (potvorena).

I. K. upravi na M. K. zapečaćeno rekomandirano pismo, u kojem ga okrivi više kaznivih djela. Na tužbu M. K. povede se razprava pred grad.-deleg. kot. sudom u B. te bude obtuženi odriešen. Na priziv tužitelja odsudi ga ipak c. k. zemaljski sud bečki kao prizivna molba osudom od 23. studenoga 1877. i proglasi krivim prekršaja §. 487. k. z., jer se — po mnienju ovoga suda — može počiniti prekršaj §. 487. k. z. i u pismu upravljenom na uvredjenoga, a nije potrebno, da se razglasi

Digitized by Google

i saobći drugim osobam, pa da je samo kod prekršaja po §. 488. k. z. potrebno „saobćenje“. Proti ovoj osudi podigne c. kr. glavna prokuratura žalbu ništovnu na obranu zakona.

U glavnoj razpravi, koja se usljed toga povela pred c. k. kasacionalnim sudom u Beču zagovaraše član generalne prokurature dr. Frey žalbu ništovnu ovako: „Pod riečju „poštenje“ razumieva se povoljan sud drugih o čestitosti koje osobe. Iz ovoga pojma rieči „poštenje“ vidi se, da kriva potvora, kao da je tkogod počinio kaznjivo djelo, može samo onda povrediti poštenje okrivljenoga, ako je izrečena pred osobom različitom od osobe uvredjenoga odnosno okrivljenoga, jer samo tako je moguće, da drugi sudi o poštenju potvorenoga krivo i da se o njem stvori nepovoljno mnienje. Nu ako se potvora izreče samo u pismu i to rekomandiranom i upravljenom na samoga potvorenoga, dakle tako, da se drugomu ništa nesaobći, tim se ne može uplivati na sud druge osobe o poštenju dotičnika, pa dosljedno ne može se ni poštenje okrivljenoga povrediti. Ovo shvaćanje, osnovano na sućnosti pojma uvrede poštenja, usvaja i naš kazneni zakon. Istina, u §. 487. k. z. ne veli se naročito, da se potvora mora drugomu saobćiti; nu rieči „tko inače saobćenjem“, kojimi počimlje sliedeći §. 488. k. z., pokazuju, da i §. 487. k. z. išće saobćenje potvore da se uzmogne utvrditi učin toga prekršaja. Ovo tumačenje slaže se i rješitbami najvišega suda, koji je opetovano priznao, naročito rješitbom od 7. kolovoza 1866. br. 6964. i 30. kolovoza 1871. br. 10.839. (br. 1150. i 1390. Glaserove sbirke), da se §. 487. k. z. ne može uporaviti na sadržaj pisma, upravljena na uvredjena, zatim sa rješitbami od 14. srpnja 1869. br. 7720. i 25. srpnja 1871. br. 9096. (br. 1289. i 1384. Glaserove sbirke), gdje se u sličnom slučaju nepriznaje ni učin prekršaja §. 488. k. z.

C. k. dokidni sud izreče u plenarnoj sjednici, držanoj 16. svibnja 1878.: Osudom c. kr. zemaljskoga kao suda prizivnoga povredjen je zakon, zato se osuda njegova dokida, a potvrdjuje ona c. kr. gradskodeleg. kot. suda, kojim se okrivljenik odriešuje prekršaja.

Razlozi: Za učin prekršaja u §. 487. k. z. naznačenoga potrebno je, da je kriva potvora izrečena pred osobom različitom od potvorenoga, odnosno drugoj osobi saobćena. To pokazuje već pojam prekršaja, a potvrdjuju i uvodne rieči §. 488. k. z. „tko inače saobćenjem,“ što no stoje u savezu sa citiranim paragrafom (487.) Ne može se s toga počiniti prekršaj ovaj zapečaćenim rekomandiranim pismom, upravljenim potvorenomu, kojega sadržaj nepozna nitko osim adresata, proti kojemu je potvora upravljena, pa niti nije nitko doznao. Osudom c. k. zemaljskoga suda bečkoga povredjen je dakle zakon, zato se je morala dokinuti, a potvrditi osuda prvoga sudca. („Z. F. V.“).

Digitized by Google

III. Upravno-pravni.

Tvornica nesmie izdavati radnikom svojim marke mjesto gotova novca ni onda, kada se te marke upotrebljavaju samo u prometu unutar tvornice (da se kupuje živež).

Dioničko družtvo predionice lana u F. otvori g. 1875. u tvornici dućan, u kojem se prodavao šećer i kava i to, kako se tvrdilo, poglavito s toga, da se radnikom olahkoti nabava tih predmeta živeža uz cienu, za koju se dobivaju kod prodaje u veliko i da se tako paraliziraju nepovoljštine, nastajuće iz umaljenja nadnice. U tu svrhu izdalo je ravnateljstvo tvornice naputnice, glaseće na 1 novč., 5 novč., 10 novč., 50 novč. i 1 for., pa su za ove radnici dobivali robu.

Godinu dana kasnje, 4. prosinca g. 1876. digne trgovac W. tužbu pred kot. političkom oblasti tvrdeć, da tvornica sili radnike, te moraju uz naputnice po njoj izdavane, u kojih se radnikom izplaćuje njihova zaslužba, kupovati robu a tim da prieči slobodu prometa. Zahtievaše s toga, da se tvornici zabrani izdavati rečene marke.

Trgovačka i obrtnička komora u O., upitana od političke oblasti za mnenje, izjavi, da se biljege izdane predionicom u F., ne mogu smatrati kao zakonom zabranjeni novčani znakovi, zato da pritužba W. nevredi nikakova uvaženja.

S toga je i politička oblast rješitbom od 20. svibnja 1877. odbila zahtjev W., da se zabrani tvornici izdavati marke.

Proti tomu podnese W. žalbu, te u njoj uztvrdi, da je izdavanje privatnih novčanih naputnica u smislu ministarskih odpisa od 7. prosinca g. 1848. (d. z. l. br. 12. ex 1849.), 8. veljače 1849. (br. 123. d. z. l.), 27. travnja g. 1849. (br. 232. d. z. l.) i od 15. svibnja 1849. (br. 248. d. z. l.) zabranjeno te umoli, da se odluka kotarske političke oblasti dokine.

C. kr. namjestničtvo uvaži žalbu W. i dokine odluku prve molbe obzirom na ustanove naredbe ministarstva financija od 7. prosinca 1848. (br. 12. d. z. l.), pozove kot. političku oblast, da odmah zabrani spomenutoj tvornici dalje izdavati onake marke, pa u slučaju prekršaja ove odredbe da se proti krivcem postupa u smislu carske naredbe od 20. travnja. 1854. (br. 96. d. z. l.).

Proti toj rješitbi podnese ravnateljstvo tvornice u F. utok na ministarstvo. Ravnateljstvo navodi, da je u prodavaonici robe potanko oglašeno, kako se ima postupati; svaki radnik u tvornici dobiva marka kod izplaćivanja onoliko, koliko želi robe do sliedećega dana. Nitko se ne sili da primi marke; svaki radnik ima sam odrediti, hoće li i koliko maraka za nabavu robe. Te marke necirkuliraju; dobiva ih radnik u tvornici, iz njegove ruke dolaze natrag k ravnateljstvu tvornice, tudjemu

Digitized by Google

čovjeku nesmiju se izdavati. Da se roba prodaje za gotov novac, mogao bi doći svatko te ju nabavljati uz cienu, koju je tvornica platila, a tim bi bila nemoguća kontrola, da samo radnici dobivaju robu uz one povoljne uvjete. Neznatan dio plaće daje se u markah. Zaslužba radnička izplaćena od mjeseca studenoga 1875. do svršetka kolovoza 1876. iznosi 62.025 fr. 12 nč., a u istom vremenu izdane marke predstavljaju samo 18.408 fr. 17. nč. I kod drugih poduzeća postoji ovaka uredba. Navedene naredbe ministarstva financija ne mogu se uporaviti na ovaj slučaj; jer markam manjka bitni kriterium „znaka novčanoga“, najme. da budu opredieljene za obći promet, ili barma za promet u većem obsegu. Izdavanje marka jest stvar nutarnja tvornice, jest vrst postupka tvornice, koje nijedan zakon nezabranjuje.

C. k. ministarstvo nutarnjih posala, sporazumiv se sa ministarstvi trgovine i financija odbilo je rješitbom od 3. ožujka 1878. utok ravnateljstva predionice lana u F. sa razloga, navedenih u odluci druge molbe.

Može li i pod kojimi okolnostmi obrtniku na izložbi podieljeno odlikovanje preći na drugoga obrtnika?

Zanimiva će biti glede toga pitanja sliedeća rješitba c. kr. ministarstva trgovine, izdana povodom načelnoga slučaja c. k. namjestničtvu za dolnju Austriju:

„Iz razprave trgovačke i obrtničke komore g. 1877. razabra ministarstvo trgovine, da je c. kr. namjestničtvo tražilo od komore, neka izjavi mnenje svoje o pitanju, može li i pod kojimi okolnostmi odlikovanje, podieljeno industrialcu na izložbi, preći na drugoga industrialca. Komora očitova, da se odlikovanje na izložbi podieljuje pravilno za izviestne na izložbi prikazane radnje, da je ono s toga individualno odlikovanje onih osoba i firma, koje su obavile nagradjene radnje, odnosno dotične produkte izvele, pa da se dosliedno mogu kod dotičnih poduzeća samo dotlje rabiti, dok se njim (poduzećem) bavi odlikovana osoba, odnosno odlikovana firma. Ta povlast mogla bi se razširiti: 1) ako sa poslom prelazi ujedno na drugu osobu i njegova firma po čl. 22. trg. zak. sa ili bez dodatka, koji označuje odnošaj nasliedni; ili 2) ako ortak firme, koji je za vrieme odlikovanja udioničtvovao kod družtva, kasnje uredi samostalni posao iste vrsti, prem pod vlastitom, drugačije glasećom firmom. U svih ostalih slučajevih nebi se smio dopustiti bezplatni ili naplatni prenos prava služiti se izložbenim odlikovanjem, jer bi se tim občinstvo varalo, što bi bilo na štetu industrije domaće.

Ministarstvo trgovine priznaje, da je mnenje trgovačko-obrtničke komore sasma osnovano i da je u skladu sa dosadanjom praksom, u

Digitized by Google

koliko se proteže na iznimku pod 1. navedenu, kada najme prelazi posao i firma po čl. 22. t. z. (stajao ili nestajao dodatak, koji označuje odnošaj nasliedni) na druge osobe.

Što se pako tiče onoga drugoga iznimnoga slučaja, na koji bi se takodjer ona ovlast imala, po mnenju komore, protegnuti, najme, kad se samostalno etablira prijašnji ortak firme, koji je prigodom odlikovanja udioničtvovao kod posla, a kasnje uredio si samostalni posao iste vrsti; to ces. kr. ministarstvo trgovine primećuje, da kad se razvrgne družtvena firma, nagradjena na izložbi odlikovanjem, pojedini članovi njeni smiju se služiti onim odlikovanjem samo tako, da se poraba odlikovanja ovog tako udesi, kako se bude moglo razabrati, da ga dotičnik nije dobio za sebe sama i za svoju osobu, nego samo kao član obstojale družtvene firme, koju je porota odlikovala i usljed česa da i njega ide dio one nagrade.

Književnost.

Personal- und Realunion. Mit einem Anhange: Das rechtliche Verhältniss zwischen Oesterreich und Ungarn von Franz von Juraschek, Dr. jur. et phil. Privatdocent für allgemeines und oesterr. Staatsrecht an der Karl-Franzens-Universität zu Graz. Berlin, Carl Heymann's Verlag 1878, in 8° str. 1—124 Ocienio dr. Josip Pliverić.

Malo koju sam knjigu u novije vrieme tolikom pohlepom uzeo u ruke, kao što ovu i to s više razloga, od kojih moju pohlepu najviše opravdava taj, što se predmetom ovoga spisa i sam već duže vremena bavim, pak mi je osobito drago bilo dobiti u ruke djelo, komu je svrhom, razpraviti nauku o personalnoj i realnoj uniji obzirom na sadanje uredjenje austro-ugarske monarkije. Moram iskreno reći, da sam se osim toga nadao — a držim da sam to smio upravo i očekivati — da će pisac spomenuti u svojoj razpravi i položaj, što ga Hrvatska počam od g. 1868. zauzimlje naprama Ugarskoj, premda to opet nije za njegove svrhe absolutno bilo nuždno. Nu on toga, da odmah rečem, nečini. A i od ostalih publicista obazrio se je na to samo dr. H. Biedermann pod konac svoje razpravice: „Die rechtliche Natur der oesterr.-ungarischen Monarchie.[1] Medjutim to nije nikakova mahna Juraschekove radnje, pak je on svoj predmet mogao i neobaziruć se na hrvatsko-ugarsku nagodu valjano razpraviti, pošto je i po toj nagodi[2] Ugarska i Hrvatska naprama

[1] Juristische Blätter 1877. p. 232.
[2] Zak. čl. I. 1868. (hrv. sabora) §. 1.

Digitized by Google

Austriji „jedna te ista“ državna zajednica. Ali da uz sve to pisac niti u §. 8. svoga spisa nije znao povoda naći, da spomene i sa svoga stanovišta opredieli državopravnu narav te nagode, tomu se čudim, pošto mu je stvar tako blizu bila, tim više što dr. Biedermann[1] spominje „croatische Staats-Gewalt“ uz posebnu državnu vlast austrijsku i ugarsku. Svakako bi nam veoma drago bilo, saznati kakovo bi stanovište g. Juraschek u toj stvari zauzeo.

Predmetom i zadaćom djelu, komu sam naslov sgora naveo, jest, da razloživši svu državopravnu nauku o personalnoj i realnoj uniji, na temelju tako dobivenih rezultata označi pravnu narav odnošaja, u kom stoji Austrija naprama Ugarskoj u pojmu austro-ugarske monarkije. Čini nam se pače, kao da je dodatak (Anhang) piscu glavna stvar, premda bi se iz djela moglo i drugo zaključiti, osobito zato, što se državopravni odnošaj Ugarske napram Austriji razpravlja samo na str. 98—124., dočim theoretično razmatranje o personalnoj i realnoj uniji obuhvaća str. 1—97. Nego mi odtuda nebi izveli prigovora proti piscu, dapače bi to bilo u naših očijuh zaslugom njegovom tim većom što drugi pisci nisu tako radili. Razbistrivši on prije svega državopravne pojmove o personalnoj i realnoj uniji mogu mu tvrdnje imati tim veće važnosti, što su osnovane na utvrdjenih već prije rezultatih. Ovo mnenje o pravoj svrhi pisca čini nam se tim osnovanijim, što od drugud[2] znamo, da se on bavi i špccijalnijimi pitanji današnjega državopravnoga uredjenja austro-ugarske monarkije i to naročito delegacijami u razpravici: „Die rechtliche Natur der Delegationen“. Zato ide g. Jurascheka tim veća hvala, jer je dokazom, da on svoje zaključke osniva na svom čvrstom znanstvenom uvjerenju. Do sada se nije radilo tako. Govoreć o pravnoj naravi odnošaja Ugarske prama Austriji s veće strane su pisci stajali na a priori zauzetom političkom stanovištu, s koga se je htjelo i moralo doći do „znanstvene“ podkriepe svojoj tvrdnji. Da ovakovo aprioristično stanovište nevriedi ništa, to je svakomu jasno i bez dokazivanja, a da ono naročito nevalja u znanstvenoj radnji o predmetu Juraschekove monografije, biti će svakomu tim jasnije, kada pomisli, da su skoro svi od onih, koji su o tom svoje mnenje izricali barem svojimi simpatijami, ako ne i djelom bili ili još jesu strankami u razpri, koja se s posve drugom svrhom vodi. Mi sa strogo hrvatskoga gledišta doduše ovakovu nastojanju — dok je pošteno — nebi absolutno prigovorili. Mi bi pače želili, da se uviek na umu drži to, da je u svakoga naroda njekoč znanost skoro izključivo služila tendencijam narodnoga života, pak da znanost tu zadaću donjekle uviek mora vršiti.

[1] L. c.

[2] Grünhut's Zeitschrift etc. g. 1878. V. Band. II. Heft, str. 270. i sl.

Digitized by Google

Primjerom nam je sva talijanska i skoro sva njemačka znanost, a i za englezku se to barem za neke struke dade mirnom sviesti reći. Ali uz sve to nedopuštamo mi, da to može i da to smije uviek biti. Kad se radi ob onom, što danas jest i postoji, onda je sasvim druga stvar. U to htjeti tendenciju uvlačiti, značilo bi sebe obmanjivati, i tim škoditi stvari, kojoj se hoće tobože pomoći. Za pisca čini nam se, da je bez predsuda i rezervacija političkih pogledao t. z. dualizmu u oči, pak je po mom uvjerenju njegova radnja prva medju radnjami te vrsti, u koliko jih ima.

Uzprkos tomu, što dualističko uredjenje austro-ugarske monarkije evo već jedanaestu godinu postoji, do dana današnjega nije se taj novi odnošaj državopravni, nastao uslied zak. čl. XII. 1867. (ug.-hrv. sabora), dotično „prosinačkoga" ustava, još konačnim načinom znanstveno formulirao, dapače slabo se je to i kušalo. Ako g. Juraschek[1] na drugom mjestu veli: „Es wurde das staatsrechtliche Verhältniss zwischen Oesterreih und Ungarn schon so oft besprochen, dass man meinen könnte, es gäbe keine Institution, kein einziges Verhältniss zwischen den beiden Staaten, dessen rechtliche Natur nicht schon lange endgiltig fixirt wäre", — to mi moramo iskreno priznati sa Biedermannom,[2] da nam o tom nije ništa poznato. Veoma malo imade radnjah znanstvenih, koje bi odnošaj Ugarske napram Austriji nastojale subsumirati pod poznate i priznate pojmove državopravne. Uz Dostala,[3] Biedermanna[4] i evo ovo djelo Juraschekovo težko da jih imade, koja se mogu ovamo ubrojiti. Bar jih niti Biedermann niti Juraschek nespominju, osim djela Korbulyeva (magjarski).[5] Što pako drugi pisci mimogred spominju Austro Ugarsku, toga ja ovdje neimam pred očima. Pak niti tih neima mnogo a nalaze se najdiametralniji nazori kod njih o Austro-Ugarskoj, kako ću to na svojem mjestu spomenuti.

S Austro-Ugarskom pako državom, u kojoj i Hrvatska zauzima nekakovo posebno mjesto, osim gradačkoga profesora dr. H. Biedermanua[6] nije se upravo nitko bavio, pa i on samo je taknuo pitanje, koja je državo-pravna narav toga položaja. Ovaj put znanost i praktični život nisu uporedo radili, a niti je znanost pripravila novi razvitak stvari.[7]

[1] Grünhut's Zeitschrift etc. l. c.

[2] Jurist. Blätter 1877. p. 219.

[3] Verfassung der deutsch-slavischen Länder. Wien 1869.

[4] Jurist. Blätter 1877. str 219—232.

[5] U dva sveska u Pešti g. 1874. izašlo, pod naslovom: Mágyárország Közjoga. Ali osim Korbuly-a imade i drugih, naročito djelo Hajnikovo i bolje i novije.

[6] U spomenutoj razpravici, i onda u Révue de droit international g. 1877. La législatiou autonome de la Croatie.

[7] Mohl R. Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften I., str. 249.

Digitized by Google

Sam život i njegova sila stvorila je državne odnošaje g. 1867. nebrineć se za znanost. Tako se je dogodilo, da su odnošaji od god. 1866. i 1867. znanost zatekli nastavši kao samonikli iz onoga korijena stabla starog ustava ugarsko-hrvatskoga, koji nebje do 1866. sagnjio. Nije se čekalo na znanstveno formuliranje novoga odnošaja. Život je tražio svoje pravo bez obzira na znanost, pripuštajuć joj da se naknadno bavi tim predmetom i sebi i državi na korist. I zato je literatura državopravna o pravnom odnošaju austro-ugarske monarkije mršava, a nije se o njoj govorilo „so oft" već dosta riedko, skoro preriedko, jer mi nemožemo ovamo ubrojiti razglabanje novinarsko i u prigodnih spisih.

I upravo s toga je zasluga g. Juraschecka i već prije njega Biedermannova tim veća, što su oni uzeli ovaj predmet, da se njim ex professo bave, a ne samo mimogredice.

Nu i po nauku općega državnoga prava poteći će od radnje Juraschekove znatna korist. Tko se tom naukom bavi, znade i predobro, koliko nesuglasje postoji medju publicisti o t. z. sastavljenoj državi, kamo spada i državopravna unija. G. pisca ide hvala, što je svu dosadašnju nauku ob uniji prošao kritičnim načinom. On je tražio početke nauke, i pratio ju do najnovijih vremena kod raznih pisaca, osnovavši napokon svoje mnenje i svoje nazore o personalnoj i realnoj uniji, da na njih aplicira svoje tvrdnje o pravnoj naravi austro-ugarske monarkije.

Tko se i nebi slagao s njim, mora mu priznati liep trud i to, da on svojih tvrdnja nije obukao u pojmove, pod kojimi si može misliti, tko što hoće. Kad on kaže: Ugarska i Austrija sačinjavaju realnu uniju, onda se znade, što on pod realnom unijom razumieva, i zašto Austro-Ugarska zove realnom unijom. Kad i nebi imao zasluge druge, ova bi bila nemala, ako se uzme na um konfuzija i kaos u nauci o „sastavljenoj" državi, osobito obzirom na izraze za razne pojmove u njemačkoj literaturi. Staatenvereinigung, Staatenbund, Staatenreich, Bundesreich, Bundesstaat, Staatenstaat, Staatenunion — to su izrazi s kojim se svakim hoće, da spoji drugi pojam državne tvorbe. A ipak je živa istina, što kaže sasvim korektno pisac na str. 96. „ . . so erscheinen die Begriffe Personalunion, Realunion, Bundesstaat und Staatenbund als völlig genügend, um sie (t. j. die verschiedenen Staatenvereinigungen) begrifflich zu fassen und zu erklären". I mogu uvjeriti, da ja do sada nisam nikada u dvojbi bio gledle toga i u neprilici, kamo uvrstiti koju državu sastavljenu.

Digitized by Google

Pisci su veoma nesložni, kad jim valja reći, što je unija, što napose osobna (personalna), što li stvarna (realna), da niti nespominjem, kada se nazori novijih pisaca[1] upravo protive starijoj literaturi, koja je poznavala i uniju inkorporativnu (unia incorporativa). Ali neka bi to i bilo, da se barem slažu, kamo, u koju vrst spada stanovita postojeća država,[2] nu u tom je upravo najveća konfuzija, kako ćemo viditi, kad budemo gledali kamo razni pisci uvrščuju Austro-Ugarsku monarkiju, koju su već svimi postojećimi i poznatimi imeni okrstili. A to se je moglo samo zato dogoditi, što su i sami glavni pojmovi još neutvrdjeni i nejasni.

Zato pisac prije svega nastoji, da te pojmove razbistri i utvrdi. U tu svrhu nam on daje poviest tih pojmova (str. 1—63). Odmah u početku on opaža, da su pojmovi osobne i realne unije pojmovi novi, te da jih nevalja tražiti niti kod pisaca staroga niti srednjega vieka. Premda i tadanji filosofi i publicisti govore o „savezih" itd., neimamo mi početke svojoj nauci u tom tražiti. To su bili sasvim drugi organizmi državni. Istom Hugo Grotius, taj začetnik i moderne pravne filosofije i državnoga i medjunarodnoga prava ponukan vanjskimi dogodjaji (Švicarska, Španija i Nizozemska) našao je povoda govoriti o „sastavljenoj" državi i podieli ju u „unije" i „saveze" (Bund). I ovo njegovo razlikovanje u bitnosti je do danas održalo se u nauci, premda je teorija s vremenom, povodom oslobodjenja sjeverne Amerike i ustrojstvom njemačkoga carstva 1870. samo pojam „saveza" dotjerala do veće savršenosti. Za „uniju" malo se je tko brinuo, te je zato i literatura u ovom pogledu mršava (str. 3.), te pisac drži, da je istom zavedenjem dualizma u Austro-Ugarskoj dana vanjska nužda, da se ob „uniji" više razpravlja i naročito, da se poviest pojma „unija" napiše.

Što su stariji — do Klübera — učili ob uniji, neću potanko navadjati. Dosta budi konstatirati, da kod njih pojam „unio" nije strogo opredieljen, pak da „unija" u tehničkom smislu, naročito unio personalis i realis datira od Püttera.[3] I to je sav napredak prema Grotiusu do Klübera. Svi pisci, naročito i Martens i Schlözer drže se Püttera, te jim je još sve nejasno i neopredieljeno.

---

[1] Harburger H. u Holtzendorff's Jahrbuch II. 2. p. 18.

[2] Tko to hoće viditi, neka čita Vatella Droit des gens etc. (izdanje Pradier-Foderé-ovo) I. str. 131., Martens (Vergé-ovo izdanje) I. p. 114 do 118. Hefftter Europ. Völkerrecht str. 39. i sl. (5 izdanje). Oppenheim Völkerrecht str. VI. 4—7 (2 izdanje). Bluntschli Allg. Staatsrecht I. 236. i sl. 442. i sl. (3 izdanje). Wheaton: Eléments du droit international str. 52 (4 izdanje). Calvo Droit international theoriqne et pratique str. 122. i sl. etc. etc. etc.

[3] Institutiones juris publici germanici 1770. i Beiträge zum deutschen Staats- und Fürstenrecht 1777.

Digitized by Google

Koncem 18. i početkom 19. vieka nastale su bile u Evropi mnoge nove tvorbe sastavljenih država (Poljska-Rusija, Švedska-Norvežka, Nizozemska-Belgija itd.) a i starije dobile su novu organizaciju. Tim povodom i teorija sastavljene države pomakla se je napried, videć da ima država takovih, gdje su dielovi jim bili pravom državom, a sveza izmedju tih dielova obuhvaćala je više nego li jedinstvo osobe vladareve. Klüber[1] je prvi počeo teoriju u sklad dovadjati s timi vanjskimi dogodjaji. On razlikuje u sastavljenoj državi „uniones sub eodem imperante“ i „uniones jure societatis-sistema civitatum foederatarum“. Tim je već veliki napredak učinjen napram Pütteru, te su ove potonje (uniones jure societatis) izključene od unije u pravom smislu rieči. Samu pako „uniju sub eodem imperante“ dieli Klüber na personalnu i realnu (unio personalis et realis), dočim je prije njega to bila dielitba sastavljene države u obće, odkud je nastala konfuzija, jer „savezi“ podpadaju pod sasvim druga načela nego li unije. Razliku izmedju osobne i realne unije osniva Klüber na tom, je li dviema državama s a m o vladar zajednički ili imade li i o s i m toga zajednice medju njima. Osobnu opet dieli na „personalissima i hereditaria“, prema tomu, je li prolazna ili trajna. Realna mu je unija jedna „jure aequali“ a druga „jure inaequali“. Nejednaka je opet dvovrstna prva „unio realis jure inaequali proprie sic dicta“ gdje još uviek imade i p r a v n e i f a k t i č n e državne individualnosti. Druga je „unio realis incorporativa“ kod koje svaka politička samostalnost unirane države prestaje.[2] Ovo potonje razlikovanje danas mnogi zabacuju kao „školsku razliku“, ali ga rabe pisci kao Bar, Goltdammer, Heffter itd. a i g. Juraschek, čini se,[3] kao da ga neodsudjuje posve.

Klüberova nauka označuje velik napredak, a najveći je, kako je već spomenuto to, što su odlučeni od „unije“ „savezi“, a to je postalo tim moguće što Klüber nije kao Pütter za razliku mjerodavnim smatrao način, kako je zajedinstvo nastalo, već je dielio prema v r s t i zajedinstva. Odlučno je dakle Klüberu to, imadu li dvie ili više država istoga vladara ili ne. Ono prvo su unije, ovo drugo savezi. A tek sada pazi se kod unije, sastoji li ona samo u istom vladaru, ili o s i m t o g a još u čem drugom odkud potiče unio personalis i realis. Toliko budi dosta.

Koji su iza Klübera bavili se teorijom unije nisu dalje pošli, a oni koji su samostalni bili, stvar su zamrsili i napram Klüberovu moraju se njihovi nazori smatrati natražkom. U obće pako (str. 23) i danas još

[1] Oeffentliches Recht der deutschen Bundesstaaten 1817. §. 81. Völkerrecht §. 27.

[2] I Pütter ima slično dieljenje, ali je njemu „unio realis jure inaequali incorporatio.

[3] Op. cit. str. 5., a još više str. 6. Vidi još str. 94.

Digitized by Google

znatni broj pisaca i državnika drži se Klübera. Jedini Jordan stoji na niveau-u Klüberovu, a po mom mnenju ga je i pretekao premda ne znatno,[1] tim što je glede realne unije svakako njegovo mnenje korektnije. Schmidt pako, Weiss, Bluntschli, Heffter, Oppenheim i R. Mohl u tom pogledu nisu originalni, te svi više manje prislanjaju se na Klübera

(Dalje sliedi.)

Viestnik.

Hrvatski sabor zaključen je svečano 13. srpnja t. g. U previšnjem odpisu, kojim je sabor zaključen i razpušten, spominju se neki važniji zakoni, vrstni unaprediti probitak materijalni i duševni zemlje, kao n. p. zakon ob uredjenju gruntovnice, novela zakonu ob ovršnom postupku, zakon o razterećenju gornih i činženih zemljišta, zakon o preustrojenju gospod. i šumarskoga učilišta u Križevcih, zakon o kulturnom vieću, novela k zakonu o zadrugah u belovarskoj županiji itd. Saboru se izriče kraljevsko priznanje na revnosti, kojom je nastojao promaknuti obće dobro.

— Sa sveučilišta. Za školsku godinu $187^{8}/_{9}$ izabran je za rektora profesor na mudroslovnom fakultetu dr. Franjo Maiksner; za dekana na pravo- i državo-lovnom fakultetu izabran je za isto vrieme prof. dr. Franjo Vrbanić.

— Čemu nam razni propisi? Ovo pitanje stavlja jedan naših prijatelja moleć nas, da glede toga priobćimo sliedeće njegove opazke: „Carskom naredbom od 10. listopada g. 1854. (d. z. l. br. 268.) postavljeni su uvjeti za one, koji žele biti primljeni u državnu službu za konceptualnu struku. §. 1. te naredbe odredjuje, da se za askultanta kod suda ili perovodnoga vježbenika kod političke struke smie samo onakov kandidat namjestiti, koji je svršio pravo- i državoslovne nauke, položio propisane teoretičke ispite; k tomu mora svaki kandidat najmanje šest nedjelja, a najviše tri mjeseca podvrći se pokusnoj vježbi. — U istom paragrafu alineji drugoj odredjuje se, da molitelj ima donesenim absolutoriem dokazati, da je svršio propisane nauke i posebnom svjedočbom, da je napravio pravno-povjestni i judicialni državni ispit. To valja za kandidata struke sudbene i političke. Nu dok nepoloži trećega teoretičkoga državnoga ispita ili nepoluči doktorata prava, nemože se nitko promaknuti u višu službu niti prepustiti k praktičkomu ispitu.

Je li ova carska naredba poznata kr. vlad. odjelu za nutarnje poslove? jer se tvrdi sasma ozbiljno, da je nedavno sliedilo imenovanje bez absolutorija u perovodnu službu, a prije negdje da su imenovani perovod. vježbenici perovodjami kod političkih oblasti bez trećega teoretičkoga drž. ispita, dočim znademo, da se pravosudni odiel strogo toga drži?“

— Velem. g. Josipu Waldu, vieću c. kr. krajiškoga odsjeka banskoga stola izručeno je predsjedničtvo istoga suda.

— G. Franjo Folnegović izabran je za mjestnoga sudca grada Zagreba.

---

[1] Vidi Versuche über allgemeines Staatsrecht 1828. §. 9. str. 192. i sl.

Digitized by Google

Književnost. „Právo“ pravničko-upravni list. God. VI. sveščić 63. ima sliedeći sadržaj: Dr. V. Pappafava: Načelo o nenatražnoj djelatnosti zakona (nastavak). — R. Višić: Što su stari Dubrovčani mislili o zavedenju ženske glave obećanjem udatbe? — I. S.: Porotnička zadruga. — A. Kuzmanić: Ubiotina. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Književnost. — Viesti.

— Mala knjižica o praktičnom gospodarstvu. Napisao Maurice Block. Pohrvatio Milan Krešić. U Zagrebu 1868. Ova malena knjižica sadržaje lahkim popularnim načinom pisana glavna pravila nauke gospod. narodnoga.

Imenovanja. August Košiček, do sada c. kr. kot. sudac u Otočcu, imenovan je tajnikom kod pravosudnoga odjela c. k. glavnoga zapovjedničtva, kao krajiške zemalj. upravne oblasti; Škender pl. Vučetić, sudb. pristavom u Petrinji; Josip Vendler, sudb. pristavom kod c. kr. sudb. stola u Ogulinu; Stjepan Riesl, sudb. pristavom kod c. k. sudb. stola u Vinkovcih; Vladimir Nikolić i Marko Aurel Fodroczy, perovod. vježbenici u obsegu kr. zemalj. vlade; Juraj Gršković, privrem. prislušnikom kod c. k. kot. suda u Rakovcu.

Premješten. Konstantin Radoslav, sudb. pristav od c. kr. sudb. stola ka c. k. kot. sudu u Zemunu.

Natječaj. Kod c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti, odjela za pravosudje izpražnjeno je mjesto perovodje. Plaća 1000 for., stanarina 150 for. Molbenice šalju se c. kr. glavnomu zapovjedničtvu kao krajiškoj zemalj. upravnoj oblasti.

U Udbini ima se popuniti mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 200 fr. Molbenice šalju se predsjedničtvu c. k. sudb. stola u Gospiću.

U Otočcu ima se popuniti izpražnjeno mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for. Molbenice šalju se predsjedničtvu c. k. sudb. stola u Gospiću.

Kod kralj. kotar. suda u Jaski ima se popuniti mjesto kot. pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. Molbenice šalju se predsjedničtvu kralj. sudb. stola u Zagrebu.

Dignuti stečaji. Bivši nad imovinom zagreb. trgovca I. Watzaka, zatim trg. firme Reichel et Karpeles otvoreni stečaji dignuti su odlukom kr. sudb. stola u Zagrebu.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1875.

P. Mariašević 3 for.; Sretković 4 for.; Josip Weisz 6 for.

za godinu 1876.

P. Mariašević 6 fr.; Gjuro pl. Belošević 3 fr.; Gjuro Sretković 2 fr.; Josip Weisz 6 for.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 9.

Zagreb 1. rujna 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNICKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL. DR BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

A. Paragraf 256. i 84 kaz. postup. **Stj. Tubić:** Ima li oštecenik pravo zahtievati neposredno pri sudu, da se u smislu § 122. k. p. obnovi kazneni postupak? - **M. Tauffer:** Statistički podatci ob izvršbi kazne u kr zemalj. kaznioni u Lepoglavi. - **Okružnica** kr. banskoga stola. **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. - II Upravno-pravni. — Dr. **Jos. Pliverić:** Die Real- und Personalunion itd. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Cienа mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika,“ u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Dopisnica uredničtva.

G. Ljud. Poliću. Koprivnica. Vi ste poslali 4 for., a imate platiti samo 3 for., preostaje dakle 1 for., što ćemo Vam upisati za buduću godinu. — G. dr. D. Vitezić. Zadar. Novac primljen i predan. Hvala liepa.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Paragraf 256. i 84. kaz. post.

Sud izriče osudu po svom pravnom osvjedočenju, nebuduć vezan na oznaku čina, sadržanu u obtužnici i nebuduć vezan na predloge tužitelja, van što ne može izreci svojoj podvrći drugih osoba i drugih čina, nego one, što su budi prvobitno budi tečajem glavne razprave bili temeljem tužbe.

Ovako u bitnosti glasi §. 256. u savezu sa §-om 261. k. p. Ovom se ustanovom rieśava toli težko pitanje — u kojem da omjeru stoji osuda prema obtužbi pogledom na akuzatorno načelo — načinom, kao što valja, jer je sudu dana podpuna sloboda pri prosudjivanju čina (Thathandlung), na kojih je obtužba podignuta.

Iz ove ustanove potekao je 82. provedb. naputka, koji sadržaje, da se sbor sudaca po §. 13. sl. b. k. p. dopuniti ima, ako je po §. 13. sl. a. sa-tavljeni senat pronašao, da je čin, na koji obtužba glasi, zločinstvo kaznjivo najmanje kaznom od pet godina.

Kao što navedeni §§. pokazuju, radi se tu ob ocieni, da li stoji ustanova §. 256. kaz. post. u skladu sa drugimi načelnimi pitanji, što mi je ovdje zaniekati u toliko, u koliko se radi o §. 84. k. p., gdje se veli, da se iztraga može mimoići samo ako osumnjičenik izrikom na to privoli ondje, gdje se radi o zločinstvu, kaznjivom težkom tamnicom od preko pet godina.

Nemože se nikomu nametnuti kazan, ako se prije toga neobavi kazneno postupanje u smislu k. p. (§. 1): kaznenomu je postupanju svrha, da se pronadje istina i radi te svrhe imaju se prigodom izsliedjivanja kaznjiva djela jednakom brižljivošću uvažavati okolnosti služeće toli na okrivu koli na obranu osobe, koja se okrivljuje kaznjiva čina.

Digitized by Google

Predizvidi služe držav. odvjetniku, da uzmogne ili zabaciti prijavu ili predložiti stopru, da se odredi kaz. postupak proti stanovitoj osobi; dočim je svrha iztrage, izpitati predbježno osvadu podignutu proti stanovitoj osobi; za glavnu je razpravu prihvaćeno načelo javnosti, ustmenosti i neposrednosti.

Iz predstojećega sliedi, da je u istinu glavna razprava ono, što zaslužuje ime kaznenoga postupanja te da bi se ovim jur pobiti dalo, što je bilo gore o neskladu uztvrdjeno; nu to je samo prividno. Predhodni postupak je postulat pravednosti, koja zahtieva, da pred glavnu razpravu dodje jedino osoba ona, koja je kaznjivo djelo u istinu počinila, a do takove se osobe — dakako sa relativnom izviestnošću — može doći samo predhodnim izpitivanjem osvade; i kod ovoga izpitivanja (§. 2. k. p.) dieli se postupak u okrivu i obranu.

Kako bi stojalo s obranom, da se samo predizvidi vode, držim da netreba dokazivati; svatko, koji je iole prilike imao, predizvide u praksi ocienjivati, mora doći do osvjedočenja, da tu u pravilu obrana daleko zaostaje za okrivom, pa da to prama definiciji odnosno svrsi predizvida drugčije ni nemože biti, jer ovim označuje pravac tužitelj, a tim se njegova pretežnija moć načinom nepobitnim prikazuje.

Pobijati se neda stavnost tvrdnje, da je sloboda obrane takodjer postulat processualnoga prava, da ta sloboda neima druge stege do li one, koju zahtieva svrha kazn. postupka, da se do istine dodje; odatlje sliedi, da institucija, kojom se načelo procesualnoga prava u život uvesti kani, tomu načelu u istinu i odgovarati, s njim u skladu stojati mora; da je i naš k. p. prihvatio načelo slobodne obrane, dokazuje jur §. 2. u obće, a druga alinea napose, te se dalnje obrazlaganje suvišnim pokazuje. Ali odatle mora se izvesti, da predizvidi neodgovaraju načelu slobode obrane, da bi se ti imali što većma elidirati i da bi se u pravilu morala iztraga voditi, čim se proti stanovitoj osobi iole obrazložena sumnja pokaže, da joj bude moguće braniti se proti podignutoj osvadi.

Kod nas ustanovljuje §. 84. k. p. kao pravilo: 1. da iztraga biti mora, ako se radi o zločinstvu kaznjivu smrću ili ako je

Digitized by Google

okrivljenik odsutan; 2. da u slučajevih, u kojih se radi o djelu kaznjivu do pet godina, ovisi o volji (razsudi) drž. odvjetnika (priv. tužitelja), hoće li predložiti iztragu; 3. u svihkolikih drugih slučajevih može se iztraga mimoići samo ako osumnjičenik izrikom na to privoli.

Uzmimo sad slučaj: tužba je predana na temelju predizvida, obtuženi nebijaše pitan, da li se podvrgava neposrednoj obtužbi, jer se je predpostavilo, da se radi o činu kaznjivu do pet godina; obtuženi nije ni došao na glavnu razpravu držeć možda, da po predizvidnom materijalu ni sudjen biti nemože; sbor sudaca pronadje tečajem glavne razprave, da učini, na kojih se obtužba osniva, sačinjavaju djelo, za koje je ustanovljena najmanja kazan pet godina, pače da bi i redovitu iztražnu zatvoru po 2. alineji §. 171. k. p. mjesta bilo.

De lege lata neima dvojbe o tom, kako će se tu postupati; §. 256. k. p. i §. 2. prov. naputka jasno govore, al i o tom nemože biti dvojbe, da je u tom slučaju povriedjen §. 84. k. p. a naročito da je tim stegnuta sloboda obrane, jer se neda poreći, da bi se obtuženi drugčije braniti i za drugimi dokazali posegnuti mogao, da je prvobitno u smislu alinee 2. §. 190. saslušan bio ob osvadi takovoj, kakova se je sad pojavila; napokon se neda uztvrditi, da bi se jamačno neposrednoj obtužbi podvrgao bio, niti se daje zaniekati, da je iztragom ili pravnim liekom uporabljenim proti obtužnici ovu odkloniti mogao, dočim je ovako lišen svih prava, koja mu predhodni postupak daje i mora — možda nekriv — snositi teret, koji toli duboko zasieca u njegov život.

Iz svega ovoga sliedi, da §§. 256. i 84. k. p. u skladu nestoje, a uz to da se §.-om 256. k. p. u slučaju, što smo ga uzeli za primjer, dira u glavna načela procesualnoga prava, naime u načelo slobodne obrane i u načelo, tko da ima stati pred glavnu raspravu kao obtuženik.

Tko čita §. 262. austrijskoga k. p. uvjerit će se, da mu je naš §. 256. prevod rieč po rieč i radi toga neće biti neumjestno, ako se obazriemo, ima li i izvor taj zamašaj, što ga ima njegov prevod. Prije svega vidimo, da je §. 262. austr. k. p. uvršten

*

Digitized by Google

u poglavje, koje radi o glavnoj razpravi pred sudom prve molbe, koji po svojoj nadležnosti odgovara našemu sboru od 4 sudca; nadalje vidimo, da u tom pogledu ima za porotni sud posebnih ustanova (napose §. 320.): iz svega toga pak mora se uviditi, da ni sud prve molbe u slobodnom prosudjivanju nije priečen, al da po §. 261. austr. k. p. svoju nenadležnost izreći mora, čim si uvjerenje pribavi, da čin spada na nadležnost porotnoga suda.

Istina, da je i ovaj §. 261. austr. k. p. kod nas doslovce recipiran kao što pokazuje sravnjivanje sa §-om. 255. hrv. k. p., nu uzprkos tomu nije mu značaj istovjetan s razloga, što kod nas sudi porota jedino u parnicah tiskovnih, dočim u Austriji podpadaju poroti i čini t. z. naravi političke i oni, za koje je ustanovljena najmanja kazan od pet godina; po tom mora austr. sudište prve molbe (sbor od 4 sudca) u primjeru, što smo ga prije naveli, svoju nenadležnost izreći, čim uzme, da je čin kaznjiv kaznom najmanje od 5 godina, a tužitelj mora za tri dana staviti predlog, da se iztraga povede, jer je dosad nije bilo.

Odavlje sliedi, da je velika razlika medju §-om. 256. našega i §-om. 262. austr. k. p., prem doslovno jednako glase, jer su potonjim, kao što valja baš u važnijih stvarih, nepovriedjena ostala oba postulata, o kojih smo prije naveli, da ih institucija našega §. 256. k. p. elidira i to bez potrebe, pokle se i onako postići neće, našto se je smjeralo, naime da se stvar nezategne, jer se veoma riedko dogadja, da obtuženi sa braniteljem na glavnu razpravu dodje, a ako nema branitelja, mora se takov stoprv imenovati; a da će imenovani odmah i predstati neda se pravo pomisliti s razloga, što ga mogu drugi poslovi zapriečiti, a okrom toga što mu se nemože zamjeriti, ako se prije nastoji uputiti o stanju stvari i načinu obrane. Uz to vrlo će se redko dogoditi, na istom temelju, na kojem stoji obtužba, da bi sud u učinih nazrievao drugo i takovo djelo, koje je kaznjivo preko pet godina; ako li pako nadodju nove okolnosti, morat će se za iste dokazala pribaviti a i zahtievu obtuženoga udovoljiti, da mu se dade prilika pripraviti se na novu obranu;[1] redovito morat

[1] Po §. 212. k. p. mora mu se dati rok barem od 8 dana.

Digitized by Google

će se indi glavna razprava odgoditi naposeb onda, kada po §. 272. k. p. treba novih izvida.

Što bi se de lege ferrenda učiniti moglo, da se taj nesklad eliminira, nije težko pronaći: kratak dometak u §. 255. i 256. k. p. bio bi dostatan.[1]

Da bi austr. sudovi i onda, da se porota privremeno obustavi djela kaznjiva preko pet godina takodjer, kao i kod nas, u sboru od 6 učenih sudaca razpravljaju, svoj §. 262. k. p. interpretirali po našem §.-u 256. k. p., toga se nije bojati, takov mi prigovor neće staviti onaj, koji je pomno pratio pojedine pisce, koji su austr. k. p. budi u cielosti budi pojedine ustanove istoga pretresivali; austr. će se sudovi u više krat spomenutu primjeru držati svoga §. 261. k. p., a sbor od 4 sudca izreći će svoju nenadležnost, čim opazi, da predmet spada pred sbor od šest sudaca.

A.

---

ima li oštećenik pravo zahtievati neposredno pri sudu, da se u smislu §. 422. k. p. obnovi kazneni postupak?

Neki praktički slučajevi, sgodivši se u progonu prekršaja, privoliše me, da napišem ovo nekoliko redaka. U jednom spomenutih slučajeva sud je u kaznenoj stvari radi prekršaja proti sigurnosti vlastničtva izrekao, da neima mjesta obnovi postupka, jer molitelj, i to odsudjenik, nije naveo novih dokaza, s kojih bi se s razlogom moglo očekivati, da će okrivljenik biti obsudjen; dočim je u drugoj iztragi radi prekršaja proti sigurnosti vlastničtva oštećenik, koji je neposredno pri sudu zamolio obnovu postupka, odbijen s tom molbom, jer privatnomu učestniku po §. 37. k. p. ni nepripada pravo zahtievati, da se obnovi kazneni postupak, nego mu je slobodno, ako ima novih dokaznih sredstva, dati ih državnomu odvjetniku na ruku.

---

[1] U oba §§. moglo se je mozda dodati iza rieci „porotnoga“: „ili ako je zlocinstvo kaznjivo najmanje kaznom od pet godina“, ili još bolje, da su se ove rieci uvrstile u §. 255. k. p., dočim se je iz §. 256. k. p. posve izpustiti moglo „na koje ipak nespada na nadležnost suda porotnoga“.

Digitized by Google

Taj postupak nije jednolik, oštećenik je u dvojbi šta da čini. §. 1. k. p. ovlašćuje da digne tužbu:

a) državnoga odvjetnika kano redovitoga tužitelja o svih zločinstvih i ureda radi kažnjivih prestupcih;

b) privatnoga tužitelja u slučajevih, u kojih kazneni zakon odredjuje, da se djelo kakovo ima kazniti samo na zahtievanje privatne osobe;

c) privatnoga učestnika u slučajevih ovim zakonom odredjenih; dočim se po §. 390. k. p. prekršaj progoni:

a) na prijavu javne oblasti;

b) na zahtjev oštećenika;

c) na zahtjev one osobe, koja je po kaz. zak. ovlaštena tražiti da se progoni prekršaj, koji nije ureda radi kažnjiv.

Zakonodavac pošao je pri tom sa stanovišta, da li je prestupkom zakona povriedjen obći red, ili samo privatna osoba u individualnoj sferi, te joj prestupak imade pretežito subjektivni značaj, a pošao je zakonodavac i sa gledišta inkvizitorno-akuzatornoga postupka.

Kako gore naznačih, protežu se ovi redci samo na oštećenika, a ne na privatnoga tužitelja.

Glede postupka po §. 422. k. p. koji nabraja slučajeve, u kojih pri prekršajih imade mjesta obnovi kaznenoga postupka, treba se držati propisa, danih za obnovu iztrage sbog zločinstva s obzirom na promjene, koje u obće postoje za postupak o prekršajih.

Prema §. 1. k. p. propisuje §. 390. k. p., da se prekršaj progoni i na zahtjev oštećenika (a privatnim učestnikom postaje svatko, čijega su prava povriedjena zločinstvom ili prestupkom, koji valja progoniti ureda radi, te se sbog svojih privatnopravnih tražbina pridruži k postupku kaznenomu) dočim je po §. 1. k. p. na obtužbu ovlašten privatni učestnik „u slučajevih ovim zakonom odredjenih“, a redoviti je tužitelj državni odvjetnik.

Uočimo li §. 35. i §. 36. k. p., nalazimo razliku medju privatnim učestnikom, koji poredo sa državnim odvjetnikom postupa, i privatnim učestnikom, koj mjesto državnoga odvjetnika

Digitized by Google

postupa, dočim §. 390. k. p. poznaje oštećenika, koj je vlastan zahtievati, da se prekršaj progoni.

§. 37. k. p. propisuje, da ustanove kaznenoga postupnika, koje se odnose na privatnoga tužitelja, valjaju i za privatnoga učestnika „koj tužbu vodi mjesto državnoga odvjetnika“, al uz stegu, da nije vlastan predlagati, da se obnovi kazneni postupak. Odavlje jasno sliedi, da privatni učestnik, koji tužbu „mjesto“ državnoga odvjetnika (dakle u smislu §. 36. k. p.) vodi, nije vlastan predlagati, da se obnovi kazneni postupak; ali §. 37. k. p. se ne odnosi na oštećenika, koji je samostalno, bez upliva državnoga odvjetnika tužbu podigao sbog prekršaja; §. 37. k. p. u najužem je savezu sa §. 36. k. p.; ovo se već vidi iz samoga sloga. Ovaj §. nadovezuje se o §. 36. k. p. riečmi „i onda“ itd., te se u I. stavci §. 37. k. p. navodi: „a vlastan je (t. j. državni odvjetnik) svako doba preuzeti iznova sudbeno gonjenje.“ Kad dakle državni odvjetnik preduzima „iznova“ sudbeno gonjenje, razumieva se po sebi, da je on čin već i prije progonio, dočim oštećenik, koji zahtieva obnovu radi prekršaja, nije imao za prednika državnoga odvjetnika; pa dočim u slučaju §. 422. k. p. oštećenik nije imao državnoga odvjetnika za prednika pri prvom progonu, ne mora se on ni pri obnovi na državnoga odvjetnika obratiti. Još k tomu se zadnja stavka §. 37. k. p. naročito izrazuje, da §. 37. k. p. sadržaje propise samo o slučajevih, u §. 36. k. p. normiranih, naime, kad državni odvjetnik odbije prijavu povriedjenikovu, kad odustane progoniti kaznjivi čin prije, nego što se okrivljenik pravomoćno stavi pod obtužbu i ako državni odvjetnik odustane od tužbe u čas, gdje je odluka, da se krivac stavlja pod obtužbu, postala pravomoćnom; a odatlje sliedi, da samo onaj privatni učestnik, koji postupa u slučaju §. 36. k. p., naime „mjesto“ državnoga odvjetnika, nije vlastan predlagati, da se obnovi kazneni postupak, a na dlanu je, da se pod ovakovim privatnim učestnikom nemože razumievati i oštećenik radi prekršaja.

Pita se sada, da li se oštećenik, koji u smislu §. 390. k. p. zahtieva, da se progoni prekršaj, imade smatrati kao privatni učestnik, koji „mjesto“ državnoga odvjetnika tužbu vodi, ili ne?

Digitized by Google

U prvom slučaju nije vlastan predlagati, da se obnovi kazneni postupak, već mora stvar dati državnomu odvjetniku u ruke; a u drugom slučaju može neposredno kod kot. suda po §. 422. k. p. zaiskati za obnovu.

Ja pristajem uz ovo potonje mnenje, i to sliedeć gornji red misli s ovih razloga:

Po §. 390. sl. b. k. p. progoni se prekršaj na zahtjev oštećenika, i kot. sud nije dužan, da čeka predloge državnoga odvjetnika.

Oštećenik djeluje samostalno, te se nepridružuje u smislu §. 35. k. p. kao privatni učestnik kaznenomu postupku, a kad to, onda ne nastaje slučaj §. 36. k. p. ter on nepodiže tužbu „umjesto“ državnoga odvjetnika, jer neima predpostava za podizanje takove tužbe, državni bo odvjetnik niti je oštećenikovu prijavu odbio, niti je odustao od progonenja, on nije vidio prijave oštećenikove, ili je bar nije morao vidjeti.

Oštećenik dakle nedolazi u slučaj §. 37. k. p. da „mjesto“ državnoga odvjetnika vodi tužbu, dakle za nj nevalja propis, da nije vlastan predlagati, da se obnovi kazneni postupak.

Medjutim nevalja s vida pustiti ustanovu §. 27. k. p., koja propisuje, da je državni odvjetnik vlastan iztrage radi prekršaja, koje se voditi imaju kod sudova kotarskih, pregledavati i proti osudam njihovim poprimiti priziv, kao i u obće opazke svoje o tom višim vlastim stavljati do znanja.

Kad se ova ustanova promotri u savezu s ustanovom §. 300. k. p., po kojoj se stvar povraća usljed obnove u pravilu u stanje prediztrage, za tim kada se uvaži, da pri prediztragi sbog prekršaja državni odvjetnik ne mora da sudjeluje sa oštećenikom, pak kad se uvaži, da je neprieporno, da okrivljenik po §. 422. k. p. prinesav sudu nova dokazala za svoju nekrivnju, može zaiskati obnovu postupka, to ju može i oštećenik sam kod suda zahtievati.

Dočim ja dakle nemogu naći ustanove, da se oštećenik, želeć obnovu kaznenoga postupka radi prekršaja, mora obratiti na državnoga odvjetnika, zatim jer bi to posredovanje državnoga odvjetnika, udaljenoga od kot. suda, bilo na uštrb brzomu postu-

Digitized by Google

panju kod kotarskih sudova[1] mislim, da se oštećenik u slučaju §. 422. k. p. može neposredno na kot. sud obratiti za obnovu kaznenoga postupka. **S. Tubić.**

Statistički podatci
ob izvršbi kazne u kr. zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi god. 1877.

Izradio u smislu motiva „Statistique penitentiaire internationale" Milan Tauffer.[2]

(Svršetak).

Ako se od ukupnoga broja dana odbiju dnevi pobolni, dobiva se 112.028 dana ili 45%, kad se je u kaznioni lepoglavskoj lienjarilo, a da ih nije i više, valja pripisati tomu, jer je ravnateljstvo mjeseca kolovoza do listopada nastojalo da kaznenici rade ma bilo i bezplatno. Počam od 21. kolovoza uze ravnateljstvo kaznione u vlastitoj režiji zabavljati jedan dio kaznenika industrijalnimi radnjami: drugi su opet radili za nadnicu, a neki bezplatno: na one prve ide 8229 radnih dana, na druge 8229, a na ove treće 2889. Na svršetku godine prikazuje se ovakova bilanca:

aktivna imovina vredila je . . . . . 8381 for. 98 novč.
pasivna . . . . . 6881 „ 52½ „
pokazuje se dakle višak kao čisti prihod
industrijalne radnje u Lepoglavi sa . . 1500 for. 46 novč.

Ovi podatci pokazuju, da su razne koristne radnje doniele eraru po 15·40 novč. na radni dan: osim toga još je na korist radnika upisana svota od 503 for. 84 novč. kao nagrada njihova, dakle promjerno 5·1/10 novč. na radni dan.

Svratimo se sada drugomu predmetu.

U Lepoglavi imade i kaznenika iz Krajine, koje krajiški sudovi odsuđuju, nu koji se s bog nestašice prostora ne mogu držati u krajiških uzah, nego se šalju u Lepoglavu. Ti kaznenici predstavljaju 56·010 dakle 22% obskrbnih dana.

[1] A nebi li bilo shodno, da se sudovom kotarskim razširi djelokrug nadležnosti, kao na primjer kod provalnih kradja, i kod kradja u družtvu?

[2] Vidi „Mjesečnik" br. 6. t. g. Ured.

Digitized by Google

Krajiški budget plaća doduše provincijalnomu redovite izdatke od momka po danu; nu krajiška vlada mogla bi se pozvati, da prinese stanoviti postotak na izvanredne izdatke, nuždne usljed preustrojstva i gradnja u Lepoglavi, a to tim više, što se jedan dio kaznenika odsudjenih na kazan preko deset godina mora odpremiti u Ilovu, česa nebi trebalo, kad bi Krajina mogla sama svoje kaznenike u vlastitih kaznionah obskrbljivati.

Iz conto-correnta svih izdataka vidjeti je, da se poduzetniku plaća za uzdržavanje, obuću i odielo kaznenika, za ogriev i dielomičnu razsvjetu 24 nč. na dan, dakle 59.668 for. 80 nč.; ovamo nisu ubrojeni izdatci, koji spadaju neposredno u pravu vlastitu režiju: n. pr. razsvjeta spavaonica po prilici 886 for., odpratni trošak kaznenika (Schubauslagen) sa 138 for. 94 nč., nagrada osoblja, koje dvori bolestnike itd. Da se umanje izdatci, ravnateljstvo je učinilo potrebne korake; n. p. na liekove troši se mnogo; zato odlučeno je urediti kućnu liekarnu, a liekove nabavljati u veliko i neposredno iz prve ruke. — Izdatci odpratni mogu se najprije umanjiti uvedenjem radnje. Dok se nije radilo u kaznioni, valjalo je kaznenika, lišena svih sredstva, na zemaljski trošak odpraviti u njegov zavičaj; od kada je uvedena radnja, može si gotovo svaki putni trošak zaslužiti. Za bolestnike i za rad nesposobne brinut će se u buduće sam zavod — zemaljski budget neće trebat ni krajcare u tu svrhu davati — uvedenjem „podporne zaklade". Ob ovoj naredjuje novi naputak sliedeće (§. 54.):

„Da se unapredi humanitarna svrha zavoda, ustrojit će se podporna zaklada.

U tu zakladu teku sliedeći dohodci:

a) polugodišnji kamati od kazneničke zaslužbe, koja je kumulativno uložena;

b) mjesečna zaslužba kaznenika, nalazećih se u prvom moralnom glavnom razdjelu;

c) novac, što će se kod kaznenika kao potajno unešeni pronaći, u koliko nepotiče od kakova kažnjiva djela, ter u koliko treće osobe neimadu kakovo pravo na taj novac;

d) eventualni darovi.

Digitized by Google

Mjeseca kolovoza kreirana je ta zaklada, prvi uložak iznosio je 3 for. 55 nč., svršetkom godine imadjaše zaklada već 719 fr. 90 novč. — Čim glavnica naraste na 1000 for., trošit će se kamate njene:

a) za pokriće pogrebnih troškova kod onih kaznenika, kojih tražbina u tu svrhu nedosiže;

b) za nabavu odjeće i za pokriće putnih troškova takovim kaznenikom, koji si za vrieme kazne u tu svrhu potrebna novca nisu mogli zaslužiti;

c) za podupiranje poboljšanih i siromašnih kaznenika u prvo vrieme, kad stupe na slobodu. (§. 54. naputka).

Skrižaljka VI. izviešćuje o školskoj obuci i o stanju knjižnice. Primećuje se, da do najnovijega vremena nebijaše u Lepoglavi namješten nikakov učitelj. Jedan od kaznenika uze podučavati u čitanju one svojih drugova, koji su to htjeli. Mjeseca rujna bje odredjeno, da svaki kaznenik izpod 26 godina mora polaziti školu; a koncem godine razpisan je bio natječaj za popunjenje mjesta učitelja u Lepoglavi, pa će se tako u buduće i ovomu izvrstnomu sredstvu poboljšanja posvećivati osobita pozornost.

Same statističke skrižaljke pokazuju sliedeće:

1. siečnja (1877.) bijaše u Lepoglavi 719 kaznenika. Od tih nije znalo ni čitati ni pisati 416 ili 57·85%, samo čitati umielo je 48, ili 6·67%, a čitati i pisati 232 ili 32·26%, a 23 ili 3·19% bijahu ljudi naučniji. Valja mi konstatirati, da se ovi podatci bitno razlikuju od onih, što ih priobćuje dr. Petar Matković u svojem djelu „Hrvatska i Slavonija od god. 1873.“.

U kaznioni u Leopoldstadtu na Vagi bijaše g. 1870. sliedeći postotak:

ni čitati ni pisati nije umielo	58·50%
samo čitati je umielo	23·08%
čitati i pisati	17·02%
višu obrazovanost imalo	1·40%

Digitized by Google

Ako se obazremo na neke inozemne kaznione, vidimo, da n. pr. Aleksander Krell[1] kazuje da je u kaznioni u Svetani (Zwickau u Saksonskoj) g. 1870. bilo kaznenika:

a) koji nisu nikako bili u školi . . . . . 1·35%
b) a da ih nije znalo pisati . . . . . 3·79%

Od onih 4608 mužkih kaznenika, koji su g. 1859. u razne pruske kaznione predani

a) nije ih znalo ni čitati ni pisati . . . . . 17·42%
b) a umielo ih samo jedno ili drugo u svem . . . 13·84%

(Vidi Mittheilungen ueber die k. preussischen Strafanstalten. Berlin 1861. str. 105.).

O francezkih kaznionah piše d' Haussonville (Les etablissements penitentiaires. Paris 1875.). da od osoba, koje su g. 1867., 1868. i 1869. radi zločina stavljene pod obtužbu, bilo ih 80% bez ikakove školske obrazovanosti, a samo 20% polazilo niže ili više škole.

Nu daleko znamenitiji od ovih jesu podatci ob uspjehu obuke u kaznionah. U Lepoglavi od svih kaznenika polazilo je školu samo 87; od ovih je u početku škole 41 umio čitati i pisati, a 46 ni jednoga ni drugoga. Na svršetku godine umiela su 21 čitati, 16 čitati i pisati, a ovi potonji i računati, samo 6 nenauči ništa.

Knjižnice za kaznenike nebijaše nikakove u Lepoglavi koncem g. 1877.: nu ravnateljstvo obrati se javnom prošnjom na patriote i sakupi već priličnu svotu novca i liep broj poučnih i zabavnih knjiga.

Skrižaljka VII. daje priliku, da proučiš nutarnje odnošaje, naročito mirne i nemirne elemente u kaznioni. Tu se radi naime o prekršajih disciplinarnih tečajem godine počinjenih.

Od 1015 kaznenika, deteniranih prošle godine u Lepoglavi bijahu samo 243 slučaja prekršaja disciplinarnih, počinjenih po 201 kazneniku, dakle 19·9%. Ovaj broj koliko je vrlo povoljan toliko i radostan, jer u kaznionah sa skupnimi zatvori mora se već 22% uzeti kao vrlo povoljan. Izvanredni onaj pojav u Le-

[1] Aphorismen ueber das Unterrichtswesen in Strafanstalten. Görlitz. 1874.

Digitized by Google

poglavi razjasnjuje nam okolnost, što kaznenici tamošnji mogu steći blagodat uvjetnoga dopusta, a da se toj okolnosti mnogo ima pripisati, razabire se najbolje odatle, što je medju 201 sbog disciplinarnih prekršaja kaznjenih osoba bilo samo 16, koje bi se prema propisom dotičnoga zakona mogle nadati uvjetnomu dopustu. Uvjetni dakle dopust pokazuje se zaista kao jako poticalo, da se dotičnik dobro vlada i kani svake opačine.

Medju disciplinarnimi prekršaji najčešće — 41 slučaj — dolazi: da kaznenici imadu zabranjene stvari (noževe); odmah za ovim dolazi kradja — 38 slučajeva — pušenje duhana — 27 slučajeva — i — da se uztežu raditi.

Kao disciplinarne kazne izrečene bijahu: a) osamni zatvor ob kruhu i vodi u 18 slučajeva; b) tamnica (Dunkelarest) uz kruh i vodu — 27 slučajeva — c) polutamna stanica uz običnu hranu — 12 slučajeva; — d) nesmieti raditi u 5; e) tvrda postelj u 39; f) dielomični post u 10; i g) okovi u 23 slučaja.

Skrižaljka VIII. pokazuje odnošaje 296 kaznenika, koji su tečajem godine prispieli u Lepoglavu. Medju ovimi bijaše samo jedan odsudjen na jednostavni „zatvor“; od ostalih

27	bijaše	odsudjeno	na	1 godinu
147	„	„	„	2 „
57	„	„	„	3 „
16	„	„	„	5 „
17	„	„	„	7 „
2	„	„	„	10 godina zatvora.

Odavlje se vidi, da veći dio tako zvanih težkih zločinaca ne dolazi u Lepoglavu, nego više odsudjenih na kraće vrieme, a to nije dobro, jer sustav ovaj nije udešen prema kaznenikom, koji su samo na nekoliko mjesecih odsudjeni. I na obrtnost u kaznioni nedjeluje dobro kratko vrieme kazne, jer i revni kaznenik treba barma godinu dana dok se u toliko uvježba, da mu radnja bude koristna.

Po dobi bijaše, a medju ovimi:

31 izpod 20 god. dakle 10·47%
61 od 20—25 godina dakle 20·60%
67 „ 26—30 „ „ 22·63%

Digitized by Google

92 od 31—40 godina dakle 21·08%
43 „ 41—60 „ „ 14·52%
2 „ 61—70 „ „ 0·67%.

Ovo razmjerje prilično odgovara onomu, koje je već od više godina konstatirano glede učestvovanja pučanstva Hrvatske kod zločina po dobi. (Vidi naročito već spomenuto izvrstno Matkovićevo djelo „Hrvatska i Slavonija itd.“ str. 140.).

Od prispielih kaznenika bijahu 293 tuzemca, a 3 inozemca. Od tuzemaca opet 262 sa ladanja, a 31 iz gradova; 36 živjelo je od vlastite imovine ili ih uzdržavahu njihove obitelji; 252 življahu o zaslužbi svojoj, a samo 8 može se smatrati kao prave protuhe (vagabundi).

Po gradjanskom stanju svom bijaše 151 neoženjen ili udovac bez djece, dakle 51·01%; oženjenih imajućih i djece 95, dakle 32.43%; oženjenih ali bez djece 44, dakle 14·86%; udovaca sa djecom 6, t. j. 2·13%.

Po vjeroizpoviesti bijaše 203, t. j. 68·58% katolika: 91 ili 30·74% grčko-iztočnih; 2 ili 0·67% protestanta i 1. ili 0·33% izraelićanin. (Prof. dr. P. Matković navodi, da od ukupnoga pučanstva Hrvatske i Slavonije ima katolika 70·78%, grčko-istočnjaka 27·57%, protestanta 1·07% izraelićana 0·53%).

Od spomenutih gore 296 bijaše 151 ili 51·01% prvi put kaznjenih, a 145 ili 48·99% bijaše priupadnika. Od kaznenika dovedenih g. 1876. u kaznionu Leopoldstadtsku sačinjavahu priupadnici 41·03%. — Ipak ako se obazremo na druge države, nestoji u Hrvatskoj najgore postotak priupadnika.

U Francezkoj išlo je 31. prosinca 1869. na 100 mužkih kaznenika 85·30%, a od 100 ženskih 47·39% priupadnika, odnosno priupadnica.

U Švedskoj bijaše kod kaznenika, koji su bili na „travaux forces“ na izviestno vrieme odsudjeni, priupadnika: god. 1867. u svem 26%; god. 1876.: 29·6%, god. 1869.: 32·3%; god. 1870.: 34·3%.

Kod onih, koje su odsudili na neko vrieme na „travail public“ bijaše priupadnika istih godina: 66·4%, 58·8%, 85·6% i 49·4%.

Digitized by Google

Postotak priupadnika kod onih, koji bijahu na doživotnu tamnicu odsudjeni, iznosio je promjerno 75. (Vidi Olivicrona: „Des causes de la recidive. Stockholm 1873. str. 42. itd.).

U Danskoj iznosio je postotak priupadnika od god. 1869. do 1873. promjerno 62·3% kod onih kaznenika, što no su predani u kaznione, uredjene u obće po sustavu osamnih zatvora.

U Pruskoj spadalo je od kaznenika, predanih u kaznione, stojeće pod upravom ministarstva nutarnjih posala:

god.	1869.	71·44%	priupadnika	mužkih
„	„	64·98%	„	ženskih
„	1870.	74%	„	mužkih
„	„	74·22%	„	ženskih.

(Vidi Statistik der Straf- und Gefängniss-Anstalten. Berlin 1872. str. 44.).

U Belgiji odpadalo je u g. 1851—1860. na 100 kaznenika 70% priupadnika. (Vidi Statistique des prisons. Bruxeles. str. 36.).

U Austriji bijaše g. 1871. predano u razne kaznione 3523 odsudjenih, od tih bijahu 2564 priupadnika, dakle 72·9%. (Vidi: Statistische Uebersicht. str. 25.).

Skrižaljka IX. prikazuje podatke ob odnošajih kaznenika, koji su tečajem godine, pretrpiv svoju kaznu, izstupili iz zavoda.

Kazan	do	1	god.	pretrpi	35	osoba
„	„	2	„	„	110	„
„	„	3	„	„	52	„
„	„	5	„	„	19	„
„	„	7	„	„	5	„
„	„	10	„	„	5	„

Izstupiv iz kaznione imalo je:

30	osoba	do	20	godina
48	„	„	25	„
53	„	„	30	„
44	„	„	35	„
38	„	„	40	„
11	„	„	45	„
10	„	„	50	„

Digitized by Google

10 osoba do 60 godina
2 „ „ 70 „

Glede tečevne sposobnosti valja primjetiti: da je prije nastupa kazne 41 bavio se zanatom: za vrieme zatvora naučilo ih 6 zanat, a 209 upućeno je bilo na poljodjelstvo ili težačku radnju.

Od izstupivših kaznenika umiela su samo 44 čitati i pisati; 4 bijahu više obrazovana.

Za putni trošak poniela su sobom 43 izpod 2 for.; 84 do 6 fr.; 53 do 12 fr.; 9 do 24 fr.; 6 do 32 for.; 5 do 40 fr.; 2 preko 40 for.

Primećuje se ovdje, da je veći dio kaznenika, koji su pošav iz kaznione ponieli svotu izpod 6 for., tu svotu izprosjačio od drugih u zavodu još ostalih kaznenika, a osim svega toga moralo se je g. 1877. 19 kaznenika na trošak zemlje odpratiti iz zavoda, jer nisu ništa privredili da podmire putni trošak.

Od kaznenika, odpuštenih iz zatvora, povratilo se kući 248 osoba; 4 smještena su na drugo mjesto a ne kod kuće: 3 izagnana su iz zemlje.

Skrižaljka X. priobćuje potanje podatke o pomilovanih i na uvjetan dopust odpuštenih.

Pomilovana su 2, uvjetno na dopust pušteno 58.

Od jednih i drugih

pretrpjelo	je	kazan	do	1	god.	25	osoba
„	„	„	„	2	„	27	„
„	„	„	„	3	„	3	„
„	„	„	„	5	„	4	„
„	„	„	„	7	„	—	„
„	„	„	„	10	„	1	„

Ova blagodat zakona ponajviše služi dakle onim kaznenikom, koji su odsudjeni na kraće vrieme.

Od svih kaznenika mogao se je samo 58 t. j. 5·02% dati uvjetan dopust; u drugih zemljah ovolik je postotak bezuvjetno na slobodu puštenih. Uzrok ovomu malenomu broju na dopust puštenih kaznenika nestoji u tom, što nebi možda više kaznenika zaslužilo tu blagodat, nego jer je dotični zakon vrlo strog,

Digitized by Google

te izključuje od te blagodati sve one, koji su više nego dva puta radi zločinstva, ili koji su radi zločinstva potekloga iz koristoljubja ili radi zločinstva paleža odsudjeni bili. Prema toj dispoziciji rekao bi čovjek, da je uvjetni dopust stvoren samo za one zločince, koji su koga težko tjelesno ozledili, ubili ili umorili. Ravnatelj kaznione mnije, a to potvrdjuju i podatci o disciplinarnih kaznah, da ovakovu ograničenju neima ravna u Europi i da nemože povoljno djelovati na većinu ostalih kaznenika. U prvobitnoj vladinoj osnovi nisu bili izključeni zločini, potekli iz „koristoljubja“, to je bilo shodno i korektno. Šteta, da nije saborski odbor potražio mnenje strukovnjaka. Takova ograničenja nepoznaje ni njemački drž. kaz. zakon, niti zakonici kantona Züricha, Waadta, nepoznaje englezki niti irski, nije tako skrupolozan zakon ugarski, taljanski a niti osnova kaznenoga zakona austrijskoga.

Šteta je nadalje velika, što su kaznenici iz bivše vojne krajine, kojih se znatan broj nalazi u Lepoglavi, posve izključeni od te blagodati. Ravnateljstvo nastojalo je tu veliku ranu ublažiti predloživ neke na pomilovanje, ali krajiški sudovi mora da sasma drugačije misle o njih, jer za cielo vrieme novoga ravnatelja (već preko 7 mjeseca[1]) nitko nije pomilovan. Može li se u takih okolnostih govoriti o jednakoj pravednosti u zavodu? Mnogi kunu udes, zašto su u Krajini rodjeni. A koli silno djeluje to na sve odnošaje zavoda, na industriju, disciplinu, radinost i marljivost, poboljšanje itd., to stranac jedva može shvatiti.

U svakom zavodu ima valjati samo jedan sustav. Ali taj neka se provodi dosliedno. U Lepoglavi neima te dosljednosti, zato se mora željeti u interesu obćem, da nastanu promjene.

Bivši na dopustu 58 kaznenika tako se je čestito u slobodi ponielo, da nije trebalo dozvoljena dopusta kod nijednoga opozvati.

Od onih, što su g. 1877. dobili dopust, imalo bi još pretrpiti kazan:

[1] Ovaj članak pisan je mjeseca veljače t. g.

Digitized by Google

do	6	mjeseci	9	osoba
„	12	„	33	„
„	2	godine	15	„
„	3	„	3	„

ili još točnije računajuć 22.424 dana kaznena. Ako se uzmu u račun samo ona 24 novč., što se moraju plaćati zakupniku obskrbe, to zemaljski proračun prištedi povodom onoga dopusta 5381 for. 76 novč. Vidi se dakle, da je uvjetni dopust koristan ne samo obzirom na popravak nego i sa gledišta financijalnoga.

Medju pomilovanimi ili uvjetno odpuštenimi ima individua svih razreda dobe, počam od 20 pa sve do i preko 70 godina. Znamenito je i to, da je od svih uvjetno odpuštenih samo jedan odpušten u grad, svi ostali na ladanje. Malo ih imade iz gradova, koji bi mogli tražiti uvjetni dopust, ili koji bi ga vredni bili; a ne manje važno je i to, da od onih 58 na uvjetni dopust odpuštenih samo su dvojica umiela čitat i pisat. — Po vjeri bijaše medju njimi 51 katolik, 8 grčko-istočne vjeroizpoviesti i 1 protestant. — Putnim troškom bijaše većina vrlo slabo obskrbljena, novac se je najviše izprosjačio; 25 imalo je svaki do 2 for., 19 do 6 for., 15 do 12 for. a samo 1 : 32 for. I odielo im je bilo vrlo lošo.

Ovi podatci jasno predočuju koliko je bilo potežkoća ovim ljudem, kad su si morali tražiti rada i poštena zanimanja, pa ipak ni jedan nepadne u prijašnje zlo, nijednomu nije se morao dopust opozvati. Zato se može pouzdanjem gledati u blagotvorno djelovanje spomenutoga zakona.

Skrižaljka XI. predočuje razmjerje na raznih bolestih preminulih kaznenika. Rečene godine umrla su 14, dakle 4·335% svih kaznenika. Ovo je dosta velik broj, ako se uzme, da u Lepoglavi dolaze kaznenici na kraće vrieme odsudjeni. U leopoldstadtskoj kaznioni iznosio je postotak pomora god. 1872. 2%, god. 1873. 3·15, 1874. 2·53, 1875. 3·14, 1876. 2·32%. — U novih austrijskih kaznionah (Zellengefängnisse) bio je postotak pomora god. 1875. u Steinu 1·21%, u Karthausu 0·73, Carlau (kod Gradca) 1·97. Ali zato u kaznioni u Kopru (Capo

Digitized by Google

d' Istria) iznosio 7·73%. I Austriji treba dakle mnogo toga popravljati.[1]

U kaznioni u Bruchsalu umrla su g. 1875. samo 3 kaznenika, dakle promjerno 0.75%.[2]

U pruskih kaznionah broj pomora vrlo je umjeren, n. pr. g. 1871. iznosio je kod mužkaraca 1·95%, a kod ženskih 2·04%; sliedećih g. 1872., 1873. i 1874. nije nijedan put narasao na 2% tako da je broj pomora u pruskih kaznionah kod mužkih kaznenika od 1871. do 1874. iznosio 1·67%, a kod ženskih 1·69%.[3]

Promjerni broj pomora u Belgiji od 1831—1860 u starijih „Maisons centrales", uredjenih kao skupni zatvori, iznosio je 2·95%, u novom zavodu u Louvainu (osamni zatvor) pako u g. 1861—1865. promjerno 1·61%, što je znameniti napredak.[4]

Irska najbolji daje primjer, koliko djeluje reforma kazniona na umalenje pomora. Tamo je g. 1854. bilo u kaznionah 3628 osoba, od tih svaki dan bijaše promjerno bolestnih 368, a umrlo ih 8%. Uvedenjem novoga progresivnoga sustava dolazilo je g. 1856. i 1857. od ukupna broja kaznenika sa 2852 bolestnih promjerno na dan 194. i 126. a pomor iznosio 1·9% odnosno 1·8%.[5]

Prelazeć da govorimo o Lepoglavi primećujemo, da trajanje kazne znamenito djeluje na pomor, to se evo vidi iz sliedećega:

God. 1877. bilo je u Lepoglavi:

odsudjenih	do	6	mjeseci	4	kaznen.	umro	nijedan	
„	„	1	godine	90	„	„	1 ili	1·111
„	„	2	„	365	„	„	8 „	2·192
„	„	3	„	161	„	„	11 „	6·832
„	preko	3	„	395	„	„	24 „	6·076

[1] Vidi: Statistische Uebersicht der Verhältnisse der k. k. oesterr. Strafanstalten im Jahre 1875. str. 17.

[2] Vidi: Blätter für Gefängnisskunde", Band 11., Heft 6.

[3] Vidi: Statistik der zum Ressort des Ministeriums des Inneren gehörigen Straf.- und Gefängnissanstalten für das Jahr 1872., 1873. i 1874. str. 38.

[4] Vidi: Rapport presenté à M. le ministre de la justice, par M. l'administration de la sureté publique et des prisons. Bruxelles 1870. str. 15.

[5] Vidi: Ueber Strafanstalten, von Prof. John. Berlin 1865. str. 35.

*

Digitized by Google

Istina je dakle: čim duže vrieme kazni tim veći pomor.

Važno je da se potraži razmjerje medju pomorom i godinami zatvora.

U Lepoglavi od 1. siečnja g. 1867. do 31. prosinca g. 1877. umrla su 493 kaznenika i to:

u	1	godini	zatvora	178	kazn.	ili	36·125%
„	2	„	„	158	„	„	32·05%
„	3	„	„	71	„	„	14·40%
„	4	„	„	49	„	„	9·94%
„	5	„	„	21	„	„	4·26% itd.
„	9	„	„	1	„	„	0·20%
„	10	„	„	—	„	„	—

Napose od onih, koji su g. 1877. umrli pretrpi kazan do 6 mjesecih 1, do 1 god. 6, do 2 god. 24, do 3 god. 9, preko 3 god. 4.

Nadovezivajuć na ono razmjerje očituje dr. Baer u izvrstnoj svojoj knjizi „Die Gefängnisse etc. ihre Einrichtung und Wirkung in hygienischer Beziehung“, da kaznenici najviše umiru u prvih trih godina zatvora, a medju ovimi opet da ih najviše umire u drugoj godini (u Lepoglavi u god. 1867—1877. najviše u prvoj godini zatvora). Može se u obće reći, da kaznenici, koji umru već prvih mjeseca svoga zatvora, ako nisu akutni ili epidemički uzroci bolesti, podlegnu bolestim, donešenim s izvana u zavod ili tomu, jer su podvrženi od naravi raznim uplivom bolesti. Praksa u kaznionah stečena dokazuje, da se kaznenici počimlju tužiti s bog loša zdravlja istom poslje nekoliko mjeseci, a posljedice pokvarena zraka, promienjena života, nedostatne hrane itd. počimlju se pokazivati na svršetku prve i početkom druge godine.

Druga godina traži obično najviše žrtva. Zdravlje je čovjeka podkopano, i tada nastaju one cachektične bolesti, za koje donese individuum već dispoziciju ili dolaze od sebe kao posljedak množine zdravlju štetnih uzroka.

God. 1877. u Lepoglavi preminuli kaznenici imali bi bili još pretrpjeti:

Digitized by Google

kazan	do	3	mjeseca	4 kaznenika
„	„	6	„	5 „
„	„	12	„	9 „
„	„	2	godine	10 „
„	„	3	„	5 „
„	„	4	„	4 „
„	„	5	„	3 „
	preko	5	„	4 „

Važni su podatci, koji se stiču iztraživanjem, kolik je pomor medju kaznenici obzirom na dobu njihovu. U Lepoglavi bilo je:

do	20	god.	starih	101	kaz.	umrlo	3	-	2·97%	ili	29·7% per mille
„	25	„	„	204	„	„	5		2·45%	„	24·5% „ „
„	30	„	„	221	„	„	7	-	3·12%	„	31·2% „ „
„	35	„	„	176	„	„	1		2·27%	„	22·7% „ „
„	40	„	„	141	„	„	10		6·91%	„	69·4% „ „
„	45	„	„	67	„	„	6	-	8·95%	„	89·5% „ „
„	50	„	„	51	„	„	1	-	7·88%	„	78·8% „ „
„	60	„	„	41	„	„	3	-	7·32%	„	73·2% „ „
„	70	„	„	6	„	„	1		10·66%	„	166·6% „ „
preko	70	„	„	1	„	„	1		100·00%	„	1000·0% „ „

Iz ovih podatakah razabire se, da je promjerna doba umrlih kaznenika bila 39 god.

Medju umrlimi bilo je neoženjenih ili udovaca bez djece 18; oženjenih koji ostaviše djece 16; oženjenih bez djece 8; udovca sa djecom 2. — Po vjeroizpoviesti bijaše rimo-katolika 26; a grčko-istočnih 18; prema razmjeru, u kojem se nalaze obie vjeroizpoviesti, umrlo je pravoslavnih za jednu trećinu više nego katolika. — Nijedan od preminulih nije umio čitati ni pisati.

Zanimivi su podatci o raznih bolestih u kaznioni lepoglavskoj; tehničke potežkoće nedopuštaju nam, da dotičnu tabelu priobćimo, navodimo samo, da je najviše kaznenika bolovalo na skorbutu. — K tomu se opaža, da su letalne bolesti

kod	10	osoba	trajale	10 dana
„	6	„	„	30 „
„	10	„	„	50 „
„	8	„	„	70 „
„	10	„	„	preko 70 dana.

Digitized by Google

Dodatak k dosadanjim statističkim skrižaljkam predočuje zločine, kojih su kaznenici krivimi pronadjeni i sbog kojih odsudjeni, i to zločina:

uvrede veličanstva	1	kaznenik	postotak	od	1015	osoba	0·0985%
pokušana umorstva	16	„	„	„	„	„	1·5763%
umorstva	40	„	„	„	„	„	3·9409%
sukrivnje kod čedomorstva . . .	2	„	„	„	„	„	0·1970%
ubojstva	153	„	„	„	„	„	15·0739%
težke tjelesne ozlede	89	„	„	„	„	„	8·7684%
javnoga nasilja	24	„	„	„	„	„	2·3645%
silovanja	5	„	„	„	„	„	0·4926%
paleža	14	„	„	„	„	„	1·3793%
potvore	1	„	„	„	„	„	0·0985%
grabeža	37	„	„	„	„	„	3·6483%
kradje	588	„	„	„	„	„	57·9310%
prevare	20	„	„	„	„	„	1·9704%
pronevjerenja	18	„	„	„	„	„	1·7734%
krivotvorenja jav. vjeres. papira .	4	„	„	„	„	„	0·3940%
zločina proti naravi	2	„	„	„	„	„	0·1979%
insubordinacije (po voj. kaz. zakonu)	1	„	„	„	„	„	0·0985%

Zaključujem ove redke — veli g. Tauffer — želeć iskreno, da se što prije u cieloj trojednoj kraljevini uporave formulari internacijonalne statistike i dotični podatci što većom revnošću sabiru, „jer neimajuć pouzdane statistike nemože biti ni zakonarska radnja valjano osnovana“.

Okružnica.

Kr. banski stol upravio je dne 17. srpnja o. g. br. 1812. na sve kr. sudbene stolove, kr. kotarske i gradsko-delegovane kotarske sudove u svom obsegu sliedeću okružnicu:

„Visoka kralj. zemaljska vlada obnašla je naredbom svojom od 10. prosinca 1877. br. 5047. g. 1876. banskom ovom stolu odpisati, da je pitanje, da li i na koliko bi moguće bilo s obzirom na faktične okolnosti provesti neke reforme u instituciji javnoga bilježničtva, uzela u svestrano razmatranje, i da valja, dok se bilježničtvo putem zakona nepreustroji, nastojati oko toga, da bilježničtvo u granicah postojećih zakona što uspješnije djeluje. — Ujedno je svratila pozornost kr. banskoga ovoga stola na tegobe, kojim je prigodom povjerenstvene razprave, naredjene po predsjedničtvu kr. sudbenoga stola u Zagrebu, dao izraz javni bilježnik dr. Hoffman, odrediv, da sudovi na temelju postojećih propisa, ovim tegobam doskoče, a banski stol, da jih shodnimi odredbami na to uputi.

Digitized by Google

Očitovane tegobe bilježnika sastoje poglavito u tom, što u privatnih poslovih stranaka ona uredovna djela, koja su općenitimi propisi doznačena djelokrugu javnih bilježnika, sudovi prve molbe sami obavljaju, navlastito pako, što:

I. obavljaju vidimiranje prepisa i ovjeritbe podpisa stranaka;

II. neštite bilježnike proti nadripisarom;

III. nedodjeluju jim razprava ostavina onoliko, koliko bi to mogli učiniti;

IV ustanovljuju jim pristojbe za uredovna djela netarifirana tako, da jim nedopituju primjernu nagradu za to što obskrbljuju sudbene poslove — i

V. nezadovoljuju glede utjerivanja dosudjenih jim pristojba propisu zakona.

Da se tim tegobam doskoči, i da se instituciji bilježničtva osigura položaj, koji mu po zakonu pripada, obnašao je banski stol odrediti što sliedi:

Na I. Ako se u tom gledu postojeći propisi razsudbi podvrgnu, to proizlazi, da po §. 90. sudovnika i §§. 283. 285. izv. parb. postup. može preduzimati:

a) vidimacije činovnik kotarskoga suda nu ne svaki, već na to odredjeni;

b) legalizacije pako kotarski sudovi;

ali proizlazi i to, da su po obstojećih novijih propisih, navlastito po carsk. pat. od 7. veljače 1858. br. 23. d. z. l. i §§. 76. 77. i 79. bilj. reda ova uredovna djela doznačena djelokrugu javnih bilježnika upravo onako kao što i prosvjedi mjenica.

S toga se sudovi osobito inokosni u mjestih, gdje javni bilježnik ima svoje uredovno sjedište, ovim upućuju, da se propisa §§. 76., 77. i 79. bilj. reda strogo drže, i da stranke zahtievajuće od suda vidimiranje prepisa od izvornih izprava, po njih doprinešenih, (od kojih se izvorni spis ne nalazi kod suda) ili zahtievajuće od suda lagalizaciju podpisa stranaka, naputc, da su ova uredovana djela po bilježničkom redu doznačena djelokrugu javnih bilježnika, te u ovakovih slučajevih neimadu inokosni sudovi slična uredovanja obavljati.

Na II. Sastavljanje izprava o poslovih naravi privatno-pravne zasieca duboko u pravnu sigurnost stranaka, te je u interesu ne samo ovih nego i sudova i države same, da podnesci i izprave o poslovih naravi privatno-pravne budu sastavljeni po osobah poslu strukovnovještih, zvanih k tomu poslovanju; toga radi se sudovi prve molbe upućuju, da u pogledu nadripisara točno i strogo vrše naredbu ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1855. br. 23.240. i od 8. lipnja 1857. br. 114. d. z. l.

Digitized by Google

Na III. Za koje poslove u razpravah ostavština sudbeni stolovi imaju, a inokosni sudovi mogu upotriebiti javne bilježnike, ustanovljeno §§. 3., 29., 37. i 153. cars. pat. od 9. kolovoza 1854. br. 208. d. z. l., §§. 183. do 185. bilježničkoga reda, naredbom ministarstva pravosudja od 7. svibnja g. 1860. br. 120. d. z. l. i naredbom zemaljske vlade od 16. ožujka 1878. br. 14. „Sbornika".

Očekivalo se je, da će sudovi u punoj mjeri koristiti se pomoćju i ovlašću, danom jim gore navedenimi zakonskimi propisi — i da će tim znatno si olahkotiti poslovanje u poslovih razpravah ostavština i pupilarnih — dakle upravo u onoj struci sudbenih posala, koja je kod nekojih (gradsko-delegovanih) kotarskih sudova više ili manje zanemarena, i koja se. — premda po zakonskih propisih osobito zaštićena, te se zato u njoj ima u većini slučajeva postupati ureda radi, ipak nevrši onom uredovnom brigom, točnošću i savjestnošću, kako sva ova zakon i obstojeći posebni propisi propisuju.

Nu pokazalo se je, da se (gradsko-deleg.) kotarski sudovi ovom podieljenom jim ovlasti ne služe u onoj mjeri, u kojoj bi se njom mogli i imali poslužiti — i da po tom kod onih (gradsko-deleg.) kotarskih sudova, koji propuštaju to učiniti ne samo što poslovi ove vrsti zapinju na uštrb osoba, stojećih pod osobitom zaštitom zakona, pravosudne službe i na štetu kr. erara, nego se povrh toga tim popuštajem daje javnim bilježnikom povod i razlog k tužbam, da jim sudovi ne davaju onolikoga zanimanja, koliko bi jim mogli i imali davati.

Premda su glasom rieči upotriebljenih u gore označenih postojećih propisih (gradsko-deleg.) kotarski sudovi ovlašteni, za obavu spomenutoga djela sudbenih poslova poslužit se pripomoći javnih bilježnika, to ipak neima dvojbe, da ovo uredovno pravo postaje uredovnom dužnošću onda, kad dotični sud nemože sa pridieljenim mu osobljem ove i sve ostale svoje poslove svladati onako, kako to dobar red i postojeći zakoni iziskuju.

Često se (gradsko-deleg.) kotarski sudovi tuže, da neimaju dovoljnoga osoblja, da su poslom obterećeni itd., a uz to nečine posvuda od pripomoći, koju jim mogu pružiti javni bilježnici, onu porabu, koju bi mogli i imali učiniti.

Istina, ima i pritužba, da javni bilježnici povjerene jim poslove osobito ostavinske razprave ne obavljaju onom brzinom kao što bi trebalo — nu ovakovoj nemarnosti valja na put stati onom strogošću i onimi sredstvi, što ih obstojeći propisi pojedinomu sudu u dovoljnoj mjeri pružaju.

Prema tomu, te da ova, obstojećimi zakoni (gradsko-deleg.) kot. sudom namienjena pomoć ne ostane neupotrebljena, pozivlju se svikoliki sudovi, da imaju javne bilježnike u svih poslovih, koji u zvanje ovih

Digitized by Google

spadaju — upotriebiti u podpunoj mjeri i to tim sigurnije, što se inače na tužbe o pomanjkanju dovoljnoga osoblja nikakovi obzir uzimati neće.

Naravska je posljedica toga propuštaja, da se kod (gradsko-deleg.) kotarskih sudova ni ostavinske razprave nevode i ne dovršuju upravo onako, kako je to propisano, osobito, da sirotinski imetak nebiva propisno osiguran — i da se ni sirotinska knjiga. propisana §. 186. izv. postup., koja je na brigi i odgovornosti predstojnika suda, nevodi u propisanom redu.

Banski ovaj stol nastojati će dogodno. u koliko sudovi nebi upotriebili javne bilježnike u onoj mjeri, kako to postojeći propisi dozvoljuju, iztraživati razloge ovoj protivštini i predstojnike odnosnih sudova zato povući na odgovor.

Na IV. Da se pritužbom ove vrsti doskoći, svraća se pozornost sudova prve molbe na okolnost, da je kr. banski ovaj stol povodom utoka uloženih po javnih bilježnicih proti iznosu dosudjenih jim pristojba u prvoj molbi, opetovano opazio. da sudovi prve molbe pristojbene iznose bilježnika za uredovna jim djela zakonom, to je bilježničkim redom već tarifirana i ustanovljena, obaljuju. stranom je pako odmjeruju, neuzevši dovoljan obzir na ono ravnalo, koje je za odmjerenje pristojbenoga iznosa glede uredovnih djela netarifiranih, ustanovljeno §§. 13. i 27. bilj. tarifa.

Usljed toga je kr. kanski ovaj stol gotovo u svakom slučaju morao dati mjesta utoku i povisiti iznos pristojba, ustanovljen po sudovih prve molbe.

Očekuje s toga banski stol, da će sudovi prve molbe pri odmjerivanju iznosa bilježničkih pristojba za uredovna jim djela netarifirana unapried uzeti pravedan obzir na spreda iztaknute okolnosti i tim oduzeti bilježništvu povod temeljitim pritužbam ove vrsti.

Na V. U pogledu platežne dužnosti i utjerivanja dosudjenih sudbeno-povjereničkih pristojba upozoruju se sudovi prve molbe na postojeće u tom pogledu posebne zakonske propise, imenito na §. 30. bilj. tarife — §. 29. ministarske naredbe od 3. srpnja 1854. br. 169. d. z. l. i §. 176. poslovnika od 3. svibnja 1853. br. 81. d. z. l.

Po ovih zakonskih ustanovah imadu se sudbene i njim po pravnoj svojoj naravi ravne sudbeno-povjereničke pristojbe bilježnika utjerati vazda ureda radi, u tu svrhu staviti u skontrum po §. 176. poslovnika i dosliedno tomu po §§. 240— 242. poslovnika dalje postupati.

Napose u pogledu sudbeno-povjereničkih pristojba razprave ostavština upozoruju se sudovi prve molbe na naredbu vis. kr. stola sedmorice od 4. travnja g. 1868. br. 248., kojom bje izrečeno: „da se trošak propisane ostavinske razprave, dakle i pristojbe dotičnoga povjerenika sudbenoga namiriti imadu prednostno iz imovine ostavinske bez razlike,

Digitized by Google

da li je ta imovina već komu uručena ili nije“ — a prema tomu valja se obazrieti na poseban propis §. 149. izv. parb. postup., koji ustanovljuje, da nasliednik, koji hoće da mu se ostavina uruči, mora medju ostalim izkazati i to, da je izpunio s v e k o l i k e obveze naložene mu po zakonu, dakle nedvojbeno i obvezu, naloženu mu po zakonu (§§. 109—112. bilj. reda §§. 27—30. bilj. tarifa.) odnosno u izvršivanju zakona po sudu, glede izplate sudbeno-povjereničkih pristojba propisane ostavinske razprave, da se s toga sud ureda radi ima brinuti za to, da mu se i taj izkaz bez oklievanja pruži, i da se samo nakon pruženoga toga izkaza ostavina uručiti može.

Prigodom ovom se sudovi u obće upozoruju na to: da je Njegovo Veličanstvo glasom cars. pat. od 7. veljače god. 1858. br. 23. d. z. l. u Hrvatsko-Slavonskoj kraljevini uvelo bilježničtvo za to, što je željelo, da podieli stanovničtvu koristi, koje iz inštitucije bilježničtva izviru.

Da su uslied previšnjega ovlaštenja od 4. svibnja 1860. naredbom minist. od 7. svibnja 1860. br. 120. d. z. l. uredovna djela tamo označena s toga dodieljena bilježnikom, da se obava tih poslova pospješi *i* i poslovi sudova umale; konačno

da je visoka kr. zemaljska vlada u suglasju s ovimi i s ostalimi zakonskimi propisi opetovano očitovala intenciju, da se sudovi u obavljanju svojih posala kako u interesu pravosudja i stranaka, tako i razvitka bilježničtva imaju poslužiti pripomoći, koju jim pruža institucija javnih bilježnika; a upravo s toga banski stol goji nadu, da će sudovi prve molbe ove izrikom očitovane intencije kako Njegova Veličanstva tako i visoke kralj. zemaljske vlade točnim obdržavanjem u tu svrhu izdanih i obstojećih propisa zakonito podupirati, prema tomu u granicah postojećih zakona svoje poslovanje udesiti te sve propustiti, što bi postignuće ove svrhe, naime razvitak i uspješno djelovanje bilježničtva pričilo.

U ostalom očekuje banski stol, da će kr. javni bilježnici i sa svoje strane odazvati se prinadležećim si dužnostim, te u svakom obziru osobito kao sudbeni povjerenici kod ostavinskih razprava ne samo marljivošću, već i točnošću odgovarati sudbenim odredbam; a pošto su predležećom naredbom za buduće zasluženo u svojstvu sudbenih povjerenika pristojbe osigurane, to se taj sud ozbiljno upućuje, da imade vazda mlitavomu i protuzakonitomu postupanju bilježnika najstrožijom uporabom propisa §. 188. bilj. reda na put stati i prema okolnostim neodvlačno prijavu banskomu stolu podnieti.

Sudbeni stolovi, koji imaju glasom točke IX. carsk. patenta od 7. veljače 1858. br. 23. d. z. l. za sad obavljati ona uredovanja, koja su ustupljena bilježničkim komoram, a po propisu §§. 130. i 136. bilj. reda u svojem okolišu neposredno upravljati bilježničtvom, skrbiti za

Digitized by Google

čast i dostojanstvo bilježničtva. činiti predloge ob uredovnih propisih i o tarifi pristojba. upozoruju se napose na ovu svoju uredovnu dužnost, pa buduć se je opazilo — da sudbeni stolovi zauzimajući mjesto i zvanje bilježničkih komora, dosad tečajem dvadeset godina niti su skrbili za razvitak bilježničtva, niti su činili ikakove predloge ob uredovnih propisih i o tarifi bilježničtva, te je po tom bilježničtvo bilo lišeno one zaštite, koju mu sudbeni stolovi u mjesto bilježničkih komora po zakonu pružiti imaju:

to se kr. sudbeni stolovi pozivlju, da unapried svojoj uredovnoj dužnosti označenoj u §§. 130. i 136. bilj. reda — što točnije odgovore.

Ob ovoj naredbi ima sudbeni stol bilježničku komoru i svakog pojedinog bilježnika u tamošnjem obsegu nalazećega se priposlanjem ove naredbe u prepisu ubaviestiti, u koju svrhu se potriebiti broj prepisa dostavlja.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Sud ima urieк primiti nasliedno očitovanje, pa i onda, ako se je nasliednik odrekao nasljedstva, pa se kasnije očituje na imovinu, koja je naknadno na vidjelo izašla.

Marija K. iz V. podnese 4. rujna g. 1877. kot. sudu u S. uvjetno nasliedno očitovanje na ostavinu svoga 12. travnja 1873. u S. preminuloga otca Franje K., koja se je naknadno pokazala te zamoli, da se zametne razprava to imovina njoj uruči.

Kot. sud u S. odlukom od 27. listopada 1877. nije primio nasljednoga očitovanja Marije K., jer da se je ista 3. ožujka g. 1875. odrekla nasljedstva na ostavinu svoga otca Franje K., da se višak kupovnine, polučene od prodanih zemljišta, spadajućih u imovinu njenoga otca, te iznoseći 1101 for. ne može smatrati kao novo nadošla imovina, a odreka nasljedstva ne može se opozvati kao ni nasljedno očitovanje (§. 806. o. g. z. a contr.) s toga se ostavina Franje K. ima proglasiti ošastnom.

Proti toj odluci podnese Marija K. utok, koji je viši sud uvažio te odluku prvoga suda promienio tako, da se uvjetno nasljedovanje očitovanje podneseno 4. rujna 1877. ima kod suda primiti, jer da je Marija K. u svom podnesku od 3. ožujka 1875., u kojem se odreče nasljedstva na ostavinu svoga otca Franje K., naročito kao motiv svoga odreknuća navela, što je po svjedočanstvu inventara ostavina bila prezadužena,

Digitized by Google

zato se ono odreknuće ima kao uvjetno izdanim smatrati tim više, što je Marija K. jedino diete ostavitelja, te joj kao takovoj po zakonu pripada nasljedstvo. zato se nemože bezuvjetnim (odreknuće) smatrati, pa zato niti neima razloga ne primiti novo podneseno uvjetno nasliedno očitovanje.

Ova odluka višega suda priobćena je i financ. prokuraturi, kao zastupnici erara te je ova podniela proti njoj previdni utok.

Najviši sud odbio je podneseni previdni utok i potvrdio odluku drugoga suda:

Razlozi: Uvaživ, da ostavina pokojnoga Franje K. nije do kraja razpravljena i urućena, zato se nemože uporaviti odredba §. 179. car. pat. od 9. kolovoza 1854. (br. 208. d. z. l.) u ovom slučaju glede kasnje pronadjene imovine, nego se mora prije ob ostavini pokojnikovoj povesti razprava;

uvaživ, da se je Marija K., kći ostavitelja, jer se je pronašla prije nepoznata imovina, na ovu uvjetno očitovala, a po propisu §. 122. gore spomenutoga zakona mora se svako u propisanoj formi izdano nasljedno očitovanje kod suda primiti i medju spisi razpravnimi pohraniti;

uvaživ, da se sada kod riešavanja rečenoga nasljednoga očitovanja nemože prosudjivati pravna posljedica prijašnjega odreknuća Marije K. na tada pasivnu ostavinu, pa ako c. k. financ. prokuratura scieni, da ostavina Franje K. ima pripasti eraru kao ošastno dobro, jer se je tobože Marija K. odrekla nasljedstva, a drugoga nasljednika neima, može taj zahtjev u svoje vrieme i svojim putem podignuti. „Z. f. N.“

Ako mati nezakonitoga djeteta više godina ono uzdržaje, a netraži od otca, prem znade gdje stanuje, da i on pomogne, mora se uzeti, da ona tim samo svoju dužnost vrši a da nije namjeravala tim izpuniti ono, na što je drugi obvezan. Za to se tu ne može uporaviti §. 1042. o. g. z. I obećanje ženitbe ima se u smislu §. 1328. o. g. z. smatrati zavedenjem.

Kata M., mati nezakonitoga djeteta Martina V., rodjenoga 23. srpnja 1868. sama je gojila i uzdržavala diete ovo sve do 23. srpnja 1874., a te godine uze ga k sebi nezakoniti otac Martin V., koji se je već bio priznao otcem njegovim.

Kata M. zahtievaše od Martina V., da joj naknadi trošak šestgodišnjega uzdržavanja djeteta, a kad ovaj toga nije htio, digne tužbu proti njemu zahtievajuć da se prizna otcem i da joj dade naknadu za učinjenu alimentaciju.

Prvi sud izrekao je osudom od 18. prosinca 1877., da se tuženi Martin V. ima priznati otcem nezakonitoga, 23. srpnja 1868. od Kate M. rodjenoga djeteta Martina V., da ima Kati M. u ime troška za

Digitized by Google

obskrbu djeteta kroz šest godina — od 23. srpnja 1868. do 23. srpnja 1874. — računajuć za svaku godinu 12 for., ukupno 72 for. za 14 dana pod prietnjom ovrhe isplatiti; na dalje da ima tužiteljici na ime troška poroda platit 15 for. za 14 dana, ali samo onda, ako ne položi u tužbi navraćenu mu, a u odgovoru po njem (tuženom) prihvaćenu glavnu prisegu glaseću: „koliko on zna i sjeća se, da nije istina, da je zaveo tužiteljicu na púteno obćenje obećav da će ju oženiti.“ Tuženi dužan je nastupiti prisegu tu za tri dana računajuć od dana, kada postane osuda punomoćnom te ju na odredjenom ročištu položiti, inače bit će dužan tužiteljici ne samo gore navedenu svotu od 15 for. platiti nego i parbeni trošak naknaditi.

Razlozi: Nepreporno je u ovoj parnici, da je tuženi otac nezakonitoga djeteta Martina V., što no ga je tužiteljica rodila 23. srpnja 1868.; da je ono već kroz tri godine u otčevoj obskrbi, dočim ga je prije gojila i uzdržavala mati, Kata M. Po odredbi §§. 167. i 1042. o. g. z. pripada ovoj dakle naknada troška alimentacije za vrieme od 23. srpnja 1868. do 23. srpnja 1874., kao do vremena, kada je otac uzeo diete k sebi. Tužiteljica tražila je u ime naknade mjesečnih 5 fr., nu sud je obalio taj iznos na mjesečni 1 for. obzirom na malene potrebe seljačkoga djeteta i obzirom na malenu imovinu otčevu tako, da se zahtjev tužiteljičin obaljuje na 72 for. za šest godina. Što tužiteljica traži u ime naknade troška poroda 50 for., koji se iznos s razloga gore navedenih obaljuje na 15 fr., taj zahtjev može biti po §. 1328. o. g. z. onda opravdanim, ako tužiteljica dokaže, da ju je otac djeteta zaveo na púteno obćenje. Pošto je tužiteljica ponudila prisegu u tužbi o tom, da dokaže da je zaista zavedena, i to obećanjem ženitbe, a tuženi prisegu u svom odgovoru prihvatio, moralo se je, kad neima drugoga dokaza, suditi na položenje prisege. Ako se ova položi, trošak parbeni prebija se, u svakom drugom slućaju ima ga naknaditi tuženik.

Tuženi podnese priziv proti osudi, na što je viši sud izrekao osudom svojom od 27. veljače t. g., da se osuda prvoga suda, u koliko se tiče priznanja otčinstva, potvrdjuje, ali u ostalih točkah mienja, te se tužiteljičin zahtjev odbija, po kojem bi joj tuženi imao naknaditi trošak poroda i izplatiti svotu od 180 for. kao naknadu troška za obskrbu maloljetnoga Martina V. kroz šest godina izdanoga. Napokon se tužiteljica odsudjuje da naknadi tuženomu parbeni trošak.

Razlozi: Osuda prvoga sudca morala se je potvrditi, u koliko se tiče priznanja otčinstva, jer je tuženi sam priznao se otcem dne 23. srpnja 1868. nezakonito rodjenoga djeteta Martina V. Naprotiv mora se, usljed priziva tuženikova, preinačiti osuda prvoga suda u točki onoj, gdje se tužiteljici dopituje ma i obaljeni iznos od 15 for. kao naknada troška poroda, te taj zahtjev odbiti, jer tužiteljica nije dokazala zave-

Digitized by Google

denje u smislu §. 1328. o. g. z. Isto tako mora se bezuvjetno odbiti zahtjev tužiteljičin, da joj se naknadi trošak uzdržavanja djeteta, koji je ona u protuodgovoru restringirala na tri godine, tražeć mjesečnih 5 for., što bi činilo na tri godine 180 for. Valja dakle i u toj točki osudu prvoga suda preinačiti. Istina, tužiteljica kao mati pozvana je prema §§. 166. i 167. o. g. z. tek u drugoj liniji brinuti se za obskrbu nezakonitoga si djeteta; nu pošto je toliko godina sama uzdržavala diete, a nije prije zahtievala od otca, o kojem je znala, da je imućan gospodar, alimentacije niti naknadu već učinjena troška: može se punim pravom uzeti, da je samo iz ljubavi i majčine brižljivosti prama djetetu, te obziruć se na dužnosti i njoj po zakonu nadležeće, nipošto pako u zastupanju otca diete je kroz toliko vrieme njegovala i gojila. Pošto je veći dio tužiteljičinih zahtjeva odbijen, mora ona platit i parbeni trošak prve i druge molbe.

Proti toj osudi podnese tužiteljica p r e v i d, pa je najviši sud p o t v r d i o osudu druge molbe, u koliko je tužiteljica zahtievajuća izplatu troška uzdržavanja mjesečnih 5 for. odbijena, naprotiv potvrdio je osudu prvoga suda, u koliko se tužiteljici dopituje 15 fr. na ime troška poroda, te je odredio, da tuženi ima za 14 dana, od kako bude dostavljena osuda najvišega suda, nastupiti glavnu prisegu. Glede parbenoga troška sudjeno je, ako tuženi nepoloži glavne prisege, da se trošak prve i druge instancije prebije; u protivnom slučaju ima tužiteljica platiti tuženiku na 1 for. 37 nč. odmjereni trošak prve instancije i trošak priziva od 3 for. 10 nč. Trošak previda ima tužiteljica sama nositi.

R a z l o z i: Najviši sud odbijajuć zahtjev tužiteljičin, da joj se naknadi trošak obskrbe djeteta pozivlje se na razloge drugoga suda, pa dodaje od svoje strane, da se ne smie §. 1042. o. g. z. uzeti sam za sebe, nego u savezu s ostalimi ustanovami o poslovodstvu bez naloga. Negotiorum gestor ima pravo tražiti naknadu izdanoga, ali pod uvjetom: da je radio za d r u g o g a i u njegovom interesu; ovi obćeniti uvjeti mora da postoje i u slučaju §. 1042. o. g. z. Ako je dakle tužiteljica, koja je kao mati u smislu §§. 166., 167. i 171. o. g. z. prem u drugoj liniji takodjer dužna brinuti se za nezakonito diete, kroz više godina uzdržavala ga iz svoga, a nije nikada tražila od otca, prem je znala gdje stanuje, niti alimentacije, niti naknade već potrošena; ako je tužiteljica dobro poznavala imovinsko stanje tuženikovo, koji evo već preko dvie godine — po vlastitom priznanju tužiteljice — uzdržaje i njeguje diete: to se smie uzeti, da se je ona brinula za diete od ljubavi materinje ili ju je na to privolilo osjećanje dužnosti svoje, a nipošto se ne može uzeti, da je to činila u nakani, da zastupa otca. — O naknadi troška poroda primećuje se, da se obećanjem ženitbe može najprije ženska glava privoliti na púteno obćenje, pa se jamačno ono nalazi sadržano u

Digitized by Google

izrazu zavedenje §. 1328. o. g. z. tim više, što neizpunjenje obećanja ženitbe po §. 506. k. z. sačinjava prekršaj. U ovoj točki mora se dakle potvrditi osuda prvoga suda pa to i glede samoga iznosa od 15 for., pošto tužiteljica u svojoj prizivnoj žalbi nije prigovorila ovoj točki osude. — Pošto je većina zahtjeva tužiteljičinih odbijena, imade se trošak parbeni prve i druge molbe, ako tuženik nebi položio glavne prisege, prebiti; u protivnom slučaju mora trošak tuženiku nadoknaditi, a trošak svoga previda sama nositi. „J. Bl."

Zapis mora se samo onda dvostruko izplatiti, ako opetovano izjavljena volja ostavitelja ne protivi se pravoj njegovoj namjeri, a to je stvar tumačenja.

Antun Z. umre ostaviv dva kodicila, a u svakom zapisu Juliji V. 300 for. — Pošto su oba kodicila po razpravnoj oblasti u krieposti uzdržana i prema tomu ostavina uručena, uztraži Julija V. od baštinika Antuna Z., da joj izplate 600 for.

Prvi sud sudio je prema zahtjevu tužiteljice, drugi dopita Juliji V. samo jednostavni legat od 300 for. — C. k. najviši sud u Beču potvrdi osudom od 1. svibnja 1878. osudu druge molbe naredivši, da se u ovom slučaju radi samo o pitanju, imadu li se oba zapisa, kako je prvi sud sudio, jednostavno izplatiti. Istina, oba legata dolaze u obima kodicilima, po §. 714. o. g. z. oba su kodicila kriepostna, a po §. 660. o. g. z. pripada zapis dotičnoj osobi -- zapisovniku — koliko god se puta opetuje. Nu ako se dobro razmotre rieči i cieli sadržaj kodicilarnih odredaba, izviestno je, da je ostavitelj samo jedan put te legate zapisao. To se vidi već iz prvih uvodnih rieči obajuh kodicila; u prvom kodicilu veli ostavitelj: „Ako umrem g. 1867., neka se ove i sliedećih godina izplate sliedeći dugovi i zapisi;" a u drugom kodicilu: „Ako umrem g. 1869., imadu se izplatiti ove i sliedećih godina ovi dugovi i zapisi prema mojoj posliednjoj naredbi;" — pa tada izbraja dugove i zapise; pa kao što se nemoraju dugovi dvostruko plaćati, nemogu se niti zapisi dva puta tražiti. Prema tomu sasma je jasno, da je oporučitelj preživiv g. 1867. pronašao nuždnim, da g. 1869. učini novu odredbu, pošto su se medjutim bile dogodile promjene kod njega.

Ne može se dozvoliti ispravak grunt. zapisnika, ako je stranka kao gospodar kuće prigodom uvadjanja gruntovnih zapisnika sama stanovite parcele dala upisati na ime zadruge.

Rok Šoš zastupan po odvjetniku T. a kasnje dr. O. digne tužbu proti Kati Kuharić. Jani Baćani, rodjenim Šoš i Tomi Lončariću kao članovom zadruge Šoš kbr. 16 u Karlovcu, branjenim po odvjetniku Il.

Digitized by Google

zahtievajuć ispravak gruntovnoga zapisnika br. 280. občine Ludbreg, brisanje zadruge Šoš kao vlastnice nepokretnosti, te upisanje istih na ime tužitelja. Ovaj je najme tvrdio, da je nepokretnosti on sam za sebe kupio, pa da su upisane na ime zadruge samo tako, jer nije znao pravo razlike medju upisom na njegovo i na ime zadruge.

Bivši kr. žup. sudb. stol križevački kao gruntovna oblast odbio je osudom od 1. ožujka 1873. zahtjev tužitelja pod uvjetom, ako tuženici polože ponudjenu im domirnu prisegu. — Kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda u cielom obsegu; a kr. stol sedmorice osudom od 26. travnja 1873. zabaciv izvanredni previd tužitelja potvrdi osude nižih sudova.

Razlozi: Izpravak gruntovnoga zapisnika mogao bi tužitelj uspjehom zahtievati samo, ako bi podoban bio dokazati, da je on u vrieme, kad su zametnuti sadašnji gruntovni zapisnici, bio pravi posjednik onih parcela, koje su na protivnike i odnosno njihovu zadrugu upisane.

Nu tužitelj u nazočnoj parnici toga nije dokazao, pa da je i to dokazao, lišio se je prava iskati izpravak gruntovnog zapisnika br. 280. občine Ludbreg po tom, što je u tom zapisniku napomenute parcele prigodom uvadjanja gruntovnih zapisnika sam na ime zadruge upisati dao.

Tužitelj nije dokazao, da je bio prigodom sastavljanja gruntovnih zapisnika pravi samoposjednik prepornih parcela; jer prilogom pod C. I., dokazao je samo to, da je od Imbre Jelakovića iz Selnika kupio njegov vinograd od $7^{3}/_{10}$ kopača pod top. br. 772. i k tomu vinogradu spadajući kolinjak od $3^{7}/_{8}$ rali pod top. br. 360. za ukupnu svotu od 230 for. sr., ali nije dokazao, da je taj vinograd kupio upravo za sebe, a ne za kućnu svoju zadrugu, kojoj je za onda bio gospodarom kućnim, i kojoj ga je u suposjed i uživanje predao, te ga i na njezino ime u gruntovni zapisnik upisati dao, osim toga tužitelj nije dokazao, što je njemu dokazati nadležalo, da je za vrieme sklopljenoga ugovora pod C. I., imao vlastita imetka, i da je svojim imetkom, a ne zadružnim izplatio ugovorenu kupovnu cienu; već su tuženici barem od česti izkazali, da je veliki dio toga vinograda spadao od prije već na njihovu zadrugu i da je kupovnina od 230 for. izplaćena zadružnom imovinom.

A prigodom uvadjanja sadašnjih gruntovnih zapisnikah, dao je tužitelj kao bivši za onda kućni gospodar, zadrugu svoju upisati za vlastnicu parcela prepornih, kako to prilog pod A. na I. svjedoči, te je sastavljeni u tom smislu zapisnik rukoznakom potvrdio, te tim posjed svoje zadruge priznao.

Tvrdjenje njegovo da on nije znao, kakova je razlika medju upisom imena njegova i imena zadruge, uvažiti se nemože, budući da nije niti vjerojatno, niti je uslied zaniekanja tuženika dokazano.

Digitized by Google

Uvaživ sve ove okolnosti nije valjalo suditi na prisegu domirnu, već se je imao tužitelj odputiti bezuvjetno; nu pošto se tuženici proti suglasnim nižim osudam radi toga nisu prizvali: to se osuda banskoga stola na njihovu korist, a. još manje na korist tužitelja preinačiti nemože.

S toga valja izvanredni previd tužitelja kao posvema neosnovan, po §. 335. gr. pp. odputiti.

Pojedini ortak nesmie sám voditi družtvene tvrdke.
Prije nego li se razvrgne firma družtvena mora se povesti likvidacija.[1]

Tvrdka „braća S." upisana je od g. 1863. u registru družtvenih tvrdka kod c. kr. okružnoga suda u Jičinu i to u početku sa javnimi ortaci Franjom S. i Friderikom S., a od god. 1873. sa Friderikom S. i Gjurom S.

U zajedničkom podnesku Friderika S. i Gjure S. de praes. 19. ožujka 1878. prijavljeno je, da Friderik S. izstupa iz posla i firme, te se zamolilo, neka se to zabilježi u registru, te se dodalo, da će Gjuro S. posao i na dalje tjerati pod dosadanjom tvrdkom.

C. kr. okružni sud u Jičinu odbio je molbu odlukom od 20. ožujka g. 1878. obzirom na čl. 133. trg. zak., jer da poslje razvrgnuća družtva ima slieditи likvidacija, pa da se ima tako ova, kao i opredieljeni likvidatori uz njihov podpis firme u smislu čl. 129. i 135. t. g. upisati u registru trgovačkom.

Podnešeni proti toj odluci utok odbio je c. k. viši sud u Pragu, jer da je izstupom Friderika S. iz družtva, koji (izstup) je sliedio u porazumku obajuh ortaka, družtvo po naravi stvari prestalo, pošto je sastojalo samo od dva člana, a po rekurentu zamoljeno ubilježenje značilo bi toliko, kao da se odobri, da Gjuro S., koji je od sada trgovac za sebe sam, ima tvrdku, koja naznačuje odnošaj družtveni, a to nedopušta čl. 17. trg. zakona.

Izvanredni previdni utok tvrdke „braća S." najviši je sud zabacio.

Inozemna država nije podvržena austrijskim zakonom ni u slučaju prepora o smetanju posjeda. Ima li se tužba o smetanom posjedu upraviti proti mandantu ili mandataru?

Ernest princ Windischgrätz, zastupan odvjet. dr. Karlom Dostalom podnio je tužbu proti njemačkomu carstvu, zastupanom dr. Rudolfom Fenzom i Viktorom Rumpelmayerom, da je sme-

[1] Priobćujemo ovaj slučaj iz „G. Halle", jer je od praktične vriednosti i za nas, a mi žalibože nismo do sada dobili iz domaće prakse nijednoga slučaja iz trg. prava. Ured.

Digitized by Google

tan u posjedu palače br. 11. u Strohgasse u predgradju Landstrasse povodom gradnje palače za njemačko poslanstvo. Prvi sud ureče u smislu car. naredbe od 27. listopada g. 1849. (br. 12. d. z. l.) ročište na 20. listopada 1877.

Proti izravnomu riešenju tužbe o smetanju posjeda podnese zastupnik njemačkoga carstva utok, a viši sud bečki rješitbom od 30. listopada god. 1877. zadovoljiv utoku, te dokinuv rečenu odluku izrekao je ujedno, da se ima tužba odbiti, pošto c. kr. kotarski sud nije nadležan, jer da je tužba podignuta proti njemačkomu carstvu, a ne proti osobi, koja ga zastupa, a vanjska država kao takova nepada pod nadležnost austrijskih sudova.

Proti ovoj odluci uloži tužitelj previdni utok, u kojem se najprije pozivlje na §. 16. car. naredbe od 27. listopada 1849. te tvrdi, da se prema tomu nebi smio utok protivnikov prije konačne odluke dopustiti. Na dalje tvrdi, da inozemna država nije podvržena austrijskim sudovom samo u slučaju, ako se radi o pravnih odnošajih, koji se upiru na javno pravo, te iz kojih nastaju za austrijske podanike bilo kakovi zahtjevi proti tudjoj državi. Nu gdje je inozemna država stekla privatnih prava u Austriji, ako je kupila zemljišta, na kojem podiže sgrade, što no zasižu u tudja prava, tu prestaje najviše pravo države i exteritorialitet. Njemačko carstvo kupiv si zemljišta nije ujedno tim steklo neograničenu slobodu, da može po volji vredjati privatna prava susjeda. Isto tako zamolilo je ono, da se obnove medje gradilišta njegova. Tužbe o smetanju posjeda neimaju se upraviti proti mandataru nego proti mandantu: zato je krivo mnenje, da se je tužba imala stilizirati proti osobi, zastupajućoj njemačko carstvo. Nu u svakom slučaju nebi se smiela tužba sasma odbiti, nego samo u koliko se odnosi na njemačko carstvo, jer je tužba bila upravljena i proti Viktoru Rumpelmayeru, a taj nije rekurirao. Obzirom na §. 55. sudovnika prvi je sud sasma prema zakonu radio riešiv izravno podnesenu tužbu. Napokon se moli, da se potvrdi odluka prvoga suda.

Najviši sud, odlukom od 3. siečnja 1878. zabacio je previdni utok, a potvrdio naredbu višega suda, jer da se §. 16. carske naredbe od 27. listopada g. 1849. (br. 12. d. z. l.) ne može uporaviti na pitanje o nadležnosti suda, a vanjska država ne može se smatrati kao juristička osoba, koja bi po sudovniku padala pod nadležnost austrijskih sudova.

(„Jur. Blätter“.)

Digitized by Google

II. Upravno-pravni.[1]

Upravna vlast smatra, da zgrada pučke škole i školsko zemljište, ako ga koja ima, jesu vlastnost same škole kao pravne osobe.

Ministar nastave izdao je na školske vlasti u Cislajtaniji ovaj naputak:

Ne može biti sumnje, da gdje se s osobitih okolnostih neima učiniti iznimka, javna pučka škola, kao pravna osoba, jest pravni subjekt svekolikoga imanja, što pripada školi, tim dakle i školske zgrade i školskih zemljišta, te da se po tom smatra škola vlastnicom i posjednicom tih školskih zgrada i zemljišta. S obzirom na to, poslovači postavljeni, da zastupaju školske zajmove, kad god bi nastala potreba, jesu ovlašćeni i obvezani zahtievati, da škola bude upisana kao vlastnica u zemljištnih knjigah, što se imadu iznova postaviti ili se imadu nadopuniti.

Samo tu, gdje sada nije kao vlastnica upisana škola, nego „školska občina“ ili „mjestna školska zaklada“, neima se dignuti nikakav prigovor proti takovom ne posve izpravnom nazivu, pošto je njim dostatno naznačeno, da je ono posvećeno školskim svrham, te se nije po tom bojati, da će s onoga upisa nastati ikakva šteta po školu.

Kotarska školska vieća neimadu nikako čekati, da budu službenim putem obznanjena, da se radi o kojem upisanju školske zgrade ili školskoga zemljišta, nego iz uredske im dužnosti. kriepošću njihova prava da nadziraju svekolike školske poslove njihovoga kotara, valja da se ubavieste o svih upisih školskih zgrada i zemljišta i da jih u očevidnosti drže. Dogovorno pak s mjestnimi školskimi vieći, kojim se ne smije ostaviti izključivo pačanje u takovoj stvari, imaju nastojati, da se upisi čine u napomenutom smislu, a da bi se upis učinio drugim načinom, imala bi uz zakoniti rok, propisanim putem zaiskati. da se upis popravi. Da bi se pri tom naišlo na koje potežkoće, valjalo bi zamoliti financijalno državno odvjetničtvo da pomože. „Právo“.

---

[1] Uredničtvo „Mjesečnika“ priobćuje i ovaj kao i mnogo drugih praktičnih slučajeva iz cislajtanske prakse. Toga valjda netreba napose opravdavati. Zakoni su nam u mnogom isti, ili barma na istih načelih osnovani; a drugo uredničtvo dobiva vrlo malo slučajeva iz domaće sudbene i upravne prakse, uzprkos tomu da imamo sve sudove u zemlji i da zemalj. vlada upravlja zemljom u najvišoj instanciji. Ured.

*

Digitized by Google

Književnost.

Personal- und Realunion. Mit einem Anhange: Das rechtliche Verhältniss zwischen Oesterreich und Ungarn von Franz von Juraschek, Dr. jur. et phil. Privatdocent für allgemeines und oesterr. Staatsrecht an der Karl-Franzens-Universität zu Graz. Berlin, Carl Heymann's Verlag 1878, in 8° str. 1—124. Ocienio dr. Josip Pliverić.

(Dalje)

Sa H. A. Zachariae-om počima nova epoka u našoj nauci. G. pisac ju razpravlja na str. 32—45 svoga djelca. H. A. Zachariae započeo je tu epoku u prigodnom svom spisu: Zur schleswig-holsteinischen Frage", izašlu godine 1847. Njegovo razlaganje ob uniji osobnoj i realnoj nije medjutim obširno, obsiže samo četiri strane. Tuder izražene svoje misli preneo je on poslje u drugo izdanje svoga „deutsches Staats- und Bundesrecht". Nazori ovi od toga su vremena s veće strane poprimljeni u znanosti, dočim su se Klüberovi održali kao „popularno shvaćanje" o toj stvari obćenito i danas još.

Što je Klüberu „unio civitatum sub eodem imperante" to Zachariae[1] zove. „Staatenunion" „državna unija", pak već tim se kaže samo sobom, da po njegovu nazoru, mogu samo države biti unirane. Tim se znatno razlikuje od mnogih svojih predšastnika, koji su i u tom pravcu stvar zamrsili bili. Samo ćemo mi pojam takovih „država" morati označiti pobliže. „Staatenunion" dieli se u osobnu i realnu uniju, ali ne prema onomu kako to čini Klüber. Zachariae-u je odlučan juristični način postanka unije. Nastane li unija usljed osobnoga prava, ovlaštenja koga vladara ili dinastije, ona je osobna, dočim ju zove realnom, kad se osniva na ustavnom zakonu dotičnih država (Verfassungsgesetz). Razlika naprama Klüberu je očevidna, pak dočim po ovom sve države, koje su svezane osobom vladarevom, ali samo njom, uviek su osobnom unijom, po Zachariae-ovoj nauci mogu to biti i realne unije, onda, kad sveza nastane usljed zakona pojedinih država, a ne na temelju osobnoga ovlaštenja vladareva. Druga je razlika to, što Zachariae svoju „državnu uniju" dieli u osobnu i realnu ali dalje ne. Zato je njim izključena i unio inaequalis i incorporativa, onoj on daje narav medjunarodnopravnu, a s ovom prestaje država.[2] Realnom unijom zove takovo ujedinjenje neodvislih i samostalnih država pod jednim te istim vladarom, koje je

[1] Drugi Zachariae, Karl Salamon, takodjer je govorio o našem predmetu, ali mu nazori nisu vazni.

[2] Op. cit. §. 28. tekst i nota 1.

Digitized by Google

izrečeno temeljnim zakonom. Osniva se zato na realnom trajnom razlogu, a priznano je ustavom obijuh država kao pravno postojeće. Tako unirane države moraju imati isti nasljedni red, naprama vanjštini su jedna te ista država, te nemože medju njima doći do medjunarodnoga rata.

Ovo mnienje Zachariae-ovo poprimila je većina pisaca, i to neki pour et simple, a drugi uz svoje neznatne modifikacije. Samo Zöpfl, Bluntschli i Rönne od onih koji su poslje 1847. godine pisali, može se reći, da se ni najmanje ne slažu sa Zachariae-om, dočim su pristašami njegovimi H. Schulze, Held, Holtzendorff i Pözl.

Meni se to ne čini opravdanim. Ako se i dopusti, da je Zachariae-ov pojam realne unije korektniji od Klüberova, držim da je ipak veoma smjelo izreći, da se realna unija nedade dalje dieliti, barem u unio aequali i inaequali jure. Ja inače neznam, kako će se n. p. napram odnošaju austro-ugarskom označiti ugarsko-hrvatski, a ipak jedan i drugi i po Klüberu i po Zachariae-u, naročito po pristaši mu Holtzendorffu, spada pod pojam realne unije. Ovomu po mom mnienju, koje ću kašnje opravdati, nesmeta to, što Zachariae zove Austro-Ugarsku unijom personalnom. Ovdje spominjem samo toliko, da je on to mogao reći jedino s nepoznavanja pravoga odnošaja izmedju te dvie države. Ako i je ta subdivizija takova, da zaudara malo po školi, dobra je za označiti nuance u realnoj uniji.[1] Pak samo njemačka znanost stranom je ostavila Klübera, dočim Wheaton, Calvo, Martens itd. nezabacuju tako na prosto njegove nauke, pak i sam Holtzendorfl ne stoji tako daleko od nje.

Zato mi nemožemo pristati uz pisca, kad kaže, da je Zachariae-ova nauka gospodujućim mnienjem; ostao je kao priznat od nje samo onaj dio, koji nalazi razliku izmedju personalne i realne unije u tom, kako je unija nastala. Drugo sve svaki pisac tumači na svoju, ne samo oni, koji se nedrže Zachariae-a, već i Schulze H. Pözl i Held, a naročito Holtzendorff u svojoj enciklopediji, premda ga drže Zachariae-ovcem, a i pisac neprima Zachariae-ove nauke naprosto. Posve istinito on tvrdi, da se nauka ob uniji može samo onda uspješno razpraviti, ako se preciznije iztakne princip razlike s jedne, a s druge strane ako se i mnienje Klüberovo, da je veći ili manji broj zajedničkih predmeta odlučan, uvaži. Mi se s ovim posve slažemo, pak ćemo imati sgode sjetiti g. I. na ovo mjesto.

Pošto je ovakovim načinom pisac kritičkim načinom prošao svu nauku i pošto je naveo sve obstojale i obstojeće državne tvorbe,

[1] I Holtzendorfl navodi, da su u realnoj uniji moguće razne modifikacije.

Digitized by Google

na koje se odnosi naš predmet, izvodi on i dokazuje svoje nazore glede toga.[1]

On počima sa unijom osobnom, koju glede jezgre posve suglasno sa Zachariae-om[2] označuje. U tom se pogledu posve slažemo s njim, čini nam bo se, da je samo tim načinom moguće korektno provesti nauku ob uniji. Načela te nauke pogledom na uniju osobnu su ova: Jedinstvo, što nastaje izmedju dvie države na temelju „osobnoga prava zajedničkoga jim vladara" zove se unija osobna. Kako je to osobno pravo nastalo, to nije odlučno. U jednoj može vladar postati vladarom usljed izbora, u drugoj pako doći baštinom na priestolje itd., a da se nealterira tim pravna narav položaja jedne prama drugoj državi. Ovako unirane države ostaju i u toj svezi posve suverene, i samo dok su p o s v e s u v e r e n e govori se ob uniji osobnoj. Bitnost osobne unije sastoji dakle u tom, da se osobno pravo na dva priestola sastane u jednoj osobi („Zusammentreffen persönlicher Rechte in einem Subjekte"). Pisac, pošto je tako prihvatio jezgru Zachariae-ove nauke, pobliže ju definira. On naglašuje, da samo suverene države mogu stupiti u osobnu uniju i to samo monarkije, da takova sveza može ipso jure prestati *itd.*, što sve samo sobom sliedi. Predsjedniku republike nepripada pravo osobne suverenosti, on je samo prvim činovnikom države i mandatarom suverenosti narodnje, zato neima kod republika govora ob osobnoj uniji, dočim ona može postojati, ako je jedna unirana država absolutna, a druga konštitucijonalna.

Sveza što u osobnoj uniji nastane, p r a v n o se netiče država samih, d r ž a v e su samo f a k t i č n o sjedinjene. Čim bi nastalo p r a v n i h p o s l j e d i c a, unija bi osobno prestala i postala iz nje unija realna, slična u ostalom veoma uniji osobnoj. Razlika je to, da u osobnoj uniji vladar dodje do priestola dvijuh država na temelju dvajuh samostalnih prava. Dodje li on na temelju jednoga te istoga prava na priestolje, već je to realna unija, u kojoj su i države kao takove svezane pravno, a ne samo faktično n. p. u Švedsko-Norvežkoj, gdje valja pravom, da te dvie kraljevine imadu uviek biti pod zajedničkim vladarom, imati isti nasljedni red i da će se zajednički birati nova dinastija, ako ova izumre.

Vladar u osobno uniranih državah pravno je druga osoba, kad vrši pravo u jednoj, a druga kad u drugoj državi. Kao vladar pako jedne u drugoj državi p r a v n o neima nikakova državnopravnoga položaja. Ali f a k t i č n o mogu i personaliter svezane države imati zajedničtva i to tim laglje, što je fizično jedna te ista osoba, jedna te ista

[1] Op. cit. str. 67—98. §. 7. i 8.
[2] Op. cit. str. 68.

Digitized by Google

volja u obie države. Samo valja zapamtiti, da se tim, što dvie ili više država imadu jednu te istu fizičnu osobu za vladara izcrpljuje pravni sadržaj sveze, koja postoji izmedju personaliter uniranih država. I samo ona nije u protuslovju sa unijom osobnom, što se ukazuje kao korolar prava osobi vladarevoj pripadajućih. Sve što preko toga ide, stvara novu tvorbu i to unije realne. Zato u osobnoj uniji ne može biti nuanca drugih. Kako nadalje države u osobnoj uniji stojeće negube ni trunka od svoje neodvislosti i samostalnosti, to u svakoj uniji osobnoj postoje dvie skroz posebne države naprama nutarnjosti i napram vanjštini. Zato te države imaju i aktivna i pasivna poslanička prava, t. j. i šalju i priznaju poslanike, imadu svoje posebne konzule i druge organe za diplomatičko obćenje, premda faktično mogu imati i iste. Najbolje se vidi krhkoća sveze postojeće medju osobno uniranimi državami u tom, što mogu i ugovore jedna s drugom sklapati, dapače i rat, koji je u smislu internacijonalnoga prava posve zakonit, voditi, dočim s vanjskimi državami nemoraju u isto vrieme ratovati.

Pitanje, treba li za osobnu uniju priznanja medjunarodno-pravnoga riešava se upravo onako, kao i pitanje, treba li ga za novo nastalu državu t. j. negativno.

Osobna unija nastaje na sve načine, na koje može osoba fizična steći osobna prava na izvršivanje svereniteta u državi, dakle izbornom baštinom itd., a traje dok traju i ta osobna prava.

Ovi nazori, po mom mnienju najbolje označuju osobnu uniju. Sve ono, što se je govorilo o slučajnom stečenju dvijuh kruna, o prolaznom vršenju suverenosti u dvie ili više država itd., sve to neizcrpljuje pojma i neoznačuje osobne unije. Bitno je to, da sveza koja postoji medju dvie države, potiče samo iz osobnoga prava na suverenost, što pripada jednoj te istoj osobi fizičnoj, a niti je odlučan način stečenja tih prava, niti forma vršenja niti ništa drugo. I ja držim da će dotle biti smetnje u nauci, dok se obćenito neprihvate ova načela kao mjerodavna za nauku o personalnoj uniji.

Ako je bilo lahko piscu utvrditi, što je i što može biti personalnom unijom, teža mu se je zadaća nametnula oko unije realne. On tu težkoću i sam priznaje, pak postavivši na str. 95. definiciju unije realne, nije njom mogao izcrpiti svih kombinacija, koje su moguće baš kod unije realne, te i sam dopušta, da je ona „prazna šablona“. Realnom unijom zove onu svezu medju dvie ili više država, koja nastaje usljed jednoga ili više zajedničkih državopravnih instituta, uvedenih jednim ili više zakona tako, da niti nad niti uz tako svezane države nepostoji treća nova država.

Digitized by Google

Da je ova definicija prilično troma, samo se vidi, ali mi se čini ipak bolja od one u „Jurist. Bl.“ 1877. p. 220. što ju daje Biedermann, i koja se dade isto tako i na saveznu državu aplicirati. Bitno je za postanak realne unije, da budu dvie država, i sveza medju njimi ali tako, da se iz zajedničkih jim odnošaja nerazvije treća nova državna vlast, jer u ovom potonjem slučaju nastaje država savezna, a to je — kako se zna — skroz nešto drugoga od unije. Realno unirane države mogu od svoje samostalnosti prinieti u zajednicu veoma mnogo, te je poznat primjer realne unije, koji i pisac navadja, — što postoji na temelju zajedničkoga ustava od god. 1852., medju kneževinami Sachsen-Coburg-Gotha. Ovdje je sveza obuhvatila vladara, državljanstvo, sudstvo itd., te se samostalnost državna (individualitet) razpoznaje samo po posebnom zakonodavstvu i posebnoj vladi. U obće sa teoretičke strane niti se dade — niti je pisac to pokušao, utvrditi, dokle može segnuti sveza realna, a da se neizgubi državni individualitet. Na str. 94. paće navodi on „Während sie (t. j. Realunion) schon vorhanden ist, wenn in einem einzigen Punkte eine Verbindung besteht, und ihre Erscheinung äuserlich sich wenig von der völkerrechtlichen Vereinigung oder von der Personalunion unterscheidet, geht ihre ausgebildetste Form die Vereinigung in allen angegebenen Einrichtungen und Verhältnissen direkt in den Einheitsstaat über, indem dann noch rechtlich, aber keineswegs thatsächlich ein Unterschied zwischen den Staaten, welche sie bilden, gemacht werden kann“. Pisac na nekoliko mjesta samo traži, da to budu „prave“ države, koje stupaju u realnu uniju naročito str. 84., gdje uz ostalo traži, da sve to budu „suverene, ravnopravne i neodvisne države.“ Nego meni se čini, da ovaj zahtjev ide predaleko, te prema njemu, ako se strogo provede, nije ni Austro-Ugarska realnom čistom unijom, a niti je takovom primjer Rusko-Poljska na temelju ustava od 25. prosinca g. 1815., što ga pisac navodi, dočim drugi pisci tu uniju zovu inkorporativnom. S toga razloga se meni čini, da je bolje u tom pogledu povesti se za onim mnenjem, što ga Stein[1] izriče, i po kojem država postoji i sve dotle, dok makar i jednu samo granu državnoga svoga života sama neovisno od druge državne vlasti normira. Sjećam se dobro, da je spomenuti učenjak, dok sam mu bio djakom, naročito spomenuo nagodbu hrvatsko-ugarsku od 1868. i na temelju tom uztvrdio, da je i Hrvatska današnja sa gledišta teoretičnoga državom.

Što pisac kaže „dass auch zwischen incorporirten Landestheilen gemeinsame öffentliche Rechtsinstitute auf Grund von Verfassungsgesetzen bestehen können“, a da takov inkorporirani dio nebi

[1] Stein L. Handbuch der Verwaltungslehre (2 izdanje) I. str. 35.

Digitized by Google

stajao u realnoj uniji,[1] to čini mi se da nije jasno. — Autonomni položaj stanovite zemlje može nastati dvostrukim načinom. Prvo može kompetentni legislativni organ s raznih obzirah konštituirati autonomiju jednoga diela države za stanovite predmete, a drugo može se takova autonomija uvesti na temelju sporazumka d v i j u h legislativa kao zajednički temeljni ustavni zakon. Razlika je ovdje golema ta, da u prvom slučaju može isti legislativni organ prema uvidjenoj potrebi i koristi onu prvu autonomiju po volji mienjati, pa i dokinuti, u drugom pako slučaju ne, a ipak je u jednom i u drugom nastala autonomija na temelju „ustavnoga zakona“ (Verfassungsgesetz). Praktičnom posljedicom te goleme teoretičke razlike jest, da je i položaj Hrvatske pravnom svojom naravi unija realna. Pa zato mi tvrdimo, da za pojam realne unije nije dosta da nastane na temelju ustavnih zakona kakova god. Uzmimo n. pr. da autonomni svoj položaj Hrvatska neuživa na temelju zak. čl. I. od 1868. sabora hrvatskoga, već samo na temelju zak. XXX. 1868. sabora hrvatsko-ugarsk., tad bi taj isti sabor mogao po volji mienjati i dokidati „ustavni taj zakon“ baš kao što može druge podloge svojega ustava. Pisac doduše nigdje nespominje odnošaja Hrvatske prema Ugarskoj, ali po njegovih dedukcijah on nebi bio niti realna unija, te bi ga on, da je na njega svoju pozornost svratio, bez dvojbe bio označio kao inkorporaciju, a to bi bilo absolutno krivo. Zašto pisac toga nije učinio, to mi nije jasno, a svakako mogao je bar spomenuti ga u svom Anhangu tim više, što je za to imao i vanjskoga i nutarnjega povoda u Biedermanovoj razpravi, koji bar na koncu spominje „eine besondere c r o a t i s c h e S t a a t s g e w a l t.[2] Ja dopuščam medjutim, da za bližnje svrhe „Anhang-a“ to nije bilo nuždno, ali u §. 8. str. 78—97. gdje se radi o realnoj uniji, svakako bi se to bilo imalo učiniti. Da je to pisac imao na umu, držim da nebi bio rekao (str. 85.) „das die Verbindung fixirende Gesetz kann e n t w e d e r das Verfassungsgesetz des e i n e n Staates sein, dem gegenüber sich der andere Staat passiv verhält, o d e r dem der andere Staat beistimmt; o d e r e s k a n n e i n D o p p e l g e s e t z s e i n, d a s ü b e r e i n s t i m m e n d, wenn auch nicht gleichlautend, a l s G e s e t z d e s e i n e n S t a a t e s h i e r, u n d a l s G e s e t z d e s a n d e r e n S t a a t e s d o r t g i l t o d e r e s k a n n e i n e i n z i g e s g e m e i n s a m e s V e r f a s s u n g s g e s e t z s e i n, welches als gemeinsames in allen Staaten Geltung hat und gewissermassen eine Gesammtverfassung darstellt.“ Odnošaj Hrvatske nastao je na drugi ovdje spomenuti način te nas u Ugarskoj valjani zak. čl. XXX. sabora ugarskog neveže ništa, već samo čl. I. god. 1868. sabora hrvatskoga. — Kolika je to raz-

[1] Po Klüberu bi to bilo unio realis incorporato.
[2] „Jur. Blätter“ 1877. str. 232.

Digitized by Google

lika vidi se odtud, što se taj zamieniti odnošaj može promieniti samo sporazumno, da i neima §. 70. koji to naročito kaže. Jer i bez toga paragrafa nebi se ticala nijedna promjena nas, koju bi ugarski sabor učinio i obratno, dočim u prvom i trećem od pisca navedenom slučaju, nebi Hrvatska imala nikakove garancije. Mi dakle za sveze državne nastale na prvi i treći način nebi htjeli reći, da su to realne unije, zemlje bi takove imale samo autonomiju provincijalnu, odvislu od volje onoga zakonodavstva, koje jih je kao jus particulare publicum uvelo. Ovdje nebi stojala država naprama državi, već provincija naprama cielosti državnoj. A držim da je s ovim svojim citatom pisac u protuslovju s onim, što sam gore iz njegova djela, sa strane 94. naveo, da i negovorimo o tom, kako i po nauci imade modifikacija državne suverenosti. — Ovoliko s gledišta teorije. Sa praktičnoga gledišta moramo dakako opaziti, da piscem navedene na str. 78. unije i mi smatramo realnimi. Nu radi se ovdje i o mogućih modifikacijah, i kombinacijah za koje i pisac str. 94. dopušta, da su u velikoj mjeri moguće tako, da kaže, da je upravo sućtvom realne unije njezina „proteusartige Wandelbarkeit".

Prvi i drugi, piscem na str. 84. kao bitni iztaknuti uvjet za realnu uniju, mi samo uz spomenute modifikacije primamo, dočim uz treći, da se naime sveza imade ticati samo „javnopravnih institucija i odnošaja" kao takov, koji se sam sobom razumije, posve pristajemo.

Isto tako slažemo se u tom, da broj država nije bitan, kao ni to, jesu li sve istovrstne, t. j. monarkije, republike itd. Realnu uniju mogu sklopiti i države razne vrsti. A prihvaćamo i njegovo tumačenje „ravnopravnosti" uniranih država. On veli: „Auch die Forderung der Gleichberechtigung muss nur so verstanden werden, dass nicht ein Staat dem andern untergeordnet sein darf, wo dann eine Incorporation oder eine völkerrechtliche Verbindung vorläge. Mi prihvaćamo ovo tumačenje s toga, što nam se čini, da se njim opravdava mnienje Klüberovo,[1] da je nuždno u realnoj uniji razlikovati unio realis jure aequali i inaequali, a ovu potonju, t. j. unio realis jure inaequali opet u dvoje u u. r. j. in. proprie sic dicta i incorporata. Inače nije nikako moguće protumačiti si nuanca u realnoj uniji. Mi se nebojimo prigovora, da to zaudara po školi, samo kad se tim stvar razbistri. Pa se moram upravo začuditi, kako piscu, koji tako liepo ovaj zamršeni predmet razpravlja, nije palo na um, što je rekao i sam na str. 6., da je put iz toga meteža jasno označen, „er besteht darin, dass das Eintheilungsprincip (naime Zachariae-ov) allgemeiner durchgeführt werde . . . . dann darin, dass der Gedanke Klübers, vom

[1] Europ. Völk. §. 27. not. b.

Digitized by Google

Vorhandensein grösserer oder kleinerer Gemeinschaft Unterschiede abzuleiten, seine entsprechende Berücksichtigung finde". Da se je pisac toga držao, mislim da bi njegova djela §. 8. bio inače izpao, i to u onom pravcu, kako sam to u kratko označio, ter bi nam se n. pr. u Austro-Ugarskoj ukazao odnošaj Ugarske prama Austriji usljed zak. čl. XII. god. 1867. kao unio realis jure aequali, a odnošaj Hrvatske prama Ugarskoj na temelju nagodbe od 1868. kao unio realis jure inaequali, i nebi se mogao pod realnom unijom „Jeder denken, was ihm eben einfällt," kako to dr. H. Biedermann u uvodu svoga spominjanoga predavanja veli, tvrdeć, da pitanje: ob Real- oder Personal-Union? auch bei gründlicher Beantwortung nicht geeignet ist, über die rechtliche Natur einer Staatenverbindung, auf die man sie anwendbar glaubt, Licht zu verbreiten".

Što govori pisac o postanku i prestanku realne unije str. 85. i 86. sasvim odobravamo, kao i ono što dalje govori o sadržaju realne unije, o naravi zajedničkih institucija i njihovoj organizaciji, koja mora biti takova, da se zbilja ukazuju države svezanimi. Na str. 88. i sl. razpravlja pisac moguće kombinacije u toj realnoj uniji, polazeć sa stanovišta, da svaka javnopravna inštitucija, svaki organ može biti predmetom realne unije, te jih dieli u pet grupa prema tomu, tiče li se sveza: državnih podloga (zemlje i naroda), najviše drž. vlasti, zakonodavnoga tiela, organa vladinih ili sudačke vlasti. Dakako da se i mimo ovih kategorija stvaraju realne unije, dočim su (str. 94.) najrazličitije kombinacije moguće. Pak može i u svih pet grupah biti zajednica, i to je najrazvijenija forma realne unije, koja je sasvim slična „jedinstvenoj" državi s tom razlikom, da ipak još pravno postoji razlika medju državami, premda ne više faktično. Kad bi i pravna razlika prestala, imali bi „državu" simpliciter.

Pod konac §. 8. na str. 94—97. taknuo je pisac veoma dobro razliku medju saveznom državom i realnom unijom tim, da jim je bitnost razlike u tom, što u realnoj uniji neima dvojakoga državljanstva, okolnost, za koju mi usljed nagode veoma dobro znademo. Više ob ovom pitanju ovdje govoriti neću, pošto ćemo u svoje vrieme o njem „ex professo" razpravljati. (Dalje sliedi).

Viestnik.

Upravni odbor pravničkoga družtva izabrao je u svojoj posljednjoj sjednici za družtvenoga povjerenika u Varaždinu poglav. g. Josipa Bana, odvjetnika, a u Sisku poglav. g. Julija Kettiga, upravitelja kot. suda, pa su oba gospodina patriotičkom pripravnosti prihvatila taj zadatak.

Digitized by Google

— Izbori za hrvatski sabor većom su stranom obavljeni. Kako će biti u saboru znamenit broj pravnika, nadat se je ne samo obilnoj nego i temeljitoj zakonodavnoj radnji. Mi ćemo dakako rad saborski vrlo pozorno pratiti.

— Što je sa sbirkom upravnih zakona i naredaba? Pred dvie godine — ako se nevaramo — doniele su bile službene novine viest, da se je kod kr. zemalj. vlade sastalo povjerenstvo, koje će ispitav i ustanoviv, koji od izdanih zakona i upravnih naredaba još u krieposti postoje, ove sabrati, te štampane izdati. Ova je viest svagdje radostno čitana i primljena, a i naš list obradovao se, da će se tako ukloniti jedna i to dosta znamenita zaprieka uredovanju. Od toga vremena nespominje se više ta stvar. Nas pitaju prijatelji, da im rečemo, gdje zapinje posao? Mi na to neznamo ništa reći; nu bilo bi nam vrlo ugodno, kad bi nas pouzdan čovjek mogao umiriti, da rečena vrlo koristna namisao nije zaspala. —

— Viećnici banskoga stola krajiškoga odsjeka imenovana su gg. I. Pirka, do sada predsjednik c. kr. sudbenoga stola u Petrinji i Hinko Schreiber, do sada predsjednik c. kr. sudb. stola u Zemunu. Oba gospodina bijahu povjerenici pravničkoga družtva, te su u tom svojstvu najvećom pripravnošću podupirali družtvo u svakom obziru. Budi im na tom srdačna hvala. Na pose pako mora uredničtvo ovoga časopisa s iskrenom zahvalnošću spomenuti, kako je velem. g. I. Pirka već od prvoga početka ummimi svojimi članci podupirao „Mjesečnik", te mu sve do dana današnjega ostao vjeran, a da to bude i u buduće za to ga liepo molimo, kao što se u obće nadamo, da će oba gospodina u svom novom zvanju nepromienjenom ljubavlju prianjati uz pravničko družtvo.

Imenovani su: Mirko Frkić, kot. pristavom u Koprivnici; Donat Kiš, pristavom kod kralj. sudb. stola u Belovaru; Franjo Danošić, perovodjom višega razreda kod kralj. zemalj. vlade; Gavro Kuzmić i Franjo Plenar prislušnici u obsegu kr. bansk. stola; Vendelin Schmidt, bezplatnim perovod. vježbenikom u obsegu kralj. zemalj. vlade; Ivan Koprivšek privrem. prislušnikom kod c. kr. sudbenoga stola u Novoj Gradiški; Stanko Batagliarini privrem. prislušnikom kod c. k. sudb. stola u Ogulinu.

Premješteni su: Ivan Stefanović kot. pristav iz Kostajnice kot. sudu u Zemun; Šandor Davila pristav od c. k. sudb. stola c. k. kot. sudu u Ogulinu; Ljudevit Polić podžup. tajnik iz Jaske u Koprivnicu.

— Okupaciju Bosne i Hercegovine osjećaju jako svi slojevi našega pučanstva. Glavna radina snaga seljačka nalazi se pod puškom, a isto tako i znameniti dio radnika na polju duševnom. Činovnici, učitelji, svećenici, pozvani su u vojsku; jedna trećina slušaoca našega sveučilišta

Digitized by Google

stoji na bosanskom i hercegovačkom zemljištu. Nu i organizacija Bosne oduzeti će Hrvatskoj i Slavoniji znamenitih sila. U Bosnoj boravi već od prvoga početka drž. nadodvjetnik g. dr. Špun-Strižić, sada polaze tamo podžupani gg. Vladko Mažuranić, Kovačević, Marković i Budisavljević, vladni perovodja g. Poturičić, kot. sudac Janda, financ. nadsavjetnik Badovinac, više nižih financ. činovnika, itd. Mi osjećamo ove dogodjaje već sada u upravi i sudstvu, a osjećat ćemo ih kašnje još jače. Zato bit će potrebno u veliko napeti sile, a amo i tamo pobrinuti se za pomoć, da poslovi nezapnu.

Književnost. „Šematizam kraljevina Hrvatske i Slavonije. Na službenih podatcih za autonomno područje izradjen. U Zagrebu g. 1878.“ — Može se dobiti kod ravnateljstva pomoćnih ureda kralj. vladnoga odjela za nutarnje poslove za 1 for. 25 novč., a i u zagrebačkih knjižarah. Ova je knjiga dobro došla; žalibože i ona se ograničuje sama na obseg provincijalne Hrvatske i Slavonije.

— „Postanje svjetovne papinske vlasti ili petdeset godina taljanske historije (724 774.) Napisao Natko Nodilo, prof. sveučilištni. U Zagrebu 1878. Stoji 1 for. 50 novč. — Preporuča se što toplije ovo vrlo zanimivo djelo.

— Socyalizm jako objaw chroby społecznéj. Napisao dr. Juliusz Au. Poznanj 1878. Ciena 3 marke.

— „Právo“ pravničko-upravni list. God. VI. svezak 64 sadržaje: dr. V. Pappafava: Načelo o nenatražnoj djelatnosti zakona (svršetak). — V. Vrčević. Osuda na smrt jedne žene, koja je ubila nehotice svojega muža. — Kuzmanović: Izreke i opomene mudre. — Sgodjaji. Gradjanski. Kazneni. Književnost. — Viesti.

— „Causa debendi po austrijskom gradjanskom pravu s osobitim obzirom na pravo rimsko“, od dra. Al. Egersdorfera. Liepa ova razprava štampana je u prošlih brojevih „Mjesečnika“, a sada izašla u posebnom izdanju te se može dobiti kod g. pisca.

— Počam od 1. rujna t. g. uze izlaziti na Sušaku kraj Rieke „Sloboda“ list za politiku i narodne interese. Odgovorni urednik Gavro Grünhut, a vlastnik i nakladnik „primorska tiskara.“ Izlazi tri put na tjedan: sriedom, petkom i nedjeljom. Ciena do svršetka tekuće godine 4 for. ili 1 for. na mjesec.

Pravničke svaštice. Uspjeh državnih ispita, obavljenih u školskoj god. 1877/8. na pravo- i državoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta:

I. Pravno-povjestni diž. ispit. Ispita bilo 68; jednostavno odobrenih 48 kandidata, s odlikom iz pojedinih strukah odobrena 3, reprobirano prvi put 14, drugi put 3.

Digitized by Google

II. Sudstveni drž. ispit. Ispita bilo 34; jednostavno odobrenih 28 kandidata, s odlikom iz svih predmeta 1 (g. Krašković); s odlikom iz jedne ili više struka 4, reprobiran 1.

III. Državo-znanstveni. Ispita bilo 32; jednostavno odobren 21 kandidat, odobren s odlikom iz pojedinih struka 1, reprobirano 10.

— Strogih ispita (rigorosa) bilo je na fakultetu pravo- i državoslovnom hrvatskoga sveučilišta školske godine 1877/8. u svem sedam; na čast doktora prava promovirana su četiri kandidata.

— Frekventacija sveučilišta. Na kralj. zagrebačkom sveučilištu bijaše u zimskom polječu školske godine 1877/8. upisano na sva tri fakulteta 348 slušaoca i to na fakultetu pravo- i državoslovnom: 212 red. i 29 izvanred. = 241; na bogoslovnom: 22 red., 37 izvanred. = 59; na mudroslovnom: red. 40, izvanred. 8 = 48. Od ovih ide najviše na Hrvatsku najme 243, Slavoniju 62, Dalmaciju samo 5, Ugarsku 15, Češku 1, Galiciju 1, Istru 6, Kranjsku 1, Moravsku 1, Štajersku 9, Bugarsku 3, Crnu goru 1. — Kako je vidjeti Dalmacija daje vrlo malo djaka, manje i od same Istre, a mnogo manje od Ugarske. — Tko je tomu kriv?

Bit će zanimivo, ako priobćimo podatke o frekventaciji nekih znamenitijih sveučilišta austrijskih:

Na bečkom sveučilištu bijaše u zimskom polječu školske god. 1877/8. upisano svih slušaoca 3968 i to: redovit. 3395, izvanrednih 573. Samih pravnika bilo je upisano 1794 red., a 199 izvanred. — Najviše ima slušaoca iz dolnje Austrije, Moravske, Češke i Ugarske. Na samom medicinskom fakultetu ima 311 red. djaka iz Ugarske. — Iz Hrvatske i Slavonije (provinciala i krajine) bijaše upisano na fakultetu bogoslovnom 4, pravo- i državoslovnom 52, medicinskom 22, mudroslovnom 8, a farmaceuta bijahu 32. (Zašto se kod nas u Zagrebu neotvori kurs za farmaceute? Ta ni na lavovskom sveučilištu neima više nego samo 33 djaka. Ured.).

Na lavovskom sveučilištu bilo je u istom vremenu upisano 1005 djaka i to: 244 bogoslova, 624 pravnika, 137 filozofa i 33 farmaceuta. — Gradačko sveučilište brojilo je u rečenom vremenu 856 slušaoca i to: 700 iz Cislajtanije; 126 iz Ugarske i Hrvatske i 30 inozemaca. — Sveučilište u Insbrucku imalo je 620 slušaoca i to: 450 iz ovozemstva, a 170 inozemaca. Pravnika bilo 207, filozofa 138, medicinera 59, ostali bogoslovi.

— Sastanak njemačkih pravnika. 29., 30. i 31. kolovoza držan je u Jeni XIV. sastanak njemačkih pravnika (deutscher Juristentag), kojemu je bio i ove godine predsjednik prof. dr. R. Gneist. Najviše se je našlo pravnika iz Njemačke, prilično malo iz Cislajtanije. Program razprava sadržaje jedanaest točaka, a dotična pitanja zasie-

Digitized by Google

caju u sve grane civilnoga i kaznenoga prava. Od tih pitanja samo da neka spomenemo: „Bi li bilo shodno sa ženitbom spojiti pravnu posljedicu, da tko se oženi postaje i punoljetnim?“ Ob ovom pitanju izradili su mnenje viećnik okružnoga suda Lang u Rottweilu i prof. na bečkom sveučilištu Pfaff. — „Bi li se dala opravdati obćenita ustanova, tko preuzme trgovački posao ili kao javni drug u takov stupi, ako se tvrdka nepromieni, da odmah preuzimlje sva aktiva i pasiva?“ — „Kako da se opredieli „forum delicti commissi“ za produkt štamparski, koji je iz više mjesta iztjeran?“ — „U kojem obsegu može se odvjetnik prisiliti, da ponudjeni mu mandat (*a.* u civilnih, *b.* u kaznenih stvarih) primi“ itd.

— Sastanak austrijskih odvjetnika biti će ljetos 16., 17. i 18. rujna u Brnu. U programu stoji kao glavni i jedini predmet razprave: reforma odvjetničtva. Kao izvjestitelji fungirati će dr. Johanny iz Beča i dr. Reissig iz Brna. Mi ćemo se svakako obširnije obazrieti na tečaj ove razprave i na zaključke sastanka.

— Knjižnicu pokojnoga prof. dra. Arndtsa kupila je ugarska vlada za peštansko sveučilište. Knjižnica je bogata, naročito pako obiluje literaturom rimskoga prava.

— Nemože naći branitelja. „Jurist. Blätter“ javljaju, da poznati zloglasni lihvar Gezel Wilkenfeld nije mogao u cielom Beču naći odvjetnika, koji bi ga htio zastupati; zato je morala odvjetnička komora odrediti, da ga uz nagradu zastupa odvjetnik dr. August Weisz.

— Medjunarodni kongres za reformu kazniona sastao se je ove godine u Stockholmu, te je imao prvu sjednicu 20. kolovoza. Za predsjednika izabra si kongres Björnstjerna švedskoga ministra vanjskih posala, dra. Winesa pako (Amerika) za počastnoga predsjednika; za podpredsjednike: de Grota (Rusija), prof. Tonnesena (Belgija) i glavnoga ravnatelja Almgvista (Švedska), a dra. Guillaumea za glavnoga tajnika. Hrvatsku zastupa na kongresu g. Tauffer, ravnatelj zemaljske kaznione u Lepoglavi.

— I opet jedna doktorica prava. 20. srpnja t. g. položila je gdčna. Fanny Berlin iz Petrograda na pravo- i državoslovnom fakultetu sveučilišta u Zürichu posljednji strogi ispit, te je promovirana za doktora prava. Nauke je učila i svršila na rečenom sveučilištu, a stroge ispite napravila s odličnim uspjehom, jer je postigla najbolju notu (koja se riedko daje) najme: „summa cum laude“. Mnogi rigorozanti mužkoga spola imali bi puno razloga ugledati se u gospodičnu Berlin.

Natječaji. U hrvatsko-slavonskom odsjeku kr. ug. ministarstva financija izpraznjeno je mjesto perovod. pristava. Plaća 600 fr., stanarina 200 fr. — Molitelji treba da su položili propisane drzav. ispite i da umiju hrvatski i magjarski. — Molbenice salju se kr. ug. ministru financija.

Digitized by Google

U Zagrebu ima se popuniti mjesto vieć tajnika i namjest. držav. odvjetnika. Plaća 1000 for., stanarine 200 for. — Molbenice šalju se kralj. hrv.-slav. držav. nadodvjetničtvu u Zagrebu.

Kod c. kr. sudb. stola u Vinkovcih valja popuniti mjesto vieć. tajnika. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. — Molbenice idu predsjed. c. kr. sudb. stola u Vinkovcih.

Kod kr. sudb. stola u Osieku prazno je mjesto sudb. pristava. Plaća 800 for., usljed promaknuća i 900 fr., stanarina 150 fr. — Molbenice šalju se predsj. istoga sudb. stola.

Kod c. k. sudb. stola u Zemunu prazno je mjesto zamienika drž. odvjetnika. Plaća 1000 for., usljed promaknuća i 1100 for., stanarina 200 for. — Molbenice šalju se do 18. rujna t. g. c. kr. držav. nadodvjetničtvu za hrv.-slav. krajinu u Zagrebu.

U Zlataru prazno je mjesto kotar. sudca. Plaća 1200 for. stanarina 250 for., službovina 100 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Varaždinu.

Popunit se imadu dva mjesta odvjetnika u Bakru. — Molbenice valja poslati kr. banskomu stolu.

Stečaji. Nikola Dobrić, krojač i posjednik u Belovaru. — Kr. sudb. stol u Belovaru. — Z. i privrem. upr. im. odvjet. dr. Ružić u Belovaru, zam. odvjet. dr. I. Oštrić u Križevcih. — R. pr. 22. studenoga t. g.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1875.

Mavro Milčić, odvjet. i kr. javni bilježnik 6 for.; Oktavian Klemenčić, podžupanijski tajnik 6 for.

za godinu 1876.

Franjo Čegetek, kot. sudac 6 for.; Mavro Milčić 6 for.

za godinu 1877.

H. Padavić 3 for.; Franjo Čegetek 6 for.; Mavro Milčić 6 for.; Julio Ketig, upravitelj kot. suda 6 for.; Franjo Barač 4 for.; Antun Krieger 4 for.

za godinu 1878.

Lj. Belošević 3 for.; Silvin Medunić 3 for.; Stjepan Gjurašin 3 for.; Antun pl. Kalaj 3 for.; Franjo Vadjon 3 for; dr. Hegedušević odvjet. 3 fr.; Metel Magjar 3 for.; Dragutin Maixner 3 for.; dr. Živko Gojković 6 for.; Ivan Lucerna 3 for.; Franjo Čegetek 6 for.; Obajdin 6 for.; dr. Vilim Egersdorfer odvjetnik 3 for.; Julio Kettig 3 for.; Mavro Milčić 3 for.; Ljudevit Polić 3 for.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 10.

Zagreb 1. listopada 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

M. Savić: Može li se predbilježba, stečena za mjeničnu tražbinu opravdati tužbom, udesenom po §. 90. m. z.? **A.** Pozivanje svjedoka na glavnu razpravu kod sudišta prve molbe. – **I. Pirka:** U čem se razlikuju propisi ob uvukloj se bludnji kod sklapanja pogodba (§§. 871 -877.) od propisa o jamstvu (§§ 923 933. o. g. z.)? -- Dr. **Živko Gojković:** Javne radionice. -- Pogled po svietu. - - **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. – II. Dr. **I. Z.** Zadružni. --- **L.** Četvrta skupština austrijskih odvjetnika. — **F. R.:** Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium itd. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Može li se predbilježba stečena za mjeničnu tražbinu opravdati tužbom udešenom po §. 90. m. z.?

Odgovarajući na ovo pitanje moramo razmatrati predbilježbu stečenu za vrieme, kad je mjenica bila jošte u svojoj krieposti i koja se ima opravdati u vrieme, kad je mjenica svoju mjeničnu kriepost izgubila zastarom ili s toga što su propušteni bili čini, koji su potrebni za uzdržanje mjenbenoga prava.

Razumieva se samo po sebi, da se tu neradi ob opravdanju predbilježbe naprama onim, koji se s toga, što je mjenica svoju mjeničnu kriepost izgubila, riešavaju i svoje obveze: jer gdje nema tražbine, nema ni prava založnoga (§. 449. o. g. z.).

Drugčije je stvar s izdatnikom i prihvatnikom, proti njim ostaje posjedniku mjenice pravo, izviruće iz §. 90. m. z. ako i je mjenica svoju mjeničnu kriepost izgubila.

Tu nam je izpitati, da li takova promjena ili ograničenje prava u obće i u koliko upliva na pravo založno stečeno za tražbinu na temelju mjenice, koja je tada bila u podpunoj mjeničnoj krieposti.

Valja nam naglasiti, da promjena nastala u pravu tražbine nespada medju one slučaje, u kojih po §. 467—469. o. g. z. pravo založno utrnjuje i to tako dugo ne, dok to pravo tražbine u obće obstoji; s toga uzev u obzir ove ustanove nemože takova promjena u pravu tražbine mjenbenoga vjerovnika naprama izdatniku i prihvatniku prouzročiti, da utrne pravo založno stečeno za ovu tražbinu.

§. 1378. o. g. z. spominje, da pravo založno može i obnovom utrnuti; ali od tuda ne sliedi, da je predbilježeno pravo založno stečeno za mjeničnu tražbinu izza promjene iste, nastale po §. 90. m. z., utrnulo, a to zato ne, jer s jedne strane obnova neprouzrokuje uvjek, da pravo založno prestaje i jer u slučaju §. 90. m. z. ni obnove neima.

Digitized by Google

S glavnom stvari utrnjuju poručanstva, založna i ina prava i to samo kao posljedica novotne pogodbe, ali i ustanova §. 1378. o. g. z. u savezu sa §. 1375—1377. o. g. z. predpolaže, da se prava jedino sporazumkom stranaka mienjati mogu, zato se ista ustanova §. 1378. o. g. z. ne može uporaviti na promjenu ili ograničenje prava, koje nije nastalo s voljom stranaka, već koje je posljedica zakona osnovana na tom što su propušteni čini nuždni za uzdržavanje toga prava.

Dočim po §. 1378. o. g. z. gubitak nuzgrednih prava predpolaže pogodbu o novoti, pita se, može li se ova ustanova protegnuti analogijom i na promjene prava, koje nisu utemeljene na sporazumku stranaka? Na ovo pitanje mora se negativno odgovoriti. Analogija je po §. 6. o. g. z. uporavljiva samo tada, kad se pravni slučaj neda protumačiti ni iz riečih ni iz naravnoga smisla zakona, kad je dakle slučaj dvojben. Nu ovdje nema dvojbena slučaja, jer se ovo pitanje riešava po ustanovah §§. 469—471. o. g. z. koje taksativno nabrajaju načine, na koje utrnjuje pravo založno.

Budući, da medju timi načini nije navedena promjena prava riešeno je ovo pitanje tako, da promjenom prava neutrnjuje pravo založno. §. 1378. o. g. z. sadržaje iznimku kod novotnih pogodba, koja se iznimka osniva na predmnjevanoj volji stranaka i koju zakon niti ne proteže na nagodu, koja se takodjer obnovom označuje; zato nije ni potrebno ovdje služiti se analogijom, koje ovdje niti neima, jer medju promjenom pravnoga odnošaja, uzsliedilom na temelju sporazumka stranaka i takovom, koja se dogadja i proti volji istih, neima sličnosti, pa se ni razlog naveden u §. 1378. o. g. z. ne može ni uporaviti na pravne promjene, koje nisu ugovorene.

S toga ima pravo založno, stečeno za tražbinu ostati i nadalje i za odštetnu tražbinu proizteklu od tuda, što obveza izpunjena nije, ako i je u glavnoj tražbini nastala promjena. Isto što valja za promjenu u stvari dogodilu se ne uslied ugovora, valja i za promjenu, ako ista nastane u pravnom razlogu, budući da neima zakonitoga razloga za to činiti razliku.

Digitized by Google

Iz svega do sada rečenoga proizlazi, da promjena prava nastala s toga što je mjenica izgubila mjeničnu kriepost i koje po §. 90. m. z. naprama stanovitim obvezanikom i nadalje obstoji, ne može prouzročiti, da za ovu tražbinu stečeno pravo utrne — ipak nam valja ovdje izpitati, da li je ovdje nastala novacija u smislu gradjanskoga prava.

Ako se uzme, da novacija samo voluntaria biti može, odgovoreno je već na ovo pitanje.

Budući da promjena u pravu po §. 90. m. z. nesliedi sporazumkom stranaka, neima ni novacije, ali ni takove, koja je uzrokom gubitku nuzgrednih prava. Ako i uzmemo, da je novacija zakonita posljedica, neodvisna od volje stranaka, nemože se ona naći u §. 90. m. z. Novacija odnosi se ili na predmet ili na pravni razlog tražbine. Glede predmeta nema u slučaju §. 90. m. z. promjene, jer taj ostaje isti, najme stanovita svota novca. Ako se i nebi mogla tužbom, udešenom po §. 90. m. z. opravdati ciela svota već manja, nemienja se tu predmet već se taj samo smanjuje, pa bi kroz to i utrnulo pravo založno glede viška; nu to nije uzsliedilo s toga, što je nastala promjena u predmetu, već s toga što je odpalo pravo tražbine glede toga viška (§. 449. o. g. z.).

Al tu neima ni promjene u naslovu ni pravnom razlogu, jer kao god što u mjenici leži, slobodna volja i obećanje dužnikovo, tako leži i u istoj mjenici obveza izdatnika i prihvatnika po §. 90. m. z., nu s tom primjetbom, da je obveza u toliko obveziva, u koliko bi se tuženi sa štetom tužiteljevom obogatio. Tužba po §. 90. m. z. neosniva se na odnošaju, koji je temeljem mjenici, jer je ovaj odnošaj samo od važnosti za one, koji su neposredno pravni posao sklopili, a ne na dalnje mjenbene zauzetnike, jer indosatar nestiče prava prednika, već samostalna prava, izviruća iz mjenice. Kada se tko pozivlje na prvobitni pravni odnošaj, čini to jedino u svrhu, da dokaže obogaćenje.

Tužba po §. 90. m. z. nije ni tužba na odštetu, jer bi se imala osnivati na oštećenju, prouzročenom krivnjom, a ovo se ovdje nedogadja, jer se mjenbeni dužnik, kad izplati mjenicu,

Digitized by Google

koja je izgubila mjeničnu kriepost, poslužuje samo svojim pravom (§. 1305. o. g. z.).

Ni obogaćenje ne može se uzeti za naslov, jer izreka: „nemo damno alterius locupletior fieri debet“ nije pravni naslov, a niti se može svagdje uzeti kao pravno načelo, kad joj se druga izreka: „qui jure suo utitur, neminem laedit“, protustaviti može.

Budući da se izreka, da se nitko ne može tudjom štetom obogatiti, ne smatra u gradj. pravu za naslov, može se samo ondje podignuti tužba na obogaćenje, gdje ju zakon dopušta, i tada nije obogaćenje naslov tražbine, već taj leži u tom, što se je htjelo zakonom nepravičnost izravnati. O pravnom razlogu tražbine po §. 90. m. z. odlučuje sama ova ustanova. S toga se zastarom i propuštajem navedenim u ovom §-u. neuništuje podpuno mjenično pravo, već ovo ostaje i nadalje napram izdatniku i prihvatniku.

Tužba po §. 90. m. z. osniva se na mjeničnom obećanju u koliko se je obvezanik obogatio. Obogaćenje nije s toga pravni razlog već samo obseg prava, proizvirućega jošte iz mjenice.

Ova je tužba indi tužba mjenična.

Za istu treba posjed mjenice i legitimacija po §. 36. m. z., što dokazuje, da pravni naslov neleži u obćenitom pravu već u mjeničnom obećanju ili obvezi, koja i nadalje obstoji, prem u užem obsegu.

Budući da i rieči §. 90. m. z. pokazuju, da prvobitna mjenbena obveza i nadalje obstoji, nema tu promjene u pravnom razlogu obveze, zato je i dopustivo, da se predbilježba stečena za mjeničnu tražbinu može opravdati tužbom udešenom po §. 90. m. z.

Priobćio **M. Savić.**

Pozivanje svjedoka na glavnu razpravu kod sudišta prve molbe.

U broju 7. „Mjesečnika“ tek god. odriče se sudu pravo, nove svjedoke neposredno na glavnu razpravu zvati; razlozi se navode tamo, da u k. p. neima niti traga takovoj ovlasti i da bi ta ovlast iluzornim učinila najglavniji postulat akuzatornoga

Digitized by Google

načela i uz to u oprieci bila sa §. 245. k. p. Ti me razlozi nisu sklonuli, da uz to mnienje pristajem, usuprot držim i nadalje, da je i sud ovlašten, nove svjedoke takodjer i neposredno na glavnu razpravu pozvati.

Gospodin pisac gore spomenutoga članka dopušta, — što se ni zanijekati neda, — da je sud ovlašten narediti, da se novi svjedoci saslušaju, nu scieni, da to može biti jedino po sudcu iztražitelju, te se upire o §. 272. k. p. Taj §. veli, da se glavna razprava odgoditi može, kad sud obnadje narediti, da se predbježno provedu novi još izvidi ili čini iztražni, ili da se dobave nova dokazala. Tu indi valja na umu imati, da se ovom ustanovom individualizira obćenita odredba §. 20. k. p. i da se sudu daje veća ovlast nego što ide ravnatelja razprave osnovom §. 245. k. p., pokle sud odrediti može, da se osim dobave novih dokazala ća i na povedenje novih još izvida posegne; napokon valja na umu imati, da se rieč „predbježno“ neprotеže i na dobavu novih dokazala, da su „povedenje novih izvida“ i „dobava novih dokazala“ pojmovi veoma različiti, konačno da se u §. 272. ništa nečita o sudcu iztražitelju.

U §. 272. k. p. nenaredjuje se dakle, da ono, što sud naredi, sudac iztražitelj mora obaviti, niti takovo tumačenje sliedi iz pojma odgode. Istina je, da k. p. „odgodu“ nedefinira, nu iz 233., 256. i 270. itd. k. p. vidi se očito, da odgoda po sebi neinvolvira povratak spisa sudcu tužitelju.

Podrazred 10. glave XII. k. p. ima nadpis: „odgoda glavne razprave“, u ovaj podrazred uvršteni su §. 269. i 272., nu ni odtuda nemogu razabrati, kolika bi razlika bila medju prekinućem i odgodom glavne razprave; ni inače nenalazim, da je §. 269. k. p. u oprieci sa §. 272. k. p. jer po mom shvaćanju ustanovljuje §. 269. obćenito pravilo, da glavna razprava, čim odpočme, do kraja teći ima, iznimka dopušta se u toliko, u koliko 1) se to ravnatelju raprave potrebno uzvidi radi odmora, 2) u koliko potrebno bude, da se bezodvlačno pribave kakova dokazna sredstva; pokle se pod dokazali ili dokaznimi sredstvi razumievaju i svjedoci, to iz §. 269. k. p. nedvojbeno sliedi: 1) da se svjedoci neposredno na razpravu obaviti t. j. pozvati

Digitized by Google

mogu, 2) da se nepravi razlika u tomu a) da li se radi o novih ili o izostavših svjedocih,[1] b) da li se ti svjedoci potrebnimi izpostaviše po mnenju ravnatelja razprave ili po zaključku suda.[2] Iz svega ovoga vidi se dakle, dokazanim, da i sud narediti može, da se novi svjedoci mogu neposredno na razpravu pozvati a to tim većma, što i sama ratio legis za to govori, jer zašto da se raztegne stvar, ako se pozvanjem kakova nova svjedoka brzo konačno riešiti uzmogne? Tu bi se radilo samo o formi, a to o formi takovoj, kojoj bi bio posljedak, ako bi se svjedoci stoprv po sudcu iztražitelju saslušavati morali, da bi se svaka takova razprava poradi iztekla vremena ponoviti morala te, da bi se tim nametao državi suvišan trošak a sudcem ubitačna danguba.

Prigovori, da bi se svjedoci oglušiti ili na dalnje svjedoke pozvati mogli i da bi tužitelj prvobitnu tužbu novom zamieniti mogao, nečine mi se dostatnimi, jer što se na temelju §. 269. odn. 272. k. p. sbiti može, proti tomu nepruža ni §. 245. k. p. remedium, a pitanje o novoj obtužnici puštam neriešenim.[3]

Ovo mnenje neelidira §-a 245. k. p. jer i pokraj toga mnenja ostaje nepovriedjena diskrecionarna ovlast ravnatelja razprave, nitko mu bo poricati neće, da kriepošću te ovlasti pozivati može i svjedoke, za koje se ni stranke ni sud nezauzimaju, pače i svjedoke, kojih se pozivu i stranke a možda i sud opiru;[4] da takova ovlast, podieljena pojedinu članu suda i zvana da pravo dieli većma vredja akuzatorno načelo nego li sam §. 272. k. p. o tom neće biti prepirke kada se uvaži, da se osobe zvane osnovom §. 245. k. p. ne smatraju tako zvanimi „Auskunftspersonen“, već kao pravi svjedoci.

---

[1] Ova ustanova §. 269. k. p. bila bi gledom na §. 233. k. p. sasma suvišna, ako bi se ticati imala jedino izostavših svjedoka.

[2] I ova bi ustanova posve suvišna bila, ako bi jedino ravnatelja razprave pred očima imala, jer je o njem jur u §. 245 k. p. govoreno; uz to glasi naš §. 269. k. p. sasma drugčije nego li §. 273. cisl. k. p.

[3] U našem je slucaju razprava jur odpočela, a §. 218. k. p. odnosi se na §. 215. k. p.

[4] Diskrecionarna vlast je po mom mnenju pravo supletorno a ne ekskluzivno.

Digitized by Google

Usuprot se neda opravdati, da sud odlučiv se za nove svjedoke odmah i rok ustanovljuje za nastavak glavne razprave; sud ima po §. 269. k. p. jedino odlučiti o tom, da li se razprava i praznikom nastaviti ima, inače spada ustanovljenje roka budi prvobitnoga, budi za nastavak glavne razprave u prerogativa ravnatelja razprave, kao što to iz §. 212. i 269. k. p. sliedi.

A.

U čemu se razlikuju propisi ob uvukloj se bludnji kod sklapanja pogodba (§§. 871—877.) od propisa o jamstvu (§§. 923—933. o. g. z.)?

Ako je jedna strana lažnimi navodi zavela u bludnju drugu stranu i ta bludnja tiče se glavne stvari[1] ili bitne kakvoće njezine[2] tada za zavedenoga nenastaje po §. 871. o. g. z. nikakova obveza.

Ako li se bludnja netiče glavne stvari, niti koje bitne njezine kakvoće, nego kakove uzgredne okolnosti[3] tada ostaje pogodba u krieposti; ali u bludnju zavedeni ima po §. 872. o. g. z. pravo iskati od onoga koji ga je zaveo, primjernu naknadu. Medjutim i takova bludnja ovlašćuje po §. 872. na ukinuće pogodbe, ako su bile pomenute nuzgredne okolnosti kao glavna svrha izražene (ugovorene).

Ali i onaj, koji po §. 923. o. g. z. stanovitoj stvari pripisuje takovih vlastitosti kojih ona neima, i koje su naročito ugovorene bile, ili koji lažno govori, da je stvar zgodna za neku

[1] Bludnja u glavnoj stvari sadržaje u sebi bludnju „in corpore“ (n. pr. kad se zamieni individualno opredieljena stvar sa kakvom drugom) i bludnju „in genere“ (n. pr. A. dobije mjesto vina ocat).

[2] Bitna je ona kakvoća, koja čini da se stvar uvrstiti imade, ako ta kakvoća manjka, u drugu vrst stvarih (n. pr. kad bi u bludnju zavedeni dobio mjesto prave banke od 50 fr samo krivotvorenu, ili mjesto alem kamena samo kakovu ovomu sličnu sastavinu.

Bludnja u bitnoj kakvoći involvira dakle bludnju u glavnoj stvari.

[3] Što nije bludnja u glavnoj stvari te u bitnoj kakvoći iste ostane za bludnju u nuzgrednih okolnostih; tamo spada bludnja o kojoj vlastitosti (n. pr. A. dobije mjesto ugovorena konja jahača, samo vozna konja, dalje bludnja u mjeri, težini, cieni itd.

Digitized by Google

stanovitu porabu, ili da ista neima ni običajnih mana, zavadja drugoga pogodbenika lažnimi navodi faktično u bludnju, ta ipak se na taj slučaj bludnje neimadu uporabiti propisi o bludnji (§§. 872. i 877.) već ustanove o jamstvu (§§. 923. i 932. o. g. z.).

Nastaje dakle pitanje: kako se ti propisi u suglasje svesti dadu.

Nippel i Zeiller tumačeći §. 932. o. g. z. tvrde, da se propisi o jamstvu (§§. 922—932) sa propisi o bludnji kod sklapanja pogodba (§§. 871—877. o. g. z.) s toga slažu, jer dužnost jamstva jedne stranke uviek svoj uzrok imade u bludnji druge. Nippel dodaje jošte svomu tumačenju, da §§. 871—877. o. g. z. naročito predpostavljaju slučaj da predmet pogodbe još nije predan, dočim se propisi o jamstvu (§§. 922—933. o. g. z.) bave onimi slučajevi, gdje je već predmet pogodbe predan.

Taj je nazor očito pogriešan, jer se s jedne strane navedeni propisi nesudaraju; tužba bo radi bludnje zastaruje po §. 1487. o. g. z. u 3 godine, ako li se je zavodilac poslužio himbom istom u 30 dotično 40 godina (§. 1486.) dočim se tužba o jamstvu mora po §. 933. o. g z. najdulje u 3 godine, pače ako je stvar pokretna, za 6 mjeseci podnieti; a s druge strane neima dužnost jamstva uvjek svoj uzrok u bludnji, već kako se iz §. 922. o. g. z. vidi u prvom redu u postojećih pravnih i naravnih manah prenešene stvari, bez obzira na to, je li bio primalac u bludnju zaveden ili ne.[1] N. pr. A. naruči kod B-ea. prsten sa velikim briljantom, a B. mu pošalje poštanskim pouzećem samo prsten sa velikim diamantom, koji označi kao briljant.

Ako sada A. taj prsten čim ga primi upozna kao diamant, to se doista nenalazi u bludnji o pravoj vlastitosti alem-kamena, pa ipak može po §§. 922. i 932. o. g. z. zahtievati jamstvo.

Naprotiv može doduše u slučajevih §. 923. o. g. z. jedna pogodbena stranka drugu krivimi navodi u bludnju zavesti; ali pošto se ustanove §. 923. o. g. z. nedadu protegnuti na bludnju u glavnoj stvari i onu u bitnoj kakvoći iste, nego jedino na bludnju u kojoj vlastitosti[2] ili kojoj drugoj nuzgrednoj okolnosti

[1] Vidi čl. 347., 348. i 349. njem. trgovackoga zakona.

[2] T. j. u kojoj nebitnoj kakvoći.

Digitized by Google

u smislu §. 872. o. g. z.,[1] te iznimno i na bludnju u osobi vlastnika (§. 873.)[2] prenešene stvari i na bludnju u mogućnosti izpunjenja prouzročenu prodajom stvari koja više ne obstoji (§. 878.)[3] to se mora nazor Nippela onamo svesti, da se bludnja u bitnoj kakvoći iste beziznimno po §§. 871. i 877. o. g. z. bludnja pako u nuzgrednih okolnostih sad po §. 872. sad po §. 932. o. g. z. prosudjivati ima, prema tomu najme, da li je predmet pogodbe predan ili ne.

Nu razlika nesastoji se u tom da li je stvar predana ili ne, jer kad se prodade stvar koja više neobstoji, te se dakle ni predati nemože, ipak se neimadu uporabiti propisi o bludnji, već po §. 923. o. g. z. oni o jamstvu, dočim i u slučaju bludnje, predmet pogodbe već predan biti može, jer zavedeni u bludnju, koji traži ukinuće pogodbe, mora po §. 877. o. g. z. sve vratiti što je iz takove na svoju korist primio, to pako drugo biti nemože nego sam predmet pogodbe, na koji se bludnja odnosi, već leži razlika u tom, što §§. 871—877. o. g. z. o pogodbah u obće, §§. 922—933. o. g. z. pako o naplatnih pogodbah govore, da se dakle kod naplatnih pogodbah bludnja u nuzgrednih (pobočnih) okolnostih u smislu §. 872. o. g. z. iznimice po propisih o jamstvu (§§. 922—933.) prosudjivati ima, dočim kod bludnje u glavnoj stvari, i kod bludnje u kojoj bitnoj kakvoći predmeta, ni u naplatnih pravnih pogodbah i pravnih poslovih neima iznimke od pravila §. 871. o. g. z.[4] **I. Pirka.**

[1] Zapadno galički zakonik, predhodnik našega obć. gradj. zakonika, naznačuje u §. 18. (III. diela) kao nuzgredne okolnosti (u smislu §. 872. o. g. z.) mjeru, težinu, broj cienu itd. dočim naš obć. gradj. zakonik ne već u §-u. 872. koji §-u. 18. galičkoga zakonika odgovara, nego tek u §.-u 932. o mjeri i težini (kav nadopunivih manah) govori.

[2] To je iznimka od §. 873. N. pr. ako A. kupi od B-ea. neznajuć ukradjenu stvar, onda je u bludnji u osobi vlastnika te stvari (§. 923. sluč. 4. i §. 873. o. g. z.).

[3] To je iznimka od §. 878. N. pr. ako A. kupi od B-ea. stvar koja više neobstoji, koja se dakle nikada prodati nemože, onda je u bludnji glede mogućnosti izpunjenja (§. 923. sluč. 3. i §. 878. o. g. z.).

[4] Komentatori Ellinger, Stubenrauch i Kirchstätter nisu ni pokušali da §. 923. stavka prva i §§. 872. i 877. o. g. z. u suglasje svedu.

Digitized by Google

Javne radionice.

Napisao dr. Živko Gojković.

Javna radionica ima ove cieli da ispuni: 1) da pruži svakomu koji zanimanja neima ali ga traži, priliku zaslužbe; 2) da privikne na rad i omili ga onomu, tko raditi nevoli, te s toga u zavod doveden bude; 3) da nauči svakoga tko raditi nezna, ali je voljan raditi, ili je pak kao posve radu nevješt silom u zavod turen — onoj struci i grani privrede, koja svakomu najvećma omili i prema fizičnim silam i duševnim osebinam svakomu najbolje dolikuje; 4) napokon da bude školom za život svakomu svomu članu, živio on dobre volje ili prisiljen u zavodu.

Krivo bi me shvatio, tko misli da ja ovdje preporučujem zavod za cielu zemlju jedini, ali pri tom toli savršeni, da sve struke privrede obuhvatiti može; ja naprotiv mnijem, da se takav centralizirani zavod ni u malom za mali jedan kotar neda stvoriti.

Proti centralizaciji govore ovi razlozi:

Javna radionica nesmie biti kaznena kolonija, u kojoj žive i rade ljudi, na kojih tišti prokletstvo cieloga društva, te koji su unapried osudjeni na doživotno ili bar na tamnovanje kroz dugi niz godina. Ovdje valja imati na umu, da po pravilu neimaju u zavodu biti kaznenici nego samo individua, od kojih društvu ljudskomu priete opasnosti, te koja za vremena na pravi put izvesti želi. Da zavod ne omrzne nikomu, tko silom unj udje, nesmije isti udaljen biti od postojbine;[1] občenje sa rodbinom mora biti ne samo posve slobodno, nego i zbog mjestne blizine moguće. Polaziti rodbinu kod vlastite kuće ili ma gdje u okolini zavoda mora zatočeniku biti posve slobodno (dakako izuzimajuć slučajeve disciplinarnim redom posebno ustanovljene).

Dalje valja znati, da neima u svakom kraju oranja, neima svuda vinogradarstva, neima svuda preduvjeta za umjetničko podizanje tvornica a tim i za odgajanje radnika za njih. Neima svuda ni potrebe zanatlija ili pak posebnih struka zanata.

[1] To se jedva dade izvesti. Ured.

Digitized by Google

Javna radionica mora dakle biti u glavnom stručna i lokalna, ali tim dakako po cieloj zemlji često posijana; veliki centralizirani zavod jedino bi se dao opravdati za duhobolne t. j. kao istodobna radionica i ludnica.

U svakoj većoj občini ili grupi od občina (od prilike preko 5000 duša) imao bi postojati zavod za mužke radnike, a u malom kotaru (najviše 10.000 duša) poseban zavod za ženskinje. Trošak podmiruje u prvoj liniji sam zavod; manjak doplaćuje občina.

Radnici u zavodu obće medju sobom slobodno, spavaju u zajedničkih prostorijah, podieljeni su po poslušnosti, marljivosti, štedljivosti i inteligenciji u razrede; pojedina odielenja čine družinu, koja ima svoga nadzornika, postavljenog iz odlikovanih radnika. Primajuć pojedinca u zavod mora se ravnateljstvo prije svega iz spisa ubaviestiti, u koju kategoriju spada; ako je pridošljak opisan kao krajnje lien te neprijatelj svakoga rada i svake urednosti, takovu mora se prije svega izjaviti, da ga čekaju stroge disciplinarne kazne, ne samo ako bi kušao pobjeći ili ako pobjegne, nego i onda ako se ne ushtje po kućnom redu vladati i raditi. Ako je krajne lakomišljen, njemu se mora dozvoliti ono zanimanje, kojemu ima najviše volje, ali se od njega mora po trajanju više rada ma i lakoga iskati, nego od drugoga, jer mu se ima radom izbiti iz glave ona strast, koja ga je cielog obuzela. Ako je „krajne tup", s njim valja početi kao sa malim djetetom postupati; ako se u tom slučaju tečajem više godina nimalo neuspje, valja ga odpremiti u ludnicu. Ako je krajne neuredan, ima ravnateljstvo pedantično biti i više gledati na formu nego na materijalni uspjeh njegova djelovanja.

Kod svih radnika može se upotrebiti natjecanje kao promicalo zavodskih cieli. Natjecanje i nagrada djeluje u istom pravcu kao i disciplinarna kazan, a pri tom je elastičnije sredstvo nego kazan. Natjecanjem zavod doznaje: tko mu je najmarljiviji, najštedljiviji, najtočniji, najčestitiji, najinteligentniji itd., a tim bez najmanjih teškoća dolazi do nuždnog osoblja za nadzornike i učitelje ostalih radnika. Posebno kod lienih moglo bi se svakdanje jelo i piće kao poticalo upotrebiti, pružajući čas bolji čas

Digitized by Google

lošiji objed ili uzkraćujuć jedno ili više jela; pri nagradi ili kazni mora se u tom slučaju sasvim individualno postupati, nagradjujuć omiljenim jestivom (ili pićem) i uzkraćujuć takodjer ono što je omiljeno. Ako se na pojedinih opazi druga kakova strast n. pr. liepa nošnja (ponajviše kod ženskoga spola), uprava zavoda mora i to kao poticalo upotrebiti, te radniku zajamčiti stanoviti komad odiela točno po želji njegovoj pod uvjetom i onda, ako i kada posebno označen mu rezultat postigne.

Kod lakomišljenika, kod kojih tek stvarati valja čvrstoću značaja, moraju se izumiti najshodnija sredstva, koja k sebičnosti vode, jer je ova temelj čvrstoga značaja (? Ured.) dakako nerazlikujuć dobro od zla.

Obiteljski odnošaji mogli bi služiti za izlaznu točku. Ako je radnik svojom lakomišlenošću upropastio veliki dio svoga imetka, koji se za vrieme njegovog bavljenja u zavodu pod tudjom upravom nalazi — upravu tu treba tako udesiti, da obitelj (žena i djeca) s početka veoma malo iz čistih prihoda dobiva, bez obzira na veličinu imetka. Obitelj će osjećati veliku nuždu i svojem se starješini (radniku) s dana u dan tužiti i jadikovati, te mu s tim razsipane inače misli sjediniti u bolju pažnju na svoju obitelj; gledajuć tugu svoje obitelji, on će se zabrinuti, ozbiljnije misliti i položaj svoj ozbiljno shvaćati. Kada mu zavod na to izjavi, da može po odplati umjerene naknade za hranu, sve što zasluži na poboljšanje stanja vlastite obitelji upotriebiti, i on to radostno prihvati, tada se može reći, da je poboljšanje polučeno.

Ako zavod ima pred sobom „do kraja neuredna“ (a ova se kategorija u mnogom sudara s onom „lakomišljenih“) mora početi sa strožimi disciplinarnimi kaznami i malo po malo ublaživajuć ove prelaziti u nagrade za postignute rezultate urednosti; ovdje je štednja glavna stvar. Dočim kod svih ostalih vrsti ima važiti načelo, da svaki sebi do stanovite ciene bira pilo i odjelo za svoju zaslugu, koja mu se samo u knjizi piše ali neizplaćuje na ruke, kod raskošnih individua ima se početi sa podpunim izključenjem te slobode, te se tek kasnije ima u kakvoj malenkosti pokušati, te dozvoliti, da smie ovo ili ono uživati, ali točno

Digitized by Google

odrediv stepen ili granicu; izdržana proba pokazuje put, da li se može u tom davanju slobode napredovati ili se mora još pri starom zaptu ostati. Strasti, koje su se jednom ukorjenile, ili u samoj krvi leže, težko je dakako izkoreniti, ali izgledi ipak nisu toli nepovoljni, da bi se morala svaka nada gubiti.

Strast pića daje se izkorieniti privikom urednu životu, dakle neprestanomu zanimanju nuz točnost i umjerenost u jelu i — uzkraćivanjem pića. Kada radnik kroz godinu i duže vina neokusi, može ga uprava na iskušanje metnuti, te ga u priliku dovesti, kao da je tobože kradom dospio do zabranjenoga pića. Ako se pri tom pokaže ravnodušan, on je sasvim izliečen (? Ured.); te ga uprava mirnom saviešću može otpustiti iz zavoda, dakako uz oštru prietnju, da će se u slučaju najmanjega izgreda u piću morat u zavod povratiti. Kartanje i kockanje najteže je izliečiti, nu pošto jedno i drugo tek u praznom vremenu maha dobiti može, najbolji je liek ako mu se neda vremena za to; ako dakle zavod radnika tako privikne na rad, da mu ovaj omili, te voljom raditi i šteditи počme, ima tada dosta nade, da neće, izašav iz zavoda, pasti u staru pogriešku. Razumije se po sebi, da se pri odlazku i ova strast mora strogo zabraniti, i to tako strogo — da samo jedan jedini slučaj kartanja ili kockanja vraća radnika u zatvor; taj slučaj ako se dogodi, nemože lako u tajnosti ostati, i tako zavod može kod ove strasti u obiljnoj mjeri izvoditi načelo uvjetnoga puštanja na slobodu.

Kod spolne strasti valja isto što je kod postupka sa lakomišljenici rečeno, samo je dakako velika razlika, da li je otac ili mati obitelji toj strasti odan, da li je jedno ili drugo od njih u stališu udovstva ili ima druga, i ako ima, da li s njim živi, ili pored njega šara, i napokon da li se drži stanovite treće osobe, ili i ta traži promjenu.

Razumie se po sebi, da država nemože sebi zadatak postaviti, da ovu strast sa moralnoga gledišta proganja, jer joj u obće nije ciel moraliziranje do najsitnije podrobnosti; strast ova imade se samo sa narodno-gospodarskoga i političkoga gledišta smatrati, te samo oni izgredi držati na umu, gdje se na štetu mnogobrojne obitelji nemilice razteplje prvobitno znatni imetak

Digitized by Google

ili godišnji dohodak, a izključivo usljed te strasti. Družtvo gledajuć mirno takovu zluporabu privatnoga imetka, koji u takovih prilikah i onako nije vlastitom mukom stečen, nego od dostojnijih predaka nasljedjen, moralo bi samo sebi podpisati svjedočbu siromaštva, te priznati da neuvidja ono, što je bjelodano, naime: da nesrećna obitelj strastnika ako ne sutra, odmah prekosutra mora pasti na teret njemu, družtvu, kod živa i zdrava otca obitelji.

Netreba se pri tom pobojati da će težko bit razlikovati pretjerane strastnike od umjerenih, lahkoumne od polulahkoumnih; riešenje o pitanju, tko ima ući u zavod predat će se u ruke porotnika, pak će ovi proučiv sve osobne i obiteljske odnošaje pod obtužbu stavljenoga strastnika, po čistoj savjesti, kao ljudi, koji su sami strastim podvrženi, izreći: Da li je onaj svojom strašću toli zaslieplјen, da svoju obitelj upropašćuje u onoj mjeri, kao što se u njihovoj okolini riedko ili nikada nedogadja.[1]

Doduše ni to se neda zatajiti, da je baš kod ove strasti najteži zadatak države, pa je i do cieli najteže, skoro nemoguće doći pomoćju radionice. Ne samo da se tiče tu veoma škakljive osebine stanovite osobe, no država tu kao nigdje inače dolazi u pogibelj, da načini od zla gore. Je li javni činovnik (svećenik i učitelj itd.) odan drugoj strasti u pretjeranoj mjeri, sama neurednost života najposlje će donieti sa sobom gubitak službe za njega i obitelj, i radionici nepreostaje drugo, nego pokušati razstrojenu umnu snagu u red dovesti, te strastnika za budućnost usposobiti za rad i štednju, dakle za izdržavanje vlastite obitelji; na protiv kod spolne strasti može strastnik pored najveće lahkoumnosti svoje javne dužnosti, koje mu daju uzdržavanje, točno vršiti; on može svoje gospodarstvo glavom sam voditi; ako se u takovom slučaju strastnik naprosto i po šabloni turi u radionicu, onda je obitelj, kojoj bi taj zavod imao pomoći, još̌te u većoj šteti nego odprije.

---

[1] Posebni postupak pri donašanju osude može se viditi u članku „Djelatnost političke oblasti“ u 11. broju „Mjesečnika“ od 1. studenoga g. 1877. Op. pisca.

Digitized by Google

Zato valja kod ove strasti veoma oprezno postupati, te strastnika samo od osobe, koja njegovu obitelj posredno upropašćuje, ma kojim putem razstaviti. Ako je strastnik udovica, koja upravlja dječinim imetkom, a drži kod sebe milostnika pod vidom ukućanina (najmoprimca) ili kalfe ili možda udaljenoga srodnika, onda valja takova parasitu silom iztisnuti i daleko udaljiti, najbolje u radionicu privremeno smjestiti, dokle nepokaže, šta vriedi kao samohran. To isto valja o udovcu s djecom, koji drži milostnicu pod vidom gospodarice, odgojiteljke itd. Ako strastnik kao udovac ili udovica imaju izvan kuće neoženjenu osobu kao milostnicu (milostnika) tada moraju svi faktori kao: svećenik, učitelj, mjestna i okružna oblast nastojati, da se ta druga osoba udalji, ako je moguće stupanjem u brak, ili ma kako iz mjesta; ako nagovor nepomogne, onda dolazi red na radionicu. Ako strastnik budući udovac stupi s oženjenom (udatom) osobom u nedozvoljenu svezu, onda tek nastupa pitanje, da li on ima doći u popravljajući zavod. U takovom slučaju mora se država pobrinuti, da se strastniku, barem na blizu osjegura stari dohodak (od službe ili gospodarstva) pak se pod tim uvjetom može silom izčupati iz njegovih domaćih odnošajah; za taj slučaj valja urediti u njeku ruku umnu radionicu t. j. postojeće urede i javna državna gospodarstva, ili pojedina mjesta u istih popuniti sa strastnici iz sličnih ureda i gospodarstva, te ih jedino u manipuliranju sa vlastitimi dohodci ograničiti uredbom, da posebni skrbnik imade dohodak trošiti na izdržavanje strastnika i njegove obitelji. Kod javnih činovnika treba prije radionice pokušati službenim premještenjem.

Kad je strastnik oženjen, pa imade milostnicu udatu, onda od privole jednog i drugog uvriedjenog supruga zavisi, hoće li se i koji će se strastnik u radionicu staviti. Neprivole li ni jedan ni drugi, onda bi se morali oboje na slobodi ostaviti, ali za mužkoga strastnika skrbnik postaviti, koji će dohodci razpolagati; k tomu je dakako na prvom redu pozvana sama supruga, ako je iole sposobna. Ako pod skrbničtvo stavljeni strastnik uslied toga postane nemaran u obavljanju svojih dužnosti, mora ići u radionicu, pa makar to protivno bilo njegovoj supruzi.

Digitized by Google

U radionici bi imao glede obćenja s ljudmi biti pod strožijim zaptom nego ikoji član radionice; posebno bi obćenje s milostnicom posve imalo prestati.

Zavod mora imati za svaki uredjeni posao označenu cienu; pojedine radnike, koji dobre volje traže u zavodu zanimanja, a toga će u zimske mjesece dovoljno biti, zavod u gotovom isplaćuje. Ostalim se i zaslužba i trošak u knjizi i u ručnih knjižicah piše.

Zavod mora po pravilu svakomu ostaviti slobodan izbor zanimanja i rada, ali kada se jedna struka izabere, mora se svaki u toj struci usavršiti, što je većma moguće. Tko u težem (grubom) poslu pokaže vanrednu umnu bistrinu i okretnost, taj se ima preporučiti centralnoj oblasti, a ova ga šalje u onu radionicu, koja je uredjena za inteligentnije poslove, kao što je risanje sa stolarstvom i bravarstvom, računovodstvo i knjigovodstvo, liekarničtvo itd.

Zavod mora svakomu dati vlastiti djelokrug sa nalogom, da se neki minimum posla svršiti mora i da bez toga minimuma neima nitko niti obskrbe zaslužene; nu isto tako mora biti otvoreno polje svakomu da si steče posebna imetka, dakako u vidu radnje i štednje s jedne, i prodaje produkta od radnika na zavod s druge strane, uz neprestani obračun.

Kombiniranje izmedju zapta radionice i slobodne uprave s vlastitim imetkom izvan radionice, dade se veoma lasno zamisliti i izvesti. Radnik, koji je silom u zatvor turen, po pravilu neima istodobno mnogo ekonomskih ili moralnih mana, nego cielo njegovo zlo obično iz jedne samo mane izvire; s toga psihologično nebi bilo opravdano zbog jedne zle strane njegovoga značaja posve mu oduzeti slobodu kretanja. Taj absolutizam — mimogred budi rečeno — ovladao je u kriminalnoj nauci silno poglavito uplivom formalistične filozofije, ali ni na tom polju nije opravdan pogledom na jasnu činjenicu, da je u životu sve relativno t. j. da neima čovjeka, koji se okriviti nebi mogao, niti čovjeka koji pored opačina neima svojih dobrih strana. Radionica bi ili odmah pri primanju radnika ili kasnije na temelju pribrana iskustva mogla pojedine pustiti na slobodu s obve-

Digitized by Google

zom u stanovitom pravcu. Tko je n. p. odan strasti, u kojoj se bezmjerno troši, mogao bi donekle upravljati vlastitim imetkom i osobno raditi za sebe, ako je kao vješt i marljiv gospodar pripoznat, samo bi imao biti vezan pri kupovanju i prodaji, tako da druga, kao skrbnik fungirajuća osoba novcem manipulira, dakako sa znanjem samoga radnika; tu bi uprava zavoda imala samo vrhovni nadzor i razmirice izmedju radnika i skrbnika raspravljala.

Radionice, premda po občinah izdržavane, imale bi biti državni zavodi; za ravnatelje trebalo bi postaviti ljude kao vještake u svojoj struci pripoznate i osobno za to mjesto sposobne. Radi kontroliranja ravnateljstva valjalo bi, bilo na predlog okružnoga načelnika, bilo izborom občinskoga vieća, postaviti nekoliko najodličnijih gradjana onoga mjesta, u kojem se zavod nalazi, kao vrhovne skrbnike uz dužnost, da imaju zavod periodično i iznenada posjećivati te svakomu radniku priliku pružiti, da se potuži na zlouporabe pretrpljene od strane ravnatelja i ovomu podčinjena osoblja.

Vrhovni nadzor nad svimi zavodi imao bi pripasti odjelu centralne oblasti, a dužnost njegova bila bi, da preko posebnoga izaslanika periodično i neprestano obilazi sve zavode redom, da opažene mane u organizaciji i osoblju ispravlja, ljudski material u tih zavodih smješteni promatra, opažene talente koristno na drugom mjestu upotriebi; upravu zavoda u neprekidnom kontaktu drži sa najnovijimi pronalazci na polju one struke, kojom se zavod poglavito bavi n. pr. gospodarske; imao bi se brinuti kako će ravnateljstvo najlakše doći do nuždnih remeka itd. Cielo jedno ministarstvo imalo bi dovoljno posla sa valjanim nadzorom i rukovanjem tih zavoda.

Ovo je samo kratak nacrt zavoda, kakov mi je na umu, a strukovnjaci u gospodarstvu i zanatih biti će kadri stvoriti podpunu osnovu do najmanjih sitnica; moje je bilo ovdje načelo potaknuti, a njihovo je izvedenje. Ovdje je samo o tom rieč, da li se načelo u obće ostvariti dade ili ne; da bi ono jednom ostvareno samo koristi moglo donositi, o tom nitko nemože dvojiti.

Digitized by Google

Opazka. Uredničtvo želeć da se čuju razna mnenja o riešenju kakova pitanja, te nehoteć da samo ono udje u list, što je po njegovom shvaćanju korektno, uvrstilo je i ovaj članak g. pisca, koji ipak nesmie u sviet bez nekih primjetaba.

Da se osnuje radionica po načelih, kako ih u ovom članku razvija g. dr. Ž. G., nikada nebi ni kakova dobra cilja polučila, jer je načelo neshodno. G. pisac nerazlikuje radionice od robijašnice (Zwangsarbeitshaus), što je bezuvjetno potrebno, i o čem danas najveći dio pisaca nimalo nedvoji. U radionicu po njegovoj osnovi uredjenu mogao bi doći i individuum od kojega priete opasnosti družtvu ljudskomu, kao i oni, koji traže zanimanja, ali ga nemogu dobiti; tko bi želio raditi, ali neumie, pa ga zato radionica ima naučiti itd. Tako uredjen i napučen zavod, činio bi više zla nego li dobra, on bi upravo demoralizirao stanovnike svoje, jer kad pomiešaš lienjaka, dembela po zanatu sa čovjekom, koji je radin pa je došao u radionicu da nadje posla, gotovo je sjegurno, da će prije opaki dobra pokvariti nego li valjani opaka popraviti.

Javne radionice, u koje dolaze individua dobre volje, više su zavodi priečeći ubožtvo a naročito prosjačenje, tu dakle dolaze marljivi, čestiti ali sbog pomanjkanja posla stradajući radnici, koji vole raditi nego li prosjačiti, koji si žele vlastitimi žuljevi privrediti koru kruha. Robijašnica ima primati stepihlebe, lienjake, protuhe, pogibeljne osobi i imetku ostalih državljana, da se tako odvrate prieteće od njih opasnosti i oni priviknu poštenu radu. Kako se vidi medju jednim i drugim zavodom postoji obzirom na cilj velika razlika, a prema tomu valja da postoji i razlika u načinu postupka. Neslažuć se sa načelom ne mogu se sprijateljiti nit sa posljedci, što ih g. dr. Ž. G. iz njih izvodi. Niti bi trebalo da svaka poveća občina uzdržaje radionicu javnu, niti bi to mogla svaka učiniti, niti je shodno te sa svrhom zavoda spojivo slobodno i neograničeno občenje zatvorenika sa vanjskim svietom, gdje ima dakako njegovih prijatelja u zlu, koji bi jednim danom pokvarili, što je zavod kroz cielu nedjelju dobra učinio.

Digitized by Google

G. pisac pokazuje put, kojim bi trebalo ići ravnateljstvu zavoda nastojeć oko poboljšanja nevaljanih članova zavoda, — g. pisac imao je poglavito ove pred očima — pa misli, da kažiputem mogu biti strasti pojedinaca. Ova pretopljena nauka Fourierova jedva će koga ugrijati. Neupuštajuć se u pobijanje pojedinih po piscu preporučanih sredstva, ja ću ga sjetiti, da su neki njegovi predloga u očitom protuslovju sa pravom n. p. onaj, da se nevinoj obitelji razsipnika od preostala imetka, bio onaj velik ili malen daje samo iznos dovoljan za najveće potrebe tako da obitelj upravo strada; — drugi nedopustivi i skroz nepraktični n. p. glede razkošnika, te su mogli samo tako nastati, što je pisac zamislio zavod, koji bi ujedno imao biti javna radionica, robijašnica pače i popravionica, što nikada i nikako nemože biti. U obće da možeš shodne činiti predloge o reformi uprave, o reformi družtva ljudskoga treba dugotrajnih studia i točna poznavanja svih odnošaja zemlje.

Dr. B. L.

Pogled po svietu.

U Zagrebu, 20. rujna 1878.

Parlamenti se odmaraju, na evropskom istoku teče krv, parižka izložba zabavlja polovicu svieta. U takovih okolnostih miruje i zakonarski rad. Zato ova dva ili tri mjeseca radi se tu malo, ili ništa. Nu tako neće dugo potrajati. Preko Sutle već se sastadoše neki sabori, drugi će se još tečajem ovoga mjeseca. Hrvatski sabor sazvan je na 28. rujna; 17. listopada sakupit će se sabor ugarski, koncem istoga mjeseca carevinsko vieće, a tim započeti i živahnije kretanje u zakonarskom radu naroda austro-ugarske monarkije. U Njemačkoj već je otvoren državni sabor te mu predložena kao najvažnija osnova zakona proti socijalistom. Prvo se već o njem kreševo zametnulo, a nemože se reći na korist njemačke državne vlade, kojoj je socijalista Bebel dokazivao, da je više godina šurovala sa socijalisti dok ih je trebala proti drugim strankam u državi. Osnova zakona predana je posebnomu odboru, a mi ćemo imati prilike o njem koju kasnje progovoriti.

*

Digitized by Google

Ovo nekoliko posljednjih godina pokazala se osobita živahnost na polju kriminalistike. U razmjerno kratkom vremenu izadje njemački, taljanski i ugarski kazneni zakon, austrijski se dogotavlja, a sada evo napokon odvažio se i englezki parlament na reforme svoga kaz. prava. Već u posljednjoj sjeditbi predloži Attorney-General donjoj kući osnovu kaznenoga zakona i postupka. Osnovu izradio je čuveni englezki pravnik sir James Stephen, koji je najviše radio oko kaznenoga zakona, uvedenoga pred nekoliko godina u Indiji. Nemože se od nas iskati, da na ovom mjestu govorimo potanko o toj osnovi — koja će za kratko vremena postati zakonom — ali uvjereni smo, da će zanimati naše čitatelje obćeniti pogled na to djelo, koje će biti znamenito jedno gledom na obseg teritorijalni za koji će valjati, a drugo gledeć na velike potežkoće, s kojimi je u obće skopčana kodifikacija upravo u Englezkoj.

Englezki pravnici prosudjuju taj produkt zakonske radnje u obće povoljno; kontinentalni jedva će moći u svem slediti englezke, ma se i koliko obazirali na englezke posebnosti.

Zakon ima se zvati „Criminal Code (Indictable Offences) 1878.“; osnova dielova se u 7 dielova. U prvom su dielu obćenite ustanove; drugi sadržaje delikte proti javnomu poredku; treći delikte, počinjene po javnih činovnicih ili proti njim, kao i proti upravi pravosudnoj; četvrti djela, koja u obće vriedjaju državljane; peti delikte, kojimi se vriedjaju osobe, prava obitelji i poštenje individua; šesti delikte, vredjajuće vlastničtvo i pravo imovinsko; napokon u sedmom dielu sadržan je kazneni postupak.

Svaki dio opet dieli se u poglavja, a ova u odsjeke (sections). Cieli kodeks ima 282 ovakova sections, a postupnik 143, ciela osnova dakle 125 odsjeka. Ovi nisu možda ono, što u naših zakonicih paragrafi ili članci, jer po jedan takov sections zaprema kadšto cielu stranu folio formata, pa se dieli u množinu podrazdiela i alinea. Dodan je još zakoniku prilog formulara te popis svih zakona (akte) parlamenta, koji se uvedenjem novoga kaz. zak. sasma ili dielomice dokidaju. Popis sadržaje 85 takovih zakona, koji gledeć na vrieme počimlju s Eduardom I. (vladao od g. 1272 –1307.) a svršuju sa sadanjom kraljicom Viktorijom

Digitized by Google

U osnovi nećeš naći ni prave sustavnosti, niti se stilistični jednako postupa sa materijom. Tako n. p. u uvodu ustanovljuje se u obće teritorijalno područje, u kojem će zakon valjati, ali iznimke od toga pravila neuvrštuju se odmah tu, kao što bi bilo naravno, nego u posebnom dielu ondje, gdje dolaze dotični zločini. Ili drugi primjer: osnova vrvi raznimi definicijami rieči i pojmova, ali u samom zakonu niti se jednom riečju nespominje, da će pojmove „felony“ i „misdemeanor“ zamieniti „indictable offence“ i da se ovom posliednjom riečju uvodi u zakonarsku terminologiju novi „zločinstvo i prestupak“ obsižući pojam, to saznaje čitatelj istom u sedmom dielu, koji govori o postupku. Vrlo nepovoljno djeluje nejednakost u stilizaciji, napose neugodno je čitati kako se opetovano jedan pojam silno razvlači, a drugi nastoji preciznije izraziti. Čini se, da je to i samim englezkim pravnikom zazorno, barma govori o tom strukovni časopis „Law Journal“, koji nalazi uzrok tomu u tom, što su sastavitelji zakona na mnogih mjestih jednostavno reproducirali rieč po rieč stare štatute tako, da gdjekoja sekcija razvlačenjem tekstiranja muči „oko i mozak“ — kako veli „Law Journal“ — „te je spodobna ranjenoj zmiji, koja vuče za sobom svoj rep“. Nu ta pogrieška djeluje naopako i u drugom pravcu. Često čitajuć osnovu čini ti se, da neimaš pred sobom zakonika nego kakovu naučnu knjigu ili kakov komentar; drugo opet mjesto pričinja se kao kakov repertorium judicata, ili koji odsjek digesta. Usljed toga je obćeniti dio osnove najlošije izveden, dočim je u posebnom dielu praktični pogled naroda često vrlo shodnih ustanova stvorio. Skupiv sve u jedno opažaš, da u toj osnovi vlada duh staro-englezke strogosti, koji čovjeku imponuje unatoč baroknih ili na stara vremena sjećajućih crta. Ako svaki kazneni zakon više nego ikoji drugi produkt zakonarske radnje, izrazuje karakter i stanje kulture kakova naroda, dade se tim više to uztvrditi ob osnovi englezkoga kaz. zak., da je skroz niknuo iz tla englezkih odnošaja i da je on vjerno ogledalo istih. Tjelesna je kazna pridržana (floging and whipping) a isto tako stroga kazan za delikte bludnosti, pače još je i razširen pojam ovih delikta n. pr. ovamo spada sodomia; samoubojstvo ima se kazniti;

Digitized by Google

postoje posebne ustanove o stanovih (kućah) bludnica i o kradji divljači; osebita konstrukcija zločinstva proti vlastnosti, pače zakon sadržaje baš formalnu razpravu na mjestu gdje se govori o spisih, vredjajućih tudje poštenje (defamatory Libels), gdje se navodi, dokle smie ići pravo javne kritike i što se ima razumievati pod „fair comment“; različita nagovieštanja, što se sve može smatrati kao „question of fact“, a što kao „question of law“: sve ovo i mnoge druge ustanove posebnost su englezka, a uz to tako karakteristična i osebita, da je već i s toga gledišta vrlo zanimivo za praktična pravnika proučiti spomenutu osnovu.

Znatne promjene nastaju i u postupku; kao novost uvode se ustanove ob obnovi kaz. postupka, o pojednostručenju forme obtužnice, obtuženomu dati će se prilika da razjasni stanje stvari itd. Prispodobiv materijalno sa formalnim kaz. pravom vidi se, da će se upravo u postupovniku provesti radikalne reforme, dočim se materijalni dio, prem će i tu nastati mnoge i koristne poboljšice, ipak u bitnosti mora više smatrati kodificiranjem postojećega nego li stvaranjem novoga prava.

Ovo je vrlo kratak nacrt, ali i iz njega može se razabrati, da englezki zakonodavci nesilaze nigdje sa svoga zemljišta, posebnosti zemlje i naroda izrazuju se i u ovom zakonu, pa je i pravo tako. Mi smo uvjereni, da će se kod revizije kaz. zakona valjajućega u Hrvatskoj poći ovim putem, pa ako se bude, kao što se mora, pogledalo što su drugi narodi na tom polju stvoriti, neka se nezaboravi na narode slavenske, naročito Ruse.

Parižka izložba dade sgodna povoda, gdje se svi narodi svieta tamo stiču, da se drže razni kongresi, pa će jamačno vieća njihova ostaviti znamenitih tragova u pravnom, socijalnom i ekonomičkom životu. Ovdje spomenut ćemo u kratko kongrese, kojih djelovanje zasjeca u većoj ili manjoj mjeri u sferu pravnu.

List „XIX. Siècle“ priobćuje zaključke medjunarodnoga literarnoga kongresa, držanoga nedavno u Parizu. Ti su zaključci evo ovi: 1) Pravo pisca na njegovo djelo neosniva se na dozvoli zakona, nego je jedna formâ vlastničtva, koje zako-

Digitized by Google

nodavac mora zajamčiti; 2) pravo pisca, njegovih baštinika i pravnih nasliednika, jest vječno; 3) kad izteče vrieme trajanju prava autorova, što ga postojeći zakoni ustanovljuju, može svatko bez zaprieke priobćivati literarna djela, čim plati baštiniku ili pravnomu nasljedniku stanoviti dio dobitka; 4) sa svakim literarnim, umjetničkim ili znanstvenim djelom postupa se u inozemstvu po onih zakonih, koji valjaju za djela tamo (u inozemstvu) izdana. To isto valja i o predstavi dramatičnih i glasbenih djela; 5) da se piscu osjegura ta zaštita, treba da on izpuni običajne formalnosti zahtievane u zemlji, u kojoj je njegovo djelo prvi put izašlo; 6) kongres je uvjeren, da će se ćudoredno i materijalno stanje pisaca znamenito poboljšati, ako se podignu ili razšire družtva na zaštitu prava autora i ako se ustroje zaklade za podporu i mirovinu.

Napokon izrazio je kongres još ove želje; 1) da medjunarodni kongresi pridrže piscu izključivo pravo, da samo on može ovlastiti, da se njegovo djelo prevede ili preradi; 2) da budu literarne konvencije u buduće sasma neovisne o trgovačkih ugovorih i 3) da francezka vlada nastoji, da se sastane medjunarodni kongres, u kojem bi zastupnici raznih vlada uglavili jedinstvenu konvenciju ob izvršivanju literarnoga prava vlastničtva u duhu zaključaka, po ovom kongresu prihvaćenih.

Permanentna komisija medjunarodnoga statističkoga kongresa, sastav se u Parizu, viećala je poglavito o vlastitoj budućoj organizaciji. U buduće sastojat će ta komisija od načelnika ili članova službene statistike svih zemalja, što će ih vlade njihove za to odaslati; zatim od delegiraca statističkih biroa velikih gradova, kojim je povjeren jedan dio medjunarodne statistike; od onih zastupnika učenih korporacija, koje će se pozvati da učestvuju, napokon od pojedinih privatnih osoba, koje će permanentna komisija napose designirati. Prema ovoj organizaciji permanentna komisija ne samo da je exekutivni organ statističkoga kongresa, koji će se sastajati svake pete godine, nego nekim načinom središte ukupne statističke službe, u koliko smatra svojom dužnosti nastaviti izdavanje velikoga sve grane života obsižućega djela „Statistique internationale“; osim toga oživiti će

Digitized by Google

još dvie publikacije, koje će bitno promicati zajedničko djelovanje i javne interese u obće promicati. Te publikacije jesu „Bulletin de la Comission permanente du Congrès international de Statistique“, a druga „Annuaire international“. Prva izlaziti će svaka tri mjeseca počam od siečnja 1879. pod uredničtvom podpredsjednika M. Delochе-a, pa će kao organ permanentne komisije neprekidno priobćivati iztraživanja, sravnjivanja, statističke viesti i strukovna pitanja medjunarodnoga interesa. „Annuaire international“ donašati će u spretnoj formi podatke iz raznih država, koji se mogu sravnjivati, a sižu do stanovite količine godina natrag. Budući sastanak permanentne komisije biti će 1879. u Rimu, gdje će se napose raditi o tom, da se izrade formulari jednaki, po kojih da se u cieloj Europi izvede g. 1880. brojenje pučanstva.

U medjunarodnom kongresu za trgovinu i obrtnost povela se rieč i o medjunarodnom trgovačkom pravu. Izvjestitelj dotične sekcije dokaza, da bi medjunarodni trgovački zakonik bio vrlo koristan, ali da ostvarenju njegovu stoje na putu različite usance pa oporo izticanje suverenosti od strane pojedinih država, zato mu se čini praktičnijim, neka se gleda da se na mjesto obćenite kodifikacije medjunarodnoga trgovačkoga prava uglave medjunarodni ugovori o najvažnijih pitanjih, tičućih se medjunarodne trgovine i prometa. Nu kongres izjavi se za kodifikaciju, te prihvati sliedeću rezoluciju: Kongres uvažuje želje izražene po trećoj sekciji te želi, da se uvede za sve narode valjajuće medjunarodno trgovačko pravo. Da se olahkoti ovo djelo, zaključi kongres izabrati odbor, koji bi imao izraditi osnovu takovu trg. zakonika, te podnieti o tom izviešće budućemu kongresu, koji će se držati g. 1880. u Bruselju.

Tim se je i ovo, u tolikih skupštinah i spisih poticano i ventilirano pitanje potisnulo barma za jedan korak napred.

Kako su Francezi narod vrlo galantan bilo bi gotovo čudo, da se nitko netaknu ženskoga pitanja. Našao se dakle kongres koji je i o tom zametnuo razpravu, te izrazio sliedeće želje: Zakon ima štititi mladu djevojku, ma bila i preko 15 god., od napastovanja pustolovnih mužkaraca; zavedenje i korupciju

Digitized by Google

treba kazniti; zakonom treba dozvoliti, kao što se iztražuje mati tako da se smie traživati i tko je otac nezak. djeteta. Nezakoniti otac „odgovoran je“, nezakonito diete pada na teret otcu i materi. Obećanje ženitbe ima biti isto tako obvezatno, kao što je i obećanje prodati kakovu stvar, pa ako se prekrši, dotičnik je obvezan na moralnu i materijalnu naknadu. Vlast nad djetetom pripada zajednički otcu i materi, jedan i drugi moraju privoliti na ženitbu djeteta; uprava osebne imovine žene neima po pravu, te izključivo suprugu pripadati; suprug nesmie bez privole supruge prodati posoblja, niti jednostrano razpolagati sa kretnom imovinom ženitbene zajednice ili jednoga obajuh supruga. Supruga da bude vlastna u granicah zakona i bez privolje supruga svoga darovati i darivanja primati. Kod preljuba supruga valja isto onako postupati, kao i kod preljuba supruge, dakle ako se i izvan bračne kuće dogodi, podpada pod kazneni zakon. Svjedočanstvo žene treba da ima i kod svih civilnih djela istu vjerodostojnost, kakovu i pred kaznenim sudom.

Spomenuli smo u posljednjem broju i kongres za kaznione, držan u Stockholmu 20. i sliedećih dana kolovoza. Tu su razpravljana sliedeća pitanja:

1. Do kojega stepena trebalo bi zakonom ustanoviti način izvršbe kazne? Bi li se imala ravnateljstvu kaznione podieliti diskretionalna vlast u slučaju, kad se obćenito valjajući propisi nebi mogli uporaviti? — Mnenja o tom bila su podieljena, jedni su zagovarali misao, da bi trebalo takovu vlast podieliti ravnatelju, dočim su drugi tvrdili, da sve to mora zakon urediti; zaključeno je taj predmet odgoditi, jer su potrebna potanja ispitivanja. 2. Kakov da se odredi formular za kriminalnu statistiku? Zaključeno, da se medjunarodna statistika zločina vodi po metodi, rabljenoj do g. 1872., da se izbor formulara i sastavljanje pojedinih dielova prepusti medjunarodnoj komisiji za kaznione, ali da ova ima brojevom dodati razjasnjenja. 3. O zaštiti na slobodu puštenih kaznenika. Razprava o tom predmetu završila se zaključkom, da je potrebno da se ustroje mužka i ženska družtva na zaštitu odpuštenih kaznenika, da se ovako sačuvaju te nepadnu u nova zločinstva. 4. Pitanje, bi li se pridržale različite

Digitized by Google

vrsti kazne slobode, ili se uvela samo jedna, ali po trajanju i posljedicah različita, razpravljati će se na budućem kongresu. 5. Govoreć o disciplinarnih kaznah u kaznionah izrazi se većina proti tjelesnoj kazni. 6. Kongres izjavi se, da zakon ima odrediti trajanje samotna zatvora, ali da bi ravnatelju kaznione trebalo dati vlast, da može prema okolnostim istu ublažiti. 7. Glede kazne ili bolje govoreć poboljšanja mladih osoba, koje prekrše zakon neimajuć ni pojma o kaznjivosti svoga čina, zaključi kongres, da bi trebalo takove osobe predati u popravionicu; u koliko se pako radi o pometnji, koja nesadržaje ni prave povrede zakona, da se ostave u običih naučnih zavodih, ali pod strogim nadzorom. 8. Valja nastojati, da se što lasnje zaprieče i uguše zločinstva, zato nuždni su jednaki ugovori ob izručenju zločinaca, te jedinstvene i shodne policajne odredbe polazeće sa stanovišta, da je glavna zadaća policije zapriečiti zločinstva. 9. Glede deportacije izrečena je misao, da se od nje ne može očekivati izpunitba uvjeta valjana kaz. prava. — Uz medjunarodne sjednice imali su zastupnici Švedske, Norvežke i Danske posebne svoje sjednice. Medju ostalimi pitanji razpravljalo se tu i ono ob obuci u kaznionah, pa je nazočni pastor kaznione kao glavni predmet obuke izticao vjeronauk, pače tvrdio, da je to jedino nuždni predmet obuke. Ali to su mnenje njegovo drugi živo pobijali, te dokazivali, da je u obće potrebna nauka i privika mišljenju, jer moralna propast dokazuje isto tako često opaku glavu kao i opako srdce.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

I u postupku mjeničnom ima povrata u prijašnje stanje radi promašena ročišta.

Bivši A. H. s ogluhe obsudjen po kr. kot. sudu vel. goričkom na platež 89 fr. tužiteljici J. B., podnese 5. dan iza dostavljene mu oglušne osude molbu, „za povratu u prijašnje stanje“ radi promašena ročišta od 30. travnja 1878. tvrdeć, da nezna čitati, i da mu je domarica Kata

Digitized by Google

S., kojoj je občinski pandur dostavio poziv na ročište, rekla, da je službeni dostavljatelj naložio doći 1. svibnja t. g. na ročište pred sud vel.-gorički; s toga da je ročište od 30. travnja t. g. promašeno krivnjom treće osobe i da ga ide povrata u prijašnje stanje.

Kr. kot. sud vel.-gorički odlukom od 19. lipnja g. 1878. br. 2744. odbije tu molbu a limine judicis veleć: „Pošto u maličnom postupku neima mjesta povrati u prijašnje stanje radi promašena ročišta (§. 26.), već samo radi novopronadjenih dokazala (§. 83.), to se ova molba odbija".

Radi ove odluke uloži tražitelj povrate utok, u kojem navede, da se po §. 26. mal. post. može molba odbiti a limine judicis samo ako je prekasno podnešena, ne pako onda, ako je podnešena pravodobno, kao što je njegova molba sigurno pravodobno pri sudu predana. U ostalom navede, da u §. 26. neima ustanove, koja bi uzkraćivala povratu u prijašnje stanje radi promašena ročišta; takve ustanove da neima niti u §. 83., dapače iz rieči ovoga §. da „povrati u stanje predjašnje poradi loša zastupstva neima mjesta" sliedi, da povrati u prijašnje stanje s drugoga razloga, dakle radi promašena ročišta, ima mjesta. Napokon uztvrdi utočitelj, da ni inače neima nikakova razloga, zašto bi se takova povrata uzkraćivala.

Vis. kr. banski stol prihvati mnienje utočiteljevo te izreče: „posmotriv, da i u postupku maličnom povrati u stanje prijašnje radi promašena ročišta mjesta imade, kako je to u §. 26. maličnoga postupka izrično ustanovljeno, po čem je razlog, s kojega je upitna povratna molba po tom kralj. kot. sudu odpućena, neosnovan; — davši utoku mjesta, obnašao je napadnutu odluku ukinuti i tomu kr. kot. sudu naložiti, da u pitanju stojeću povratnu molbu utočniku mimo razloga, u napadnutoj odluci navedenoga na novo rieši i dalje po zakonu postupa". Dr. I. Z.

Ako se kupnjom prenese pravo naklade i predstave partiture opere, tim se ujedno prenosi i vlastničtvo dotičnoga rukopisa.

Čuveni skladatelj Karlo Marija pl. Weber izradio je bio u svojoj mladosti komičnu operu u dva čina „Petar Schmoll i njegovi susjedi" (Peter Schmoll und seine Nachbarn); ta je opera poslje smrti skladateljeve postala vlastničtvom njegovoga sina i nasljednika Maksa Marije baruna Webera; do sada izdana je štampom samo ouvertura njena.

Desivši se u Londonu umoli Makso M. barun Weber svoga prijatelja Otona Gössela, neka gleda tu operu prodati u Londonu, te mu zato uruči izvornu partituru.

Digitized by Google

Oto Gössel javi barunu Weberu pismom od 20. rujna 1859., da ima nade da će prodati operu dviem mladim nakladnikom, našto mu Weber, koji onda stanovaše u Draždjanih, posla punomoć izdanu dakako u Draždjanih. U pismu od 30. rujna g. 1859., kojim poprati punomoć, izjavi Weber, da prodaje ujedno i pravo predstave tako, da će kupac steći pravo ne samo operu tiskati nego ju i kazalištom prodati.

Imajuć punomoć proda Gössel operu; nu pošto su kupci obustavili plaćanja, (pali u stečaj), stupi Oto Gössel, dozvoljom baruna Webera, sam kao kupac, te posla Weberu 25. listopada 1859. kupovninu.

Tri i pol godine kasnje pisa Weber Otonu Gösslu, kad dodje u Njemačku, neka ponese sa sobom prodanu mu partituru opere „Petar Schmoll", jer da neima nikakova prepisa opere, a pošto piše djelo o skladatelju Weberu, treba podataka o glasbi te opere.

Oto Gössel posla partituru barunu Weberu, koji mu u pismu od 24. travnja 1863. zahvali na tom veleć, da mu je vrlo drago, što ima već sada partituru, za mjesec dana može ju (Gössel) natrag dobiti.

Ali prošle su i godine, a Gössel nedobi svoje opere, pa kad je napokon ozbiljno potražio povratak, odpisa mu barun Weber, da je on (Weber) vlastnik partiture, da je dužan njemu (Gösslu) dati samo prepis. Na to digne Gössel tužbu proti Maksu Mariji barunu Weberu, koji je tada kao c. k. dvorski savjetnik u Beču živio, zahtievajuć da mu se povrati originalna partitura opere „Petar Schmoll" na temelju pogodbe posudbene. Tužba je podnesena c. kr. zemalj. sudu u Beču. Tužitelja zastupa odvjet. dr. Schmidt.

Tuženi, koga je zastupao odvjetnik dr. Jaques, prigovori, da petit tužbe protuslovi kontekstu tužbe, jer u tužbi samoj tvrdi tužitelj da je vlastnik partiture, naprotiv u petitu traži se povratak partiture na temelju posudbene pogodbe. Na dalje suprotstavi tužbi „exceptio dominii".

U ovom slučaju radilo se jedino o prodaji prava naklade i predstave opere, a taj posao da se bitno razlikuje od prodaje izvornoga rukopisa.

Prema tomu imao je tužitelj dokazati, da je njemu prodana originalna partitura, a toga da nije učinio.

Pače protivno; sve dopisivanje, jasno označena svrha i predmet prodaje, osobnost prvobitnih kupaca i namjeravana predstava opere, napokon ustanovljena ciena prodajna vrlo jasno dokazuju, da se je tu zaista radilo samo o prodaji prava naklade i predstave.

Po običem pravu, koje je valjalo u Saksonskoj u vremenu sklopljene pogodbe, ne može se proti vlastniku podići actio commodati (l. 45. §. 1. D. 50. 17.; l. 15. D. 16. 3.; l. 29. §. 1. D. 45. 1.).

Digitized by Google

U protuodgovoru pobijaše tužitelj najprije exceptio dominii.

Istina je, da je u vremenu sklopljene pogodbe valjalo u Saksonskoj obće pravo. Nu za stvari spadajuće na pravo autorsko, bijahu odlučni zaključci njemačkoga bunda, jer se tim pravom nisu bavili ni stari ni mladi pandektiste.

God. 1837. u Saksonskoj publicirani zaključak saveznoga vieća izrazuje nazor, da sa prenosom prava naklade prelazi zajedno i vlastničtvo izvornoga rukopisa; isto tako jedini zakonik, koji u obće riešava pitanje, da li se sa pravom naklade stiče i vlastničtvo izvornoga rukopisa, najme badenski gradj. zak. svez. II. pogl. 6. §. 577. odredjuje, da svatko, tko predaje rukopis drugomu u nakladu, tim posve ustupa i vlastničtvo rukopisa.

Mora se konstatovati, da u obćem pravu neima pravne zasade ili obćega pravnoga običaja, po kojem bi se vlastničtvo izvornoga rukopisa moglo samo posebnom prodajom prenieti.

U najpovoljnijem za tuženoga slučaju mogla bi biti ovo stvar tumačenja, quaestio facti, da li je zajedno prodao i vlastničtvo originalne partiture. Da je, to se vidi najjasnije iz pisma pod B., u kojem tuženi moli, da mu se partitura p o s u d i; odatle bo sliedi, da ni sam nije držao, da mu pripada vlastničtvo partiture.

Bijaše dakle očevidna nakana tužitelja steći i vlastničtvo originala, a tuženoga, isto mu predati, pa nije trebalo posizati na pravo pandektalno, da se dokaže taj očevidni sadržaj pogodbe kao pravo tvoreći; izim toga razabire se iz naravi utanačene prodaje, da se je radilo o tako zvanoj bezplatnoj pogodbi nakladnoj, jer barun Weber nije postavio uvjeta da se djelo štampa, što je kriterij prave pogodbe nakladne.

A kako dokazuje Oskar W ä c h t e r i drugi prelazi kod neprave pogodbe nakladne i vlastničtvo izvornoga rukopisa na kupca.

Nadalje navodi tužitelj replicando proti exceptio dominii, da bi se tužitelj morao osuditi ma i postojala rečena exceptio, jer je 1) radio dolose, pa da s toga proti njemu stoji replicatio doli, koja oslabljuje exceptio dominii, i 2) da je tuženi po §§. 345., 346. i 347. o. g. z. neistinit posjednik, pa da je već po tom obvezan na restituciju.

Ovo potonje pitanje mora se pako riešiti po austrijskom pravu, jer se posjed kretnih stvarih ima prosudjivati po zakonih one zemlje, gdje se tuženi nalazi. Napokon pripada tužitelju svakako pravo porabe izvornika dok bude on štampan (cf. Oskar Wächter „Das Verlagsrecht. Stuttgart 1857. pag. 334. I. svezak).

C. kr. zemaljski sud bečki izrekao je osudom od 22. ožujka 1878. da je zahtjev tužiteljev opravdan.

R a z l o z i: U ovoj tužbi zahtieva se samo povratak izvorne partiture opere „Petar Schmoll“ pokojnoga Karla Marije pl. Webera, te je

Digitized by Google

bitni sadržaj njezin taj: da je tuženi sin pokojnoga skladatelja Webera, u vlastoručno pisanom i podpisanom pismu dat. iz Draždjana 9. travnja god. 1863. umolio tužitelja (trgovca glasbotvora u Londonu), ako bi došao u Njemačku, neka ponese sa sobom prodanu mu (tužitelju) partituru opere „Petar Schmoll“ zato, jer da tuženi neima nikakova prepisa, a ipak treba nekih podataka o glasbi te opere za vlastito djelo, što ga piše o radnji svoga otca; da je povodom toga pisma tužitelj posudio izvornu partituru opere. da se je tuženi u vlastoručno pisanom i podpisanom listu dto. Draždjani 24. travnja god. 1863. liepo zahvalio dodav, da već sliedećega mjeseca može partituru natrag dobiti; napokon da tuženi od onoga vremena neće da povrati partitura, prem je podpuno postignuta svrha, radi koje mu je pred 13 god. posudjena, pošto je spomenuto djelo tuženikovo već odavno štampano te se u knjižarah prodaje. U tužbi se još navodi, da je tužitelj kupio od tuženoga po njegovom otcu komponiranu operu „Petar Schmoll“ za 120 funt. sterlinga, a za dokaz tomu alegira pismo tuženikovo dtto. Draždjani 30. rujna god. 1859. u kojem tuženi veli, da bi mu drago bilo, kad bi tužitelj mogao malenu operu „Petar Schmoll“ za 100 do 120 funt. sterl. prodati, da bi on (tuženi) za 120 funt. šterl. prodao i pravo predstave tako, da bi kupac stekao pravo ne samo operu štampati nego ju i kazalištom radi predstave prodati. — Tuženi priznaje istinitost listova pod A. B. C.; priznaje, da je opera prodana i da mu je kupac kasnje posudio izvornu partituru, ali tvrdi, da nije prodao tužitelju izvorni rukopis opere „Petar Schmoll“, nego samo tu operu sa pravom da ju dade štampati, predstavljati i u ovu svrhu drugomu prodati; zato da tužitelju nepripada originalni rukopis same opere, a dosljedno da mu on (tuženi) nije obvezan povratiti originalnu partituru. — Ovdje naertano faktično stanje stvari sačinjava temelj nazočnomu pravnomu preporu, u kojem tužitelj nastoji opravdati petit svoje tužbe tako pogodbom posudbenom (ex commodato), kao takodjer tim, što je operu kupio, a napokon naslovom prava posjedovnoga; tuženi opet uzkraćeni povratak prigovorom, da njemu pripada vlastničtvo izvornoga rukopisa (exceptio dominii), da je prodano pravo naklade ograničeno, napokon tim, jer da je mnogo prije prodanoga prava naklade tužitelju poslan bio izvorni rukopis, a kasnje opet — što tužitelj poriče — vjerni prepis spomenute opere. — Za sudca mjerodavne su činjenice, kojih tuženi nije porekao; a ove upravo opravdavaju zahtjev tužiteljev. Ako se faktum tužbe, u koliko je mjerodavan za zahtjevani povratak partiture, uzme kao pogodba, započeta pismom pod B., dovršena odpremom izvornoga rukopisa tuženomu, a potvrdjena pismom zahvaljujućim pod C., prikazuje se kao po inozemcih u inozemstvu i to u Draždjanih g. 1863. realiter sklopljena posudbena pogodba (commodatum), koja već po sebi prema starom

Digitized by Google

pravnom načelu „pacta dant legem contrahentibus“ glede preuzete i izrečene obveze po ugovornicih bezuvjetno stvara za nje pravo i pravno ih obvezuje, i na koju se imade, u koliko nije odlučno porazumljenje samih stranaka, prema §. 37. o. g. z. uporaviti obće pravo (das gemeine Recht) bivše u kreposti još g. 1863. u Saksonskoj. Obie stranke diskutiraju doduše ustanove obćega prava, ali one se nemogu kao drugo kakovo moderno inozemno pravo, predložiti austrijskomu sudcu u vjerodostojnoj formi; nu tih normah netreba austrijskomu sudcu napose ni dokazivati, jer ih mora još i danas uporavljivati, pošto se po §. 5. o. g. z. ustanove gradj. zak. nemogu protegnuti na djela izvedena ili prava stečena prije krieposti obć. gr. zak. Po obćem (rimskom) pravu dužan je commodatar povratiti posudjenu mu stvar u ugovorenom vremenu ili nakon ugovorene i učinjene porabe (kao što to naredjuje i §. 973. o. g. z.). Istina, rimsko pravo neizključuje exceptionem dominii, što no ju može commodator suprotstaviti zahtjevu, da se posudjena stvar povrati, ali ono dozvoljuje proti exceptio dominii staviti replicatio doli, replika, koja je po faktičnom priznanju tuženoga u nazočnom pravnom preporu posve osnovana, koju je tužitelj i stavio i koja s toga čini suvišnim prosudjivanje sudčevo o pravu vlastničtva na izvornu partituru opere (koja, kako se vidi iz pisma tuženikova pod A. i tužiteljevih pod 1. 2. 3. nije naročito zajedno prodana). Tužitelj jamačno nebi bio posudio i posudjenu poslao izvornu partituru tuženomu, nebi bio jamačno utanačio sa tuženim commodatum, da mu nije tuženi (koji istom sada, pošto je došao u posjed partiture, tvrdi da je njegovo vlastničtvo) dao povoda tim, jer ga je zaprosio, da mu posudi njemu (tužitelju) prodanu partituru. Ovaj nepreporni odnošaj stvari utemeljuje, kako je već rečeno, replicatio doli proti eventualnoj exceptio dominii; ali on ujedno utemeljuje izreku, da se petitu tužbe ima zadovoljiti sa gledišta prava istinitoga posjednika. Petit tužbe, da se povrati originalna partitura, može se shvatiti kao molba za pomoć sudca proti neistinitomu posjedniku, da se posjed postigne natrag. Podignuće ove tužbe nemože se napadati §. 2. car. naredbe od 27. listopada 1849. br. 12. d. z. l., kao da bi se tobože bila imala podnieti za 30 dana kao tužba smetana posjeda, jer ta, samo postupak sudca (in possessorio summarissimo) uredjujuća naredba sama upućuje u §§. 2. i 15., da redovita posjedovna tužba (possessorium ordinarium) nije izključena niti da joj se prejudicira, ma bio proces izveden i po gore navedenoj car. naredbi. Tako po obćem kao i austrijskom pravu (§§. 345. i 346. o. g. z.) može se proti svakomu neistinitomu posjedniku zahtievati uzpostava u prijašnje stanje i sudac mora dozvoliti uzpostavu neobziruć se ni na jače pravo, koje bi možda pripadalo tuženomu glede stvari. Prema ovim pravnim normam pokazuje se u nazočnom pravnom preporu tuženik kao neistiniti posjednik,

Digitized by Google

po njem prevarom dobivene izvorne partiture opere, te je bezuvjetno dužan povratiti ju prijašnjemu posjedniku, čijega posjed nije vitiosan. Trošak parbeni ima tuženi nadoknaditi, jer je podpuno zadovoljeno tužbi".

Proti ovoj osudi podastre tuženi priziv c. k. višemu sudu bečkomu, koji je osudom od 18. lipnja g. 1878. zabaciv priziv osudu prvoga suda potvrdio.

Razlozi: „Nije baš nuždno pustiti se u razpravu, da li se imadu posao kupovni od g. 1859. i posao posudbeni g. 1863. smatrati kao u Draždjanih uglavljeni, i da li se prema tomu moraju jedan ili drugi ili možda oba pravna posla usljed §. 37. o. g. z. prosudjivati po saksonskom pravu; nu to je nedvojbeno, da je potrebno prema §. 37. o. g. z., ako se hoće uporaviti pravo saksonsko, da se austrijskomu sudcu ima dokazati, kako su glasile za vrieme sklopljenoga pravnoga posla one pravne odredbe kraljevine saksonske, koje bi sudac imao uporaviti. To dokazati u nazočnom je slučaju tim potrebnije, pošto i pruće se stranke nisu složne, što je u tom pogledu u vremenu sklopljene pogodbe u kraljevini saksonskoj valjalo kao pravo, i jer u rimskom pravu neima posebnih ustanova o pravu autorskom i naklade glede produkta znanosti i umjetnosti, i jerbo su dokazom austrijskih dvorskih dekreta od 26. studenoga 1838. br. 483. i od 15. svibnja g. 1841. (br. 537. sbirke pravosudne) zaključci njemačkoga saveza (bunda) od 9. studenoga 1837. i 22. travnja 1841. i za kraljevinu saksonsku valjali kao pravne ustanove o pravu autora i naklade uz dodatak, da se dalnje odredbe pridržuju zakonodavstvu pojedinih saveznih zemalja, dakle i zakonodavstvu kraljevine saksonske; a ovdje nemora biti poznato, da li su i kakove posebne ustanove kasnje u kraljevini saksonskoj izdane. Izvjestno je nadalje i to, da §. 17. o. g. z. postavlja kao načelo austrijskomu sudcu, da ima sve, što je primjereno prirodjenomu naravnomu pravu dotle smatrati obstojećim, dok nije dokazano ograničenje tih prava zakonom, pa da to pravno načelo ima za posljedicu: tko god tvrdi, da ima u inozemnom pravu ustanova pravna, različna od prirodnih pravnih načela, te ova ograničujuća, ako se porodi prepirka o tom, mora dokazati obstojnost te mienjajuće ili ograničujuće pravne ustanove i uporavljivost njenu na stanoviti slučaj, jer se inače neće nikako uvažiti. Iz ovih razmatranja mora se zaključiti, pošto nije nijedan od ovih pravnih poslova, dakle niti kupnja niti posudba, u Austriji uglavljena, pa se dosliedno nijedan tih pravnih posala neima prosudjivati po posebnih austrijskih zakonih; pošto nije dokazan po propisu posebni inostrani zakon, koji bi se tu morao uporaviti; to se prepor ovaj mora riešiti po naravskih pravnih načelih. Prelazeć na samu stvar valja najprije naglasiti, da tužitelj zahtieva, neka se sudi: da tuženi ima za 14 dana povratiti

Digitized by Google

izvornu partituru opere „Petar Schmoll“ od Karla Marije pl. Webera pod prietnjom ovrhe. Taj se zahtjev osniva na tom, što je god. 1859. operu kupio, te predajom originalne partiture stekao vlastničtvo iste, da je g. 1863. tuženomu na prošnju njegovu posudio izvornu partituru, pošto mu je očitovao, da neima nikakova prepisa opere, a treba nekih podataka o glasbi za svoje djelo. Izpitivajuć, da li je kupom g. 1859. prešla originalna partitura u vlastničtvo Otona Gössela, namiće se pitanje: što je ipak prodano? Tu valja najprije spomenuti, da znanstvene, krasnoslovne a naročito umjetničke misli, dok god se neutisnu na kakovu tvar, dok se tako neprirede, da si ih može drugi nabaviti, te ih preuzeti, nisu u obće još nikakova stvar, spretna za promet i posao, nego da postaju predmetom prometa, kad se na kakovoj tvari fiksiraju. Tvar dakle pa onda fiksiranje misli bilo pojedinih, bilo ciele povorke, čine dva nerazdruživa uvjeta za naučno, krasnoslovno, napose za kakovo glasbeno djelo, pa ako nije misao fiksirana na tvar, djelo još nije sposobno za promet i posao. Istom onda i u onoj slici, kada i u kojoj pjesnik napiše skladatelju svoj duševni produkt, postaje taj stvarju, spretnom za promet i sada se može postupati s njom kao sa svakom drugom stvarju. Poklanja se, prodaje, baštini, ali uviek ostaje stvar onakovom, kakova je potekla od pjesnika, skladatelja fiksiranjem misli na tvari. Narav takih stvari dopušta, da se naprave prepisi, ili inače umnoža, ali tada je svaki komad toga umnožanja opet posebna stvar, različita od one, koju je stvorio pjesnik, skladatelj itd., a razvoj mekaničkih sredstva umnožanja stvorio je posebnih vrsti poslova, koji se bave pukim umnažanjem i koristnim unovčenjem duševnih tvorova; ali takove odredbe niti izcrpljuju prava vlastničtva izvoditelja prvobitno producirane stvari na prvobitni njegov izvod, niti su prenosom prava vlastničtva po izvoditelju na stvar uvjetovane kakovim poduzećem, uviek jesu i ostaju produkti množanja druge stvari, nego li su one prvobitno pjesnikom ili skladateljem izvedene. Ako se i mora priznati, da svaki umnažanjem nastali komad olahkoćuje porabu djela, to se ipak prislanja ukupnost svih, sa stvorenim duševnim djelom spojenih prava razpolaganja kao pravo vlastničtva na prvobitno stvorenu stvar, pa se s onom, ako nije što god inoga naročito ustanovljeno, baštini, poklanja, prodaje. Ako se uporave ovi nazori na nazočni slučaj, predstavlja nam se stvar ovako: Karlo Marija pl. Weber komponirao je operu „Petar Schmoll i njegovi susjedi“, koju je nasliedio njegov sin, današnji tuženik barun Makso Marija pl. Weber. Tu je operu, od koje je danas samo ouvertura štampana, barun Makso Marija pl. Weber predao u izvoru Otonu Gösselu da ju proda. Oto Gössel pisa 20. rujna g. 1859. Maksu barunu Weberu, da ima nade, da će operu, koju naročito zove vlastničtvom ovoga potonjega, prodati za 100 do 120 funt. sterl. i zatraži od njega

Digitized by Google

punomoć, za koju mu posla osnovu. Ova osnova punomoći glasi tako: da Makso Marija barun Weber ovlašćuje Otona Gössela, da proda njegovim otcem komponiranu operu „Petar Schmoll i njegovi susjedi“ (rieči od Jos. Türka), koju je u ono vrieme kao neštampano djelo — samo je ouvertura tiskana bila — posjedovao tuženik kao baštinik svoga otca Karla Marije Webera, i da prodaju pravovaljano uglavi. On da prepušta kupcu opere izključivo pravo vlastničtva i da se odriče pogodnosti, pripadajućih mu kao baštiniku. U pismu od 30. rujna 1859. (prilog A) srdačno se zahvaljuje barun Makso Marija Weber O. Gösselu na trudu te priznaje, da bi mu vrlo drago bilo, da može malenu onu operu prodati za 100 do 120 funt. sterl. Ujedno posla Gösselu prema izraženoj želji legalizovano-punomoć, da može operu uz cienu, za koju se pogodi, prodati i kupovnu prodajnu pogodbu pravovaljano sklopiti. U istom listu zamoljen je Gössel, ako se nebi mogla u Londonu stvar ova valjano izvesti, neka mu dobrom prilikom vrati operu, jer da ju želi kupiti neki parižki trgovac glasbotvora. Usljed ove punomoći i pisma sklopljena je kupovna pogodba u Londonu, opera prodana za 120 funt. sterl. i kupovnina poslana prodavaocu. Pošto se u svih ovih spisih negovori o drugih pravnih poslovih, nego samo o prodaji, odnosno kupnji, pošto se svagdje kao predmet prodaje odnosno kupnje spominje samo opera, a nigdje nije uvjetovan prenos samo pojedinih povlastica, a ne same stvari; pošto je opera kao predmet prometa sastojala od partiture, vlastoručno pisane od skladatelja Karla Marije Webera (a ne u prepisu), pošto je u takovom stanju barun M. M. Weber poslao operu kao svoju izključivu vlastnost Otonu Gösselu da ju proda; pošto je na temelju svega toga sklopljena pogodba: to se može tim manje podvojiti o tom, da je opera u stanju prvobitnoga (izvornoga) rukopisa Karla Marije Webera predana Otonu Gösselu, što se kupcu opere nigdje nenalaže, da si načini prepis, a izvoropis u stanovitom vremenu povrati i pošto sam tuženi u pismu od 9. travnja 1863. (prilog B.) označuje, da je partituru opere „Petar Schmoll“ prodao Otonu Gösselu. Ta je opera dakle u stanju originalne partiture Karla Marije pl. Webera kupnjom i predajom postala vlastničtvom Otona Gössela; pa ako je ovaj g. 1863. na molbu tuženikovu poslao mu operu, da izvadi iz nje neke bilježke i podatke, a tuženi u pismu od 24. travnja 1863. liepo mu se zahvalio rekav, kako mu je drago, da je tako brzo dobio partituru, i da mu sliedećega mjeseca opet stoji na razpolaganje: nemože se u toj predaji partiture g. 1863. nazrievati kao da je Oto Gössel prenesao vlastničtvo partiture opet na baruna Maksu Mariju Webera, nego mu ju samo posudio, a barun M. M. Weber bio je tim manje vlastan pridržati tu posudjenu stvar, pošto je kupnjom g. 1859. prešlo vlastničtvo partiture i tim njegovo prijašnje pravo vlastničtva prodajom g. 1859. utrnulo, pa

Digitized by Google

se zato sada i nemože uzeti kao izhodište prigovora proti zahtievanoj povrati. S toga je osuda prvoga suda opravdana, zato se ona potvrdjuje, a tuženi odsudjuje da plati parbeni trošak druge molbe".

Tuženi nije upotrebio proti ovoj osudi dalnjega lieka, nego je odmah izručio zastupniku tužitelja izvornu partituru više puta spomenute opere. „Jur. Blätter".

U mjenbenom postupku istom u dupliki navedeni prigovori neimaju se uvažiti, ako se to zakasnjenje neopravda (§. 7. m. p.). Dokaz glavnom prisegom nesmie se dopustiti, ako protivno od onoga, što je themom prisege, iz kazivanja saslušanih svjedoka sliedi.

A. izposlova platežni nalog proti B. i C. Proti tomu podnesu ovi svoje prigovore, pa je zaista prvi sud glede C-a. dokinuo platežni nalog, jer da je mjenica proti njemu prejudicirana bila; a glede prihvatnika B. izrekne, da se pridržaje u krieposti platežni nalog, glaseći na isplatu 5123 for.

Na priziv tuženoga drugi je sud uvažio u duplici prigovor da je izplatio 2625 for., pa je izrekao, da se platežni nalog glede onoga diela izplaćene svote samo u toliko uzdržaje u krieposti, ako se po B. uztvrdjena isplata nedokaže.

Najviši sud potvrdi osudu prvoga suda s razloga, što je tuženi ne u odgovoru, nego istom u duplici uztvrdio. da je jedan dio one svote izplatio, a nije opravdao, zašto je tako zakasnio. dočim §. 7. mj. postup. od 25. siečnja 1850. (d. z. l. br. 52.) propisuje. da mj. dužnik ima sve svoje prigovore staviti za tri dana; odatlje sliedi, ako se nezadovolji ovim propisom, da se prigovori neuvažuju; s razloga napokon, što se nesmie dopustiti položenje glavne prisege ob izplati, jer je kazivanjem saslušanoga svjedoka protivno od te tvrdnje dokazano.

II. Zadružni.

Da li se ustanovljenje loza i dielova ima smatrati diobnim pismom?

Mara C., Jela G., Kata P. i Roža I., koje su se iz zadruge M. udale, zatražile su još za zak. članka IV. god. 1870. dielbu zadruge M. Obranici držahu za potrebito, da se ponajprije rieši pitanje ob ovlaštenju i da se ustanovi razmjer u dielu. Zato pozvaše preda se sve ovlaštenike zadruge M., te sastaviše s njimi zapisnik od 7. lipnja 1872., u kojem ustanoviše: da u zadruzi M. obstoje 3 loze, od kojih da moliteljica diela Mara C. sačinjava sama za sebe II. lozu, a ostale Jela G., Kata P. i Roža I. da zajedno sačinjavaju III. lozu, i da se naprama

*

Digitized by Google

tomu ima zadruga M. podieliti na 3 loze, tako da svaka loza dobije jednu trećinu zadružne imovine. Ovaj zapisnik odobriše i podpisaše svi ovlaštenici zadruge M. Nakon toga bude taj zapisnik predložen žup. kot. sudu na potvrdu; ovaj pozva iznovice sve zadrugare k ročištu, sastavi s njimi zapisnik od 23. kolovoza g. 1872., koji bude predan u uručbeni zapisnik istoga suda dne 28 kolovoza 1872. Isti sud rieši taj zapisnik odlukom: „Nazočni pred sudom diobenici izjavišе, da se sa pročitanim diobnim razmjerjem zadovoljavaju, te bude takovo nakon uvidjenja potvrdjeno". — Dioba sama nije se obavila, jer je skoro iza toga stvoren zakon o pravostaji u poslovih zadružnih, pak se je moralo poslovanje prekinuti. Čim je ipak u kriepost stupio zadružni zakon od 3. ožujka 1874. zatražiše gore spomenute ovlaštenice provedenje zadružne diobe pred kralj. podžupanijom zagrebačkom; nu ova im je molbu odbila s razloga, što su se iz zadruge M. udale, te što su tim prestale biti članovi zadruge M. (Odluka od 22. veljače 1878. br. 2039.).

Proti ovoj odluci uložiše rečene moliteljice utok, tu se pozvaše na to, da je već god. 1872. u lipnju i kolovozu ustanovljeno, da one sačinjavaju dvie loze zadruge M. i da ih idu dvie trećine zadružnoga imetka, te da su ovi diobni spisi ne samo prije 13. listopada g. 1872. kotarskomu sudu na potvrdu predloženi, nego da su i potvrdjeni, samo što nije faktična dioba uzsliedila; s toga da se naprama propisu §. 34. zakona od 3. ožujka 1874. imade njihovo diobno pravo prosudjivati po zak. članku IV. god. 1870.; a pošto po ovom zakonskom članku imaju pravo na dio i one žene, koje su se iz zadruge udale, to da je njim to pravo sačuvano i da ih ide. Vis. kr. zem. vlada odputila je ipak njihov utok te je potvrdila odluku kralj. podžupanije zagrebačke naredbom od 19. srpnja 1878. br. 6502.

„s razloga, što na temelju zak. čl. IV. g. 1870. vodjena diobna razprava nije dalje od diobnoga razmjerja dospjela, dosljedno tomu neodgovara ustanovi §. 34. zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah, da bi se pravo diobenika po ustanovah rečenoga zakona prosudjivati moglo, pošto rečeni §. zahtieva, da bude diobno pismo kot. oblasti predloženo, dočim je u ovom konkretnom slučaju samo diobno razmjerje podnešeno bilo, na temelju kojega se je tek imalo izdati diobno pismo, ovo potonje pako nebje više ni sastavljeno, pošto je skoro zatim nastupila diobna pravostaja".

Priobćujuć ovu naredbu, reći nam je odmah, zašto neželimo, da nazori u njoj navedeni u praksi zavladaju. Ponajprije nestoji to, da je pravo diobenika pogledom na zadružnu djelbu sačuvano samo onda, ako je „diobno pismo" (u znamenovanju goruje naredbe) do 13. listopada

Digitized by Google

g. 1872. bilo kotarskoj oblasti predloženo. Dapače ni §. 34. zakona od 3. ožujka 1874. o takovu zahtjevu ništa nezna, nego veli samo: „ako su dotični razpravni spisi po §. 41. sl. d) zak. čl. IV. g. 1870. predloženi bili do 13. listopada kot. oblasti na potvrdu“. Da je spis, koji je glede diobe zadruge sastavljen i koj ustanovljuje broj loza i dielove, eminentno razpravni spis — o tom nemože biti dvojbe. Zatim kao u svakom poslu, tako je i pri zadružnoj dielbi najvažnije i jedino odlučno načelo; a načelo je upravo izrečeno onda, kada su pravomoćno ustanovljene loze i naprama lozam dielovi. Takovo načelno ustanovljenje jest sigurno diobno pismo, o kojem §. 41. d) zak. čl. IV. 1870. govori. Sve ostalo jest samo provedenje toga načela. A da je ovo naše umovanje temeljito, to se je dokazalo u postupku g. 1872., jer je kotarska oblast pozvala povodom predloženih joj razpravnih spisa ovlaštenike preda se, saslušala njihovo odobrenje, te je i sama potvrdila učinjeni posao bez prigovora ma s koje strane, čega nebi bila učinila, kada „diobno razmjerje“ nebi bilo „diobno pismo“ u smislu §. 41. zak. čl. IV. 1870., pošto je ona imala potvrdjivati samo diobno pismo. Napokon obazremo li se na duh ustanove §. 34. zakona od 3. ožujka 1874., nemožemo se dovinuti nikakovu razlogu, zašto bi se zahtievalo upravo provedenje diobe, pošto u takovu slučaju nebi politička oblast dan danas nikada ni došla u priliku, da prava dielbenika ma po kojem zakonu istom prosudjuje, već bi imala samo ono, što je već prosudjeno i gotovo ovršno provesti. Ustanova §. 34. pače ima samo onda smisla, ako posao još nije sasvim proveden, već samo načelno ustanovljen. S ovih razloga držimo dakle, da se pravo dielbenika ima prosudjivati po zak. čl. IV. g. 1870. i onda, ako su spisi, sadržavajući ustanovljenje loza i naprama tomu razmjer dielova, bili do 13. listopada 1872. predloženi kotarskoj oblasti na potvrdu; drugimi riečmi držimo, da je ustanovljenje loza i diobnoga razmjerja diobni spis. Dr. **I. Z.**

Plemićka zadruga neima se smatrati suvlastničtvom.

Ivan pl. P. dugovaše Bari H. svotu 500 for., koju ona dade uknjižiti na idealni dio svoga dužnika na nepokretninah plemićke zadruge P. u zemlj. br. 24. obć. Dragonožec. Sudovi svih triju molba dozvoliše tu uknjižbu kao po zakonu dopustivu. Na to u tečaju ovrhe zatraži ista vjerovnica ovršnu dražbu nepokretnina plemićke zadruge P. u zemlj. br. 24. obć. Dragonožec tvrdeći, da je njezin dužnik Ivan P. član pl. zadruge P. i da se s toga ima smatrati suvlastnikom nepokretnina u zemlj. br. 24. obć. Dragonožec; nadalje da se u takovu stanju stvari ima *cielokupna* nepokretnost, budući nerazdieliva, podvrći ovršnoj dražbi.

Digitized by Google

— Kr. kot. sud vel.-gorički udovolji toj molbi, te odlukom od 8. ožujka 1878. br. 1421. dozvoli ovršnu dražbu svih rečenih nepokretnina radi 500 for.

Proti ovoj odluci uložiše ostali zadrugari plem. zadruge P. utok s razloga: što se po §. 525. gr. pp. može nepokretnina nerazdieliva uzeti pod ovrhu samo poradi duga jednoga suvlastnika; nu dužnik Ivan pl. P. time, što je član zadruge P. nije suvlastnik imetka upisana u zemlj. br. 24. obć. Dragonožec, jer u gruntovnici njegovu imenu neima ni traga; zato nije upisano ni to, koliki dio od istih nepokretnina njemu pripada, rad čega nebi se mogla ni kupovnina razdieliti; — s razloga nadalje, što ni kupac nepokretnina nebi ih mogao upisati na svoje ime, jer §. 71. grunt. reda naročito ustanovljuje, da uknjižbi ili predbilježbi ima mjesta samo onda, ako je onaj, proti komu se ima izhoditi, u vrieme podnešene molbe već uknjižen ili predbilježen kao vlastnik dobra, dočim Ivan pl. P. nije niti uknjižen niti predbilježen kao vlastnik nepokretnina u zemlj. br. 24. obć. Dragonožec; — s razloga zatim, što Ivan pl. P. neima na zadružne nepokretnine nikakova konkretnoga prava, već ima samo svoje zadružno pravo, svoje zadružno ovlaštenje, nu o kojem će se istom eventualna razprava voditi; — s razloga, što dosljedno tomu ni sama ovrhovoditeljica nije izhodila uknjižbu prava zaloga na nepokretnine u zemlj. br. 24. obć. Dragonožec, već je stekla samo uknjižbu prava zaloga na idealni dio Ivana pl. P., a to su stvari različite, radi toga nije udovoljeno propisu §. 500. gr. pp., koji dozvoljuje ovršnu dražbu nepokretnine samo nakon izhodjene uknjižbe prava zaloga; s razloga dakle, što sudac u ovom ovršnom postupku proti Ivanu pl. P. presieca svaku mogućnost buduće razprave glede ovlaštenja njegova i količine toga ovlaštenja na imetak zadruge P., pak tim utjecateljem nepovlašteno oduzimlje prava, koja ih idu.

Vis. kr. banski stol naredbom od 8. svibnja 1878. br. 5033. udovolji utočiteljevu zahtjevu i ukine prvomolbenu odluku navedši ove razloge: „Ovrhovoditeljica je, istina, izkazala, da je ovršno pravo za njezinu korist uknjiženo na idealni dio ovršenika od nepokretnosti grunt. zap. br. 24. obć. Dragonožec, nu to pravo može utemeljiti dalnja prava samo na obterećeni idealni dio; ovrhovoditeljica pako traži ovršnu dražbu ciele nepokretnosti, kojoj bi moglo biti mjesta samo onda, kad bi predležalo dokazano, da su upitne nepokretnosti po zakonu nerazdieljive i kad bi uknjižba odgovarala propisom gruntovnoga reda. Vidiv, da ta nerazdieljivost ničim izkazana niti utvrdjena nije, pak da se po gruntovnom redu od 15. prosinca g. 1855. pravna narav gruntovnoga tiela, dakle i unosa gruntovnih, ima prosudjivati po §. 55. grunt. reda; — vidiv, da prama tomu stečeno pravo zaloga

Digitized by Google

na idealni dio nemože involvirati suvlastničtvo ovršenika po 525. gr. pp., već prama propisu §. 55. lit. b. grunt. reda samo u toliko, u koliko bi uknjižba prava zaloga izhodjena bila na opredieljeni dio od cieline n. pr. trećinu, petinu, što ovdje slučaj nije, a po tom je zahtjev ovrhovoditeljice za ovršnu dražbu ciele nepokretnine zakonom neopravdan, a s toga i napadnuta odluka neosnovana — obnašao je moliteljicu ovršne dražbe sa njezinom molbom odputiti".

Ovu je naredbu potvrdio uzv. kr. stol sedmorice svojim riešenjem od 16. kolovoza god. 1878. br. 864. s razloga navedenih po kralj. banskom stolu.

Dr. **I. Z.**

Četvrta skupština austrijskih odvjetnika.

Pitanje o reformi odvjetničtva vrlo se živo razpravlja u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću. Odvjetničke komore bave se njim već duže vremena, svaka je izrekla svoje mnenje; borba medju pristaši slobode odvjetničtva i ograničenja, vodjena u strukovnih časopisih, sastancih i komorah postignu svoj vršak u četvrtoj skupštini austrijskih pravnika, obdržavanoj 16., 17. i 18. rujna t. g. u Brnu.

Povod zahtjevu, da se reformira odvjetničtvo, neće biti nepoznat našemu pravničkomu svietu; zakon od 6. srpnja g. 1868., kojim je uvedena sloboda odvjetničtva u kraljevinah i zemljah, zastupanih u car. vieću, a nisu ujedno izvedene reforme, koje ona sloboda nuždno predpostavlja, urodio je takovimi plodovi, koji se nimalo nesvidjaju velikomu dielu tamošnjih odvjetnika. Zato se traže promjene zakona. Stalni odbor odvjetničkih skupština dobio je na prošloj skupštini, držanoj u Gradcu, nalog da izradi shodne predloge u tom pravcu. To je i učinjeno, i pitanje o reformi odvjetničtva bijaše jedini predmet razprave, kojim se bavila prošloga mjeseca skupština odvjetnika u Brnu. — Budući uvjereni, da ovo pitanje zanima i hrvatske pravnike, naročito odvjetnike, pošto se je i kod nas počelo razpravljati, potrebno je, da se obazremo na rad minule skupštine cislajtanskih odvjetnika.

Pred skupštinu izadje stalni odbor sa dviema predlozima, koji izrazuju vladajuća dva mnenja medju tamošnjimi odvjetnici: jedan je predlog izradio dr. Lothar Johanny iz Beča, a drugi dr. Reissig iz Brna.

Dr. Johanny, koji je ujedno fungirao kao izvjestitelj svoga predloga u skupštini predloži sliedeće:

„1. Ako se želi trajno popraviti materijalno i socijalno stanje odvjetnika, potrebna je prije svega reforma gradj. postupnika, organiza-

Digitized by Google

cije sudova i liek proti pravnoj nesjegurnosti, potičućoj iz vrlo dvojbene prakse u izricanju osuda (Spruchpraxis).

2. Odvjetnikom mora se dozvoliti zastupanje stranaka:

a) pred tako zvanimi stalnimi obraničkimi sudovi, koji sada izključuju odvjetnike od zastupanja;

b) naproti takovim osobam, koje nebudući ni odvjetnici ni njihovi po zakonu ovlašteni substituti, niti imajuć zakonita mandata, na temelju općega mandata sudovi pripuščaju da posreduju u ime trećih osoba.

3. Unešen može biti u listu odvjetnika, komu to „dozvoli" odbor one odvjet. komore, gdje namjerava kandidat obitavati; zato se mora dokazati, da ima zakonom propisanih uvjeta; uzkratit se mora upis u listu, ako stoji na putu zakoniti razlog priečeći upis; a može se uzkratiti

a) u slučaju §. 15. discipl. statuta;

b) ako je proti molitelju povedena istraga, usljed koje bi mogao izgubiti svoju čast ili službu, ili ako se proti njemu vodi disciplinarna iztraga, dok ona traje;

c) ako je u državnoj službi povodom discipl. osude premješten;

d) ako i dok molitelj uživa mirovinu iz državnih sredstvah:

e) ako se je posljednih pet godina bavio poslom, koji je protivan ugledu stališa odvjetničkoga;

f) ako je posljednjih pet godina tako se ponio, da bi se radi toga, da je u tom vremenu bio odvjetnik ili kandidat odvjet., bio morao iz liste odvjetnika brisati;

g) ako su mu imovinski odnošaji tako razvraćeni, da se nemože očekivati, da bi uspješno mogao vršiti zvanje odvjetnika.

Ako se uzkrati kandidatu odvjetničtvo, može on, ako se dozvoli, može drž. nadodvjetnik ili zastupnik komore prigovoriti kod najvišega suda, koji odlučuje o prigovorih u kontradiktornom postupku.

4. Netreba tražiti većih uvjeta, da tko uzmogne postat odvjetnikom; ali se postojeći mogu u toliko promieniti, da se bude zahtievalo prakticiranje kod suda dvie godine.

Od preostalih pet godina moraju se tri probaviti u praksi kod odvjetnika, a dvie kod bilježnika ili financ. prokurature.

5. Pripust k izvršivanju odvjetničtva nesmie se ograničiti ustanovljenjem ni tako zvanoga maksimalnoga ni minimalnoga broja.

6. Da se uvede i ustmeni postupak, nebi bilo osnovano odieljenje zastupnika (Anwalt) od odvjetnika.

7. U gradj. pravnih poslovih smie odvjetnik zastupati samo u obsegu onoga višega suda, u kojem stanuje, izuzev dakako najviši sud, pred kojim može svaki odvjetnik zastupati. Ali nemože mu se uzeti pravo da zastupa i pred sudom u obsegu drugoga višega suda, ako to zaište sud u obsegu onoga višega sudišta, gdje odvjetnik stanuje.

Digitized by Google

8. Odvjet. komore treba da vode popis branitelja; braniti u kaznenih poslovih vlastni su samo profesori na pravo- i drž. fakultetih. odvjetnici i oni kandidati odvjetničtva, koji su obavili odvjetnički ispit.

9. Kandidat odvjetničtva mora sve vrieme i cielu radinost svoju upotriebiti, da se valjano pripravi za svoje zvanje. Ako je više od trideset dana zapriečen, dužan je to njegov principal prijaviti odboru, koji odlučuje, hoće li se i u kojoj mjeri vrieme to uračunati u praksu.

10. Kod odvjet. ispita treba stavljati veće od dosadanjih zahtieva: kod pismenoga valja uvesti domaću pokusnu radnju, kod ustmenoga mora kandidat držati kakov govor, budi u formi govora u zastupanju stranaka, budi kao referat sa svojim votumom, bud da razpravlja kakovo pravno pitanje. Broj ispitatelja treba umnožati prizvav još jednoga profesora ili savjetnika kod ministarstva pravosudja i jednoga odvjetnika.

11. Odvjetnik ima glede svoga honorara i svoga troška zakonsko pravo zaloga na novac i vriedne papire, koji su u zastupanju stranke njegove valjanim razlogom došli u njegove ruke. Ovo nevalja za onakov novac ili vredne papire, glede kojih je stranka svomu odvjetniku naložila, da razpolaže njimi na korist treće osobe.

Ovo potonje ograničenje prestaje, ako je nad imovinom stranke otvoren stečaj, a odvjetnik nije hotice zatezao izvedenje naloga.

12. Dvorski dekret od 4. listopada 1833. (br. 2633. sbirke pravos.) ima se izrikom dokinuti. Ako se porodi prepor o nagradi odvjetnika, pa se o tom uglavi nagoda pred odborom, može se na temelju iste povesti ovrha; a mnenje odvjet. odbora, dano na zahtjev sudca ili na predlog obiuh stranaka, ima krepost koju i dokaz po vještacih.

Ako se hoće preseliti, mora na to pristati odbor onoga područja, u koje želi odvjetnik doći".

Daleko obsežniji je predlog dra. Reissiga; glavna načela su ova:

„Podpuna sloboda odvjetničtva predpostavlja javnost i u ustmenost u gradj. postup. i reformu ustrojstva sudova, zato se mora temeljita reforma odvjetničtva pridržav §. 1. alineju 1. odvjet. zak. od 6. srpnja god. 1868. odgoditi dok nebude provedena reforma gradj. postup.; nu postojeće mahne u odvjetničtvu iziskuju, da se već sada neke nuždne promjene izvedu, i to u ovom pravcu:

Da se zaprieči prekomjerni broj odvjetnika, osobito u mjestih, gdje postoje sudbeni stolovi, treba da ministarstvo pravosudja saslušav viši sud i odvjet. komoru ograniči broj odvjetnika u mjestih, gdje se nalaze sudbeni stolovi na stanoviti broj. Unutar toga maximalnoga broja dozvoljuje odbor odvjet. komore izvršivanje zvanja odvjetnika. Ako se uzkrati odvjet., može molitelj, ako se dozvoli, državno nadodvjetničtvo prizvati na najviši sud. Pravo odvjet. po dosadanjem zakonu u odvjet listu već

Digitized by Google

unešenih na izvršivanje odvjetničtva nebi se smielo u ničem stegnuti. Premještanje odvjetnika iz jednoga mjesta u drugo ostaje slobodnim dakako, u koliko se tim nebi u novom mjestu maximalni broj prekoračio.

Za izvršivanje zvanja odvjet. nije potrebno, da je dotičnik doktor prava, prem čast doktora nadomještuje sve teoretičke drž. ispite. Nije potrebno mienjati do sada postojeće trajanje odvjet. prakse, nu imao bi se način prakt. uporabe promieniti u toliko, da bi kandidat morao prakticirati dvie godine kod suda — i to najmanje jednu godinu u poslovih gradj. pravnih — tri godine kod odvjetnika, a preostale dvie kod suda, odvjetnika, financ. prokurature ili javnoga bilježnika. Toplo se preporuča, da se za izvršivanje sudstva, odvjetničtva i bilježničtva uvede jedinstveni ispit, čim bi se olahkotio prelaz iz jednoga zvanja u drugo. Nu dok postoje sadanje norme o odvjet. ispitu, trebalo bi prizvati svakomu ispitu dva odvjetnika te njihovu glasu dati prevagu. Tko se izkaže dvogodišnjom praksom kod suda i dvogodišnjom kod odvjetnika može se pustit na odvjet. ispit. Podieljivajuć dozvolju za izvršivanje odvjet., treba osobito uvažiti, da li je kandidat pouzdanja vriedan čovjek. Odvjetnikom nebi smiele postati osobe, koje bi sudeć po njihovih svojstvih i odnošajih oštećivale čast i ugled odvjetničkoga zvanja.

Disciplinarne propise trebalo bi pooštriti i povećati broj slučajeva, u kojih bi se usljed disciplinarne presude gubilo pravo izvršivati zvanje odvjetnika. Naročito trebalo bi disciplinarnu kazan izreći: a) ako je insolvencija odvjetnika opetovano vodjenimi bezuspješnimi ovrhami dokazana; b) ako je odvjetnik po treći put pronadjen krivim takova ponašanja, kojim se oštećuje čast i ugled stališa; c) ako je odvjetnik prevario stranku neispitujuć, da li je tim počinjen zločin ili prestupak; d) ako se odvjetnik bavi poslom protivnim časti, i ugledu stališa (n. p. lihvarstvo); e) ako je odvjetnik već jedan put bio privremeno suspendiran, pa opet počini prekršaj disciplinarni.

Glede prava i dužnosti odvjetnika predlaže se: Interesi stališa odvjet. i pravosudja i občinstva protive se tomu, da se ograniči izvršivanje odvjetničtva samo na jednu pokrajinu ili na obseg jednoga višega suda. Svakomu državljaninu je slobodno zastupati svoje interese u parnici; nu imalo bi se zabraniti imenovanje punomoćnika, koji nepripadaju odvjet. stališu; zato bilo bi vrlo koristno, da se nedirajuć u pravo, da svatko sama sebe zastupa, odredi, da u mjestih, gdje su barma dva odvjetnika, samo odvjetnik smie u parnicah zastupati stranku. Zakonom zabranjeno zastupanje stranaka pred stanovitimi sudovi ili u stanovitih vrstih postupka protivi se pojmu odvjetničtva. U obće je preka potreba, da se dokinu sve ustanove zakona, koje

Digitized by Google

prieče neograničeno zastupanje stranaka. Nadripisarstvo trebalo bi u interesu pravosudja i zaštite občinstva što strožije progoniti.

Ako se stranka nedogovori s odvjetnikom glede nagrade, ima se ova ustanoviti cienikom, u koliko se radi o tako zvanih „curentia“. Ako stranka pobija primjerenost nagrade za netarifirane radnje, ima ju odvjetnik u redovitom postupku dokazati; ako bi jedna ili druga stranka glede toga predložila a sudac zahtievao mnenje odbora odvjet. komore, ima se ovo smatrati kao po gradj. postup. valjano izvedeni dokaz po vještacih. U svih slučajevih slobodno je strankam neupustiv se u parnicu potražiti posredovanje odvjet. komore. Sporazumak posredovanjem odbora izveden ima posljedicu kao i sudbena ovršiva nagoda. Dvorski dekret od 4. listopada 1833. (br. 2633. sl. c) ima se izrikom dokinuti. Trebalo bi ustanoviti, da za expenzar odvjetnika pripada zakonito pravo zaloga na prepornih stvarih ili vrednota stranke, koje su došle u ruke odvjetnika usljed zastupanja stranke.

Dopisivanje odvjet. komora i njihovih odbora moralo bi se riešiti poštarine; prinos članova imao bi se prema potrebi utjerivati kao i ostale daće. Pravo utok uložiti proti odlukam odbora i komore, valjalo bi točno ustanoviti. Odbor odvjet. komore podpuno je vlastan odlučivati o molbah za bezplatno zastupanje. Odvjetnik, koji je pronadjen krivim disciplinarnoga prekršaja, može se za stanovito vrieme lišiti aktivnoga i pasivnoga prava izbora za odbore i u disciplinarno vieće.

Glede odvjet. kandidata predlaže dr. Reissig: da se može kandidatu uračunati prakticiranje kod odvjetnika, treba da je prije nego li stupi u pisarnu odvjetničku, obavio dvogodišnju praksu kod suda. Vrieme uračunanja prakse počimlje teći od kada je kandidat položio treći teoretički drž. ispit ili postao doktorom prava. Kandidat treba da svojoj praksi posveti cielu svoju djelatnost. Ako bude kandidat više od 14 dana zapriečen u svom poslu, ima to njegov odvjetnik odmah prijaviti odboru, koj će odlučiti, može li se to vrieme uračunati ili ne.

Dok se neuredi jedinstveni ispit i nebudu tražili jednaki uvjeti od kandidata svih grana pravosudne službe, slobodno je preći od sudstva k odvjetničtvu onim sudcem, koji su sproveli pet godina kao viećnici kod sudb. stola ili su služili kao kot. sudci. Bilo bi u interesu pravosudja, da se kod popunjivanja samostalnih sudačkih mjesta uzme obzir i na molitelje iz stališa odvjetničkoga; nu u takovom slučaju moralo bi se barem djelomice vrieme u odvjetničtvu sprovedeno, uračunati kod penzioniranja“.

Ob ovih predlozih viećali su sakupljeni odvjetnici gore rečenih dana u Brnu. Njemački strukovni časopisi jadikuju, da je ove godine došlo manje odvjetnika, nego li se moglo očekivati obziruć se na veliku važnost predmeta; sakupilo se najme do 180 odvjetnika, ali niti ovi svi

Digitized by Google

nisu prisutni bili u plenarnih sjednicah. Za predsjednika izabra skupština dra. pl. Otta, predsjed. odvjet. komore moravske, za podpredsjednike dra. Aula (Prag) i dra. Herrmanna (Brno), za bilježnike dre.: Fiallu, i Hoppea (Beč), Vlčeka (Prag) i Dostala (Beč).

U prvoj sjednici ponajviše su govorila oba izvjestitelja dr. Johanny i dr. Reissig. Dr. Johanny baci najprije historički pogled na odnošaje odvjetničtva u Austriji od vremena, kada je uveden Ferdinandov zakonik (Ferdinandinische Landesordnung); iz toga razmatranja izvede kao posljedak, da se je opetovano vodila borba oko numerus fixus i slobode odvjetničtva, da su pristaše slobode odvjetovanja uviek svojimi argumenti pobjedili, pa da su uvedenje te slobode u prvih decenijih našega stoljeća poglavito priečili i pobijali politički razlozi. Zatim je objasnio tri glavna razloga pristaša „numerus fixus“: tobožnje materijalno, scientifično i moralno propadanje stališa odvjet. pa dokaza, da oba potonja momenta u istinu nisu osnovana, a da numerus fixus neće donieti pomoći proti sadanjoj materijalnoj stiski.

Dr. Reissig opet naglasuje, da se je uvadjajuć novi odvjet. zakon očekivalo, kako će do skora stupiti u kriepost i novi parb. postup., i da se je poglavito stoga odlučilo uvesti slobodu odvjetničtva. Ali uvedenje novoga gradj. p. postup. oteglo se, zato nemogaše se u praksi održati načelo slobode odvjetničtva, pače usljed nevaljala sustava ispita, manjkavosti zakona i višestranoga ograničenja agenda odvjetnika narasle su raznovrstne mahne, zato se preporuča obustava dosadanjega sustava i privremeno uvedenje „numerus fixus-a“.

Predlozi dra. Johannya nadjoše u skupštini i kod debate više pristaša, za nje govorahu medju ostalimi dr. Schmidt, Millanich, Sternlicht; proti: dr. Weil, dr. Horn, Merores itd.

Poslje završene glavne razprave glasovalo se o predlozih i to tako, da se je uzela točka 5. predloga dra. Johanny-a kao najvažnija, koja glasi: „Dozvola za izvršivanje odvjetničtva neima se ograničiti niti tako zvanim maximalnim ni mininalnim brojem“. Za ovaj predlog glasovala su 64, proti njemu 40, do 28 skupštinara; nije glasovalo nikako. Tim je dakle većinom glasova izrečeno, da sloboda odvjetničtva ima i u buduće biti temeljnim načelom odvjet. zakona.

Trećega dana vodila se specijalna debata o predlozih. Već su se prije same sjednice oba izvjestitelja dogovorila o djelomičnoj modifikaciji Johannyevih predloga. Prema tomu očitova dr. Johanny u početku sjednice, da odustaje od točke 3. sl. *d* i točke 7. svoga predloga, a naprotiv da prihvaća iz Reissigova predloga ustanovu o gubitku aktivnoga i pasivnoga prava izbora za komoru, koji su kaznjeni disciplinarno, zatim onu točku, u kojoj se veli, da bi trebalo kod popunjivanja mjesta sudačkih obazrieti se i na molitelje iz odvjet. stališa.

Digitized by Google

Tečajem razprave pojavi se množina stranom samostalnih predloga, stranom pako onakovih, kojimi se je imao glavni predlog promieniti ili popuniti. Veći dio tih predloga ili je zabačen ili su ih predložitelji sami opozvali; samo su stalnomu odboru odpućeni: predlog dra. Meroresa, da je potrebna novela zakonu proti fraudulentnomu prenašanju imovine, i drugi: o preporih izlučnih; zatim predlog dra. Dostala i Pražaka, da bi se fiksirajuć godine prakse mogla učiniti razlika medju odvjetnici, koji živu u mjestih, gdje je kot. sud i u mjestih, gdje se nalazi sudb. stol. To isto učinjeno je i sa predlogom o spojivosti notariata s odvjetničtvom. Predlozi dra. Johannya, kako ih je sam promienio u porazumku sa drom. Reissigom, prihvaćeni su en bloc, samo dodajemo, da je primljena i ona točka Reissigovoga predloga, u kojoj se traži privremena roforma odvjet. ispita. Stalnomu odboru stavljeno je na volju, da predloži zaključke skupštine vladi načinom, koji mu se vidi najshodnijim.

Tim skupština završi svoje djelovanje izabrav još na svršetku stalni odbor do buduće skupštine od 20 osoba.

Mi ćemo se obazrieti na pojedine govornike kad nam stignu stenografičke bilježke, a za sada primećujemo, da nije tom prilikom manjkalo ni banketa ni zabava, da su se Česi i Niemci u liepoj slozi pazili. Na banketu nazdravi medju ostalimi odvjet. dr. Frantz sudstvu; na zdravici zahvali se prisutni predsjednik višega suda za Moravsku, barun Streit riečmi, koje zaslužuju da ih priobćimo: „Prijazna čuvstva, što ih je duhoviti moj predgovornik izrekao, nalaze u sudstvu, u kojega ime čast mi je ovdje govoriti, zahvalno priznanje i srdačan odziv. Živimi simpatijami pratimo mi sudci pregnuće skupština austrijskih odvjetnika. Ta izmienjivanjem idea vaših unapredjuje se dielomice i samo pravo, čijega pozitivne ustanove mi rukujemo, ali ih vi, gospodo moja, u životu osobito promičete.

Vaš svakdanji kontakt sa najraznovrstnijimi prilikami pravnoga obćenja odredjuje (predestinira) vas ne samo za prave apostole zakona, nego vas usposobljuju, da možete nasluškivati kucanju i najtanjih, nenamirenih potreba pravnoga života.

Mnogi pravni nazor utvrdio se in foro tada istom, pošto su mu zastupnici stranaka obsežnim pravoslovnim znanjem i oštroumnošću stazu prokrčili. A tko da neuvaži, koliko djeluju na probleme reforme pravosudja mnenja vaše korporacije, pa onda potanke razprave članova parlamenta, pripadajućih odvjet. stališu?

Kretanje kotača pravosudja vaša djelatnost pospješuje, naša pako regulira. Ali za magistraturu od zamašna je interesa i sretno riešenje posebnih pitanja staliških, kojimi se upravo sada bavite. Spominjem ovdje prelaz iz odvjetničtva k sudstvu, teoretičku kvalifikaciju kao i

Digitized by Google

praktično usposobljenje za jednu i drugu granu zvanja, pa sam slobodan samo još jednu pripomenuti.

U razpravah o reformi odvjetničtva općenito se traži, da se uvede gradj. postupnik, osnovan na načelih ustmenosti i javnosti. U takovom postupku najdostojnije bi se prikazala kooperacija odvjetnika i sudaca. Tko je motrio u zemljah, gdje je uvedena ustmenost u postupku gradj., kako se odvjetničtvo i sudstvo, stojeće u neprestanom i neposrednom općenju, coulantno razumievaju kao i lojalno kontroliraju, tražeć najljepšu nagradu u medjusobnom priznavanju duševne radnje, iduće za razjasnjenjem stvari i ustanovljenjem prava: taj mora radostno pozdraviti dan, kada i u Austriji sa dokinućem pismenosti padne i posljednja ograda, koja stoji na putu tomu plemenitomu natjecanju.

Sve tiesnije bivaju dakle sveze harmoničnoga, sporazumnoga djelovanja medju sudci i odvjetnici, jer svakim danom postaje jasnije, da nam je zajednički cilj: pobjeda prava i istine."

Književnost.

Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium edit Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium. Pars I. Statuta et leges. Vol. I. Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae (1214—1558.). Zagrabiae 1877. XV. 305. Vol. II. Statuta et leges civitatis Spalati. Zagrabiae 1878. XVIII., 336., opera prof. dr. J. J. Hanel.

Već u svojem početku bješe naša akademija zaključila izdavanje ne samo historičkih, nego i pravnih spomenika. A da se to izdavanje izvadja po njekom sustavu radilo se prije svega o tom, da se sastavi osnova, po kojoj će se postupice ti pravni spomenici izdavati. Najprije se dakle imala pregledati gradja za ove spomenike, pá je za tiem valjalo tu gradju sustavno poredati. Ovaj posao bio je preduzeo tadašnji profesor na novo-ruskom sveučilištu u Odesi, akademik dr. V. Bogišić. On je dosta velikim trudom, u kojem ga podupirahu i drugi prijatelji, posakupio pregled sve gradje pravnih spomenika kod južnih Slovena, i ovu gradju poredao u četiri svezke, kojih je prva akademijom god. 1872 izdana pod naslovom: „Pisani zakoni na slovenskom jugu". U toj svezci pobilježeni su uz dosta obširne razprave zakoni izdani najvišom zakonodavnom vlašću u samostalnih jugoslovenskih državah, na ime u Bugarskoj, Srbiji, Bosni, Humu (Hercegovini), Zeti (Crnoj gori), Dobrovniku, Poljici i Hrvatskoj. Bibliografskoga materiala ovdje je veliko obilje sakupljeno, navedeni svi rukopisi i sva poznata izdanja tih zakona. Ostalih svezaka ni je Bogišić do danas priobćio, a imao bi u

Digitized by Google

njih jednakim načinom opisati zakone manjih zakonotvornih krugova (municipija i korporacija), za tiem zakone crkvene (synodalia), napokon zakone inorodnih zakonodavaca.

Medju tiem je akademija, nečekajući na ostale Bogišićeve opise, a prihvativši novu osnovu svoga člana prof. dra I. I. Hanela, prešla na izdavanje tih pravnih spomenika. I to obrati se najprije na statuta, poduzev obsežne priprave za ostale vrsti spomenika. Plod ovoga nastojanja vidi se u gore navedenih dvih knjigah, uredjenih po prof. Hanelu, a sadržavajućih statuta otoka i grada Korčule i Spljeta.

Korčulski statut bješe već jednom izdan, na ime godine 1643 u Mletcih. Ali kolika je izmedju ovoga, inače preriedkoga, i akademičkoga izdanja golema razlika, bud da se prispodobi podpunost ili kritičnost texta! Hanel podielio je ovo izdanje u četiri odsjeka, tè za text upotriebio rukopise, koji su se sabrati mogli. U prvom odsjeku navode se najstarija statuta (c. 1—57). sastavljena god. 1214. svakako prije 1254, koja je knez Giorgi Marsilij god. 1256. potvrdio. Ovaj isti knez je god. 1271. dodao nova statuta, koja se u našem izdanju redaju u II odsjeku. Taj „liber legum ac statutorum" bio je tako, kako je do nas dašao, uredjen po mnienju Hanelovu oko god. 1432., dakle nješto poslije kako je Korčula konačno podpala (1420.) pod vlast mletačku. Iz dobe mletačke potiču zakoni, koji su u III. i IV. odsjeku poredani. U III odsjeku uvršćene su tako zvane „reformationes". U IV. odsjeku navode se „litterae ducales" i druge naredbe mletačkih poglavara i korčulanskih knezova od 1426. do 1558. godine. U dodatku naveden je postupnik sudbeni, izdan za sud korčulski po proveditoru Ivanu Grimaniu, te propis za pristojbe kod kancelarije korčulske.

Za I odsjek upotrebio je Hanel mletački rukopis iz početka XIV. vieka; za II. odsjek rukopis iz XV. vieka korčulske obitelji Kapora, koj je ujedno služio za osnovu izdanju; za III. mogao se je još poslužiti odlomci rukopisa korčulskoga iz druge polovine XV. vieka. Za IV. odsjek upotrebio je sbornik Arneriev u prepisu god. 1748; ali koj je priepisan iz starijega rukopisa.

Ovomu znatno podpunijemu izdanju dodan je na kraju „index rerum alphabeticus" i „glossarium", koj će dodatak znamenito olahkotiti porabu ovoga izdanja. S prieda dodan je točan snimak 4 lista Kaporova rukopisa.

Statut spljetski sada izlazi prvi put na svjetlo. Za ovo izdanje mogao je Hanel upotriebiti 9 rukopisa, kojih dva najstarija iz početka XV. vieka, nalaze se u knjižnici naše akademije, te su služili osnovom tomu izdanju. Ova dva rukopisa pisana su veoma liepo i izpravno, kano što se razabire iz dodanih sprieda točnih snimaka.

Digitized by Google

Statut spljetski, sliedeći tečaj njegova postojanja, Hanel razdieli u tri odjela: u I. navodi stari statut, koj je postao g. 1312., u II. novi statut, koj se od god. 1333. razvijao i dospio s god. 1367., u III. „liber reformationum“, koj je postao god. 1385. Statut indi spljetski razvijao se je od 1312. do 1385. god. Ovim trim odjelom dodao je Hanel još jedan, sadržavajući ducale i potonje zaključke, kojimi se njeki pravni odnošaji uredjuju.

Nastariji diel ovih dvijuh statuta potiče iz početka XIII. i XIV. stoljeća; ali da ove starije ustanove zasižu još dalje u drevnost duboku, pá da su tada samo sabrane i redigovane one starije ustanove i prastari pravni običaji, to udara u oči iz sadržine njihove, a gdješto se to i priznaje. Hanel to dokazuje glede spljetskoga statuta u predgovoru, pozivajući se na očite izjave u izpravah god. 1143. 1174. itd. Iz očita pače svjedočanstva Tome arcidjakona (Histor. salon. c. 35.) sliedi, da je god. 1240. sbornik zakona spljetskih („capitularium) okô godine 1240. sastavljen bio. Ne ima sumnje, da su sve ove starije ustanove primljene bile u novu redakciju god. 1312.

I tako idući natrag u vremenu mogli bismo naići na mnoge pravne ustanove sadržane u ovih statutih, koje polaze od dobe, u kojoj *su* dalmatinska municipia stajala u tiesnijih odnošajih sada naprama bizantinskomu, sada naprama hrvatskomu dvoru.

Ali u koliko bi bilo zanimivo takovo iztraživanje, ne spada ono u okvir takove kratke obznane. A trieba ga i odgoditi dotle, dok budu izdana ostala statuta i drugi izvori za pravnu poviest našu. Da se to čim skorije sbude, imala bi biti ne samo želja obća zemlje i naroda, nego bi triebalo i poduprti akademiju u tom mučnom, a veoma koristnom podhvatu. Jer tek onda, kada se pravni spomenici izdadu, biti će moguće započeta iztraživanja A. Reutza, Maciejovskoga, Wenzela, Leontovića itd. nastaviti, izpraviti i popuniti, pak sastaviti podpunu i zahtievom znanosti odgovarajuću poviest pravne prošlosti našega naroda. Tada će biti takodjer moguće pronaći i iztaknuti domaće i strane elemente u pravnom životu narodnjem. A da ova studia imadu veliku ne samo naučnu nego i praktičku dnevnu vriednost, bilo bi suvišno razlagati čitateljem ovoga lista. **F. R.**

Viestnik.

Hrvatski sabor otvoren je svečano 28 rujna. Kraljevski odpis od 16. rujna nabraja poslove, što ih sabor ima riešiti u novoj periodi legislativnoj. Uglavit će se financ. nagoda medju Ugarskom i Hrvatskom, predložit će vlada saboru osnove zakona ob uredjenju gradskih i seoskih obćina, ob uredjenju komasacije i segregacije, konjarstva, diobe pašnjaka, vinogradarstva i tako zvanih

Nastavak u prilogu

Digitized by Google

plemićkih zadruga. O postojećem u Hrvatskoj i Slavoniji kaznenom zakonu veli kraljevski odpis, da će se „što je potrebno i u obstojećih okolnostih moguće malo po malo na ustavno pretresivanje saboru predložiti"; ali ipak naznačuje kao jednu od bitnijih briga zemaljske vlade, „da postojeće kaz. pravo i neobziruć se na njegovo obće provadjanje, čim prije moguće u svih onih čestih reviziji podvrgne, koje usljed zajednice svih zemalja Naše krune ugarske, jednake ustanove i odredbe potrebitimi čine". Vrlo smo znalični, kako će zastupnici naroda tumačiti upravo ovaj posljednji pasus, gdje se nekim načinom namiće recepcija jednoga diela ug. kaz. zakona? — Sabor već se je i konstituirao izabrav si za predsjednika g. odvjet. Nikolu Krestića, a za podpredsjednike gg. odvjet. dra. Vuščića i Petra Horvata.

— Prijaviše se za članove prav. družtva gg. dr. Grga Tuškan odvjetnik, i T. Velenderić kr. kot. pristav, oba u Sisku.

— Školska godina 1878/9. poče na našem sveučilištu 1. listopada; pravno-povjestni drž. ispit počimlje pako 3. te će trajati do 18. o. m. — Na pravo- i državoslovnom fakultetu predavat će se u zimskom poljeću ove školske godine sliedeći predmeti: 1) prof. dr. I. Spevec: poviest i institucije rimskoga prava; o zapisih; 2) prof. dr. Hanel: obća poviest prava; poviest prava slavenskoga I. dio. Uvod, sadašnje stanje nauke, zadaće i sredstva slavenske pravne poviesti; 3) prof. dr. Marjanović: katoličko crkveno pravo s obzirom na pravo partikularno u austro-ugarskoj monarkiji valjano; kanoničko pravo grčko-istočne crkve s obzirom na posebnosti u austro-ugarskoj monarkiji; 4. prof. dr. pl. Bresztyenszky: hrvatsko-ugarsko privatno pravo; gradj. parbeni postupnik; 5) prof. dr. Vrbanić: obća statistika; statistika družtvena; trg. i mjenbeno pravo; 6) prof. dr. I. Čakanić: pravna filosofija; kazneno pravo; 7) prof. dr. Vojnović: sveobći dio civilnoga prava, stvarno pravo i obćenito obvezno pravo; 8) prof. dr. Bl. Lorković: nauka narodnoga gospodarstva; ustavna i upravna politika; 9) prof. dr. I. Pliverić: obće državno pravo; medjunarodno pravo; 10) docent D. Rašić: državno računoslovje; 11) docent dr. Sachs: sudbeno liečničtvo. Ukupno biti će 20 kolegia sa 89 sati predavanja u tjednu.

U ljetnom semestru minule školske godine bijaše upisanih na hrv. sveučilištu 316 slušaoca i to na fakultetu bogoslovnom: 21 redoviti, a 36 izvanred.; na pravo- i državoslovnom 213 redovitih, a 3 izvanred.; na mudroslovnom: 36 red., a 7 izvanred. Svih redovitih slušaoca bijaše 270, a izvanred 46. Hrvatska posla na sveučilište djaka 224, Slavonija 60; Dalmacija 1 (jednoga!); Istra 4; Kranjska 2, Štajerska 4; Galicija 1; Ugarska 13; Bugarska 3 (više nego Dalmacija); Bosna 1 i Crnagora 1.

Književnost. Načelo o natražnoj djelatnosti zakona. Nacrt Vladimira dra. Pappafave. Preštampano iz „Práva". Svratit ćemo se na ovu knjižicu u jednom od budućih brojeva.

— „Právo" pravničko-upravni list. Svezak 65. sadržaje: dr. A. Masovčić: Mjerodavno načelo zemljištnim knjigam po pruskom pravu; R. Višić: I opet nešto o dubrovačkim kamatnim prodajama. — A. Kuzmanić: Izreke i opomene mudre. — Sgodjaji. Gradjanski. Kazneni. Upravni. Književnost. — Viesti. —

— Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich. Herausgegeben von dr. F. von Holtzendoff und dr. L.

Digitized by Google

Brentano. Treći svezak ove godine priobćuje medju ostalim članak: „Der progressiwe Strafvollzug nach den neuesten Erfahrungen in Ungarn und Kroatien. Von Emil Tauffer.

— Upravo je izašao „Hrvatski dom“, zabavnik hrvatske omladine za godinu 1878. Izdalo ga djačko družtvo „Hrvatski dom“ na I. hrvatskom sveučilištu. Godina III. Ciena 1 for. Zabavnik taj sadržaje pjesama, pripovjedaka i poučnih članaka, a uresen je slikom pokojnoga Dušana Kotura. Preporučamo srdačno hrvatskomu občinstvu ovo djelce naše mladeži.

— Pravničke crtice iz Ugarske. Bivši ugarski ministar pravosudja Boltižar Horvat u svom programu, što ga je rekao kao kandidat saborski vrlo je odrješito ustao proti pismenomu postupku, „jer je on kriv, da svagdje prodirući formaliteti upropašćuju materijalno pravo. Formalnosti jesu doduše nasip proti samovolji sudca, ali i nje treba valjano ograničiti i samo u toliko dopustiti, u koliko treba gore spomenutomu cilju. Narod mora se odlučno uzprotiviti svim novelarnim odredbam ili tako zvanim popravkom postojećega postupnika, jer bi se tim samo otegotio položaj sudca, odvjetnika i stranke. Tu treba radikalne reforme, koja može biti samo takova, da se uvede ustmenost, neposrednost i bezuvjetna javnost“. — Deset je godina trebalo, dok su i najbolji pravnici ugarski došli do uvjerenja, da se samo ovako dadu odkloniti nepodobštine postojeće u ugar. gradj. parb. postupniku.

— Ugarska akademija znanosti razpisala je nagrade za sliedeća dva pitanja: 1. „Ima se razviti pravna narav državne službe, načela njene pragmatike i predstaviti dotične uredbe najvažnijih evropskih kulturnih država“. 2. „Imadu se sa gledišta sadanjega stanja narodne ekonomije i financijalne znanosti razviti u prosvjećenih državah postojeći porezni sustavi obzirom na spomenute znanosti, da se uzmogne ustanoviti, što bi se imalo učiniti, da se popravi naš porezni sustav“.

— „Magyar Jogász“ priobćuje rješitbu najvišega suda ugarskoga, u kojoj se veli, da odvjetnik, koji neplati godišnjega prinosa odvjetničkoj komori, vredja poštenje i ugled svoga stališa, pa da se prema §. 60. ugar. odvjetničkoga reda ima staviti pod obtužbu. U razlozih veli se, da odvjetnik onaj nezaslužuje nikakova pouzdanja, koji, premda bi mogao, neće da plati dužni prinos, te tako podkapa obstanak toli koristne institucije; zaslužuje dakle, da bude barma na dva mjeseca suspendiran. Spomenuti list udara oštro na rečenu rješitbu; on tvrdi, da se nipošto neda opravdati, da odvjetnik sbog zanemarena plaćanja izgubi svoju čast i — svoju existenciju. Istina, odvjetnik može biti oprošten plaćanja prinosa ako donese svjedočbu siromaštva, ali ni to nije tako lahko.

— Nestor mirovnih sudaca. Mr. Henry Foot, sudac miritelj grofije Cork, slavio je prošloga mjeseca svoj stogodišnji rodjendan. Činovnici grada Carsigacunna i pučanstvo iz okolice, gdje stanuje Mr. Foot, slavilo je taj dan pucnjavom iz topova i nakitilo svoje kuće zastavami. Vredni taj starac radio je kao sudac sve do nekoliko mjesecih prije te svečanosti. Još i sada pregledava svakoga tjedna račune o prihodu i trošku svoga imanja. Tako daje on u svem liep primjer svomu bratu, mirovnomu sudcu u Gortmore, a taj primjer on i sliedi; a tomu bratu, Mr. Edwardu Footu, ima sada — 91 godina.

Imenovanje. Dragutin Spies, do sada c. kr. kotarski sudac u Zemunu, imenovan je viećnikom kod c. k. sudb. stola u Novoj Gradiški.

— G. Kajetan Hruby, viećnik krajiškoga odsjeka banskoga stola i predstojnik odjela pravosudnoga kod c. kralj. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške

Digitized by Google

zemaljske upravne oblasti, pozvan je u Sarajevo, da sudjeluje kod organizacije pravosudne uprave u Bosni.

Premještenje. Stjepan Riesel, c. k. sudb. pristav, od c. k. sudb. stola ka c. k. kot. sudu u Vinkovcih.

— G. Gjuro Trbljanić, pristav c. k. kot. suda iz Slunja u Otočac.

Stečaji. Ostavina Demetra Peleša u Belovaru. — Kr. sudb. stol belovarski. — Z. i m. upr. im. odvjet. Dragoš Augustić, zam. Nikola Fochtmann. — R. pr. 31. listopada t. g.

— Niko Dobrić, krojač i posjednik u Belovaru. — Kr. sudb. stol belovarski. — Z. i m. upr. im. odvjet. dr. Ivan Ružić, zam. odvjet. dr. Ignjat Ostrić u Križevcih. — R. pr. 16. studenoga t. g.

Dignut je stečaj, bivši otvoren nad imovinom trgovca Konstantina Mandrovića u Novoj Gradiški.

Natječaji. Kod kr. kot. suda u Djakovu ima se popuniti mjesto kot. pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Osieku.

— Kod brodske imovne obćine ima se namjestiti privremeno odvjetnik; godišnja plaća 600 for. Ima obavljati sve u odvjetničku struku zasjecajuće predmete. — Molbenice šalju se gospodarskomu uredu u Vinkovcih.

— Na filozofičkom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, ima se namjestit učitelj magjarskoga jezika. Nagrada 400 for. — Molbenice imadu se poslati kralj. vladnomu odjelu za bogoštovje i nastavu do 20. studenoga t. g.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1877.

Dr. Benak, kr. kot. sudac 6 for.

za godinu 1878.

Tomislav Novaković, kr. kot. pristav 6 for.; Dr. Ivan Ružić, odvjetnik 6 for.; F. Krasa, viećnik c. kr. sudb. stola 3 for.; barun Fr. Mollinary, vieć. tajnik c. k. sudb. stola 3 for.; E. Werner, viećnik c. kr. sudb. stola 3 for.; A. Zaviška, viećnik c. kr. sudb. stola 3 for.; Milenst Smodić, podžup. porovodja 6 for.; Pavao Georgiević, kr. kot. sudac 6 for.

Digitized by Google

Ovim mjesecom počimlje četvrti četvrt „Mjesečnika“; molimo dakle gg. predplatnike, koji nisu obnovili svoje predplate, da to učine što prije.

Ovom prilikom javljamo, da imademo od prošle i od ove godine podpunih otisaka „Mjesečnika“, koji se mogu uz naznačenu cienu naručiti kod uredničtva.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Rukopisi neka se šalju pod adresom: Uredničtvu „Mjesečnika“ u Zagrebu.

U ime nagrade plaća se 20 for. a. vr. od tiskanoga tabaka izvornoga sastavka; a 10 for. a. vr. od štampanoga tabaka prevedenih članaka ili praktičnih slučajeva. Nagrada izplaćuje se sliedećega mjeseca.

Za svaki članak, koji obsiže barem jednu štampanu stranu „Mjesečnika“, plaća se razmjerna nagrada.

Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Za nečlanove stoji na godinu 8 for., odnosno za pol godine 4 for., a za četvrt 2 for.

Slušatelji pravo- i državoslovnih nauka, ako se predplate, dobivaju ga za polovicu gore označene ciene.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 11.

Zagreb 1. studenoga 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

M. Savić: Može li dostalac s uspjehom pobijati tražbine, koje su u pravomoćnoj diobi kupovine za izplatu doznačene? — Prof. dr. **A. Randa:** Mnenje o predlogu dra. M. Straussa, priobćeno na zahtjev stalne deputacije skupštine austrijskih odvjetnika. — **M. Savić:** Ima li se §. 887. o. g. z. uporaviti na trgovačke poslove? — **Š. D.:** Kakvu dokaznu moć izkaz priznavajućega suobtuženika kao oštećenika po k. p. od god. 1853., valjajućem u Krajini — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Kazneno-pravni. — IV. Upravno-pravni. — Dr. **Jos. Pliverić:** Personal- und Realunion itd. (Konac). — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Može li dostalac s uspjehom pobijati tražbine, koje su u pravomoćnoj diobi kupovine za izplatu doznačene?

Ovršna dražba jest sudbeni čin, kojim se ovršenikova stvar uručuje u vlastničtvo najviše nudećemu u svrhu, da se iz kupovnine vjerovnici namiriti mogu.

Budući da se kod ovršne prodaje stiču sve potrebštine kupovne prodaje, naime kupac, prodavaoc, predmet prodaje, kupovnina i suglasna volja obih stranaka, usljed koje se prodana stvar prenaša na kupca, predstavlja se ista kao vrst kupovnoga ugovora, a ne kao posebna vrst ugovora.

Pitati bi se moglo, tko se kod ovršne prodaje ima smatrati prodaocem, koga su mnoge rješitbe označile u ovrhovoditelju. Rimski zakon označio je ovrhuvoditelja za punomoćnika ovršenikova kad je zaplienjene stvari ovoga prodavao.

Po praksi do sad vladajućoj neima dvojbe, da ovrhovoditelj, predav molbu za prodaju, daje povoda istoj, al da se ipak prodavcem smatrati nemože.

Dokaz je tomu vlast sudčeva, po kojoj on uvjete, njemu po ovrhovoditelju predložene, može ili sam ili po sasluhu interesentah promjeniti, u koliko mu se čini, da neodgovaraju svrsi.

Drugi drže sudca za prodaoca, jer se ovakove prodaje obično drže kod suda. Sudac obavlja dražbu po propisih postupka, pa zastupa dužnika i pazi na prava vjerovnikah i drugih interesentah.

Pravo rekuć je dužnik onaj, koj putem ovršne dražbe svoju stvar prodaje, što je tim vjerojatnije, jer kod svake dražbe u pravilu vlastnik svoju stvar prodaje. Razlika izmedju dobrovoljne i prisilne prodaje leži u tom, što se u ovom slučaju stvar ovršenikova i proti njegovoj volji prodaje, pa da se na tu volju ni obzir neuzima, jer tu volju ovršenikovu nadomješćuje volja sudčeva, koj kao kurator ad actum dužnikov postupa.

Digitized by Google

Buduć da je ovršna prodaja ugovor sklopljen izmedju sudca kao kuratora ad actum ovršenika i dostalca, nestupa ovaj tim činom u nikakov pravni odnošaj na prama vjerovnikom osiguranim na nekretninah po istom kupljenih. Dostalac ne preuzima tim kupom nikakve druge obveze, već da plati kupovninu.

Po obćenitih načelih plaća se kupovnina prodaocu, ona bi se indi morala platiti ovršeniku. Pošto pako kod ovršne dražbe sudac kao kurator ad actum ovršenikov ovoga i predstavlja, ima se kupovnina platiti sudcu i to odmah izza držane dražbe, ako nije inače odredjeno.

Kad je kupovnina položena, nemaju vjerovnici niti od kupca, niti iz prodane nekretnine više tražiti, već se imaju samo držati kupovnine pa i imaju prestati sva prava na tih nekretninah osigurana.

Mnogo puta nije moguće, da se kupovnina odmah u gotovom položi, jer se hipotekarni vjerovnici nemogu ni dražbe*nimi* uvjeti prisiliti, da oni novac odmah primiti moraju.

Zato je zakon dozvolio, da se dostalcu može uz primjerenu jamčevinu dozvoliti, da kupovninu položi u obrocih. Po tom stupa u pravilu dostalac odmah u fizični posjed kupljenih nekretninah, a ostaje ovršeniku dužan kupovninu u koju mu se uračuna položena i pridržana jamčevina.

Pošto vjerovnici osigurani na prodanih nepokretnostih ne stoje sa kupcem u nikakovom neposrednom pravnom odnošaju, moraju se njihove tražbine, koje im pristoje prama ovršeniku, dovesti u sklad sa tražbinom, koja pripada ovršeniku na kupovinu dužnu po kupcu. Ovo biva najprije kroz dražbene uvjete, u kojih se kupac upućuje, da ima preuzeti uknjižene tražbine, u koliko kupovnina dosiže, a zatim kroz diobu kupovnine.

U osnovi ove diobe imaju sve tražbine osigurane na prodanoj nekretnini ustanoviti brojem u pogledu glavnične tražbine i nuzgredicah, pa se nalaže dostalcu kroz sudca, koj u ime dužnika ureduje, da ove tražbine, u koliko kupovnina dosiže, iz iste izplati.

Buduć da dostalac kupovninu ovršeniku duguje i buduć da njemu sudac platež iste u toj mjeri nalaže, u koliko je on dužan

Digitized by Google

ovršeniku platiti, a ovrhovoditelja i ostale uknjižene vjerovnike na istoga upućuje, postaje ova asignacija po §. 1408. o. g. z. ustupnicom za upućenoga vjerovnika, pa s toga nastaje izmedju njega i dostalca onaj isti odnošaj, koj nastaje izmedju preuzimatelja tražbine i preuzetoga dužnika, komu je preuzimatelj poznat.

Diobom kupovnine ustupa se pojedinim hipotekarnim vjerovnikom tražbina, koja pripada ovršeniku kao prodaocu na kupovninu dužnu po dostalcu kao kupcu prodanih nekretninah, pa se taj ustup ravna po tom, u koliko su ovim vjerovnikom njihove tražbine naprama ovršeniku prisudjene.

Usuprot nemože se dioba kupovnine naprama ovrhovoditelju i drugim vjerovnikom smatrati kao ustup kupovnine pripadajuće ovršeniku u naplatu njihovih tražbinah njim naprama ovršeniku pripadajućih. Kroz ustup u svrhu naplate (cessio in solutum) utrnjuje obveza ustupitelja sasvim i on odgovara svojemu prijašnjemu vjerovniku po §. 1397. o. g. z. za istinitost i naplativost ustupljene tražbine.

Kroz ovršnu prodaju založene nekretnine i doznakom uzsliedilom u osnovi diobnoj nemienja se pravni odnošaj izmedju vjerovnika i ovršenika. Vjerovnik može jošte uvjek pravo svoje osobno naprama ovršeniku, neglededć i na obstojeći zalog, oživotvoriti. Za njega je osnova diobe kupovnine nepodpuna asignacija, koju on primiti ili odkloniti može.

Budući da je i nepodpuna asignacija valjana i obveziva za one, koji su na istu pristali (§. 1402. o. g. z.), mogu hipotekarni vjerovnici od dostalca zahtievati platež svojih tražbinah, koje su im doznačene pravomoćnom diobom, a kupac mora im te tražbine izplatiti.

On im neplaća njihovih prijašnjih tražbina, koje su im pripadale naprama ovršeniku, već im izplaćuje one dielove kupovnine, koji su im doznačeni i dotično ustupljeni. Istom kad vjerovnici prime svotu njim doznačenu, postaje nepodpuna asignacija podpunom i tada se tek ovršenik riešava dužnosti.

Po §. 1396. o. g. z. može doduše dostalac pobijati istinitost ustupljene tražbine, al mu tu prigovori neće koristiti, jer se ta kao i ustup može dokazati javnimi neprigovorivimi izpravami.

*

Digitized by Google

Usuprot mu nije slobodno pobijati istinitost tražbine, koja je prije vjerovniku naprama ovršeniku pripadala i to tim manje, jer ni ustupljenomu dužniku (debitor cessus) nepripada pravo prigovarati, da ustupitelj nije primio ustupljene vrednote, ili da tražbina, koja je ustupljeniku ovršnim putem uručena, nije ni postojala.

Istinitosti i likvidnosti može se prigovoriti samo kod razprave o diobi kupovnine, kojoj je svrha, da se ustanovi obstanak i svota tražbine, uknjižene na prodanoj nepokretnosti.

Ali to pravo pripada samo ovršeniku i sliedećemu vjerovniku, a ne pako dostalcu.

Kada ovršenik i vjerovnik, koji do naplate nedodje, tražbini uknjiženoga vjerovnika neprigovara, priznali su istu likvidnom, neima dostalac, koji istu po doznaci platiti ima, njoj prigovarati ni u istinitosti ni u pogledu prava pristojećega vjerovniku, njemu bo mora biti svejedno, komu ima dužnu kupovninu platiti.

Neima dvojbe, da se dostalac na tužbu, koja se proti njemu podiže na izplatu tražbine kod njega doznačene, može poslužiti u prigovorih učini takovimi, koji su uzsliedili izza dražbenoga čina n. pr. da je tražbinu naplatio, da se tužiteljeva tražbina s njegovom prebija, ili da je tužiteljeva tražbina zastariela, za koju zastaru treba rok od 30 godina, a ne onaj, koji je možda obstojao za tražbinu odnosnoga vjerovnika naprama ovršeniku, jer je dužnost dostalčeva dug ili obveza po kojoj on dužnu kupovninu naplatiti ima.

Ako bi se dopustilo dostalcu uzkratiti platež tražbine upućene na kupovninu dužnu i to s toga, što ova tražbina nebi više pravno obstojala naprama ovršeniku, morao bi tad onaj dio kupovnine, koj tim načinom ostaje, pripasti vjerovniku, koj je kod diobe propao, a ne dostalcu koji mora da plati svu kupovninu. Ali medju dostalcem i ovim vjerovnikom nepostoji takav pravni odnošaj, uslied kojega bi on mogao biti pridržan da plati taj dio kupovnine, koj je na taj način prost ostao. On bo nije dužnik takova vjerovnika, čijega tražbina nije na izplatu doznačena, a nije ni obvezan iste platiti kao vlastnik bivšega zaloga,

Digitized by Google

jer je to pravo brisano na temelju pravomoćne osnove diobe kupovnine. Na taj način pripadao bi onaj dio kupovnine, koji tim povodom postaje prostim, dostalcu, a ovaj bi se bez pravnoga razloga riešio dužnosti položiti jedan dio kupovnine, koju ipak po načelih u uvodu spomenutih u podpunom iznosu namiriti ima. Priobćio **M. Savić.**

Mnienje o predlogu dr. M. Straussa, priobćeno na zahtjev stalne deputacije skupštine austrijskih odvjetnika.[1]

Od prof. dra. A. Rande.

Zahvaljujuć se prije svega stalnoj deputaciji, koja reprezentira tako cienjeni krug najodličnijih austrijskih pravnika, na častnom po mene pozivu, priobćujem u sliedećem svoj nazor ob upitnom predlogu:

Ustanove o. g. z. o naknadi štete i zadovoljštini, ako je motrimo sa gledišta današnjega pravoslovja, ne mogu se u više nego jednom pravcu načelno odobriti, pa njih valja i u pojedinostih mnogostrano popraviti i popuniti.

Kao takove mane treba iztaknuti:

I. Da razpravlja 30. poglavje drugoga diela (§§. 1293—1341.) [sr. os. §§. 1295., 1334. i dr.] naknadu štete, koja se ima pružiti usljed toga, što se nisu izpunile obligatorne obveze, skupa sa onom naknadom, koju treba pružati — bez obzira na postojeće pravne odnošaje — sbog nedozvoljenoga čina, pa nastoji i jednu i drugu urediti jednimi te istimi ustanovami, premda razlika obijuh odnošaja razdieljeno i dielomice različito normiranje zahtieva.

Jednako razpravljanje protivnih si odnošaja, ne samo da se nemože po sebi već odobravati, ono je i u važnih često točkah dopriniclo do toga, da se potamniše pravni nazori austrijske teo-

[1] „Skupstina austrijskih odvjetnika izrazi kao pravno svoje osvjedočenje, da je temeljita revizija 30 poglavja drugoga diela o. g. z. (o pravu na naknadu štete i zadovoljštinu) nuždna u interesu pravosudja".

Digitized by Google

rije i prakse. Zadaćom je inači novijega pravoslovja, da razdieli opet to, što je zlo uporavljena težnja za generalizacijom proti naravi medjusobno svezala bila.

II. Druga mana o. g. z. sastoji se u tom, što zahtieva uvjek jednaki stupanj pažnje i marljivosti (diligencije), kada se radi o naknadi štete -- bez obzira na to, postoji li, ili nepostoji li obvezni odnošaj, bez obzira dalje na to, na kojem pravnom temelju dugovni odnošaj počiva (§§. 1295., 1297.). Prema tomu odgovara se po o. g. z. u svih odnošajih za jedan te isti stupanj krivnje i to za najnižji („nepažnju" §. 1297.), dočim zahtjeva narav stvari kao što i pravičnost, da se stvarno prilagodi mjera diligencije, koju treba u djelo staviti, dakle i mjera krivnje, koja se ima prestirati, posebnosti i osebujnosti dotičnoga odnošaja. Tako se na pr. nemože odobriti, da ima odgovarati depositar kod bezplatne ostavne pogodbe, koja koristi samo deponentu, isto tako za svaku nepažnju (*culpa* levis), kao možda commodatar ili kupac i prodavaoc, najamnik i najmodavac, drugar, kiridžija itd.

Nepravo se je dalje žrtvovao u o. g. z. obseg jamstva drugara, kako ga rimsko pravo opredieljuje — diligentia, quam suis rebus adhibere solet -- i koji sasvim dolikuje odnošaju družtvenomu, beziznimnoj valjanosti obćenitoga pravila — jamstva za popriečnu (normalnu) diligenciju (§. 1297.), dočim se upravo kod utemeljivanja družtvenoga odnošaja na individualnost drugara obzir uzima.

Isto tako nedovoljnom prikazuje se izključiva vlada obćenitoga pravila (§§. 1295—1297.) za takove odnošaje, u kojih valja zahtievati po osebnoj gospodarstvenoj njihovoj naravi u interesu sigurnosti prometa mjeru pažnje, koja nadmašuje popriečnu mjeru diligencije. Ovamo pripada osobito odnošaj kiridžija, brodara i krčmara, kojim već rimsko pravo (receptum nautarum, cauponae, stabolariorum) naloži osobito strogo jamstvo za pogibelj potrebitoga ovdje specijalnoga nadzora (periculum custodiae). Još potrebitijim prikazuju današnje potrebe prometa najstrožije jamstvo u obligatornih i izvanobveznih odnošajih kod ogromnih onih transportnih zavoda današnje dobe

Digitized by Google

(željeznica, parobroda itd.), koji, mal ne sasvim monopolistični, posvema se uklanjaju nadzoru občinstva.

Osjetljiva mana o. g. z. sastoji se dalje u tom, što nejamči gospodar poduzeća (majstor i poduzetnik) sa neznatnimi iznimkami (sr os. §§. 970., 1316.) niti u obveznih, niti u izvanobveznih odnošajih za svoje ljude, već samo za krivnju u izboru pomoćnika (poslovodja, kalfa, radnika itd.) (Sr. §§. 1161., 1315. o. g. z.) Za agriculturne možda države prikazuje se ovo, iz rimskoga prava preuzeto pravilo kao dovoljno, za današnje industrijalne i trgovačke odnošaje nedotječe podnipošto. Sasvim uputno i u suglasu sa voljom prometa i potrebom života postavi dakle pravo francezko i talijansko (art. 1384. Code civ., art. 1153. codice ital.) načelnu normu, da jamči poduzetnik bez obzira na to, je li, nije li tu pogodbenoga odnošaja, bezuvjetno za štetu, koju njegovi ljudi prouzroče u vršenju naloženih njim služba, dakle i onda, ako prouzroče štetu ne upravo u vršenju opredieljenih za nje dužnostih zvanja, već i culposnimi ili dolosnimi čini, prilikom toga vršenja preduzetimi. Primjer će odmah nedovoljnu zaštitu, što no ju rimsko pravo i o. g. z. pružaju, dokazati. Tako odgovara po austrijskom pravu posjednik plinarne samo onda za štetu eksplozijom plina prouzročenu, ako je sluga, kojega nemarnost je prsnuće prouzročila, osoba, za posao nesposobna! (§§. 1161. 1315.) Pobliže sam razvio misli svoje o ovoj i drugih bolnih točkah našega zakonarstva o naknadi štete u svojoj monografiji: „Ueber die Haftung der Eisenbahnunternehmungen etc.“ (Wien 1869.).

III. Opasnu novotu uveo je o. g. z. po primjeru pruskoga L. R. (u oprieci sa rimsk. pravom) načelnom ustanovom, da se ravna obseg dužnosti na naknadu štete po stupnju krivnje onoga, tko ima naknadu pružati. Pravilno bo ima se po §§. 1324., 1325., 1331. i 1332. o. g. z. nadoknaditi: a) u slučaju manje krivnje — nepažnje (zanemarenja normalne diligencije, culpa levis) — samo obična procienbena vriednost stvari (šteta sbilja pretrpljena, damnum emergens), dočim b) kod gruboga nehajstva (velike nepomnje, culpa lata), ili štete po zloj namisli učinjene (dolus) — podpuni interese („puno zadovoljenje“) dakle i izmakli

Digitized by Google

dobitak (lucrum cessans), c) ako je šteta prouzročena činom, zabranjenim po kaznenom zakonu, ili objesti ili zloradosti — i vriednost osobite naklonosti (vriednost affekcije). Mimogred budi samo spomenuto, da igra kod oštete u tielu i plaća za pretrpljene bolove stanovitu ulogu (§. 1325.). Iznimno samo valja naknaditi podpune interese bez obzira na mjeru krivnje; osobito u dvostranih pogodbah, §§. 1147., 1061., 1094. i 1120.; sr. dokaz o tom u mojoj razpravi: „Ger. Ztg." 1867., Nr. 7 u. 8, u slučaju, ako se neizpune novčane obveze (§. 1334.) i kod tielesnih oštetah (§§. 1325—1327.).

Očevidno nije umjestno umješavanje kazneno-pravnoga momenta u slučaju, gdje se radi samo o civilno-pravnoj naknadi prouzročene štete. Ako je oštetioc s a k r i v i o štetu, onda zahtjeva i pravnička dosljednost i pravednost, da naknadi štetu podpuno i ne samo dielomice. Tako n. pr. nebi se mogla kod manje strogoga shvaćanja tražiti po austr. pravu od lottocollectanta, koji je nepažnjom upisao krive brojeve u čitulju, naknada dobitka, koji je došao na brojeve sbilja uložene i izvučene. Sr. pravni slučaj br. 863. Glaser-Unger-Walther, gdje se je krivnja lutrijaša smatrala kao k r u p n a, te je ovaj obzirom na tobožnju sukrivnju ulagaočevu, koji je zanemario nadzor, obsudjen, da naknadi p o l o v i c u izmakloga dobitka (§. 1304. o. g. z.). Nu pogriešno upisanje broja može biti kadgod i pukom nepažnjom. K još većim nepravičnostim vodi shvaćanje, u teoriji i praksi jednako vladajuće, po kojem se dosudjuje i u dvostranih pogodbah n. pr. kod kupa, najma, zakupa, ako se obveza neizpuni, samo naknada štete sbilja prouzročene i samo onda takodjer izmakli dobitak, ako se krupno nehajstvo ili dolosno neizpunjenje upravo dokazati može. (Proti ovomu krivomu tumačenju zakonika, koje u najnovije opet doba nalazimo u riešitbi br. 4064. sbirke Glaser-Unger-Waltherove, sr. gore spomenutu moju razpravu). Sasvim neopravdanim se prikazuje obzir na nemjerivu sasvim „vriednost osobite naklonosti" u civilnom pravu.

IV. Zamašna mana našega zakonarstva o naknadi štete napokon tiče se p i t a n j a o d o k a z u. Potreba, da se svi preduvjeti zahtieva naknade, osobito i iznos štete dokaže strogo po

Digitized by Google

propisih sudbenoga postupnika, prikazuje sve parnice glede naknade štete kao pravu pravnu muku. Nu ova mana netiče se gradjanskoga zakonika, već prava procesualnoga. O tom će biti pod konac govora.

Dosadanja razmatranja nedopuštaju za cielo ni dvojbe o tom, da su ustanove o. g. z. o naknadi štete u više nego jednom smjeru nedostatne i da nje treba popraviti. Na to sam već uputio u svom spisu: „Ueber die Haftung der Eisenbahnunternehmungen". Nu uzprkos tomu nemogu se oduševiti za nazor gosp. dra. M. Straussa, — da bi bilo za pravosudje od prieke potrebe, temeljito revidirati 30. poglavje II. diela o. g. z. (o pravu naknadjenja štete) — ako se tim nišani na radikalnu reformu, dotično novu kodifikaciju pomenutoga diela.

Razlozi moga mnienja su sliedeći:

1. Mana potaknuta pod br. I. više teoretične je naravi, te se može, na koliko se netiče kasnije pomenutih materijalnih mana, paralizirati uputnim znanstvenim razmatranjem oblastih, koje treba medjusobno dieliti.

2. Mana, koju sam razpravljao pod br. II. uklonjena je već za najvažnije u praktičkom životu slučajeve dobrano dielomice specijalnimi zakoni, dielomice trgov. zakonikom. Poimence opredieljuje potonji glede javnih trgovačkih družtava, da ima svaki drugar rabiti u družtvenih poslovih marljivost i pažnju, koju običaje rabiti u vlastitih svojih poslovih (čl. 94.) Zamašnom je dalje ustanova čl. 393. trg. zak. da jamči kiridžija (brodar) za svaku štetu, koja je nastala gubitkom ili oštećenjem robe, ako nedokaže, da je nastao gubitak ili oštećenje višom silom (slučajem, koji se nedade odvratiti, vis major), ili naravnim svojstvom robe, ili manami u slaganju, na vid nepoznatnimi. Obični dakle slučaj neoslobodjuje kiridžiju (željeznice, parobrode itd. čl. 423). od dužnosti naknadjenja nipošto. Ovo isto načelo prihvaća glede štete, koju prouzroče parom tjerane željeznice tjelesnom ozledom ili osmrćenjem ljudih, zakon od 5. ožujka 1869. br. 27. dr. z. l. Isto tako proizlazi iz ovoga zakona u suglasju sa čl. 400. trg. zak. načelo, da jamče kirid-

Digitized by Google

žije — osobito i željeznice — beziznimno za krivnju njihovih ljudih i u obće svih osoba, kojimi se služe kod izvadjanja preuzetoga od njih transporta osoba ili robe. Slične ustanove nalazimo već u redu za vozne i listovne pošte od 12. lipnja 1838. br. 280. i od 6. studenoga g. 1838. br. 302. glede pošiljaka i preporučenih listova, predanih voznoj ili listovnoj pošti. Dakako ostaje još uviek veoma osjetlivim nedostatak jednako stroge norme o jamstvu za sve ostale gospodare posla (poduzetnike), koji jamče po gradjanskom pravu skoro uvjek samo za krivnju u izboru sposobnih ljudih. Iznimku za krčmare, brodare i kiridžije sadržaje, kako jur spomenuh, već §§. 970., 1316. Ova praznina može se u ostalom sasvim lahko izpuniti jednom novellom. U prvom redu prikazuje se sa razloga čovječnosti pram radnikom od prieke potrebe izdanje zakona o jamstvu poduzetnika u rudnicih i tvornicah za krivnje njihovih sluga kod osmrćenja i tielesnih ozledah (po analogiji njemačkoga zakona od 7. lipnja 1871.).

Dalje bi se preporučalo, poprimiti (sa stanovitim možda ograničenjem) pravno načelo, koje bi se sudaralo sa čl. 1384. code civ. Prestrogo jamstvo depositara kao u obće svih obvezanih, koji nedobivaju iz obveznoga odnošaja nikakve koristi, nije — sa praktičkoga gledišta sigurnosti prometa — barem od gorega.

Važan nedostatak norme, kojom bi se pravednim načinom statuiralo jamstvo države i občine za štetu, prouzročenu strankam od njezinih činovnikah u vršenju službenoga njihovoga zvanja, uklonjen bje u najnovije doba bar dielomice, pogledom naime na sudbene činovnike (izuzam depositne činovnike) zakonom od 12. srpnja g. 1872., br. 112. dr. z. l. Glede svih ostalih državnih činovnika obećalo se je doduše u državnom temeljnom zakonu od 21. prosinca 1867. br. 145. (čl 12.), da će se izdati poseban zakon, kojim se ima normirati civilno pravno jamstvo države za povriede prava, počinjene odredbami činovnika proti njihovoj dužnosti, al zakon taj do dana današnjega izdan nije. I novijimi občinskimi redovi izrečeno bje jamstvo občine bar za takove štete, koje su prouzročene zanema-

Digitized by Google

renjem dužnostih mjestnoga redarstva (§. 37. občinskoga reda za kraljevinu Česku).

Ad. III. Neshodnomu stupnjevanju o b s e g a dužnosti naknadjenja po stupnju krivnje, učinjen bje bar glede najočitijih nepristojnostih, ničućih iz ovoga pravila, kraj dielom istim o. g. z., dielom kasnijim zakonarstvom. Jer, kako jurve spomenuh, proizlazi iz sravnjivanja §§. 1047., 1061., 1094. i 1120. o. g. z., da se ima kod dvogubih obveznih pogodbah u slučaju sakrivljenoga neizpunjenja naknaditi uvjek p o d p u n i interese (a ne samo t. z. pravu štetu). Isto tako odredjuju §§ 1325—1327. o. g. z., da se ima naknaditi kod tjelesnih ozleda ili usmrćenja i izmakli dobitak. Po §. 1334. o. g. z. pače moraju se kod novčanih dugova platiti beziznimno zatezni kamati, može li, nemože li se, mora izpričati. Osobito zamašna je napokon ustanova trgovačkoga zakonika, čl. 283., da može u trgovačkih poslovih onaj, kojega ide pravo, tražiti naknadu štete, zahtievati naknadu prave štete i izmakloga dobitka (iznimka u čl. 396. trg. zak.).

Neopravdani obzir na „vriednost osobite naklonosti“ (§. 1331.) i statuiranje „plaće za pretrpljene bolove“ (§. 1325.), može se ukloniti kratkom novelom.

Te tako preostaje samo pravu procesualnomu pripadajuće pitanje o dokazu pretrpljene štete. U tom pogledu mogu samo ponoviti opravdane za cielo tužbe, koje podigoh već u mojoj monografiji: Ueber die Haftung der Eisenbahnunternehmungen etc. str. 23. sl.

Poznato je naime, kako je neizmjerno težko, izvesti u parnicah o naknadi štete dokaz štete u onoj nedvojbenoj mjeri, u kojoj se to zahtieva po današnjem austrijskom pravu u zakonskih propisih o dokazu učina. Eksistencija i visina štete mora se matematičkom točnošću na novčić po vještacih, svjedocih, listinami, prisegom dokazati, bez obzira na to, može li se u obće takov dokaz po osebujnosti slučaja izvesti, ili stoji li neznatnost tražene naknade u razmjerju sa potežkoćom, troškovi i gubitkom vremena, što ga takovo dokazivanje zahtjeva. Ubitak onoga tjeskobnoga postupka kod opredieljivanja naknade povećava se još tim, što se austrijski sudac — odgojen u ortodoksnom for-

Digitized by Google

malizmu i vičan, u najneznatnijih stvarih tražiti rukovodstvo zakonske ili sudačke specijalne riešitbe — rado predaje premalo srčanomu shvaćanju u pitanju glede kauzalnoga saveza medju dogadjajem, koji štetu prouzroči i štetom, koja sbilja nastupi, kao što i u pitanju glede eksistencije i obsega izmakloga dobitka. Da se nemože u takovih okolnostih računati na to, da se podpuno dosudi u praksi pretrpljena šteta i izmakli dobitak, o tom netreba „uzdanikom“ niti govoriti. U kratko, pridržanjem stroge dokazne teorije u parnici glede odštete znatno se okrnjuje materijalno pravo oštećenoga na naknadu štete i pravna zaštita, što ju zakon teoretički zapovjeda, postaje praktički dobrano opet iluzornom.

Što se može očekivati u parnicah glede naknade štete od prakse naših sudova, dok traje zakonska dokazna teorija, o tom nas može n. pr. podučiti riešitba najvišega suda br. 1421. sbirke Unger-Glaser-Walther. Premda je u onom slučaju bilo dokazano od vještaka, da su utrpili posjednici vodnih zavoda štetu tim, što se je izvadjala gradnja željeznice, odbijena bje ipak njihova tužba na naknadu štete, jer se za obrazloženje učinjenoga zahtjeva naknade neprikazuje nipošto kao dovoljan dokaz, da je nastao izvadjanjem one gradnje njekakav ubitak za tužitelje, već treba dokazati, u kojoj mjeri se prikazuje gubitak vode upravo kao posljedica promjena, izvadjanjem one gradnje na potoku prouzročenih. Ovaj nedostatak nemože se niti procienbenom prisegom nadoknaditi, koju su tužitelji ponudili. (?) Ako bi se i mogla množina vode i tjerajuća snaga, koju potok izgubi, proiznači u opredieljenoj mjeri i brojevi označiti, to ipak se nedade s jedne strane ni pomisliti absolutna vriednost vode i tjerajuće snage (zašto absolutna vriednost?), niti se nemože sa druge strane tjerajuća snaga vode, ili trošak, kojega bi trebalo, da se izgubljena snaga vode drugom nadoknadi, uzeti kao mjerilo, kojim bi se iztražila naknada za gubitak vode. (Zašto ne?) Ovakovu rigoroznost nije poznavala niti formalistična teorija prošloga stoljeća, koja zadobi u §§. 214—218. gr. pp. svoj izraz; sr. Glück, IV. str. 450. Isti §. 217. kaže, da se može pripustiti procienbena prisega, ako se nemože po naravi posla doprinieti dovoljan dokaz

Digitized by Google

Kao što opažam, izrekao je u najnovije doba i dr. Hasenörl, Oblig. R. I. §. 19. br. 87. isti nazor kao što i ja, i naveo je za dalnju ilustraciju našega zakonarstva slučaj br. 798. sbirke Unger-Glaser-Walther u kojem je brijač, ovlašten, da tjera isključivo u mjestu zanat brijački, sa svojom tužbom na naknadu štete proti jednomu nadribrijaću, koji mu je činio nedozvoljenim načinom konkurenciju, odbijen iz razloga „jer ovisi o samoj volji ljudi, od koga se hoće dati brijati.“

Za karakteriziranje žalostnih praktičkih odnošaja budi mi dozvoljeno, navesti jošte sliedeće slučajeve iz zemalja, u kojih je do sada vladala dokazna teorija. Neki lječnik bio je od sjeveronjemačke jedne željeznice prilikom nesgode ozledjen na noguh tako težko, da je morao 20 dana ležati u postelji. On zatraži 3 talira na dan kao troškove zanemarenja svoga zvanja. Okružni sud u Paderbornu prisudi mu doduše ovu svotu, al tek nakon što, sasluša bolestnike lječnika o obsegu njegove prakse, dobije o tom mnienje dvajuh lječnika, zamoli dalje mnienje okružnoga fizika i nakon što osim toga položi i lječnik sam prisegu od uciene. Čita se kod Kocha Eisenbahn Anlagen 34. b. i Lehmanna str. 98. U drugom jednom slučaju tražio je jedan težko ozledjeni magistratski viećnik medju ostalim i naknadu za nabavljene domaće cipele. Interlokut bavarskoga najvišega suda o tom glasio je: Tužitelj ima dokazati, da si je morao dati sbog svoje bolesti načiniti domaće cipele i da je za nje platio 1 for. 12 nč. ili manje, dotično koliko je platio. Ovaj cipelni proces trajao je četiri godine.

K takovim čudnovatim dosljednostim vodi dokazna teorija u parnici glede odštete. Ako se neima stanuti na pol puta, ako se ima oštećenomu pružati u punoj mjeri zaštita zakona, nepreostaje drugo, van ostaviti slobodnoj uvidjavnosti sudca, da opredieli visinu naknadne svote. Tako valja u Englezkoj, tako je u zemljah sa franczkim pravom (čl. 128., 523. i 525.) To i jedino dolikuje naravi stvari, potrebi života i dostojanstvu sudačkoga stališa. Ovo se načelo i podupire zaključkom šeste skupštine njemačkih pravnika (Verhandlungen II. str. 267.). Ako sravnimo neznatne one odštetne svote, dosudjene po njemačkih i austrij-

Digitized by Google

skih sudovih kod željezničkih nesgoda, sa znatnimi iznosi, koji se u sličnih slučajevih izriču u Englezkoj, Francezkoj i njemačkih renskih provincija, opazit ćemo tek jasno, u kako žalostnom stanju se nalazi naš proces ob odšteti.

Punim pravom dakle ostavljaju nove njemačke zakonske osnove i civilni postupnici opredieljenje štete ili interese slobodnoj uvidjavnosti suda, po zrelom uvaženju svih okolnosti; tako već hanoverski g. p. od god. 1850. §. 238.; virtemberžki g. p. od god. 1868. §. 444.; bavarski g. p. od god. 1869. §. 330. U suglasu s tim normira najnoviji njemački državni g. p. §. 260: „da ima sudac pitanje, je li šteta nastala i koliko iznaša, riešiti po svojem osvjedočenju". (Sr. takodjer curiški gr. z. §. 999.; njemački zakon od 7. lipnja 1871., §. 7.; hesensku osnovu gr. z. čl. 662.; bavarsku osnovu čl. 942.; draždjansku osnovu čl. 1075—1079.).

Uvedenje slobodnoga sudačkoga uvaženja kod opredielj*enja* štete nebi bilo u ostalom niti kod nas prvom novotom u tom pravcu. Već trg. z. (čl. 27.) opredjeljuje, pravo shvaćajuć osebujnu narav odštetnoga procesa, da ima sudac u slučaju neopravdanoga uživanja tvrdke ustanoviti po svojoj uvidjavnosti eksistenciju i visinu štete. Najnovije zadobilo je načelo slobodnoga uvaženja dokaza sa strane sudca valjanost i glede državnoga suda (§. 28. zakona od 18. travnja 1869., br. 44.) i obrtnih sudova (§. 59. zakona od 14. svibnja god. 1869., br. 63.) dalje kod opredjeljivanja odštete za predmete izvlaštene u željezničke svrhe (zakon od 18. veljače god. 1878. broj 30. §. 30.), kao što i (u ograničenoj mjeri) u maličnom postupku (zakon od 27. travnja 1873. br. 66. 563.) I prva austr. osnova izvjestitelja o. g. p. od 1866. §. 307., dalje austr. osnova od 1867. po izviešću komisije kuće zastupnika od 17. prosinca g. 1869., §. 310. i najnovija austr. osnova od g. 1876. §. 298., dopuštaju (premda takodjer u ograničenoj mjeri) sudačku uvidjavnost bar kod opredjeljivanja visine štete, na koliko se naime dokaz nebi mogao u obće, ili ne bez razmjernih potežkoća voditi.

Žaliti se je dakle moralo, što se nije austrijsko zakonodavstvo niti prilikom izdanja zakona od 5. ožujka g. 1869. vidjelo

Digitized by Google

prinukanim, da priznade načelo slobodnoga sudačkoga uvaženja u slučajevih, gdje je šteta željeznicom prouzročena, premda je jošte u zadnjem satu dr. Jaques sasvim odlučno njegovo prihvaćenje preporučao.

I danas jošte moram se samo pridružiti štovanim kolegam dvorskim i sudbenim odvjetnikom dru. Jaques-u i dru. Hasenörlu (na mj. n.), da nije austrijsko zakonarstvo pružalo do sada nikakvoga znatnijega djelokruga sudačkoj uvidjavnosti u odštetnih parnicah. Ali i u ovoj, praktički veoma važnoj točki scienim, da se može osjetljiv ovaj nedostatak sanirati kratkom procesualnom novelom.

U obće nemogu dakle prema pomenutomu uvidjeti prieku potrebu radikalne revizije ustanova o. g. z. o naknadi štete, već scienim, da bi se bolje poslužilo pravosudju, ako bi se pomenute mane u dosadašnjem zakonarstvu ob odšteti dokinule točno uredjenom novelom. Na ovo shvaćanje nuka me osobito razvoj novijega zakonarstva u domovini. Doživili smo naime u zadnjih decenija takovu legislativnu superfoetaciju zakona i naredaba svake vrsti i veličine, često upravo ephemerne trajnosti, da su teorija i praksa jedva do toga došle, da se u neprekidno se mienjajućih pravnih odnošajih i novih tvorba udome i da je za obćenitu dobrobit uporabiti uzmognu. U plimi sve to novih, često vrlo manjkavo tekstiranih zakona, izvrženi bjesmo pogibelji, izgubiti pod nogama onaj čvrsti pravni temelj, što smo ga dobili od otaca naših! Nemojmo zaboraviti, da je stabilnost pravnih odnošaja za obstanak i procvat država i naroda, za promicanje narodnoga gospodarstva i prometa, kao što i za učvršćenje obćenite pravne sviesti i za sigurnost pravosudja od neizmjerne važnosti i zamašnoga, nedogledenoga značaja. Držimo se dakle čvrsto našega o. g. z., koji počiva na neoborivih temeljih, koji je sjajno prokušan dugotrajnim izkustvom, te je postao pravom austrijskom obćevinom, koja sačuva kao čvrsta pećina usred biesne plime brzo se mienjajućih zakona svoj obstanak, te će ga za cielo još dugo sačuvati.

(„Ger. Ztg.“).

Digitized by Google

Ima li se §. 887. o. g. z. uporaviti na trgovačke poslove?

U gradjanskom zakoniku izrečeno je načelo, da valjanost i kriepost ugovora nije zavisna o formi istoga, jer se ugovori mogu ustmeno i pismeno sklapati.

§. 887. o. g. z. modificira tu načelnu ustanovu, te se prema tomu na ustmene dogovore učinjene tobož u isto vrieme neima uzeti obzir, kad je o pogodbi sačinjena isprava.

Ova ustanova ima samo tada važnost, kad ova isprava ima biti dokazalom, a ne tada, kad ta isprava po dogovoru stranaka ili po naročitoj ustanovi zakonika uvjetuje valjanost same pogodbe. Kad pismo uvjetuje valjanost pogodbe, leži u naravi stvari, da stranke nisu htjele onoga, što nije napisano. Ali i u prvom slučaju mogu stranke primjetiti, je li je isprava podpuna ili ne, te njoj uzkratiti svoj podpis.

Zakon bo predlaže, da su u ispravi sve točke upisane, o kojih su stranke složne i ustanovljuje kroz to onu neoborivu pravnu predmnjevu, da je u ispravi sastavljenoj o pogodbi, izuzam simulacije i bludnje, samo volja stranaka napisana, zato zabranjuje zakon na uzgredne dogovore, koji iz isprave neproizlaze, pa se ipak spominju, uzeti obzir i nedopuštani dokaz o istih.

Tako daleko ide ustanova §. 887. o. g. z., ali je kroz to i ustanovljeno, dokle se ova ustanova može uporaviti. Zakon doduše neveli, da su takvi ustmeni dogovori ništetni, jer se ono, što je na temelju takovoga ugovora dano, nemože natrag zahtievati. Isto tako nije ovaj §. uporaviv tada, kad ni nedodje do predmnjeve u istom sadržane, jer se o tom ni nezahtieva dokaza, a ovo se dogadja tada kad protivnik takove uzgredne ugovore izrično ili mučke dopušta, dakle u slučaju ogluhe. S toga se ovom ustanovom preinačuje načelo izraženo u uvodu, u koliko se stanoviti dogovori putem precesualnim oživotvoriti nemogu, ako nenastane što je prije navedeno.

Ako se pita može li se §. 887. o. g. z. uporaviti na poslove trgovačke, mora se prije svega svrnuti okom na §. 311. trg. zak. po kom valjanost pogodbe o trgovačkom poslu, nije odvisna od pismenoga sastavka ili o stanovitih formalnostih. Po

Digitized by Google

tom su odstranjena sva ograničenja, koja čine odvisnom valjanost i utuživost trgovačkoga posla od sastavka pismenoga ili izpunjenja stanovitih formalnosti.

Kad ustanova §. 887. o. g. z. stanovitim nuzgrednim ugovorom s toga podpunu valjanost i kriepost odriče, jer nisu napisani i sadržani u pismenom ugovoru, tim je ograničen princip izražen u §. 311. trg. zak.

Valja doduše ono pravilo po kom, kad kasniji zakon pravilo prijašnjega zakona opetuje, a nemisli na iznimke, da potvrda staroga pravila nediže bezuvjetno svih iznimaka. Al se to pravilo nemože uporaviti na odnošaj trgovačkoga zakona naprama gradjanskomu zakoniku.

U stvarih trgovačkih jest trgovački zakon vrielo; i tada, kad nam manjka slovo zakona, te nam nepomaže ni tumačenje ni analogija, možemo se osvrnuti na običaj trgovački i dotično na obći gradjanski zakonik.

Ako trgovački zakon ustanovljuje pravilo, nema mu iznimke, osim ako taj zakon koju iznimku sam spominje. Ovo na §. 1. trg. zak. osnovano pravilo potvrdjuje i §. 311. trg. zak. u drugoj stavci.

Dočim trgovački zakon u pogledu ustmenih nuzgrednih ugovora, kad je o glavnoj pogodbi sačinjena pismena isprava, koja ima dokazalom služiti, neustanovljuje iznimke, mora o tom valjati pravilo, da imadu podpunu valjanost i kriepost, u koliko se protežu na trgovačke poslove.

Proti ovomu nazoru navodi se ovo: Ako i jesu po §. 311. trg. zak. pogodbe o trgovačkih poslovih neodvisne od stanovite forme i dotično od sastavka pismenoga, ipak nema ustanove za onaj slučaj, ako su se stranke i negledeć na to sporazumile na pismeni sastavak.

U tom slučaju mora se ovo pitanje riešiti po obćem gradj. zakoniku imenito, da li se nuzgredni ustmeni ugovori sklopiti mogu, tako da imadu podpunu pravnu valjanost.

Ali ta argumentacija valja samo za onaj slučaj, kad je valjanost ugovora zavisna od pismenoga sastavka. Za ovaj slučaj nema trg. zakon ustanove i ovakovi ustmeni ugovori neimaju

Digitized by Google

valjanosti, nu ne radi §. 887. o. g. z, koj se ovdje uporaviti neima, već radi toga, što su se stranke složile, da se samo ono ima smatrati voljom stranaka, što je na pismo stavljeno.

Ako stranke nisu valjanost ugovora učinile zavisnom od pismenoga sastavka, nebi bila opravdana tvrdnja, da trgovački zakon o tom nema ustanove.

Nije od velike važnosti, ako se pogodba utanačena voljom stranaka napiše, jer valjanost iste nezavisi od ove formalnosti, najme pismenoga sastavka. U ovom slučaju nije ova pogodba zato valjana, što je napisana, već zato što se osniva na sporazumku stranaka, koji po §. 311. trg. zak. nije na stanovitu formu vezan.

S toga što trgovački zakon u ovom §.-u nespominje naročito slučaja, kad je isprava samo dokazalo, valja za ovaj gore navedeno načelo osnovano na istoj ustanovi. I u ovom slučaju nije valjanost ugovora odvisna od pismenoga sastavka, s *toga* moraju biti i ustmeni ugovori valjanimi i obvezivimi, koji se neslažu s pismenim sastavkom ili koji su dodatci, kad pismo nesadržava podpuno i istinito pravu volju stranaka.

Da li je pako pismena forma uvjet valjanosti ugovora ili su ju stranke dokaza radi izabrale, mora se od slučaja do slučaja prosuditi.

Priobćio **M. Savić.**

Kakvu dokaznu moć ima izkaz priznavajućega suobtuženika kao oštećenika po k. p. od g. 1853., valjajućem u Krajini?

U praksi nastaje ne riedko slučaj, da se dvojica obtuže radi zločina težke tjelesne ozlede s toga, što je jedan drugoga u medjusobnoj tučnji ozledio, pa da svaki suobtuženika krivnju svoju priznaje, odajuć ujedno posljedice svoje ozlede. Nedvojbeno je, da i lječnički vještaci mogu po §. 263. k. p. nezavisno od inoga kojega dokazala objektivno konstatovati zločin težke tjelesne ozlede, ako na temelju vlastitoga opažanja navedu okolnosti, iz kojih nastaju uvjeti, iz kojih se kvalifikacija zločina

Digitized by Google

težke tjelesne ozlede po §. 152—156. k. z. prihvatiti mora; ako na temelju preduzetoga nalaza uztvrdc, da je ozleda po naravi težka. da je uslied ozlede nastala zavraćenost uma, znamenito izopačenje ili osakaćenje.

Nu kod tjelesnih ozleda, koje nastaju budi navlaš, budi samo usljed neprijateljskoga namišljaja, dogadja se redovito u praksi, da ozliede te za sobom neostavljaju posljedica navedene vrsti, nego da samo sliede povrede zdravlja ili nesposobnost za izvršivanje zvanja; kod ovakovih tjelesnih ozleda lječnički vještaci nemogu nikada apodiktično tvrditi, u koliko nastaje dnevna smućenost zdravlja ili nesposobnost za izvršivanje zvanja od nadjene ozlede, nego to samo aproksimativno navode, tvrdeć, da će tjelesna ozleda u ovom slučaju imat za posljedicu nesposobnost za vršenje zvanja od 18—22 dana, ili od 28—32 dana. Jedino od broja ovih dana zavisi, da li će se osuditi obtuženik poradi zločina §. 152. 155. lit. b. k. z. ili prestupka §. 411. k. z.

Ako lječnički vještaci dakle apodiktično nemogu nadati broj dana usljed kojih je ozledjeni bio za vršenje zvanja, ili u poremećenju zdravlja priečen, morati će taj broj dana nadati u prvom redu oštećenik, a ako ima drugih dokazala n. pr. svjedoka, moći će se i s ovimi broj navedenih dana ustanoviti (§. 269. kaz. postup.).

Lječnički vještaci imati će u ovom slučaju na temelju strukovnoga svoga znanja još samo dokazati, da li je izkaz oštećenika ili svjedoka glede broja navedenih dana vjerodostojan. Da oštećenik, koji je svjedok klasičan, može po §. 270. k. p. broj dana, kao sastavni dio, objektivnost čina ustanoviti, to je takodjer nedvojbeno, samo je dvojbeno, da li se izkazom oštećenika, koji je ujedno suobtuženik, ako neima inih dokazala, u slučaju, kad su liečnički vještaci pronašli, da ozleda ima za posljedicu nesposobnost za izvršivanje zvanja ili poremećenje zdravlja izmedju 18—22 ili 25—32 dana, može na temelju kaz. postupnika od 1853. dokazati broj dana poremećena zdravlja ili broj dana, za kojih je oštećenik u vršenju zvanja priečen bio, da li se n. p. ako takov suobtuženik uztvrdi pred sudom, da je bio 23 dana dotično 32 nesposoban za vršenje zvanja, sa njegovim izka-

Digitized by Google

zom konstatovati može učin objektivni zločina težke tjelesne ozlede §. 152. k. z., dotično §. 155. lit. b. k. z.

Pod koji da se paragraf izkaz takova suobtuženika subsumira, o tom u kaznenom postupku od g. 1853. neima naročitoga propisa. Ustanove §. 269. 270. k. p. i 140—145. odnosno §. 271. k. p. nemogu se izravno uporaviti na izkaz suobtužena, jer on nije svjedok, niti sukrivac, pošto neodgovara za isti, nego samo za slični zločin. U ovakom stanju stvari nepreostaje ino, nego doktrinalnim tumačenjem k. p., analogijom naime pravnom prosuditi vriednosti izkaza priznavajućega suobtuženoga.

U §. 140. 5. k. p. daje zakon izkazu priznavajućega suokrivljenika istu moć dokaznu, kano i izkazu zaprisegnuta svjedoka u §. 140. 2. k. p.

Po §. 270. I. k. p. izkaz zaprisegnuta svjedoka, ako je svjedok ujedno oštećenik, može učin kaznjiva djela nezavisno od ina kakova dokazala ustanoviti; ako se dakle izkazom zaprisegnutoga svjedoka kao oštećenoga može učin kaznjiva djela ustanoviti, to se može i izkazom priznavajućega suokrivljenika, kao oštećenika, koji je zaprisegnutomu svjedoku po zakonu sasvim ravan, ustanoviti učin kaznjiva djela.

Priznavajuć suobtuženik sasvim je ravan priznavajućemu suokrivljeniku i po svojstvu i po položaju, dakle i izkaz priznavajućega suobtuženoga, ako je ujedno oštećenik, mora imati istu moć, koju ima svojstvom i položajem ravan mu izkaz priznavajućega suokrivljenika, dotično i izkazom priznavajućega suobtuženoga može se po §. 270. kaz. postup. učin kaznjiva djela ustanoviti, samo mora priznavajući suobtuženik biti ujedno i oštećenik.

Ovakovomu tumačenju zakona moglo bi se prigovoriti, da se protivi načelu, na kojem stoji k. p. od 1853. glede dokazivanja, naime legalnomu načelu dokazivanja, po kojem sudac može samo ono rabiti kao dokazalo, što zakon izrično kao dokazalo navadja. Nu prigovor taj pobija se ustanovami §. 142. i 279. k. p., iz kojih se razabire, da razlozi sumnje, izim ako se dokaz po §. 281. k. p. sastavlja, nisu taksativno, nego samo primjera radi nabrojeni.

Digitized by Google

Moglo bi se nadalje prigovoriti, da je gornje tumačenje neosnovano i s toga, jer da su dokazala u §. 140. k. p. navedena, uporavljiva samo na dokazivanje krivnje, a ne i na ustanovljenje objektivnoga učina, pa da se po tom izkazi svjedoka i suokrivljenika, koji su u §. 140. k. p. navedeni samo glede dokazivanja krivnje, nemogu istim mjerilom mjeriti s izkazi svjedoka, koji su ujedno oštećenici, pa glede kojih je §. 270. k. p. iznimno odredio, da mogu ustanoviti učin djela na njih počinjena. Nu prigovor taj pobija se ustanovom §. 278. k. p., iz kojeg se razabire, da se razlozi sumnje §. 140. k. p. takodjer svaka okolnost čina, dakle i okolnost iz koje se učin djela kaznjiva izvadja, dokazati može; što pako §. 140. k. p. dva razloga sumnje navedenih u §. 140. k. p. za ustanovljenje okolnosti čina zahtieva, ni ta činjenica nepobija ovdje razloženo stanovište; jer zakon u §. 140. k. p. govoreć o svjedocih i suokrivljenicih neima na umu svjedoka i suokrivljenika, koji je ujedno oštećenik, nego na prosto svjedoka i suokrivljenika.

Š. D.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Nije moguće izvesti ovrhu na još neuručenoj ostavini.

Visokom riešitbom kr. stola sedmorice od 9. prosinca god. 1876. br. 140. sudjeno je, da su dužni tuženici: politička najme občina D. i Marija udova G. kao zapisovnici iza E. G. priznati nasliedno pravo tužitelja Dragutina G. do mjere nuždnoga diela, te mu tim naslovom iz ostavine pokojnoga Eugena G. izplatiti u roku od 14 dana svotu 2609 for. 87½ novč. a. vr. Rečeni nasliednik odstupio je od te dosudjene mu svote dr. S. 550 for., a trgovcu V. 600 for., te su sva trojica svoje iznose 1459 for. 87½ novč. 550 for. i 600 for., uknjižbom ovršnoga prava zaloga na ostavinskih nepokretnostih Eugena G. gr. nap. broj 437. občine D. osigurali, te su nebuduci izplaćene njihove tražbine, zamolili dražbu nepokretnostih. Kralj. gr. deleg. kot. sud u Osieku zadovoljio je svojom odlukom od 28. ožujka g. 1878. broj 592. tomu zahtjevu.

Digitized by Google

Proti toj odluci uloži Marija udova G. po odvjet. M. utok navadjajuć, da se dražba nemože dozvoliti, jer ostavina još nije uručena i da je gore spomenuta nepokretnost još uviek upisana na ime Eugena G.

Kr. banski stol svojim riešenjem od 19. lipnja g. 1878. br. 6485. ukine odluku prvoga suda obziruć se na propise §. 500. gr. pp. i §§. 425. i 431. o. g. z. kao i na to, da su pomenute nepokretnosti još na Eugena G. upisane i da je utjecateljica doživotna uživateljica tih nepokretnosti po zapisu, a po takovom občina D. vlastnicom; da pako ostavina, dotično zapisi, ovim strankam još nisu uručeni; s toga pako da se prije uručbe proti utjecateljici ovršna dražba voditi nemože i zato je dražbena molba za sada neosnovana i prerana.

Proti ovomu riešenju uložio je odvj. dr. S. za sebe i za ostalu dvojicu previdni utok, koji je kr. stol sedmorice riešenjem od 14. rujna god. 1878. broj 1029. odputio pogledom da po naćelih XXII. poglavlja g. p. ovrhi samo vlastničtvo ovršenika podpada, takovim pako da se nemože smatrati nekretnina na ime ovršenika sa imena Eugena G. gruntovno još neprenešena §. 431. o. g. z.; uvaživ dakle, da pravo za vodjenje ovrhe na upitnu nepokretnost Eugena G. po spisih dokazano nije §. 441. gr. pp. valjalo je napadnutu odluku banskoga *stola* potvrditi.

Dr. **A. Š.**

Sudac može i ako obstoji zakon od 11. lipnja 1868. br. 62. d. z. l. konvencijonalnu kazan kod zajma sniziti, te može i o tom saslušati vještake ili ne

II. II. tuži Drag. W. da plati svotu 63 for. s ugovorenimi 48% na godinu i to s naslova zajma. Ovomu zahtjevu zadovolji c. kr. del. kot. sud u B. odsudom od 18. prosinca 1876. br. 11.606. i to uvjetno uz položenje odlučne prisege.

Na priziv tuženoga preinači c. kr. prizivni sud u K. dne 28. ožujka 1877. br. 1874. odsudu i dosudi tužitelju utuženu svotu sa 6% kamati nu pod uvjet, ako položi odlučnu prisegu i to s ovih razloga:

Sumarna razprava pokazala je, da se tuženi nije obvezao platiti kamata, već da se je obvezao za slučaj, ako na ugovoreni dan neplati, platiti 48 for. od stotine. Kad stvari tako stoje, nemože se tih 48 for. smatrati kao kamate, mogu se ipak uslied §. 1336. o. g. z. smatrati kao konvencijonalna kazna, i pošto ovaj §. naročito ustanovljuje, da je sudac vlastan ovu kazan smanjiti, dosudjuju se tužitelju 6% zatezne kamate i to po najvećoj zakonskoj mjeri i to tim više, jer po dvor. dekretu od 13. lipnja 1828. br. 2347. prav. sbirke odšteta za zakasnjen platež duga nesmije prekoračiti zakonite kamate.

U previdnih tegobah naglasi tužitelj, da je ova alinea §. 1336. o. g. z. zakonom od 14. lipnja 1868. (br. 62. d. z. l.) ukinuta i da bi,

Digitized by Google

da su sve nastale okolnosti, o kojih predzadnja alinea §. 1336. govori, sudac mogao konvencijonalnu kazan smanjiti jedino po sasluhi vještaka.

C. k. vrhovno sudište odobri svojom riešitbom od 26. travnja 1878. br. 10.152. odsudu prizivnoga suda s ovih razloga:

Već ta okolnost, da odmah s početka nisu ugovorene kamate i da su dužniku za onaj slučaj, ako nedrži platežnoga roka, nametnute velike kamate, pokazuje, da je tužitelju kao vjerovnikŭ stalo bilo do toga, da se osigura naprama dužniku, ako ovaj nebi obveze izpunio u obrečeno vrieme i da tu nemarnost kazni velikim gubitkom njegovim.

Po ustanovah §. 1336. o. g. z. leži u tom konvencijonalna kazan, te je svejedno, da li je iznos iste ugovoren u slici visokih kamata ili u opredieljenoj svoti novca, §. 1. zakona od 14. lipnja 1868. (br. 62. d. z. l.) ukinuo je u pogledu zajma u §. 1336. o. g. z. normirano ograničenje, kad je ugovorom stanovita konvencijonalna kazan ugovorena, al tim se odstranjuje razlika, koju §. 1336. o. g. z. kod konvencijonalne kazne čini izmedju zajma i drugih slučajeva, odtuda ipak nesliedi, da su konvencijonalne kazne kod zajmova uztegnute sudačkomu ograničenju, pače ovo pravo ostaje netaknuto, te se prepušta razsudi sudčevoj ovu kazan odmah ili saslušav vještake, „što će se ipak riedko dogoditi, sniziti“.

Opazka. Budući da se i kod nas dogadjaju mnogobrojni slučaji iste vrsti, preporuča se ovaj nazor obih viših cislajtanskih sudova razsudi naših sudaca; slučaj sam izvadjen je iz „Gerichtshalle“. **M. S.**

Ako se na mjesto isplate dade vjerovniku vredni papir glaseći na donositelja, jamči dužnik i onda za istinitost i naplativost tražbine, ako je vjerovnik primio papir bez ikakova priuzdržaja. Ako se nad imovinom izdatnika vrednoga papira otvori stečaj, vjerovnik ne treba, da potraži svoje pravo, čekati uspjeh razprave o stečajnini, ako je imao pravo tražiti da se odmah namiri.

A. prodao je B.-u na poček pet bala pamučne predje, težke 2500 engl. funti za 712 for. 50 nč. To dokazuje faktura od 8. veljače 1876. Na račun kupovnine platio je B. u gotovom 96 for. 12 novč. bez ikakova prigovora od strane prodavaoca.

Da namiri preostali još dug od 616 for. 38 nč. posla B. pismom od 11. veljače 1876. jednu blagajničku doznačnicu eskomptnoga družtva u Warnsdorfu u nominalnom iznosu od 500 for., sa dospielimi već 6% kamati od 12 for. 75 novč., zatim blagajničku naputnicu istoga družtva u nominalnom iznosu od 100 for. sa dospielimi 6% kamati od 3 for. 63 novč., ukupno dakle: 616 for. 38 nč.

Digitized by Google

A. potvrdi pismom od 12. veljače 1876. da je primio rečene vredne papire, i očitova, da je tim posao na kraj izveden.

Nu pismom od 14. veljače vrati A. vredne papire B.-u natrag, tražeć da plati dug gotovim novcem.

Pošto su spomenute blagajničke doznačnice još jedan put bile poslane i vraćene, prijavi ih A. proti stečajnini eskomptnoga družtva u Warnsdorfu (nad družtvenom imovinom bje otvoren stečaj 16. veljače g. 1876.) pa su iz njih potičuće novčane tražbine priznate likvidnimi i uvrštene u treći razred (po austrijskom stečajnom redu).

Na temelju ovih činjenica, pa držeć da nije dužan mjesto gotova novca primiti blagajničke doznačnice, podigne A. tužbu proti B. tražeć neka se izrekne za pravo: da je B. dužan ostatak od 616 for. 38 nč. za prodanu mu robu platit u gotovom novcu sa 6% kamati tekućimi od 12. veljače g. 1876. i naknaditi parbeni trošak, a on (A) da će mu povratiti obie blagajničke doznačnice eskomptnoga družtva u Warnsdorfu, od kojih jedna glasi na 500 for., a druga na 110 for. kao i prijavu na temelju ovih papira nastale tražbine proti stečajnini warnsdorfžkoga eskomptnoga družtva.

Prvi sud odbio je zahtjev tužiteljev odlukom od 6. veljače 1878., te naložio tužitelju A. da ima tuženiku naknaditi parbeni trošak od 50 for.

Razlozi: Tuženi priznaje, da se stvar zaista onako imade, kako je gore razloženo; nu producira i odgovor tužitelja od 12. veljače 1876., u kojem se veli: „Potvrdjujem ovim, da je moja faktura od 8. veljače 1876. u iznosu od 712 for. 50 novč. poravnana i smatram da je tim posao svršen.“ Odavlje se vidi, da je tužitelj bezuvjetno primio blagajničke doznačnice na mjesto izplate u gotovom novcu; posao kupovni prešao je novacijom u posao promjene, tužitelj postade vlastnikom blagajničkih doznačnica, pa kao takov mora sam preuzeti i nositi pogibelj gubitka. Tužitelj odgovara doduše, da pismo od 12. veljače sadržaje tek običnu potvrdu o tom, da je stvar primljena, a da se po sebi razumie priuzdržaj odobrenja, koje da je on uzkratio u svom pismu od 14. veljače 1876. Tuženi pobija taj priuzdržaj i to punim pravom. Kao što je tužitelj uzkratio odobrenje u pismu od 14. veljače mogaše i u pismu od 12. veljače god. 1876.; a pošto u pismu svom od 12. veljače god. 1876. nije primitak učinio ovisnim o kakovom priuzdržaju ili o kakovom uvjetu, to ne mogaše dva dana kasnije jednostrano odustati od onoga bezuvjetnoga prihvata. Primiv on spomenute vredne papire bijaše dug od 616 for. 38 novč. namiren, kupovna pogodba izpunjena i utrnula, s toga ne može tužitelj odatlje nikakova drugoga prava na platcž izvoditi, zato se mora njegova tužba odbiti. Tužitelj je u protuodgovoru naglasio eventualno i pravni razlog u §. 1397. o. g. z. normirane dužnosti jamčenja po cedentu. Ali ako se i ne uzme obzir

Digitized by Google

na to, da nije slobodno u protuodgovoru mienjati pravni razlog, to ni taj pravni razlog nije dovoljan, pošto tužitelj nije dokazao, da se tražbina iz blagajničkih doznačnica ne može nikako, ili da se ne može dielomice, i u kojem dielu, utjerati.

Na priziv tužiteljev c. kr. viši sud u Pragu potvrdio je osudu prvoga suda te naložio apelantu da plati protivniku trošak priziva sa 7 for. 94 novč.

Razlozi: Tuženi B. posla pismom od 11. veljače 1876. A. radi glasom fakture od 8. veljače god. 1876. preuzete robe u vriednosti od 712 for. 10 novč. dvie blagajničke doznačnice eskomptnoga družtva u Warnsdorfu — koje čine predmet ovoga prepora — od 500 for. i 100 for. zajedno sa dospielimi kamatami; na to odgovori mu tužitelj pismom od 12. veljače 1876. kojega je istinitost nepreporna: „Potvrdjujem ovim izravnanje moje fakture od 8. veljače 1876. sa 712 for. 50 novč. i smatram posao izpunjenim.“ Odatlje mora se i ne može se drugo izvoditi, nego da tužitelj priznaje, da je tuženi svojoj obvezi zadovoljio, i da se s toga ova ima u smislu §. 1412. o. g. z. smatrati riešenom. Odatlje već sliedi, da tužitelj ne može na temelju iste fakture tražiti od tuženika novu izplatu, pa je zato zahtjev tužbeni neosnovan. Nu kad bi se kraj takova stanja stvari ostalo samo kod zahtjeva tužiteljeva, neka mu se za navedene dvie blagajničke doznačnice izplati u gotovom 616 for. 38 novč. samo za sebe i bez obzira na pravni naslov, koji služi kao temelj kupovnoj pogodbi, nebi se ipak takovu zahtjevu moglo zadovoljiti; ne s razloga jamstva koje bi ovdje tobože tuženiku pripadalo, pošto se tomu protive §. 922. i sliedeći o. g. z., jer sam tužitelj netvrdi, da su te blagajničke doznačnice za vrieme, kad ih je on dobio, bile bez vrednosti, ili manje vrednosti nego li je ona na koju glase; ali niti s razloga jamčenja, prinadležećega tuženomu kao asignantu, odnosno prenositelju u smislu §§. 1397. i 1408. o. g. z., jer tužitelj nije dokazao, da su blagajničke doznačnice u obće nevredne, ili u koliko su nevredne, pa u koliko je prema tomu tuženi dužan na naknadu; a tužitelj nije pobio prigovora tuženikova, zašto nije za vremena blagajničke doznačnice odkazao i unovčio. S ovih razloga opravdana je osuda prvoga sudca, a priziv mora se odbiti.

Tužitelj podastre izvanredni priziv s tegobami, koji je najviši sud bečki osudom od 24. rujna 1878. uvažio, osude obajuh nižih sudova promienio te izrekao: da tuženi B. ima tužitelju izplatiti u gotovu preostatak kupovnine za prodanu robu 616 for. 38 novč. zajedno sa 6% kamati od 12. veljače 1876., a tužitelj tuženomu odstupiti obie blagajničke doznačnice eskomptnoga družtva u Warnsdorfu sa 500 i 100 for. zajedno sa prijavom na temelju obijuh doznačnica podnešenom proti stečajnini eskomptnoga družtva u Warnsdorfu kao i svote

Digitized by Google

koje bi odpale na isti papir; zatim da naknadi tužitelju parbeni trošak prve molbe sa 53 for. 44 novč., druge molbe sa 19 for. 86 novč. i treće molbe sa 28 for. 6 nvč.: sve za tri dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: Tuženi priznaje naročito sliedeće navode tužiteljeve: da je tužitelj tuženomu B. fakturom od 8. veljače g. 1876. prodao pet bala pamučne predje broj 4., težkih 2500 englezkih funti za 712 for. 50 novč. uz 3 post. casaconto; da ga je tuženik riešio obveze, neka mu preda dalnjih 2000 funt. pamučne predje, pošto je nemogaše na vrieme predati ali ipak uz to, da mu plati 2 nč. po funti radi naknade štete; da mu je pismom od 11. veljače 1876., da izravna nastali dug, poslao u gotovom 24 for. 25 nč., zatim uračunav si iznos od 40 for. pripadajući (tuženomu) u ime naknade štete za nepredanih 2000 funt. i 31 fr. 87 nč. u ime sconta i vozarine, da mu je za preostali dug od 616 fr. 38 novč. poslao dvie blagajničke doznačnice eskomptnoga družtva u Warnsdorfu, od kojih je jedna glasila na 500 for., a druga na 100 for., obie sa 6% dospielimi kamati, obie odkazive za 5 dana. Na molbu izraženu u pismu od 11. veljače g. 1876. da se primitak vrednih papira potvrdi, tužitelj zadovolji tomu pismom od 12. veljače g. 1876. potvrdiv izravnanje fakture tim, da je proglasio posao završenim: nu, što priznaje i sam tuženik, vrati mu tužitelj pismom od 14. veljače oba papira dodav, da ih nemože upotrebiti, zahtievajuć da mu pošalje 600 for. u gotovom novcu. Nu tuženi povrati tužitelju oba papira pismom od 16. veljače 1876. očitovav, da nepreuzimlje više nikakova obliga, pošto je tužitelj bez ikakova prigovora preuzeo papire, pače već pismom od 12 veljače potvrdio namirenje tražbine. Nu iz rieči pisma od 12. veljače 1876. neda se izvesti, da je tužitelj bezuvjetno preuzeo poslane mu dvie blagajničke doznačnice eskomptnoga družtva u Warnsdorfu, a naročito nemože se iz njega izvesti, da se je tužitelj odrekao svakoga regresa za slučaj, ako se nebi u vreme mogle izkupiti doznačnice. Blagajničke doznačnice eskomptnoga družtva u Warnsdorfu glase, kako se vidi iz njihovoga sadržaja, na donositelja, mogu se dakle prenieti na drugoga, a ne treba pri tom držati se ni kakovih forma. Ako je dakle tuženik, da plati svoj dug, mjesto gotova novca poslao tužitelju dvie gore označene blagajničke doznačnice, a tužitelj ih, kako to tuženik iz njegova pisma od 12. veljače god. 1876. izvodi, primio i pridržao, tim je medju obima nastao u smislu §. 1414. o. g. z. posao uz naplatu, koji se predstavlja kao posao ustupni ili naputni, jer se blagajničke doznačnice rečenoga eskomptnoga družtva nemogu smatrati kao papirni novac, nego samo kao isprave o zajmovnoj tražbini, koja pripada tuženomu proti rečenomu eskomptnomu družtvu, pa je tuženik poslav rečeni papir tužitelju preneo nanj naplatno svoju vlastitu odanlje potičuću tražbinu. Zato mora tuženi, pošto neima pravno postojećega nedvojbenoga očito-

Digitized by Google

vanja od strane tužitelja, da priznaje warnsdorfžko eskomptno družtvo kao jedinoga platioca, jamčiti tužitelju po §§. 1397. i 1406. o. g. z. za ispravnost i naplativost prenešenih tražbina u onoj svoti, za koju ih je tuženik na ime svoga duga tužitelju na račun upisao. Kao što tužitelj navodi, a tuženik naročito priznaje, otvoren je stečaj nad imovinom warnsdorfžkoga eskomptnoga družtva već 16. veljače 1876. Da je tužitelj odmah, čim je primio blagajničke doznačnice, naime odmah 12. veljače odkazao blagajničke doznačnice warnsdorfžkoga eskomptnoga družtva — ako je to u obće bilo moguće obzirom na udaljenost njegovoga obitavališta Reichenberg od Warnsdorfa — to bi ipak izplata dospiela bila istom poslje otvorenoga stečaja, pošto rok dospielosti nastaje petoga dana nakon prijavljena odkaza. Nije dakle tužitelj kriv pogrieški u smislu §. 1399. o. g z., koja bi ga mogla lišiti zahtjeva na regres, paće moraju se spomenute blagajničke doznačnice smatrati neutjerivimi već u onom času, kad ih je tuženik poslao tužitelju mjesto gotova novca. Istina, tužitelj je prijavio spomenute doznačnice u stečajninu warnsdorfžkoga eskomptnoga družtva, a može se uzeti, da će se barma dielomice i izplatiti, ali ta okolnost nije protivna zahtjevu tužbenomu, jer kako je bio ugovoren tri postotni casasconto, što si ga je tuženik i odračunao, bio je tuženik obvezan odmah i u gotovom novcu naplatiti dug svoj, te se ne može reći da je tužitelj bio dužan čekati, dočim se tuženomu ne namiće veća od prvobitne obveze; u ostalom što se izplati na prijavljene blagajničke doznačnice, pripasti će svakako tuženomu. Iskanje šest postotnih kamata od utužene svote od 12. veljače 1876. osnovano je na §§. 1333. i 1331. o. g. z., jer je tražbina onoga dana bila već dospiela za izplatu. Pošto se tako prikazuje tražbina tužiteljeva posve opravdanom, valjalo je izvanredni previd uvažiti, a obie osude nižih sudova promieniti. Osuda glede parbenoga troška svih triuh molba osniva se na §§. 24. i 26. zakona od 16. svibnja god. 1874. (broj 69. d. z. l.). („J. Bl.“).

Članovi zamienito osjeguravajućega družtva nisu dužni, ma da i je družtvo zaključilo likvidirati, čekati glede svojih iz ugovora ob osiguranju potičućih tražbina uspjeh likvidacije.

A. dade osjegurati svoju kuću kod sjegurateljne banke B. Kuća izgori g. 1873. A. digne tužbu proti banki u likvidaciji stojećoj, zahtievajuć da mu izplati 532 for. Prvi sud zadovolji tomu zahtjevu.

Razlozi: Ne osnovan je prigovor, da je tužba prerano podnešena, te da tužitelj ima čekati uspjeh likvidacije. Istina, po §. 5. pravila smatraju se svi, koji osjeguravaju svoje kuće kod banke B., članovi

Digitized by Google

njenimi; nu čim je koji član pretrpio kakovu štetu, vlastan je po §. 1. pravila zahtievati od banke t. j. od ukupnosti članova podpunu naknadu; tu bo je on ne samo član družtva nego i vjerovnik bankin. Ako je dakle glavna skupština članova zaključila da banka likvidira, to moraju članovi kao takovi, u koliko imadu što zahtievati iz imovine družtva, čekati na uspjeh likvidacije, ali ne moraju njegovi vjerovnici. Glavna skupština članova nije vlastna odlučivati o pravih ovih potonjih (t. j. vjerovnika). A niti statuta ne sadržavaju nikakove ustanove, po kojoj bi morao osjegurani član, kad banka likvidira ili da bi u obće morao čekati sa zahtjevom svojim s bog naknade štete, dok bude dovoljne gotovine u blagajni.

Na priziv tuženikov odbio je viši sud zahtjev tužiteljev, jer banka, koja po zaključku glavne skupštine likvidira, stoji na načelu uzajemnosti, pa s toga tužitelju kao vjerovniku pripadajuća prava idu ga samo kao člana družtva; odakle sliedi, da zaključak glavne skupštine veže njega, ma se radilo o zahtjevih, koji mu pripadaju proti družtvu kao vjerovniku, jer da je on samo kao član postao vjerovnikom družtva, i jer da se tražbina člana družtva može samo u toliko podmiriti, u koliko dotiče imovina družtvena za podmirenje svih zahtjeva članova (§§. 1193. i 1197. o. g. z.); jer da tužitelj nije uztvrdio, da je družtvena imovina već podpuno realizovana, i posao likvidacijonalni dovršen, a izplata pojedinih članova družtva može se preduzeti samo pošto je likvidacija na kraj izvedena (§. 1199. o. g. z.).

Najviši sud zabaciv osudu drugoga potvrdio je onu prvoga suda sa razloga po istom navedenih.

Ako maloljetno diete traži pod otčevom uprarom stoječi miraz materin, valja djetetu imenovati skrbnika. (K §. 271. o. g. z.).

Rudolf K. dade svojoj kćeri miraz od 7000 for., a zet njegov obveza se, da će ga osjegurat

Kći Rudolfa K. umre ostaviv maloljetno diete; miraz nebje još osjeguran, zato je prvi sud na molbu Rudolfa K. postavio djetetu skrbnika.

Na protiv viši je sud tu odredbu prvoga sudca dokinuo s razloga, što uprava imovine maloljetne djece pripada otcu (§. 149.), a za osjeguranje imovine njihove ima se postarati nadtutorstveni sud (§§. 222. i 231. o. g. z); zato nije ovdje nastao slučaj, da se postavi skrbničtvo po §§. 175., 271. i 1245. o. g. z.

Najviši sud potvrdi ipak rješitbu prvoga sudca, jer da suprug pozivljuć se na §. 1229. o. g. z. traži i vlastničtvo miraza, prem se ovo po vlastitoj izpovjedi njegovoj sastoji od javnih zadužnica; valja dakle

Digitized by Google

smatrati upravu imovine maloljetnikove kao posao medju otcem i kćerju, a za to ima se po §. 271. o. g. z. za maloljetnika imenovati poseban skrbnik. („B. I.“).

Onoga dana, kod izteče zakup, stupa vlastnik u posjed i porabu bivši u zakup danoga predmeta, ma da i nije predaja obavljena.

M. uze od P. u zakup dobarce u V. na tri godine; vrieme zakupa izteče 14. ožujka g. 1877. Mjesec dana kasnje uze P. orati komad zemljišta spadajućega k onomu dobarcu, s bog česa digne M. tužbu proti njemu.

Nu kot. sud obije tužitelja rješitbom od 18. lipnja 1877. s razloga, da je zakup prestao 14. ožujka g. 1877., da tužitelj nije dokazao, da je zakup obnovljen, zato da ga tuženi nije smetao u posjedu, nego je naprosto počeo opet služiti se svojom stvarju, koja poraba bijaše za trajanja zakupa prekinuta.

Viši sud naprotiv mislio je drugačije, te je sudio, da treba M. štititi u mirnom njegovom posjedu. Tuženik da je priznao, da je orao zemljište spadajuće k prepornom dobru, a nije dokazao, da mu je tužitelj nakon minula zakupa predao gospodarstvo dotično u posjed; a niti se iz razprave nevidi, da bi bio tužitelj napustio zakupljeno dobro, te tako privolio, da tuženi može preuzeti gospodarstvo u posjed. Tužitelj se dakle nalazi u faktičnom posjedu, a tuženi radio je svojevoljno, što je zabranjeno. (§. 339. o. g. z.).

Najviši sud dokinuv ipak rješitbu višega potvrdio je onu prvoga suda s razloga, što je tužitelj imao samo kao zakupnik dobro ovo, što priznaje sam, da je vrieme zakupa izteklo 14. ožujka 1877., a razumie se po sebi, ako se zakup ne obnovi, da tuženik istoga dana može odmah i podpuno rabiti svoje imanje. **P.**

II. Mjenbeno-pravni.

Valjanost mjenbenoga očitovanja, izdanoga u inozemstvu, ako ne ima u kontekstu rieči „mjenica“, ima se prosudjivati po zakonih mjesta, gdje je isprava izdana, i to istom poslje podignuta prigovora i nakon dovršene rasprave.

Na temelju po O. u Londonu 26. rujna 1877. izdane, te plative u Londonu za tri mjeseca od dana izdatbe, tako zvane „promissory note“, na temelju prosvjeda izvedena kod domiciliata M. Z. u Londonu, na dalje na temelju svjedočbe englezkoga vještaka, da se ispravom tom

Digitized by Google

utemeljuje mjenbena obveza, i pošto je O. boravećemu u Beču tamošnji sudb. stol radi rasipnosti postavio skrbnika: potraži N. kod rečenoga suda, da izdade proti O. platežni nalog na 2000 funt. sterl.

Prvi sud odredi odlukom od 26. travnja 1878. ročište, da se povede ustmena razprava po mjenbenom pravu, ali nije izdao platežnoga naloga, jer da svjedočanstvo učenoga pravnika, da stanoviti zakon obstoji, nedaje podpuna dokaza.

Proti ovoj odluci podnese skrbnik O. utok, koji je viši sud uvažio te preinačiv rješitbu prvoga suda odputio tužbu radi nenadležnosti prvoga suda, jer prilog tužbe A. (isprava) neima u čl. 4. redak 1. (§. 3. točka 1. hrv.-ug. mjenb. zakona). zahtievanu potrebština t. j. neoznačuje se „mjenicom“: jer svjedočanstvo pravnika učenjaka (C.) ne može nadoknaditi te manjkavosti, a pošto neima po tom nikakove mjenice, ne može biti trgovački sud nadležan razpravljati taj prepor.

Tužitelj podnese previdni utok proti odluci drugoga suda, koji je najviši sud uvažio te preinačiv odluku drugoga potvrdio onu prvoga sudca.

Razlozi: Utjecatelj neima pravo tvrdeć, da skrbnik O-a. nije bio vlastan podnieti utoka proti odluci prvoga suda, jer da se tobože tomu protive propisi o sumarnom postupku (u Cislajtaniji Ur. „Mjes.“): ovdje se bo ne radi o pritužbi proti načinu povedena postupka nego o nadležnosti trgovačkoga suda, najme o tom, da li isprava, na kojoj se temelji tužba, imade potrebštine valjane mjenice ili ne. Ako se uvaži, da je tužbi priložena isprava izdana u inozemstvu, a da se bitne potrebštine u inozemstvu, izdane mjenice, kao i potrebštine svakoga drugoga u inozemstvu izdanoga mjenbenoga očitovanja, po čl. 85., odnosno čl. 98. red. 10 mj. z. (§. 96. i 112. hrvat.-ugarsk. mjen. zak.). imadu prosudjivati po zakonih mjesta, u kojem je mjenbeno očitovanje izdano; pošto se na dalje o pitanju, da li spada oznaka, „mjenica“ po zakonih mjesta izdane isprave medju bitne potrebštine valjane mjenice ili ne, istom poslje podignutih prigovora i provedene rasprave može odlučiti: to se je moralo zadovoljiti molbi utjecatelja, te preinačiv rješitbu druge molbe, potvrditi ona prvoga suda. („Jur. Blätter“).

Ako se u tužbi i u platežnom nalogu navede krivo ime mjenb. tuženika, ne može s boga toga zabaciti platežni nalog, nego treba to u prigovorih navesti, napose onda, ako i na mjenici dolazi krivo napisano ime.

Tvrdka A. digne tužbu proti F. Hinpasingu zahtievajuć izplatu mjenbene tražbine od 1000 for. s. p. Sudb. stol kao trgovački sud izda prema tomu platežni nalog naloživ F. Hinpasingu, da plati utuženu svotu za 3 dana pod prietnjom mjenb. ovrhe.

Digitized by Google

Podvornik kot. suda u P. uruči platežni nalog 7. svibnja g. 1878. F. Himpensingu u P., ali ga ovaj povrati sudb. stolu podneskom od 9. svibnja 1878. očitovav, da ga neće da primi, jer da tako tužba kao i platežni nalog glase na F. Hinpasinga, a on da se zove F. Himpesing, da je potvrdnicu samo zato podpisao, jer je poslužnik prietio, da će platežni nalog pribiti na vrata njegovoga stana.

Sudb. stol kao sud trgovački u B. s razloga, što se u podnesku od 9. svibnja g. 1878. ne tvrdi, da je u tužbi izvedena mjenb. obveza naprama tužećoj tvrdki neosnovana, nego se samo tvrdi, da postoji razlika u imenu, koja već s toga neovlaštuje povratit natrag platežni nalog, što se je F. Himpesing mogao proti pravovaljanosti njegovoj braniti u pravo doba podnesenimi prigovori; s razloga, što je na mjenici jasno i razgovetno napisano F. Hinpasing: to je opet dao uručiti molitelju pravovaljani platežni nalog dodav, da mu je slobodno putem pravde potražiti, da se njegovim zahtjevom zadovolji.

Usljed utoka uložena proti toj odluci promieni viši sud napadnutu odluku, dokine dne 7. svibnja 1878. preduzetu uručbu mjenb. tužbe sa prilozi i izdanim platežnim nalogom F. Himpesingu naloživ sudb. stolu kao sudu trgovačkomu, neka uruči rečene stvari tuženiku F. Hinpasingu, vlastniku tvornice u P., ako pako neima u P. tvorničara toga imena, da povrati tužitelju tužbu navedši razlog tomu.

Za razlog ove odluke navodi viši sud, da mjen. tužba glasi proti F. Hinpasingu, da je prema tomu izdan i platežni nalog istomu F. Hinpasingu, naprotiv zove se rekurent, kojemu je uručena mjenb. tužba sa prilozi i platežni nalog, F. Himpesing, da s toga uručenje spisa nije izvedeno po propisih postupnika, pa se ne može smatrati valjanim.

Na previdni utok tužeće tvrdke A. najviši je sud promienio odluku višega, a potvrdio onu prvoga sudca.

Razlozi: Ako mjenb. tužba i platežni nalog glase na F. Hinpasinga, a tuženi se zove F. Himpesing, ta okolnost nedaje tuženiku pravnoga povoda, da povrati tužbu i platežni nalog, kao tobože na nj ne glaseće, te da tako uzmakne dužnosti podnieti prigovore, gdje bi imao dokazati, da se tužba i platežni nalog netiču njega, nego nekoga F. Hinpasinga, koji je takodjer vlastnik tvornice u P., česa u ostalom nije tuženi ni uztvrdio. Ako se k tomu uvaži, da je na mjenici podpisan F. Hinpasing, u čem se slažu mjenb. tužba i platežni nalog, da odresa glasi: F. Hinpasingu, vlastniku tvornice u P.: to je sasma pravo učinio prvi sud uzdržav u krieposti platežni nalog i poslav ga natrag mjenb. dužniku. Zato se i potvrdjuje odluka prvoga suda i to tim više, što se postupak mjenb. dužnika prikazuje kao puko zanovetanje.

Digitized by Google

III. Kazneno-pravni slučaj

raspravljen pred sudb. stolom u . . . . . dne 16. listopada god. 1877. radi zločinstva kradje.

U lipnju ove godine uzmanjkalo je seljaku A. i seljaku B., iz okolice K. . . . . ., nešto presada od kupusa, pa su se oba dogovorila sa C., da će ga ukrasti od X. Pa doista, po noći izvedoše svoju nakanu. Kod seljaka A. nadjeno je do 280 presada, a toliko po prilici i kod seljaka B., koji su obširno priznali svoju krivnju. Šteta je procienjena po nekom obćinskom starješini na 7 for., a cieni ju toliko i oštećenik.

Na temelju obtužnice drž. odvjetničtva odredjena je glavna rasprava na 16. listopada 1877.

Na glavnoj raspravi obtuženici priznadoše okolnostno učin, naime: da su u društvu, po noći, s polja ukrali X.-u presad od kupusa, nu prigovaraju, da nije bilo 700 presada i da presad nije vriedan 7 for. Vele, da su oštećeniku vraćali presad, ali da ga nije hotio primiti.

Po predlogu državnoga odvjetničtva obsudjeni su okrivljenici radi zločina kradje, po §. 171. 174. II. sl. b., 175 II. sl. a. i 178. na osam dana težke tamnice, i na nošenje troška skopčanoga s kaznenim postupkom i ovrhom kazne, koji se trošak proglašuje neućerivim; a oštećenik je svojom odštetnom tražbinom od 7 for. odpućen na redoviti put gradjanske parnice, pošto šteta nije dovoljno ustanovljena. — Obsudjenici zadovoljavaju se s osudom.

Na ovaj slučaj želim samo ovo primetnuti. Na dosta skupom trgu glav. grada prodavao se je one godine presad od kupusa po četiri, a kasnije i po dva novčića stotinu presada, za 700 presada odgovara tržištna ciena od 28, dotično od 14 novč. U godinah najveće suše prodaje se stotina presada po 20—30 novč. Ove godine, upravo sada, stotina glava kupusa prodaje se na trgu zagrebačkom po 80 nč. do 1 for. (Vidi §. 90. kaz. post.).

Jedan spisatelj kriminalni analizirajuć porotu i osude utemeljene na osvjedočenju izreče: da osvjedočenje počimlje ondje, gdje pamet prestaje; a ljudsko pokolenje, kad je počelo k pameti dolaziti, da je pronašlo razne dokazne teorije.[1]

Ja, koji se podpunoma slažem s načeli §. 249. kaz. post., neželim nipošto, da opisani slučaj dodje u ruke onoga spisatelja. Dr. M.

[1] Nam se čini izreka ovoga pisca u obće glaseća skroz neopravdanom, te ju odbijamo — ako u obće postoji; - ali s druge strane valja nam priznati, da i ova osuda ne može služiti nikakovim uzorom. Ured.

Digitized by Google

IV. Upravno-pravni.

Obrana upravno-pravne nadležnosti proti osudi hrvatskoga kot. suda u poslu smetana posjeda.

Vlastelinka gja. E. K. u M. u Hrvatskoj dade prošloga ljeta napraviti brvinu (Steg) preko graničnoga potoka S., a ta je brvina na štajerskoj strani iztjecala na livadu gospodara A. O., u občini St.

A. O. zahtievaše odštetu, što se je njegovom livadom gazilo, a pošto njegov zahtjev nije uvažen, zamoli občinsko zastupstvo u St. za pomoć.

Zastupstvo občinsko zaključi 7 kolovoza g. 1877., da se ima vrlo primitivno naredjena brvina do polovice prelomiti, i taj zaključak izveden je još istoga dana.

S bog toga digne vlastelinka E. K. tužbu smetana posjeda proti A. O., G. D. (gradskomu zastupniku) i A. H. (načelniku občinskomu); pa je kralj. kot. sud u P. osudom od 13. kolovoza proglasio tuženike krivimi smetanja posjeda, te zajedno izrekao, da imadu brvinu opet u red postaviti, okaniti se svakoga dalajega smetanja, inače da će platiti globu od 200 for., eventualno pretrpjeti zatvor od 40 dana, i napokon da imadu tužiteljici naknaditi parbeni trošak od 43 for. 49 novč.

Dotičnici nisu podnieli utoka proti toj odluci jer su držali, da inozemni sud nije nadležan; nu občina St. obrati se na c. kr. okružno satničtvo u B. moleć, da se stvar po komisiji pregleda i onda rieši.

Okružno satničtvo naredi povjerenstveno pregledanje na 17. rujna, kojemu pozva kr. podžupana u K. gospoštinu u M.; dne 17. rujna poslovaše povjerenstvo u občini St., a 18 u M., gdje je posredovao i zastupnik občine M.

Pošto se kot. satničtvo nije moglo sporazumieti sa podžupanijskim uredom, predloži kot. satničtvo obzirom na §. 70. zakona o vodah tu stvar c. k. namjestničtvu.

Namjestničtvo predloži ak. taj ministarstvu nutarnjih posala moleć njegovu ingerenciju. Namjestničtvo naime ovako je shvatilo taj prepor:

„Pošto se po očevidu sjeća brvina rečena prelaza oslanja na obima briegovima, a u sredini na dva panja, koji nimalo nedjeluju na tečaj potoka, neima se taj slučaj prosudjivati po pravu vodnem.

Sada valja dakle riešiti, je li to slučaj privatno-pravne ili upravno-pravne naravi, ima li se dakle jednim ili drugim putem riesiti.

Posjedniku A. O. bilo bi nedvojbeno slobodno dignuti tužbu proti gospoštini u M. pred c. k. kot. sudom u D., pa bi tako bio nadležnim civilni sudac. Nu kako stvar sada stoji, nije se ona razvila iz civilne tužbe, nego paće iz zaključka občine St. stvorenoga u javnom poslu. Da je spomenuta občina nadležna bila postupati u nazočnom slučaju,

Digitized by Google

nije težko dokazati. Neobziruć se na druge motive občina je imala puno interesa nastojati da zabrani, da nenastane dugom porabom proti njenoj volji javni put, pošto je ona po občinskom zakonu dužna brinuti se i uzdržavati javne puteve. Ako bi se htjelo zaniekati občini pravo, da se protivi uredjenju javnoga puta proti njenoj volji, povredila bi se tim tako sfera njenoga djelokruga kao i njeni ekonomički interesi. Ali ima još i drugih motiva, koji daju občini pravo ovako postupati, pače joj nalažu kao dužnost, a to je izvršivanje policije sjegurnosti i policije poljske. Napose što se tiče one prve, neda se tajiti, da nemože občini biti svejedno, da li nastaju novi putevi i prelazi preko potoka; pače valja tvrditi, da občina mora biti vlastna suprotiviti se uredjenju komunikacija proti njenoj volji, osobito ako se ovimi hoće provesti sveza preko granica občine — u ovom slučaju pače i preko granice države.

Odavlje se može zaključiti, da je občina St. bila vlastna stvoriti onaj zaključak, što no je 7. kolovoza izrečen. Nu prem je onaj zaključak materijalno korektan, mora se ipak priznati, da občina izvadjajuć ga nije postupala prema zakonu, jer niti je bio zaključak priobćen stranki, koje se tiče, niti se je čekalo, dok postane odredba pravomoćnom, premda nije prietila pogibelj s bog odvlake.

Obzirom na gore dokazanu upravno-pravnu narav ovoga prepora, zatim obzirom na okolnost, da je hrvatski kot. sud i teritorijalno preko sfere svoga djelokruga posegnuo, spomenuta odluka sa dvostrukoga je gledišta nezakonita. Da je tu odluku izrekao koji austrijski sud, neima dvojbe, da s obzirom na §. 48. sudovnika nebi nikada postala pravomoćnom, pa bi se i formalno dokinuće iste lasno postiglo.

Jer kod rečene odluke uz nenadležnost u stvarnom pogledu dolazi još i teritorijalna, mora se nezakonita rješitba dokinuti — što se dakako dade provesti samo putem quasi medjunarodnim. Dokinuti tu odluku tim je potrebitije, ako se uvaži, da po običaju osnovanom na odredbi ministra pravosudja od 23. rujna g. 1862. br. 9627., na osude ugarskih (a tim i hrvatskih) sudova austrijski sudovi dozvoljuju odmah ovrhu bez ikakova ograničenja i neupuštajuć se u ispitivanje osuda, kao što se to čini kod drugih osuda inozemnih sudaca. Prisilno provedenje rečene rješitbe probudilo bi bez dvojbe znamenitu uzrujanost u občini, koja bi mogla imati i ozbiljnih posljedica.

Ovi javni obziri privoljiše namjestničtvo, da slučaj ovaj podastre ministarstvu i zamoli njegovo posredovanje.“

Na to izda c. kr ministarstvo nutarnjih posala dne 11. srpnja 1878. sliedeću naredbu:

„Ministarstvo takodjer misli kao i c. k. namjestničtvo, da se razgrada brvine mora smatrati kao upravno-pravni, pod odluku suda nespa-

Digitized by Google

dajući posao, pa da i neglede na tu okolnost odluka kr. kot. suda u P. u Hrvatskoj sadržaje povredu načela teritorijalnoga.

Proti toj nenadležno izrečenoj odluci inozemnoga suda tuženici nisu poprimili pravnoga lieka, lakov su poprimiti mogli, pa je zato sada jedva nade, da bi kod kr. hrvatskih oblasti povedena pritužba kakova uspjeha mogla imati.

Tu se radi dakle o dalnjem pitanju, što bi se moglo učiniti, da se odkloni ili obustavi odredba c. kr. kot. suda u D., kojom se naredjuje izvedenje one odluke na austrijskom zemljištu.

Pošto se iz predloženih spisa ne vidi, dokle je dospiela ona odredba, valja se u tom pravcu ograničiti samo na neke opazke.

Naredba ministra pravosudja od 23. rujna 1862. br. 9627. propisuje istina, da austrijski sudac ima, ako bude zamoljen, pravomoćnu osudu ugarskoga suda bez dalnjega ispitivanja provesti i ovrhu na imovinu u Austriji ležeću dozvoliti. Nu da postupak austrijskoga sudca nesmie biti skroz mekaničan, razabire se već iz okolnosti, da smie pružiti svoju pomoć za izvršbu samo „pravomoćne“ osude, pa s toga nije mogla biti namjera prisiliti sudca da izvrši osudu i onda, ako mu je jasno, da ova već po svojih svojstvih nemože nikada postati pravomoćnom.

Odluka austrijskoga sudca ob izvršenju osude jest dakle sudačka odredba kao i svaka druga, pa proti njoj, ako prieti povreda tudjemu pravu ili kompetenciji, mora da je slobodno potražiti u obće dopustiva sredstva i liekove.

U ovom slučaju mogu biti samo motivi javnoga prava, na koje bi se upro predlog, da se dokine u Austriji izdana odredba glede izvršenja rečene osude.

Takov predlog mogla bi staviti dotična stranka kao i upravna oblast; stranka mogla bi to učiniti žaobom, podnešenom kod višega suda, kojemu je podčinjen austrijski kot. sud, eventualno kod najvišega suda u Beču.

Takova se žaoba razlikuje od običnoga utoka, ona je više prijava učinjena višemu sudu, da dadne ovomu povoda, da on u području javnoga prava po nižem sudu počinjenu povredu poredka uzpostavi.

Čini se, da tu neima nikakove zaprieke, da viši sud nedadne pomoći, ma da i je iztekao običajni rok za podnesenje utoka.

Ali ovršeniku valjalo bi prepustiti, da podnese spomenutu žaobu.

Nu nebi se moglo preporučiti, da državn. upravni organi posreduju kod viših sudova mjesto nemarnih stranaka, ili da se povedu rasprave sa hrvatskimi oblastmi radi obrane političke nadležnosti, jer u ovom drugom slučaju uspjeh nije sjeguran, i jer u obće u ovom slučaju občina

Digitized by Google

St. nije postupala zakonito izvadjajuć zaključak svoj od 7. kolovoza g. 1878., pošto je svoj zaključak odmah provela nepriobćiv ga stranki niti nečekajuć, dok postane pravomoćnim.

Zato bi se jedva mogla uzdržati u krieposti izvršba rečenoga zaključka, pa je s toga zadaća spomenute obćine, ako nebi i u buduće htjela s razloga lokalno-policajnih trpjeti onu samovoljno otvorenu komunikaciju, da taj zaključak zakonitim načinom izvede.

(Ovaj slučaj priobći „Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung“ br. 42. o. g. Držimo da je dosta zanimiv, pa s toga žalimo, da ga nismo dobili od domaćega kojega pravnika, kojemu je bio poznat. Ured.).

Književnost.[1]

Personal- und Realunion. Mit einem Anhange: Das rechtliche Verhältniss zwischen Oesterreich und Ungarn von Franz von Juraschek, Dr. jur. et phil. Privatdocent für allgemeines und oesterr. Staatsrecht an der Karl-Franzens-Universität zu Graz. Berlin, Carl Heymann's Verlag 1878, in 8° str. 1—124. Očenio dr. Josip Pliverić.

(Konac).

Kad je ovako razpravio dosadanju nauku ob uniji i svoje nazore utvrdio, pisac u dodatku str. 98. i sl. govori o naravi državopravne zajednice austro-ugarske monarkije. Ob istom ovom predmetu jedini je do sada još progovorio obširnije dr. H. Bidermann u spomenutoj već razpravi. Mimogredice bavili su se pako mnogi tim pisanjem, nazivajuć Austro-Ugarsku svakojakimi imeni. Da negovorimo o Austriji do godine 1867., zovu našu dualističku monarkiju od zak. čl. XII. spomenute godine, dotično „prosinačkoga ustava“ jedni osobnom unijom,[2] drugi realnom unijom,[3] jednim je Austro-Ugarska državom saveznom,[4] a drugi su u neprilici, kako da ju okrste.[5] Napokon ju Bidermann[6] zove „Staatenstaat“ i tako dalje svaki po svom M. Block, Schimmer, Klun i mn. dr.

---

[1] Vidi broj 9. „Mjesecnika“.

[2] H. A. Zachariae, Ch. Calvo, Dostal.

[3] Holtzendorff: H. Schulze, Luigi Palma: Diritto constituzionale I. p. 214.

[4] Schäffle: Alb. E. Fr. Dr.: Encyklopädie der Staatslehre p. 406.

[5] Bluntschli: Allgemeine Staatslehre p. 313. kaze, da je „Personalunion mit Ansätzen zu einer Realunion“; Brachelli kaze, da je „Personal- und Bundesstaatliche Realunion“.(!) R. Mohl pako opredieljuje ju negativno, da samo nije „Bundesstaat“.

[6] L. c. p. 220. i 232.

Digitized by Google

Koji je razlog ovolikomu neskladu medju pisci, težko je pogoditi. Svakako nije mu uvjek uzrokom nepoznavanje faktičnoga stanja, koje bi trebalo subsumirati pod stanoviti pojam sastavljene države. Kod mnogih barem biti će istina, što pisac str. 98 kaže, da si on taj nesklad tumači „aus der grossen Leichtfertigkeit, mit welcher man die Begriffe von den Staatenverbindungen darstellte, und aus der Unkenntniss der Begriffe selbst.“ Ovaj oštri sud, izrečen je u obće, ali nedržim, da ga je pisac htio na sve pisce, koje napominje, protegnuti. On samo neće i nedopušta, da bi Austro-Ugarska današnja mogla biti unija osobna, savezna država ili zajednica država. A nedopušta ni da je „Staatenstaat“ kako to hoće Bidermann. Premda se ja u tom s njime posve slažem, nemogu prihvatiti što na str. 100–103. piše o tom. Iz onoga bo, što Bidermann kaže za „Staatenstaat“ nitko pravedan nemože izvesti, da on pod tim razumieva isto što pod „savezna država“, pak zato tko hoće dokazati Bidermannu, da Austro-Ugarska nije Staatenstaat, nesmije dokazivati da ona nije saveznom državom. Bidermann jasno kaže, što je njemu Staatenstaat,[1] pak se nesmiju tudji nazori o tom podmitati njemu. Drugo je pitanje, je li Bidermannov nazor opravdan, i u tom ja iskreno kažem, da nije, i da bi Staatenstaat imao značiti isto što i savezna država (Bundesstaat).[2] Svakako pako nevalja razlog pisca, zašto Austro-Ugarska nije Staatenstaat (dotično Bundesstaat); jer što on navodi o tom na str. 102. najmanje će dokazati da Bidermann neima pravo.

U svom razlaganju pisac nekritizira nazore drugih pisaca, a kao razlog za to navodi, da nezna, što si oni pod raznimi imeni, kojimi krste našu monarkiju, misle. Dočim je dakle u prvih šest paragrafa kritičan, on u §§. 7—12 razlaže svoje samostalne nazore, od kojih 9—12 bave se samo austro-ugarskom monarkijom. Njegov nazor jest — kako je to već i spomenuto — da je austro-ugarska današnja monarkija realnom unijom. Neupuštajuć se u razglabanje posebnoga uredjenja, punim pravom motri samo ono, što se ukazuje svezom izmedju jedne i druge tih dvijuh država.

Prvu kopču nalazi on u zajednici dinastije habsburžko-lorenžke. Ustavni zakon, na kom je ta zajednica nastala, jest za Austriju po mnienju pisca pragmatička sankcija od 19. travnja g. 1713. izdana Karlom VI. kao absolutnim vladarom,[3] a za Ugarsku zak.

---

[1] L. c. p. 220., drugi stupac.

[2] Osim Jordana i Brie-a tvrde to i drugi n. pr. L. H. Schmidt itd.

[3] Ob ovom potonjem bi se dalo i protivno tvrditi, nu jer nije za svrhe ovoga kritičkoga referata potrebito, nećemo se kod pitanja, je li pragmatička sankcija od 19. travnja g. 1713. u svih kraljevinah i zemljah austrijskih uvedena kao zakon, dan od absolutnoga vladara ili ne, dulje zadržavati.

Digitized by Google

čl. II. g. 1723. sabere zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga. Ovom sgodom pisac — što je veoma riedko kod pisaca Niemaca — priznaje, da uz sve to postoji razlika medju jednom i drugom pragmatičkom sankcijom u tom, što u Austriji neima dotle, dok u obće bude potomstva habsburžko-lorenžke dinastije, mogućnosti, da narod bira vladara, doćim u Ugarskoj taj slučaj nastaje već onda, kad izumre potomstvo Leopolda I.

Na temelju tom označuje pisac našu monarkiju realnom unijom, jer ta zajednica dinastije nije slučajna, već je izrečena ustavnim zakonom. Pak da i neima ničesa više, što bi Austriju i Ugarsku svezalo čvršće jedne uz druge, već bi to bilo dovoljno da nastane realna unija. Svi drugi t. z. zajednički poslovi mogli bi odpasti, a monarkija bi ostala realnom, nebi se izvrnula u osobnu uniju. Jedna jedina fizička osoba — 21 107 — reprezentira ovdje dvie osobnosti pravne. Jedinstvo osobe vladareve tako je važan momenat, da se — kad ono nije samo slučajno — tim i države same vežu i ujedinjuju, a tim izpunjuje biti uvjet realne unije koja nastaje samo ondje gdje su države kao takove svezane. Ovoma se nitko nemože čuditi, koji zna kolika važnost se u državnom i u međjunarodnom pravu daje osobi vladarevoj, naročito u kontinentalnih ustavnih monarkijah. I pravo rekuć, u austro-ugarskoj monarkiji, što god još imade zajedničkih poslova, samo su posljedicom zajedničke osobe vladareve. Diplomatičko zastupanje naprama vanjstini i vojna snaga su predmeti, koje nauka državopravna vindicira za monarku, jer su se do sada odnošaji internacijonalnoga prometa tako razvijali, da monarkiju reprezentira i brine se za njezinu sigurnost per eminentiam sam vladar. Zak. čl. XII. g. 1867 (dotično zakon od 21. prosinca 1867. d. z. l. br. 146.) dakle označujuć zajednicke obiama državama predmete samo je deklarirao ono, što tako rekuć samo sobom se razumieva. Uz jedinstvo osobe vladareve svakako bi bilo neprav no, da toga vladara fizično jednoga i naprama trećim državam zastupaju dvoji organi. Tomu nesmeta što smo rekli, da u njem jesu pravno dvie osobnosti.

Meni se čini, da je za realnu uniju prvi uvjet to, da izmedju dvie države postoji trajno jedinstvo osobe vladareve usljed ustavnoga zakona. Kod svih do sada nam poznatih realnih unija barem bilo je to jedinstvo uzrokom i povodom, da su se kasnije i drugi zajednički odnošaji medju dotičnima državami priznavali i pripuštali. To nam najbolje dokazuje poviest upravo monarkije austro-ugarske, u kojoj je osobito u zapadnoj njezinoj polovini, stvar se tako razvijala, da je od prvobitno samo personalno uniranih država evo nastala već takova realna unija, da bi — podje li stvar tako i dalje — prestati mogla svaka politička individualnost tamošnjih kraljevina i

Digitized by Google

zemalja. Kad su Hrvati, izabrav i okruniv Kolomana kraljem hrvatskim, izabrali u njem svu dinastiju arpadovsku mužke loze, oni su sa kraljevinom Ugarskom stupili u osobnu uniju, koja je izumrćem Arpadovaca prestala, dok nije opet nastala, prekidala se i napokon za Ferdinanda I. nastala, te se izvrnula u realnu, da do danas traje. U toj uniji s prvine druge zajednice do osobe vladarske i dinastičke nije bilo, a danas evo vidimo da zak. čl. I. g. 1868. sabora hrvatskoga borme veći dio državnih poslova proglašuje zajedničkimi. Da je došlo do toga, osim nepovoljnih vanjskih okolnosti krivo je tomu i to, što je u naravi unije svake, da se pretvori u što kruću uniju realnu, osobito kad je jedna od saveznica država jača, ili da se unija razvrgne ako su obie države dosta jake, te jedna drugoj može odoljevati.[1]

Spominjao sam ovo zato, jer mi se treba ovdje s piscem, s kojim sam se do sada s većine slagao, razkrstiti. U §. 8. svoga djelca, gdje on govori naročito o pojmu realne unije, tvrdi da za realnu uniju nije bitno potrebito jedinstvo osobe vladareve.[2] U tom pravcu ostavlja on svoj uzor, naime Zachariae-a, koji na spominjanih jur mjestih protivno tvrdi, te svu razliku izmedju osobne i realne unije nazire u tom, dodje li vladar jedne države na priestolje druge usljed osobnoga svoga prava i ovlaštenja ili pako na temelju ustavnih temeljnih zakona dotičnih država.[3] Držim da je Zachariae-ovo ovo mnienje korektnije i da pisac neima pravo kad tvrdi,[4] da za osobnu uniju nije potrebito jedinstvo osobe vladareve. Po njegovu bi mogle i dvie države monarkije sa dva fizična vladara sačinjavati realnu uniju, što ja nedopuštam.

S ovim svojim mnienjem pisac za sada barem stoji osamljen, a mislim da neće nitko ni pristati uz njega. Ako se to mnenje primi, tad smo opet izgubili obilježje za razlikovanje „unija“ od „saveza“, barem obilježje vanjsko. Razlozi, što jih Juraschek navodi za sebe str. 79—82 nisu dovoljni, da se njegovi nazori poprime. Pa se meni sve čini, da je Juraschek do svoje tvrdnje samo zato došao, da uzmogne u broj realno uniranih država uvrstiti i onaj odnošaj, što postoji medju Mecklenburg-Schwerinom i Strelitzem počam od g. 1523. dotično 1755., barem mi se čini, da ta namjera jasno proviruje iz rieči njegovih na str. 79. U tih riečih on se čudi što samo Klüber i Zachariae spominju tu „uniju.“ Klüber ju zove „eine aussergewöhnliche Realunion“, a

[1] Za austro-ugarsku monarkiju pogledom na prvi pravac liepo se to razlaže u spomenutoj Bidermanovoj razpravi. Pogledaj i Biedermann: Geschichte der oesterreichischen Gesammtstaatsidee, Innsbruck 1867.

[2] Vidi str. 34. 78. i sl.

[3] „Mjesecnik“ IV. br. 9. str. 436. i sl.

[4] Op. cit. p. 34., 79., 80., 83. i drugdje.

Digitized by Google

Zachariae kaže: „die Gemeinschaft gewisser Verfassungsinstitute, welche nicht nothwendig zur Realunion gehört, und auch bei sonst getrennten Staaten mit verschiedenen Herrschern vorkommen kann, ist keine Realunion“. Istina je, da nam on nekaže, kakova je to tvorba, ali toga ni netreba. Mi bo znademo od drugud, naime iz prava medjunarodnoga za vrsti t. z. administrativnih ugovora. Najnoviji takov jest t. z. akcesionalni ugovor medju Pruskom i kneževinom Waldek od g. 1867., usljed koga je sva uprava te kneževine prenesena na Prusku, i vojna konvencija, kojom je vojska Waldečka utielovljena u Prusku. I ovimi je ugovori nastalo zajedinstvo u veoma važnih odnošajih izmedju dvie države, a ipak još nitko nije označio taj odnošaj realnom unijom. Pa ako i nije odnošaj Mecklenburg-Schwerina napram Mecklenburg-Strelitzu zavedenčistim administrativnim ugovorom, nespada on nikako u uniju realnu već zato, što tamo neima jedinstva osobe vladareve. Ako ga imade, t. j. ako se uzme da je knez Mecklenburg-Schwerinski napram Streličkomu u odnošaju vrhovničtva i napram njegovoj državi,[1] onda je to prelaz u saveznu državu, ili je internacijonalni odnošaj.[2] Zajedničko zakonodavstvo, izvršivano po sredovječnih stališih, nečini mi se dovoljnim za to, da nastane realna unija dotle, dok su oba kneza neovisne osobe i dok postoji ustanova, da dotle dok imade potomstva objuh linija vladajuće dinastije, nemože jedna osoba biti vladarom obih država. Pa i sam pisac, usvajajuć[3] mnienje Wiggers-a: „. . . . Die Union ist ebenso wenig eine Union der Staaten.“ morao bi priznati, da tamo nepostoji realna unija, dočim sam po više put kao bitnost njezinu posvuda ističe to, da države moraju kao takove biti ujedinjene.

Po tom iz broja navedenih po piscu primjera državo-pravne realne unije odpada onaj, gdje nepostoji jedinstvo osobe vladareve. Sve druge realne unije i postojale i postojeće imadu jednoga te istoga vladara. To, i suglasno mnienje svih pisaca daje mi dovoljnoga razloga, da ne pristanem uz mnienje piščevo, kao da toga jedinstva za postanak realne unije netreba.

Ono je dapače po našem mnienju tako bitno, da bez njega ne može nastati unija realna. Već sam gore rekao, da su zajednički poslovi izmedju Ugarske i Austrije samo posljedica jedinstva

[1] Juraschek op. cit. str. 59. i sl.

[3] U ostalom da otvoreno kažem, sav taj odnošaj tih kneževina kako je osnovan na strogo feudalnom shvaćanju države, kako nestoji u skladu sa modernim životom, tako se dade težko protumaciti naukom, koja motri države novovjeke, a ne sredovječne.

[3] Op. cit. str. 61.

Digitized by Google

osobe vladarske. Ako je istina, kao što jest, da su Austrija i Ugarska svaka za se „suverena i neodvisna“ država, onda ja neznam, kako bi one dvie, ako jedinstvo osobe vladareve nije bitno potrebito za realnu uniju, mogle biti po današnjem pravu u odnošaju realne unije uz ono što pisac govori u §. 11. i 12. o zajedničkih poslovih, naročito o pravnoj naravi „delegacija“. Premda naime pisac u §. 11. dokazuje, da su Austrija i Ugarska osim osobom vladarevom spojene još „organi, koji sudjeluju kod obavljanja zakonodavne i eksekutivne vlasti,“ sveza, koja bi odtud nastala nebi bila dovoljno čvrsta, konstituirati uniju realnu, ako ti organi samo sudjeluju i ako jedinstvo fizične osobe vladareve nije „conditio sine qua non“ za realnu uniju. Pisac naime drži, što je i drugdje[1] pokušao dokazati. da delegacije nisu ništa drugo, već puki odbori carevinskoga vieća, dotično hrvatsko-ugarskoga sabora, s tom razlikom, da su to odbori „većega ranga“ s pravom donašanja definitivnih zaključaka (str. 113. i 115.). U ostalom da su to „nesamostalne korporacije bez vlastitoga prava“ (str. 112. i 114.), a carevinsko vieće i hrvatsko-ugarski sabor, da bi mogli i sami riešavati predmete spadajuće u djelokrug delegacija str. 113., ali ipak da nemogu ta dva sbora odlučiti, koji su predmeti zajednički str. 109., ali ipak na str. 116. dopušta, da to nebi bilo svejedno i da bi se pravno alterirala „ideja sveze obijuh država“. Zajednički poslovi da se (str. 109.) neosnivaju na medjunarodnom ugovoru, dočim str. 111. kaže, da se razmjerje, u kom jedna i druga država participiraju kod troškova za zajedničke poslove temelji na „formalnom medjunarodnom sporazumku“ t. j. ugovoru.

Ovo umovanje pisca o delegacijah i pravnoj naravi zajedničkih poslova nečini mi se osnovano. Većina ljudi do sada se slažu u tom, da su zajednički poslovi zbilja zajednički t. j. da jih posebna zakonodavstva nemogu u svoj djelokrug potegnuti, a da se nealterira postojeći odnošaj.[2] Dakako da se i taj može s vremenom promieniti, jer imade realne unije na stanovito vrieme, uz uvjet itd. sklopljene. Pak mi se bolje i korektnije čini mnienje Bidermannovo, da uz svu stilizaciju postojećih zakona delegacije vrše takove poslove, u kojih su samo one, a ne njihov kommitent-sabor kompetentan. Ako postojeći dualistički odnošaj austro-ugarske monarkije nije osnovan na medjunarodnom dogovoru (str. 109.) već na „pravih ustavnih zakonih“

[1] Grünhut's Zeitschrift 1878. II.

[2] Što se ipak dogadja, da carevinsko vieće i hrvatsko-ugarski sabor razpravljaju recimo o varjskih pitanjih, to imade samo akademicku vriednost i značenje. O cem stanovita korporacija nije vlastna zaključivati, to na njezin djelokrug nespada.

Digitized by Google

onda bi mogao svaki sabor sam za se te „ustavne“ zakone „ustavnim“ putem i dokinuti, nebuduć vezan na privolu druge države. Ovoga pako još nitko uztvrdio nije. Nemože se tu pomoći onim, što pisac kaže, da se zakoni o zajedničkih poslovih i njihovu razpravljanju osnivaju na „**dogovoru** obijuh država, sankcijoniranom od cara kao vladara obih država. Jer ili je taj dogovor (Uebereinkommen) obvezan za dogovaratelje, obie države ili nije. Ako jest, to je medjunarodni ugovor bez obzira na formu u kojoj je sklopljen, i tada nebi moglo n. pr. carevinsko vieće razpravljanje zajedničkih poslova potegnuti u svoju kompetenciju. Ako nije obvezan taj dogovor, to dualističko uredjenje monarkije austro-ugarske nije sigurno od danas do sutra. I tude nepomaže fikcija pisca str. 109., da je car odredio, da će se ti poslovi koji su njemu jedinomu prije podpadali, odsele razpravljati u ustavnoj formi. Sa gledišta hrvatsko-ugarskoga državnoga prava mi moramo takove tvrdnje odbiti.

Zak. čl. XII. g. 1867. sabora ugarskoga (dotično §. 4. zak. čl. I. g. 1868. sabora hrvatskoga), i zakonom od 21. prosinca 1867. d. z. l. broj 146. označeni su oni poslovi, koji su izmedju Austrije i Ugarske zajednički, na temelju medjunarodnoga ugovora tako, da premda imade dva zakona različita, jedan za Austriju drugi za Ugarsku, nijedna od tih država nemože samovlastno normirati predmeta označenih u spomenutih zakonih zato, jer jih se je odrekla na korist zajednice realne unije. A znamo da medjunarodni ugovori, da uzmognu obvezati državljane, moraju biti proglašeni i to kao zakon, jer samo zakoni vežu u ustavnoj državi. Ugovor medjunarodni kao takov, još neveže državljane kontrahirajućih država. Da se to sbude, mora mu se dati forma u kojoj će postati obveznim, t. j. forma zakona; a jer su dva kontrahenta, dvie države, to se onomu jedinstvenomu ugovoru mora dati dvostruka forma, t. j. forma zakona za državu A. i za državu B. Svaku od ovih veže njezin zakon u nutarnjosti. Za inozemstvo opet je mjerodavan onaj medjunarodni ugovor, na temelju koga su zakoni stvoreni. I tako se je na temelju medjunarodnoga ugovora stvorila državopravna organizacija realne unije. Za one predmete, koji nisu zajednički, ali se imadu po istih načelih riešavati, ostao je i nadalje, kako i sam pisac priznaje str. 120., medjunarodni ugovor, te tomu nije ni svrhom da stvori kakovu državopravnu organizaciju str. 121. Naše mnienje o naravi pravnoj zajedničkih poslova, i dotično o kompetenciji carevinskoga vieća i hrvatsko-ugarskoga sabora, u ostalom na jednom mjestu, str. 114. i sam Juraschek priznaje, a sliedi to očito i iz §. 38. zak. čl. XII. g. 1867., što ga on na tom mjestu navodi. Istina je, da delegacija zastupa svoga komitenta upravo onako kao što zastupa svaki sabor dotični narod, ali

Digitized by Google

je istina i to, da delegacija neprima inštrukcija od svoga sabora, ona je za svoj djelokrug suverena kao i sabor za svoj.

Svršavajuć označuje na str. 118. Austro-Ugarsku kao realnu uniju, ograničenu na istu dinastiju (eine auf den Bestand der Dynastie eingeschränkte Realunion) ili „realnu uniju napram inozemstvu i gledom na vojinstvo“ (Realunion gegenüber dem Auslande und in der Wehrkraft der Staaten). Ali ako jedinstvo osobe vladarske nije bitan uvjet, onda neznam kako bi se u prvoj oznaki mogla naći realna sveza za Austro-Ugarsku. To da je to zajedinstvo dinastije trajno (barem do izumrća potomstva Leopolda I.) barem po piscu nebi smjelo biti razlogom označiti nješta kao realnu uniju. Po našem dakako mnienju — različitu od Juraschekova — valja prva oznaka, a druga nije potrebita, jer se prema onomu što gore rekosmo i onako samo sobom razumieva, da je realna unija napram inozemstvu uvjek jedna te ista država, pak zato jedinstveno diplomatično zastupanje i jedinstvena vrhovna zapovjed nad vojenom silom samo su naravne konsekvencije onoga prvoga. I upravo zato, što je tomu tako, pisac bi bio morao veću važnost položiti na jedinstvo osobe vladareve na temelju uvoda ka zak. čl. XII. god. 1867., te §. 1. i 2. istoga zakona, nego što to čini. Samo držim da je i on pod „Bestand der Dynastie“, razumievao i to, da vlada za tu dinastiju u obie države i isti red nasljedstva. Kad to nebi bilo, nego bi dvie države ali svaka po drugom redu iz iste dinastije birale vladare, po našem mnienju nebi to bila unija realna, dapače ni onda kad bi slučajno po ta dva različita reda nasljedstva ipak jedna te ista fizična osoba došla na priestolje obijuh država.

Što na koncu svojega djelca pisac piše o shodnosti i neshodnosti današnjega uredjenja naše monarkije nespada u okvir ove ocjene, koja se je i onako preko prvobitne osnove zategla. Neka mi bude u tom pogledu izprikom ono, što sam u uvodu ove kritike rekao.

— —

Viestnik.

Glavna skupština pravničkoga družtva držati će se prema propisom pravila mjeseca prosinca. Javljajuć to svraćamo pozornost članova na propis §. 18. pravila, koji veli: „Svi predlozi za glavnu skupštinu moraju se upravnomu odboru u prvom tjednu mjeseca prosinca predati i biti poduprti barem od desetorice članova, ako se radi o preinaci pravila“.

— G. Vjekoslav vitez Thiery kr. kot. sudac u Našicah pristupio je pravničkomu družtvu kao član.

Digitized by Google

— Hrvatski sabor prekinuo je svoje sjednice 17. listopada, a nastavit će svoj rad po svoj prilici mjeseca prosinca o. g. U prvom zasjedanju prihvaćena je adresa na Nj. veličanstvo, u kojoj sabor na onaj pasus kr. odpisa, koji govori o radnji na polju kaz. prava i o recepciji jednoga diela ug. kaz. zakona odgovara, da će „tražiti sporazumak sa vladom Vašega veličanstva, neka na saborsku raspravu podnese sustavnu osnovu kaz. zakona brigu vodeći i o tom, da se neoskvrnuto sačuva autonomno pravo kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i o tom, da se u ovom obziru nepovredjeni očuvaju uvjeti državne zajednice". — Verifikacija članova sabora izniela je na površinu saborskih rasprava, mnenja, tvrdnja i zaključaka, koji se nedadu dovesti u sklad sa postojećimi zakoni, pa će se i u ovom listu do skora o tom predmetu povesti ozbiljna rieč.

— Svečana instalacija ovogodišnjeg rektora kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu obavljena je po dosadanjem običaju 19. listopada u 6 sati poslje podne u saborskoj dvorani. Svečanosti pribivao je preuzv. g. zapovjedajući gjeneral barun Franjo Filipović sa generalom a latere podmaršalom Pürkerom; predstojnici odiela za poslove unutarnje, te bogoštovje i nastavu kr. zemaljske vlade, presv. gg. Živković i dr. Muhić, predsjednik jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, predstojnici odiela krajiške zemaljske upravne oblasti, predsjednik krajiškoga odsjeka stola sedmorice; nismo pako vidjeli članova od provincijalnoga kr. stola sedmorice i kr. banskoga stola. Inoga občinstva izim akademičkih gradjana bilo se takodjer prilično sakupilo. Odstupajući rektor velem. g. dr. Konstantin Vojnović predoči stanje sveučilišta prošle školske godine, konstatira njegov napredak u svakom pogledu te označi, kakovih bi još zavoda i sredstva trebalo, da bude onaj napredak konstantnim. Osobito povoljno dojmiše se občinstva statistički podatci o porabi sveučilištne knjižnice, jer oni dokazuju da mladež naša počima ozbiljnije shvaćati znanje akademičkih gradjana. Na svršetku pozdravi novoga rektora velem. g. dra. Franju Maixnera, te mu preda znakove njegove časti. Novi rektor zahvaliv se drugovom svojim, što su ga glasom svojim podignuli na toliku čast, uze razlagati veliku vriednost i važnost klasičke filologije za naobrazbu. Oba govora priobćiše svi hrvatski dnevnici. Svečanost se završi oko po osme ure. Za istu večer priredi akademička mladež komers, o kojem je občenito mnienje: da bi bilo častnije po mladež; njenu reputaciju, da je po kojoj sreći sasma izostao.

— † Dragutin Alth, odvjetnik u Vukovaru umre 5. listopada o. g. nakon duge i težke bolesti. Pokojnik bijaše članom prav. družtva od prvoga dana, iskren mu prijatelj i zagovornik. „Rodjen 21. travnja 1834. u Varaždinu svršio je pravoslovne nauke — tako piše „Sriemski

Digitized by Google

Hrvat“ — te stupio u državnu službu; bio je vrlo vješt i veoma savjestan sudac. Kasnje bude odvjetnikom u Vukovaru, a kao takov bio je izvanredno sdušan i pravedan; na njega živa duša požaliti neće“. Alth bijaše uzoran suprug i otac, te gorljivi Hrvat.

Tako rekuć samo nekoliko dana kasnje preminù u Zagrebu Gjuro Molnar, viećnik kr. sudb. stola u Zagrebu, član pravničkoga družtva, u 39 godini. Pokojnik bijaše poznat kao savjestan, pravedan i vješti pravnik. Uz starca otca, umirovljenoga profesora i kr. savjetnika dra. Antuna Molnara, oplakuju ga prijatelji i znanci. — Lahka bila obim zemlja.

Odlikovanje. G. Josipu Muzleru, kr. podžupanu sisačkomu podielilo je Nj. c. i kr. ap. Veličanstvo vitežki krst reda Franje Josipa s bog zasluga, stečenih oko podizanja i utvrdjivanja savskih nasipa.

Književnost. Mjesto obznane o kakovom domaćem djelu pravoslovne struke, priobćujemo sliedeću tužaljku, poslanu nam od pouzdane ruke, koja razjasnjuje takodjer, zašto je obično ova rubrika u „Mjesečniku“ prilično mršava. Naš prijatelj piše: „U nas možete svaki čas čuti prigovora: zašto naši profesori, naročito sveučilištni nepišu znanstvenih djela, razprava, čim bi obogatili hrvatsku strukovnu književnost i olahkotili mladeži nauku. I zaista, na prvi mah rekao bi čovjek: osnovane su te žalbe; a ipak nisu, ako se obazremo po občinstvu, koje kupuje i čita strukovnu knjigu. Ja govorim ovdje samo o pravnicih. Pravnički stališ je razmjerno velik brojem u našoj domovini, to je istina, ali je istina i to, da ono malo što se piše pravničkih strukovnih djela na hrvatskom jeziku, slabo se kupuje. Meni se čini, da neki dio naših pravnika slabo mari za našu knjigu, drugi nemari za nikakovu, te misle da je dovoljan tekst zakona. Ima medju pravnici i takovih patrona, koji nekrzmaju svoj sud izreći o članku ili knjizi, prem je nisu još ni razrezali, a drugi, prem je nisu još ni vidjeli. Mladi ljudi, kojim treba vrlo mnogo nauke, rezoniraju, čemu meni komentari, čemu da plaćam pravnički list, zar zato da se mogu g. X. ili g. Y. vježbati u pisanju na hrvatskom jeziku? I zaista vam nečitaju, ali zato izriču osudu, koja se odlikuje osobitom smionosti — drugi bi za to upotrebio krepčiji izraz. Tim si, gospodo urednici možete protumačiti, ako se nakladnici nimalo neotimlju radi izdavanja hrvatskih strukovnih djela. Nakladnik vrlo koristnih spisa presv. g. dra. Derenčina nehvali se ni najmanje sa svojim poslom; ali čudno ilustrira naše okolnosti slučaj, za koji sam ovih dana doznao: da je najme nakladnik djela prof. dra. F. Vrbanića „Udrugarstvo“. od mjeseca srpnja pa do sada prodao svega skupa petdeset otisaka. Pa da se neotimlješ za nakladu naših djela znanstvenih. A ipak o toj se je radnji vrlo pohvalno izrazio jedan od prvih učenjaka njemačkih, prof. dr. L. Stein. U takovih prilikah nemojmo

Digitized by Google

nikoga biediti, ako stvari naše nejdu napred nego same nas. Niti će tko pisati, niti će se naći čovjek, da pisano izda, kad oba znadu, da im je umni i materijalni kapital upravo bezplodno uložen. A ipak je ovo knjiga, iz koje možeš mnogo naučiti, a učiti treba svakomu, ma i najboljim uspjehom svršio nauke, jer škola nemože dati koliko za cieli život trebaš.“ Dovle naš prijatelj. Netreba nam potanje dokazivati kako su neke njegovih opazaka o pravnicih neosnovane, uz valjane svagdje na svietu ima i loših; nu ona opazka o slaboj prodji djela gosp. prof. Vrbanića — žalibože podpuno je istinita.

— Načala ruskago gosudarstvennago prava A. Grabovskoga. Tom. II. organi upravlenia. St. Peterburg. g. 1876. str. 354. Ovo je drugi svezak državnoga prava ruskoga, sadržavajući organizaciju uprave; prvi svezak izašao je g. 1875., te sadržaje pravo ustavno. Tko se želi upoznati sa državnim ustavnim i upravnim ustrojstvom Rusije, njemu se preporuča ovo djelo, koje i ruska kritika hvali.

— Sbornik gosudarstvennih znanij, pod redakciej V. P. Bezobrazova. 1878. Tom. V. str. 448: tom. VI. str. 464.

Pravničke svaštice. Uredjenje sudstva u Bugarskoj. Ruske jedne novine kazuju ob uredjenju bug. sudstva evo ovo: Uvesti će se obranički sudovi, i dvie molbe u civilnih i kaznenih poslovih. Prvu molbu čine kotarski sudovi, koji su sastavljeni od predsjednika, triuh po načelniku gradjanske uprave imenovanih, a triuh izabranih članova. Izabran može biti svaki gradjanin, koji umie čitati i pisati, ako posjeduje nepokretnina, ili može dokazati da ima stanoviti godišnji dohodak. Drugu instanciju čine gubernijalni sudovi (u svakom sandžaku po jedan); sastoje od predsjednika i dvojice po voj. vrhovnom zapovjedniku imenovanih, i od šestorice drugih članova, koji se biraju izmedju gradjana, koji su 30 godina navršili, te umiju čitati i pisati. — Zatim postoje specijalni sudovi: 1. administrativne oblasti: 2. duhovne oblasti za grčko-istočnjake; 3. sudovi kadijski. — Konzularne oblasti ostaju i na dalje za inozemce, forum ravna se kod njih prema tomu, kojoj državi pripada tuženik. — Pravne prepore, nastale medju tuzemci i inozemci, riešavaju mjestne oblasti. Tko je sudbeno neporočan, može drugoga zastupati tako u civilnih kao i kaznenih preporih; pače to pravo neće se zaniekati ni ljudem, koji neznaju čitati ni pisati; ali ne mogu takova zastupanja preuzeti činovnici pravosudnoga ressorta niti njim podvržene osobe.

Državnoga odvjetničtva u pravom smislu neima: tužbu podiže privatna stranka ili policija. Neima ni posebna sudca iztražitelja, član kot. suda mora obaviti prediztragu. Sjednice sudova su javne, ovlaštenja predsjednika znatno su povečana; porota neće se uvesti, a tako niti sudište kasacijonalno.

Digitized by Google

— Ugarski ministar pravosudja namjerava što prije predložiti saboru predlog svoj glede policaj. i uvodnoga zakona ka zakonu kaznenomu. Osnova zak. policajnoga predložiti će se onako, kako ju je raspravio i prihvatio pravosudni odbor prijašnjega sabora — u kojem bijaše izvjestitelj sadanji ministar pravosudja dr. Pauler. Nu osnova uvodnoga zakona znatno će se razlikovati od osnove one, koja bijaše predložena prijašnjemu saboru. Nu prem će se ministar pravosudja požuriti sa svojimi predlozi, ipak neće ovi tako brzo biti svršeni, pa s toga niti ne ima nade, da bi novi kaz. zakon mogao stupiti u kriepost već 1. siečnja buduće godine.

— Usus facit legem. „Deutsche Juristenzeitung“ priobćuje iz jednoga djela o flandriskom kaz. pravu sliedeći pravni slučaj: „Svakomu odvjetniku kod sudb. stola u Flandriji, kad bi se oženio, dodje sudac sa svojimi činovnici da mu čestita, a odvjetnik bi ih počastio kolači i vinom. Nu odvjetnik Codde nehtjede se pokoriti tomu običaju; mišljaše da je dosta učinio, ako se čestitarom liepo zahvali. Tužen s bog toga pred sudb. stolom navede, da nitko nije dužan častiti činovnike sudbene kolači i vinom, tko to čini, radi to dobre volje, ali obveze neima nikakove; zato da je tužba s bog toga proti njemu podignuta, neumjestna. Nu dotični tužitelji pozvaše se na to, da tako biva od pamtivieka, a da svaka novotarija u tom pogledu nosi ne malu pogibelj; rekoše, da je prije spomenuti običaj „antiquissima et laudabilis consuetudo,“ da vriedi po nauci učenih muževa kao justus titulus itd. Sud flandrijski izreče da tužitelj ima pravo; osuda od 26. studenoga g. 1658. odsudi odvjetnika: da ima tužiteljem dati prigodom čestitka k njegovoj budućoj ženitbi kolača i vrč dobra vina, k tomu platit trošak parnice.

— Kako se kazni chikaniranje? Pruski gr. postupnik odredjuje, da se ima svatko kazniti, tko u ovršnom postupku učini prigovora, a neima tomu pravnoga razloga. „Berl. Gerichtszeutung“ pripovieda, da je neki gostioničar proti povedenoj ovrhi u propisanoj formi stavio prigovor, tvrdeć da je platio svotu, s bog koje se vodi ovrha proti njemu. Usljed toga obustavljen je ovršni postupak, a povedena razprava o njegovom prigovoru. I tu bude gostioničaru dosudjeno. neka prisegom potvrdi, da je zaista vjerovnika naplatio. Nu na dan za položenje prisege odredjeni neima gostioničara; zato bude ovrha nastavljena, a ovršenik osudjen da plati 250 maraka globe ili da prosjedi razmjerno vrieme u zatvoru, jer je god. 1877. radi ovakih prigovora bio sedam puta kaznjen svaki put globom od 100 maraka, a god. 1878. isto toliko puta s istoga razloga svaki put sa 200 maraka, a ipak nije ga sve to moglo provesti na bolji put. Najviša kazan s bog ovakih chicana iznosi 300 maraka.

Digitized by Google

Pogodnosti za mobilizovane sveučilištne slušatelje. Kr. hrv. zemalj. vlada odjel za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu, upravila je na rektora kr. sveučilišta pod br. 5721. sliedeću naredbu:

Diomična sprema c. kralj. vojske zatekla je mnoge sveučilištne slušaoce, koji usljed toga nemogu redovito nastaviti svojih sveučilištnih nauka. Da se te zaprieke po mogućnosti uklone, nalazi kr. zemaljska vlada odjel za bogoštovje i nastavu odrediti, što sliedi:

1. Onim sveučilištnim slusaocem, koji uslied poziva u vojsku nisu mogli u prošloj godini do konca semestra polaziti predavanje, te uslied toga nisu dobili potvrdu o polazku, može se ta potvrda naknadno podieliti.

2. Slušaocem, koji bi se u dojdućem zimskom, ili eventualno ljetnom semestru povratili k naukom, ako to nebude odveć kasno, može se dozvoliti upis i poslje minuloga redovitoga upisnoga roka.

3. Onim slušaocem, koji su uslied poziva u vojsku promašili redoviti rok ispita državnoga, kao što se dogoditi može kod ispita pravno-historičkoga, mogu predsjednici ispitnoga povjerenstva dozvoliti, da ispit polože naknadno, ako uztreba i u roku izvanrednom.

4. Ako je prelaz u visje tečaje odvisan od polozena ispita državnoga, može se dotičnik privremeno zapisati i prije nego taj ispit položi, napokon

5. Slusaocem, koji bi usljed poziva u vojsku izgubili jedan ili više semestara, pripravna je kr. zemaljska vlada, odjel za bogostovje i nastavu po okolnostih podieliti one pogodnosti, koje se budu mogle u sklad dovesti s postojećimi zakoni i propisi.

Imenovanja. Julio Ketig, do sada upravitelj, imenovan je def. kralj. kot. sudcem u Sisku; Hinko Stjepnicki privrem. viećnik i kapetan-auditor, definit. viećnikom c. kr. sudb. stola u Vinkovcih; Jovan Bogdanov, do sada c. kr. kot. sudac u Mitrovici, državnim odvjetnikom kod c. kr. sudb. stola u Novojgradiski; Vukašin Milanković zamjenikom drž. odvjetnika u Zemunu; Rikardo Matejka viec. tajnikom i zamj. drž. odvjet. kod kr. sudb. stola u Zagrebu: Ljudevit Farkaš, prav. vježbenik kod kr. k. t. suda u Ivancu, Josip Galjer pravni vježb. kod kr. kot. suda u Pregradi, Oskar Jelačić prav. vježbenik kod kr. sudb. stola u Varazdinu i Franjo Posavac prav. vježbenik kod kr. sudb. stola u Belovaru: sva cetverica prislusnici u obsegu kr. banskoga stola: Vatroslav Medur i Ljudevit Rako-, imenovani su pravnimi vježbenici kod c. k. sudb. stola u Novojgradiški.

Premještenja. Dozvolom Nj. c. i kr. ap. Velicanstva preuzimlje Al. pl. Fodroczy, do sada veliki zupan riečki, upravu zupanije križevacke, Lj. pl. Raiznor, do sada veliki zupan beloverski, upravu zupanije riečke, a Lazar Davidović, do sada vel. zupan krizevacki, upravu županije belovarske: Vilim Vodvařka do sada c kr. drzav. odvjetnik u Novojgradiški, premješten je u istom svojstvu k c. k. sudb. stolu u Zemun; Srećko Remetin c. k. kotarski sudac iz Čemernice u Glinu: Otokar Balling c. kr. kot. sudac iz Okučanah u Čemernicu; Franjo Kotnauer viećnik c. kralj. sudb. stola iz Novegradiške u Petrinju; Ljudevit Modrany viećnik iz Petrinje u Novagradišku: August Kostjal prislusnik iz Petrinje k c. kr. kotarsk. sudu u Kostajnici; Stjepan Veselsky od c. k. sudb. stola ka kot. sudu u Novojgradiski.

— Iz gradjanske u vojnu službu premješteni su: privrem. viećnik c. k. sudb. stola vinkovačkoga kapetan-auditor Ivan Hartl, zatim privrem. kot. sudac nadporučnik-auditor Franjo Ebert.

Digitized by Google

Natječaji. U Zemunu ima se popuniti mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for. ili stan u naravi. Molbenice šalju se predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Zemunu.

Kod kralj. sudb. stola u Zagrebu ima se popuniti mjesto viećnika. Plaća 1600 for., stanarina 300 for. i pravo promaknuća u viši plaćevni razred. — Molbenice šalju se predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Stečaji. Varašdinska štedionica u Varašdinu. — Kr. sudb. stol varašdinski. — Medj. uprav. imetka Dragutin Tomasi, zastup. steč. odvj. P. Čepolo, zam. odvj. Hržić. — R. pr. 6. siečnja 1879.

— Eugen Gjurić neprot. trgovac u Jaski. — Kr. kot. sud u Jaski. — Medj. upr. i zastup. steč. odvjet. Jagunić, zam. odvjet. Raškaj. — R. pr. 1. prosinca o. g.

— S. Herman trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Medj. upr. i zastup. stečaj. odvj. Daubach, zamj. odvj. dr. I. Zahar. — R. pr. 1. veljače 1879.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Rukopisi neka se šalju pod adresom: Uredničtvu „Mjesečnika“ u Zagrebu.

U ime nagrade plaća se 20 for. a. vr. od tiskanoga tabaka izvornoga sastavka; a 10 for. a. vr. od štampanoga tabaka prevedenih članaka ili praktičnih slučajeva. Nagrada izplaćuje se sliedećega mjeseca.

Za svaki članak, koji obsiže barem jednu štampanu stranu „Mjesečnika“, plaća se razmjerna nagrada.

Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Za nečlanove stoji na godinu 8 for., odnosno za pol godine 4 for., a za četvrt 2 for.

Slušatelji pravo- i državoslovnih nauka, ako se predplate, dobivaju ga za polovicu gore označene ciene.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA IV.

Br. 12.

Zagreb 1. prosinca 1878.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

A.: Nekoliko primjetaba na hrvatski kaz. postup. — **D. Frydman:** Državni odvjetnik i branitelj u sadanjem svojem državopravnom znamenovanju. — Dr. **Živko Gojković:** Osjeguranje imovine. — Umjetne zaprieke. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Upravno-pravni — Parnica na naknadu štete u Franczkoj. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom **odpravničtvu** „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" **bezplatno.**

Digitized by Google

Nekoliko opazaka na hrv. kaz. postupnik.

I.

Medju cislitavskimi pravnici porodi se prigodom uvedenja njihovoga kaz. postupnika kratka razprava o tom, da li se proti okrivljeniku, nalazećemu se u iztražnom zatvoru, predhodni postupak obaviti ima putem iztrage; pa su se napokon složili u tom, da je proti takovu okrivljeniku umjestna jedino iztraga i to s razloga, jer je svrha predizvidu, da se pronadje stanovita osoba, koja bi se okriviti mogla, da je počinila kaznjivo djelo; jer je svrhom iztrage, da se izpita osvada podignuta proti stanovitoj osobi; jer se okrivljenom smatrati ima osoba takova, koja je poradi nastale sumnje u iztražni zatvor stavljena, pošto se u iztražni zatvor staviti može samo takova osoba, na kojoj je sumnja ostala i nakon što je bila saslušana, i konačno što iztražni zatvor bez iztrage neima smisla.

Očevidno je, da ovo pitanje ima praktične vriednosti i za nas, pošto je naš kaz. post. samo snimak cislitavskoga, a imenito pokle su §§. 39. 81. al. 1. 84. al. 3. i 171. al. 1. doslovan prevod onih ustanova austr. k. p., iz kojih se gore spomenuti razlozi izvode. Nu uzprkos tomu, što se ove ustanove zakona sudaraju, i uzprkos tomu, što se stavnost tih razloga jedva pobijati može: nemora se kod nas proti zatvorenu okrivljeniku iztraga obaviti, već su dopušteni i predizvidi, kao što se iz sliedećega vidi.

Po §. 171. al. 2. k. p. mora se iztražni zatvor odrediti, kad se radi o zločinstvu, kaznjivom tamnicom od barem deset godina, a po §. 84. k. p. mora se iztraga obaviti onda samo, kad se radi o zločinstvu kaznjivom smrću, ili ob odsutnu okrivljeniku, dočim se kod zločinstva kaznjiva tamnicom od 10 i više godina iztraga može mimoići, ako osumnjičeni na to privoli; ima li se iztraga obaviti proti okrivljeniku, proti kojemu se redo-

Digitized by Google

viti iztražni zatvor odrediti mora, ovisno je indi po našem kaznenom postup. o volji okrivljenoga i o razsudi drž. odvjetnika tako, da u tom slučaju iztrage biti nemora, ako je nezahtieva niti okrivljenik niti drž. odvjetnik; a kad se iztraga mimoići može kod težih zločinstva, ponestaje razloga, zašto da bude kod manjih drugačije.

A da i zakonodavstvo predmet o.aj nije shvaćalo drugačije vidi se iz §. 23. prov. nap., kojim se načelniku suda namiće briga, da se što više prikrati iztražni zatvor, odredjen proti osobi, koja se ima okrivljenikom smatrati, a da i nije povedena proti njoj iztraga ili predana obtužnica; po svem indi došli smo sretno do toga, da kod nas u predhodnom postupku možemo imati iztražni zatvor bez iztrage.

II.

Od praktične je takodjer važnosti pitanje: koje vrsti da bude dalnji postupak, ako je banski stol po §. 202. k. p. predbježno odbio obtužnicu, za da se bolje razjasni stanje stvari. I na ovo su pitanje cislitavski pravnici odgovorili osnovom razloga u prijašnjem člančiću pod I. navedenih tamo, da se stanje stvari može samo putem iztrage bolje razjasniti, pak im je u tom pogledu u prilog išlo, što je vlada navela za obrazloženje institucije ove; vlada je naime polazila sa gledišta, da će se u mnogih slučajevih prigovori proti obtužnici rabiti u svrhu, da se izposluje iztraga ondje, gdje je tužba predana temeljem redarstvenih predizvida. Moguće, da je to gledište za Cislitaviju opravdano, za nas pako — držim — da neima vriednosti, barem na takov slučaj još naišao nisam, da bi okrivljeni obtužnici prigovarao s razloga, što mu je stalo do iztrage.

Odatlje, što je k. p. iztragu imperativno uveo jedino u dva slučaja naime ondje, gdje se radi o kazni smrtnoj ili o okrivljeniku odsutnu, biva jasno, da mu je do toga stalo, da se iztrage mimoilaze i da se predhodni postupak u pravilu svrši putem predizvida.[1] Ovaj tenor zakona indi nezagovara povedenje

[1] Po svoj prilici iz razloga, što se je mislilo, da će se tim postupak pospjesiti, a na poseb da će se kod sudista osoblje moći umanjiti.

Digitized by Google

iztrage pri §. 202. k. p. Napokon valja uzeti, da je tužbe nestalo, čim je odbijena, tim se je indi parnica povratila u onaj stadium, u kojem se je nalazila pred tužiteljem, te ovaj stupa u ista prava odnosno dužnosti, što ih je imao onda, kad je osnovao tužbu, jer ga banskostolna izreka jedino u tom ograničuje, što se parnica izcrpljenom uzeti nemože i što mu se kratak i stalan rok opredieljuje, u kojem se očitovati mora. Iz ovoga dolazim do zaključka, da će tužitelj[1] predložiti dopunu iztrage, ako je takova jur tekla i da može — al da nemora predložiti iztragu, ako je dotle nije bilo indi — a za to se je ovdje pitalo — da se osnovom §. 202. k. p. zahtievano bolje razjasnjenje stanja stvari i putem predizvidnim dobaviti može.

Dakle i u ovom pravcu jesu Cislitavci napredniji, jer drže iztragu pravilom

III.

Ako državni odvjetnik odustane od obtužbe, ima se postupak obustaviti. Ova tvrdnja nemože naići na kakov prigovor; nu o tom, tko da ima obaviti tu formalnost, dade se koješta reći. Ako je obtužnica pravomoćnom postala, izriče sud — skupština u §. 12. k. p. označena — obustavni zaključak po §. 218. k. p. Ali kako onda, ako obtužnica još pravomoćnom postala nije? Ja držim, da u zadnjem slučaju nije mjerodavan ni §. 218. nit §. 100. al. 2 nit 36 br. 2. k. p. niti §. 10. sl. b. k. p., a to sa sliedećih razloga:

Po §. 201. al. 1 k. p. ima sudac iztražitelj (predsjednik suda) spise predložiti sudbenomu stolu, čim je obtužnica pravomoćnom postala; odakle sliedi, da sudac iztražitelj sve dotle posluje, dokle obtužnica nije postala pravomoćnom; ali da djelatnost sudca iztražitelja prestaje i da je predhodni postupak dovršen, čim je obtužnica pravomoćna. Takovo stanje stvari učini potrebnom posebnu ustanovu §. 218. k. p., jer je dovršenjem predhodnoga postupka prestala uporabivost §. 100. k. p., izčeznuo je objekt naime iztraga, a sa objektom prestao je dašto i

[1] Javni ili privatni, jer subsidijarni tužitelj neima pravo odobrati si postupak §. 36 br. 1. al. 2 i §. 37. br. 1. k. p.

*

Digitized by Google

subjekt. Da se §. 218. k. p. ima uporaviti jedino na pravomoćnu tužbu, vidi se takodjer iz samoga sadržaja, jer naredjuje, da se neće obdržavati jurve odredjena glavna razprava, a vidi se to i od tuda, što je taj §. uvršten u onu glavu k. p., koja normira postupak ležeći medju drvršenim predhodnim postupkom i samom glavnom razpravom.

Glede §. 100. k. p. naveo sam već, da mu je nestalo objekta, nepita se bo više za iztragu, niti za obustavu iste, nego se radi ob obustavi kaznenoga postupka, jer je jur do tužbe došlo bilo; uz to nemora tužbi predhoditi iztraga, pokle i redarstveni izvidi mogu služiti temeljem tužbe. Napokon držim, da se je al. 2 §. 100. k. p. iztaknuti htjelo, da se proti volji tužitelja može iztraga obustaviti jedino po sudu — bilo prve bilo druge molbe, dočim al. 1 propisuje način obustave privoljom tužitelja.

Iz §. 33. prov. nap. moglo bi se možda izvoditi, pošto ima sud privatnoga učestnika ubaviestiti, da i sud obustavu zaključuje, da je indi §. 36. br. 2. k. p. mjerodavan. Nu proti tomu valja uvažiti, da se §.-om 36. k. p. uredjuje subsidijarna tužba, koja neima nikakova posla sa obustavom postupka, te da se u §. 33. prov. nap. sud navodi kao organ suprot u al. 1 §.-a 36. k. p. navedenom organu.

Sud ima po §. 10. sl. b. k. p. riešavati o zaglavljenom postupku iztražnom. Ovo je obćenita ustanova, preuzeta iz staroga k. p., kojoj se ratio badava traži u sadanjem k. p., nu ovdje se neda uporabiti, jer se neima riešavati o ničem, već formalnost obaviti, postupak naprosto obustaviti. — Ovim je dokazan negativni dio, da naime sud neobustavlja postupka, ako je tužitelj odustao od obtužbe prije pravomoćnosti iste. Da se do pozitivnoga odgovora dodje, mora se u pomanjkanju opredieljene ustanove udariti putem obćenitoga tumačenja zakona. U tom sam pogledu jur naveo, da po §. 201. k. p. parnica do pravomoćnosti obtužnice ostaje u rukuh sudca iztražitelja, odnosno predsjednika suda. Razlog tomu nedvojbeno je taj, što se poslje predane obtužnice jedino još formalnosti obavljati imaju kao n. pr. dostava obtužnice, primanje prigovora u napisnik, odredjenje iztražnoga zatvora itd., pače i subsidijarna se tužba

Digitized by Google

predati ima sudcu iztražitelju (§. 36. br. 2. k. p.); pokle obustava postupka poradi opozvane nepravomoćne obtužnice nije ništa drugo nego formalnost, to nema razloga, zašto da se parnica nad ove formalnosti uzima iz ruku sudca iztražitelja odnosno predsjednika suda.

Zaključak indi ide tamo, ako tužitelj odustane od tužbe prije pravomoćnosti iste, da postupak obustaviti ima: 1. sudac iztražitelj, ako je predhodila iztraga, 2. predsjednik suda, ako je obtužnica neposredno predana.

Napomenuti se mora, da terminologija u k. p. ni malo neide u prilog jasnoći, jer dočim Cislitavci rabe izraze „Vorsteher“ i „Vorsitzender“, dosliedno da se uviek zna, o kom se radi, mienja se kod nas po volji; tako govori §. 9. 64. itd. o načelniku suda, §. 65. 180. 375. o načelniku sudišta, §. 212. o načelniku sudbenog stola, §. 14. 44. o predstojniku suda, §. 146. o predsjedniku sudbenoga stola, §. 212. 215. 344. o predsjedniku naprosto i §. 199. o predsjedniku suda, a §. 8. 18. 19. 375. o predsjedatelju; nu uprkos tomu vidi se naposeb iz §. 212. i 375. k. p. da se pod „predsjednikom suda“ nemože razumievati predstojnik sudišta nego predsjedatelj skupština u §. 12. k. p. napomenutih, kojim dašto — naposeb kod manjih sudišta — i predstojnik sudišta biti može al nemora.

IV.

Naišao sam na to, da sud pošav u viećnicu po §. 248. k. p. da stvori osudu, viećanje redovito odpočme sa: viećanje u smislu §. 20. k. p., te da na to obično odgovara sa: sud je nadležan, iztraga je podpuna; sud mora dakle polaziti sa gledišta, da §. 20. k. p. ustanovljuje pravilo toli tvrdo, da mu nesmie biti iznimke. Je li je taj nazor osnovan?

Svaki k. p. sadržava u uvodu neke obćenite ustanove, kojim u daljnjem kontekstu potanji oblik nacrta tako, da se pravo znamenovanje tih zasada stoprv uvidi, kad se je k. p. u cielosti proučio. Tako je i §.-om 20. k. p. dana obćenita ustanova, koja samo §. 19. k. p. dopunjuje, neizcrpljujuć tim stvar već prepuštajuć ostalo da se navede na svojem mjestu.

Digitized by Google

Kušajuć protumačiti §. 20. k. p. ograničit ću se na nadležnost.

Predpostavlja se kao stvar poznata, da i naš k. p. nadležnost uredjuje po osobi, koja se okrivljuje, po predmetu ili kaznjivu djelu, koje se ima progoniti i po mjestu, gdje je kaznjivo djelo počinjeno. Isto tako je poznato, da je u pogledu stanovitih osoba ograničena nadležnost svih sudišta, a u pogledu predmeta da je samo sudište u Zagrebu neograničeno.

Po §. 60. k. p. ima sud ureda radi paziti na granice svoje nadležnosti normirane u §§. 7. 8. 11., zatim u glavi VI. te čim spozna, da nije nadležan u parnici, koja je predanj došla, ima ju odpraviti onoj vlasti, koju za nadležnu drži. Nu po §. 210. k. p. nemože se više udariti na nadležnost onoga suda, koji je po obtužnici ili usljed presude izrečene o prigovoru zvan za glavnu razpravu; i §. 60. i §. 210. k. p. ustanovljuju pravila, oba vežu i stranke i sud i moraju se tumačiti tako, da jedan pored drugoga obastati može. Jur §. 255. k. p. ističe, da sud svoju nenadležnost izreći ima, ako pronadje, da se radi o zločinstvu ili prestupku, koji spada na nadležnost suda porotnoga; isto tako je nedvojbeno, da će sud prekinuti i odkloniti dalnji postupak uprkos §.-u 210. k. p. ako mu je glede predmeta ili glede osobe nadležnost ograničena, al dvojbe neima ni o tom, da će n. p. sud u Zagrebu uprkos §. 60. i 47. k. p. razpravu, koju je započeo u smislu §. 11. al. 2 k. p., nastaviti i dovršiti, makar da se izpostavi, da predmet neima onoga iznimnoga oblika, te da je djelo počinjeno u kotaru drugoga suda.

Svako viećanje mora imati podlogu: gdje ove nestane, tamo prestaje i viećanje. Isto valja i glede nadležnosti, ako od nikud neima prigovora, neima ni povoda viećanju ob istoj, a naposeb ga nemože biti, kad se ima po §. 248. k. p. viećati o posljedcih glavne razprave, jer §. 210. k. p. kriepostan je sve dotle, dok se ma od koje strane nepojavi kakova sumnja. Po tom držim suvišnim, pače bez smisla, beziznimno i prije svega viećati u smislu §. 20. k. p. viećati tja i onda, ako je i druga molba nadležnost odpredielila i ako se radi o kakovoj kradji, težkoj tjelesnoj ozledi itd., gdje ni predmet ni osoba nadležnost neogra-

Digitized by Google

ničuje. Ovakovo beziznimno viećanje elidiralo bi sasma §. 210. k. p., te bi značilo, da sud u svako doba uredovanje svoje rad nenadležnosti uzkratiti može, ma i očito neosnovano n. pr. osnovom §. 7. k. p. jer u djelu nazire prekršaj, osnovom §. 60. k. p. jer drži nadležnom političku vlast i jer §. 60. govori u obće o vlasti, neizključuje indi političku vlast. Nu to bi bio absurdum, jer se pravni liek dopušta jedino po §. 277. br. 6. obzirom na §. 255. kaz. post., ovo pako nedvojbeno sa razloga, što se je u §. 210. k. p. dovoljan liek nazirao proti neosnovanom uzkraćivanju uredovanja sa tobožnje nenadležnosti. A.

Državni odvjetnik i branitelj u sadanjem njihovom državopravnom znamenovanju.[1]

Ideji države nije posluženo, ako se samo izrekne, da se mora kazniti svako prekoračenje djelatne sfere, što no je prepuštena slobodnoj volji pojedinca. Čim je više država u svakom zločinstvu uvidjela nepravdu proti samoj sebi naperenu, čim je intenzivniju opasnost nazrievala u zločinstvu za vlastitu moć, tim joj se vidjelo prečom potrebom, da si stvori organ, koji bi imao u svakom pojedinom slučaju činom posvjedočiti njenu kaznenu vlast. Čim se je dakle prevalila ona epoka kaznenoga prava, koja je i u povredi po našem shvaćanju kriminalnoj nazrievala samo nasrtaj na pojedinca, podignu se u Francezkoj, najprije u pomoć kraljestva, a kasnje države organ, kojemu bijaše glavnom zadaćom, da oživotvori pravo države: kazniti svako djelo, vredjajuće njeno (državno) biće, dakle svaki zločin. U početku samo branitelji privatno-pravnih i fiskalnih interesa kraljeva, postadoše drž. odvjetnici zastupnici države od onoga

[1] Pred nekoliko mjeseci izašlo je u Beču djelo: „Systematisches Handbuch der Vertheidigung im Strafverfahren. Unter Zugrundelegung des oesterreichischen und Berücksichtigung des fremden, insbesondere deutschen Strafprocessrechtes von Dr. Marcel Frydman“. Iz toga djela vadimo ovaj članić, jer nam se čini umjestnim; možda će ovdje razvijeni nazori izazvati protivno mnenje, koje ćemo drage volje uvaziti. I drugačije vriedno je proučiti ovo djelo, na koje ćemo se možda još koji put obratiti.

Digitized by Google

vremena, kada je pojam države utonuo u kraljestvu. Nu kad je francezki pojam države za vladanja Ljudevita XIV. obuhvatio ukupni javni život, kad vlast kraljeva, odnosno državna, nepoznavaše nikakove granice: tada je i ministère public uplivao neposredno na sudbenost, od odvjetnika postane jedan dio suda.[1] Odatlje tumače se mnoga preimućtva franczkoga državnoga odvjetničtva, kakovih nisu imali ostali javni tužitelji ne bivši uredjeni po uzoru „Code d' instructione criminelle."

Dočim ima ta državna oblast u Franczkoj bditi nad vršenjem zakona, interese cielosti franczkoga naroda zastupati pred sudom; dočim je ona tamo ono oko, kroz koje pazi država na sve sudove: po shvaćanju njemačkom nepripada joj toli obsežna kompetencija niti ima misiju ravnati sudove. Ono nije organ absolutne pravednosti, nije organ materijalne istine, to sliedi nepobitnom dosljednošću tako iz pojma kaznenoga prava kao i kaznenoga postupka: i koliko god se teorija, naročito Sundelin[2] napinjao da protivno dokaže, sve se razbija na ovih činjenicah.

Iz pojma bo akuzat. kaz. postup., u kojem država progoni povredu državnoga reda, sliedi:

1. Da javni tužitelj nije sudac, nego jednostavno organ državni, t. j. branitelj njezin, i prema tomu podčinjen državnoj vlasti.

2. Da država progoni samo one delikte, kod kojih išću to njeni interesi.

3. Ako je jednom progonstvo povedeno, da država smatra povredjenim svoj red a po tom i samu sebe, pa prema tomu traži

---

[1] O poviesti državnoga odvjetničtva, L. Frey. Državno odvjetničtvo u Franczkoj i Njemačkoj. „Das oeffentliche Ministerium in den Rheinprovinzen", Wien 1859.; Helié I. svez. str. 459. i slied.; Stein und Warnkönig i n. d. str. 887--393., 481—489.; Würth k. p. 141. i slied.; E. Ullmann oesterreichischer Strafprocess str. 256--268.; Neumayer und Mitterbacher: „Erläuterungen zum oesterr. Strafproces". Poučno je za poznavanje prvih razvojnih stadia franc. držav. odvjetnictva: Paringault u „Revue historique de droit français par Laboulaye" (1856. p. 142. i slied.).

[2] Sundelin: „Die Staatsanwaltschaft in Deutschland". Zatim Schwarze: „Stellung und Aufgabe der Staatsanwaltschaft" „Gerichtssal". 1859.; Haager: „Gerichtssaal" 1859. str. 350.

Digitized by Google

ona kao povredjenik u prvoj liniji svoje pravo pred sudom.[1] — Nu odavlje sliedi, da država preko svoga organa zauzimlje uviek položaj stranke (partaje) naproti obtuženomu. Organ, koji postupa u ime države, najme držav. odvjetnik, jest formalno i materijalno stranka; materijalno, jer traži, da se u pojedinom slučaju iskano pravo kazniti — državi dopita; formalno, jer u akuzatornom postupku može ona samo kao tužitelj svoje pravo potražiti. Čim se iskrenije prihvati akuzatorni postupak, i čim odlučnije zahtieva zajednica, da u kaz. postupku nesmije država biti zajedno povredjeni i sudac, nego da smiju izricati pravo samo od državnoga uticanja neodvisni sudci, tim jasnije se vidi, da je držav. odvjetničtvo zaista samo stranka, pa samo u pseudo-akuzat. postupku „code d' instruc." mogaše mu se vindicirati položaj nepristrana „stražara zakona".[2]

Njemačka teorija priklanja se malo po malo nazoru, da državni odvjetnik ima u kaz.-postup. samo ulogu stranke, i da samo takovu može imati. I Ullmann[3], koji inače u ovom obziru izrazuje neki priuzdržaj, ipak napokon prihvaća tu konsekvenciju akuzatornoga načela. Planck[4] misli: „Državno odvjetničtvo jest stranka, koja zastupa državu u njenom kaz. pravu proti tobožnjemu zločincu; ono je javni tužitelj. Položaj njegov nije analogan onomu suda, nego onomu branitbe. Držav. odvjetničtvo razlikuje se od ove (t. j. branitbe) samo kao posebna podvrst tim, što ono zastupa samo stanovitu, pravo tražeću stranku, najme državu i ostvarenje njenoga kaz. prava, pa onda tim, što je prema toj svrsi uredjeno kao trajna oblast, napokon tim, da

[1] Bluntschli: „Allgemeines Staatsrecht", str. 409. misli, da drž. odvjetničtvo nije nikakova stranka, ono samo preuzimlje u ime države prepor sa obtuženikom. Na to primjećuje Mittermeier: „Tko bi mogao niekati, da si dvie stranke, kad vode parnicu, stoje naproti zbilja kao stranke? „Gerichtssaal" 1858. str. 285.

[2] Zakon sam priznaje položaj stranke u držav. odvjetničtvu tim: a) što se držav. odvjetnik ne može recuzirati (§ 75. k. p., sravni glede ovoga prepornoga pitanja Würth, die oesterr. St.-P.-O. str. 184.); b) da nitko ne može djelovati kao sudac, ako je u stanovitom slučaju fungirao kao drž. odvjetnik ili branitelj (§. 68. k. p.).

[3] Ullmann: „Oesterr. Strafpr." str. 273.

[4] Planck: „System. Darst." §§. 11—13.

Digitized by Google

zastupa državu ne samo u parnici samoj, nego i u dispoziciji sa kaz. pravom". Zachariae[1] izriče istu misao, a isto tako i Walther[2]. Heinze[3] misli, da se logično misleć formalno položaj držav. odvjetničtva u sudbenom postupku ne može uvrstiti u drugu rubriku, nego u onu „položaj stranke".

Nu ovim nije još izcrpljen pravi položaj držav. odvjetničtva. Mnogi pisci skrivaju se za thesu: „Državno odvjetničtvo jest doduše stranka, ali nije „stranačko". Ali ni ova zasada nije ispravna, jer ne može biti ispravnom. Pod riečju „stranački" ne smie se razumievati egoistično, nego samo dosljedno držanje vlastitoga interesa. A tako mora raditi držav. odvjetničtvo. Ono je dužno štititi interes državni sve dotle, dokle može držati, da je ovaj povredjen. Ono jest dakle partajično, prem u interesu države. To se neda poreći:

1. Ako se povede progonstvo zločina po nalogu držav. upravne vlasti. Državno odvjetničtvo podčinjeno je ministru pravosudja (kod nas banu hrvatskomu §. 28.; §. 30. austr. k. p.),[4] ono mora uputu i naredbe ovoga potonjega primati i pokoravati im se. Zato je i dužno na višu zapovjed podignutu tužbu, dakako čestitimi i dopuštenimi sredstvi, braniti i zastupati, ali ipak nesmije raditi prema svojim osobnim nazorom.

2. Ako je država stranka deliktom neposredno povredjena, a ona je to kod svih političkih delikta. Tu je sama državna vlast, koje je držav. odvjetničtvo jedan dio, povredjena strana, pa se neće moći uzeti, da kaznjivim djelom povredjeni može biti bezpristran. Nijedan umrli do sada nije bio nadaren tim božanskim darom.

Nemora držav. odvjetničtvo progoniti svaku povredu pravnoga reda, nego samo onu, koju progoniti ištu interesi države.

---

[1] Zachariae: „Handbuch itd." str. 421—431.

[2] Walther: „Lehrbuch der baier. Strafprocessordnung" §§. 2. 53.

[3] Heinze: „Strafprocess. Erörterungen str. 6. 7.

[4] §. 147. njemačkoga zakona ob uredjenju sudstva veli: „Činovnici držav. odvjetničtva imadu se pokoravati sluzbenim nalogom. Po §§. 142. i 148. podčinjeno je držav. odvjetničtvo držav. kancelaru u poslovih, za koje je nadležno državno sudište; a glede svih ostalih posala ministru pravosudja pojedinih saveznih zemalja.

Digitized by Google

Članovi državn. odvjetničtva dužni su u opredieljenom jim djelokrugu braniti interese države (§. 30. austr. k. p.)[1] Državno odvjetničtvo neosniva se na absolutnoj pravnoj teoriji, na načelu legaliteta, nego budući je dio državne uprave, na načelu shodnosti[2] (oportuniteta), (? Ured. „Mj.“); ono će nastojati, da se uviek očuvaju interesi, što ih ima država u oživotvorenju prava, i samo dokle sižu ti interesi, dotle ide i njegova misija. Pošto dakle državno odvjetničtvo nije zvano da brani absolutno pravo, nego da ondje postupa, gdje to ištu interesi države, zato je ono stranka i u toliko postupak njegov stranački, (partajični) — dakako u interesu države.

Na tom odnošaju ne može ništa promieniti niti okolnost, da je državn. odvjetničtvo vlastno svaki čas odustati od tužbe, pa tim postići da bude obtuženi nevinim proglašen; jer upravo ta sloboda njegova u dispoziciji dokazuje, da je državn. odvjetničtvo, dok god neodustane od progonstva, već unapred osvjedočeno o krivnji obtuženoga, dakle prema tomu da zauzimlje položaj, po kojem ne može pravo bezpristrano prosudjivati.[3] Čim slobodnije može razpolagati javni tužitelj sa zahtjevom države da se pojedinac kaz. progoni, tim se oporije izrazuje u tom tendencija, da se dotičnik i osudi. U Francezkoj ne može državno odvjetničtvo odustati od tužbe; ako se je osvjedočilo o nevinosti obtuženoga, nepredlaže, da se proglasi nekrivim, jer bi se to protivilo njegovomu stanovištu kao stranki.

U takovu slučaju uporavljuje formulu: „Je me rapporte à la sagesse des juges“.

---

[1] Izvor ovomu paragrafu treba tražiti u Glaserovom: „Princip der Strafverfolgung“. „Kleine gesammelte Schriften“ I. svezak. Sravni S. Mayer: „Handbuch“ itd. str. 381. „Die Geschichte des §. 30.“ Planck: n. d. m. str. 12. Naprama ovomu načelu i organizaciji državn. odvjetničtva ne može §. 34. al. 1. ništa promieniti u nazorih izraženih gore u tekstu.

[2] §. 152. njem. kaz. postup. veli: „Državn. odvjetničtvo je zvano da digne javnu tužbu. U koliko nije zakonom ino ustanovljeno, dužno je državn. odvjetničtvo posredovati kod svih kaznivih i sudbeno progonit se imajućih djela, u koliko ima tomu zaista stvarna povoda.“ Tim bi bilo, istina, izraženo načelo legaliteta, ali praksa ipak daje prevagu oportunitetu tim, što su državn. odvjetničtva podčinjena političkim faktorom.

[3] Ako Schwarze u „Gerichtssaal“ na d. m. vidi u tom protuslovje, to on zaboravlja, da podignućem tužbe postaju stranke.

Digitized by Google

Odatlje mora se izvoditi dosljedni posljedak, da je držav. odvjetničtvo uviek onako stranka kao i branitelj. — Njegovo je stanovište isto tako jednostrano kao i ovoga potonjega. I državni odvjetnik je, kako Heinze[1] izrikom priznaje, materijalno i formalno stranka, a tim nestaje na njegovoj strani svakoga prava, tražiti veće povlasti za sebe, nego li ih ima branitba.

Može se dakle i obzirom na austr. kaz. postup. sasma pristati uz sliedeće nazore Holtzendorffa:[2] „Svi oni, koji nieču držav. odvjetničtvu karakter stranke, upućuju nas na svojstva civilnih stranaka, od kojih svaka išće vlastiti probitak, te svojom djelatnošću ograničuje ili razširuje zadatak sudčev, naprotiv držav. odvjetničtvo neimajuć nikakovih vlastitih interesa služi samo istini i najvišim svrham države. Ovim je u ostalom samo toliko rečeno, da postoji razlika medju strankami u gradj. i kaznenom postup. Istim pravom moglo bi se tvrditi, da niti branitba nezauzimlje u nijednom stadiju kaz. postupka ulogu stranke, jer niti ona neima nikakova posebna interesa, da bude ubojica riešen kazne, ili da palikuća neprestano vara sjegurajuća družtva. Ako država bez privolje obtuženoga, pače često proti njegovoj volji, ureda radi postavlja mu branitelja, ako tom odredbom izrazuje, da se nenada od samoga držav. odvjetničtva da će pružiti dovoljnu zaštitu nevinosti obtuženika, kako se može tvrditi, da se obrana u kaz. postup. mora svesti na jednostrani interes obtuženika?“ Zato scieni Holtzendorff, da se ne može dopustiti nikakova kvalitativna razlika medju branitbom i držav. odvjetničtvom. On svadja položaj držav. odvjetničtva kao stranke na to, da držav. odvjetničtvo, podignuv jednom tužbu, predpostavlja da je dotičnik kriv, prem je moguće da se dokaže njegova nevinost,[3] dočim branitelj polazi od predpostave, da je obtuženi nevin, prem je moguće da je i kriv.

[1] Strafprocess. Erörterungen str. 9.

[2] Holzendorff: „Die Reform der Staatsanwaltschaft“. Berlin 1865.

[3] Na tu „praesumtio mali viri“ tuži se i Frey str. 153. veleć: „Mnogi držav. odvjetnici francezki ne mogu se odriešiti prikora, da vole vjerovati u krivnju nego li nekrivnju obtuženoga“. K tomu mogli bismo dodati: ne mogu se odriešiti držav. odvjetnici.

Digitized by Google

Zakonodavstvo, teorija i praksa pokazuju dakle, da je držav. odvjetničtvo stranka i da je partajično u interesu države.[1] Istina, često se sudara ta njegova misija sa materijalnom istinom; istina da ono vrlo često kao takovo brani pravo i moral; ali tim se nemienja ništa na sućnosti njegovoga zadatka. Zato će držav. odvjetničtvo slieditі tendencije države; ono će napose uviek truditi se, da razmakne kaz. pravo države subsumiranjem što više pojava života podanj, a napose tumačenjem kaz. zak., te tako do tada nekaznjiva djela proglasiti zločinstvi. Ono će uviek nastojati da se stegne sfera slobodne volje i slobodne djelatnosti državljana, jer gleda razmaknućem državne kaznene vlasti unapredjivati interes i sjegurnost države, kojoj je zvano služiti.

Protivno stanovište zauzimlje branitba. I ona je stranka, ali se protivi poviesti, činjenicam i razumu smatrati ju kao stranku, stojeću samo u službi individua. I obrana bo zastupa javni interes kao i držav. odvjetničtvo, samo u protivnom pravcu. Držav. odvjet. nastoji razširiti vlast države, branitba trudi se zakrčiti joj put u pravo slobode individua, a po tom i družtva; ona zastupa družtvo nastojeće što više emancipirati se izpod intervencije države, nastojeć dokazati, da pojedino obtuženo djelo spada u sferu slobodnoga djelovanja pojedinca, na koju se kaz. vlast države nesmie protegnuti. Naproti držav. odvjetniku stupa u osobi branitelja odvjetnik družtva.[2]

Holtzendorff[3] primjećuje: „Jednostranost i predsuda stalne tužeće oblasti pokazuje se i u tom, što je sklona granice kaz. zakona sve dalje razširiti, područje slobodnoga osobnoga djelovanja sve više suziti, pronaći novu uporavu zakona, prirodnu

[1] Bienerova rečenica u „Gerichtssaale“ 1855. I. str. 432. „Možeš biti partaja, ali netrebaš biti partajičan“ pokazuje protuslovje. Ako si jedno, moraš biti i drugo. (Nestoji ni to. Ured. „Mj.“).

[2] Glaser: „Die geschichtlichen Grundlagen des deutschen Strafprocessrechtes“ u Holtzendorffovom „Handbuch des deutsch. Strafpr.“ Lief. 1. Berlin 1877. Velika opreka medju slobodom i redom t. j. medju potrebom javnopravnoga reda i opravdanim pregnućem pojedinca, da koliko moguće manje žrtvuje od sjegurnosti svoje pravne sfere onim potrebočam, mjerodavno je za tvorbu cieloga kaz. postup.

[3] Holtzendorff: „Die Umgestaltung der Staatsanwaltschaft.“ Berlin 1865. str. 55. i slied.

Digitized by Google

granicu čisto ćudoredna na korist protupravna po mogućnosti promaknuti. Paragraf kaz. zakona, koji se je smatrao zasunom javnoga reda, može se napokon pretvoriti u polugu proti individualnoj slobodi.“ Suprotstaviti se ovoj u pojmu države ležećoj tendenciji svoju vlast sve dalje razširiti, to je državo-pravna misija branitbe, i ta javno-pravna rola njena čini ju važnim faktorom u razvitku prava. A pri tom je nedvojbena istina, da pojedini branitelj nastoji pomoći pojedinomu obtuženiku, da je on njegov vodja i savjetnik u poslu, kako da odkloni prieteće mu zlo. Nu tim nije izcrpljena zadaća braniteljeva. Kao što držav. odvjetnik ne brani samo interes državni, nego hoće još i dokazati krivnju pojedinoga zločinca, pa se ipak zato ne može tvrditi, da je njegov neprijatelj; isto tako zastupa branitelj pojedinoga obtuženika, ali pri tom nelišava se svoje cielomu družtvu koristne misije. Uviek valja imati pred očima, da gdje se branitba osniva na pravnoj zasadi, bilo procesualnoj ili materijalnoj, svagda brani i obći interes, onaj najme družtva, koje ljubomorno pazi na svoju autonomiju. U svih takih slučajevih jest opreka medju njom i držav. odvjetničtvom javno-pravne naravi.

Istom kad se obrana temelji jedino na zasadi dokaznoj, nestaje državo-pravne zadaće, jer i država neće drugo, nego da k r i v c a postigne kazan. Nu javni tužitelji i u takih su slučajevih jednostrani, jer polaze sa predpostave da je dotičnik kriv, čim je tužba podignuta, pa hoće da se ta predpostava i obistini. Nu ovo potiče stranom iz njihova položaja kao stalne tužeće oblasti, stranom što prepuštaju branitelju, da uoči i iztakne momente, koji govore u prilog obtuženoga. Tu postaje branitelj više zagovornikom obtuženoga pomažuć mu svojom dialektikom i izkustvom svojim, kao što i kod odmjerenja kazne za obsudjenoga riešava samo individualnu zadaću, pomaže mu najme, da bude kazna što blaža. Nu tim negubi branitba ni malo od svoje obćenite važnosti. Polazeć od predmnjeve, da obtuženi nije kriv, branitelj[1] će u pitanju dokaznom siliti držav. odvjetničtvo, da donese

[1] Ullmann: „Oesterr. Strafprocess“ str. 327. „Die Sache des Vertheidigers ist es, durch das Aufgebot aller rechtlich zulässigen Mittel den Ankläger zur Erbringung eines die Schuld ausser allen Zweifel stellenden Beweises zu ver-

Digitized by Google

što moguće bolji i jači dokaz siliti će držav. oblast, da u svakom slučaju predloži sucem i porotnikom valjane dokaze. Branitba zapriečuje, da se neiziču osude na temelju pukih predmjeva, a tim stoji ona pred sudom kao braniteljica nevinosti u obće. Stara izreka „Sacus impunitum relinqui facinus, quam innocentem damnari", mora da je devisa branitelja i stojeć na njoj bit će najjači nasi protivnici protivu tomu, da jednostranost držav. odvjetničtva ne porodi jednostranosti sudaca.

Iz ovoga javno-pravnoga položaja branitbe sliede za djelatnost njenu sliedeća pravila:

1. Obtužba i braniba jesu ravnopravne.
2. Položaj branitelja mora biti onaj stranke.
3. Formalnoj obrani pripada samostalnost.
4. Bezuvjetno je potrebna branitba u postupku pred porotom".

Pisac govori napose o svakoj od ovih četirih točka, na što se u ovom članku ne može dalje obazirati. Preveo L.

Osjeguravanje imovine.[1]

Imade raznih prilila i uzroka, gdje čovjek bio kako marljiv ili štedljiv, nesretnim slučajem izgubi veliki dio svoga imetka; ako se taki slučajevi često i istodobno kod mnogih — ponove, mora cielo dotično stanovničtvo jako osiromašiti. Medju timi slučajevi imade ih, koji se redovito pojavljaju i ponavljaju, drugi vanredno i iznenada; imade i takovih, koji se bar u nemilih ekonomskih posljedicah dadu ublažiti. Medju ove posliednje možemo brojiti: smrt glave porodice, požar, nepogodu, marvinsku kugu, poplavu itd.

Čovječja snaga nedotiče da samo jednu od spomenutih elementarnih navala nemogućom učini; ali ima načina kod svijuh, da se zle posljedice njihove ili sasvim ili dielomice odklone.

---

anlassen. Durch die Festhaltung dieser Richtung der Thätigkeit des Vertheidigers bleibt derselbe seinem Berufe gerecht, da es auch im Zwecke alles Strafverfahrens liegt, die in der Strafe liegenden Uebel nur über Denjenigen zu verhängen, dem ein wirkliches Verschulden zur Last fällt.

[1] Biti će prilike ovaj predmet i sa drugoga gledišta razmatrati. Ured.

Digitized by Google

Prava pomoć proti svim tim elementarnim udarcem stoji jedino u udruženju sviuh kojim pogibelj prieti. Udruženje proti elementarnim silam ili — kako ga drugi zovu, prem ne sasma korektno — osjeguranje, temelji se na prostih zakonih fizike; izvjestan teret tim se lasnje nos, čim je površina, koju teret tišti, šira. Tko pograbi drugoga za lasi da ga čupa, velika je razlika u veličini osjećane boli, prema tomu kako i koliko se lasi uhvati; uzme li se puna šaka lasi, bol će biti neznatna, ljudi tvrde naravi slabo će ju osjetiti ma se i snažnom rukom vuklo; uzme li se pak samo nekoliko dlaka medju dva ili tri prsta, te se krepko povuče, bol je silna za najtvrdjega čovjeka. Razlog: snaga ruke djeluje u prvom slučaju na mnogo veću površinu kože, te se razdieli na množinu dlaka, odnosno na živce u korjenu dlaka stanujuće; u drugom jako slučaju toga neima razdielenja; zato u prvom slučaju običa snaga ruke ne može zahvaćene vlasi izčupati; u drugom slučaju i to se dogadja.

Dobrotvorne posljedice osjeguranja ili udruženja svestrano su pripoznate i sve prosvjećene države idu na ruku dioničarskim družtvom, osnovanim radi osjeguranja. No do danas ni jedna se država nije našla pobudjenom da svoje gradjane natjera, da u gotova družtva stupe ili posebne zadruge na spomenute cieli ustanove — a sve s toga, što još jednako važi načelo, da je svaki svoga imetka neograničeni gospodar, i da se slobodna volja svakoga respektirati mora. — A ipak čini se nuždnim ovako uredjenje, i dade se opravdati evo ovako:

Pošto mi svi uvidjamo da je siromaštvo ljuta rana, koja može postati i smrtnom; pošto dalje znademo, da dotični elementarni slučajevi umaljuju stečeni imetak, te jednu po jednu porodicu materijalno upropašćuju i tim veliku ranu društva, ubožtvo, još množaju; pošto je udruženje po dosadanjem iskustvu glavni, možda jedini način, kojim se to zlo odkloniti dade: mora se društvo za svoju vlastitu korist pobrinuti i taj jedini liek i proti volji neuvidjavnih gradjana dekretirati, neslušajuć jauk i lelek, koji dolazi od tereta što ga svaki u formi premije mora snositi, kao što se ni mudri liečnik neosvrće na tužbu bolestnika o gorčini lieka.

Digitized by Google

Država se bori proti prirodnim elementom u ime društva i na drugom polju, dakako u posve drugom vidu; u svojem staranju za javno zdravstvo država o javnom trošku uzdržaje kotarske i centralne ljećničke sile, no pošto se taj trošak u posliednjoj liniji repartira na sve pojedine gradjane, nije li dio javnoga tereta, proiztičućega od plaće liečničkoga osoblja u samoj stvari, isto što i malena premija u korist povoljnijega zdravlja?

Država sili občine, da radi boljeg uzgoja i obrazovanja djece podižu i uzdržavaju o svojem trošku školu i učitelja; nije li dio nameta občinskoga iz toga troška nastao u stvari isto što i premija, plaćena u korist občega izobraženja?

Kada država kod zdravstva i javne nastave nepita pojedinca, je li voljan što doprinieti dobre volje u gore rečene svrhe, kakvim razlogom respektira slobodnu volju pojedinca kod elementarnih nezgoda, koje u krajnjih posljedicah isto tako vode k propasti društva, kao i zanemarenje javna zdravstva i nastave? Solidarnost pojedinca sa cielim društvom jošte je jasnije izražena kod elementarnih slučajeva nego kod ostale dvie struke javne uprave (možda izuzev jedini slučaj smrti, gdje je ona solidarnost kod zdravstva isto tako očevidna kao kod grupe elementarnih nezgoda); jer kod zdravstvenosti i nastave može pojedinac, sa nekim dakako prividnim razlogom, reći: meni za moju osobu netreba liečnika, netreba učitelja, jer je sam zdrav, nemam djece nemam porodice itd. pa zašto za druge da plaćam.

Kod elementarnih šteta neima toga izgovora, jer tkogod imade i malo imovine nije siguran ni za jedan dan, da ga elementi neće upropastiti.

Da pojedinac uzmogne uviditi koristi, koje pružaju postojeća osiguravajuća društva, predpostavlja se neki stepen umnoga razvitka, koji masi puka ponajviše manjka; da se pojedinac odvaži, te sa uplatom premije stupi u savez s osiguravajućim društvom i da izdrži stalno taj savez, ište se ne samo uvidjavnosti nego i štedljivosti, a ona je, kao što sam u jednom članku[1]

[1] Vidi broj 10. „Mjesečnika“ o. g.

Digitized by Google

naveo, najtugaljivija strana svakog ekonoma, i kod prostoga puka ponajviše manjka. A kad se i te dvie teškoće prebrode, onda tek nastupa pitanje, kako se manipulira sa dotičnim društvom? Kako će se pojedini ugovarači sačuvati od prikrate ili prevare?

Državna je uprava dužna osjeguravajuća družtva kontrolirati. No tko će izbrojiti sve poteškoće, s kojimi se uprava u tom svojem poslu mora boriti? U kratko: nije moguće upravi tako točno osiguravajuća društva kontrolirati, da bi se zapriečilo svako oštećenje osjeguranih, pa i onda kada se svakoj strani put redovite pravde otvoren ostavi. Najbolji dokaz tomu leži u goloj činjenici, da akcionari i ravnatelji takovih društava po odbitku svijuh troškova uprave, godišnje znamenite svote u ime dividenda i tantiema zaslužuju.[1]

Da bi se tomu na put stalo, da svaki gradjanin može biti članom osiguravajuće zadruge, nepreostaje drugo nego da država cieli posao osiguranja imetka i tako zvano osiguranje života u svoje ruke uzme. Koristi bi bile očevidne, a posao dao bi se izvesti.

Da je država vlastna, pače primorana dekretirati obligatno osiguranje imetka (i života) i to sam malo više razložio. Nu kada nebi država sama u svoje ruke uzela organizaciju toga obligatornoga osiguranja, prvi bi pojav bio taj, da bi se pojavila preko noći kao gljive na bunjištu bezbrojna spekulirajuća društva, jedno gore od drugoga, postojeća pako koliko toliko solidna društva, jako bi se uzdrmala, a tim ona nova nimalo nebi ojačala; kontrola državna bila bi kod tih novih društva zbog množine i maloga obsega njihovog mnogo teža, skuplja i bezuspješnija nego kod velikih postojećih.[2]

Naprotiv osiguranje državnom inicijativom pruža mnoge olakšice, te bi se dalo od prilike ovako izvesti:

1. Da se ublaže nesreće požarom trebalo bi sela i sve gradove podieliti u požarske kotare od prilike u veličini sadanjih podžupanija, uzimljuć veličinu jedino po broju duša. Trgovišta i

---

[1] Tuste dividende i tantieme, ako ih ima, mogu priteći od viših premija ili sretne po družtvo godine, ali nevjerujemo, da potiču u obće od — prevare. Uredničtvo.

[2] Ovu tvrdnju jedva bi praksa mogla potvrditi Uredničtvo.

Digitized by Google

gradovi (varošice i varoši) imaju prema tomu, da li su kuće i druge zgrade većma seoskoga ili gradskoga vida, veličine i vriednosti, pripasti ili kotaru, u kojem leže, ili sastaviti medju sobom poseban kotar ili zajednicu sviju gradova zemlje. Ovdje se predstavlja da je više malenih mjesta sastavljeno u jednu samo občinu, kao što je to i u trojednoj kraljevini izvedeno.

Osim navedenih dvostrukih kotara moglo bi se jošte i to ustanoviti, da pojedine neobično velike zgrade sa sličnimi zgradami ciele zemlje jedan posebni kotar sačinjavaju; na primjer sve crkve u zemlji sačinjavale bi jedan kotar, a crkve jednoga kotara mogle bi se smatrati kao zgrade jedne požarske občine. Osjeguranje ili bolje odšteta tekla bi ovako od prilike: Kada izgori kuća ili u obće zgrada, ima se prije svega ustanoviti podpuna vriednost vatrom uništenoga dobra. Polovinu štete ima občina, drugu polovinu kotar snositi. Ako občina ima šuma, iz kojih se dobiva dobra gradja, može svoj dug i u gradji naplatiti, inače u novcu, za koji se odmah ima gradja kupiti; — kotar ima svoju polovinu odštete platiti odmah iz blagajne kotarske. Trošak občini i kotaru tim požarom prouzrokovani, repartira se medju područne stanovnike po poreznoj forinti, ali tek za dojduću godinu. Iznosi li šteta više od stanovite svote, od prilike 5.000 ili 10.000 forinti, onda neka nosi kotar više od polovine štete; iznosi li šteta više od druge za kotar utvrdjene najviše svote, n. pr. 50.000 ili 100.000 for., občina tada kao takova nesnosi ništa nego se sva šteta podieli na kotar i zemlju. Kvota izmedju občine i kotara s jedne i izmedju kotara i zemlje (države) s druge strane za slučaj, kada visina štete prelazi ustanovljenu najvišu svotu za občine i najvišu svotu za kotar — ima se unapried po posebnoj tarifi ustanoviti, dakako na taj način, da kvota občinske prema kotarskoj i kotarske prema zemaljskoj sve manja ispada, čim visina štete raste.

Gore je rečeno, da se ima podpuno ustanoviti visina štete; no iz toga netreba odmah zaključiti, da se ovdje zagovara podpuna odšteta oštećenoga. Prije svega valja na umu imati, da riedko nove sgrade izgore, i to s toga što imade mnogo više starih sgrada nego novih; nebi pravo bilo oštećenom za staru

*

Digitized by Google

izgorjelu kuću načiniti novu, i počem se neda na gariŝtu praviti od stare gradje kuća (bar obično nije stara gradja pri ruci), a kuća se mora praviti, onda bi pravo bilo neki postotak od vriednosti spaljene kuće odbiti u korist občinskoj blagajni zato, što oštećeni za staru kuću dobiva novu.

Ako se kod kojega oštećenoga dokaže, da policajne naredbe proti požaru vršio nije, i da je s toga moguće bilo, da se je požar razširio, taj bi imao poveći postotak odštete u občinsku blagajnu natrag položiti. Iz čije je kuće požar izišao, dokle se god nedokaže, da je tudjinac u zločinskoj namjeri požar učinio, neima nikakve odštete; ako je slučajno ili nepažnjom jednoga člana porodice požar nastao, trebalo bi polovicu ili još manje u ime odštete dati.

Ove tri kategorije: občina kotar i država daju se urediti ne samo kod seoskih občina nego i kod zajednica gradova i zajednica sgrada (odnosno njihovih vlastnika). Kod gradova morale bi se najviše svote, koje odlučuju dužnost odštete, u mnogo većem iznosu ustanoviti, nego kod seoskih občina; kod pojedinih sgrada savjetno je najniži stupanj zajednice razširiti na veći okrug nego što iznosi kotar seoskih občina; s toga može ovdje drugi stupanj zajednice posve odpasti, te se može država odmah kao druga i najširа zadruga glede tih sgrada smatrati.

Razumije se po sebi, da su po ovoj organizaciji občine dužne sve vatrogasne rekvizite u dobrom stanju držati, i da zemaljska i kotarska oblast moraju neprestano bditi, da se svaka občina, koja nema dobrovoljnoga vatrogasnoga društva, tako organizira, da svaki stanovnik, koji je u punoj snazi, i koji imade podvoz svoj, ručnim poslom i dovažanjem vode po raspoloženju jošte prije požara učinjenom pripomogne vatru gasiti.

A da se sve to s uspjehom postigne, mora se svaka občina, ugledav se u dobrovoljna vatrogasna društva, razrediti u čete i vrsti rekvizita pod upravom izabranoga starešine, koji na mjestu požara vrši najvišu policajnu vlast. Ovu bi vlast valjalo većma raširiti, no što ju imaju u mirno vrieme političke vlasti; jer gdje se izvjestno predvidi, da će prva susjedna kuća morat ne samo izgoreti, nego se požar i na druge susjedne kuće prenieti,

Digitized by Google

dočim je, da nje neima, taj izgled, da će se požar na svoj sadanji predmet ograničiti: to bi velika šteta bila uskratiti vatrogasnomu zapovjedniku, da može dotičnu kuću ili obće predmet požara odkloniti, odnosno srušiti. U kratko pravo ekspropriacije moralo bi se za takove slučajeve u najširem obujmu u djelokrug vatrogasnomu zapovjedniku prepustiti.

2. Poplava. Ovdje je veoma teško ustanoviti kotare i obteretiti obćine kao kod požara; zato bi zemaljska blagajna morala redovno sav teret nositi i svu kolicinu tereta nametnuti putem poreza pučanstvu bez razlike, da li je u dotičnoj obćini bilo poplave ili ne. I ovdje bi državna vlast imala izdati svakoj obćini, poplavi izloženoj, jasne naredbe o mjerah opreznosti, te svakoj, koja točno neizvršuje te naredbe, prilikom razreza već plaćene odštete veći teret nametnuti nego ostalim. Razumije se po sebi, da obćina može u ovakovu slučaju tražiti regres dalje kod krivca, odnosno svoga poglavara.

3. Kao kod požara, mogli bi se i radi marvinske kuge ustanoviti kotari, no samo za slučajeve, kada se kuga jošte nije rasprostrla. Slično bi se moglo postupati, kada komu osim kuge domaće marvinče skapa. U ovom posliednjem slučaju dala bi se ustanoviti sasvim kao kod požara, tri stepena odštetne zajednice, dočim kod kuge makar i najmanje obćina ne može teret odštete nositi; zato bi trebalo kotare i to veće od požarskih urediti. Čim preko izviestnoga broja glava u izvjestnom vremenu marve ugine, ima se jedan dio odštete svaliti na zemaljsku blagajnu. Kolik je taj broj i kolika je kvota padajuća na kotar s jedne i na zemlju s druge strane, to bi valjalo posebnom tarifom urediti. Razrez kotarske i zemaljske blagajne na stanovničtvo biva kao i svuda putem prireza po poreznoj forinti.

4. Smrtni slučaj. Starješina porodice, koji neima drugoga imetka do zdravih i umjetnih ruku, ili umnih sila, jedino svojim radom može uzdržavati svoju porodicu. Dok živi glava obitelji, teku i sredstva života i uzdržavanja, ali najveća bieda nastaje za porodicu smrću hranitelja njenoga.

Malo prije razložih, kako se dade pomoći, kada gospodaru propade ciela ili jedan dio imovine; no kada umre otac poro-

Digitized by Google

dice, neće se moći tako lako naći odšteta u novcu. Ovdje se nemisli na žalost porodice za izgubljenom glavom, jer se ta neda ocieniti, a u ovom pitanju ni nedolazi u obzir. Pita se ovdje: kako će se porodici naknaditi ona radna snaga, iz koje je ona za života siguran izvor za izdržavanje dobivala?

Ta se radna snaga može u novac preobratiti; siguran temelj za procienu iste imamo u količini koristi, koju je za života donosila. No ako se pokažu ogromne svote, tko će ih namiriti? Prije svega valja ovdje napomenuti, da se mogu samo pojedine klase pučanstva udružiti radi te odštete, nikako pak općina, kotar ili zemlja kao takovi.

Medju državljane, koji svojom rukom ili svojim perom hrane si porodicu, mogu se brojiti nadničari, zanatlije, trgovci, činovnici, svećenici, učitelji, ljećnici, odvjetnici, mjernici itd. Kod svih se predpostavlja, da neimaju posebna stečena imetka. Svi ovi stališi moraju se osoba po osobu (individualno) taksirati po godišnjoj zasluzi svake pojedine; nu ta bi procjena mogla biti točna samo kod činovnika, kod ostalih pako mogla bi se dotična svota samo po prilici ustanoviti, kada se izračunava po statistici pomora godišnji prinos (premija), koji ima svaki državljanin nabrojenih kategorija godišnje sa državnim porezom u kotarsku ili zemaljsku blagajnu uplaćivati.

Ova bi premija u mnogom slučaju dakako visoka ispala, jer imade u tih stališih i starih i boležljivih. Nu ovdje je rieč o takovom uredjenju, da svaki jošte u mladosti od dana kada se oženi, počme dotičnu svotu plaćati, pa tako nebi trebalo da je premija visoka. Pri izdavanju ženidbenih dozvola imao bi politički ured strogo postupati i svagda se najprije občinsko vieće popitati. Radniku, koji nije dokazao da može svojim radom izdržavati porodicu, valjalo bi samo onda izdati dozvolu ženitbe, ako njegova nevjesta sigurna imetka imade.

Ta misao osiguranja ostvarena je kod činovnika pojedinih velikih poduzetničkih družtava i kod državnih činovnika, kojim se od plaće neki dio odbija, te se u zajedničku blagajnu, penzionalni fond, ulaže.

Digitized by Google

Načelo je isto i za ostale radnike, samo je posao malo zamršeniji, ali tako zamršen nikako nije, kako se na prvi mah čini. Najveća teškoća kao da leži u taksiranju godišnje privrede; no baš u toj točki nemora biti tolike točnosti; jer nitko nije ni oštećen niti upravo odlikovan ako se jedan ili drugi za koju stotinu više ili niže taksira. Prema taksiranju biti će i premija; komu se učini taksiranje nisko, ima pravo iskati višu taksu nuz višu premiju; tko obratno drži da je previsoko taksiran, ako dokaže vjerojatno, da je tako, njemu će se po preduzetom ispitivanju taksa smanjiti; dočim povišenje takse biva na prosto zahtievanje.

Premija imala bi se pobirati zajedno sa državnim porezom, koji bi i za samu visinu mogao kao neko mjerilo služiti.

Kada bi starješina porodice iz spomenute kategorije umro, imala bi državna blagajna isplatiti pupilarnoj oblasti osiguranu glavnicu. Neima li umrli djece, izplati se glavnica nasliedniku, oporukom postavljenu.

Umre li bez zakonitih najbližih nasliednika i bez žene, mogao bi se veliki dio odciepiti za veliku penzionalnu blagajnu, a samo ostatak uručiti nasliednikom. Ako se dogodi, da tkogod poslje mnogogodišnjega uplaćivanja premije ostane sasvim bez porodice, može se ustanoviti, da prestane plaćati, ali mu uplaćeni novac nepropadne, nego se na temelju statistike pomora daje izračunati ona smanjena svota, koja će se po smrti njegovoj nasliednikom izplatiti.

Ostaje još pitanje, kako da se postupa u doba kada ljudi množinom i naprasno umiru?

Očevidno je, da penzionalna blagajna u tom slučaju ni s daleka nemože svih obveza ispuniti. Tu bi se preporučalo ono isto što je rečeno o marvinskoj kugi: neka u pomoć priteknu svi sugradjani. Pravni razlozi ovi su: dokle sile radnika dopiru, oni su se pobrinuli za sebe i svoje, te su odmjerenu premiju uredno plaćali; epidemijom postale su njihove sile kratke i njihova penzionalna blagajna malena prema potrebam; ako im ostalo družtvo nepomogne, njihova će sirotčad tomu istomu društvu pasti na teret. Bolje da društvo malom podporom osigura tu

Digitized by Google

sirotčad, nego da bude ova upućena na samu milostinju. U kratko: tko daje prinos na uzgoj i materijalno osiguranje, taj društvu umnožava kapital, tko daje milostinju, taj smanjuje kapital; prvo je i plemenito i koristno, drugo plemenito ali škodljivo.

5. Zločin. Uzev stvar strogo šteta je ista, ili ju naniela elementarna sila ili čovjek. Ako kobac odnese pile zar je to drugčija šteta, nego ako tat preko plota odnese što mu se dopadne? Smrt otca porodice, nanešena umorstvom, zar je druge naravi i drugih ekonomskih posljedica nego smrt nesretnim slučajem ili dugom bolesti prouzrokovana?

Zločinstva proti imetku u vidu kradje, prevare i pronevjerenja s jedne i zločinstva proti osobi u vidu umorstva, ubojstva i ozlieđe — s ekonomskoga gledišta su pravi elementarni slučajevi, proti kojim se za vremena ograditi valja. Ovdje se ponavlja opomena, da je rieč ob odšteti poslje faktično nanešene štete, a ne o policajnih preventivnih mjerah proti mogućnosti takovih slučajeva.

Proti kradji daje se imetak još najlaglje osigurati; što je dobre volje u mnogih občinah već zavedeno — odgovorni čuvari — imali bi se obligatorno uvesti za sve občine.

Odgovorni čuvari putem jeftimbe primaju za stanovitu, razmjerno visoku naplatu dužnost, da će ne samo čuvati polje od potrice (bilo od stoke, bilo od ljudi) nego da će i svaku štetu, koja se u občini dogodi potricom ili kradjom do stanovite najviše vriednosti pojedinog slučaja, iz vlastitoga imetka naknaditi. U tu svrhu polažu oni izviestnu jamčevinu u korist občine, osim toga primaju plaću postcipando tromjesečno ili polgodišnje, te podpuno podmirenje plaće primaju kada se iskažu, da neima više nenaknadjenih slučajeva štete.

Mnogo teže ide kod prevare i pronevjerenja; pače može se reći, da proti ovoj vrsti zločina pomoći nema, jer su posve druge naravi nego šteta nanesena kradjom i potricom. Kod kradje i potrice počinitelj nedolazi u dodir s osobom oštećenoga nego samo stvarju, te se kod tih vrsti štete oštećenu u pravilu nemar ili glupost u grieh upisati nemože, dočim se kod pronevjerenja i prevare često oštećeni nemože osobno odriešiti krivnje. U osta-

Digitized by Google

lom baš s toga nemogu se ta dva zločina strogo ni brojiti medju onakove sile, koje iznenada dolaze i kojim se čovjek oduprieti nemože, dočim kradja može takovom biti. Slučaj smrti, nastale zločinom, ili gubitak važnoga uda tiela nuždna za privredu, stavlja samohranu porodicu u položaj, kao obični slučajevi smrti ili ozlede; s toga se i odšteta za tu porodicu, ako je unesrećeni bio u kategoriji, spadajućoj pod penzionalnu zakladu (točka 4.), imade kao taksirani iznos naprosto isplatiti. Ako se kaznenom osudom utvrdi, da je smrt ili gubitak uda pukim nesretnim slučajem bez krivnje počinitelja sliedio, onda nije ovaj ni dužan dio odštete zakladi naknaditi; ako je krivnja dokazana, imade država, kao ravnatelj penzionalne zaklade, po razmjeru krivnje prevaliti na krivca dio odštete unapried za života (odnosno zdravlja) oštećenoga odmjerene; ako zločinac ne bi mogao podpunu odštetu dati, imao bi u kaznioni za porodicu oštećenoga raditi.

Dogadja se kadšto, da sasma nepoznati zločinac koga ubije ili osakati, pa mu ni kazneni sud ne može u trag ući. Tu bi penzionalna zaklada imala pravo, dok se zločinac neiznadje, sav teret odštete svaliti na občinu, u kojoj se je zločin dogodio.

Samo se po sebi razumije, da se ozleda ili smrt po divljoj zvieradi ili bjesnom psu nanešena, ima smatrati kao obična elementarna šteta.

6. Šteta okrivljena, ali nevinim proglašena, može se takodjer kao vrst elementarne štete uzeti; država kao predstavnik društva imala bi unapried, za svaki slučaj, osigurati svakomu gradjaninu odštetu tim načinom pretrpljenu u svoti, koja se izkaže i pronadje pravednom. Pravo regresa proti lažljivom svjedoku, nehatnom sudiji ili podlu denuncijantu, ostaje državi otvoreno.

Dr. **Živko Gojković.**

Digitized by Google

Umjetne zapreke.

„Právo“ priobćuje u 66. svezku o. g. vrlo zanimiv **člančić** sa napisom „Taljanskog sudovanja kula u Istriji počela pucat“, koji vriedi da ga prouče i naši čitatelji. Glasi ovako:

„Kucaj naši rodoljubi te kucaj, naručila je vrhovna **vlada** god. 1849. našim kotarskim sudovom, da započmu voditi iztrage o redarstvenih prekršajih našim jezikom. Koji su sada prekršaji po drugom dielu kaznenoga zakonika, onda se nazivahu redarstvenimi prekršaji. Ovako je počeo naš jezik ulaziti u sudbenu pisaniju. A kad ga se je moglo uvest u prekršajne parnice, nije bilo straha, da ga se neće što prije morat pisat i u zločinstvenih. Jamci bijahu §§. kaznenoga postupnika staroga (g. 1804.) i novoga (g. 1853.), po kojih sudac imadjaše odgovore na svako pitanje dane, tako perovodji na izust kazivat, da upitanik može svaku rieč razumit te čuti vlastite svoje izreke. Čekalo se je ipak dosta, ali i dočekali smo, prije ministarski tajni razpis 15. ožujka 1862. br. 986., kojim su se vrata zločinstvene struke tekar počela otvarat našemu jeziku, pa još bolje ministarskom naredbom 26. veljače 1869. br. 2410., napokon širom ministarskom takodjer naredbom 20. travnja god. 1872., koja je sada u krieposti.

Ali u gradjansku ga struku uvest bijaše težak posao. Cienilo se je, da će se prije što dokučit, bude li se u obstojećih zakonih iznać kakva klina, kao što ga se je bilo iznašlo za kaznenu struku u gore spomenutih §§., nego da bi se prosto molilo i prosilo; onda bo ne bijaše ustava s temeljnimi mu članci, to s članci sličnimi glasovitomu 19.

Dakle kako će se? Prikazao netko godine 1852. hipotečnomu uredu zadarskomu prodajno pismo, napisano slovinskim jezikom, da mu ga upiše u zapisniku, što ga ono drži za vlastničtva prenose. Odbije mu ga ured veleć, da ga neće prepisati, buduć slovinski napisano a ne priložio mu zakonitoga prevoda. Uteći se onaj prizivnomu sudu, al ga ovaj odpravi prvomolbenomu sudištu zadarskomu, k onomu sudu, kojemu je neposredno podložan hipotečni ured, a to sudište uputi onoga, čije bijaše

Digitized by Google

pismo, na odredbe dvorske odluke 22. prosinca 1835. br. 109. proglašene u nas vladinom obznanom 10. veljače god. 1836. br. 1994.

A kako glasi ta dvorska odluka? Kazat će nam do malo prizivno sudište tršćansko. Svakako iza toga sgodjaja došla je naredba hipotečnim uredom, i ako ne odmah, da imadu primat i prepisivat slovinska, koja bi im se prikazivala, pisma. Tajnim razpisom g. 1862. gorespomenutim naredilo se je sudovom, da napisnici o zakletvah u gradjanskih parnicah imadu se pisat slovinski, ako slovinski govori koji se ima zaklet i da se imadu primat slovinski spisi u takovih parnicah te slovinskim ih jezikom riešit. Ministarskom naredbom 26. veljače 1869. br. 2410. učinio se je u toj struci korak u napried, čim se je naredilo, da se slovinski pišu i kazivanja svjedoka.

Ministarska naredba 20. travnja g. 1872. oprostila je od svake stege narodnoga nam jezika porabu u gradjanskoj struci, samo što sudovi za sebe pišu, da imadu sliedit to pisat talijanski. Ali žalibože i uz tu naredbu, osim svjedočanstva, malo se što još naški piše u toj struci u naših sudovih. Koji se odlikuje u obsluživanju tog istinabog mučnog diela one naredbe, to je Dubrovčanin, vrli sudac g. Martecchini. Desnica mu cvietom cvala, a poštena mu se duša tješila, da ga iskreni rodoljubi na srcu nose. A istini za ljubav valja nam se hvalit i s prizivnim našim sudištem, jer kad god mu dodje gradjanska parnica, gdje je tužba pisana naški, izdaje svoju presudu na našem jeziku. (To je njegova dužnost, a nikakova milost. Ured. „Mj.“). A odvjetnici? Da mi je reć pa uteć, rekao bi komu: lažeš intra muros et extra, pošto umiješ, a nećeš.

Nego I s t r i j o m uglavismo ovo naše brčkanje. Čudnog li pojava! Rekao bi: istrijanski i dalmatinski rodoljubi dogovoriše se. Eno i tu, gdje slovinskoj pisaniji na sudu nema još traga, gdje ministarskom naredbom 15. ožujka 1862. br. 865. bilo je dakako naredjeno sudovom, da moraju primati molbe pisane slovinski, ali da im je prosto riešit ih ili u tom jeziku ili u onom, koji se za druge riešitbe rabi; vidivši rodoljubi da čl. 19. temeljnoga zakona, prem sporo pomaže, prihvatiše se i oni dvorske

Digitized by Google

odluke 22. prosinca 1835. br. 109. a i §. 89. zakona 25. srpnja g. 1871. br. 95. o zemljištnih knjigah, te neki Luka Pamić prikazao je ove godine kotarskomu sudu pazinskomu molbenicu, da mu se upiše u zemljištnih knjigah prodajna pogodba hrvatski napisana. Pazinski sud mu je odbi, jer pogodba pisana je hrvatski i uputi ga, da donese vjerodostojan te pogodbe prevod na talijanskom jeziku. Uteci se Pamić prizivnomu sudu tršćanskomu, a ovaj odlukom 30. travnja 1878. br. 992. naredi pazinskomu sudu, da gotovo udovolji molbenici Pamićevoj, „jer po §. 89. zakona 25. srpnja 1871. br. 95. ima se vjerodostojan prevod izprave, na temelju koje se upis traži, onda samo donesti, ako izprava nije pisana jezikom, u kojem se sudu smiju podnašati molbe; jer se tomu ne protivi dvorska odluka 22. prosinca 1835. br. 109, koja govori samo ob izpravah, koje nisu pisane u sudbenom jeziku ili u jeziku, kojim se govori u zemlji, a tomu ovdje nije bilo tako; jer ne treba se bojati, da će od takova postupka nastati neprilike obćenite, kako se govori u izvješću, jer buduć se u zemljištnih knjigah upiše samo odluka u sudbenom jeziku, a pismo se sahrani u knjigu izprava posebice, to će se zemljištnica svejedno pisati jednim jezikom!“ — Ali pazinski sud, da je smio, bio bi tršćanskomu sudu odgovorio, da podatke, što ih valja točno upisat u imovnici, u vlastovnici i u teretovnici, valja izvadit iz pisma, a hrvatsko pismo niti se umije štit, nit ga se razumije. S toga, kad zatim neki Ivan Turčinović iz Svetoga Petra prikaza istomu pazinskomu sudu, uknjižbe radi, hrvatsku molbenicu s prodajnim pismom hrvatski napisanim, sud zagudi isto kao ono Pamiću, navedši povorku razloga uzetih iz starih zakona, ter naredi mu, da priloži pismu talijanski prevod. A tršćansko prizivno sudište odlukom 16. kolovoza god. 1878. br. 2759.: opaziv da po smislu dvorske odluke 22. prosinca 1835. br. 109. onda samo treba priložiti vjerodostojni prevod pisma, što bi ga se imalo upisat, ako je ono napisano jezikom, kojim se ne služi sud i kojim puk ne govori u pokrajini; — opaziv da pismo priloženo molbenici sub A. napisano je jezikom ilirsko-hrvatskim, (Kolika ignorancija u višega suda o jeziku pučanstva, kojemu ima krojiti pravo! Ured. „Mjesec.“), kojim se

Digitized by Google

takodjer govori u pazinskom kotaru i da, nesmie li se odbit spisa nikakva s toga samo što je pisan tim jezikom, nema oslona u zakonu odbijanje ote molbenice, ni pristavljen odbijanju uvjet, pod kojim molbenica mogla bi bit uslišana; jer kraj sadašnjih ustavnih zakona, nije moć opravdati prituženu odluku samo praksom, koja se glede jezika dosle obsluživala na istrijanskih sudovih; ukinulo je prituženu odluku i naredilo kotarskomu sudu pazinskomu, da rieši odbijenu molbenicu, bez obzira na razlog u toj odluci naveden.

Idemo da vidimo, uhva li se pazinski sud u onu staru rieč: duplicata juvant et triplicata sanant, a u ovo doba, gdje ni u Bosnoj ni u Hercegovini sudci došavši iz Anatolije, nevješti našemu jeziku, neće više sudit našim Srbom i Hrvatom".

Odavlje se vidi, kolikom se mukom uklanjaju umjetne zaprieke, postavljene porabi hrvatskoga jezika kod suda u Dalmaciji i Istri. Težko je reći, česa ima tu više, da li zlobe ili neznanja. Dakako u viših sferah izgovaraju se obično: da je glavna zapreka porabi hrvatskoga jezika, jer ga dotični urednici nerazumiju. U koliko je možda ovo i istina, nehotice pitaš: a tko je tomu kriv? Ponajviše škole. Ali tko u školah podržaje izkjučivo gospodstvo tudjega, talijanskoga elementa? Na to pitanje svako će diete odgovorit. Rodoljubi nadali se, da će biti bolje, kad se otvori hrvatsko sveučilište. Ali tada uzeše naši protivnici dokazivati, da se svjedočbe tu stečene neće priznavati valjanimi u Cislitaviji, da stipendiste nesmiju polaziti hrvatsko sveučilište itd. I zbilja se postiglo toliko, da je na hrvatskom sveučilištu bilo manje djaka iz Dalmacije i Istre nego li iz Češke ili Ugarske. Ta neizviestnost odnošaja morala se napokon riešiti simo ili tamo, to je naročito tražio opetovano akademički senat hrvatskoga sveučilišta a i kr. zemalj. vlada. Kao rezultat zajedničkoga njihovoga djelovanja, smatra se niže sliedeća naredba. Iz nje svatko vidi jasno, da se nije mnogo, ali se je postiglo barma toliko, da će moći mladež iz Dalmacije, da će moći i stipendiste polaziti i svršiti nauke na hrvatskom sveučilištu, pa onda odmah kod kuće u Zadru polagati drugi i treći državni izpit; da mogu Istrijanci i Slovenci svršiv nauke na hrvatskom

Digitized by Google

sveučilištu podvrći se državnomu izpitu pred povjerenstvi, postavljenimi za njihovu domovinu. Sada da vidimo, kako će se u praksi ova odredba izvoditi, hoće li se njom naći ponukanom mladež, da obilnije polazi hrvatsko sveučilište, te se tu pripravlja za buduće zvanje, pribaviv si i potrebnu vještinu u hrvatskom jeziku. Samo tako moglo bi nestati onoga izgovora i one umjetne zapreke da se sbog nestašice jeziku vještih urednika nemože u sudnicu pustit jezik hrvatski kao gospodujući.

Naredba glasi po „Narod. Novinah" ovako:

„Doznajemo iz sasvim pouzdana izvora, da je Njeg. c. i kr. apost. Veličanstvo premilostivo blagoizvolilo ovlastiti c. i kr. ministra za bogoštovje i nastavu, da previšnje riešenje od 19. rujna 1868., kojim bijaše dopušteno, da absolvirani slušaoci pravoslovne akademija zagrebačke mogu biti bez zaprjeke pripušteni k strogim izpitom i promociji na svakom sveučilištu kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću i da je prelaz slušaoca pravoslovne akademije na sveučilišta pod uvjet zakonita svršenoga godišnjega tečaja dozvoljen, tako tumačiti ima, da ova odredba ima nepromienjeno valjati za juristički fakultet, koji je stupio na mjesto pravoslovne akademije.

Nadalje je Njegovo ces. i kralj. apost. Veličanstvo premilostivo dozvoliti blagoizvoljelo, da se ustanove previšnjega ovoga riešenja protegnu i na slušaoce prava iz Istrije i Dalmacije, koji zagrebačko sveučilište polaze, gdje se ipak, suglasno s previšnjim riešenjem, naročito primjećuje, da se takovi djaci, ako u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću zadobiti žele osposobljenje za državnu perovodnu službu ili javnu jurističu praksu, strogim izpitom, ili sudstvenomu i državoznanstvenomu izpitu državnomu podvrći imadu pred izpitnim povjerenstvom ovih zemalja.

Napokon je Njegovo ces. i kralj. apost. Veličanstvo preblagostivo dozvoliti blagoizvoljelo, da se postojeće za Dalmaciju i Istriju stipendije državne mogu podieljivati i onim slušaocem iz rečenih zemalja, koji svoje nauke na zagrebačkom sveučilištu nastavljaju, nu pri svakom pojedinom podieljenju ima se izhoditi privolja ministarstva za bogoštovje i nastavu.

Ovaj potanji propis ima ipak valjati samo za stipendije strogo državne, nipošto pako za podpore, koje se kandidatom učiteljstva na srednjih učiteljištih podieljuju, i kao što se samo po sebi razumjeva, nemienja se tim obćeniti naukovni red od 1. listopada 1850., po kojem se od filozofičkoga trogodišta bar jedna godina ima provesti na kojem

Digitized by Google

sveučilištu austrijskom, a tako ni odredba, da oni, koji su radi zadobiti službu učitelja na srednjih učilištih u kraljevinah i zemljah zastupanih carevinskom vieću, učiteljski izpit položiti imadu pred austrijskim izpitnim povjerenstvom".

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Smrt najamnika neriešava najmovnoga ugovora.

Antun W. najmio je stan na godinu dana od 1. listopada počam i ugovorio je, da će najmovinu plaćati u četvrtgodišnjih obrocih.

Ovaj ugovor bude mučeć ponovljen, i kad je Antun W. mjeseca prosinca 1876. umro pridrži njegova gazdarica Ana S. ovaj stan i plaćala je najamninu.

Dne 7. kolovoza g. 1877. bude Ani S. ovaj stan sa 1. listopadom g. 1877. odkazan, al na prigovore njezine dignu prvi sud odkaz, dočim ga drugi sud u krieposti uzdrži.

C. kr. vrhovno sudište potvrdilo je prvosudnu odsudu, jer je kuće gospodar uztvrdio, da je ovaj stan Antunu W. 1. listopada g. 1870. na godinu dana uz to iznajmljen, da imade najamninu svake četvrt godine u napred plaćati i da je taj ugovor mučeć više put, dakle u smislu §. 1115. o. g. z., na pol godine ponovljen.

U prosincu 1876. umro je Antun W. i tako je s njim ponovljeni ugovor prestao zadnjega ožujka g. 1877. Ana S., gazdarica pokojnikova, platila je 1. travnja i 1. srpnja 1877. najamninu, koju je kuće gospodar i primio; po tom je izmedju kućevlastnika i Ane S., koja je najamninu u svoje ime plaćala i to uslied medjusobnoga sporazumka (§. 863. o. g. z.) od 1. travnja 1877. nastao najmovni odnošaj, pa se s toga i najam pogledom na to, da se najamnina plaća svake četvrt godine, kad drugo nije ugovoreno (u smislu §. 1117. o. g. z.) smatrati ima da je sklopljen na četvrt godine, a za odkaz ove treba rok od 6 nedjelja.

Ana S. navodi, da je Antun W. kao njezin punovlastnik ovaj stan najmio za nju, da je najamnina u njezino ime plaćana, da je ona s toga najamninu 1. travnja i 1. srpnja 1877. u svoje ime platila, da se s toga tu radi o mučećem produženju najamnine na pol godine, s toga da bi joj se odkaz bio imao tri mjeseca prije izmaka najposlje ponovljenoga najma dostaviti, ovaj pako rok, da ovdje nije održan, s toga da je odkaz zakasnio.

Digitized by Google

Ako se stvar tako ima, kako ju Ana S. predstavlja, neima dvojbe, da je najam, koj je prvobitno na godinu dana sklopljen, kasnije mučeć produžen na pol godine (§. 1114. i 1115. o. g. z.) s toga dakle, da tu nebi moglo biti govora o najmu na četvrt godine, pa s toga bio bi odkaz, koj se ima u ovom slučaju u roku od 3 mjeseca predati po gubernialnoj naredbi od 8. veljače g. 1803., koj ipak uzdržan nije, bez krieposti.

Ali da se i uzme stvar tako, kako ju predstavlja kućevlastnik, nebi se došlo do posljedka za ovoga povoljnoga, jer smrt Antuna W. nije razlogom razriešenju ovoga ugovora (§. 1112. i dr. o. g. z.) a i nebi bilo izključeno, da se najamni ugovor nastavi s njegovom ostavinom ili s njegovimi baštinici (§. 547. i 918. o. g. z.) Ovaj odnošaj bude u istinu po njegovom navodu naprama njegovoj ostavini do zadnjega ožujka 1877. i morao bi se, kad se netvrdi, da se prije izmaka zadnjega polugodišta nije pravomoćnim odkazom predusrietilo dalnjemu mučećemu ponovljenju naprama ostavini ili nasliednikom, smatrati, da je za vrieme od konca ožujka 1877. mučeć ponovljen (§. 1114. i 1115. o. g. z. te §. 2. car. nar. 16. stud. 1853. br. 213. d. z. l.) U oči toga nebi se s toga, što je Ana S. 1. travnja 1877. platila najamninu, dalo zaključiti u smislu §. 863. o. g. z. da je izmedju nje i kuće vlastnika u pogledu ovoga stana nastao samostalni novi ugovor.

(Riešitba od 30. listopada 1877. br. 13101.) „Gerichtshalle."

Englezke mjenice.[1]

Na zahtjev g. ministra pravosudja dra. Glasera pitao je c. i kr. glavni konzul englezki u Londonu Board of Trade razjasnjenje o tom, da li po englezkom pravu mjenica kao takova označena biti ima i da li ta oznaka spada k bitnim potrebštinam mjenice i da mu ujedno saobći, kako mora englezka mjenica u formi izgledati.

C. k. poslanstvo u Londonu priposlalo je c. kr. ministarstvu za pravosudje sliedeći odpis Board of Trade, koji doslovce glasi ovako:

Dopis britanskoga Board of Trade na zamjenika c. kr. generalnoga konzula viteza Krapfa u Londonu 21. kolovoza 1878.

Ja sam ovlašten od Board of Trade (odsieka za trgovinu) da vam potvrdim primitak vašega pisma od 15. t. m., u kojem po nalogu vaše vlade zahtievate, da vam se u pogledu mjenica dadu nieka razjasnjenja.

Odgovarajuć na ovaj upit priobćujem vam, da ovdje nije od potrebe, da se u bjelici navode rieči „Bill of Exchange" (mjenica). Po

[1] Zanimiv ovaj slučaj donosimo po ovogodišnjem „Gerichtshalle". Ured.

Digitized by Google

riešitbah sudovah potrebna je ipak neka forma te su ove riešitbe takodjer ustanovile stanovite izraze i osobitosti, koje su potrebite, da mjenica bude valjanom.

Ujedno vam javljam po nalogu, da se u svakoj trgovini s papirom mjenični blanketi dobiti mogu.

Ja sam moj gospodine vaš ponizni sluga.

Henry G. Calcraft.

Priobćujuć ovaj odgovor opazuje „Gerichtshalle“, da je isti tako manjkav i nejasan, jer se po istom u pogledu forme mjenične uprav toliko zna, koliko i prije, kad se navodi, da su sudovi po svojih riešitbah neke izraze i potrebštine kod mjenice ustanovili, da bude valjana, al se ti izrazi i potrebštine nenavode. K tomu se opazuje, da je i način pisanja uvredljiv, jer bi mogao bio odsjek za trgovinu (Board of Trade) poslužiti se jezikom učtivijim, budući da austrijska vlada nije tražila, da se ubaviesti, gdje se kupuju mjenični blanketi.

C. k. ministarstvo za pravosudje priposlalo je odpisom svojim od 28. kolovoza 1878. br. 12.096 ovaj dopis britanskoga Board of Trade c. k. prizivnim sudovom na znanje, s tim da prepis istoga dostave sudovom prve molbe zatim odvjetničkim i bilježničkim komoram.

Da se razjasne urbarski odnošaji.

Bara i Stjepan Vlašak-Jug, zastupani odvjetnikom Š. podigoše tužbu proti nasliednikom grofa Kajetana Erdödy-a, najme grofici Eugeniji Festetić i suparnikom, koje zastupaše odvjet. A. I. na priznanje vlastnosti i ispravak gruntovnih zapisnika občine Zaprudje broj 5. i broj 15. iste občine, zatim broj 19. občine Čehi, te odpis čestica od imena tuženika na ime njihovo (tužitelja). Bivši kralj. žup. sudb. stol odbio je osudom od 2. rujna 1871. zahtjev tužitelja odrediv preboj parbenoga troška.

Na priziv tužitelja kr. je banski stol osudom od 22. svibnja 1872. preinačio osudu prvoga suda, te sudio: tuženici dužni su priznati, da su tužitelji vlastnici parcel. br. 13. zem. zap. br. 5. občine Zaprudje, parcela br. 14., 24., 32., 53., 66., 68., 85., 127. i 161. zem. nap. br. 15. iste občine, zatim parcela br. 89. i 401. zem. nap. br. 19. občine gornji i dolnji Čehi ter dopustiti, da se na ime tužitelja gruntovno prepišu, dočim se tužitelji sa tužbovnim zahtjevom glede parc. br. 143. zem. zap. br. 19. občine Čehi gornji i dolnji odbijaju, a parbeni trošak medju strankami prebija.

Proti ovoj osudi podnesu tužitelji previd, a i tuženici, pa je kr. stol sedmorice osudom od 21. veljače 1873. uvaživ previd tuženika preinačio osudu kr. banskoga stola, a potvrdio osudu prvoga suda.

Digitized by Google

Razlozi: Iz tabelah urbarskih od god. 1778. u tužbi pod A., po tuženicih pako u razpravnom zapisniku od 26. studenoga 1868. pod br. 2. na II. pridonešenih, proizlazi, da je predmetom razpre selište nekog Jure Jug-Vlašeka, kakvoće $^3/_4$, i pošto je prilog tužbe A. I. ulomak tabele urbarske, stegnut na stupce pomenutoga selišta u prostom prepisu bez svake dalje oznake, tabela pako urbarska pod 2. na II. je u ovjerovljenom podpunom prepisu, sadržavajuća i ostala selišta sela Zaprudje uparničena, u kojoj dolazi upitno selište pod tekućim br. 37. kakvoće $^3/_4$. Jure Jug-Vlašeka, kao pustoselina upisana slovom: Deserta ad proallatam D. Viduam Gerlaczianam spect., to je prenavedenom tabelom urbarskom br. 2. na II. po §. 113. g. p. podpuno dokazano, da preporno selište Jure Jug-Vlašeka bijaše jur god. 1778. prigodom naime uvedenja urbara pustoselina, „deserta anteurbarialis“, koja je dakle kao takova spala na slobodno razpoloženje dotične gospoštije i odnosna zemljišta spadajuća na konstitutivum toga selišta, postala su alodialna „juris dominalis“, na koje dakle selište nije uporaviv čl. XI. zakona od god. 1832/6., i dotično istoga zakona §. 9., 10. i 11. citirani u osudi banskoga stola, dočim se ustanove toga zakona neodnose na pustoseline predurbarske, kao što je u pitanju stojeća Jure Jug-Vlašeka; u navedenom bo zakonu naglasuju se izrično, „quaevis sessiones Colonicales, quae tempore introducti urbarii qua **populosae,** conscriptae aut subsequens efformatae sunt“ a preporna sesija nije popisana kao populosa nego uprav protivno kao pusta.

Prema navedenom dakle dokazu o tom ustanovljenom, da je predmetom parnice sessio Colonicalis quondam Jure Jug-Vlašek $^3/_4$, što no bijaše u doba uvedenja urbara pustoselina, koja je dakle kao takova u podpuno vlastničtvo zemaljskog gospodara prešla §. 5. alinea II. c. patenta od 2. ožujka 1853. naležalo je tužiteljem u konkretnom slučaju naročito i positivno dokazati, da su oni (tuževelji) na isto šelište prije ukinute tlake god. 1848. naseljeni kao podložnici (kmeti) gospoštije Obreš, ili da su sučlani kojeg naseljenika kmeta, da njihova godišnja podavanja bijahu urbarska, t. j. da su gospoštiji tlaku služili od upitnoga selišta po mjeri tabele urbarske, svake godine hižni forint plaćali i ostale daće urbarske podavali; napokon, da jih je god. 1848. prigodom naime ukinute sveze urbarske zatekla u posjedu napomenutoga selišta Jure Jug-Vlašeka kao kmete, dosliedno, da je sadanji tužitelja posjed zemljišta upitnoga selišta prvotne strogo urbarske i nikoje ine izvan urbarske naravi.

Tužitelji su za utemeljenje svoga zahtjeva u tužbi svojoj de pr. 28. svibnja 1863. br. 1468. naveli, da je prvoga reda tužiteljica Bara Vlašek-Jug udala se prije 27 godina za Antuna Vlašek Juga, na urbarsko nekada Juraja Vlašeka, inače Juga, naseljeno selište, pod gospoštiju

Digitized by Google

Obreš, udove Gerleczieve, poslie na grofa Kajetana Erdödy spadajuće, u tabeli A. vidljivo; prenapomenuti suprug prvotužiteljice Bare, Antun Vlašek, da je jošte za tlake oko godine 1846/7. preminuo i tužiteljica tad ostavša udova, da se je udala za sadanjega svoga supruga podpisanoga Stjepana Vlašeka, i s njime nastavila dalnji faktični posjed istog selišta uz obavljanje tereta sa upitnim selištem spojenih itd. Povodom prigovora protivničkih na navedeno izloženje tužbe po sliedivših pozivno na verifikacionalni operat, izkazujući, da gospoštija za utuženo selište, kao naravi alodialne, odštećena nije, ponudili su tužitelji u razpravnom zapisniku od 16. prosinca g. 1864. br. 3455. dokaz kroz svjedoke tamo naznačene, i čim ovi prigodom njihovoga preslušanja u zapisniku od 28. prosinca 1865. br. 3162. imenito Tomo Majdek izpovjedišе, da drugoga reda tužitelj Stjepan nije prvotužiteljice Bare suprug, nego njeno nezakonito diete od Tome Tituša zadobljeno, i da je sadanji suprug tužiteljice Bare, neki Mato rodjen u Kupćini, kući Volarićevoj; da Antun nije ostavio Baru kao udovu, izpravili su tužitelji u tom pravcu prigodom nastavljene razprave u zapisniku od 26. studenoga 1868. br. 3819. navod tužbeni onamo, da Bara nebijaše supruga Antuna Vlašeka, ni poslje smrti ovoga drugoga reda tužitelja Stjepana supruga, nego da su ova dvojica tužitelji suposjednici i sučlani, kao što prije njih prednici njihovi bijahu upitnoga selišta, što nastojahu opet kroz svjedoke dokazati; s kojim pako dokazom uspjeli nisu, jedno zato, što kazivanja istih svjedoka u zapisniku od 20. srpnja 1869. br. 2303. stoje u očevidnom protuslovju sa vlastitim tužitelja navodom tužbe izpravljenim, a svjedoka napose Tome Majdeka sa vlastitim njegovim, prisegom podkriepljenim, očitovanjem, kad kaže da pozna tužitelje, i da je drugoga reda tužitelj Stjepan sin Bare (prvotužiteljice) i njezinoga sad jur kokojnoga supruga Antuna Vlašeka, dočim u gorenategnutom zapisniku kazivaše izrično, da Bara nebijaše supruga nit udova Antuna Vlašeka nit Stjepan Antunov sin, — po §. 160. g. p., dakle nezaslužuje vjere; a drugo radi toga, što su u samoj stvari kazivanja istih svjedoka obćenita, odnoseća se poglavito na posjed tužitelja upitnoga selišta, koj nije pod preporom, bez ikakvih fakta i okolnostih o prepornom naslovu toga posjeda i naravi upitnih zemljišta; — isti bo svjedoci kažu, da su pokojni Antun i Bara Vlašek za vrieme tlake prije 30 godina došli na grunt Vlašeka, pak da su od ono doba tako Antun Vlašek, kao i po smrti njegovoj tužitelji, po vlastelinstvu kao suposjednici odnosno posjednici, i članovi upitnoga urbarskoga selišta, smatrani bili, pošto pako u tom obćenitom izjasnjenju svjedoka neima potrebite obaviesti o prepornih okolnostih i činih ovdje odlučnih, o specifičnom najme naznačenju služba, i daćah, što no su tužitelji za vrieme posjeda istog selišta do ukinuća tlake uzpored drugih kmetova na račun

*

Digitized by Google

gospoštije obavljali, dočim u konkretnom slučaju neodlučuje sam posjed, nego izključivo naslov posjeda, narav, i svojstvo tužbenih zemljišta, koje pako oboje nekonštatira se urbarskim samo zato, što svjedoci kažu, da su tužitelji po vlastelinstvu kao posjednici, odnosno suposjednici rečenoga selišta smatrani bili, u nestašici pozitivnih data, da su tužitelji došašćem na upitno selo naseljeni, ili bar usljed kakove stalne naredbe vlastelinstva, koja bi zamienjivala urbar, nastanjeni bili: to iz navedenih razloga mora ostati dokaz tužitelja po svjedocih neuvažen, — osobito pako obzirno na protudokaze tuženika, uporavljene tečajem razprave sa svjedoci i sa javnimi izpravami, s kojimi se navodi i tvrdnje tužitelja i očitovanja njihovih svjedoka porazno pobijaju i oprovrgavaju.

Verifikacionalnim bo zapisnikom od 21. svibnja 1855. br. 2. na II. izkazuje se, da od selišta Josipa Vlašek prigodom ukinuta urbara nebijahu podavane nikakove daće urbarske i za to, da je ta sesija 6/8 od aversionalne naknade izključena; odlukom zatim zem. vlade kao razteretnoga ravnateljstva od 10. veljače g. 1871. br. 80. pod br. 5. na XI. pozivno na gornji verifikacionalni operat, zasvjedočava se, da je vlastelinstvo obreško upitno selište u svoje vlastničtvo primilo s toga da mu nije dopitana urbarska odšteta iz sredstva zemaljskih sa 6/8 selišta Josipa Vlaseca recte Vlašeka olim Severa iz Zaprudja. Navedene izprave su javne i imadu podpunu dokaznu moć §. 113. g. p. Prigovor tužitelja, da u tih izpravah neima govora o selištu prepornom, već o drugom, da 6/8 nisu 3/4, nevaže ništa, kad je sa tabelom urbarskom br. 2. na II. i suglasnom potvrdom vlastitih tužiteljnih svjedoka dokazano, da u selu Zaprudje nebijaše selišta, niti ima kuće izim upitne, koja bi se zvala Vlašek, — pokraj toga stavlja se izvan svake dvojbe identičnost prepornoga selišta sa onim Joze Vlašek olim Sever, o kojem glase gore pomenute izprave, kazivanjem svjedoka tužitelja, Tome Majdeka u zapisniku pod D. na III. uskladjenim glasećе „da je predposjedatelja prepornoga selišta Josu Vlašec drugač Vlašek poznavao kao svoga vršnjaka, od kuda proizlazi, da je na upitnom selištu prebivao takodjer i Josip Vlašek, pa kad se napokon posmotri, da su se pojedinci došavši u posjed kojega selišta, obično služili izvornim nazivom dotičnoga selišta, na koje su došli, a pridevalo jim se je često takodjer vlastito njihovo prezime i nadime, u konkretnom dakle slučaju iz naziva Josip Vlašek olim Sever neda se sa temeljem ništa inoga izvoditi, van da Josipu Vlašek bijaše prezime ili nadime Sever, do posjeda selišta Jure negda Jug Vlašeka, što je ovdje sasvim irelevantno gledom na glavnu stvar i na jednostavno ovdje odlučno pitanje, da li su od selišta Jure Jug-Vlašeka do god. 1848. u doba najme tlake, do ukinuća takove, podavane službe i daće onakove, koje se imadu smatrati urbarskimi, i da li su takove po tužiteljih obav-

Digitized by Google

ljane, a da zbilja nisu, to potvrdjuju u savezu gornjih javnih izprava, kazivanja zaročenih tuženičkih svjedoka u zapisniku od 20. srpnja 1869. pod V. preslušanih Johana Bohuneka i Franje Gothardta; prviji najme kaže, da je on god. 1857. primio u zakup dobro Obreš sa specifikacijom pripadajućih mu odnosnih beriva, medju timi dohodci da se je nalazilo selište Antuna Vlašeka iz Zaprudja, pod naslovom pustoselina, od koje da je imao pobirati arendu, al buduć mu takova plaćena nebje, da je dao više put zvati Antuna Vlašeka radi dužnoga činža, na njegov poziv da je došao obično jedan seljak, koji je rekao, da je Vlašek, i obrekao mu platež zaostale arende, nu je li to upravo bio Vlašek, kojemu bi ime Antun, toga on nezna. God. 1859. da je pustio zakup dobra Obreš, i nezna što se je dogodilo sa upitnom pustoselinom; ovaj svjedok odgovori na obćenite upitke, da ga iz tekuće parnice nečeka korist ni šteta, a zato što dodaje, da bi uslied prvoobstojavšega zakupnoga odnošenja imao korist tu, da bi mu tužitelji, kad bi izgubili pravdu. platiti imali zaostali činž od utuženih nepokretnina, nemože se subsumirati pod ustanove §. 155. sl. c. i smatrati zavržnim svjedokom, dočim u nazočnoj parnici nemože nikako doći do plateža pomenutoga činža, bili tužitelji odbijeni svojim tužbenim zahtjevom ili ne, kazivanju dakle toga svjedoka pristoji zakonita dokazna moć. — Drugi svjedok Franjo Gothardt očituje, da je za vrieme od g. 1854. do uključivo g. 1856. bio gospodarstveni činovnik na imanju Obreš; kad je službu tamo nastupio. predani su mu bili zapisnici sadržavajući popis svih sastavina dobra Obreš, medju kojimi bilo je upisano u Zaprudju jedno selište pod nazivom „pustoselina Vlašeka“, jedan mu nepoznati seljak donašao je svake godine 18 for. arende u njegove ruke. Kad je god. 1857. dobro Obreš zakupniku Bohuneku predavao, predao mu je i popis sastavina toga dobra, medju kojimi bila je upisana i pustoselina Vlašekova u Zaprudju, rekavši Bohuneku, da je on od pomenutoga selišta svake godine arendu dobivao i da isto pravo i njemu pripada. Okolnost ona, da ovi svjedoci nisu u stanju naznačiti krstna imena onih individua, koja su pod imenom Vlašeka pred nje dolazila i dotični arealni činž donašala, odnosno izplatu takovoga obečavala, neima nikakovih posljedica gledom na vjerodostojnost navedenih kazivanja, osobito kad se promotri, da se zapisnici vlastelinski nisu obično izpravljali, već su se vodili i nastavljali sveudilj pod jurve uvršćenim jedared imenom, a da napose Antuna Vlašeka nisu poznavali, niti poznavati mogli, je sasvim naravno, kad je Antun, po vlastitom navodu tužitelja jurve godine 1846/7. preminuo. Kazivanjem dakle navedenih svjedoka je dokazano da tečajem godina 1854. do uključivo 1859. za posjeda dakle tužitelja bijaše selište Jure Jug-Vlašeka kao pustoselina podvržena zakupnom činžu, što nebi bilo, kad bi do godine

Digitized by Google

1848. od istog selišta službe i daće urbarske podavane bile, što pako nisu, kao što je to konštatirano verifikacionalnim operatom postupajućega razteretnoga povjerenstva usljed poduzetih propisanih izvidjenja, temeljem kojih gospoštija Obreš za utuženo selište odštećena nije.

Pošto dakle u stečaju prenavedenih važnih tuženičkih dokaznih sredstva, nisu tužitelji tužbeno pravo vlastnosti na sastojine upitnoga selišta Jure Jug-Vlašeka stekli, nit zadobiti mogli, dočim nisu dokazali, da upitna zemljišta bijahu u to doba urbarska, posjedovana po tužiteljih u svojstvu kmetah, uz podavanje služba i daća urbarskih, to je valjalo odputom previda tužitelja, previdu tuženika mjesto dati, te uz preinaku napadnute banskostolne osude potvrditi presudu sudbenoga stola.

Prinos k tumačenju §. 919. o. g. z.

(Ako stranka nije ni vjerovnik niti po vjerovniku ovlaštena, može ipak podignuti tužbu po smislu §. 919. o. g z.)

Marija udova Stanišić proda svoje nepokretnosti ležeće u gradu Osieku za 10.000 for. Milošu Georgieviću, pod uvjetom, da 3000 for. izplati u gotovu, a 7000 for., tražbinu kaptola djakovačkoga, da preuzme na sebe, te ovu izplati čim to bude tražio hipotekarni vjerovnik. Kaptol djakovački odkaza glavnicu te ubaviesti o tom u prvoj liniji Mariju Stanišić, u drugoj tek posjednika Georgievića, tražeć da mu se glavnica od 7000 for. izplati. Marija Stanišić da odvrati od sebe svaku opasnost digne proti Milošu Georgieviću tužbu pred bivšim kr. sudb. stolom županije virovitičke na izpunjenje ugovora, da izplati najme dug kaptola djakovačkoga. Prvi sud odbio je tužbu osudom od 7. lipnja g. 1872. i naloži tužiteljici da plati parbeni trošak od 31 for. 90 novč.

Tužiteljica podnese priziv proti osudi. koji je kr. banski stol osudom od 2. listopada g. 1872. uvažio, preinačio osudu prvoga sudca, te sudio: da je tuženik dužan sa tužiteljicom kao prodavalicom sklopljeni kupo-prodajni ugovor od 21. svibnja 1865. izpuniti, te uslied toga djakovačkomu kaptolu uknjižene na nepokretnih br. 1771. i 24. občine grada Osieka na temelju obveznice od 10. ožujka 1861. i od 26. listopada 1861. glavnice od 5000 for. i 2000 for. ukupno 7000 for. zajedno sa 6% kamatami od 1. siečnja 1871. do izplate računat se imajućimi platit; trošak parbeni prebija se.

Razlozi: Kad je po naročitih ustanovah naredbe ministarstva pravde od 19. rujna 1860. br. 212. d. z. l. kaptol djakovački kao hipotečni vjerovnik vlastan tražbine u pitanju stojeće utjerati od tuženika samoga kao hipotečnoga posjednika i mimoišav tužiteljicu, punim je pravom ustanovu točke III. kupo-prodajnoga ugovora od 21. svibnja

Digitized by Google

1865. uparničenoga pod C. glaseću ovako: „ostali dug 7000 for. a. v. uknjiženi za korist kaptola djakovačkoga prima Miloš Georgievič na sebe sa tekućim interesom, i to mu se u kupovninu uračunava“, banski stol po smislu §. 914. o. g. z. tumačio tako, da je tuženik ugovorenom ustanovom ovom primiv dug taj na se obvezao se prema tužiteljici platiti ga kaptolu zajedno s kamatami iz kupovnine nepoložene u gotovu, već u tu svrhu uračunane mu, a uzeti se ima obzirom na propis §. 904. o. g. z. da je obvezao se prema njoj platiti ga odmah, kako platež zatražen bude. Ovaj smisao neprieči ni ona točka pomenutoga ugovora, kojom se tužiteljica obvezuje skinuti uknjižene terete naznačene u točki III., a ni ikoja ustanova istoga ugovora, jer se ovaj dug medju timi nenabraja i jer je tuženik izrikom dug ovaj na se primio, te mu je toga radi dotični dio kupovnine uračunan tako, da ima samo ostatak kupovnine od 3000 for., koji iznos sa tužbenom tražbinom od 7000 for. čini ugovorenu kupovnu svotu od 10.000 for. platiti tužiteljici kao prodalici uz roke i uvjete naznačene u točki IV. istoga u pitanju stojeće ugovora.

A kad je tomu tako, i kad je kaptol djakovački dokazom odkaznice de praes. 4 studenoga g. 1870. pod D. zatražio platež uz rok od 6 mjeseci te o tom ubaviestio ne samo tužiteljicu, nego i tuženika kao hipotečnoga posjednika, što ovaj u odgovoru porekao nije, i kad tuženik tvrdnju svoju, da se je u tom pogledu s kaptolom djakovačkim poravnao, dokazao nije, nastala je za tuženika ta dužnost s tim rokom, a to ne samo prema istomu kaptolu, kao hipotečnomu vjerovniku u svojstvu njegovu kao hipotečnoga dužnika, već i prema tužiteljici i to na temelju pomenutoga ugovora, a po §. 1102. o. g. z. bio, nebio kaptol djakovački kao upućeni vjerovnik na uputu sa svoje strane pristao.

Pošto pako tuženik toj svojoj ugovornoj obvezi zadovoljio nije, uzprkos tomu da je platež po hipotečnom vjerovniku jur zatražene i pošto tužiteljica nije dužna izpostaviti se pogibelji parnice, a za slučaj pomanjkanja gotovih platila i pogibelji ovrhe sa štetom možda za nju nenaknadivom, koja joj očevidno prieti, jer je vjerovnik i njoj odkazao upitne svoje uknjižene tražbine, i to u prvom redu, dočim jih je tuženiku odkazao tek u drugom redu ne kao asignatu, nego kao posjedniku hipotečnomu, nemože joj se zanickati pravo na tužbu, premda ona niti je vjerovnica, niti na to po vjerovniku ma kojim načinom ovlaštena, jer joj to pravo daje ustanova §. 919. o. g. z., po kojem joj pristoji pravo, tražiti točnu izpunu ugovora, dakle i tužiti tuženika, da obvezi točkom III. pomenutoga ugovora pod C. preuzetoj, a neizpunjenoj, zadovolji.

Ter dočim je za tuženika prema pomenutoj preuzetoj dužnosti njegovoj napram tužiteljici, prema uzsliediloj odpovied od strane hipo-

Digitized by Google

tečnoga vjerovnika i prema tomu, što tužiteljica netraži platež za se već izpunitbu uparničenoga ugovora, a dosljedno tomu izplatu upitnoga duga na ruke kaptola djakovačkoga kao vjerovnika i onako hipotečnoga, koji već po zakonu ima pravo na naplatu iz hipoteke same mimoidjenjem tužiteljice i prema tomu, što je po tuženiku kao kupcu baš u tu svrhu pridržan diel kupovnine — irelevantno u nazočnoj parnici, da li je kaptol djakovački kao hipotečni vjerovnik pristao na upitnu asignaciju primajuć iz njegovih rukuh kamate, ili nije, pak uvaživ da tužiteljici pravo tražiti točno izpunjenje ugovora po jasnom smislu pomenutoga §. 919. o. g. z. beziznimno i bezuslovno pripada, neglededć na pravo naknade, pripadajuće joj i po §. ovom, i po ustanovah §§. 896. i 1359. o. g. z. nategnutih u razložbi osude prvomolbene, a možda i po ustanovah inih o. g. zakonika, kojim se pravom naknade pravu njezinu tražiti izpunjenje ugovora nimalo nederogira, te da tomu njezinomu pravu nije protivna ni ustanova §. 1008. o. g. z. kojom se zahtieva posebna punomoć za tjeranje parnice, jer tužiteljica nazočnu parnicu nije potjerala za kaptol djakovački, nego za se na uklon svoje štete, a okolnost ona, da je povoljan za nju uspjeh parnice ove, povoljan možda i za imenovani kaptol, njoj pogledom na jasnu ustanovu često pomenutoga §. 919. o. g. z. nikako na uštrb biti, dotično pripadajuće joj pravo tražiti izpunjenje ugovora, osujetiti nemože: valjalo je tužbenomu zahtjevu tužiteljice, što se tiče stvari glavne i kamata zadovoljiti, prebiti ipak troškove sudbene medju se, jer ima svaka stranka za se jednu povoljnu presudu, pa pošto se prepomenutomu osuda drugomolba ukazuje zakonito opravdanom, potvrditi ju, a odputiti previd tuženika.

U kupoprodajnom ugovoru mora ciena prodanoga predmeta u stanovitoj svoti naznačena biti.

Ignjat B. potvrdio je u zaključnom pismu, da je on S.-u prodao 2.300 opeka i da je za to naplaćen. S. ustupi ovu tražbinu Kaimu C., a ovaj tuži Ignjata B. na naplatu redovite vriednosti ovih opeka, jer ih njemu dostavio nije.

Budući da je Ignjat B. uztvrdio, da je on sa S. samo mienbeni posao sklopio, a ovaj njemu ugovorenih 49 hvati kao naplatu za ove opeke dao nije, odputio je prvi sud tužitelja, dosudiv tuženiku odlučnu prisegu.

C. kr. prizivni sud u Krakovu, držeći se rieči zaključnog pisma i ustanove §. 887. o. g. z., zadovoljio je tužiteljevu zahtjevu:

C. k. vrhovno sudište potvrdilo je prvosudnu odsudu, jer se pismo na kom tužitelj svoje pravo osniva nemože smatrati za izpravu, koja je

Digitized by Google

izmedju S. i tuženoga sastavljena o kupo-prodaji 23.000 opeka, već se mora smatrati kao potvrda tuženikova o tom, da je on S.-u prodao toliko opeka i da je zato naplaćen, nenavedši u čem je naplata ova sastojala. Ako i ovo pismo, koje je tuženi za istinito priznao, proti njemu dokaz pruža (§. 181. gr. p.) ipak se ovo nemože smatrati izpravom o ugovoru u oči koje bi izključen bio ustmeni dogovor učinjen u pogledu tih opeka, kako to prizivni sud pozivno na §. 887. o. g. z. naglašuje, te i nebi bio pripustan protudokaz o neprimljenoj naplati, kao što po §. 183. g. p. naročito kod zadužnicah dopustiv dokaz o nenabrojenom novcu ili vrednoti.

Iz ovog se pisma nevidi, da li je tu sklopljen kupoprodajni ugovor u zakonitom smislu (§. 1053. o. g. z.), jer se u istom nenavodi, da ciena sastoji u stanovitoj svoti novca. Nije dakle izključeno, da tu ni prave prodaje nema, mora se s toga uzeti obzir na ustmeni dogovor, da se prava narav pravnoga posla prosuditi može.

(Riešitba od 21. veljače 1878. br. 283.). („Ghalle.").

II. Upravno-pravni.

Kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada nadležna je riešit ugarsko-hrvatskog državljanina državljanske sveze.

O tom je c. kr. ministarstvo unutarnjih poslova poslalo 27. rujna 1877. br. 13844. dolnjo-austrijskomu namjestničtvu sliedeći odpis:

„O pitanju c. k. namjestničtva, je li nadležna hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada riešit graditelja Emilia Sch. ugarsko-hrvatske državne sveze, k. ugarsko ministarstvo unutarnjih posala o tom upitano izjavilo se je dopisom 23. rujna t. g. pod br. 37.584., da za sve prediele ugarske krune ima samo jedno državljanstvo, da se ipak još nisu izdala zakonita jedna pravila ob uvjetih, uz koje ono može biti pribavljeno, uživano, izgubljeno ili ostavljeno.

Ali po običaju, što se je medjutim stvorio, koji pripada Hrvatskoj, a hoće da se preseli u austrijsku državu, može zahtievati potrebiti odpust od ugarske državne sveze ne samo kod kralj. ugarskoga ministarstva unutarnjih posala, nego i kod hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade. Po tom smatrat je pravovaljanom odpustnu izpravu, što ju je u nazočnom slučaju izdala napomenuta vlada, te na temelju iste može biti imenovanomu graditelju slobodno podieljeno austrijsko državljanstvo."

„Oesterreichische Zeitschrift für Verwaltung".

Digitized by Google

III. Mjenbeno-pravni.

Vojnički ljčnici mogu se mjenbeno obvezati.

A. digne mjenbenu tužbu proti B. c. kr. nadljčniku zahtievajuć, da se proti njemu, kao mjenb. jamcu mjenice izdane po A.-u na vlastitu odredbu, a po C. prihvaćene, izda platežni nalog. C. k. trgovački sud bečki odbio je odlukom od 18. svibnja 1878. tužbu, a isto tako i viši sud bečki, kojemu je bio tužitelj podnio utok proti odluci prvoga suda, pozvav se na izrazitu ustanovu car. naredbe od 3. srpnja 1852. (d. z. l. br. 138.).

I proti toj odluci podnese A. previdni utok, pa je c. k. najviši sud bečki rješitbom od 15. listopada o. g. naredio, da se odluke obajuh nižih sudova dokinu, a c. kr. trg. sud da ima tužbu A.-ovu neobzirući se na učinjene prigovore riešiti.

Razlozi: Carska naredba od 3. srpnja 1852. (br. 138. d. z. l.), po kojoj pravi c. k. vojnički častnici nisu mjenbeno sposobni, postavlja iznimku od pravila ustanovljenoga u čl. I. mj. z., koji odredjuje, da je svatko mjenbeno sposoban, koji se može pogodbom obvezati. S toga ima se tu iznimku utemeljujući zakon strogo tumačiti; da u vojničkoj službi stojeći ljčnici, u koliko im pripada čin i karakter častnika, ipak se nemogu smatrati pravimi c. k. častnici pošto se kao takovi smatraju samo aktivni i umirovljeni častnici, koji pripadaju bojnim četam.

Parnica sbog naknade štete u Francezkoj.

Ravnateljstvu parižkoga kazališta „Troisième Théâtre-Français“ ponudi Ernest de Calorne kazališni komad „L'amour et l'argent“, ovo ga uzme mjeseca svibnja g. 1877. i odluči ga dati predstaviti. Uloga „Angele“ povjeri gdji. Rozi Lion. Ova počme odmah učiti svoju partiju, te je revno pribivala svim pokusom. Pisac komada bijaše vrlo zadovoljan s njezinim shvaćanjem, te izvrstnom igrom. 15. lipnja 1877. bijaše odredjen za prvu predstavu toga novoga komada; na kazališnoj cedulji naznačilo se da će gdja. Roza Lion igrati ulogu „Angele“.

Nu kako već biva kod kazališta, nadošla iznenada zaprieka i komad se ne mogaše predstavljati na oglašeni dan, a pošto su već bili nastupili oni mjeseci, u kojih se obično predstave svake godine u kazalištu obustavljaju, naredi ravnatelj Ballande prvu predstavu na 1. rujna g. 1877.

Gdja. Roza Lion ode na ladanje, blizu Pariza, nu prije odlazka ugovori sa ravnateljstvom, da će ju prije nego li počmu pokusi ubavie-

Digitized by Google

stiti o tom. Shodno tomu dobije 12. kolovoza dopis ravnateljstva od 9. kolovoza, kojim ju pozivlje do dodje k novomu pokusu komada „L'amour et l'argent." Na taj poziv pohiti u Pariz, te se nadje 14. kolovoza u kazalištu, nu tu dozna, da su joj uzeli rolu „Angele", te ju povjerili njenoj drugarici gdčni. Luciji Bernage.

Gdja. Roza Lion prituži se proti toj odredbi ravnateljstva, reklamiraše opetovano partiju pred nekoliko mjeseca si povjerenu — ali sve u zalud. Digne dakle tužbu proti ravnateljstvu, podkriepiv ju poglavito navodom, da je mnogo potrošila na svoje odielo, taj da je trošak uzalud učinjen, da postupak ravnateljstva bitno oštećuje njenu umjetničku reputaciju. U tužbi, podnešenoj parižkomu Tribunal de commerce, išće da joj ravnateljstvo plati 3000 franaka u ime naknade štete pretrpljene tim, što joj uzeše ulogu „Angele", te joj tim nanesoše štetu u imetku njenom. U tužbi zahtievaše još, neka se izrekne, da se ima osuda na ovu tužbu izrečena, štampati na trošak tuženikov u pet parižkih dnevnika, koje će tužiteljica odabrati.

Ravnatelj Ballande prigovori, da prema dogovoru njihovom bila bi imala tužiteljica već 1. kolovoza doći na pokuse, nu ona da je otišla iz Pariza, u koji se vrati istom 14. kolovoza, na dva dopisa ravnateljstva od 6. i 9. kolovoza neodgovori ni slovca tako, da se već usljed toga postupku ima smatrati ugovor ob angažovanjn medju ravnateljstvom i gjom. Rozom Lion razriešenim. Tuženi navodi dalje, da je opazio, da je gdja. Roza Lion trudna, a to ga je prisililo, da oduzme njoj ulogu „Angele" te ju preda drugoj njenoj kolegici, da nebude kasnje primoran, predstavljanje toga komada prekidati, što bi na veliku štetu ravnateljstva bezuvjetno moralo nastupiti, da je tužiteljica zadržala partiju „Angele". U ostalom stanje tužiteljice nebi joj dopustilo niti kod one prije urečene predstave valjano i dostojno igrati ulogu „Angele", već radi vanjštine, koja se išće od prikazivanja ove partije, pošto je „Angela" po sadržaju komada — nevino čeljade.

Tribunal de commerce u Parizu izrekne 7. rujna 1877. osudu na korist tužiteljice:

„Uvaživ, da je tuženi ravnatelj Ballande mjeseca svibnja g. 1877. odredio, da tužiteljica ima igrati rolu „Angele" u drami „L' amour et l'argent"; da je ona pribivala mnogobrojnim pokusom; da se nadalje, prema kazališnoj cedulji 15. lipnja bio odredjen za prvu predstavu, gdje bi tužiteljica bila imala igrati ulogu „Angele"; da je odredbom ravnateljstva prva predstava komada odgodjena te bi se istom u rujnu imao predstavljati; da je tužiteljica, čim bijaše odredjen novi pokus, 14. kolovoza, dakle pravodobno, došla na svoje mjesto; uvaživ prigovor tuženikov, da je istom poslje razdieljenih uloga imao priliku opaziti, da je gdja. R. Lion trudna, pa da nije mogao znati, hoće li joj

Digitized by Google

obseg tiela u svoje vrieme dopustit da prvobitno namienjenu joj ulogu i izvede; pa ako bi možda kod prvih predstava i mogla shodno svoje fizično stanje disimulirati, to da bi ipak kod kasnjih predstava obzirom na decenciju i javni moral jedva mogla igrati partiju nevine djevojke, pa bi se na veliku štetu kazališne blagajne, predstavljanje rečenoga komada bilo moralo prekinuti;

uvaživ pako, da je tužiteljica — kako se vidi iz medjusobna dogovora i drugih dokazala — pravodobno odazvala se pozivu ravnateljstva, pa ako je u istinu počinila kakovu protuurednost, imala bi se ta kazniti prema propisom kućnoga reda kazališnoga, ali ne može to ovlastiti ravnateljstvo, da proglasi ugovor angažovni razriešenim; da je pribivala pokusom mjeseca lipnja, pa sa više strana pohvalno priznati njezin način predstavljanja činio je prisutnost gdje. Lion kod pokusa mjeseca kolovoza manje nuždnom, nego li bi bila, da se radi o komadu, o kojem nije bilo nikakovih pokusa;

uvaživ na dalje, da je ravnatelj Ballande dobro znao, da gdja. Roza Lion živi u zakonitom braku, što se vidi odatlje, jer je njezin suprug intervenirao kod sklapanja ugovora angažovnoga; da je već mjeseca lipnja 1877. znao, da je gdja. Roza Lion trudna;

uvaživ nadalje, da si ravnatelj Ballande nije u ugovoru pridržao pravo odlučiti, ako bi umjetnica trudnom postala, kada i kako dugo ne smie predstavljati, pače on je morao, obustaviv svoje volje predstave 15. lipnja, a odrediv prvu predstavu 1. rujna g. 1877., glede fizičnoga stanja tužiteljice predvidjeti naravni tečaj te stvari;

uvaživ za tim, da promjene u obsegu tiela tužiteljice nisu takove, da usljed njih absolutno nebi mogla povjerenu joj ulogu igrati; da se tuženi na stanje tužiteljice poslje 28. listopada 1877. već i s toga nije morao obazirati, jer s tim danom iztiče njezin engagement;

uvaživ još, da je oduzeće rečene uloge tužiteljicu zaista nanielo štetu u trostrukom pravcu: jedno, što je uzalud se trudila i učila ulogu, drugo jer je potrošila novac na odielo, i treće jer trpi tim njena reputacija kao umjetnice;

uvaživ napokon, da tužiteljici, kako se vidi iz do sada navedenoga, pripada pravo na naknadu štete, i da sudb. stol ima dovoljno podataka, da može opredieliti i količinu njenu (odštete); da na dalje — u koliko se tiče po tužiteljici zahtievanoga uvrštenja osude u novine — zadovoljava svrhi tužiteljice, ako bude osuda ova publicirana i u jednih kazališnih novinah, —

izriče tribunal za pravo:

1. Tuženi ravnatelj Ballande krivo je učinio oduzev gdji. Rozi Lion ulogu „Angele“ u komadu „L' amour et l' argent“.

Digitized by Google

2. Tuženi se prema tomu odsudjuje, da tužiteljici izplati 1000 franaka kao naknadu štete njoj nanesene.

3. Ova osuda ima se na trošak tuženika priobćiti u onom kazališnom journalu, koji tužiteljica sama izabere.

4. Napokon odsudjuje se tuženik, da plati tužiteljici cieli nastali parbeni trošak. „Jur. Bl.“.

Viestnik.

Glavna skupština pravničkoga družtva biti će u drugoj polovici ovoga mjeseca, kako smo to već posljednji put objavili. Program glavne skupstine sadržaje niže sliedeći oglas. Svraćamo pozornost članova družtvenih na nju želeć, da bude što obilnije posjećena. Bilo bi liepo, da koji vanjski član, komu bi se upravo prilika desila, dodje na skupštinu, koja medju ostalimi važnimi predmeti, ima obaviti i izbor predsjednika i dvanaestorice odbornika za buduću god. 1879.

— Na kr. hrvatskom sveučilištu upisano je u zimskom poljeću tek. školske god. 1878/9. u svem 322 slušaoca, i to: 1) na bogoslovnom fakultetu redovitih 21 izvanrednih 31; 2) na pravo- i državoslovnom redovitih 193 izvanrednih 24; 3) na mudroslovnom redovitih 33, izvanrednih 20. U svem upisano ih je više nego ljetnoga poljeća prošle školske godine, ali manje, nego se je očekivalo. Razlog je tomu: mobilizacija.

— † Franjo pl. Kukuljević Sakcinski, dvorski savjetnik i umirovljeni prisjednik kr. stola sedmorice preminu 14. studenoga o. g. nakon duge bolesti u Zagrebu, a 15. i m. bio je sahranjen na središnjem groblju.

— Osnova hrvatskoga kaz. zakona. Domaće novine javiše prošloga mjeseca, da se u kralj. vladnom odjelu za pravosudje marljivo radi na osnovi hrvatskoga kaznenoga zakona, i da je već obćeniti dio — kako se znade najmučniji dio — dovršen. Opetujuć za sada tu radostnu viest nadamo se, da će nam možda biti moguće i koju više o tom znamenitom radu priobćiti.

— Pravosudna palača na Zrinjskom trgu u toliko je svršena i s nutra uredjena, da će se već tečajem ovoga mjeseca moći u njoj smjestiti kr. sudbeni stol. U koliko se znade, premjestit će se sudbeni stol oko 10. o. m., dočim se je gradsko-deleg. kot. sud već zadnjih dana prošloga mjeseca u novu sgradu preselio, te zapremio prostorije razi zemlje. Dvorana u prvom katu, gdje će se držati glavne razprave, još nije dogotovljena; biti će to prostrana, svjetla prostorija sa galerijom, ukusno uresena.

Književnost. Stigoše nam u kratko vrieme dva sveščića u Spljetu izlazećega časopisa „Právo“, pravničko-upravni list. Sveščić 66. sadržaje ove članke: B. O predbilježbi u obće, a osobito o predbilježbi mjenica. — Taljanskoga sudovanja kula u Istriji počela pucat. — A. Kuzmanić. Nenavidost kao jedan od uzroka prestupcima i zločinstvima. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Književnost. — Jedna stara potvrda. — Viesti.

Svezak 67. ima pako ovaj sadržaj: B. B. Ležeća ostavština (hereditas jacens). — B. Treba li u nas zakona na uztuk lihvi? Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Viesti.

Digitized by Google

— Iz ruske pravoslovne književnosti bilježimo: „Istočnik (vrela) i formi prava.“ Napisao Čižov. Varšava 1878. str. 255.

— Istoria ruskago prava. Tom I. Načalo političeskago bita (života) drevne-ruskih Slavjan. Svežčić 1. Literatura, istočniki, metodi učenoj razraboti istočnikov. Napisao D. Samokvasov. Varšava 1878. str. 364.

— Kurs občago graždanskoga prava Rossii. Tom. I. Napisao K. Mališev.

Pravničke svaštice. Nesmieš kod suda pleskati. Johna Cougtreya okriviše, da je krivo prisegao, pa ga zato pozovu pred porotu u Winchestru. Nakon duže razprave pronadje sud, da je kriv, te bude prema tomu osuda izrečena. Tom prilikom čulo se sa galerije pleskanje. Na to će sudac Hawkens: „Tko se tako vrlo nepristojno ponaša? Neka dodje s mjesta amo!“ Nitko neizadje, zato naloži sudac, neka se krivac potraži. Dugo se iskalo i pitalo, dok napokon prizna neki Gjuro Attenburg, radnik iz Wolverhamptoma, „da je malko popleskao“. S mjesta uzmu ga dva poslužnika sudbena medju se te dovedu pred sudca. Sudac Hawkens: „Jeste li vi počinili onu nepristojnost, te pleskali, kad je obtuženiku proglašena osuda?“ Attenburg: „Da, mylord“. Sudac: „Neima sramotnijega i nepristojnijega ponašanja nego li je ovakovo u onom času, kada se obtuženi proglasuje krivim težka zločina. Pravorek porotnika ima se slušati šuteć i primiti sa pocitanjem. Izrazivanje priznanja pleskanjem ili kojim drugim načinom pokazuje težko nepoštovanje (contempt) suda. Odsudjujem vas na globu od 10 funtih sterlinga“. Attenburg; „U našem kraju, mylorde, vlada takov običaj“. Sudac: „Čim se prije uguši takova nepodobština, tim bolje; da sam znao, da se to smatra „običajem,“ bio bi vas odsudio na globu od 20, a ne samo 10 funt. sterl.“.

— Povreda dužnosti staliških. Odvjetnik neki inkasirao je za stranku novac, te ga kod sebe, bez ikakova povoda, preko sedam mjeseci držao, prem je bio više puta opomenut od stranke, da joj ga uruči. Stvar bude prijavljena odvjetničkoj komori u Beču, pa je disciplinarno vieće pronašlo u tom postupku ne samo povredu duznosti, nego izrekne, da se tim oštećuje poštenje i ugled stališa odvjetničkoga, jer ne samo da je bio već jedan put ovakovim povodom disciplinarno kažnjen, nego još i u druga četiri slučaja izazvao na uredovanje komorin odbor, a tim je dokazao takovo nepouzdanje, koje može osobito škoditi dobru glasu odvjetnickoga stališa.

Takovih patrona ima i drugdje po svietu, pa bi im trebalo osobito paziti na prste.

— Matija Havelka, viećnik c. k. visega suda u Pragu, višegodišnji predsjednik českoga pravničkoga družtva u Pragu, odlikovan je po Nj. c. i kr. apost. Veličanstvu redom željezne krune. Pravničko družtvo česko proslavi dostojno to previšnje odlikovanje svoga predsjednika, koji je bio u sastanku njemu u slavu priredjenim predmet vrlo živahnih i srdačnih ovacija; a pošto će g. 1879. slaviti g. M. Havelka svoj sedamdeset-godišnji rodjen dan, zaključi odbor prav. družtva, da će na uspomenu toga dana i u počast svomu predsjedniku tiskom izdati jedan od starijih českih pravnih spomenika, pa je prepušteno posebnomu odboru sastojećemu od gg. prof. dra. A. Rande, prof. dra. Otta, dra. Čelakovskoga, dra. Stupeckoga i dra. Javůreka, da izradi nuždne priprave i potanje opredieli predmet razprave.

Imenovanja. Andrija Markovac, do sada predsjednik c. k. sudb. stola u Novojgradiški, imenovan je predsjednikom c. k. sudb. stola u Petrinji; Vjekoslav vitez Klein, predsjednikom c. kr. sudb. stola u Zemunu; Ljudevit

Digitized by Google

Ivkanec, većnikom i upraviteljem c. kr. sudb. stola u Novojgradiški; Šime Hržić, većnik c. k. sudb. stola u Vinkovcih pomoćnim izjestiteljem kod c. k. krajiškoga odsjeka banskoga stola u Zagrebu; Marko Kasumović, kot. predstojnik, okružnim upraviteljem za Ogulin; Josip Sieber, do sada pristav kod kr. kot. suda u Šidu, c. kr. kot. sudcem u Perušiću; Sava Marković vieć. tajnikom kod c. kr. sudb. stola u Vinkovcih; dr. Nikodem Jakšić, kr. kot. pristavom u Djakovu; Nikola Jordanić, kr. kot. pristavom u Grubišnompolju; dr. Vladoje Valenko, kr. kot. pristavom u Križevcih; August pl. Banković i Makso Strober definit. pristavi i to prvi kod c. k. kot. suda u Rakovcu, a potonji kod c. k. drž. odvjetničtva u Petrinji; Mihajlo Šajnović definit. kot. pristavom u Mitrovici; Ivan Tomić pristavom kod c. k. kot. suda u Kostajnici; Miloš Knežević, pristavom kod c. kr. sudb. stola u Ogulinu; Samuel Spiller, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola; Radivoj Čobanić i Nikola Babić privrem. prislušnici i to prvi kod c. kralj. kot. suda u Karlovcih, potonji kod c. k. sudb. stola u Petrinji.

Odlikovanje. Josipu Rukavini, kot. predstojniku, blagoizvolilo je Nj. c. k. ap. Veličanstvo podieliti red željezne krune trećega razreda sbog odličnih zasluga, stečenih za okupacione čete i osobnoga podupiranja vojničkih operacija kod Bišća.

Premješteni su: Lazar Savić, kot. pristav iz Drežnika u Krnjak; Gjuro Banjanin, kot. pristav iz Krnjaka ka c. k. sudb. stolu u Ogulinu.

Umirovljen je Arsenia Bugarin od Sokol planine, c. kr. kot. predstojnik.

Natječaji. Kod c. k. sudb. stola u Ogulinu ima se popuniti: 1) mjesto većnika; plaća 1600 for., stanarina 300 for.; 2) mjesto vieć. tajnika: plaća 1000 for. stanarina 200 for. — Molbenice idu predsjedničtvu c. k. sudb. stola Ogulinu.

— Ima se popuniti mjesto c k. kot. sudca u Mitrovici. Plaća 1200 for. stanarina 250 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Zemunu.

— Mjesto c. k. kot. sudca u Okučanih. Plaća 1200 for., usljed promaknuća i 1400 fr., stanarina 250 fr. — Molbenice šalju se predsjedničtvu c. k. sudb. stola u Novojgradiški.

— Kod kr. sudb. stola u Zagrebu mjesto sudb. pristava. Plaća 800 fr., stanarina 150 for.; promaknuće u viši plaćevni razred. — Molbenice šalju se predsjedničtvu c. k. sudb. stola u Zagrebu.

— Dva zakladna mjesta prislušnika u obsegu kr. banskoga stola imadu se popuniti. Adjutum 400 for. — Molbenice idu predsjedničtvu kralj. banskoga stola.

Stečaji. Julio G. Klofutar trg. u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i m upr. im. odvjet. Ivo Fabianec, zam. odvjet. dr. I. Zahar. R. pr. 18. veljače 1879.

— Dragutin Pust posjednik u Varaždinu. — Kr. sudb. stol varaždinski. — Zast. st. odvjet. Ferdo Mekovec, zam odvjet. L. Somogji. R. pr. 6. siečnja g. 1879.

— Ludovik Winkler, držatelj protokol. trg. tvrdke „Ludwig Winkler trgovina sa mješovitom robom u Gjurgjevcu.“ Zast. i m. upr. im. odvjet. dr. Ivan Ružić odvjet. u Belovaru, zam. Josip Basarović, odvjet. u Koprivnici. — Prijave tražbina do 15. veljače 1879. kod kr. sudb. stola u Belovaru.

Digitized by Google

— Ilija Pantelić, abadžija u Mitrovici. — C. k. kot. sud u **Mitrovici.** Žastup. st. odvjet. dr. Gjurić, zam. odvjet. Zika. — R. pr. 28. siečnja **1879.**

— F. Schön. trgovac u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — **Z. i m. upr.** im. odvjet. Jovan Muačević, zam. odvjet. dr. P. Stanković. — **R. pr. 20. prosinca** 1878.

— Ostavina Mije Szalaja iz Osieka. — Kr. sudb. stol osječki. — **Z. i** m. upr. im. odvj. Ant. Rukavina, zam. odvjet. Muačević. — **R. pr. 20. ožujka** g. 1879.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva".

Ot. Balling c. kr. kot. sudac za g. 1875. 3 for., a za g. 1876. 6 for.

za godinu 1877.

Tomo Padavić 3 for.; Ferdo Šlajmer 3 for.; Benak 6 for.; Ot. Balling 6 forinti.

za godinu 1878.

Dr. M. Mikulčić 6 for.; Ljud. Maiksner, kralj. podžupan 3 for.; **Nikola** Sigović 3 for.; Fr. Brelić 3 for.; Jos. Ban 3 for.; Gj. Ceboci 3 for.; **Marko** Barabaš 3 for.; P. Čepolo 3 for.; dr. Fr. Erhartić 3 for.; Fr. Brošan 3 for.; Jos. Urbani 3 for.; dr. L. Rojčević 3 for.; Iv. Stražimir 3 for.; Lazo Somogji 3 for.; Vl. Vezić 3 for.; Al. Pejčić, predsjednik kr. sudb. stola 3 for.; dr. Ignjat Klemenčić 3 for.; Al. Blažković 3 for.; Ferdo Mekovec 3 for.; **Josip** Kureš 3 for.; Pavao Birač 3 for.; Ot. Balling 6 for.; Čermak, viećnik 3 for.; Fr. Kotnauer, viećnik 3 for.; Fr. Aleksić 3 for.; Drag. Gjuričić 3 for.; **Andrija** Markovac 3 for.; dr. Mijo Posilović 3 for.; Gj. Striškević 3 for.; Vilim Vodvařka, viećnik 3 for.; Izidor Ćirić 3 for.; Ristić 3 for.; Josip Stefanović 3 for.; K. Manojlović 3 for.; Adalbert Pekarek 3 for.; Milan Babić 3 for.; Lj. Hržić 3 for.; R. Hofstädter 3 for.; Gjuro pl. Belošević 3 for.; Vladimir Gvozdanović 3 for.; Julijo Löwenthal 3 for.; Kosta Bošković 3 for.; dr. Fr. Čalogović 3 for.; Ignjat Broš 3 for.; Josip Franić 6 for.; Vladoj Schmidt 3 for.; Vjekoslav vitez Thiery 6 for.; Josip Valon 3 for.

Glavna skupština

pravničkoga družtva u Zagrebu, biti će 30. prosinca t. g. u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi, drugom katu.

Dnevni red:

1. Godišnje izviešće upravnoga odbora o minuloj poslovnoj godini; predlaganje godišnjega računa o družtvenoj imovini; izbor dvajuh pregledatelja, koji će taj račun ispitati.

Digitized by Google

2. Izviešće pregledatelja o godišnjem računu, predloženom u posljednjoj glavnoj skupštini.

3. Predlaganje i odobrenje proračuna za sliedeću družtvenu godinu.

4. Izbor upravnoga odbora.

Tko namjerava poseban predlog učiniti, upućuje se na ustanovu §. 18. pravila.

Uprava pravničkoga družtva.

Ovim brojem završuje „Mjesečnik“ g. 1878., a tim i četvrtu godinu svoga obstanka.

Tko od predplatnika želi i buduće godine držati „Mjesečnik“, neka za vremena pošalje predplatu; kao što molimo dužnike, da podmire svoj dug.

Ciena listu ostaje i za buduću godinu ista: Za cielu godinu 8 for., za polovicu 4 for., četvrt 2 for.

Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju list badava; djaci na visokih školah za polovicu ciene.

Članci se nagradjuju; rukopisi nevraćaju.

Uredničtvo „Mjesečnika“.

Gg. članovi „pravničkoga družtva“ umoljavaju se uljudno, da što prije plate svoj godišnji prinos, jer zaostatci velika su neprilika upravi družtvenoj, a nemanja i samim članovom. Naročito tiče se ova molba onakove gg. članova, koji stanuju u mjestih, gdje nema povjerenika.

Isto tako neka gg. članovi šalju svoj prinos neposredno blagajniku družtvenomu, a ne uredničtvu ili pače odpravničtvu „Mjesečnika“, jer se tim samo otegoćuje i komplicira posao uredničtva i blagajnika družtvenoga.

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google